



DET KONGELEGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2020–2021)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2021

Utgiftskapittel: 1400–1482

Inntektskapittel: 4400–4481 og 5578



DET KONGELEGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2020–2021)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2021

Utgiftskapittel: 1400–1482

Inntektskapittel: 4400–4481 og 5578

Forord

Prop. 1 S (2020–2021) frå Klima- og miljødepartementet er samansett av fire delar:

Del I presenterer hovudutfordringar, resultat-område og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken og hovudprioriteringar innanfor departementet sitt budsjett i 2021.

Klima- og miljødepartementet er eit sektor-overgripande departement med ansvar for å samordne klima- og miljøpolitikken til regjeringa. I del I er det derfor gitt eit oversyn over klima- og miljø-satsingar i andre departement. I del I er det òg ei oversikt over oppmodingsvedtaka frå Stortinget.

Del II inneheld budsjettframlegget frå Klima- og miljødepartementet fordelt på programkategoriar, kapittel og postar. I tillegg blir det gjort greie for politikk for å nå dei nasjonale måla.

Del III har ein omtale av klima- og miljøpolitikk i dei andre departementa og Klima- og miljødepartementets oppfølging av berekraftsmåla. Del III gir òg ein omtale av arbeidet miljøforvaltninga gjer innan samfunnstryggleik og beredskap, fornyingsarbeid og likestilling i miljøforvaltninga.

Del IV er rapportering til Stortinget i samsvar med klimalova.

Innhold

Del I	Innleing	11	Kap. 4423 Radioaktiv forureining i det ytre miljø	151	
1	Om klima- og miljøutfordringane	13	Kap. 1425 Fisketiltak	151	
2	Resultatområde og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken	19	Kap. 1428 Enova SF	152	
2.1	Naturmangfald	19	Kap. 5578 Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet	159	
2.2	Kulturminne og kulturmiljø	20	<i>Programkategori 12.30 Kulturminne og kulturmiljø</i>	163	
2.3	Friluftsliv	21	Kap. 1429 Riksantikvaren	169	
2.4	Forureining	21	Kap. 4429 Riksantikvaren	183	
2.5	Klima	23	Kap. 1432 Norsk kulturminnefond	183	
2.6	Polarområda	27	<i>Programkategori 12.60 Nord- og polarområda</i>	185	
3	Hovudprioriteringar i Klima- og miljødepartementets budsjett for 2021	29	Kap. 1471 Norsk Polarinstitut	190	
4	Klima- og miljøprofilen i statsbudsjettet	32	Kap. 4471 Norsk Polarinstitut	192	
5	Oversiktstabellar	36	Kap. 1472 Svalbards miljøvernfond	192	
5.1	Merknader til budsjettframlegget	36	Kap. 5578 Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet	193	
5.2	Utgifter	36	Kap. 1473 Kings Bay AS	193	
5.3	Inntekter	37	Kap. 1474 Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning	194	
6	Oppfølging av oppmodingsvedtak	41	<i>Programkategori 12.70 Internasjonalt klimaarbeid</i>	196	
Del II	Klima- og miljødepartementets budsjett for 2021	57	Kap. 1481 Klimakvotar	203	
7	Omtale av kapittel og post	59	Kap. 4481 Sal av klimakvotar	205	
	<i>Programkategori 12.10 Fellesoppgåver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.</i>	59	Kap. 1482 Internasjonale klima- og utviklingstiltak	205	
	Kap. 1400 Klima- og miljødepartementet	63	Del III	Omtale av særlege tema	225
	Kap. 4400 Klima- og miljødepartementet	73	8	Omtale av sektorovergripande klima- og miljø saker	227
	Kap. 1410 Kunnskap om klima og miljø	74	8.1	Klima- og miljøpolitikk i departementa	227
	Kap. 1411 Artsdatabanken	79	8.1.1	Arbeids- og sosialdepartementet ..	227
	Kap. 4411 Artsdatabanken	81	8.1.2	Barne- og familiedepartementet ...	228
	Kap. 1412 Meteorologiformål	81	8.1.3	Finansdepartementet	229
	<i>Programkategori 12.20 Klima, naturmangfald og forureining</i>	84	8.1.4	Forsvarsdepartementet	229
	Kap. 1420 Miljødirektoratet	104	8.1.5	Helse- og omsorgsdepartementet	230
	Kap. 4420 Miljødirektoratet	145	8.1.6	Justis- og beredskapsdepartementet	230
	Kap. 1422 Miljøvennleg skipsfart	148	8.1.7	Kommunal- og moderniseringsdepartementet	231
	Kap. 1423 Radioaktiv forureining i det ytre miljø	149	8.1.8	Kulturdepartementet	235
			8.1.9	Kunnskapsdepartementet	235
			8.1.10	Landbruks- og matdepartementet	237
			8.1.11	Nærings- og fiskeridepartementet	239
			8.1.12	Olje- og energidepartementet	241
			8.1.13	Samferdselsdepartementet	243

8.1.14	Utanriksdepartementet	245	14	Klimaeffekten av framlagt	
8.2	FNs berekraftsmål	247		budsjett	288
8.3	Anna klima- og miljøarbeid i staten	252	14.1	Innleiing	288
9	Samfunnstryggleik og beredskap	253	14.2	Arbeids- og sosialdepartementet ..	289
9.1	Ansvarsområde	253	14.3	Barne- og familiedepartementet ...	289
9.2	Den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø	254	14.4	Finansdepartementet	289
9.3	Informasjonstryggleik i miljøforvaltninga	255	14.5	Forsvarsdepartementet	290
9.4	Førebuande sikkerheitsteneste	255	14.6	Helse- og omsorgsdepartementet	291
10	Fornye, forenkle og forbetre, og likestilling og mangfald i miljøforvaltninga	256	14.7	Justis- og beredskaps- departementet	291
10.1	Forenklingsarbeid, modernisering og betre gjennomføringskraft	256	14.8	Klima- og miljødepartementet	291
10.2	Rapport om likestilling og mangfald i miljøforvaltninga	257	14.9	Kommunal- og moderniserings- departementet	293
10.3	Tilsetjingsvilkår for leiarar i heileigde statlege føretak under Klima- og miljødepartementet	262	14.10	Kunnskapsdepartementet	293
Del IV	Rapportering etter Lov om klimamål (klimaloven)	265	14.11	Kulturdepartementet	295
11	Innleiing	267	14.12	Landbruks- og matdepartementet	295
12	Klimamål mot 2030 og 2050 og Noregs karbonbudsjett	272	14.13	Nærings- og fiskeridepartementet	298
12.1	Innleiing	272	14.14	Olje- og energidepartementet	300
12.2	2030-målet og klimaavtala med EU	272	14.15	Samferdselsdepartementet	301
12.2.1	Gjennomgang av klimamål kvart femte år	272	14.16	Utanriksdepartementet	302
12.2.2	Klimaavtala med EU	272	14.17	Norske bidrag til utslpps- reduksjonar i andre land	303
12.3	2050-målet	275	15	Noreg blir førebudd på og tilpassa klimaendringane	305
12.4	Verkemiddel for å nå klimamåla....	278	15.1	Innleiing	305
13	Utslepp og opptak av klimagassar	282	15.2	Organisering av det nasjonale klimatilpassingsarbeidet	305
13.1	Historiske utslepp og opptak	282	15.3	Oppfølging av arbeidet med klimatilpassing i Noreg	305
13.2	Framskrivingar av utslepp og opptak av klimagassar	284	15.4	Informasjon, kapasitetsbygging og utdanning	306
			15.5	Nettverk og samarbeid	306
			15.6	Forsking	306
			15.7	Klimatilpassing i og på tvers av sektorar	307
				Forslag	313
				Vedlegg	
			1	Standardiserte nøkkeltal for nettobudsjetterte verksemdar under Klima- og miljødepartementet	323

Oversikt over boksar

Boks 2.1	Naturindeksen for Noreg	19	Boks 11.1	Andre rapport frå Teknisk berekningsutval for klima	270
Boks 2.2	Ambisjonen for innanlandske utsleppskutt mot 2020	24	Boks 12.1	Eksempel på Enova-støtta prosjekt	280
Boks 7.1	Opprydding/organisasjonar	98	Boks 14.1	Teknisk berekningsutval for klima	288
Boks 7.2	Om ordninga	116			
Boks 7.3	Døme på prosjekt støtta i 2019	159			

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Talet på truga artar og naturtypar i hovudøkosystema	20	Tabell 7.11	Bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG)	173
Tabell 2.2	Utslepp av klimagassar. Mill. tonn CO ₂ -ekvivalentar (førebelse tal for 2019)	26	Tabell 7.12	Bevaringsprogrammet for utvalde, arkeologiske kulturminne og kulturmiljø (BARK)	173
Tabell 4.1	Viktige satsingar i statsbudsjettet for 2021 under Klima- og miljødepartementet (auke frå saldert budsjett 2020)	32	Tabell 7.13	Tiltak til automatisk freda og andre arkeologiske kulturminne 2019	174
Tabell 4.2	Viktige satsingar i statsbudsjettet for 2021 med tydeleg klima- og miljøgevinst, på andre departement sine område	33	Tabell 7.14	Oversikt over status for istandsetjing av teknisk-industrielle anlegg og fordeling av tilskot 2019	176
Tabell 6.1	Oversikt over oppmodingstiltak, ordna etter sesjon og nummer ..	41	Tabell 7.15	Oversikt over fordeling av tilskot for anlegg utanfor bevaringsprogrammet. Kroner	177
Tabell 7.1	Fordeling av tilskot til organisasjonar i 2019 og 2020	66	Tabell 7.16	Oversikt over brannsikringstiltak i stavkyrkjer 2019	178
Tabell 7.2	Resultatområde under programkategori 12.20	85	Tabell 7.17	Tilskot til verdiskaping i 2019: ..	181
Tabell 7.3	Fordeling til driftsområde i skjærgårdstjenesten	134	Tabell 7.18	Tilskot til verdsarvområda i 2019 frå post 791	182
Tabell 7.4	Type senter	145	Tabell 7.19	Resultatområde under programkategori 12.60.	186
Tabell 7.5	Budsjettet for 2021 fordeler seg slik på dei ulike gebyrordningane:	147	Tabell 7.20	Nasjonale mål under programkategori 12.70	200
Tabell 7.6	Klima- og energifondets resultat og disponeringar i 2019, korrigert for kanselleringar	157	Tabell 10.1	Oversikt over del kvinner i pst. i miljøforvaltninga	258
Tabell 7.7	Disponerte midlar, kontraktsfesta energieresultat, prosjekt under gjennomføring og sluttrapportert energieresultat etter marknadsområde (2012–2016)	158	Tabell 10.2	Prosentoversikt over gjennomsnittslønn for kvinner og menn i miljøforvaltninga	258
Tabell 7.8	Berekening av kapital til Statens fiskefond i 2021	160	Tabell 10.3	Prosentoversikt over gjennomsnittslønn for kvinner og menn i miljøforvaltninga	258
Tabell 7.9	Samla ressursbruk av inntekter til Statens fiskefond i 2021	161	Tabell 13.1	Utslepp og opptak av klimagassar i Noreg etter sektor. Mill. tonn CO ₂ -ekvivalentar	285
Tabell 7.10	Resultatområde under programkategori 12.30	164	Tabell 13.2	Utslepp av klimagassar i Noreg. Mill. tonn CO ₂ -ekvivalentar	286
			Tabell 14.1	Norske bidrag til utsleppsreduksjonar i andre land	304

Tabell 1.1	Meteorologisk institutt. Utgifter og inntekter etter art	323	Tabell 1.4	Norsk Kulturminnefond. Utgifter og inntekter etter art	327
Tabell 1.2	Meteorologisk institutt. Inntekter etter inntektskilde	325	Tabell 1.5	Norsk Kulturminnefond. Inntekter etter inntektskilde ...	329
Tabell 1.3	Tilhøvet mellom kontantbeholdning, kostnader og avsetningar ved Meteorologisk institutt i perioden 2015–17	326	Tabell 1.6	Tilhøvet mellom kontantbeholdning, kostnader og avsetningar ved Norsk Kulturminnefond i perioden 2015–17 ..	330



DET KONGELEGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2020–2021)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2021

Utgiftskapittel: 1400–1482

Inntektskapittel: 4400–4481 og 5578

*Tilråding frå Klima- og miljødepartementet 21. september 2020,
godkjend i statsråd same dagen.
(Regjeringa Solberg)*

Del I
Innleiing

1 Om klima- og miljøutfordringane

Klimautfordringane

Det er brei semje om at det å løyse klima- og miljøutfordringane er blant dei største oppgåvene vi står overfor i vår tid. Klima- og miljøendringane påverkar helsa, livsgrunnlaget og verdiskapinga til menneska. Oppvarming av klimasystemet og den menneskelege påverknaden er klar, ifølgje den siste hovudrapporten frå FNs klimapanel. Klimaendringane er eit resultat av menneskeskapte utslepp av klimagassar frå mellom anna energi-produksjon og -bruk, industri, transport og landbruk sidan førindustriell tid.

Utsleppa held fram med å auke, og dei har ført til at konsentrasjonen av CO₂ i atmosfæren i dag, ifølgje Verdas meteorologiorganisasjon (WMO), er 147 pst. høgare enn i førindustriell tid. I tiåret frå 2009 til 2018 tok havet opp 23 pst. av dei menneskeskapte CO₂-utsleppa. Auka CO₂-nivå i havet medfører auka havforsuring. Dei fem siste åra har blitt stadfesta som dei varmaste åra som er registrerte globalt, og 2016 er framleis det varmaste enkeltåret som nokosinne er registrert. Ifølgje WMO var 2019 det nest varmaste året, då var jordoverflata om lag 1,1 grad varmare enn i førindustriell tid. Mesteparten av denne temperaturauken har skjedd sidan midten av 1970-åra.

Parisavtala under FNs klimakonvensjon er ei solid ramme for den globale klimainnsatsen. Målet med avtala er å styrkje den globale innsatsen mot klimaendringane, mellom anna ved å halde den globale temperaturauken til godt under 2 grader samanlikna med førindustrielt nivå, og å søkje og halde oppvarminga til 1,5 grader.

For å nå måla i Parisavtala må Noreg og resten av verda omstillast til lågutsleppssamfunn. Det er nedfelt i klimalova at utsleppa i 2050 skal reduserast med 80–95 pst. i forhold til 1990, inkludert effektane av Noregs deltaking i klimakvotestystemet. For å få til dette må vi omstille oss til eit samfunn der vekst og utvikling skjer innanfor naturens tolegrensar. Det grønne skiftet krev ei omstilling som omfattar alle samfunnsområde og aktørar. Samarbeid og samhandling er viktig for å setje felles mål og for å utvikle teknologi og rammevilkår. Innovasjon og teknologiutvikling er ein av nøklane

til det grønne skiftet, og næringslivet er ei sentral kraft. Verda treng fornybar kraft, og transporten må ha nullutslepp. Ressursane må brukast meir effektivt og vi må halde ressursane lenger i krets-løpet. Vi må auke bruken av sekundære råvarer og redusere bruken av primære råvarer.

I 2018 publiserte FNs klimapanel ein spesialrapport om 1,5 grader global oppvarming. Rapporten viste at det vil vere store gevinstar ved å avgrense oppvarminga til 1,5 grader. For å avgrense oppvarminga til 1,5 grader må globale utslepp av klimagassar reduserast med 40–50 pst. innan 2030 samanlikna med 2010. I 2050 må utsleppa av CO₂ vere netto null eller negative, det vil seie at det må fjernast minst like mykje CO₂ frå atmosfæren som det blir sleppt ut. Det er òg nødvendig med kraftige reduksjonar i utsleppa av andre klimagassar, særleg metan.

Spesialrapporten om klimaendringar og landareal som FNs klimapanel la fram i 2019, tek opp klimaendringane, tap av natur og ulike scenario, mellom anna dei som avgrensar oppvarminga til 1,5 grader. Rapporten viser at oppvarming av landoverflata har auka nesten dobbelt så raskt som den globale gjennomsnittstemperaturen. Utnyttinga av landjorda har ført til klimagassutslepp, tap av naturlege økosystem som skog og våtmark, og mindre naturmangfald. Klimaendringane forsterkar eksisterande belastningar som forørkning, vassmangel og forringing av landområde. Dette påverkar mattryggleiken og medfører risiko for helsa og livsgrunnlaget til menneska, infrastrukturen og tilstanden i ulike økosystem.

I Noreg skaper endringar i klima nye utfordringar for menneska og samfunnet. Eit varmare klima med større nedbørsmengder fører mellom anna til overfløyning og jordras. Skadelege framande artar vil tilpasse seg i den norske naturen, mange artar og bestandar flyttar seg lenger nord eller høgare til fjells om det er mogleg, eller dei blir borte frå norsk natur.

Ringverknadene av klimaendringar i andre delar av verda kan òg få store konsekvensar for Noreg. Dette har mellom andre Klimarisikoutvalet understreka i sin rapport.¹ Ifølgje ein rapport

frå EY² vil den mest akutte verknaden vere auka behov for bistand og nødhjelp som følgje av hyppigare og kraftigare ekstremvær, flaum, tørke og mangel på vatn. Det er påvist tydelege samanhangar mellom slike verknader, fattigdomsutvikling og humanitære kriser blant menneske som bur i sårbare område.

Covid-19-pandemien i 2020 har gitt utsleppskutt fordi det har vore lågare aktivitet i energi- bruk, produksjon og transport over store delar av verda. Kor store kutta blir, veit vi ikkje enno, og den langsiktige effekten på utsleppa er usikker. For å få varige utsleppskutt må vi ta i bruk lågut- sleppsteknologi og nye løysingar når aktiviteten aukar igjen.

Endringar i havmiljøet

Dei store havområda under norsk jurisdiksjon, og avhengnaden og tilknyttinga vår til havet både i fortid, notid og framtid, inneber eit særskilt forvaltingsansvar for å sikre vel fungerande marine øko- system, reine hav og rein kyst.

Viktige utviklingstrekk i norsk og internasjonal havforvaltning er omstilling i havbaserte næringer, globale diskusjonar under FN om forvaltning av hav og havressursar, ei aukande erkjenning av kva rolle økosystema har i havøko- nomien, og korleis havet kan vere ein del av løys- inga på globale utfordringar. Ifølgje rapporten *The Ocean Economy in 2030*, utgitt av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) i 2016, har verdas havområde stort potensial for økonomisk vekst gjennom nye næringer og utvik- ling av eksisterande næringer. Ein føresetnad for å realisere havets potensial fullt ut er god miljøtil- stand og at havområda blir nytta på ein ansvarleg og berekraftig måte. Samstundes står vi i dag overfor truslar mot havmiljøet spesielt i form av klimaendringar og forsuring av havet og marin forsøpling.

Ifølgje Naturpanelet er det globalt fire hovud- påverknader på dei marine økosystema. Den vikti- gaste påverknaden i global samanheng er fiskeria og anna hausting av marine organismar. Dernest kjem endringar i arealbruken på land og i havet, inkludert utvikling av infrastruktur og akvakultur i kystsona. Så kjem klimaendringar og deretter til- førsel av forureining og avfall. Forholdet mellom desse påverknadsfaktorane varierer mellom ulike

delar av verdshava. I norske havområde er klima- endringar den viktigaste påverknadsfaktoren.

FNs klimapanel framhevar i spesialrapporten om hav og is frå 2019 at vi ser verknader av klima- endringane på marine økosystem over heile klo- den. For eksempel er dei tropiske korallreva hardt ramma. Klimaendringane forsterkar påverknaden frå andre faktorar som fiskeri, utbygging av kyst- sona og tilførsel av forureining og avfall.

Klimapanelet seier òg at havet blir varma opp meir enn dobbelt så raskt som i 1993. I heimlege farvatn ser vi at utbreiinga av plankton, fisk, sjøfugl og botndyr flyttar seg nordover som følgje av varmare havvatn, og at leveområda for arktiske artar krympar. Andre endringar, som havnivåstig- ning, lågare oksygenivå og surare hav, kan òg få stor innverknad på marine økosystem i åra fram- over.

Rapportane frå FNs klimapanel viser at klima- endringane vil få store konsekvensar både for havet og for vår bruk av det. Dersom utsleppa ikkje blir reduserte, vil konsekvensen av vedva- rande oppvarming og forsuring ifølgje FNs klimapanel bli ein global nedgang i den biologiske produktiviteten i havet og i fangstpotensialet for fisk, særleg på låge breiddegrader. Konse- kvensane av havnivåstigning og meir ekstremvær for økosystem og samfunn i lågtliggjande kystom- råde og små øyar er òg venta å bli svært alvorlege.

Marin plastforureining og spreining av mikroplast

Marin plastforureining og spreining av mikroplast er eit raskt aukande globalt miljøproblem og ein trussel både mot dyreliv langs kyst og i hav, mot sjømatressursane og mot menneska sin bruk av kyst- og havområda. Plastavfall blir brote ned svært sakte i havdjupet. Det er usikkert om det nokon gong vil forsvinne, eller berre endar som små mikro- og nanoplastpartiklar. Det er behov for meir kunnskap om kva effektar mikroplast i havet har på helsa til dyr og menneske. Den raske auken av plast i havet, og dei skadane ein allereie ser, gjer at dette er rekna som ein av dei viktigaste truslane mot havmiljøet. Utslepp, spreining og effektar av mikroplast til luft, jordsmonn og fersk- vatn er òg område der det trengst meir kunnskap. På global basis kjem dei største mengdene marint avfall frå land i rask økonomisk vekst og utan til- fredsstillande system for behandling av avfall. I Noreg er det særleg plastavfall frå fiskeri- og opp- drettsnæringa og avfall frå forbrukarar som er dei største kjeldene til marin forsøpling. I 2020 blei den første systematiske studien av avfall langs norskekysten lagd fram. Avfall frå fiskeri og akva-

¹ NOU 2018: 17 Klimarisiko og norsk økonomi

² M-932 Utredning om konsekvenser for Norge av klima- endringar i andre land

kultur, særleg tau, dominerer i kystområda, mens gjenstandar frå personleg forbruk (og nær halvparten er matemballasje) utgjer ein større del i tett folkesette område. Ei første undersøking av kjelder til plastforureining i ferskvatn i Noreg fann mest avfall frå matemballasje, isopor, sigarettar og snus. Mykje var ikkje identifiserbart og kan ikkje sporast tilbake til kjelda.

Eit giftfritt miljø og trygge forbrukarprodukt

Miljøgifter er ei av dei tre viktigaste globale miljøutfordringane saman med klimagassutslepp og tap av biologisk mangfald. Eit reint miljø er ein føresetnad for at vi fritt skal kunne bruke naturen, hauste av naturressursane og verne helsa til menneska. Mykje av norsk verdiskaping, produksjon og velferd er derfor avhengig av eit reint miljø. Utslepp av helse- og miljøskadelege kjemikalier frå norske kjelder har gjennom mange års innsats blitt tydeleg redusert. Utfordringane no ligg særskilt i langtransportert luft- og havforureining og i produkt som inneheld miljøgifter. Miljøgiftene blir brotne sakte ned i naturen og hopar seg opp i næringskjedene, og dei kan ha alvorlege langtids-effektar. Miljøgiftene er derfor eit alvorleg trugs-mål mot helse for kommande generasjonar, mot mangfaldet i naturen og mot matforsyning.

Tap av naturmangfald

Naturen er sjølv livsgrunnlaget vårt. Mangfaldet i naturen gir oss mellom anna tilgang til reint vatn og rein luft, mat, medisinar og byggjemateriale. Naturen medverkar òg med store opptak av klimagassar. Robuste økosystem kan dempe effekten av klimaendringane for eksempel i form av flaumdemping og vassreinsing eller vern mot erosjon. Mange økosystem er så belasta av negativ påverknad at dei ikkje lenger leverer dei goda eller held ved lag dei naturlege prosessane som menneska er heilt avhengige av.

I mai 2019 la FN's naturpanel fram sin globale rapport om naturens tilstand. Rapporten stiller saman kunnskap frå nær 15 000 vitskaplege kjelder. Dyr, planter og økosystem blir i følge rapporten utrydda i eit tempo vi aldri før har sett i historia til mennesket. Vi hentar ut stadig meir mat, energi og materiale frå naturen for å dekkje eit aukande forbruk til ei veksende global befolkning. Det samla avtrykket vårt er no så omfattande at vi drastisk reduserer evna naturen har til å levere grunnleggjande tenester som reint vatn, rein luft og stabil tilgang til mat i framtida.

Berekraftig bruk av areala er avgjerande for å nå klimamåla og ta vare på biologisk mangfald. Både Naturpanelets globale rapport og Klimapanelets spesialrapport om klimaendringar og landareal viser til at landbaserte tiltak for å restaurere og bevare viktige økosystemtenester kan medverke både til auka karbonbinding og klimatilpassing.

Tapet av naturmangfald er både ei nasjonal og ei internasjonal utfordring. I Noreg er det risiko for tap av naturmangfald, særleg som følge av arealinngrep, arealbruksendringar og spreining av frammande artar. Miljøkriminalitet, særleg i form av ulovleg uttak av truga artar, skogkriminalitet, ulovleg fiske og ulovleg gruvedrift, er òg ei viktig årsak til at artar risikerer utrydding eller overutnytting. I havet gir marin plastforureining og havforsuring store utfordringar for mangfaldet av plantar og dyr. Klimaendringane forsterkar truslane både på land og i havet og har aukande negativ påverknad. Ein føresetnad for å lukkast i å oppnå måla i Parisavtala og FN's berekraftsmål er å ta vare på naturmangfaldet. Eit rikt naturmangfald og lett tilgang til naturområde er viktig for folkehelsa. Når naturområde blir bygde ned, vil dette ofte gå ut over høvet til friluftsliv. Det er derfor viktig at konsekvensar for friluftsliv blir vurderte i alle saker som omfattar nedbygging av både større og mindre natur- og grøntområde.

Kulturmiljø

Det er viktig og nødvendig å sjå forvaltninga av kulturminne, kulturmiljø og landskap i samanheng med og som ein integrert del av klima- og miljøforvaltninga elles. Denne koplinga er blitt aktualisert gjennom verknadene klimaendringane har på kulturminne, kulturmiljø og landskap. Fram mot år 2100 vil klimaet bli varmare, med meir nedbør, kortare snøsesong, minkande isbrear, fleire og større regnflaumar og stigande havnivå. Klimaendringane aukar belastninga på kulturminne, kulturmiljø og landskap. Eit fuktigare og varmare klima vil gi auka fare for røte- og insektskadar. Vidare kan akutte hendingar som flaum, skred, brann og kraftig nedbør true dei kulturhistoriske verdiane.

Miljøkriminalitet kan føre til at kulturmiljøverdiane knytte til både kunnskap, oppleving og bruk blir forringa, til dømes ved at samanhengen mellom kulturminna og kulturmiljøet dei inngår i, blir broten. Der arkeologiske kulturminne blir fjerna, blir òg funnkonteksten ukjend. Kulturarv er ein viktig del av folks identitetsdanning og tilhøyrslø, både i Noreg og elles i verda. Felles for denne

typen kriminalitet er at dei ulovlege handlingane medverkar til å gjere det vanskelegare å nå dei nasjonale måla på kulturmiljøfeltet, men òg å nå berekraftsmåla.

Det å ta vare på og halde ved like kulturhistorisk verdifulle bygningar og anlegg er eit viktig bidrag i arbeidet med å redusere klimagassutslepp. For å få til dette er det nødvendig å sjå på korleis byggje- og anleggssektoren kan medverke. Byggjevarene utgjør over 80 pst. av utsleppa i sektoren. FNs klimapanel (IPCC) peikar på at ein stor del av bygningsmassen som finst i dag, òg vil eksistere i 2050, og at rehabilitering og oppgradering av eksisterande bygningsmasse derfor er viktige bidrag til å redusere utsleppa i sektoren.

Overgangen til ein meir sirkulær økonomi er ein del av løysinga for at byggjenæringa skal bli meir berekraftig. Eit mål for den sirkulære økonomien er å utnytte alle ressursar best mogleg. Vern gjennom bruk er derfor framleis eit viktig prinsipp for ei berekraftig kulturmiljøforvaltning. Det vil både redusere avfall og redusere behovet for produksjon og transport av nye byggjemateriale. Vidareført bruk, innovativ ombruk og gjenbruk av eksisterande bygningar og materiale medverkar til å redusere råvarebruk, avfall, utslepp og energiforbruk. Det er verknadsfulle tiltak som gir reduserte klimagassutslepp her og no og ikkje berre ein venta gevinst i framtida.

Byar i vekst treng heilskaplege grep for at dei skal bli funksjonelle og berekraftige, og kulturarven kan brukast som ein ressurs i samfunnsutviklinga. Urbaniseringa og den auka tilflyttinga til byane og tettstadene fører til press på areal, kulturminne og kulturmiljø. Over 80 pst. av den norske befolkninga bur i byar og tettstader, og prosentdelen er aukande. Utfordringa ligg i å auke tettleiken samstundes som ein forsterkar trivselen og kjensla av tilhøyrse for innbyggjarane.

Miljøutfordringar i nord – og i polarområda

Klimaendringar og auka menneskeleg aktivitet gir miljøutfordringar i Arktis og Antarktis. Polarområda har ei nøkkelrolle i det globale klimaet, og issmelting i Arktis og Antarktis er avgjerande for havnivået i framtida.

Rapporten *Climate in Svalbard 2100* bereknar klimaendringane på Svalbard fram mot år 2100. Rapporten viser at årstemperatur og årsnedbør vil auke kraftig. Det vil bli fleire hendingar med kraftig nedbør, oppvarming av permafrosten og auka førekomst av skred. Klimaendringane fører med seg utfordringar for arealplanlegginga i lokalsam-

funna. Det gjeld auka fare for flaum og skred og skadar på bygg på grunn av mindre permafrost og opptining av grunnen.

Ein særskild effekt av klimaendringane dei siste åra er mindre fjordis på vestkysten av Svalbard. Fjordområde med breffrontar som framleis har stabil fjordis vinterstid, slik som Van Mijenfjorden, blir difor stadig viktigare for isavhengige artar som ringsel og isbjørn.

Klimaendringane i polarområda har gjort det lettare for framande artar å finne fotfeste der. Klimaendringane kan påverke økosystema også i Sørishavet. Ei utvikling mot varmare og ferskare vatn og gradvis flytting av frontsystem sørøver vil kunne føre til endringar for nøkkelartar, slik som kril, som igjen påverkar livsgrunnlaget for pingvinar og andre marine pattedyr.

Marin forsøpling og mikroplast i havet og på strendene rundt Svalbard er identifisert som eit aukande problem. Mellom anna kan det føre til alvorlege skadar på dyr. Mindre is og villare vør gir òg større erosjon på strendene, og kulturminna som ligg nær sjøen, står i fare for å rase i havet.

Klima- og miljøutfordringane må løysast både nasjonalt og internasjonalt

Klima- og miljøpolitikken til regjeringa byggjer på føre var-prinsippet og forvaltaransvaret. Klimautfordringane kan berre løysast gjennom globalt samarbeid, men Noreg må òg redusere eigne utslepp. Alle samfunnssektorar har eit sjølvstendig ansvar for å leggje miljøomsyn til grunn for aktivitetane sine og medverke til å nå dei nasjonale klima- og miljøpolitiske måla. Sektorane har òg ansvar for å sikre at kunnskap om eigen påverknad på klima og miljø, og kunnskap om moglege løysingar og tiltak, blir vareteke i forskning, overvaking og annan kunnskapsproduksjon.

Klima- og miljødepartementet har ansvaret for å samordne og utvikle klima- og miljøpolitikken til regjeringa og arbeider for klima- og miljøvennlege løysingar i alle samfunnssektorar. Dette omfattar òg ansvaret for eit heilskapleg kunnskapsgrunnlag på klima- og miljøområdet.

I forvaltninga for eit berekraftig samfunn som tek vare på naturkapitalen, står desse prinsippa sentralt:

- Klima- og miljøpolitikken skal vere basert på kunnskap. Å hente inn kunnskap frå kjelder som forskning, overvaking, kartlegging og kunnskapssamanstillingar står sentralt. Bidrag frå internasjonale kunnskapsprosessar som

FNs klimapanel (IPCC) og FNs naturpanel (IPBES) er viktig.

- Regjeringa har bestemt at berekraftsmåla utgjør det politiske hovudsporet for å ta tak i dei største nasjonale og globale utfordringane i vår tid. 17 mål for berekraftig utvikling fram mot 2030 ser miljø, økonomi og sosial utvikling i samanheng.
- Førre var-prinsippet, som er nedfelt i forureiningslova, naturmangfaldlova, kulturminnelova og svalbardmiljølova, seier at dersom det er fare for at ein aktivitet kan skade miljøet, og kunnskapen er mangelfull, skal ein ta tilstrekkelege forholdsreglar mot slik skade eller la vere å gjennomføre aktiviteten.
- Prinsippet om samla belastning/økosystemtilnærming står sentralt i naturmangfaldlova og inneber at ein skal leggje vekt på summen av påverknad på naturmangfaldet, både område, naturtypar og artar, når planar skal leggjast og vedtak skal gjerast.
- Forureinar betaler-prinsippet inneber at den som har ansvaret for at forureining skjer, skal dekkje kostnadene ved at forureining blir påført samfunnet. Dette er prinsippet for ei rekkje miljøavgifter, til dømes CO₂-avgifta. Etter forureiningslova har den som forureinar, òg ansvaret for å rydde opp. Tilsvarende har naturmangfaldlova eit prinsipp om at kostnadene ved at miljøet blir dårlegare, skal berast av tiltakshavaren. Kulturminnelova har ei føresegn om at tiltakshavaren skal betale kostnader ved arkeologiske undersøkingar av automatisk freda kulturminne. Svalbardmiljølova har òg slike føresegner.

Allmenta har rett til kunnskap, tilgang til miljøinformasjon og deltaking i prosessar for å avgjere saker om miljø. Det er viktig at for at dei skal kunne vere med på å sikre eit sunt, produktivt og mangfaldig miljø og dermed eit berekraftig samfunn som tek vare på naturkapitalen.

Internasjonalt samarbeid er avgjerande for å løyse dei globale klima- og miljøutfordringane.

Klima- og miljødepartementet deltek aktivt i ei rekkje internasjonale prosessar og nyttar fleire verkemiddel for å påverke den globale miljøtilstanden. Departementet arbeider både bilateralt, regionalt og internasjonalt. Gjennom internasjonale forhandlingar medverkar Noreg til at landa i verda set seg felles mål for til dømes å redusere produksjon og bruk av miljøgifter (Stockholmskonvensjonen og Minimatakonvensjonen), betre naturmangfaldet (FNs konvensjon om biologisk mangfald), redusere klimagassar (klimakonven-

sjonen) og arbeide mot organisert grenseoverskridande miljøkriminalitet (FNs konvensjon mot grenseoverskridande organisert kriminalitet). Internasjonale avtaler får òg konsekvensar nasjonalt. Til dømes dannar berekraftsmåla og Parisavtala viktige rammer for Noregs nasjonale og internasjonale klima- og miljøarbeid.

Vi når verken måla i Parisavtala eller FNs berekraftsmål utan å redusere og reversere tap av verdas regnskogar. Skogane medverkar til eit stabilt klima, til naturmangfald, og dei utgjør levetilgrunnlaget for millionar av menneske som bor i og omkring skogen. Det er utfordrande for skoglanda å gjennomføre ein berekraftig arealpolitikk som hindrar at regnskogen øydeleggjast. Denne utfordringa veks så lenge dei globale marknadene etterspør varar som aukar avskoginga. Det internasjonale Klima- og skoginitiativet er Norges innsats for å støtte skoglanda i deira innsats, og å redusere marknadens press på skogen.

EU er ein pådrivar i internasjonal miljøpolitikk og ein viktig samarbeidspartnar for Noreg. Ein stor del av EUs miljøpolitikk blir innlemma i norsk regelverk som følgje av EØS-avtala, mellom anna regelverk på område som avfall, produkt, kjemikaliar, industriutslepp, luftkvalitet og vassforvaltning. Noreg deltek fullt ut i EUs klimavotesystem. Noreg skal òg samarbeide med EU i perioden 2021–2030 for å oppfylle klimamålet for 2030.

Dei globale miljøutfordringane må òg sjåast i samanheng med internasjonal handel, investeringar og finanssektoren. Skal verda nå klimamåla, er det behov for at både offentlege og private investeringar blir vridd i ei meir berekraftig retning, særleg infrastruktur og andre investeringar med lang levetid. Det er viktig å ha ei god vurdering og handtering av korleis lågutsleppsutvikling vil påverke lønnsmda og risikoen til langsiktige investeringar, både i privat og offentleg sektor. Det regjeringsoppnemnde Klimarisikoutvalet peiker i sin rapport på nokre overordna prinsipp for å betre handteringa av klimarisiko i samfunnet og gir tilrådingar retta mot både privat og offentleg sektor. Regjeringa meiner det er viktig med god informasjon, gode analysar, gode avgjerdsprosessar og riktige insentiv for å få ei god handtering av klimarisiko, både i privat og offentleg sektor. Korleis regjeringa følgjer opp rapporten frå Klimarisikoutvalet, vart omtalt i revidert nasjonalbudsjett 2019 (Meld. St. 2 (2018–2019)), finansmarknadsmeldinga 2019 (Meld. St. 24 (2018–2019)) og Noregs lågutsleppsstrategi for 2050 (vedlegg 1 til Prop. 1. S (2019–2020)).

Klima- og miljødepartementet arbeider for at bilaterale, regionale og multilaterale handels- og investeringsavtaler vert utforma slik at dei fremjar grøn vekst og støttar opp om klima- og miljøomsyn.

Meir informasjon om internasjonalt klima- og miljøarbeid er å finne i programkategori 12.10 Fel-

lesoppgåver, forskning, internasjonalt arbeid mm, 12.20 Klima, naturmangfald og forureining, 12.60 Nord- og polarområda, og 12.70 Internasjonalt klimaarbeid og i del III Omtale av særskilde sektorovergripande klima- og miljøsaker.

2 Resultatområde og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken

Klima- og miljøpolitikken er delt opp i seks resultatområde. Resultatområda er etablerte for å vise heilskapen i Klima- og miljødepartementets politikkområde og for å gjere synleg at klima og miljø er eit ansvar for heile samfunnet.

På kvart resultatområde er det tilhøyrande nasjonale mål som speglar kva Noreg vil oppnå på området, og indikatorar for kvart mål som viser utviklinga over tid. Klima- og miljødepartementet fastset årleg eit sett med indikatorar for alle dei nasjonale måla. Måla og utviklinga i indikatorane over tid er beskrivne på Miljøstatus.no.

Under følgjer ei nærare omtale av resultatområda og dei nasjonale måla.

2.1 Naturmangfald

Nasjonale mål:

- Økosystema skal ha god tilstand og levere økosystemtenester.
- Ingen artar og naturtypar skal utryddast, og utviklinga til truga og nær truga artar og naturtypar skal betrast.
- Eit representativt utval av norsk natur skal takast vare på for kommande generasjonar.

Naturmangfaldet er grunnlaget for menneska sitt liv på jorda. Velfungerande økosystem er ein føresetnad for stabilitet, velferd og vekst. Naturen reinsar vatn og luft, resirkulerer næringsstoff, bind jordsmonn, produserer mat, dempar flaumar, lagrar karbon, beskyttar mot erosjon og syter for pollinering av plantar. Naturen medverkar òg til verdiskaping og opplevingar. Ein mangfaldig natur gir meir robuste økosystem som er betre i stand til å tilpasse seg endringar i naturen, mellom anna klimaendringane.

Gjennom dei siste tiåra er det globale naturmangfaldet vesentleg redusert. Situasjonen i Noreg er meir positiv, men her òg finst det utfordringar. Naturindeksen for Noreg (sjå omtale i boks 2.1) viser at det er utfordringar i fleire

Boks 2.1 Naturindeksen for Noreg

Naturindeksen for Noreg 2015 er basert på 301 indikatorar og viser tilstand og utviklingstrendar for naturmangfaldet i dei store økosystema havbotn, opne vassmassar i havet, kystvatn – botn og kystvatn – vassmassane, elvar og innsjøar, våtmark, skog, fjell og kulturbetinga naturtypar i ope landskap. Dei fleste forskingsinstitusjonar som arbeider med naturovervaking, er involverte i arbeidet, og i alt var 85 ekspertar involverte i oppdatering av Naturindeks for Noreg 2015. Ny naturindeks vil bli presentert i 2020. For meir informasjon om Naturindeks for Noreg 2015 sjå www.naturindeks.no.

hovudøkosystem, mellom anna i våtmark i lågareliggjande og kystnære strøk, i havområda ved Svalbard, i Nordsjøen og i Skagerrak og i ope lågland (kulturbetinga naturtypar) i Sør-Noreg. Første fase i arbeidet med å klargjere kva som er å rekne som god tilstand i dei ulike økosystema, vil vere avslutta i 2021 ved at dei første nasjonale vurderingane for tilstanden i enkelte økosystem då er gjennomførte. Samstundes blir fagsystemet for vurdering av økologisk tilstand, under dette forvaltningsmål, utvikla vidare.

For å hindre at artar og naturtypar i norsk natur blir utrydda, må vi ha spesiell merksemd på dei artane og naturtypeane som er truga. Dette er artar og naturtypar der det er ekstremt høg eller høg risiko for at dei kan forsvinne frå norsk natur. Ein truga art eller naturtype er definert som ein art eller ein naturtype i ein av kategoriane kritisk truga, sterkt truga eller sårbar på Norsk raudliste for artar 2015 eller Norsk raudliste for naturtypar 2018. Tabell 2.1 gir ei oversikt over truga artar og naturtypar i dei ulike hovudøkosystema.

Tabell 2.1 Talet på truga artar og naturtypar i hovudøkosystema

Hovudøkosystema i Noreg	Talet på truga artar ¹	Talet på truga naturtypar ²
Hav og kystvatn	41	6
Elvar og innsjøar	147	4
Våtmark	183	8
Skog	1 122	10
Fjell	87	3
Kulturlandskap og ope lågland	1 187	14
Polare område (Svalbard)	55	8

¹ Tala er i utgangspunktet baserte på Norsk raudliste for artar frå 2015, men er litt endra fordi inndelinga av økosystema er endra som følgje av naturmangfaldmeldinga. Ei revidert raudliste for artar vil bli presentert i 2021.

² Tala er frå Norsk raudliste for naturtypar frå 2018.

Dei områda som er verna etter naturmangfaldlova, utgjer ein viktig del av den norske naturen, og det er ei prioritert oppgåve å halde oppe tilstanden i desse områda ved styrkt forvaltning. Om lag 17,5 pst. av Fastlands-Noreg er no verna som nasjonalparkar, naturreservat eller landskapsvernområde. Om lag 80 pst. av det verna arealet på fastlandet blir forvalta av nasjonalpark- og verneområdestyra. Desse er samansette av representantar frå kommunar og fylkeskommunar med tilknytning til verneområdet, i tillegg til representantar oppnemnde av Sametinget der det er aktuelt.

Om lag 75 pst. av nasjonalparkane, 70 pst. av landskapsvernområda og litt over 20 pst. av naturreservata ligg i fjellet. Om lag 35 pst. av arealet over 900 meter over havet er verna. Det finst naturtypar i fjellet som treng betre vern, men i hovudsak reknar ein målet om representativt vern av fjellet som oppnådd. Ved utgangen av 2019 var 5 pst. av skogen verna mot hogst. Av dette var 3,8 pst. produktiv skog. Det er eit mål å verne 10 pst. av skogarealet. Produktiv skog har som hovudregel det største naturmangfaldet, så det blir arbeidd vidare for å verne slik skog. I 2016 var 15,7 pst. av våtmark, 13,6 pst. av elvar og innsjøar og 12,1 pst. av områda i ope lågland, medrekna kulturlandskapet, verna. Nye tal for desse tre hovudøkosystema blir presenterte i løpet av 2021. Sjølv om desse tre økosystema har relativt godt omfang av verna areal, er det framleis behov for å verne fleire naturtypar. Om lag 3,6 pst. av hav og kystvatn innanfor 12 nautiske mil (territorialfarvatnet) er verna. Her er det langt igjen før målet om representativt vern er nådd.

2.2 Kulturminne og kulturmiljø

Nasjonale mål:

- Alle skal ha høve til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.
- Kulturmiljø skal bidra til berekraftig utvikling gjennom heilskapleg samfunnsplanlegging.
- Eit mangfald av kulturmiljø skal takast vare på som grunnlag for kunnskap, oppleving og bruk.

Dei nasjonale måla er forankra i Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, berekraft og mangfold*.

Kulturminne og kulturmiljø er viktige delar av samfunnets kollektive minne. Historiske bygningar, bymiljø, landskap og arkeologiske spor er kjelder til historia om samfunnsutvikling, om livet til enkeltmenneske og om korleis menneska har brukt og innretta seg etter naturen og samfunnet gjennom tidene. Kulturmiljøpolitikken skal forvalte dei kulturhistoriske verdiane i eit langsiktig perspektiv.

Den nye stortingsmeldinga om kulturmiljøpolitikken blei behandla av Stortinget 16. juni 2020 og presenterer tre nye nasjonale mål – engasjement, berekraft og mangfald. I motsetning til tidlegare nasjonale mål, som har vore objekt- og tilstandsfokusert, legg dei nye nasjonale måla vekt på kor viktig kulturarven er for samfunnet og i arbeidet med å nå FN's berekraftsmål. I meldinga legg regjeringa vekt på at kulturmiljøpolitikken er ein sentral og integrert del av klima- og miljøpolitikken. Denne koplinga til klima- og miljøforvalt-

ninga er blitt aktualisert gjennom den effekten klimaendringane har på kulturminne, kulturmiljø og landskap. Samtidig kan bevaring av kulturhistoriske bygningar og anlegg medverke til reduksjon av klimagassutslepp og til den sirkulære økonomien. Korleis vi handterer den eksisterande bygningsmassen, vil derfor vere ein viktig del av løysinga for å nå utsleppsmåla vi har i 2030.

By- og stadutvikling er ein del av løysinga for ei berekraftig utvikling. Kulturarv kan brukast som ein ressurs i samfunnsutviklinga. Transformasjon og ny bruk av eldre bygningsmasse kan medverke til å bevare og vitalisere dei historiske byområda. God arkitektur, historiske bygningar og bymiljø medverkar til stadidentitet og positive opplevingar av sentrum, og er ressursar som bør utnyttast for å utvikle attraktive by- og tettstadsenter. Å «styrkje innsatsen for å verne om og sikre kultur- og naturarven i verda» er eit eige delmål under FN's berekraftsmål 11 Berekraftige byar og lokalsamfunn, men kulturmiljø medverkar òg til å nå fleire av dei andre berekraftsmåla.

Regionreforma, som tredde i kraft 1. januar 2020, inneber at fylkeskommunane har fått meir mynde og har i hovudsak førstelinjeansvaret for behandling av saker etter kulturminnelova. Regionreforma inneber òg at rolla til Riksantikvaren er endra. Riksantikvaren skal vidareutvikle rolla si som fagdirektorat, og har framleis eit overordna ansvar for gjennomføringa av den nasjonale kulturmiljøpolitikken.

Kulturminnefondet er den viktigaste verkemiddelordninga for eigarar av verneverdige kulturminne. Tilskot frå Kulturminnefondet er eit effektivt bidrag til arbeidet med å betre rammevilkåra for private eigarar av kulturminne og til å stimulere til privat verneinnsats. Kulturminnefondet har i 2019 fordelt 108,2 mill. kroner til 571 tiltak som medverkar til at eit mangfald av kulturminne og kulturmiljø kan nyttast som grunnlag for framtidige opplevingar, kunnskap, utvikling og verdiskaping.

2.3 Friluftsliv

Nasjonale mål:

- Friluftslivet sin posisjon skal takast vare på og utviklast vidare gjennom varetaking av allemannsretten, bevaring og tilrettelegging av viktige friluftslivsområde og stimulering til auka friluftslivsaktivitet for alle.
- Naturen skal i større grad brukast som læringsarena og aktivitetsområde for barn og unge.

Friluftsliv gir auka trivsel, betrar folkehelsa og aukar forståinga og interessa for å ta vare på naturverdiar. Den norske naturen og landskapet, friluftsliv og eit nært forhold til naturen er ein viktig del av det nasjonale medvitet og ein integrert del av livet til mange nordmenn. Friluftsliv er kjenneteikna av koplinga mellom fysisk aktivitet og naturopplevingar og av at friluftsliv som regel ikkje har noko konkurranseelement. Spesielt viktig er naturen i nærmiljøet, som er den klart mest etterspurde arenaen for fysisk aktivitet i kvardagen. Verdien av nærnaturen for friluftsliv kom ikkje minst klart fram under koronasituasjonen i 2020, då svært mange brukte nærnaturen til friluftsliv.

Friluftsliv i nærmiljøet er prioritert i alle tilskotsordningane til friluftsliv og i ordninga statleg sikring av friluftslivsområde.

Stortingsmeldinga om friluftsliv frå 2016 og *Handlingsplan for friluftsliv* frå 2018 inneheld ei rekkje tiltak og føringar for å styrkje friluftslivet.

I 2021 vil arbeid med Miljødirektoratets ferdselsårsprosjekt vere høgt prioritert.

For å stimulere barn og unge til friluftsliv er desse gruppene prioriterte i tilskotsordningane til friluftsliv. I tillegg blir det mellom anna gitt tilskot til Den naturlege skulesekken og Forum for friluftsliv i skolen. Vidare blir det gitt øyremerkte tilskot til to ulike prosjekt som kartlegg og vidareutviklar vellykka aktivitetstiltak for barn og unge i skule og barnehage, i ferie og fritid. Frå 2021 vil regjeringa òg gi tilskot til drift og utvikling av turportalen Ut.no.

Det er ein lovfesta rett i friluftslova å kunne ferdest fritt og opphalde seg i naturen (allemannsretten), og at ferdsel og opphald i naturen skal vere gratis. Dette er ein viktig føresetnad for at friluftsliv er svært utbreitt i Noreg. Den sterke stillinga allemannsretten har i Noreg, heng nært saman med den vekta naturopplevingar har for folk i det daglege.

2.4 Forureining

Nasjonale mål:

- Forureining skal ikkje skade helse og miljø.
- Bruk og utslepp av kjemikaliar på prioritetslista skal stansast.
- Eksponering av menneske og miljø for radioaktiv forureining skal haldast så låg som mogleg.
- Veksten i mengda avfall skal vere vesentleg lågare enn den økonomiske veksten.
- Materialgjenvinning av avfall skal auke.

- Å sikre trygg luft for innbyggjarane. Basert på dagens kunnskapsstatus blir følgjande nivå sett på som trygg luft:
 - årsmiddel PM₁₀: 20 µg/m³
 - årsmiddel PM_{2,5}: 8 µg/m³
 - årsmiddel NO₂: 40 µg/m³
- Støyplager skal reduserast med 10 pst. innan 2020 i høve til 1999. Talet på personar som er utsette for over 38 dB innandørs støynivå, skal reduserast med 30 pst. innan 2020 i høve til 2005. Målet er under revisjon.

Alle har rett til eit miljø som tryggjar helse og velferd, og til ein natur der mangfaldet og produksjonsevna blir teken vare på. Noreg har ambisiøse mål om å redusere forureiningar som skader helse og miljø. Det overordna målet inneber at forureining ikkje skal skade helse og miljø etter definisjonane i forureiningslova. Det er òg fastsett meir spesifikke mål for område som har særleg merksemd.

Det er for 2021 gjort nokre endringar i formuleringa av dei meir spesifikke nasjonale måla for forureining. Endringane er gjorde for å få tydeleg fram kva måla omfattar, mens ambisjonsnivået blir ført vidare.

For kjemikalieområdet er det gjort tydeleg at mykje av arbeidet spesielt rettar seg mot bruk og utslepp av kjemikaliar som er førte opp på den norske prioritetslista for miljøgifter og andre stoff som utgjer ein alvorleg trussel mot helse og miljø (www.miljostatus.no/prioritetslista). For tida er 66 stoff førte opp på lista.

Det er skilt ut eit eige mål for radioaktiv forureining for å få tydeleg fram breidda i arbeidet på området.

Trass i at nivået for enkelte miljøgifter er på veg ned og industriutsleppa er kraftig reduserte i Noreg og andre vestlege land, er det likevel behov for ein særleg innsats framover både nasjonalt og ikkje minst internasjonalt for å stanse bruk og utslepp av dei prioriterte kjemikaliane.

Mange miljøgifter er forbodne, både i Noreg og i andre land. Det er difor lågare nivå av dei gamle miljøgiftene – som PCB og DDT – i til dømes fisk og skaldyr, enn for 20–30 år sidan.

Samtidig finn vi stadig nye miljøgifter, som bromerte flammehemmarar og fluorerte sambindingar (PFAS-ar), i norsk natur. Noko kjem av lokale utslepp, men ein god del kjem òg langvegs frå, med luft- og havstraumar frå andre land. Produkta vi omgir oss med, er òg ei viktig kjelde. For desse kjeldene er arbeidet under EØS-avtala og globale avtaler særleg viktig.

Gammal forureining lagra i jord og sjøbotn kan føre til skade på helse og miljø og vere ei kjelde til spreiding av helse- og miljøskadelege kjemikalior. Arbeidet med forureina grunn i Noreg har gått føre seg i fleire tiår. Nærmare 2600 grunnforureiningssaker er avslutta, og oppryddingstiltak er gjennomførte på store og alvorlege grunnforureiningslokalitetar. Arbeidet med opprydding i forureina sjøbotn følgjer føringane i handlingsplanen om forureina sediment frå 2006. Av dei 17 høgast prioriterte områda for opprydding av forureina sjøbotn er 7 ferdig eller nær ferdig rydda. I tillegg er det ferdig rydda i delar av to andre av dei høgast prioriterte områda.

Nivået på radioaktiv forureining er generelt lågt. Nedfallet frå ulykka i Tsjernobyl i 1986 er framleis ei viktig kjelde til radioaktivitet i norsk natur.

For petroleumsverksemda er det eit mål at utslepp til sjø av dei mest miljøfarlege tilsette kjemikaliane skal stansast, og at utslepp av naturleg førekommande prioriterte miljøgifter skal stansast eller minimerast. Når det gjeld olje og andre stoff, er målet ingen utslepp eller minimering av utslepp som kan gi skade, jf. Meld. St. 35 (2016–2017) *Oppdatering av forvaltningsplanen for Norskehavet*. Dette nullutsleppsmålet er vidareført i Meld. St. 20 (2019–2020) *Helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene* og gjeld for heile den norske sokkelen. Det er framleis behov for tiltak for å nå målet.

Farleg avfall skal takast forsvarleg hand om og anten gå til gjenvinning eller vere sikra god nok nasjonal behandlingsskapasitet. I dag blir nær alt farleg avfall gjenvunne eller levert til godkjent behandling. Innsats for å redusere helse- og miljøskadelege stoff i produkt medverkar òg til å redusere miljøproblema når slike produkt blir til avfall.

Det eine nasjonale målet for avfall er endra i tråd med regjeringa sitt mål om å sikre ei betre utnytting av ressursane. Dette er i tråd med utviklinga i andre land òg, mellom anna gjennom EUs reviderte rammedirektiv for avfall, der det er sett svært ambisiøse, bindande mål for førebuing til ombruk og materialgjenvinning av hushaldsavfall og liknande avfall frå næringslivet. Dette er mål Noreg òg blir bunde av gjennom EØS-avtala. Endringa vil derfor i større grad synleggjere for målet med avfallspolitikken. Avfallsmåla slår fast at det er eit nasjonalt mål at veksten i mengda avfall skal vere vesentleg lågare enn den økonomiske veksten, og at materialgjenvinning av avfall skal auke. Brutto nasjonalprodukt auka med 1,3 pst. frå 2017 til 2018, mens avfallsmengdene ikkje voks frå 2017 til 2018. Over tid har avfallsmeng-

dene vakse raskare enn økonomien, men i perioden frå 2017 til 2018 har vi såleis nådd målet. Det er vidare eit mål at 80 pst. av avfallet skal sikrast god ressursutnytting gjennom materialgjenvinning og energiutnytting. I 2018 blei 64 pst. av avfallet material- eller energigjenvunne. Det er den lågaste delen på 13 år, og målet for gjenvinning er dermed heller ikkje nådd.

Regjeringa har som ambisjon at havområde og ferskvatn ikkje skal tilførast plastavfall og mikroplast. I Noreg er det forbod mot å forsøple. Internasjonalt er det etter forslag frå Noreg òg semje om å stanse all tilførsel av plastavfall og mikroplast til havet på sikt. Avfallsførebygging og god handtering av avfall er avgjerande for å førebyggje marin forsøpling. Ei rekkje nye tiltak for å redusere tilførselene av plast og mikroplast er sette i verk i Noreg, og fleire er under utgreiing og førebuing. Opprydding må òg prioriterast i kystnære område der det kan gjennomførast effektivt og med metodar som ikkje gir annan miljøskade.

Gjennom Montrealprotokollen forpliktar medlemslanda seg til å fase ut bruken av gassar som er skadelege for ozonlaget. Bruken av stoffa er på verdsbasis redusert med over 98 pst., og overvåkingsresultat viser no at ozonlaget er i ferd med å bli tjukkare. Noreg oppfyller forpliktingane i Montrealprotokollen.

Internasjonale avtaler har redusert tilførselane av langtransportert luftforureining sidan 1980. Likevel vil vassforsuring framleis vere eit problem i store delar av Noreg i fleire tiår framover utan ytterlegare utsleppsreduksjonar. Nasjonalt har Noreg redusert utsleppa av svoveldioksid, nitrogenoksid og flyktige organiske sambindingar i tråd med dei internasjonale forpliktingane i Göteborgprotokollen og i EØS-avtala. For utslepp av ammoniakk må verkemiddelbruken forsterkast for at Noreg skal overhalde forpliktingane i dei internasjonale avtalene.

Både for nitrogendioksid (NO₂) og svevestøv (PM₁₀ og PM_{2,5}) er det *i tillegg til* nasjonale mål, fastsett juridisk bindande grenseverdier i forureiningsforskrifta. Grenseverdiane for svevestøv vart stramma inn frå 1. januar 2016, og i 2020 leverte Miljødirektoratet, Statens Vegvesen, Vegdirektoratet og Folkehelseinstituttet ei utgreiing på oppdrag frå Klima- og miljødepartementet, Samferdselsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet der dei tilrår ei ytterlegare skjerping av grenseverdiane for svevestøv (rapport M-1669/2020). Rapporten er til behandling i departementet.

Svevestøvnivåa har hatt ein nedgåande trend i fleire byar. Nivåa varierer likevel frå år til år og

grenseverdien blir framleis overskriden i enkelte byar enkelte år. For NO₂ heldt alle kommunar seg innanfor det nasjonale målet og grenseverdien for NO₂ dei to siste åra.

Fleire kommunar har begynt å måle luftkvalitet, og nokre stader viser det seg å vere for høge støvnivå. I 2019 var det ingen overskridingar av grenseverdien for svevestøv PM₁₀, men det nasjonale målet for PM₁₀ på 20 mikrogram per kubikkmeter luft i årsmiddel vart overskride i to byområde (Oslo og Kristiansand). Det var ingen overskridingar av grenseverdien for PM_{2,5} i 2019, men åtte kommunar (Ringsaker, Bærum, Fredrikstad, Lørenskog, Moss, Oslo, Sarpsborg og Stavanger) overskreid det nasjonale målet på 8 mikrogram per kubikkmeter luft i årsmiddel.

Talet på støyplaga personar blant dei som var utsette for høg utandørs støy ved bustaden i 1999, er redusert med 9 pst. mellom 1999 og 2014. I denne utrekninga er det ikkje teke omsyn til befolkningsvekst eller tilflytting til område som er plaga av støy. Generelt vil trafikkvekst og befolkningsvekst i område påverka av støy føre til fleire støyutsette, noko som forklarar kvifor vi samtidig opplever ein generell auke i talet på nordmenn som er utsette for støy. Vegtrafikk er den desidert viktigaste kjelda til støyplager i Noreg i dag og står for over 80 pst. av den utrekna støyplaga. Talet på personar utsette for høg innandørs støy aukar. Noreg når i dag ikkje dei fastsette nasjonale måla for reduksjon av støyplage.

2.5 Klima

Nasjonale mål:

- Noreg skal fram til 2020 kutte i dei globale utsleppa av klimagassar tilsvarande 30 pst. av Noregs utslepp i 1990.
- Noreg har under Parisavtala teke på seg ei forplikting om å redusere utsleppa av klimagassar med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. i 2030 samanlikna med 1990.
- Noreg skal vere klimanøytralt i 2030.
- Noreg har lovfesta eit mål om å bli eit lågutslappssamfunn i 2050.
- Medverke til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir eit meir stabilt klima, meir bevart naturmangfald og ein meir berekraftig utvikling
- Det er eit politisk mål at samfunnet skal førebuast på og tilpassast til klimaendringane.

Resultatområdet Klima omfattar arbeidet med å redusere utslepp og auke opptak av klimagassar,

Boks 2.2 Ambisjonen for innanlandske utsleppskutt mot 2020

I klimaforliket frå 2008 vart det lagt til grunn at det kunne vere realistisk å ha eit mål om å redusere dei innanlandske klimagassutsleppa med 15–17 millionar tonn CO₂-ekvivalentar i 2020, samanlikna med referansebanen slik den vart presentert i nasjonalbudsjettet 2007, når nettoopptak i skog vart inkludert med 3 millionar tonn CO₂ i ein norsk utsleppsrekneskap for 2020. Dette vart i samband med behandlinga av energimeldinga (Innst. 401 S (2015–2016)) operasjonalisert, og det står at dei innanlandske utsleppa ikkje skal overstige 45–47 millionar tonn CO₂-ekvivalentar i 2020. Ambisjonen er basert på utsleppsrekneskapa frå 2007. For å ta omsyn til mellom anna endringar i retningslinjene for utsleppsberekningar er rekneskapa teknisk justert slik at intervallet no er endra til 46–48 millionar tonn (sjå KLDs budsjettproposisjon, Prop. 1 S (2019–2020)). Dette inkluderer ikkje skog. Eventuelle bidrag frå opptak i skog ville komme i tillegg og auke ambisjonsnivået utover dette. Med Kyotoprotokollens bokføringsreglar får Noreg nytte ein avgrensa del av opptaket i skogen til å oppfylle utsleppsforpliktinga for 2020. Utslepp frå avskoging m.m. gjer at vi samla sett ikkje ventar at sektoren vil medverke til å oppfylle utsleppsforpliktinga for 2020.

Ambisjonen om nasjonale utsleppsreduksjonar i 2020 i klimaforliket frå 2008 var basert på SFTs tiltaksanalysar (no Miljødirektoratet), eksisterande verkemiddelbruk og dei sektorvise klimahandlingsplanane. Det vart samstundes presisert at dei sektorvise måla var baserte på anslag, og at dei ville måtte revurderast dersom endringar i framtidige prognosar, kostnader, teknologiutvikling eller andre vesentleg endra føresetnader skulle tilseie det. I både klimaforliket frå 2008 og 2012 vart det peikt på at uvisse er stor når det gjeld den økonomiske og teknologiske utviklinga, og når det gjeld effekten av verkemiddel. I klimaforliket frå 2012 vart det understreka at teknologiutviklinga, kostnadene ved klimatiltak, folkeveksten, den økonomiske veksten og utsleppsutviklinga innanfor petroleumssektoren ville ha innverknad på når ambisjonen blir nådd. Det er usikkert kor stor verknad koronapandemien vil ha på dei totale utsleppa i 2020. Om utsleppa utviklar seg i tråd med siste framskriving ligg vi an til at utsleppa i 2020 er i overkant av 1 million tonn høgare enn ambisjonen. Miljødirektoratets vurderingar per 30. juni 2020 er at utsleppa kan gå ned med 0,4–1 million tonn CO₂ samanlikna med 2019.

internasjonal klimafinansiering og klimatilpassing.

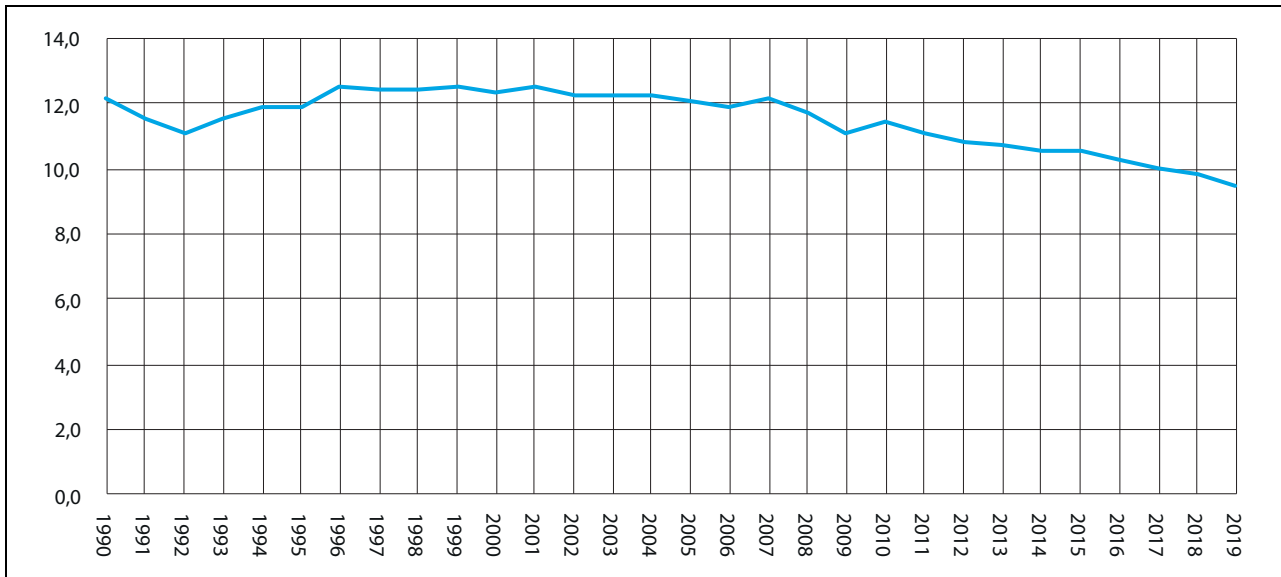
Dei nasjonale måla for klima er forankra gjennom klimaforliket (Innst. 390 S (2011–2012) til Meld. St. 21 (2011–2012) *Norsk klimapolitikk*) og Stortingets behandling av stortingsmeldinga om ny utsleppsforplikting for 2030 (Innst. 211 S (2014–2015) til Meld. St. 13 (2014–2015) *Nye utslippsforpliktelser for 2030 – en felles løsning med EU*), samtykkeproposisjonen om felles oppfylling med EU av utsleppsmålet for 2030 (Prop. 94 S (2018–2019)), stortingsmeldinga om klimatilpassing i Noreg (Meld. St. 33 (2012–2013)), proposisjonen om samtykke til ratifikasjonen av Parisavtala (Innst. 407 S (2015–2016) til Prop. 115 S (2015–2016)), lov om klimamål (klimalova) av 16. juni 2017 og Noregs innmelding av forsterka mål til Parisavtala den 7. februar 2020.

Noregs mål for 2020 blir følgt opp under Kyotoprotokollen. I februar 2020 melde Noreg inn eit nytt og forsterka klimamål for 2030 under Pari-

savtala, mens 40-prosentmålet for 2030 er meldt inn til FN som Noregs bidrag under Parisavtala og lovfesta i klimalova. Målet om at Noreg skal bli eit lågutsleppssamfunn i 2050, er òg lovfesta i klimalova.

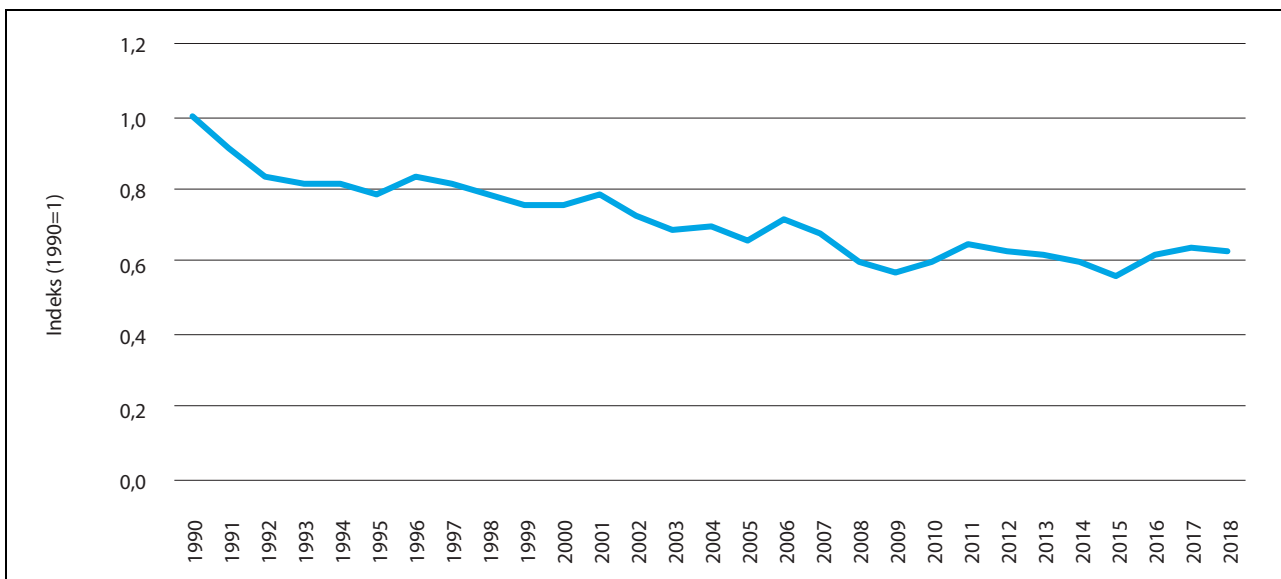
I Statistisk sentralbyrås førebelse utsleppsrekneskap var Noregs utslepp i 2019 på 50,3 millionar tonn CO₂-ekvivalentar, om lag 1,7 millionar tonn lågare enn året før (sjå tabell 2.2). Klimagassutsleppa nådde ein topp i 2007 med 57 millionar tonn CO₂-ekvivalentar, men har sidan blitt redusert noko. Dette trass i at Noreg har hatt ein vesentleg vekst i folketalet og i økonomien. Klimagassutsleppa per person har gått ned frå over 12 tonn CO₂-ekvivalentar per person i 2007 til under 10 tonn i 2019 (sjå figur 2.1).

Petroleumssektoren er den største utsleppskjelda i Noreg, tett følgt av industri og vegtrafikk. Sjå nærare i tabell 2.2, og omtale i klimalovrapporteringa i del IV.



Figur 2.1 Utslepp, tonn CO₂-ekvivalenter per person

Kjelde: Basert på SSB-tabell 08940 og 07459.



Figur 2.2 Utslepp av klimagassar per BNP

Figuren viser utslepp av CO₂-ekvivalenter per BNP (faste 2015-prisar). Indeks (1990 = 1).

Utsleppsintensitetene i figur 2.2 er berekna etter definisjonane i nasjonalrekneskapen, det vil seie at utslepp til luft frå all norsk økonomisk aktivitet er medrekna. For rapportering til Kyotoprotokollen og andre internasjonale rapporteringar for utslepp til luft er det nytta ein geografisk definisjon av Noreg, og utsleppstala er i hovudsak fordelte etter kjelder (prosessutslepp og utslepp frå stasjonær og mobil forbrenning), uavhengig av kva slags næringer som genererer aktivitetane. Produksjon blir erstatta med konsum for hushalda.

Kjelde: Basert på SSB-tabell 09298.

Tabell 2.2 Utslepp av klimagassar. Mill. tonn CO₂-ekvivalentar (førebelse tal for 2019)

	Mill. tonn 2019	Endring i pst.			
		Sidan 1990	2007–2019	2015–2019	2018–2019
Utslepp frå norsk territorium	50,3	-2,3	-11,8	-7,5	-3,4
Av dette:					
Olje- og gassutvinning	13,9	70,2	-8,1	-6,5	-1,7
Industri og bergverk	11,7	-40,7	-19,3	-1,9	-2,1
Vegtrafikk	8,4	16,4	-14,9	-16,3	-7,7
Luftfart, sjøfart, fiske, motorreiskap m.m.	7	20,6	-9,4	-7,8	-6,5
Jordbruk	4,4	-6	0,6	-0,4	-0,7
Energiforsyning	1,7	307,4	76,5	-1,2	-4,4
Oppvarming i andre næringar og hushald	1	-64,7	-46,6	2	15,2
Andre kjelder	2,2	-17,1	-16,2	-22,2	-3,9

Tala omfattar ikkje utanriks sjø- og luftfart.

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

Under Kyotoprotokollen har Noreg teke på seg ei utsleppsforplikting som inneber at Noreg skal syte for at dei årlege utsleppa av klimagassar i perioden 2013–2020 i gjennomsnitt er 16 pst. lågare enn Noregs utslepp i 1990. Kyotoprotokollen etablerer på denne måten eit utsleppsbudsjett for perioden 2013–2020 som er i tråd med 2020-målet om å kutte dei globale utsleppa av klimagassar i 2020 tilsvarende 30 pst. av norske 1990-utslepp.

Klimaforliket frå 2008 gir ein ambisjon for kor stor del av 2020-målet som skal oppfyllest gjennom innanlandske utsleppsreduksjonar. Ambisjonen er å redusere dei innanlandske utsleppa i 2020 frå eit berekna nivå på 60,6 millionar tonn ned til 46–48 millionar tonn, jf. boks 2.2 om ambisjonen om innanlandske utsleppskutt.

Den globale klimaavtala som vart vedteken i Paris i desember 2015, legg grunnlaget for norsk klimapolitikk. Regjeringa ratifiserte Parisavtala i juni 2016, i tråd med Stortingets samtykke (Prop. 115 S (2015–2016)). På grunnlag av innstillinga til proposisjonen om samtykke til ratifikasjon av Parisavtala, Innst. 407 S (2015–2016), har Stortinget vedteke at regjeringa skal leggje til grunn at Noreg frå og med 2030 skal vere klimanøytralt. Sjå del I, Oppfølging av oppmodningsvedtak, for meir informasjon.

Noreg melde i februar 2020 inn eit forsterka klimamål under Parisavtala. Det inneber at Noreg har forplikta seg til å redusere utsleppa av klima-

gassar med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. i 2030 samanlikna med nivået i 1990. Regjeringa ønskjer å oppfylle det forsterka målet saman med EU. Gjennom klimaavtala med EU har Noreg allereie forplikta seg til å samarbeide med EU om å redusere utsleppa med minst 40 pst. innan 2030 samanlikna med 1990-nivå. Dersom EU ikkje forsterkar sitt mål like mykje som Norge, vil den delen av målet som går lenger, vere avhengig av tilgang til samarbeid om utsleppsreduksjonar i andre land i tråd med reglane i Parisavtala.

Regjeringa vil at Noregs ikkje-kvotepliktige utslepp skal reduserast med minst 45 pst. samanlikna med 2005. Regjeringa har som mål at reduksjonen skjer gjennom innanlandske tiltak, og planlegg for det. Om strengt nødvendig kan fleksibiliteten i EUs rammeverk nyttast. Regjeringa vil i 2020 leggje fram ei melding til Stortinget om klimaplan for 2021–2030. Meldinga vil vise korleis regjeringa planlegg utsleppskutt på minst 50 og opp mot 55 pst. i samarbeid med EU, og korleis innanlandske ikkje-kvotepliktige utslepp kan reduserast med 45 pst. Ei nærare omtale av klimamåla og klimaavtala med EU er å finne i klimalovrapporteringa i del IV.

For 2050 er målet at Noreg skal bli eit lågut-sleppssamfunn. Med lågut-sleppssamfunn er meint eit samfunn der klimagassutsleppa – ut frå beste vitenskaplege grunnlag, utsleppsutviklinga globalt og nasjonale omstende – er redusert for å motverke skadelege verknader av global oppvarming

slik det er gjort greie for i Parisavtala artikkel 2 nr. 1 bokstav a (temperaturmålet).

Lov om klimamål (klimalova) lovfestar klimamåla for 2030 og 2050. Regjeringa rapporterer om arbeidet med å nå klimamåla for 2030 og 2050 i rapporteringa etter klimalova, sjå del IV i budsjettproposisjonen.

I tillegg til den nasjonale innsatsen medverkar Noreg til globale utsleppsreduksjonar gjennom mellom anna innsats for å bevare tropisk skog i utviklingsland. Innsatsen skjer gjennom Klima- og skoginitiativet, som er ein del av norsk offentleg bistand. Klima- og skoginitiativet er eit resultat av klimaforliket i 2008 og vart ført vidare i forliket i 2012. Gjennom Meld. St. 24 (2016–2017) er det vedteke at initiativet skal førast vidare på eit høgt nivå fram til 2030. Klima- og skoginitiativet har som mål å medverke til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir eit meir stabilt klima, meir bevart naturmangfold og ein meir berekraftig utvikling. Satsinga har inngått partnerskap med ei rekkje sentrale skogland konsentrert rundt verdas tre store regnskogbasseng: Amazonas, Kongobassenget/Sentral-Afrika og Indonesia.

For å utløyse ytterlegare klimainnsats internasjonalt prioriterer Noreg i tillegg samarbeid om utsleppsreduksjonar gjennom kvotekjøp og utvikling av nye marknadsmekanismar og gjennom tiltak mot kortliva klimaforureiningar.

Klima- og skoginitiativet og annan internasjonal innsats er nærmare omtalte i del II, programkategori 12.70.

Samfunnet skal førebuast på og tilpassast til klimaendringane. Klimaet endrar seg allereie, og endringane påverkar både natur og samfunn. Klimaframskrivingar presenterte i rapporten *Klima i Norge 2100 og Climate in Svalbard 2100* gir oppdatert kunnskap om korleis klimaendringane kan bli i Noreg i åra framover. Framskrivningane i rapporten har teke utgangspunkt i ulike utsleppsscenario og viser at vi med ein framleis rask auke i klimagassutsleppa mellom anna må vente ein markant auke i temperaturen, og at styrtregneepisodane kjem oftare og kraftigare. Tilsvarende kan regnflaumane bli hyppigare og større. På grunn av stigande havnivå vil òg fleire område knytte til Fastlands-Noreg som ikkje er utsette for overfløyming ved stormflod i dag, kunne bli utsette for dette i framtida. På Svalbard vil permafrosten bli varmare over heile øya, og dei øvste metrane vil tine i kystområda.

Rapportane viser òg at med reduserte klimagassutslepp vil klimaendringane bli langt mindre, sjølv om ein på Svalbard allereie har hatt ei kraftig

oppvarming. Det er gitt ei utfyllande omtale av status på klimatilpassingsarbeidet i del IV.

2.6 Polarområda

Nasjonale mål:

- Omfanget av villmarksprega område på Svalbard skal haldast ved lag, og naturmangfaldet takast vare på tilnærma upåverka av lokal aktivitet.
- Dei 100 viktigaste kulturminna og kulturmiljøa på Svalbard skal sikrast gjennom føreseieleg og langsiktig forvaltning.
- Negativ menneskeleg påverknad og risiko for påverknad på miljøet i polarområda skal redusert.

Noreg har eit særskilt ansvar som miljøforvaltar i nordområda og på Svalbard, og eit av hovudmåla for norsk svalbardpolitikk er å ta vare på den særlege villmarksnaturen på Svalbard. Dei spesielle miljømåla for Svalbard går fram av Meld. St. 32 (2015–2016) *Svalbard*, jf. Innst. 88 S (2016–2017). På Svalbard er no 65 pst. av landområdet og 87 pst. av territorialfarvatnet freda som naturreservat og nasjonalparker. Samstundes har områda ein verdifull kulturarv og stor verdi som kjelde til kunnskap og naturoppleving. Dyrelivet er i utgangspunktet freda, og fleire artar har hatt ein kraftig vekst etter tidlegare for sterk utnytting. Nokre av pattedyr- og fugleartane har ikkje klart å komme tilbake til tidlegare nivå.

Raske klimaendringar gir store utfordringar for miljøvernet og lokalsamfunna på Svalbard. Rapporten *Climate in Svalbard 2100* bereknar klimaendringane på Svalbard fram mot år 2100 for å gi eit kunnskapsgrunnlag for klimatilpassing.

Mindre is og villare vêr gir større erosjon på strendene, og kulturminna som ligg nær sjøen, står i fare for å rase i havet. For kulturminne med særleg høg kulturhistorisk verdi og/eller opplevingsverdi vil det vere aktuelt å setje i gang forebyggjande tiltak for å motverke røteskadar eller erosjon. Målet er å sikre dei kulturminna med høgast prioritet i «Kulturminneplan for Svalbard 2013–2023». For enkelte særleg verdifulle kulturminne som står i fare for å gå tapt, er det aktuelt å utføre dokumentasjon eller arkeologisk nødutgraving.

Det er viktig å beskytte villmarksområda på Svalbard med naturverdiar, biologisk mangfald og kulturminne i ein situasjon med raske endringar i klimaet, der både natur og kulturminne er meir sårbare for belastninga av ferdsel. Regelverk knytt

til ferdsel blir viktig. Nytt regelverk for forureining og avfall vil effektivisere arbeidet på dette feltet.

Noreg er medlem av Arktisk råd og medverkar til ei sirkumpolar, heilskapleg tilnærming for å handtere miljøutfordringane gjennom aktiv deltaking i Arktisk råd og rådets arbeidsgrupper.

Arktisk råd utarbeider omfattande vitenskapleg baserte vurderingar av klimaendringane og utviklinga av miljøtilstanden i Arktis. Dette arbeidet gir viktige bidrag til kunnskapen som ligg til grunn for internasjonale avtaler som gjeld forureining og klima. Under Arktisk råd blir det òg forhandla fram avtaler mellom dei arktiske landa, mellom anna om oljevern og samarbeid om forskning i Arktis.

Noreg og Russland har felles ansvar for forvaltning av miljø, artar og naturressursar i Barentshavet og grenseområda. Eit breitt og effektivt miljøvernsamarbeid med Russland, tufta på gjensidig interesse, står sentralt. Havmiljø og grensenært miljøvernsamarbeid er særskilt prioritert i samarbeidet under den norsk-russiske miljøvernkommisjonen.

Barentssamarbeidet er viktig for å styrkje grenseoverskridande kontakt og problemløysing og for å fremje berekraftig utvikling i Barentsregionen.

I Antarktis har Noreg, som part til Antarktistraktaten, òg forplikta seg til eit omfattande vern av miljøet. I Meld. St. 32 (2014–2015) Norske interesser og politikk i Antarktis er det slått fast at Noreg framleis vil vere ein pådrivar for å verne om

miljøet i Antarktis og tryggje dette området som eit referanseområde for forskning i samband med den viktige stillinga dette området har når det gjeld globale klima- og miljøendringar.

Det siste tiåret er det gjennomført ei rekkje miljøtiltak i tråd med miljøprotokollen, og Antarktis står i dag fram som eit av dei siste store urørte naturområda i verda. Marine verneområde er viktige områdebaserte tiltak, mellom anna for å ta vare på og sikre berekraftig bruk av marine ressursar og økosystem. I 2016 blei marine verneområde i Rosshavet vedtekne. Noreg deltek aktivt i arbeidet med nye marine verneområde i Antarktis, og Norsk Polarinstittutt vil i 2021 arbeide vidare med kunnskapen om økosystema i Weddellhavet / Kong Haakon VII's hav utanfor Dronning Mauds land, basert på data som vart samla inn under toktet til Sørishavet i Antarktis sørsommeren 2019.

Dei siste tiåra er det registrert betydeleg oppvarming over enkelte delar av Antarktis, og vi får nyhende om at store flak av isbremmane brekk av og driv til havs. Spesialrapporten om hav og is frå FN's klimapanel (Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate) frå september 2019, peiker på at vi treng meir kunnskap om Antarktis og kva endringane der vil ha å seie for det globale klimaet og havnivået i framtida. Det er ei prioritert forskingsoppgåve å få meir kunnskap om samspelet mellom isbremmane, innlandsisen og havet og kva dette inneber for framtidig havnivåstiging og andre globale klima- og miljøspørsmål.

3 Hovudprioriteringar i Klima- og miljødepartementets budsjett for 2021

Forslaget til budsjett for Klima- og miljødepartementet har ei utgiftsramme på 16 904,462 mill. kroner i 2021, mot 15 492,620 mill. kroner i 2020. Dette er ein netto auke på 1 411,842 mill. kroner, eller 9,1 pst. frå saldert budsjett 2020.

Utgiftene under Klima- og miljødepartementet åleine gir ikkje eit fullstendig uttrykk for regjeringa sine samla politiske prioriteringar av klima og miljø. Klima- og miljøpolitikken blir i stor grad ført ved hjelp av skattar, avgifter og regulering.

Regjeringa vil føre ein ambisiøs klima- og miljøpolitikk som byggjer på forvaltansvaret og føre var-prinsippet. Noreg skal vere ein pådrivar i det internasjonale klimaarbeidet for å nå måla i Parisavtala, og omstille seg slik at vi oppfyller klimaforpliktingane våre. Tiltak for å redusere klimagassutslepp og tilpasse samfunnet til klimaendringane er ei av hovudprioriteringane for regjeringa. Viktige klimapolitiske satsingar ligg òg under budsjetta for andre departement.

Regjeringa vil halde fram den betydelege satsinga gjennom Enova i samband med ny fireårig styringsavtale for 2021–2024. Enova er eit sentralt verkemiddel i arbeidet med å fremje innovasjon og utvikling av nye klima- og energiløysingar.

Regjeringa ønskjer å gjere økonomien meir sirkulær, for å halde verdiane av ressursane lenger i kretsløpet og bruke dei meir effektivt. Det blir føreslått å løyve 40 mill. kroner i 2021 til tiltak som vil medverke til overgangen til ein meir sirkulær økonomi. Tiltaka skal stimulere næringslivet gjennom ei meir effektiv ressursutnytting, avgrense negativ påverknad på klima- og miljø og bidra til fleire arbeidsplassar og betre lønnsmda i næringslivet.

Forskning og innovasjon er viktig for å skape ei grøn framtid. Regjeringa føreslår å styrkje satsinga på forskning og innovasjon for grøn omstilling med 50 mill. kroner.

Regjeringa er oppteken av å styrkje det lokale og regionale klimaarbeidet og føreslår å føre vidare tilskotsordninga Klimasats i 2021 med ei ramme for nye tilsegner på 100 mill. kroner. Ordninga skal fremje klimatiltak i kommunar og

fylkeskommunar ved å støtte prosjekt som medverkar til reduksjon i utslepp av klimagassar og omstilling til lågutsleppssamfunnet. Klima- og miljødepartementet tek sikte på at Longyearbyen lokalstyre kan søke om tilskot i 2021.

Grøn skipsfart er ein viktig del av arbeidet for å innfri klimaforpliktingane våre, og eit satsingsområde i klimapolitikken til regjeringa. Regjeringa vil halvere utsleppa frå innanriks sjøfart og fiske innan 2030 og stimulere til utvikling av null- og lågutsleppsløysingar i alle fartøykategoriar. Regjeringa føreslår å føre vidare ordninga for innfasing av hurtigbåtar med null- og lågutsleppsløysingar i fylkeskommunale samband med ei ramme for nye tilsegner på 80 mill. kroner i 2021. Regjeringa føreslår òg å løyve 25 mill. kroner til vidareføring av Grønt skipsfartsprogram sitt arbeid med å realisere grøn flåtefornying av lasteskip.

Klimaendringane aukar omfanget av vêr som samfunnet ikkje er budd på, og vêrhendingar som er vanskelege å føreseie. Regjeringa er oppteken av sikker og god varsling av farleg vêr i alle delar av landet og føreslår å byggje ein ny vêrradar på Finnmarksvidda i Kautokeino kommune. Vêrradaren vil gi god overvaking av nedbøren i heile Finnmark og vere ein viktig reiskap spesielt for å varsle ekstremvêr og flaum.

Regjeringa vil ta vare på naturen og økosystema våre. Arbeidet med å sikre god tilstand i økosystema, hindre tap av artar og naturtypar og sikre eit representativt utval av natur for kommande generasjonar held fram i 2021. Regjeringa tek ei aktiv rolle i forhandlingane om eit nytt globalt rammeverk for naturmangfald etter 2020 under konvensjonen om biologisk mangfald. Forhandlingane er venta slutførte i 2021.

Midlar til arbeidet med å betre kunnskapen om naturmangfaldet gjennom kartlegging og overvaking blir førte vidare på om lag same nivå som i 2020. Eit godt kunnskapsgrunnlag om naturmangfald er avgjerande i arbeidet med ei økosystembasert forvaltning.

Stortingets behandling av Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet* er grunnlaget for arbeidet

med å ta vare på norsk natur. Regjeringa føreslår å auke løyvinga til kunnskap for ei heilskapleg og økosystembasert forvaltning av naturen med 5 mill. kroner. Vidare blir det føreslått å auke løyvinga til å følgje opp ny heilskapleg plan for Oslofjorden med 5 mill. kroner. Regjeringa er oppteken av å motverke miljøkriminalitet og føreslår å løyve 3 mill. kroner til å følgje opp ny stortingsmelding om miljøkriminalitet. Kommunane har ei særleg viktig rolle i arealplanlegginga, og regjeringa føreslår å etablere ei ny tilskotsordning der kommunar kan søkje om midlar til å lage kommunedelplanar for natur.

Regjeringa vil halde fram arbeidet med å styrkje friluftslivet gjennom sikring og tilrettelegging av viktige friluftslivsområde og stimulering til auka friluftslivsaktivitet for alle. Ordninga med nasjonale turiststiar vil bli utvikla vidare med sikte på å betre tryggleiken og medverke til at opplevings- og naturverdiar blir tekne vare på. Tilskot til utvikling av grøntområde i områdesatsingane i Oslo blir førte vidare.

Det grunnleggjande arbeidet for å motverke forureiningar vil halde fram. Regjeringa vil føre vidare arbeidet med plastforureining, mellom anna gjennom å vidareføre Noregs internasjonale leirollen i dette arbeidet og få på plass ei ny global avtale. Regjeringa føreslår òg å føre vidare tilskotsordninga til opprydding av marint avfall og til førebyggjande arbeid.

Regjeringa vil styrkje arbeidet med å rydde opp i forureina sjøbotn og føreslår å løyve 30 mill. kroner i 2021 til oppstart av opprydding i Hammerfest hamn. Det treårige prosjektet er eit samarbeid mellom Hammerfest kommune, Hammerfest Havn KF og Kystverket. Massane som blir fjerna vil bli deporterte og danne fundament til ny sentrums- og hurtigrutekai og ny fiskerikai, som er eit viktig samferdselsprosjekt for Hammerfest.

Kulturarven representerer vår felles historie, har store økonomiske og kulturelle verdiar, og medverkar til identitet og fellesskapskjensle. Regjeringa la fram Meld. St. 16 (2019–2020) for Stortinget våren 2020, med nye nasjonale mål på resultatområdet kulturminne og kulturmiljø. Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold* legg vekt på kulturmiljø som ein ressurs i samfunnsutviklinga og på kulturmiljøforvaltninga som ein del av den heilskaplege klima- og miljøforvaltninga. I oppfølginga av meldinga skal det mellom anna utviklast bevaringsstrategiar for utvalde tema, arbeidet med ny kulturmiljølov skal startast opp, og det skal gjennomførast tiltak for å vise fram kulturarvens bidrag for å nå FN's berekraftsmål.

Noko av dette arbeidet vil bli påbegynt i 2021, men halde fram i dei kommande åra. Oppfølging av kulturmiljømeldinga og regionreforma vil vere ei hovudprioritering i 2021.

For 2021 er det føreslått 7,9 mill. kroner til å ferdigstille undersøkinga av Gjellestadskipet i Halden kommune, som blei starta i 2020, med ein estimert kostnad på 23,5 mill. kroner.

I perioden 2017–2021 er Noreg valt inn som medlem av Unescos verdsarvkomité. Klima- og miljødepartementet vil i denne perioden fokusere særskilt på det internasjonale ansvaret for verdsarvkonvensjonen. Noreg vil gjere ein særleg innsats for å sikre god forvaltning i land med små ressursar, å sikre ein god balanse på verdsarvlista og å arbeide for å betre den økonomiske situasjonen.

Samstundes held det nasjonale arbeidet fram for å styrkje lokal kunnskap og lokal forvaltning. Arbeidet med gjennomføringa av prioritetsplanen for verdsarvsenter (2017–2026) ved dei norske verdsarvområda er viktig her.

Internasjonal kapasitetsbygging under verdsarvkonvensjonen er eit anna innsatsområde som er prioritert innanfor verdsarvpolitikken. Klima- og miljødepartementet har inngått ei seksårig programsamarbeidsavtale (2016–2021) med International Union for Conservation of Nature (IUCN) og The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) med dette som mål.

I tråd med regjeringas og Stortingets føringar for Klima- og skoginitiativet er det inngått avtaler som heilt eller delvis omfattar betaling for verifiserte utsleppsreduksjonar, og samtidig støttar berekraftig utvikling i skoglanda. I 2021 legg regjeringa opp til at Noreg betaler for utsleppsreduksjonar i Indonesia, Colombia og Gabon, og potensielt òg i Peru. I 2021 vil Klima- og skoginitiativet halde fram med å satse på berekraftig utvikling i partnerlanda, og å auke privat næringsliv sin innsats for redusert avskoging, ikkje minst i lys av covid-19-pandemien og dei økonomiske utfordringane pandemien har skapt i skoglanda. I 2019 og 2020 blei det løyvd 200 mill. kroner til innkjøp og bruk av høgoppløyslege satellittbilde. Løyvinga blir vidareført i 2021.

Det blir føreslått å løyve 280 mill. kroner til kjøp av klimakvotar i 2021 til betaling for kvotar og andre utsleppsreduksjonar som blir leverte i 2021.

Det er ein særleg viktig del av det nasjonale og det internasjonale forskingssamarbeidet å auke kunnskapen om klimaendringane i Antarktis. Ein forventar at klimaendringar og issmelting i Antarktis vil få følgjer for oppvarminga av verds-

hava, havnivåstigninga og til sist, for klima i verda. Trollstasjonen skal vere ein sikker og robust heilårsstasjon for norsk forskning, overvaking og permanent norsk nærvær i Antarktis. For å dekkje auka utgifter knytte til drivstoff, fly- og skipstransporttenester, blir det føreslått å auke løyvinga med 15 mill. kroner.

Effektivisering m.m.

Regjeringa vil bygge sin politikk på effektiv bruk av fellesskapet sine ressursar. Regjeringa har derfor innført ei avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform, og føreset at alle statlege verksem-

der gjennomfører tiltak for å bli meir effektive. Reforma skal gi insentiv til meir effektiv statleg drift og skaper handlingsrom for prioriteringar i statsbudsjettet. Verksemdene har òg godt høve til å planleggje og gjennomføre tiltak for å effektivisere drifta når reforma er eit årleg krav. Delar av gevinsten frå mindre byråkrati og meir effektiv bruk av pengane blir overførte til fellesskapet i dei årlege budsjetta. Den årlege overføringa er sett til 0,5 pst. av alle driftsutgifter som blir løyvde over statsbudsjettet. For Klima- og miljødepartementet inneber dette reduksjonar på om lag 20 mill. kroner på driftspostane.

4 Klima- og miljøprofilen i statsbudsjettet

For å nå dei nasjonale klima- og miljømåla må alle sektorar i samfunnet medverke. Regjeringa fører ein brei klima- og miljøpolitikk som omfattar verkemiddel på resultatområda omtalte i kapittel 2 og verkemiddel innanfor ansvarsområda til andre departement.

Det er samstundes viktig å understreke at klima- og miljøpolitikken ikkje først og fremst er løyvingar og budsjettpostar. Arbeid for eit betre miljø omfattar i stor grad avgjerder som ikkje har direkte konsekvensar for statsbudsjettet. Til dømes vil planlegging av arealbruk vere viktig, det same er regulering av tillatne grenseverdier for forureining.

Klima- og miljøprofilen i statsbudsjettet omfattar satsingar på heile miljøområdet, det vil seie

innsats for å ta vare på naturmangfaldet og kulturminne- og kulturmiljø, medverke til auka friluftsliv, redusere forureining og dempe klimaendringar og negative verknader av klimaendringane. Det er ikkje enkelt å avgrense utgifter til slike tiltak på ein god måte. Mange tiltak kan grunnleggjast på fleire måtar og skal medverke til å nå ulike mål. Tiltaka er òg svært ulike. Nokre tiltak er langsiktige, slik som forskning, mens andre har meir direkte verknader. Tabellane og beløpa under må difor tolkast med varsemd og bør berre sjåast som ei omtrentleg oversikt over dei viktigaste nye klima- og miljøpolitiske satsingane til regjeringa.

Tabell 4.1 Viktige satsingar i statsbudsjettet for 2021 under Klima- og miljødepartementet (auke frå saldert budsjett 2020)

Tiltak	(i 1000 kroner)	
	Kap. og post	Utgifter
Oppfølging av kommande strategi for sirkulær økonomi	1400.76	40 000
Forskning og innovasjon for grøn omstilling	1410.50 og 51	50 000
Vêrradar på Finnmarksvidda	1412.50	27 800
Innfasing av hurtigbåtar med null- og lågutsleppsløysingar	1420.62	80 000 ¹
Styrkt arbeid for å ta vare på naturmangfald	1410.22, 1420.21, 31 og 60	15 000
Klimasats	1420.61	100 000 ²
Opprydding av forureina sjøbotn i Hammerfest hamn	1420.69	128 500 ³
Vidareføring Grønt skipsfartsprogram – grøn flåtefornyning av lasteskip	1422.70	25 000
Styrkt drift av forskingsstasjonen Troll	1471.21	15 000

¹ Regjeringa foreslår å føre vidare ordninga med utvikling av hurtigbåtar med null- og lågutsleppsløysingar i fylkeskommunale samband i 2021 med ei ramme for nye tilsegner på 80 mill. kroner.

² Regjeringa foreslår å føre vidare tilskotsordninga Klimasats i 2021 med ei ramme for nye tilsegner på 100 mill. kroner.

³ Det forutsetjast statleg stønad til gjennomføring av opprydding av miljøgifter i forureina sjøbotn i Hammerfest hamn på totalt 128,5 mill. kroner, med 30 mill. kroner i 2021 og fullmakt på 98,5 mill. kroner for utbetaling i 2022 og 2023.

Tabell 4.2 Viktige satsingar i statsbudsjettet for 2021 med tydeleg klima- og miljøgevinst, på andre departement sine område

(i 1 000 kroner)		
Tiltak	Departement	Utgifter
Istandsetting av klimaskall for kirker fra før 1850	BFD	50 000
Skredsikring i Longyearbyen	JD	40 000
Deltaking i Horisont Europa 2021–2027	KD, m.fl.	827 000
Omlagging til låg- og nullutsleppsferjer og -hurtigbåtar i fylkeskommunane	KMD	100 000
Forskning: Matsystem – klimatilpassa og berekraftige	LMD	20 000
Grøn plattform	NFD	333 000
Innovasjonslån – vidareføring av særskild ramme for nærskipfart og fiskefartøy	NFD	600 000
Marin forskning	NFD	4 600
Deltaking i EUs program for romverksemd – Space	NFD	204 500
Utvikling av knutepunkt og leveransekjeder for hydrogen	OED	100 000
Langskip –fangst og lagring av CO ₂	OED	2 272 000
Auka statleg tilskot til store kollektivprosjekt	SD	560 000
Transport i byområde – konkurranse Smartare transport	SD	16 800
Tilskot til byområde	SD	154 800
Rasjonell framdrift jernbaneprosjekt, drift, vedlikehald jernbane, m.m.	SD	5 400 000
Tilskot til overføring av gods fra vei til sjø mv.	SD	95 700
Testfasilitetar for oljevern på Fiskebøl	SD	25 000

Regjeringa vil føre ein offensiv klima- og miljøpolitikk og medverke til ei grøn omstilling av norsk økonomi. Som det går fram av tabell 4.1 og 4.2, er klima eit hovudsatsingsområde for regjeringa.

For ein omtale av klima- og miljøpolitikken til dei ulike departementa, sjå kapittel 8 i denne proposisjonen. Alle departementa har òg ein eigen klima- og miljøomtale i sine respektive proposisjonar.

Under er ein kort omtale av satsingane i forslag til statsbudsjett for 2021. Ein nærmare omtale er å finne i fagproposisjonane frå dei ulike departementa. Satsingsforslaga til Klima- og miljødepartementet er omtala i kapittel 3 Hovudprioriteringar i Klima- og miljødepartementets budsjett for 2021.

Auka satsing på forskning og utvikling

Deltaking i Horisont Europa 2021–2027

Regjeringa vil dekkje Noregs kontingent for deltaking i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon (Horisont Europa) på 827 mill. kroner over budsjetta til Kunnskapsdepartementet med fleire departement. Det er føreslått rammeoverføring på til saman 102 mill. kroner frå desse departementa til KD. Programmet vil ha ei vesentleg vektlegging av forskning på klima- og miljø, på same måte som det noverande rammeprogrammet, Horisont 2020. Deltaking i programmet gir norske forskingsmiljø samarbeidsmoglegheiter med dei beste miljøa i Europa. European Green Deal vil styre mykje av EUs politikk dei neste åra og forskings- og innovasjonsprogrammet Horisont Europa er sentralt for å sikre gjennomføring.

Deltaking i EUs program for romverksemd – Space

Regjeringa vil dekkje deltaking i EUs program for romverksemd, Space, med 204,5 mill. kroner over NFDs budsjett. Dette programmet er viktig for overvaking av klima og utvikling av istjukkleik og havnivå og for overvaking av miljø i havet, i luft og på land med satellittar. Deltakinga gir Noreg dei beste overvakingsdata, og tenester baserte på dette. I tillegg gir deltakinga ein gjennomgåande kompetanse og innovasjonsgevinst som er viktig for grøn omstilling gjennom kunnskap og utviklingsarbeid mellom Europa og Noreg på rominfrastruktur.

Matsystem – klimatilpassa og berekraftige

Regjeringa vil styrkje forskning på berekraftige og klimavenlege matsystem med 20 mill. kroner over LMDs budsjett til finansiering av utvalde program innanfor mellom anna bioøkonomi og agrobiologi under Noregs forskingsråd. Dette blir eit viktig bidrag i den grønne omstillinga for matsystem.

Grøn plattform

Som ein del av COVID-19 – tiltaka løyva regjeringa ein grøn omstillingspakke «Grønn plattform» i 2020. Den inneheld 1 mrd. kroner fordelt over perioden 2020–2022. I 2021 vil 333 mill. kroner av «Grønn plattform» bidra til fornying av næringslivet. Midla blir disponert av Noregs forskingsråd, Innovasjon Noreg og SIVA.

Innovasjonslån, videreføring av særskild ramme for nærskipsfart og fiskefartøy

Regjeringa foreslår at den særskilte ramma for innovasjonslån for nærskipsfart og fiskefartøy på 600 mill. kroner vidareførast i 2021.

Marin forskning

Regjeringa foreslår å styrkje marin forskning med 4,6 mill. kroner. Satsinga skal gi styrkt rådgiving for hausting på datafattige bestandar av fisk og andre marine organismar. Det vil òg styrkje grunnlaget for å svare opp forvaltningsprinsippet frå havressurslova om regelmessig å gjere bestandsvurderingar av alle bestandar som blir hausta.

Langskip - fangst og lagring av CO₂

Regjeringa foreslår for Stortinget å gi 2 275 mill. kroner i støtte til gjennomføring av eit norsk demonstrasjonsprosjekt for fullskala CO₂-handtering som omfattar fangst, transport og lagring av CO₂. Prosjektet har fått namnet Langskip. Regjeringa foreslår å realisere Norcem som første CO₂-fangstprosjekt og deretter Fortum Oslo Varmes CO₂-fangstprosjekt, under føresetnad at Fortum Oslo Varme får tilstrekkeleg eigenfinansiering og finansiering frå EU eller andre kjelder. Transport og lagerdelen av prosjektet vil bli gjennomført av Northern Lights, eit konsortium bestående av Equinor, Shell og Total.

Rapportane til FN sitt klimapanel og Det internasjonale energibyrådet (IEA) viser at det vil vere naudsynt med fangst og lagring av CO₂ for å redusere globale klimagassutslepp i tråd med klimamåla til lågast mogleg kostnadar.

*Grønare transport**Omlegging til låg- og nullutsleppsferjer og -hurtigbåtar i fylkeskommunane*

Regjeringa foreslår at 100 mill. kroner av veksten i dei frie inntektene til fylkeskommunane blir sett av til utgifter knytte til omlegginga til låg- og nullutsleppsferjer og -hurtigbåtar.

Auka statleg tilskot til store kollektivprosjekt

I arbeidet med å nå nullvektsmålet prioriterer regjeringa midlar til store kollektivprosjekt i dei fire største byområda.

Transport i byområde – Konkurransen Smartare transport

Regjeringa foreslår å løyve 16,8 mill. kroner til konkurransen Smartere transport. Ordninga skal bidra til framtidsretta forslag til meir effektive og framtidsretta mobilitetsløysingar.

Tilskot til byområde

Løyvinga går til ulike tilskot knytt til bymiljø/byvekstavtalar og belønningsavtalar.

Rasjonell framdrift jernbaneprosjekt, drift, vedlikehold jernbane, med meir

Regjeringa aukar løyvingane til jernbana med 5,4 mrd. kroner. I dette ligg mellom anna 4,1 mrd. kroner til rasjonell gjennomføring av jernbaneprosjekt. Regjeringa legg til rette for rasjonell framdrift i igangsatte byggjeprojekt, auka kapasitet på Bergensbanen og InterCity på Follobanen, Dovrebanen, Østfoldbanen og Vestfoldbanen. Viktige strekningar på Trønderbanen og Meråkerbanen skal bli elektrifisert i løpet av dei neste åra. 14 nye hybridtog blir tatt i bruk i Trøndelag i 2021.

Regjeringa foreslår òg å auke løyvinga til drift og vedlikehold på jernbane, mellom anna til rasjonell framdrift til ERTMS. Nytt signalsystem vil auke kapasiteten og gi eit betre jernbanetilbod.

Utvikling av knutepunkt og leveransekjeder for hydrogen

Det løyvast 100 mill. kroner for å følgje opp regjeringa si hydrogenstrategi, med særleg vekt på å utvikle og etablere infrastruktur med vekt på knutepunkt og leveransekjeder som legg til rette for kommersiell bruk av hydrogen. For å nytte midla best mogleg blir det lagt opp til at Noregs forskningsråd og Enova samarbeid om å innrette satsinga og har dialog med aktuelle aktørar.

Tilskot til overføring av gods frå veg til sjø mv.

Til ulike tilskot som skal stimulere til overføring av gods frå veg til sjø foreslår regjeringa å løyve i alt 95,7 mill. kroner.

*Andre viktige satsingar**Tilskot til istandsetjing av kyrkjebygg frå før 1850*

Regjeringa vil gi tilskot til istandsetjing av kyrkjebygg frå før 1850. Midla skal gå til klimaskal eller rørovner.

Skredsikring i Longyearbyen

Regjeringa foreslår å løyve 40 mill. kroner til forsering og fullføring av NVE sitt arbeid med skredsikring av området under fjellet Sukkertoppen, til ønsket sikringsnivå.

Testfasilitetar for oljevern på Fiskebøl

Regjeringa foreslår å løyve 25 mill. kroner til oppstart av etablering av fasilitetar for testing av oljeverntechnologi på Fiskebøl i Hadsel kommune i Vesterålen.

5 Oversiktstabellar

5.1 Merknader til budsjettframlegget

Regjeringa føreslår ei samla løyving til Klima- og miljødepartementet på 16 904,462 mill. kroner på utgiftssida og 2 028,893 mill. kroner på inntektsida.

Våren 2020 blei det vedteke å utsetje lønnsoppgjeret dette året for det statlege tariffområdet til

hausten 2020. Som følge av dette er verknader for 2021-budsjettet av inneverande året sitt lønnsoppgjer for tilsette i det statlege tariffområdet førebels ikkje innarbeidd i departementa sine budsjetttrammer. Oppgjeret starta tysdag 1. september. Regjeringa vil kome tilbake til verknader for 2021-budsjettet av oppgjeret.

5.2 Utgifter

Utgifter under programkategori 12.10 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)					
Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
1400	Klima- og miljødepartementet	673 225	664 655	684 917	3,0
1410	Kunnskap om klima og miljø	948 371	1 022 671	1 112 059	8,7
1411	Artsdatabanken	71 380	69 375	69 554	0,3
1412	Meteorologiformål	466 216	485 762	523 114	7,7
	Sum kategori 12.10	2 159 192	2 242 463	2 389 644	6,6

Utgifter under programkategori 12.20 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)					
Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
1420	Miljødirektoratet	4 115 786	5 269 322	6 379 596	21,1
1422	Miljøvennleg skipsfart	12 388	33 894	40 100	18,3
1423	Radioaktiv forureining i det ytre miljø	27 589	28 518	28 772	0,9
1425	Fisketiltak	16 819	17 244	16 060	-6,9
1428	Enova SF	3 215 907	3 184 450	3 315 744	4,1
	Sum kategori 12.20	7 388 489	8 533 428	9 780 272	14,6

Utgifter under programkategori 12.30 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
1429	Riksantikvaren	691 516	679 566	689 104	1,4
1432	Norsk kulturminnefond	116 320	126 362	129 740	2,7
	Sum kategori 12.30	807 836	805 928	818 844	1,6

Utgifter under programkategori 12.60 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
1471	Norsk Polarinstitutt	322 488	328 119	341 699	4,1
1472	Svalbards miljøvernfond	21 203	20 658	20 658	0,0
1473	Kings Bay AS	32 259	34 893	36 010	3,2
1474	Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning	52 791	52 703	53 345	1,2
	Sum kategori 12.60	428 741	436 373	451 712	3,5

Utgifter under programkategori 12.70 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
1481	Klimakvotar	181 621	293 312	283 372	-3,4
1482	Internasjonale klima- og utviklings-tiltak	3 216 859	3 181 116	3 180 618	0,0
	Sum kategori 12.70	3 398 480	3 474 428	3 463 990	-0,3

5.3 Inntekter

Inntekter under programkategori 12.10 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
4400	Klima- og miljødepartementet	2 148	31 020	34 516	11,3
4411	Artsdatabanken	659	428	420	-1,9
	Sum kategori 12.10	2 807	31 448	34 936	11,1

Inntekter under programkategori 12.20 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
4420	Miljødirektoratet	148 327	150 813	148 655	-1,4
4423	Radioaktiv forureining i det ytre miljø	226	1 000	1 027	2,7
5578	Sektoravgifter under Klima- og miljø- departementet	741 457	709 460	708 264	-0,2
	Sum kategori 12.20	890 010	861 273	857 946	-0,4

Inntekter under programkategori 12.30 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
4429	Riksantikvaren	6 895	6 141	6 337	3,2
	Sum kategori 12.30	6 895	6 141	6 337	3,2

Inntekter under programkategori 12.60 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
4471	Norsk Polarinstitutt	100 160	89 615	86 821	-3,1
5578	Sektoravgifter under Klima- og miljø- departementet	20 456	20 670	20 670	0,0
	Sum kategori 12.60	120 616	110 285	107 491	-2,5

Inntekter under programkategori 12.70 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
4481	Sal av klimakvotar	4 908 388	8 288 459	1 022 183	-87,7
	Sum kategori 12.70	4 908 388	8 288 459	1 022 183	-87,7

Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
01–01	Driftsutgifter	1 549 001	1 562 847	1 562 065	-0,1
11–25	Varer og tenester	1 515 654	1 688 150	1 700 653	0,7
30–49	Nybygg, anlegg m.v.	627 508	611 559	615 003	0,6
50–59	Overføringer til andre stats- rekneskaper	4 217 388	4 258 998	4 505 471	5,8
60–69	Overføringer til kommunar	216 246	295 154	363 386	23,1
70–89	Overføringer til private	6 056 956	7 075 912	8 157 884	15,3
Sum under departementet		14 182 753	15 492 620	16 904 462	9,1

Inntekter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
01–29	Sal av varer og tenester m.v.	5 166 803	8 567 476	1 299 959	-84,8
50–91	Skattar, avgifter og andre overføringer	761 913	730 130	728 934	-0,2
Sum under departementet		5 928 716	9 297 606	2 028 893	-78,2

Oversikt over bruk av stikkordet «kan overførast»

Under Klima- og miljødepartementet blir stikkordet foreslått knytta til desse postane utanom postgruppe 30–49

(i 1 000 kr)

Kap.	Post	Nemning	Overført til 2020	Forslag 2021
1400	74	Tilskot til AMAP		5 162
1400	76	Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak		153 178
1410	23	MAREANO		46 800
1411	21	Spesielle driftsutgifter		10 249
1411	70	Tilskot til arter og naturtypar		26 666
1420	23	Oppdrags- og gebyrrelatert verksemd		147 535
1420	61	Tilskot til klimatiltak og klimatilpassing		224 244
1420	62	Tilskot til grøn skipsfart		13 820
1420	69	Oppryddingstiltak		92 962
1420	70	Tilskot til vassmiljøtiltak		40 792

			(i 1 000 kr)	
Kap.	Post	Nemning	Overført til 2020	Forslag 2021
1420	71	Marin forsøpling		70 290
1420	73	Tilskot til rovvilttiltak		80 426
1420	78	Friluftformål		180 776
1420	79	Oppryddingstiltak		450
1420	81	Naturarv og kulturlandskap		67 933
1420	82	Tilskot til truga arter og naturtypar		42 806
1420	83	Tilskot til tiltak mot framande arter		4 000
1420	85	Naturinformasjonssenter		77 826
1425	70	Tilskot til fiskeformål		15 960
1429	22	Fleirårige prosjekt kulturminneforvaltning		31 115
1429	70	Tilskot til automatisk freda og andre arkeologiske kulturminne		41 064
1429	71	Tilskot til freda kulturminne i privat eige, kulturmiljø og kulturlandskap		159 015
1429	72	Tilskot til tekniske og industrielle kulturminne		58 045
1429	73	Tilskot til bygningar og anlegg frå mellomalderen og brannsikring		57 575
1429	74	Tilskot til fartøyvern		65 972
1429	75	Tilskot til fartøyvernsenter		16 459
1429	77	Tilskot til verdiskapingsarbeid på kulturminneområde		8 232
1429	79	Tilskot til verdsarven		64 690
1471	21	Spesielle driftsutgifter		100 354
1474	50	Tilskot til statlege mottakarar		24 533
1474	70	Tilskot til private mottakarar		28 812
1481	01	Driftsutgifter		3 062
1481	22	Kvotekjøp, generell ordning		280 000
1481	23	Kvotekjøp, statstilsette sine flyreiser		310
1482	73	Klima- og skogsatsinga		3 081 543

6 Oppfølging av oppmodingsvedtak

Nedanfor er det gjort greie for oppfølging av oppmodingsvedtak under Klima- og miljødepartementet. Tabell 6.1 og påfølgjande utdjupande tekst inkluderer alle vedtak frå stortingssesjonen 2019–2020 og alle vedtak frå tidlegare stortingssesjonar der rapporteringa ikkje vart avslutta i samband med behandlinga av Prop. 1 S (2019–2020), og dessutan dei vedtaka som kontroll- og konstitusjonskomiteen i Innst. 373 S (2019–2020) meinte ikkje var kvitterte ut. I enkelte tilfelle kan oppfølginga av vedtaka vere meir omfattande framstilte under det aktuelle programområdet i proposisjonen. Det vil i desse tilfella vere ei tilvising til denne teksten.

I kolonne 4 tabell 6.1 er det opplyst om departementet planlegg at rapporteringa på oppmodingsvedtaket no er avslutta, eller om departementet vil rapportere konkret på vedtaket også i

neste års budsjettproposisjon. Rapportering på vedtak som inneber at departementet skal leggje fram ei konkret sak for Stortinget, til dømes proposisjon, stortingsmelding, utgreiing e.l., vil normalt bli avslutta først når saka er lagd fram for Stortinget.

Sjølv om det i tabellen er ført opp at rapporteringa er avslutta, vil det i ein del tilfelle kunne vere slik at oppfølginga av alle sider av vedtaket ikkje er endeleg avslutta. Dette kan til dømes gjelde vedtak med oppmoding til regjeringa om å ta særlege omsyn i politikkkutforminga på eit område, der oppfølginga vil kunne strekkje seg over mange år. Stortinget vil i desse tilfella bli halde orientert om den vidare oppfølginga på ordinær måte, gjennom omtale av det relevante politikkområdet i budsjettproposisjonar og andre dokument.

Tabell 6.1 Oversikt over oppmodingstiltak, ordna etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avslutta (ja/nei)
2019–2020	379	Forvaltning av bjørnebestanden i tråd med den todelte målsetjinga	Ja
2019–2020	469	Oppfølging av handlingsplanen for grøn skipsfart – finansieringsprogram for nærskipsfart	Ja
2019–2020	470	Utviklingskontraktar for nullutsleppshurtigbåtar	Ja
2019–2020	539	Endring av reglar for bruk av snøskuter til hytte	Ja
2019–2020	540	Endring av reglar for bruk av snøskuter til hytte	Ja
2019–2020	541	Endring av reglar for bruk av snøskuter til hytte	Ja
2019–2020	644	Endringar i naturmangfaldlova (nødverje til forsvar for bufe m.v. og etablering av Rovviltklagenemnd)	Ja
2019–2020	645	Endringar i naturmangfaldlova (nødverje til forsvar for bufe m.v. og etablering av Rovviltklagenemnd)	Ja
2019–2020	708	Nye mål i kulturmiljøpolitikken	Nei
2018–2019	383	Erstatningsreglane for tap av beitedyr til rovvilt	Nei
2017–2018	204	Stortingsmelding om kulturminnefeltet	Ja
2017–2018	205	Nasjonale mål på kulturminnefeltet	Ja

Tabell 6.1 Oversikt over oppmodingstiltak, ordna etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avslutta (ja/nei)
2017–2018	480	Nasjonale mål for avfallsførebygging, materialgjenvinning og gjenbruk	Ja
2017–2018	481	Gjenbruk gjennom kommunane sine gjenbruksstasjonar	Nei
2017–2018	482	Utleige av avfallskonteinrarar frå godkjende avfallsselskap	Nei
2017–2018	485	Krav til utsortering og materialgjenvinning av plast og matavfall	Nei
2017–2018	486	Avfall frå offentlege tenester og andre som produserer avfall som liknar hushaldsavfall	Nei
2017–2018	487	Reinsing av flygeoske	Nei
2017–2018	489	Matkastelov	Nei
2017–2018	490	Fosforgjenvinning	Nei
2017–2018	491	Oppsamling av gummigranulat frå eksisterande og nye kunstgrasbaner	Nei
2017–2018	492	Revidert strategi mot marin plastforsøpling og spreing av mikroplast	Nei
2017–2018	493	Nasjonal strategi for ein sirkulær økonomi	Nei
2017–2018	496	EØS-mål for gjenvinning av avfall frå bygg- og anleggsnæringa	Nei
2017–2018	498	Arbeide for å utfase unødvendig bruk av eingongsartiklar av plast	Nei
2017–2018	502	Pålegg om utsortering og materialgjenvinning av plast- og matavfall	Nei
2017–2018	503	Handlingsplan for kretsløpsøkonomi	Nei
2017–2018	575	Heilskapleg plan for Oslofjorden	Nei
2017–2018	661	Greie ut strengare krav til svartvass- og gråvassutslepp frå cruiseskip	Nei
2017–2018	671	Kutt i klimagassutslepp – sektorvise ambisjonar	Nei
2017–2018	672	Implementere krav og reguleringar til utslepp frå cruiseskip og annan skipstrafikk i turistfjorlar m.m.	Nei
2017–2018	674	Nasjonalt forbod mot sal av heliumballongar	Nei
2017–2018	764	Dekningsplikta når gardbrukarar blir pålagde undersøkingar	Ja
2017–2018	815	Oppmjukingar i lov om motorferdsel i utmark	Nei
2016–2017	19	Omsetningskrav for bruk av berekraftig drivstoff i skipsfart	Nei
2016–2017	108, punkt 8	E10 som ny bransjestandard for bensin	Ja
2016–2017	529	Gratis levering av marint avfall	Nei
2016–2017	591	Fagleg gjennomgang av den norske delbestanden av ulv	Nei

Tabell 6.1 Oversikt over oppmodingstiltak, ordna etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avslutta (ja/nei)
2016–2017	722	Plan for vedlikehaldsetterslepet på kulturminne	Ja
2016–2017	907	Leggje fram heilskapleg nasjonal plan for marine verneområde	Nei
2016–2017	909	Leggje fram fagleg oppdatert avgrensing av heile iskantsona inkludert «Vesterisen»	Ja
2016–2017	910	Eventuell ny definisjon av iskanten i revidering av forvaltningsplan for Barentshavet-Lofoten	Ja
2016–2017	914	Forslag til tiltak og verkemiddel for overvassproblematikk	Nei
2016–2017	1105	Fossilfrie anleggsprosjekt	Nei
2015–2016	668	Leggje fram plan for marine verneområde	Nei
2015–2016	669	Klargjering av kva som er god tilstand, og kva areal som er å rekne som forringa økosystem	Nei
2015–2016	670	Kvalitetsnormer for økosystem som del av utviklinga av nye forvaltningsmål	Nei
2015–2016	674	Handlingsplan for å betre situasjonen for sjøfugl	Nei
2015–2016	677	Kvalitetsnorm for villrein	Ja
2015–2016	681	Forbod mot mikroplast i kroppspoleieprodukt	Nei
2015–2016	897	Noreg skal vere klimanøytralt frå og med 2030	Nei

Stortingssesjon 2019–2020

Forvaltning av bjørnebestanden i tråd med den todelte målsetjinga

Vedtak nr. 379, 3. mars 2020

«Stortinget ber regjeringen om å sikre at bjørnebestanden, herunder bjørnebinner blir forvaltet med utgangspunkt i den todelte målsettingen, slik at skille og forvaltningen mellom rovviltprioriterte områder og beiteprioriterte områder ikke endres fra vedtakene i rovviltforliket.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Dokument 8:7 S (2019–2020) *Representantforslag om etterlevelse av rovviltforlikets bestemmelser om beiteprioriterte områder og yngleområder for bjørn*, Innst. 152 S (2019–2020).

Klima- og miljødepartementet følgjer opp vedtaket i den løpande forvaltninga av bjørn.

Regjeringa ser på vedtaket som følgd opp.

Oppfølging av handlingsplanen for grøn skipsfart – finansieringsprogram for nærskipsfart

Vedtak nr. 469, 31. mars 2020

«Stortinget ber regjeringen som en oppfølging av strategien for grønn skipsfart doble rammen for oppfølging av handlingsplanen for grønn skipsfart med 100 mill. kroner, og legge til et finansieringsprogram for nærskipsflåten senest i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2020.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Prop. 67 S (2019–2020) *Endringer i statsbudsjettet 2020 (økonomiske tiltak i møte med virusutbruddet)*, jf. Innst. 216 S (2019–2020), jf. romartalsvedtak XXV.

I Prop. 127 S (2019–2020) *Endringer i statsbudsjettet 2020 (økonomiske tiltak i møte med virusutbruddet)* gjer regjeringa greie for oppfølginga av vedtaket og ser på vedtaket som utkvittert. Sjø omtale i kapittel 6, forslag under det enkelte departementet, underkapittel 6.13 Nærings- og fiskeridepartementet, og kap. 2421 Innovasjon

Noreg, post 54, s. 86. Stortinget behandla saka med utgangspunkt i Innst. 360 (2019–2020) 17. juni 2020. Finanskomiteen hadde ingen merknad.

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Utviklingskontraktar for nullutslippshurtigbåtar

Vedtak nr. 470, 31. mars 2020

«Stortinget ber regjeringa i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2020 komme tilbake med forslag til hvordan det offentlige kan sette i gang utviklingskontraktar for nullutslippshurtigbåtar.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Prop. 67 S (2019–2020) *Endringer i statsbudsjettet 2020 (økonomiske tiltak i møte med virusutbruddet)*, jf. Innst. 216 S (2019–2020), jf. romartalsvedtak XXVI.

I Prop. 127 S (2019–2020) *Endringer i statsbudsjettet 2020 (økonomiske tiltak i møte med virusutbruddet)* gjer regjeringa greie for oppfølginga av vedtaket og ser på vedtaket som utkvittert. Sjå omtale i kapittel 6, forslag under det enkelte departementet, underkapittel 6.11 Klima- og miljødepartementet, og kap. 1420 Miljødirektoratet, post 61, s. 91. Stortinget behandla saka med utgangspunkt i Innst. 360 (2019–2020) 17. juni 2020. Finanskomiteen hadde ingen merknad.

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Endring i reglar for bruk av snøskuter til hytte

Vedtak nr. 539, 5. mai 2020

«Stortinget ber regjeringa endre forskrift 15. mai 1988 nr. 356 for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag slik:

§ 5c skal lyde: eier av hytte for transport av bagasje og utstyr mellom bilveg og hytte når hytta ikke ligger tilknyttet brøytet bilveg.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Innst. 219 S (2019–2020), jf. Dok 8:55 S (2019–2020).

Utkast til forskriftsendring har vore på høyring med høyringsfrist 1. august 2020. Endring i forskrifta er vedteken i september 2020.

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Endring i reglar for bruk av snøskuter til hytte

Vedtak nr. 540, 5. mai 2020

«Stortinget ber regjeringa sørge for at endring av forskrift av 15. mai 1988 nr. 356 for bruk av

motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag gjøres gjeldende fra 1. oktober 2020.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Innst. 219 S (2019–2020), jf. Dok 8:55 S (2019–2020).

Utkast til forskriftsendring har vore på høyring med høyringsfrist 1. august 2020. Endring i forskrifta er vedteken i september 2020.

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Endring i reglar for bruk av snøskuter til hytte

Vedtak nr. 541, 5. mai 2020

«Stortinget ber regjeringa sørge for at forskriftsendringen fører til forenklinger i regelverket og økt kommunalt selvstyre.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Innst. 219 S (2019–2020), jf. Dok 8:55 S (2019–2020).

Utkast til forskriftsendring har vore på høyring med høyringsfrist 1. august 2020. Endring i forskrifta er vedteken i september 2020.

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Endringar i naturmangfoldlova (nødverje til forsvar for bufe m.v. og etablering av Rovviltklagenemnd)

Vedtak nr. 644, 3. juni 2020

«Stortinget ber regjeringa opprettholde dagens klageordning med klar politisk forankring hos ansvarlig statsråd.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Prop 90 L (2019–2020), jf. Innst. 305 L (2019–2020) *Endringer i naturmangfoldloven*, lovvedtak 121 (2019–2020).

Klima- og miljødepartementet gjer ikkje endringar i dagens klageordning.

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Endringar i naturmangfoldlova (nødverje til forsvar for bufe m.v. og etablering av Rovviltklagenemnd)

Vedtak nr. 645, juni 2020

«Stortinget ber regjeringa opprettholde dagens inndeling i 8 rovviltnemnder.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Prop 90 L (2019–2020), jf. Innst. 305 L (2019–2020) *Endringer i naturmangfoldloven*, lovvedtak 121 (2019–2020).

Klima- og miljødepartementet gjer ikkje endringar i rovviltforskrifta. Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Nye mål i kulturmiljøpolitikken

Vedtak 708, 16. juni 2020

«Stortinget ber regjeringen legge til grunn at en av de nye bevaringsstrategiene skal handle om kirker, og at det i den forbindelse legges til grunn en målsetting om at alle steinkirker fra middelalderen skal ha ordinært vedlikeholds nivå innen 1 000-årsjubileet for slaget på Stiklestad i 2030.»

Vedtaket blei gjort ved behandling av Meld. St. 16 (2019–2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold, if. Innst. 379 S (2019–2020).

Klima- og miljødepartementet arbeider med å følge opp Meld. St.16 (2019–2020). Utvikling av bevaringsstrategiane er ei prioritert oppgåve som er igangsett hausten 2020. Kva tema som skal prioriterast vil bli avklart som ein del av prosessen. Korleis kyrkjer skal inkluderast i dette arbeidet vil inngå i vurderinga.

Stortingssesjon 2018–2019

Erstatningsreglane ved tap av beitedyr til rovvilt

Vedtak nr. 383, 31. januar 2019

«Stortinget ber regjeringen foreta en vurdering av erstatningsordningene for tap av beitedyr til rovvilt og kompensasjonsordningen (FKT) og rapportere til Stortinget på egnet måte.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Dokument 8:239 S (2017–2018) Representantforslag om erstatningsreglane ved tap av beitedyr til rovvilt, Innst. 140 S (2018–2019).

Departementet er i gang med oppfølginga av dette vedtaket. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Stortingssesjon 2017–2018

Stortingsmelding om kulturminnefeltet

Vedtak nr. 204, 12. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding om kulturminnefeltet.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Prop. 1 S (2017–2018), jf. Innst. 14 S (2017–2018).

Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold* ble behandlet i Stortinget 15. juni 2020, jf. vedtak datert 16. juni 2020.

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Nasjonale mål på kulturminnefeltet

Vedtak nr. 205, 12. desember 2017

«Stortinget ber regjeringen vente med å realitetsbehandle endrede nasjonale mål til stortingsmeldingen om kulturminnefeltet er behandlet.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Prop. 1 S (2017–2018), jf. Innst. 14 S (2017–2018).

Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold* blei behandla i Stortinget 15. juni 2020, jf. vedtak datert 16. juni 2020. I denne meldinga presenterer regjeringa tre nye nasjonale mål.

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Nasjonale mål for avfallsførebygging, materialgjenvinning og gjenbruk

Vedtak nr. 480, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen sette nasjonale mål for avfallsførebygging, materialgjenvinning og gjenbruk i tråd med EUs sirkulære økonomipakke.»

Vedtaket vart gjort ved behandling av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) *om Avfall som ressurs – Avfallspolitik og sirkulær økonomi*, jf. tilrådinga i innstillinga romartal I.

Nasjonalt resultatmål om materialgjenvinning er utarbeidd og blir lagt fram for Stortinget i statsbudsjettet for 2021. I oppmodingsvedtaket blir det òg bedt om nasjonale mål for avfallsførebygging og gjenbruk i tråd med EUs sirkulære økonomipakke. EU har ikkje prøvd å lage slike mål, truleg på grunn av dei metodiske utfordringane som ligg her.

Det er utarbeidd nytt nasjonalt mål for materialgjenvinning, som også er den tilnærminga EU har følgt.

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Gjenbruk gjennom kommunane sine gjenbruksstasjonar

Vedtak nr. 481, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen gi kommunene ansvar for å legge til rette for gjenbruk gjennom kommunenes gjenbruksstasjoner.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om *Avfall som ressurs – Avfallspolitikkk og sirkulær økonomi*, jf. tilrådinga i innstillinga romartal II.

Det er vurdert at kommunane allereie har dette ansvaret, sjølv om det ikkje går uttrykkjeleg fram av forureiningslova, og at dette kan dekkjast over avfallsgebyret, jf. Prop. 1 S (2018–2019). Energi- og miljøkomiteen tok regjeringa si vurdering til orientering og bad om ei orientering om kor vidt kommunane følgjer opp dette ansvaret, jf. Innst. 9 S (2018–2019).

Klima- og miljødepartementet vil komme tilbake til Stortinget med ei orientering om kor vidt kommunane følgjer opp.

Utleie av avfallskonteinrar frå godkjende avfalls-selskap

Vedtak nr. 482, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen gi kommunene anledning til selv å bestemme om de ønsker samtykke ved utleie av avfallskonteinere fra godkjente avfallsselskaper.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om *Avfall som ressurs – Avfallspolitikkk og sirkulær økonomi*, jf. tilrådinga i innstillinga romartal III.

Departementet arbeider med saka. Regjeringa vil komme tilbake til Stortinget på eigna måte.

Krav til utsortering og materialgjenvinning av plast og matavfall

Vedtak nr. 485, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen stille krav til utsortering og materialgjenvinning av plast og matavfall fra husholdninger og lignende avfall fra næringslivet.»

Vedtaket vart gjort ved behandling av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om

Avfall som ressurs – Avfallspolitikkk og sirkulær økonomi, jf. tilrådinga i innstillinga romartal VI.

Miljødirektoratet har greidd ut krav til utsortering og materialgjenvinning av matavfall og plastavfall og komme med forslag til ei forskrift for å regulere dette. Saka ligg til behandling i departementet. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Avfall frå offentlege tenester og andre som produserer avfall som liknar hushaldsavfall

Vedtak nr. 486, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen utrede og legge til rette for at alt avfall fra offentlige tjenester og andre som produserer avfall som likner husholdningsavfall, skal ha de samme kravene til materialgjenvinning i norsk regelverk som husholdningsavfall.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om *Avfall som ressurs – Avfallspolitikkk og sirkulær økonomi*, jf. tilrådinga i innstillinga romartal VII.

Miljødirektoratet har utgreidd krav til utsortering og materialgjenvinning av matavfall og plastavfall og komme med forslag til ei forskrift for å regulere dette. Saka ligg til behandling i departementet. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Reinsing av flygeoske

Vedtak nr. 487, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen utrede påbud om rensing av flyveaske og komme til Stortinget med dette på egnet måte.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om *Avfall som ressurs – Avfallspolitikkk og sirkulær økonomi*, jf. tilrådinga i innstillinga romartal XI.

Flygeoske oppstår ved forbrenning av avfall og blir rekna som farleg avfall. Ved å materialgjenvinne salt og tungmetall i slik oske, kan behovet for deponi for denne fraksjonen farleg avfall redusert. Ekspertutvalet om farleg avfall, som overleverte si tilråding til regjeringa i november 2019, peikte på ei betydeleg teknologiutvikling knytt til slik materialgjenvinning/reinsing av flygeoske. Dei viste samstundes til at det tek tid å kommersialisere teknologiane, men at anlegg under utvikling indikerer at teknologiane er i ferd med å bli modne. Miljødirektoratet vurderer også at materialgjenvinning av flygeoske på sikt kan være mog-

leg, og at det kan bli aktuelt å vurdere regulering gjennom forskrift. Departementet vil følge utviklinga på området, men vurderer ikkje at det er aktuelt å greie ut påbod om reinsing av flygeoske no.

Regjeringan vil komme tilbake til Stortinget på eigna måte.

Matkastelov

Vedtak nr. 489, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til en matkastelov som omfatter næringsmiddelindustrien og matvarebransjen. Loven bør omfatte påbud om å donere all spiselig overskuddsmat til veldedige formål og sekundært til dyrefôr, samt påbud om å offentliggjøre nøkkeltall knyttet til matsvinn og reduksjon av matsvinn.»

Vedtaket vart gjort ved behandling av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om *Avfall som ressurs – Avfallspolitik og sirkulær økonomi*, jf. tilrådinga i innstillinga romartal XV.

Departementet arbeider med saka. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Fosforgjenvinning

Vedtak nr. 490, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen utrede virkemidler og tiltak for å legge til rette for fosforgjenvinning i Norge.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om *Avfall som ressurs – Avfallspolitik og sirkulær økonomi*, jf. tilrådinga i innstillinga romartal XVI.

Departementet arbeider med saka. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Oppsamling av gummigranulat frå eksisterande og nye kunstgrasbaner

Vedtak nr. 491, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen innføre et regelverk som sikrer at effektivt utstyr for oppsamling av gummigranulat fra eksisterende og nye kunstgressbaner tas i bruk med virkning fra 1. januar 2019.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om

Avfall som ressurs – Avfallspolitik og sirkulær økonomi, jf. tilrådinga i innstillinga romartal XXIII.

Klima- og miljødepartementet tek sikte på å innføre reglar om etablering og drift av kunstgrasbaner. Miljødirektoratet har utarbeidd eit forslag til forskrift som har vore på offentleg høyring. Departementet har i juli 2020 motteke forslag til forskrift frå Miljødirektoratet, og forslaget er til vurdering i departementet. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Revidert strategi mot marin plastforsøpling og sprenging av mikroplast

Vedtak nr. 492, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen revidere strategi mot marin plastforsøpling og spredning av mikroplast innen 2020.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om *Avfall som ressurs – Avfallspolitik og sirkulær økonomi*, jf. tilrådinga i innstillinga romartal XXIV.

Ei revidering vil omfatte både nye tiltak og tiltak som er i gang. Departementet har sett i gang dette arbeidet slik at revidert plaststrategi ligg føre i 2020. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Nasjonal strategi for ein sirkulær økonomi

Vedtak nr. 493, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen utarbeide en nasjonal strategi for en sirkulær økonomi.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om *Avfall som ressurs – Avfallspolitik og sirkulær økonomi*, jf. tilrådinga i innstillinga romartal XXVII.

Vedtaket må sjåast i samanheng med vedtak nr. 503 av 12. april 2018, Handlingsplan for kretsøkonomi. Regjeringa arbeider med ein nasjonal strategi for sirkulær økonomi. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

EØS-mål for gjenvinning av avfall frå bygg- og anleggsnæringa

Vedtak nr. 496, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen vurdere om vi når EØS-mål for gjenvinning av avfall fra bygg- og anleggsnæringen i 2020, og ev. utrede nødven-

dige virkemidler, herunder vurdere en skjerping av kravene til byggavfall i teknisk forskrift.»

Vedtaket vart gjort ved behandling av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om *Avfall som ressurs – Avfallspolitikkk og sirkulær økonomi*.

Departementet arbeider med saka. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Arbeide for å fase ut unødvendig bruk av eingongsartiklar av plast

Vedtak nr. 498, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen arbeide for å utfase unødvendig bruk av engangsartikler av plast.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om *Avfall som ressurs – Avfallspolitikkk og sirkulær økonomi*.

EU har vedteke direktiv om å redusere miljøkonsekvensar av enkelte plastprodukt. Direktivet stiller ulike krav til ulike produktgrupper. Landa skal mellom anna innføre omsetningsforbod mot enkelte eingongsartiklar. Miljødirektoratet har gjennomført høyring av forslag til forbod for desse eingongsartiklane og vil komme tilbake til departementet med sitt endelege forslag. Klima- og miljødepartementet har fått forslag frå ei arbeidsgruppe med deltaking frå næringslivet og arbeidstakar- og miljøorganisasjonar om moglege tiltak for å redusere bruk av unødvendige eingongsartiklar av plast for produkt der direktivet ikkje krev forbod. Arbeidsgruppa leverte rapporten sin i april 2020 og departementet vurderer no vidare oppfølging. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Pålegg om utsortering og materialgjenvinning av plast- og matavfall

Vedtak nr. 502, 2. april 2018

«Stortinget ber regjeringen pålegge kommuner og næringsaktører utsortering og materialgjenvinning av plast- og matavfall i tråd med anbefalingene fra Miljødirektoratet.»

Dokumenta som ligg til grunn for vedtaket, er representantforslag frå stortingsrepresentant Une Aina Bastholm om eit løft for norsk sirkulærøkonomi gjennom gjenvinning av avfall for næringsaktørar og kommunar, jf. Dok. 8:31 S (2017–2018) og Innst. 129 S (2017–2018).

Miljødirektoratet har greidd ut krav til utsortering og materialgjenvinning av matavfall og plastavfall og komme med forslag til ei forskrift for å regulere dette. Saka ligg til behandling i departementet. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Handlingsplan for kretsløpsøkonomi

Vedtak nr. 503, 12. april 2018

«Stortinget ber regjeringen lage en forpliktende handlingsplan for kretsløpsøkonomi med mindre ressursløsning i alle deler av samfunnet.»

Dokumenta som ligg til grunn for vedtaket, er representantforslag frå stortingsrepresentant Une Aina Bastholm om eit løft for norsk sirkulærøkonomi gjennom gjenvinning av avfall for næringsaktørar og kommunar, jf. Dok. 8:31 S (2017–2018) og Innst. 129 S (2017–2018).

Vedtaket må sjåast i samanheng med vedtak nr. 493 av 12. april 2018, Nasjonal strategi for ein sirkulær økonomi. Regjeringa arbeider med ein nasjonal strategi for sirkulær økonomi. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Heilskapleg plan for Oslofjorden

Vedtak nr. 575, 5. april 2018

«Stortinget ber regjeringen legge fram helhetlig plan for Oslofjorden – med mål om at fjorden skal oppnå god miljøtilstand, restaurere viktige naturverdier, fremme et aktivt friluftsliv og ivareta det biologiske mangfoldet i fjorden.»

Dokumenta som ligg til grunn for vedtaket, er representantforslag frå stortingsrepresentantane Ola Elvestuen, Carl-Erik Grimstad og Abid Q. Raja om ein heilskapleg forvaltningsplan for Oslofjorden, jf. Dok. 8:51 S (2017–2018) og Innst. 203 S (2017–2018).

Klima- og miljødepartementet er godt i gang med ein heilskapleg plan for Oslofjorden. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Greie ut strengare krav til svartvass- og gråvassut-
slepp frå cruiseskip

Vedtak nr. 661, 3. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen utrede strengere krav til svartvanns- og gråvannsutslipp fra cruiseskip.»

Dokumenta som ligg til grunn for vedtaket, er Meld. St. 41 (2016–2017) *Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid*, representantforslag frå stortingsrepresentantane Audun Lysbakken, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski, Arne Nævra og Torgeir Knag Fylkesnes om å gjennomføre Stortingets mål i klimaforliket om å kutte norske klimagassutslepp fram mot 2020, jf. Dok. 8:16 S (2017–2018) og Innst. 253 S (2017–2018), jf. tilrådinga i innstillinga romartal VIII.

Sjøfartsdirektoratet arbeider med sikte på å innføre strengare krav til utslepp av kloakk frå skip langs kysten. Miljødirektoratet har i oppdrag å vurdere mottakskapasitet for kloakk. Sjøfartsdirektoratet er i gang med å greie ut om utsleppkrava som er innførte for skip i verdsarvfjordane, inkludert krava til utslepp av gråvatn og kloakk, kan innførast i andre fjordar. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Kutt i klimagassutslepp – sektorvise ambisjonar

Vedtak nr. 671, 3. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen legge frem sektorvise ambisjoner for kutt i klimagassutslippene i ikke-votepliktig sektor.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Meld. St. 41 (2016–2017) *Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid*, jf. Innst. 253 S (2017–2018).

Oppmodingsvedtaket er til behandling i Klima- og miljødepartementet. Regjeringa vil komme tilbake til Stortinget på eigna måte i løpet av 2020.

Implementere krav og reguleringar til utslepp frå cruiseskip og annan skipstrafikk i turistfjordar m.m.

Vedtak nr. 672, 3. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen implementere krav og reguleringer til utslipp fra cruiseskip og annen skipstrafikk i turistfjorder samt andre egnede vir-

kemidler for å sørge for innføring av lav- og nullutslippsløsninger i skipsfarten fram mot 2030, herunder innføre krav om nullutslipp fra turistskip- og ferger i verdensarvfjordene så snart det er teknisk gjennomførbart, og senest innen 2026.»

Dokumenta som ligg til grunn for vedtaket, er Meld. St. 41 (2016–2017) *Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid*, representantforslag frå stortingsrepresentantane Audun Lysbakken, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski, Arne Nævra og Torgeir Knag Fylkesnes om å gjennomføre Stortingets mål i klimaforliket om å kutte norske klimagassutslepp fram mot 2020, jf. Dok. 8:16 S (2017–2018) og Innst. 253 S (2017–2018).

Regjeringa er i gang med å redusere utsleppa av klimagassar og lokal luftforureining frå skipsstrafikk i norske fjordar. 1. mars 2019 innførte Sjøfartsdirektoratet som eit første steg strengare utsleppskrav til skip i verdsarvfjordane. Departementet har motteke Sjøfartsdirektoratets tilråding om utviding av krava i verdsarvfjordane til skip i andre norske fjordar og konsekvensane av vedtaket frå Stortinget om nullutslepp for turistskip og ferjer i verdsarvfjordane seinast innan 2026. Det blir no vurdert kva for steg som skal takast vidare for å følgje opp oppmodingsvedtaket. Regjeringa vil komme tilbake til Stortinget på eigna måte.

Nasjonalt forbod mot sal av heliumballongar

Vedtak nr. 674, 3. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen snarest mulig utrede et nasjonalt forbud mot salg av heliumballonger, og komme tilbake til Stortinget på egnede måte.»

Dokumenta som ligg til grunn for vedtaket, er Meld. St. 41 (2016–2017) *Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid*, representantforslag frå stortingsrepresentantane Audun Lysbakken, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski, Arne Nævra og Torgeir Knag Fylkesnes om å gjennomføre Stortingets mål i klimaforliket om å kutte norske klimagassutslepp fram mot 2020, jf. Dok. 8:16 S (2017–2018) og Innst. 253 S (2017–2018).

Departementet vurderer vidare behov for utgreiing av eit slikt nasjonalt forbod mot sal av heliumballongar. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Dekningsplikta når gardbrukarar blir pålagde undersøkingar

Vedtak nr. 764, 28. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen i forbindelse med stortingsmeldingen om kulturminnefeltet foreta en gjennomgang av dekningsplikten når gårdbrukere blir pålagt undersøkelser etter kulturminneloven §§ 9 og 10, og vurdere å innlemme 'utvidelser og nybygg av driftsbygninger på alminnelige gårdsbruk' i bestemmelsen for 'mindre, private tiltak'.»

Dokumenta som ligg til grunn for vedtaket, er representantforslag frå stortingsrepresentantane Steinar Reiten og Olaug V. Bollestad om gjennomgang av grenseoppgangen mellom «mindre» og «større» tiltak i kulturminnelova §§ 9 og 10 (Innst. 306 S (2017–2018)). I dette forslaget blei det fremja følgjande:

«Stortinget ber regjeringen foreta en gjennomgang av dekningsplikten når gårdbrukere blir pålagt undersøkelser etter kulturminneloven §§ 9 og 10, og sørge for at utvidelser og nybygg av driftsbygninger på alminnelige gårdsbruk faller inn under bestemmelser for 'mindre, private tiltak'. Gjennomgangen legges frem for Stortinget på egnet måte.»

I Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold* har regjeringa lagt fram sitt svar på dette oppmødingsvedtaket. Meldinga blei behandla i Stortinget 15. juni 2020, jf. vedtak datert 16. juni 2020. Meldinga baserer seg på det generelle prinsippet i norsk klima- og miljøforvaltning om at den som er årsak til at miljøet blir forureina eller forringa, skal bere eventuelle kostnader knytte til arbeidet med å redusere skaden. For kulturmiljøfeltet inneber dette at den som er årsak til tap av kulturmiljø, skal betale det det kostar å sikre kjeldeverdien for framtida og for fellesskapet. Kulturminnelova opnar for at det kan gjerast unntak frå dette prinsippet ved «mindre, private tiltak» og der det ligg føre «særlege grunner». I oppfølginga av meldinga vil regjeringa starte arbeidet med å utarbeide nærmare retningslinjer for kva som ligg i omgrepet «særlege grunner».

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Oppmjuking i lov om motorferdsel i utmark

Vedtak nr. 815, 1. juni 2018

«Stortinget ber regjeringen foreta oppmykninger i forskriftene til lov om motorferdsel i utmark som gjør det mulig for kommunene å gi dispensasjoner for bruk av elmotor med begrenset effekt på vann under 2 kvadratkilometer. Dispensasjon bør bare kunne gis etter at kommunene har vurdert om det er forsvarlig ut fra hensynet til vannet som levested for viltarter og fugler, herunder særskilt legge vekt på hensynet til hekkeområder.»

Vedtaket blei gjort ved behandlinga av Dok 8:77 S (2017–2018), jf. Innst. 325 S (2017–2018).

Vedtaket krev ei endring av motorferdsellova. Saka blei slått saman med andre endringar i same lovverk, og høyringa starta i desember 2019. Departementet tek sikte på å fremje ein proposisjon for Stortinget om denne og andre endringar i motorferdsellova hausten 2020. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Stortingssesjon 2016–2017

Omsetningskrav for bruk av berekraftig drivstoff i skipsfart

Vedtak nr. 19, 18. oktober 2016

«Stortinget ber regjeringen foreslå et omsetningskrav for bruk av bærekraftig biodrivstoff i drivstoffet for skipsfarten.»

Dokumenta som ligg til grunn for vedtaket, er representantforslag frå stortingsrepresentantane Pål Farstad, Abid Q. Raja, Iselin Nybø, Terje Breivik og Sveinung Rotevatn, jf. Dok. 8:71 S (2015–16) og Innst. 22 S (2015–2016) frå energi- og miljøkomiteen.

Miljødirektoratet og Sjøfartsdirektoratet har på oppdrag frå Klima- og miljødepartementet utarbeidd eit teknisk kunnskapsgrunnlag for å greie ut høve til og konsekvensar av å innføre eit omsetningskrav for berekraftig biodrivstoff i skipsfart. Vidare har dei greidd ut formålstenleg avgrensing og utforming av eit eventuelt omsetningskrav for skipsfart, avgrensa til avansert flytande biodrivstoff og biogass. Det er nødvendig å sjå biodrivstoff i skipsfart i samanheng med behov for biodrivstoff i andre sektorar, som vegtrafikk og luftfart. I Klimakur 2030 er omsetningskrav for avansert biodrivstoff og biogass greidd ut, og

regjeringa er i gang med å utarbeide ein klimaplan for 2030 som skal leverast i løpet av året.

Regjeringa vil komme tilbake til Stortinget på eigna måte.

E10 som ny bransjestandard for bensin

Vedtak nr. 108, punkt 8, 5. desember 2016

«Stortinget ber regjeringen i løpet av 2018 innføre E10 som en bransjestandard for bensin. Regjeringen bes komme tilbake i statsbudsjettet for 2018 med en konkret plan for arbeidet.»

Dokumenta som ligg til grunn for vedtaket, er Meld. St. 1 (2016–2017), Prop. 1 S (2016–2017) og Prop. 1 S Tillegg 1–5 (2016–2017) og Innst. 2 S (2015–2016) *om nasjonalbudsjettet 2016 og forslaget til statsbudsjett for 2016.*

E10 er ein bensinkvalitet med opptil 10 pst. bioetanol. Då Stortinget gjorde oppmodingsvedtaket om E10 i 2016, var omsetningskravet for biodrivstoff til vegtrafikk på berre 5,5 pst., og ein hadde ikkje noko delkrav for avansert biodrivstoff.

Det er mange årsaker til at det har teke lang tid å følgje opp oppmodingsvedtaket om E10. Ei av dei er at det har vore usikkert korleis ein skal løyse problemet med at ein del bilar ikkje kan køyre på E10.

I mellomtida har omsetningskravet for biodrivstoff og delkravet for avansert biodrivstoff blitt trappa opp i fleire rundar. Frå 1. juli 2020 er omsetningskravet for biodrivstoff til vegtrafikk på 22,3 pst., og delkravet til avansert biodrivstoff er på 6,1 pst. Omsetningskravet skal aukast vidare frå 1. januar 2021. Regjeringa vil at framtidige auker i omsetningskravet for vegtrafikk og luftfart i hovudsak skal skje ved å auke krava til avansert biodrivstoff.

Med dei høge omsetningskrava for biodrivstoff i dag og med stadig aukande krav til avansert biodrivstoff, meiner regjeringa at det ikkje er formålstenleg med eit særleg krav om E10 i tillegg. Eit slikt tilleggskrav vil gi liten eller ingen klimagevinst, samtidig som det vil gi utfordringar mellom anna som følgje av at ein del bilar ikkje kan køyre på E10. Det skaper behov for reglar om tilgang på alternativt drivstoff («sikringskvalitet») til bilar som ikkje kan køyre på E10, og dette reiser spørsmål om m.a. heimelsgrunnlag, praktisk gjennomføring og store ekstra kostnader for drivstoffbransjen.

Regjeringa føreslår derfor følgjande opphevsvedtak: Vedtak nr. 108, punkt 8, 5. desember 2016 blir oppheva.

Gratis levering av marint avfall

Vedtak nr. 529, 28. mars 2017

«Stortinget ber regjeringen særskilt belyse hvordan gratis levering av marint avfall bør organiseres, og komme tilbake til dette på egnet måte.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandlinga av innstilling frå energi- og miljøkomiteen Innst. 213 S (2016–2017), jf. Dok. 8:31 S (2016–2017), tilrådinga i innstillinga romartal I.

Miljødirektoratet har greidd ut ei ordning for å gjere det gratis å levere eigarlaust, marint avfall i hamn for fiskarar og andre, basert på erfaringane frå prosjektet «Fishing for litter». Departementet vurderer no Miljødirektoratets forslag. I dette arbeidet må ein ta omsyn til EUs reviderte skipsavfallsdirektiv, som ligg til behandling i departementet. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Fagleg gjennomgang av den norske delbestanden av ulv

Vedtak nr. 591, 25. april 2017

«Stortinget ber regjeringen foreta en faglig gjennomgang av den norske delbestanden av ulv.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandlinga av Prop. 63 L (2016–2017), jf. Innst. 257 S (2016–2017), jf. *Endringer i naturmangfoldloven (felling av ulv m.m.)*, jf. innstillinga romartal III.

Den faglege gjennomgangen er delt i to delar. Del ein er ein gjennomgang av tidlegare utgreingar og ulike omgrep i omtale av ulvebestanden, og Miljødirektoratet vil levere på denne delen innan utgongen av 2020. Del to, som vil vere ein ny fagleg gjennomgang, vil bli levert i 2021. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Plan for vedlikehaldsetterslepet på kulturminne

Vedtak nr. 722, 30. mai 2017

«Stortinget ber regjeringen utrede og legge frem en plan for Stortinget for hvordan vedlikeholdsetterslepet på kulturminner i Norge kan tas igjen.»

Vedtaket vart gjort ved behandlinga av Meld. St. 19 (2016–2017), Innst. 324 S (2016–2017) *om Opplev Norge – unikt og eventyrlig*.

Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold* blei behandla i Stortinget 15. juni 2020, jf. vedtak datert 16. juni 2020, og inneheld ei rekkje tiltak og verkemiddel som vil medverke til redusert vedlikehaldsetterslep.

Regjeringa ser på vedtaket som følgt opp.

Leggje fram heilskapleg nasjonal plan for marine verneområde

Vedtak nr. 907, 14. juni 2017

«Stortinget ber regjeringen om å følge opp arbeidet med en helhetlig nasjonal plan for marine verneområder og prioritere områdene som er definert som særlig verdifulle og sårbare (SVO) i dette arbeidet. Stortinget ber regjeringen legge fram en egen sak om dette senest i 2020.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandlinga av Meld. St. 35 (2016–2017), jf. Innst. 455 S (2016–2017), *om Oppdatering av forvaltningsplanen for Norskehavet*, tilrådinga i innstillinga romartal I.

Regjeringa seier i Meld. St. 20 (2019–2020) at ho vil *«utarbeide i 2020 en helhetlig nasjonal plan for marine verneområder»*. Regjeringa treng noko meir tid på å ferdigstille planen på grunn av dei særlege omstenda i 2020. Regjeringa tek sikte på å komme tilbake til Stortinget på eigna måte våren 2021.

Leggje fram fagleg oppdatert avgrensing av heile iskantsona inkludert «Vesterisen»

Vedtak nr. 909, 14. juni 2017

«Stortinget ber regjeringen i forbindelse med revideringen av forvaltningsplanen for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten legge frem en faglig oppdatert avgrensing av hele iskantsonen inkludert «Vesterisen», basert på best tilgjengelig vitenskapelig kunnskap. I påvente av dette videreføres definisjonen av dette området og rammene for aktivitet som ble fastsatt i den i dag gjeldende forvaltningsplan for Norskehavet (St.meld. nr. 37 (2008–2009)).»

Stortinget fatta vedtaket ved behandling av Meld. St. 35 (2016–2017), jf. Innst. 455 S (2016–2017), om oppdatering av forvaltningsplanen for Norskehavet, innstillinga si tilrådinga romartal IV.

I samband med behandlinga av Meld. St. 12 (2019–2020) Anmodningsvedtak- og utredningsvedtak i stortingssesjonen 2018–2019, jf. Innst. 373 S (2019–2020), uttalte Kontroll- og konstitusjonskomiteen følgande: «Komiteen viser til at regjeringen har lagt fram Meld. St. 20 (2019–2020) Helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene – Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten, Norskehavet, og Nordsjøen og Skagerrak, og kvitterer ut vedtaket på dette grunnlag.»

Eventuell ny definisjon av iskanten i revidering av forvaltningsplan for Barentshavet–Lofoten

Vedtak nr. 910, 14. juni 2017

«Stortinget ber regjeringen legge til grunn at en eventuell ny definisjon av iskanten skal skje med utgangspunkt i en helhetlig revidering av forvaltningsplanen for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten.»

Stortinget fatta vedtaket ved behandling av Meld. St. 35 (2016–2017), jf. Innst. 455 S (2016–2017), om oppdatering av forvaltningsplanen for Norskehavet, innstillinga si tilrådinga romartal V.

I samband med behandlinga av Meld. St. 12 (2019–2020) Anmodningsvedtak- og utredningsvedtak i stortingssesjonen 2018–2019, jf. Innst. 373 S (2019–2020), uttalte Kontroll- og konstitusjonskomiteen følgande: «Komiteen viser til at regjeringen har lagt fram Meld. St. 20 (2019–2020) Helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene – Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten, Norskehavet, og Nordsjøen og Skagerrak, og kvitterer ut vedtaket på dette grunnlag.»

Forslag til tiltak og verkemiddel for overvassproblematikk

Vedtak nr. 914, 14. juni 2017

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå anbefalingene fra overvannsutvalget (NOU 2015: 6), og komme tilbake til Stortinget på egnet måte med forslag til tiltak og virkemidler for overvassproblematikk, inkludert en vurdering av en egen sektorlov for vann- og avløp.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandling av Dok. 8:78 S (2016–2017), jf. Innst. 436 S (2016–2017), jf. tilrådinga i innstillinga romartal I.

Overvassutvalet føreslo ein pakke av verke-middel som må sjåast i samanheng, og som til saman vil medverke til å oppnå måla om å førebyg-gje skade på busetnad, infrastruktur, helse og miljø. Forslag til endringar i forureiningslova, vass- og avløpsanleggslova, plan- og bygningslova og byggtknisk forskrift vart sendt på høyring i mars 2020 med høyringsfrist 2. juni 2020. Høyrings-fråsegna er no til vurdering. Regjeringa vil komme tilbake til Stortinget på eigna måte.

Fossilfrie anleggsprosjekt

Vedtak nr. 1105, 21. juni 2017

«Stortinget ber regjeringa utrede hvordan fossil-frie anleggsprosjekt eventuelt kan gjennomfø-res og hva konsekvensen av dette vil være.»

Dokumenta som ligg til grunn for vedtaket, er Meld. St. 2 (2016–2017), og Innst. 401 S (2016–2017) *om revidert nasjonalbudsjett 2017*.

Klima- og miljødepartementet innførte forbod mot å bruke fossil fyringsolje til oppvarming av bygningar frå 1. januar 2020. Kommunane har ansvar for å handheve forbodet. Frå 1. januar 2022 vil også bruk av mineralolje til byggvarme, dvs. mellombels oppvarming og tørking av bygningar under oppføring og rehabilitering, bli omfatta av forbodet. Forbodet vil medverke til å redusere kli-magassutslepp frå byggjeplassar.

Oppfølging av vedtak 1105 av 21. juni 2017 må sjåast i samanheng med arbeidet knytt til oppmo-dingsvedtak nr. 108, punkt 16 (2016–2017) om å utarbeide ein handlingsplan for fossilfrie byggje-plassar/anleggs plassar innan transportsektoren. Regjeringa arbeider med ein handlingsplan og vil komme tilbake til Stortinget på eigna måte når arbeidet er ferdig.

Stortingssesjon (2015–2016)

Leggje fram plan for marine verneområde

Vedtak nr. 668, 23. mai 2016

«Stortinget ber regjeringa utarbeide en plan for marine verneområder og komme tilbake til Stor-tinget med en sak om dette.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandlinga av Meld. St. 14 (2015–2016), jf. Innst. 294 S (2015–2016) *om Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfald*, jf. innstillinga romartal II.

Korleis regjeringa har følgd opp Stortingets vedtak, er omtalt i Meld. St. 35 (2016–2017) *Opp-datering av forvaltingsplanen for Norskehavet*, side 82:

«Det er sett i gang arbeid med ein plan for det vidare arbeidet med marine verneområde. Det vil som del av planen for det vidare arbeidet med marine verneområde bli gjennomført ei evaluering av status for arbeidet med vern og beskyttelse av marine område, og identifise-ring av vidare behov for vern og beskyttelse med bakgrunn i nasjonale og internasjonale mål. Dette vil inngå i grunnlaget for det vidare arbeidet med marint vern i territorialfarvatnet og bevaring av marine område utanfor territori-algrensen. Det vil i forvaltninga av havområda fortløpande bli vurdert på grunnlag av tilgjen-geleg kunnskap om det er behov for nye tiltak for å bevare marine naturverdiar.»

Sjå òg omtalen av oppfølginga av stortingsvedtak nr. 907, 14. juni 2017. Regjeringa tek sikte på å komme tilbake til Stortinget på eigna måte våren 2021.

Klargjering av kva som er god tilstand, og kva areal som er å rekne som forringa økosystem

Vedtak nr. 669, 23. mai 2016

«Stortinget ber regjeringa klargjøre hva som er god tilstand og hvilke arealer som er å regne som forringede økosystemer, og trappe opp arbeidet med å bedre tilstanden i økosystemene, med sikte på at 15 pst. av de forringede økosystemene skal være restaurert innen 2025.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandling av Meld. St. 14 (2015–2016), jf. Innst. 294 S (2015–2016) *om Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfald*, innstillinga romartal III.

Klima- og miljødepartementet oppretta i 2016 Ekspertrådet for økologisk tilstand. Rådet kom med sine tilrådingar i 2017, og ulike fagmiljø har gjennomført nødvendig utvikling og utprøving av fagsystemet. I 2020 starta arbeidet med å ta fagsystemet i bruk, samtidig som delar av systemet var gjenstand for vidareutvikling. I 2021 blir dei første vurderingane av utvalte økosystem klare, samtidig som det blir innhenta meir kunn-skap for å kunne vurdere metodar for dei resterande økosystema. Tilstanden i økosystema med godt nok datagrunnlag kan deretter vurde-rast med jamne mellomrom, inkludert kva som er

sett på som forringa økosystem. Klima- og miljødepartementet vil prioritere aktuelle restaureringstiltak med sikte på at 15 pst. av dei forringa økosystema er restaurerte innan 2025. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Kvalitetsnormer for økosystem som del av utviklinga av nye forvaltningsmål

Vedtak nr. 670, 23. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen vurdere kvalitetsnormer for økosystemer som en del av utviklingen av nye forvaltningsmål.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandlinga av Meld. St. 14 (2015–2016), jf. Innst. 294 S (2015–2016) om *Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfald*, jf. innstillinga romartal IV.

Forvaltningsmåla vil vere baserte på vurdering av tilstanden i økosystema, forvaltningsvise vurderingar og avvegingar og samfunnsøkonomiske vurderingar. Klima- og miljødepartementet vurderer også ulike konsept for heilskapelege forvaltningsplanar som ein del av dette arbeidet. Samtidig blir det vurdert om, og eventuelt på kva måte, forvaltningsmåla bør fastsetjast som kvalitetsnormer etter naturmangfaldlova §13. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Handlingsplan for å betre situasjonen for sjøfuglar

Vedtak nr. 674, 23. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen utarbeide en handlingsplan for å bedre situasjonen for sjøfugler. I handlingsplanen må det gjøres en vurdering av hvilke øvrige sjøfugler som bør få status som prioritert art.»

Vedtaket vart gjort ved stortingsbehandlinga av Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfald*, jf. Innst. 294 S (2015–2016), innstillinga romartal IX.

Ei direktoratsgruppe leidd av Miljødirektoratet har fått i oppdrag å utarbeide eit utkast til handlingsplan for sjøfugl. Gruppa skal utarbeide ein samla prioritert tiltaksplan for å betre situasjonen for sjøfugl. Den endelege handlingsplanen skal etter planen leggjast fram i løpet av 2021. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Kvalitetsnorm for villrein

Vedtak nr. 677, 23. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen utarbeide en kvalitetsnorm for villrein, og vurdere kvalitetsnorm for flere utvalgte arter.»

Vedtaket vart gjort ved stortingsbehandlinga av Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfald*, jf. Innst. 294 S (2015–2016), jf. innstillinga romartal XIII.

Miljødirektoratet har levert eit forslag til miljøkvalitetsnorm for villrein som vart sendt på høyring hausten 2019. Ei kvalitetsnorm for villrein vart fastsett ved kongeleg resolusjon 23. juni 2020.

Miljødirektoratet har levert ei fagleg vurdering av høvet til å kunne utvikle miljøkvalitetsnormer for fleire haustbare småviltartar: lirype, fjellrype, hare, bever og skogshøns. Klima- og miljødepartementet vurderer om det bør utviklast miljøkvalitetsnormer for nokre av desse artane.

Regjeringa ser på vedtaket som følgd opp.

Forbod mot mikroplast i kroppspeieprodukt

Vedtak nr. 681, 23. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen om fremme forslag med sikte på å forby mikroplast i kroppspeieprodukter.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandlinga av Dok. 8:44 S (2015–2016), jf. Innst. 282 S (2015–2016), tilrådinga i innstillinga romartal I.

EUs kjemikaliebyrå (ECHA) har utarbeidd eit forslag til restriksjon mot mikroplast i mellom anna kroppspeieprodukt. Forslaget har vore på høyring, og Miljødirektoratet har sendt ei fråsegn til ECHA. Saka er enno ikkje oversend EU-kommisjonen. Norske miljøstyresmakter vil aktivt følgje det vidare arbeidet. Stortinget vil bli orientert på eigna måte.

Noreg skal vere klimanøytralt frå og med 2030

Vedtak nr. 897, 14. juni 2016

«Stortinget ber regjeringen legge til grunn at Norge skal sørge for klimareduksjoner tilsvarende norske utslipp fra og med 1. januar 2030, og at klimanøytralitet kan oppnås gjennom EUs kvotemarked, internasjonalt samarbeid om utslippsreduksjoner, kvotehandel og prosjektbasert samarbeid.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandlinga av Prop. 115 S (2015–2016), jf. Innst. 407 S (2015–2016) om samtykke til ratifikasjon av Parisavtala.

I Meld. St. 41 (2016–2017) er det vist til at regjeringa vil komme tilbake til Stortinget med ei omtale av oppfølginga av klimanøytralitetsmålet på eit eigna tidspunkt etter at regelverket rundt EUs innsatsfordelingsforordning er klart. Innsatsfordelinga blei vedteken i EU i mai 2018, og avtala om felles oppfylging blei endeleg vedteken våren 2020.

Regjeringa legg vekt på å utvikle nytt samarbeid for kvotekjøp der Parisavtala er ei viktig ramme. Regelverket for marknadssamarbeid under Parisavtala vil venteleg først komme på plass i november 2021 under klimakonferansen i Glasgow. Imens er Noreg i samarbeid med fleire andre land i gang med pilotar for nye program. Noreg støttar mellom anna Verdsbankens fondsinisiativ *Transformative Carbon Asset Facility* (TCAF). Vidare pilotering av kvotekjøp og utvikling av det endelege regelverket for marknads-

samarbeid i Parisavtala vil gi oss betre kunnskap om i kva grad det er mogleg å utvikle eit samarbeid som er i samsvar med føringane i stortingsvedtaket om å følgje «standarder som garanterer reelle og permanente utslippsreduksjoner og miljømessig integritet» (Innst. 407 S (2015–2016)). Med Parisavtala har alle land forplikta seg til å redusere utseppa sine. Dette til skilnad frå under Kyotoprotokollen, der utviklingsland ikkje hadde utseppsforpliktingar. Kvotekjøp under Parisavtala kan derfor bli meir krevjande enn under Kyotoprotokollen, fordi ein må unngå dobbeltteljing av utseppsreduksjonar når land samarbeider, slik at ikkje to land skal bruke same utseppsreduksjon til å nå målet sitt.

Det er òg andre forhold som skaper uvisse om korleis eit konkret kjøpsprogram skal utformast. Berekningsgrunnlaget for utsepp i 2030 er usikkert, og det er ikkje klart kva norske mål etter 2030 skal vere. Regjeringa vil komme tilbake til eit meir konkret kjøpsprogram når vi har meir kunnskap og avklart mål etter 2030.

Del II

Klima- og miljødepartementets budsjett for 2021

7 Omtale av kapittel og post

Programkategori 12.10 Fellesoppgåver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.

Hovudinnhald og prioriteringar

Utgiftene under programkategori 12.10 kan først tilbake til alle resultatområda. Kategorien omfattar verksemda til Klima- og miljødepartementet medrekna tilskot som blir behandla i departementet, og løyvingar for å sikre ei kunnskapsbasert forvaltning, under dette kartlegging, overvaking og forskning på klima- og miljøområdet og anna arbeid knytt til miljødata. Delar av løyvingane kan bli stilte til disposisjon for etatane som er underlagde departementet når det er naturleg at etatane utfører oppgåvene.

Internasjonalt arbeid

Omtale av Noregs internasjonale arbeid med klima og miljø finst òg under dei ulike resultatområda og dei andre programkategoriane. Omtalen i dette kapitlet gjeld berre internasjonalt arbeid som går på tvers av resultatområda.

Multilateralt klima- og miljør samarbeid

Mange FN-organ er viktige aktørar i det globale arbeidet med miljø- og klimaspørsmål. Noreg er ein viktig bidragsytar til organisasjonane og programma som har miljø som kjerneoppgåve. Noreg gir i tillegg midlar for å styrkje arbeidet med miljø- og klimaspørsmål og har fortløpande dialog med institusjonane om integrering av miljøomsyn i verksemda deira. Noreg vil i 2021 framleis leggje vekt på å følgje opp Rio+20-vedtaket om å styrkje FNs miljøprogram. Noreg ved klima- og miljøministeren er valt som president for FNs femte miljøforsamling som blir halden i februar 2021. Det blir viktig å nytte dette høvet til å styrkje FNs miljøprogram. Frå norsk side vil vi ha spesiell merksemd på områda marin forsøpling og mikroplast, og ta aktivt del i å utvikle nye verkemiddel og ei ny global avtale for å redusere marin forsøpling. Vi vil òg leggje vekt på arbeidet med ein

handlingsplan mot marin plastforsøpling under FNs sjøfartsorganisasjon IMO, og følgje opp Baselkonvensjonens arbeid med endringar i det internasjonale regelverket for plastavfall. Klima, naturmangfald og marin forsøpling er anerkjent som miljøutfordringar som krev sterkare globalt respons. Noreg vil halde fram arbeidet med å utvikle den normative rolla til FNs miljøprogram og sikre eit tettare samarbeid med andre FN-organ. Noreg er òg ein sentral bidragsytar til FNs program for å redusere utslepp gjennom avskoging og skogdegradering i utviklingsland (UN-REDD), og til fleire verdsbankfond som finansierer investeringar for å redusere utslepp frå skog i utviklingsland, til dømes FEPP Karbonfond og BioCarbon-fondet. Sjå omtale av Klima- og skoginitiativet under programkategori 12.70.

FNs berekraftsmål skaper forventningar om at både land og internasjonale organisasjonar skal betre integreringa av dei tre dimensjonane av berekraft (økonomiske, sosiale og miljøvise omsyn) på ei rekkje samfunnsområde. Måla kan såleis gi draghjelp til det globale grøne skiftet og fremje heilskapleg tenking over «silotilnærming». Noreg har oppnådd mykje, men er òg utfordra av ein del av måla. Oppgåva med å følgje opp gjennomføringa av berekraftsmåla globalt årleg er lagd til FNs høgnivåforum for berekraftig utvikling (HLPF), og kvart fjerde år skal leiarane i verda få ei særskild oversikt over framdrifta og område som krev større innsats. Sjå omtale av berekraftsmåla under del III kap. 8.4.

Konvensjonen om biologisk mangfald (CBD) omfattar bevaring og berekraftig bruk av det biologiske mangfaldet på landjorda og i havet, og rettferdig fordeling av utbytte frå bruk av genetiske ressursar. På neste partsmøte skal eit nytt globalt rammeverk for naturen vedtakast. Det nye rammeverket vil erstatte dei 20 Aichimåla som vart vedtekne i 2010. Aichimåla er godt integrerte i Agenda 2030 og i berekraftsmåla, og det er viktig

med ei tett kopling mellom berekraftsmåla og andre eksisterande mål for biologisk mangfald i utviklinga av eit nytt strategisk rammeverk.

Noreg deltek aktivt i forhandlingane for å sikre eit effektivt, nytt globalt rammeverk som kan snu den negative trenden med tap av natur. Ei effektiv avtale inneber at landa i verda blir samde om både eit sett med ambisiøse mål og robuste system som gjer at landa i større grad gjennomfører dei nye måla. Noreg arbeider for ei avtale som forpliktar landa til å auke innsatsen over tid. Noreg ønskjer vidare ein utvikling av konvensjonen innanfor berekraftig bruk og har mellom anna retta merksemda mot berekraftige verdikjeder i forhandlingane om det nye rammeverket. Integring av omsyn til biologisk mangfald i andre sektorar og i alle ledd i verdikjedene er avgjerande for å sikre at den totale belastninga på naturen ikkje blir for stor. Som ein del av dette arbeidet vil Noreg løfte miljøkriminalitet som tema. Noreg arbeider for økosystembaserte tilnærmingar til bevaring av naturen, og bruk av naturbaserte løysingar på klimautfordringa.

Det globale miljøfondet (GEF) skal medverke til at utviklingsland og land med overgangsökonomi kan nå måla i dei globale miljøavtalene om klima, biologisk mangfald, forørkning, kjemikalier og kvikksølv. På den måten er GEF med på å betre klima- og miljøtilstanden globalt. I perioden frå juli 2018 til juli 2022 skal om lag 4 mrd. USD fordelast. Noreg har gitt tilsegn på 520 mill. kroner for denne perioden over Utanriksdepartementets budsjett. Behovet for investering er mange gonger større enn GEF-midlane. GEF opererer i dag med gode tal for samfinansiering. I den inneverande perioden ligg GEF godt an til å nå målet om at andre aktørar skal bidra med 7 USD for kvar USD GEF investerer. GEF har i stadig større grad fokusert på store, integrerte program som kan medverke til å nå måla i fleire miljøkonvensjonar samtidig (skogforvaltning, matproduksjon, sirkulærøkonomi osv.).

Noreg deltek i Group on Earth Observation (GEO), som er eit internasjonalt samarbeid for jordobservasjon og samordning av miljødata. Formålet med samarbeidet er å styrkje tilgangen til miljødata for avgjerdstakarar over heile verda for å sikre god miljø- og ressursforvaltning og krisehandtering. GEO er pådrivar for ein fri og open datapolitikk, og det er lagt stor vekt på kapasitetsbygging for å sikre tilgang til data for utviklingsland. Det er etablert fleire flaggskip og initiativ på ulike satsingsområde, mellom anna hav, biodiversitet og landbruk. Sjå nærare omtale av flaggski-

pet Global Forest Observation Initiative under programkategori 12.70.

Omtale av Noregs hovudinnsatsområde i det internasjonale klimaarbeidet finst under programkategori 12.20 og 12.70.

Miljøkriminalitet

Miljøkriminalitet er eit alvorleg og aukande problem med store negative konsekvensar for naturmangfald og klima. Ei rekkje artar er truga av utrydding på grunn av internasjonal flora- og faunakriminalitet. Ulovleg handel med ville artar er anslått til å ha ein verdi på 20 mrd. USD per år. Miljøkriminalitet medverkar òg til tap av inntekter for statar, auka fattigdom, auka ulikskap og underminering av demokratiske institusjonar. Internasjonal miljøkriminalitet er òg knytt til annan organisert kriminalitet, som ulovleg handel med våpen, narkotikasmugling og menneskehandel, og blir nytta til såkalla trusselfinansiering, det vil seie finansiering av terrorgrupper og andre ikkje-statlege væpna grupper. Dette medverkar til å føre vidare ustabilitet i sårbare statar og trugar regional og internasjonal tryggleik.

Regjeringa la våren 2020 fram ei stortingsmelding om miljøkriminalitet. Meldinga presenterer regjeringa sin politikk for å styrkje innsatsen mot miljøkriminalitet, både nasjonalt og internasjonalt. Tiltaka omfattar mellom anna informasjons- og haldningsskapande arbeid, nye sanksjonar, bruk av teknologi og auka tilsyn og kontroll med handel med truga artar, framande artar, genmodifiserte artar og forureining. Internasjonalt blir det viktig å få global merksemd om at miljøkriminalitet er ei grenseoverskridande og alvorleg form for organisert kriminalitet som må sjåast i samheng med økonomisk kriminalitet som korrupsjon, kvitvasking, dokumentfalsk, skatteunndraging og tollsvindel. Tiltaka her omfattar utvikling av internasjonal politikk, internasjonal rettsutvikling, utviklingspolitiske verkemiddel, arbeid i internasjonale organisasjonar og sivilsamfunn og netthandel, verdikjedesporing og handelsavtaler.

Medverknad i EU-samarbeidet og effektiv gjennomføring av EØS-rettsakter

Klima- og miljødepartementet har som mål å medverke til ein ambisiøs klima- og miljøpolitikk i EU. EU har ei klar pådrivarrolle i det internasjonale klima- og miljøsamrådet, og ein stor del av EUs klima- og miljøpolitikk blir innlemma i norsk regelverk som følgje av EØS-avtala. Von der Leyen-kommisjonen har European Green Deal

som ei av dei politiske hovudsakene sine. Dette er EUs grøne vekststrategi, der målet om netto null utslipp i EU i 2050 skal vere styrande for eit gjennomgripande grønt skifte som også skal fremje ein sirkulær økonomi og ta vare på natur og miljø. European Green Deal skal følgjast opp av 47 ulike politikkløysingar, og fleire av dei vil vere på område som er omfatta av EØS-avtala. Norske interesser i European Green Deal omfattar område som klima, avfall og sirkulær økonomi, plast og marin forsøpling, kjemikalier og grøn finans.

Påverknadsarbeidet overfor EU skjer gjennom å delta i Kommissjonens ekspertgrupper og komitear, politiske møte med Kommissjonen og Europaparlamentet, andre innspel til sentrale aktørar i EU, og gjennom å delta i ambisiøse «vennegrupper» som REACH UP-gruppa på kjemikalieområdet, som no òg omfattar plast, og Green Growth Group (GGG) på klimaområdet. Noreg har òg ein nasjonal ekspert i Europakommissjonens generaldirektorat for miljø for å styrkje EUs arbeid med marin forsøpling. Nordisk samarbeid er òg viktig for å påverke utviklinga av EUs regelverk og andre internasjonale prosessar. Dei nordiske statsministrane vedtok i august 2019 ein ny visjon for det nordiske samarbeidet fram mot 2030. I oppfølginga av denne visjonen vil det nordiske samarbeidet på klima- og miljøområdet bli tilført vesentleg auka ressursar, noko som òg vil medføre eit forsterka nordisk samarbeid innanfor sentrale område som klima, biomangfald og sirkulær økonomi.

Noreg er medlem i Det europeiske miljøbyrået (EEA) og deltek i arbeidet i Det europeiske kjemikaliebyrået (ECHA). Miljøbyråa er ei viktig informasjonskjelde for alle som er med på å utforme, vedta, setje i verk og evaluere miljøpolitikk. Gjennom EØS-avtala er Noreg medlem av EUs jordobservasjonsprogram Copernicus, som etablerer omfattande satellittovervaking av miljø globalt, regionalt og nasjonalt, ikkje minst i havområda og i Arktis. Noreg deltek òg i EUs forskings- og innovasjonsprogram Horisont 2020, der klima og miljø er eit sentralt satsingsområde. Det ligg an til at grønt omstilling i stor grad vil påverke utlysingane i Horisont Europa, det nye rammeprogrammet for 2021–2027.

Enkelte sentrale miljøpolitiske område er ikkje omfatta av EØS-avtala. Det gjeld naturvern og forvaltning av naturressursar, landbruk og fiskeri, men Noreg og EU er tett bundne saman gjennom EUs indre marknad på alle område. Nye forslag og omlegging i EUs politikk får stor verknad for norsk politikk. Kvart år blir ei rekkje rettsakter

innlemma i EØS-avtala og gjennomførte i norsk regelverk for miljø- og klimapolitikken.

Ved å delta gjennom heile prosessen sikrar departementet ein grundig gjennomgang og vurdering av forslag til nye EU-rettsakter og moglege konsekvensar av gjennomføringa før regelverket eventuelt blir teke inn i EØS-avtala og gjennomført i norsk rett.

EØS-midlane medverkar til sosial og økonomisk utjamning i Europa og til gjennomføringa av EUs rettsakter i mottakarlanda. Dei er òg ein del av EU/EØS-arbeidet til miljøforvaltninga. Klima-, miljø- og kulturarvprogramma inkludert dei bilaterale fonda under EØS-midlane stimulerer til godt bilateralt fagleg samarbeid med mottakarlanda. Klima, energi, miljø og lågutsleppsutvikling er eitt av tre prioriterte hovudområde i inneverande periode, som vil gå fram til og med 2024. Det vil gi nye og gode høve til å stimulere landa til tidleg oppfølging av EUs rettsakter og til å stimulere landa til oppfølging av internasjonale avtaler innan klima, miljø og biodiversitet.

Berekraftig finansiering

Om verda skal nå klimamåla, er det nødvendig at både offentlege og private investeringar blir vridde i ei meir berekraftig retning, særleg infrastruktur og andre investeringar med lang levetid. I Parisavtala er dette anerkjent i formålet, der det er sagt at avtala skal medverke til å sameine finansstraumane med ein bane mot lågutsleppsutvikling og klimarobust utvikling. Finanssektoren har ei nøkkelrolle i omstillinga til ein lågutsleppsøkonomi. EU la i 2018 fram ein handlingsplan for berekraftig finans. Handlingsplanen har som mål å dreie kapitalen mot meir berekraftige investeringar, handtere klima- og miljømessig risiko, og fremje openheit og langsiktighet i finansiell og økonomisk aktivitet. EU held på å utvikle rammeverk som skal hjelpe finansnæringa å bidra til omstillinga til ein lågutsleppsøkonomi. EU-landa har mellom anna blitt einige om eit klassifiseringsystem for berekraftige økonomiske aktivitetar, ein såkalla taksonomi. Relevante regelverk vil òg gjelde Noreg. Regjeringa stiller seg bak måla i EUs handlingsplan og følgjer oppfølginga av planen tett. Finansdepartementet og Klima- og miljødepartementet deltek som observatørar til Kommissjonens ekspertgruppe på berekraftig finans. Sjå nærmare omtale i Meld. St. 22 (2019–2020) *Finansmarkedsmeldingen*. I samband med framlegginga av finansieringsplanen «Sustainable Europe Investment Plan», som ein del av European Green Deal, varsla Kommissjonen at ein for-

nya strategi for berekraftig finans ville bli lagd fram i løpet av 2020.

Klima og miljø i handels- og investeringsvernavtaler

Andre handels- og investeringsvernavtaler enn EØS-avtala påverkar òg kva som blir produsert og selt, og korleis ein gjer det, og dermed også klima- og miljøverknadene av handel. Dei påverkar òg kva tiltak som kan setjast i verk av omsyn til klima og miljø. I motsetning til EØS-avtala inneheld dei ikkje felles klima- og miljøregelverk. Det er derfor nødvendig å syte for at dei blir utforma slik at dei fremjar grøn vekst og støttar opp om klima- og miljøomsyn. Det gjeld mellom anna avtala med Storbritannia, som frå 1. januar 2021 ikkje lenger er medlem av EU og part til EØS-avtala, og då heller ikkje lenger har dei same pliktene på klima- og miljøområdet som vi og EU har gjennom EØS-avtala. Behovet for å arbeide for å styrkje eit samsvar mellom handel og miljø aukar, mellom anna når det gjeld samanhengen mellom handel og skogforvaltning. Derfor arbeider Klima- og miljødepartementet for at slike avtaler får eigne kapittel om handel og berekraftig utvikling, senkar toll på klima- og miljøvennlige varer og gir rom for støtte, avgifter og reguleringar som gjer det enklare og billigare å produsere, forbruke og transportere med mindre ressursar og utslepp. Den amerikanske administrasjonen har endra prioriteringane for USAs handelspolitikk. Det internasjonale handelssystemet blir sett under stadig sterkare press. Utvikling av slike avtaler skjer no i aukande grad utanfor Verdshandelsorganisasjonen (WTO). Departementet følgjer derfor både forhandlingane mellom Noreg og Kina, forhandlingar gjennom den europeiske frihandelsorganisasjonen EFTA og utviklinga i samarbeidet om handel og investeringar mellom EU og andre sentrale land. EU er blant dei som har komme lengst i arbeidet med avtaler som støttar opp om klima- og miljøomsyn. EUs nye handelspolitikk har fått ei større rolle i arbeidet med berekraftig utvikling. Departementet følgjer òg forhandlingane om ei ambisiøs, bindande avtale om klima, handel og berekraft som Noreg saman med New Zealand, Costa Rica, Fiji og Island blei einige om å starte hausten 2019.

Klima- og miljø samarbeid med utviklingsland

Samarbeid med økonomiar i framvekst og utviklingsland er òg ein viktig pilar i Noregs internasjonale klima- og miljøarbeid. Med bilaterale samarbeidsavtaler og støtte til internasjonale initiativ

skal Noreg medverke til ei grøn utvikling gjennom oppbygging av kapasitet og kompetanse til å forvalte miljø og naturressursar.

Det største internasjonale initiativet frå regjeringa innan klima og miljø er Klima- og skoginitiativet. Sjå nærmare omtale av dette under programkategori 12.70. Klima- og miljødepartementet har òg særskilde avtaler om samarbeid med miljøstyresmaktene i dei store utviklingslanda Kina, India og Sør-Afrika. Desse landa har stor innverknad på den globale miljøtilstanden og er heilt sentrale i utviklinga av globale miljøavtaler. I Kina, Sør-Afrika og India har Klima- og miljødepartementet medverka til ein portefølje av prosjekt som er retta inn mot evna det enkelte landet har til å gjennomføre internasjonale forpliktingar under miljøkonvensjonane.

Prosjekta er hovudsakleg forvaltningssamarbeid. Miljødirektoratet er ein viktig partner på norsk side. Finansiering skjer i hovudsak over Utanriksdepartementets budsjett. I tillegg blir det nytta midlar over Klima- og miljødepartementets budsjett for å setje i gang nye prosjekt og utgreiingar. Klima- og miljødepartementet samarbeider med Sør-Afrikas miljødepartement om å betre forståinga for digitale gensekvensar (*digital sequencing information* – DSI) og kapasitetsbygging i Afrika knytt til dette. Miljødirektoratet er i dialog med Sør-Afrika om utarbeidinga av avfallssystem med sikte på å redusere tilførselen av marin forsøpling. Tidlegare har Miljødirektoratet medverka til å utvikle ein utsleppsrekneskap i Sør-Afrika. I Kina har Miljødirektoratet sidan 2012 vore ein sentral partner for å utvikle klimakvotemarknaden. Prosjektet held fram i ein ny fase. I 2019 blei det starta opp nye prosjekt med Kina om miljøgifter, marin forsøpling og svart karbon. Noreg gir òg støtte til og deltek med ekspertar i høgnivårådet China Council for International Cooperation on Environment and Development (CCICED). Rådet er oppretta av og gir tilrådingar til den kinesiske toppleiinga. I tillegg til å sjå på og gi råd om Kinas nasjonale utfordringar rettar høgnivårådet no meir merksemd mot Kinas rolle internasjonalt, mellom anna Kinas utlandsinvesteringar gjennom landets nye silkeveginitiativ. I India er klimagassutslepp frå kuldemedium ei stor og aukande klimautfordring. Noreg støttar arbeid som kan medverke til raskare innfasing av meir miljøvennlige kuldemedium. Gjennom det bilaterale samarbeidet støttar Noreg også bruk av meir miljøvennleg brensel i sementproduksjon. India og Noreg har inngått ei intensjonsavtale om samarbeid om integrert havforvaltning, og har ei rek-

kje samarbeidsprosjekt for å avgrense marin for- søpling.

Meteorologisk institutt er involvert i bistands- arbeid innanfor vêrvarsling og klimaanalysar i sju land i Afrika og Asia, med finansiering frå Norad og Verdsbanken. Mellom anna støttar regjeringa i 2019 til 2021 eit pilotprosjekt som skal sjå på kor- leis METs teknologi og kompetanse kan brukast til å styrkje formidling og distribusjon av lokale vêrvarsel i utvalde norske samarbeidsland i Afrika og Asia. Dette er ei oppfølging av regjeringa sin

plan for deling av digitale løysingar i bistandspoli- tikken og støttar FN's berekraftsmål.

Ein stor del av arbeidet blir gjort lokalt i dei enkelte landa. Perioden med reiserestriksjonar på grunn av koronapandemien har ført til utvikling av betre digitale løysingar for samarbeid, som vil vere nyttige framover.

I tillegg til å støtte opp om norsk utanrikspoli- tikk følgjer Meteorologisk institutt òg ei generell oppmoding frå WMO om at i-land hjelper i u-land til å utvikle meteorologi.

Utgifter under programkategori 12.10 fordelte på kapittel

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
1400	Klima- og miljødepartementet	673 225	664 655	684 917	3,0
1410	Kunnskap om klima og miljø	948 371	1 022 671	1 112 059	8,7
1411	Artsdatabanken	71 380	69 375	69 554	0,3
1412	Meteorologiformål	466 216	485 762	523 114	7,7
	Sum kategori 12.10	2 159 192	2 242 463	2 389 644	6,6

Kap. 1400 Klima- og miljødepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Driftsutgifter	294 697	293 006	293 936
21	Spesielle driftsutgifter	96 191	102 724	67 088
50	Heilskapleg profilering, grønne løysingar	10 239	10 514	10 796
51	Den naturlege skulesekken	9 904	10 169	10 442
70	Frivillige miljøorganisasjonar og allmennyttige miljøstiftelsar	52 541	52 541	52 541
71	Internasjonale organisasjonar	89 865	89 371	91 774
74	Tilskot til AMAP, <i>kan overførast</i>	4 871	5 002	5 162
76	Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak, <i>kan overførast</i>	114 917	101 328	153 178
	Sum kap. 1400	673 225	664 655	684 917

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under posten er retta mot alle resultatom- råda.

Den føreslåtte løyvinga på 293,9 mill. kroner dekkjer dei ordinære driftsutgiftene som er nød- vendige for at Klima- og miljødepartementet skal kunne halde ved lag ei god verksemd. Om lag to

tre delar av løyvinga gjeld lønn til fast tilsette i departementet. Om lag ein tredel av løyvinga går til å dekkje husleige, fornying av materiell, inventar og utstyr, mellom anna drift og utvikling av IT-anlegget til departementet, reiseutgifter, kurs- og konferanseverksemd og tiltak for kompetanseutvikling. Av desse fellesutgiftene er husleige og IKT-utgifter dei største.

Løyvinga kan overskridast mot tilsvarende meirinntekt under kap. 4400 post 02, jf. forslag til vedtak II.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Midlane under posten er retta mot alle resultatområda.

Løyvinga på denne posten dekkjer utgifter til kjøp av utgreiingar. Lønn til mellombels tilsette som er knytte til faglege prosjekt, kan òg førast over posten. Parten dekker heile ansvarsområdet til miljøforvaltninga.

Klima- og miljøpolitikken står overfor store utfordringar, og det er viktig å ha eit grundig fagleg fundament for den politikken som blir lagd opp. Det er derfor viktig at Klima- og miljødepartementet har nok ressursar til å kunne initiere utgreiingar av ny politikk og evaluere politiske tiltak og verkemiddel som er sette i gang eller gjennomførte. I tillegg blir ressursar nytta til å vurdere klima- og miljøkonsekvensar av forslag som er fremja frå andre sektorar.

Det er føreslått ei løyving på 67,1 mill. kroner. Samla sett er løyvinga redusert med 35,6 mill. kroner samanlikna med saldert budsjett for 2020. Dei største endringane på posten er flytting av budsjettmidlar til andre kapittel og postar som sikrar vidareføring av dei same langsiktige oppgåvene og tiltaka. Innanfor vassforvaltning, naturmangfaldsområde og klima blir det føreslått å flytte til saman 16,9 mill. kroner til kap. 1420 post 21. Vidare blir det føreslått å flytte 7 mill. kroner til kap. 1400 post 76, som er tilskot til internasjonale og nasjonale organisasjonar som arbeider med marin forsøpling globalt. For å sikre norsk nærver på Hopen blir det føreslått å auke løyvinga til Meteorologisk institutt kap. 1412 post 50 med 4 mill. kroner, mot ein tilsvarende reduksjon på kap. 1400, post 21. Det blir òg føreslått å rammeoverføre 5 mill. kroner til Digitaliseringsdirektoratets arbeid med handlingsplan for å auke arbeidet med klima- og miljøvennlige offentlege innkjøp og grøn innovasjon. Andre reduksjonar på posten kjem av omdisponering av midlar til andre postar fordi tidsavgrensa prosjekt er avslutta. I 2021 blir det føreslått ei løyving på om lag 14 mill. kroner til

nye tidsavgrensa tiltak som omfattar mellom anna fastsetjing av grunnlag for nye nasjonale mål for reduksjon av støyplage, miljøvennleg skipsfart, høgnivåpanelet for berekraftig havøkonomi, utval for oppfølging klimaplan for 2050 og teknisk berekningsutval for klima.

Rapport 2019

I 2019 blei midlane på posten nytta til tiltak knytte til alle resultatområda, hovudsakleg innanfor klima, forureining og naturmangfald.

Post 50 Heilskapleg profilering, grønne løysingar

Posten blei oppretta i 2018 for å fremje ein heilskapleg eksportstrategi for å profilere norske grønne løysingar internasjonalt. Formålet er å auke eksport og trekkje investorar ved å posisjonere Noreg som ein berekraftspioner i internasjonale marknader. Tiltaket skal medverke til å løfte fram fleire gode gründerar, vekstkraftige bedrifter og innovative næringsmiljø som utviklar grøn teknologi og produkt tilpassa lågutsleppssamfunnet.

Det grønne skiftet byr på både utfordringar og moglege utviklingsområde for næringslivet. På fleire område har Noreg gode føresetnader for å ta ei leiroll i teknologiutvikling og løysingar for det grønne skiftet. Dette gjeld mellom anna prosesindustrien og elektrifiseringa av transportsektoren. Noreg er allereie verdsleiande på utvikling av teknologi for elektrifisering av maritim transport. Berekraftig havbruk er eit anna mogleg vekstområde. Bioøkonomi, sirkulærøkonomi og smarte bygg og byar er andre moglegeheitsområde. Regjeringa ønskjer å gi ekstra draghjelp til næringslivet som leverer grønne løysingar, og som har moglegheit internasjonalt.

Satsinga skal sjåast i samheng med det arbeidet Innovasjon Noreg gjer med profilering for å medverke til auka internasjonalisering. Innovasjon Noreg skal leggje til rette for eit samarbeid med privat næringsliv, som skal inviterast til å delta i både utforming og vidare finansiering av satsinga.

Det er føreslått ei løyving på 10,8 mill. kroner for 2021.

Rapportering 2019

I 2018 blei utstillingsvindauget The Explorer utvikla i samarbeid med næringslivet, og i mai 2019 blei det lansert. The Explorer er ei nettside der internasjonale kjøparar og investorar kan sjå norske grønne løysingar i eit digitalt utstillingsvin-

dauge og enklare komme i kontakt. Frå mai til desember 2019 hadde The Explorer hatt over 800 000 besøkjande frå over 100 land. Resultatet etter 2019 blei rekruttering av 302 norske løysingar i tråd med FNs berekraftsmål og 149 internasjonale bedrifter. 35 pst. av dei norske bedriftene opplyser at dei har fått nye kontaktar ved å vere på plattform. Utvikling og drift av The Explorer skjer i tett samarbeid med eit strategisk råd samansett av leiande representantar for næringsliv, organisasjonsliv og styresmakter.

Post 51 Den naturlege skulesekken

Midlane under posten er knytte til alle resultatområda bortsett frå polarområda.

Den naturlege skulesekken (DNS) er eit samarbeidstiltak mellom Kunnskapsdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Tiltaket er leidd av Miljødirektoratet og Utdanningsdirektoratet, mens gjennomføringa skjer gjennom Nasjonalt senter for naturfag i opplæringa (Naturfagsenteret) ved Universitetet i Oslo.

Av løyvinga på 10,4 mill. kroner er 3,4 mill. kroner øyremerkte tilskot til skular. Dei resterande midlane skal nyttast til administrasjon og rettleiing, og til kjøp av tenester hos eksterne aktørar som samarbeider med DNS-skular.

Mål

Målet med ordninga er å medverke til at elevane får kunnskap og medvit om berekraftig utvikling og klima- og miljøutfordringane på kloden, og blir i stand til å forstå og utvikle løysingar på miljøproblema i dag og i framtida.

Den naturlege skulesekken legg til rette for utvida bruk av nærmiljøet til skulane i undervisninga og set miljø, friluftsliv og berekraftig utvikling i samanheng med realfag, samfunnsfag og mat og helse. Tiltaket legg til rette for samarbeid mellom skular og eksterne aktørar, til dømes frivillige miljø- og friluftsansjonar, og støttar utviklinga av lokale, fleirfaglege undervisningsopplegg tilpassa læreplanverket. Eit berande pedagogisk prinsipp er å flytte læringsarenaen frå klasserommet til lokalsamfunnet. I *Den naturlege skulesekken* står varierte arbeidsmetodar utan dørs, bruk av nærmiljøet og aktørar i nærmiljøet sentralt.

Kriterium for måloppnåing

Den naturlege skulesekken skal koordinere læringsressursar innanfor dei aktuelle områda og

skape eit profesjonelt nettverk av foreiningar og organisasjonar som driv skuleretta verksemd. Den naturlege skulesekken skal medverke til å utnytte nærmiljøet til skulen som læringsarena og bruke ulike lokale, regionale og nasjonale ressursar, i tillegg til å medverke til å styrkje samfunnsfaglege og naturfaglege metodar.

Tildelingskriterium

Den enkelte skulen kan søkje på årleg utlyste utviklingsmidlar. Kriterium for å få tildelt støtte er at dei planlagde undervisningsopplegga skal nytte nærmiljøet til skulen som læringsarena, ha høg fagleg kvalitet og femne om to eller fleire fag. Minst eitt av desse faga skal vere naturfag eller samfunnsfag, og skulane bør samarbeide med ein ekstern aktør. Undervisningsopplegga skal ha som mål å utvikle nyfikne hos elevar og lærarar og auke kunnskapen deira om natur og samfunn og medvit om berekraftig utvikling. Det skal leggjast vekt på grunnleggjande dugleikar i læringsprosessane, og utforskande metodar skal vere ein viktig måte å arbeide på.

Oppfølging og kontroll

Dei tiltaka som blir sette i gang, blir følgde opp fortløpande fagleg og økonomisk av Naturfagsenteret ved Universitetet i Oslo. Undervisningsopplegga blir vurderte for publisering på nettstaden www.natursekken.no slik at dei kan delast med andre. Det blir utarbeidd årlege rapportar om heile prosjektet frå Naturfagsenteret.

Rapport 2019

I 2019 fekk 136 skular midlar til å utvikle undervisningsopplegg i skuleåret 2019/2020. Totalt har 685 skular gjennomført skuleprosjekt i *Den naturlege skulesekken* i perioden 2009–2019/2020. Skulane som deltek, får pedagogisk rettleiing gjennom regionale nettverk ved høgskular og Naturfagsenteret.

Det er 13 regionkontaktar ved sju universitet og høgskular i tillegg til staben på tre personar ved Naturfagsenteret. Det er oppretta lærarnettverk i regionane, og det blir årleg arrangert regionale samlingar rundt om i landet. Det er òg oppretta eit eige nettverk med 13 eksterne aktørar som alle er i samarbeid med kvar sin skule. Naturfagsenteret følgjer opp dette nettverket med fleire nettverkssamlingar i året.

Naturfagsenteret arrangerer årleg ein nasjonal konferanse for deltakarskulane i februar. Kon-

feransen samlar kvart år 300–400 lærarar, skuleleiarar, lærarutdannarar og eksterne aktørar.

Post 70 Frivillige miljøorganisasjonar og allmennyttige miljøstiftelsar

Midlane under posten er retta mot alle resultatområda. Det er føreslått ei løyving på 52,5 mill. kroner for 2021.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å leggje til rette for eit breitt folkeleg engasjement for miljøsaker og stimulere til miljøaktivitetar lokalt, regionalt og nasjonalt. Tilskotsordninga gjeld for landsdek-

kjande frivillige organisasjonar og allmennyttige stiftelsar som har nasjonal innverknad, og med eit hovudformål for verksemda som ligg innanfor ansvarsområdet til miljøforvaltninga.

Tildelingskriterium

Fordeling av tilskot er berekna etter forskrifta knytt til ordninga. 77 pst. av løyvd beløp på posten går til frivillige miljøorganisasjonar, medan 23 pst. går til allmennyttige miljøstiftelsar. For dei frivillige organisasjonane vert tilskota berekna etter kriterium som er gjorde greie for i forskrifta. For dei allmennyttige miljøstiftelsane og samanslutningane av organisasjonar er tilskota berekna med grunnlag i løyvinga dei fekk førre året.

Tabell 7.1 Fordeling av tilskot til organisasjonar i 2019 og 2020

Organisasjon/stiftelse	Rekneskap 2019	Løyving 2020
<i>Miljøorganisasjonar</i>		
Den Norske Turistforening	6 416 000	6 658 000
Forbundet Kysten	4 500 000	4 563 000
Fortidsminneforeninga	4 238 000	3 877 000
Framtida i våre hender	4 472 000	4 700 000
Noregs Jeger- og Fiskarforbund ¹	4 859 000	4 895 000
Noregs naturvernforbund	7 582 000	7 637 000
<i>Paraplyorganisasjonar</i>		
Sabima	1 683 000	1 541 000
Kulturvernforbundet	1 683 000	1 541 000
Regnskogfondet	1 683 000	1 541 000
<i>Barne- og ungdomsorganisasjonar</i>		
Natur og Ungdom	4 530 000	5 131 000
Miljøagentane	2 742 000	2 996 000
<i>Miljøstiftelsar</i>		
Miljøstiftelsen Bellona	2 095 000	1 917 000
Norsk kulturarv	1 150 000	1 052 000
WWF Noreg	3 083 000	2 822 000
Zero	1 368 000	1 252 000
Norsk klimastiftelse	457 000	418 000
Sum	52 541 000	52 541 000

¹ 4 861 000 kroner av løyvinga til Noregs Jeger- og Fiskarforbund vart rammeoverført i 2019, som følge av overføring av ansvaret for haustbart vilt frå Klima- og miljødepartementet til Landbruks- og matdepartementet.

Oppfølging og kontroll

Bruken av midlar blir følgt opp mellom anna ved å kontrollere søknad, årsrapport og årsrekneskap som tilskotsmottakarane sender inn.

Departementet har starta arbeid med forskriftsendring for å mellom anna ivareta endringar som følgje av regionreforma, sikre at tilskot oppfyller statsstønadsrettslege krav samt tydeleggjering av ulike delar av tilskotsregelverket. Dette arbeidet er ikkje fullført som planlagt. Det tas sikte på forskriftsendring frå 2022. Departementet har difor ikkje foreslått ei fordeling av tilskotsmidlane på den einskild organisasjon i budsjettproposisjonen for 2021. Det vil bli nytta dei same kriteria for berekning av fordelinga av løyvinga for 2021 som for 2020 og det planlegges med tilskot på om lag same nivå som i 2020. Stortinget vil bli orientert om den endelege fordelinga i revidert nasjonalbudsjett for 2021.

Post 71 Internasjonale organisasjonar

Midlane under posten er retta mot alle resultatområda. Det er foreslått ei løyving på om lag 91,8 mill. kroner for 2021. Samla er posten auka med om lag 2,4 mill. kroner. Det er ein generell auke av fleire kontingentar og ein priskompensasjon på posten.

Mål

Målsetjinga med løyvinga er å medverke til å halde ved lag drifta av organisasjonar, avtaler, konvensjonar og sekretariat som utfører viktig miljøretta arbeid av verdi for Noreg.

Løyvinga skal dekkje obligatoriske bidrag til internasjonale organisasjonar, avtaler, konvensjonar og sekretariat der Noreg deltek aktivt. Løyvinga under denne posten er ei direkte følgje av at Noreg har ratifisert avtaler med budsjettbindingar, eller at regjeringa har vedteke norsk medlemskap. I tillegg blir det gitt bidrag til FNs miljøprogram (UNEP). Ordninga er ikkje open for søknad.

Følgjande internasjonale organisasjonar, avtaler, konvensjonar og sekretariat får bidrag:

- International Council of Monuments and Sites (ICOMOS)
- Internasjonalt studiesenter for bevaring og restaurering av kulturminnesmerke (ICCROM)
- FNs miljøprogram (UNEP)
- Den internasjonale naturvernunionen (IUCN)
- Interimssekretariat for konvensjonen om vern av våtmarker (Ramsar-konvensjonen)
- Konvensjonen om internasjonal handel med truga artar (CITES)
- Konvensjonen om trekkjande artar av ville dyr (Bonn-konvensjonen)
- Vassfuglavgifta under Bonn-konvensjonen (AEWA)
- Albatrossavtala under Bonn-konvensjonen (ACAP)
- Flaggermusavtala under Bonn-konvensjonen (EUROBATS)
- Den nordatlantiske laksevernorganisasjonen (NASCO)
- Konvensjonen om biologisk mangfald (Biodiversitetskonvensjonen/CBD)
- Protokoll om genmodifiserte organismar (Cartagena-protokollen)
- Nagoya-protokollen under konvensjon om biologiske mangfald om tilgang til genressursar og ei rettferdig og likeverdig fordeling av delar som følgjer av bruken av slike ressursar
- Konvensjonen om vern av ville europeiske plantar og dyr og leveområda deira (Bern-konvensjonen)
- Konvensjonen om vern av ozonlaget (Wien-konvensjonen)
- Protokoll om stoff som reduserer ozonlaget (Montreal-protokollen)
- FNs klimapanel (IPCC)
- FNs rammekonvensjon om klimaendringar (UNFCCC)
- Protokoll som skal redusere utslepp av skadelege klimagassar (Kyoto-protokollen)
- Det europeiske miljøvernbyrået (EEA)
- Fellessekretariat for Oslo- og Paris-konvensjonen og Bonn-avtala (oljeforureining)
- Konvensjonen om langtransporterte luftforureiningar (LRTAP-konvensjonen)
- Det europeiske overvåkingsprogrammet for langtransport av luftforureiningar (EMEP)
- Konvensjonen om kontroll med grenseoverskridande transport av farleg avfall (Basel-konvensjonen)
- Konvensjonen om persistente organiske sambindingar (Stockholm-konvensjonen)
- Konvensjonen om notifikasjon og førehandssamtykke ved eksport av kjemikalier (Rotterdam-konvensjonen)
- Konvensjonen om kvikksølv (Minamata-konvensjonen)
- Strategic Approach to International Chemicals Management (SAICM)
- Oppfølging av REACH-regelverket på kjemikalier
- Konvensjonen om tilgang til miljøinformasjon, deltaking i avgjerdsprosessar og høve til klage-

og domstolsprøving på miljøområdet (Århus-konvensjonen)

- Protokoll om forureina utslepp og utsleppsregister under Århus-konvensjonen (PRTR)
- Espoo-konvensjonen om grenseoverskridande miljøkonsekvensutgreiingar
- Kontingent til UNESCOs Verdsarvfond

Oppfølging og kontroll

Kontroll og oppfølging av organisasjonar, avtaler, konvensjonar og sekretariat skjer ved generell formaliakontroll av reviderte rekneskapar og årsrapportar, deltaking i partsmøte, generalforsamlingar, årsmøte og liknande.

Post 74 Tilskot til AMAP, kan overførast

Løyvinga på 5,2 mill. kroner er retta mot resultatområdet polarområda.

Mål

Målet med løyvinga er å sikre kunnskap om miljø-situasjonen i Arktis gjennom programmet for arktisk miljøovervaking, Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP). AMAP er ei arbeidsgruppe under Arktisk råd som skal kartlegge nivå og effektar av forureining og klimaendringar på arktiske økosystem. Noreg, som vertsland for AMAP-sekretariatet, har teke på seg ei internasjonal forplikting til å ta hand om drifta av arbeidsgruppa. Stiftelsen Sekretariatet til den arktiske miljøovervakings- og vurderingsprogrammet AMAP vart oppretta av Klima- og miljødepartementet for dette formålet.

Oppfølging og kontroll

Klima- og miljødepartementet nemner opp styret og får årsrapportar, rekneskapar og revisjonsmeldingar.

Rapport 2019

2019 var eit år med stor fagleg produksjon i AMAP, etter ein periode prega av at AMAP-sekretariatet blei flytta til Tromsø og samlokalisert med Arktisk råds sekretariat i 2018. I 2019 har sekretariatet lagt ned stor innsats for å følgje opp oppdrag frå Arktisk råd knytte til overvaking, vurderingar og samanstilling av informasjon om miljøtilstand og klimaendringar i Arktis. Tre rapportar blei

leverte til Arktisk råds ministermøte i mai 2019, med vurderingar av status for klimaendringane i Arktis, havforsuring i arktiske farvatn og biologiske effektar av miljøgifter på dyrelivet i Arktis. AMAPs arbeid er viktig for å dokumentere tilstanden for det arktiske miljøet, som grunnlag for tilrådingar om tiltak og som bidrag til internasjonale prosessar som Stockholm-konvensjonen, Minamata-konvensjonen og FN's klimapanel.

Post 76 Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak, kan overførast

Tilskotsordninga skal medverke til nasjonale tiltak slik at Noreg oppfyller dei internasjonale forpliktingane sine for naturmangfald, klima og forureining og nasjonale mål innanfor alle resultatområda. Tilskotsordninga skal òg medverke til å styrkje arbeidet med miljøspørsmål som er viktige for Noreg, og til å få gjennomslag for norske miljøpolitiske prioriteringar internasjonalt.

Posten er delt mellom alle resultatområda, jf. omtale under.

Forslag til løyving på posten er 153,2 mill. kroner, som samla sett er ei auke på 51,9 mill. kroner i høve til 2020. Auken kjem som følge av flytting av budsjettmidlar frå andre kapittel og postar som sikrar vidareføring av dei same tiltaka. Regjeringa føreslår òg 40 mill. kroner til oppfølging av kommande strategi for sirkulær økonomi, sjå nærare omtale under programkategori 12.10.

Det er flytta 0,5 mill. kroner til posten frå kap. 1420 post 81 i tilskot til foreininga Norges nasjonalparkkommuner. I tillegg er posten auka med 0,5 mill. kroner til den same foreininga, slik at tilskotet til foreininga Norges nasjonalparkkommuner samla sett blir på 1,0 mill. kroner i 2021. Vidare er det flytta 0,5 mill. kroner til posten frå kap. 1420 post 21 til driftsstøtte til Nordhordland Biosfæreområde.

Det er òg flytta 0,1 mill. kroner til posten frå kap. 1400 post 71 for å auke støtta til ForUM. Støtta til løyva til CENs standardiseringsarbeid på 0,2 mill. kroner er flytta til kap. 1420 post 77.

2,55 mill. kroner er flytta til posten frå kap. 1410 post 21 til NILU og NIVAS arbeid med konvensjon for langtransporterte luftforureiningar.

Naturmangfald og friluftsliv

Midlane er retta mot tiltak som skal medverke til måloppnåing på naturmangfalds- og friluftslivsområdet.

Mål

Posten skal medverke til at Noreg oppfyller dei nasjonale og internasjonale forpliktingane sine innan naturmangfalds- og friluftsområdet.

Tildelingskriterium

Tiltaka er prioriterte med utgangspunkt i nasjonale mål og prioriteringar innanfor resultatområda naturmangfald og friluftsliv.

I 2021 blir det føreslått å gi tilskot til

- FN-organet Grid Arendal (4,5 mill. kroner)
- SABIMA (3 mill. kroner), til drift av kartleggingskoordinatorar og gjennomføring av kartlegging i artsobservasjonar
- Norsk institutt for vassforskning (NIVA) (0,45 mill. kroner)
- Norsk deltaking i Naturpanelets ekspertgrupper (2,2 mill. kroner)
- Stiftelsen Norsk Naturarv (0,75 mill. kroner)
- Friluftsrådernes Landsforbund (2,8 mill. kroner), til å drifte og leie prosjektet som skal kartlegge og systematisk vidareutvikle vellykka aktivitetstiltak innanfor friluftsliv for barn og unge i ferie og fritid. Midlane skal gå til lønn, administrative utgifter og tiltak. Arbeidet skjer i samarbeid med Miljødirektoratet og dei sentrale friluftslivsorganisasjonane
- Sekretariat for etter- og vidareutdanning i samfunnsplanlegging (SEVS) (0,2 mill. kroner)
- Foreininga Norges nasjonalparkkommuner (1,0 mill. kroner)
- Driftsstøtte til Nordhordland Biosfæreområde (0,5 mill. kroner)

Oppfølging og kontroll

Årsrapportar og reviderte rekneskapar frå gjennomførte prosjekt dannar grunnlaget for ein generell formaliakontroll.

Rapport 2019

På dei øyremerkte midlane til tiltak mot framande organismar kom det inn i alt 87 søknader på til saman 19,1 mill. kroner i 2019. Det blei tildelt midlar til 30 ulike prosjekt.

På det internasjonale området er det gitt driftsstøtte til GRID-Arendal. Støtta til GRID-Arendal er eit generelt basistilskot til drifta og utgjer knapt 10 pst. av GRID-Arendals samla inntekter. GRID-Arendal har som hovudformål å støtte arbeidet til FN's miljøprogram gjennom utvikling, innhenting og bruk av vitenskapleg basert miljøinformasjon, og

er ein viktig aktør i den globale innsatsen for å redusere marin forsøpling og styrkje kunnskapen om blå skog og blått karbon.

0,45 mill. kroner vart utbetalt til NIVA, knytt til det internasjonale arbeidet i samband med European Topic Center for Water.

I 2019 fekk Miljødirektoratet totalt 9 søknader om tilskot til deltaking i ekspertgrupper under Naturpanelet/IPBES på til saman 2,6 mill. kroner. Den totale potten på 2,2 mill. kroner blei delt på dei ulike søknadene.

Kulturminne og kulturmiljø

Midlane er retta mot tiltak som skal medverke til måloppnåing på kulturminneområdet, jf. resultatområdet kulturminne og kulturmiljø.

Kriterium for måloppnåing

Alle midlane på posten blir gitt til øyremerkte formål og disponerte til oppfølging av etablerte samarbeidsavtaler og målretta utviklingstiltak.

Tildelingskriterium

Tiltaka er prioriterte med utgangspunkt i nasjonale mål og prioriteringar innanfor resultatområdet kulturminne og kulturmiljø.

I 2021 blir det innanfor kulturminneområdet føreslått å gi tilskot til

- Verdsarv-Unesco (4,3 mill. kroner)

Noregs internasjonale engasjement under verdsarvkonvensjonen vart ført vidare frå hausten 2016, som ei seksårig samarbeidsavtale mellom Klima- og miljødepartementet og Unescos rådgivande organ IUCN og ICCROM. Samarbeidet er organisert som eit program-samarbeid – «World Heritage Leadership – A new capacity building programme of ICCROM and IUCN» – og byggjer vidare på pilotsamarbeidet som vart gjennomført i 2015/2016.
- Verdsarvsenter (13 mill. kroner)

Dei seks verdsarvsentera ved verdsarvområda Vestnorsk fjordlandskap (Geiranger), Vegaøyan, Bergkunsten i Alta, Røros bergstad og Circumferensen, industriarven Rjukan–Notodden og Urnes stavkyrkje får årlege driftstilskot. Sentera er autoriserte som verdsarvsenter etter ei felles autorisasjonsordning for besøkssenter på bakgrunn av gitte krav til drift og innhald i sentera. Ordninga vert handsama av Miljødirektoratet. Den totale ramma for ordninga utgjer i 2021 13 mill. kroner.
- Foreininga Freda (0,2 mill. kroner)

Foreininga Freda vart etablert i 2006 som ein landsdekkjande interesseorganisasjon for private eigarar av hus og eigedom freda etter kulturminnelova.

- Bygg og Bevar (3,8 mill. kroner)

Bygg og Bevar er ein nettportal mellom det offentlege, næringslivet og dei private eigarane. Tilskotet går til Byggenæringens Landsforbund (BNL). Bygg og Bevar er ei kommunikasjonsplattform for kunnskap og kompetanse på freda og verneverdige bygningar, ein sentral møteplass for eigarar av kulturhistoriske eigedommar og kvalifisert handverkskompetanse.
- Arbeid med brenarkeologisk sikringsarbeid i Innlandet (0,5 mill. kroner)

Midlane til dette formålet går til sikring av dei kulturhistoriske verdiane som kan gå tapt ved at funn som kjem fram ved smelting av snøfonner og isbrear, blir utsette for nedbryting. Den globale oppvarminga fører til at isen i høgfjellsområda gradvis smeltar. Frå 2011 har eit brenarkeologisk sikringsprogram, under leing av Kulturarveininga ved Innlandet fylkeskommune, berga arkeologiske funn frå isen. Det brenarkeologiske sikringsprogrammet i Innlandet har sidan 2006 samla inn meir enn 3500 funn frå 53 funnstader, noko som utgjer meir enn halvparten av funna globalt, og meir enn 85 pst. nasjonalt. Dei arkeologiske funna frå isen gir eit sjeldan blikk inn i ei fortidsverd. Nasjonale og internasjonale klimaaktørar samarbeider rundt koplinga mellom funna og klimaet i fortid og notid.
- Kulturminnedagen (0,4 mill. kroner)

Noregs Kulturvernforbund er ein paraplyorganisasjon for frivillige organisasjonar som arbeider innanfor områda historie og kulturminnevern. Noregs Kulturvernforbund har koordineringsansvaret for den årlege markeringa av kulturminnedagen, og tilskotet går til dette formålet.
- Etter- og vidareutdanning (EVU) (1,5 mill. kroner)

Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet (NTNU) bachelorprogrammet i Tradisjonelt Bygghåndverk. Tilskotet skal medverke til å sikre tilgang på kvalifiserte handverkarar som kan setje i stand den freda bygningsmassen.
- Fortidsminneforeininga (5 mill. kroner)

Fortidsminneforeininga er landets eldste kulturvernorganisasjon, stifta i 1844, og har som mål å sikre verneverdige bygnings- og kulturmiljø. Foreininga er ein stor eigedomsfor-

valtar. Foreininga eig eigedommar rundt omkring i landet, mellom anna åtte stavkyrkjer, Steinvikholm festning, to mellomalderloft, to gardar på Røros og lystgarden Vøienvolden i Oslo. Dei fleste av eigedommane er opne for publikum, og foreininga driv ei form for museumsverksemd. Foreininga får 5 mill. kroner øymerkt til museumsdrift.

- Overføring av statens eigedommar på Røros (8,2 mill. kroner)

Forvaltninga av statens eigedommar, som vart kjøpte i 1980 etter koparverket på Røros, vart frå 2018 overført til Statsbygg. Dette skal sikre at byggverka blir i samsvar med krav frå styresmaktene, at staten etterlever forpliktingane etter verdsarvkonvensjonen, og at vidare bruk og bevaring av eigedommane er i tråd med fredingsformålet. Bygningsvernsenteret ved Rørosmuseet i Musea i Sør-Trøndelag as (MiST) skal utføre antikvarisk istandsetjing og vedlikehald på eigedommane som ledd i forskninga, dokumentasjonen og formidlinga av bergverksverksemda som museet driv. Tilskotet skal dekkje dei årlege forvaltningskostnadene.
- Norges Verdensarv (1 mill. kroner)

Norges Verdensarv er ein organisasjon om tek vare på interessene til dei åtte norske verdsarvområda. I dag er alle dei 20 kommunane med verdsarv medlemmer, og sju av dei åtte fylkeskommunane som er involverte.

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke rapportar og reviderte rekneskappar. Kontrollen skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll.

Rapport 2019

Desse tiltaka fekk tilskot i 2019: Den internasjonale verdsarv, kapasitets- og kompetansebyggingssaktivitetar i regi av Unescos rådgivande organ IUCN og ICCROM som oppfølging av Noregs internasjonale engasjement under verdsarvkonvensjonen, og dei fem autoriserte verdsarvsentera (Vega, Vestnorsk fjordlandskap, Alta, Røros og Circumferensen og Industrieren Rjukan–Notodden). I tillegg fekk desse tiltaka tilskot i 2019: Foreininga Freda, Etter- og vidareutdanning (EVU), Bygg og Bevar, Klimapark 2469, Fortidsminneforeininga, Kulturminnedagen og Bygningsvernsenteret ved Rørosmuseet i Musea i Sør-Trøndelag as (MiST).

Forureining

Midlane er retta mot tiltak som skal medverke til måloppnåing på forureiningsområdet.

Mål

Posten skal

- medverke til nasjonale tiltak slik at Noreg oppfyller sine internasjonale plikter innan forureiningar
- styrkje arbeidet med miljøspørsmål som er viktige for Noreg, og å få gjennomslag for norske miljøpolitiske prioriteringar internasjonalt
- medverke til ein mer grøn og sirkulær økonomi

Tildelingskriterium

Tiltaka er prioriterte med utgangspunkt i nasjonale mål og prioriteringar innanfor resultatområdet forureining.

I 2021 blir det føreslått å gi tilskot til:

- Matvett AS til arbeidet med reduksjon av matsvinn og for deira medverknad til oppfølging av avfallsstrategien (0,8 mill. kroner)
- Norsk Institutt for Luftforskning (NILU) (3,321 mill. kroner). NILU gjekk i 2019 frå å vere deltakar i «European Topic Centre on Air Pollution and Climate Change Mitigation» under The European Environment Agency (EEA) til å leie eit nytt «European Topic Centre on Air pollution, Transport, Noise and Industrial pollution» (ETC/ATNI). NILU er òg deltakar i «European Topic Centre on Climate Mitigation and Energy» (ETC/CME)
- Meteorologiske institutt (0,3 mill. kroner)
- Sekretariat for *Conservation of Arctic Flora and Fauna* (0,2 mill. kroner)
- Sekretariat for avtala om vern av isbjørn (0,27 mill. kroner)
- GRID Arendals arbeid med marin forsøpling (5 mill. kroner)
- Tilskot til NHO – til nasjonalt program for leverandørutvikling for klimasmarte offentlege anskaffingar (0,25 mill. kroner)
- Tilskot til European Forum of Judges for the Environment (0,4 mill. kroner)
- Styrking av det internasjonale kjemikaliearbeidet (2,5 mill. kroner)
- Tilskot til internasjonale og nasjonale organisasjonar som arbeider med marin forsøpling globalt (7 mill. kroner)
- NILU og NIVAs internasjonale og nasjonale arbeid med effektar av luftforureining under konvensjonen om langtransporterte luftforu-

reiningar (NILU 0,29 mill. kroner og NIVA 2,26 mill. kroner)

- Oppfølging av kommande strategi for sirkulær økonomi (40 mill. kroner)

Oppfølging og kontroll

Det blir mottatte rapportar og reviderte rekneskappar. Kontrollen skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll.

Rapport 2019

Det er gitt støtte til Matvett AS for arbeid med å kartleggje og redusere matsvinn som ei oppfølging av avfallsstrategien og betalt kontingent til NHO for at Klima- og miljødepartementet skal medverke til leverandørutviklingsprogrammet.

Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF) er Arktisk råds arbeidsgruppe for bevaring av arktisk biodiversitet. Klima- og miljødepartementet har gitt støtte til drifta av det internasjonale CAFF-sekretariatet i Akureyri på Island.

Vidare er det gitt tilskot til institutt som arbeider internasjonalt innanfor departementets resultatområde. Institutta har viktige internasjonale oppgaver og representerer Noreg i ulike samanhengar. Meteorologisk institutt har rolla som internasjonalt meteorologisenter under *Konvensjonen om langtransportert grenseoverskridande luftforureining og Det europeiske samarbeidsprogrammet for overvaking og måling av luftforureiningar (EMEP)*. Tilskotet for 2019 er nytta til å vidareutvikle EMEP-modellen som blir nytta til å analysere spreining, konsentrasjonar og avsetjingar av luftforureiningar. Slike modellanalysar vert nytta som grunnlag for forhandlingar om internasjonale avtaler om reduksjon i utslepp av luftforureiningar, til dømes *Göteborgprotokollen*. Norsk institutt for luftforskning (NILU) arbeider som European Topic Centre on Air Pollution and Climate Change Mitigation under The European Environment Agency (EEA). Instituttet er valt ut til arbeidet for EEA i konkurranse med liknande institutt i andre europeiske land. EEA har som føresetnad at institutta kan finansiere delar av kostnadene som Topic Centre nasjonalt. Tilskotet frå Klima- og miljødepartementet dekkjer delar av kostnadene ved NILUs arbeid for EEA. Arbeidet Meteorologisk institutt og NILU utfører for EMEP og EEA, utgjer òg eit viktig grunnlag for utvikling av lovgiving i EU på desse fagområda.

Midlane til internasjonale tiltak på miljøgifter vart i 2019 utbetalt til dei internasjonale konvensjonane på kjemikalier.

- Det er òg gitt støtte til det globale arbeidet mot marin forsøpling, mellom anna eit tilskot til GRID Arendal.

Klima

Klimaområdet er delt inn i to underområde, nasjonalt og internasjonalt.

Nasjonalt

Midlane er retta mot tiltak som skal medverke til måloppnåing på det nasjonale klimaområdet.

Mål

Posten skal

- medverke til nasjonale tiltak slik at Noreg oppfyller dei internasjonale pliktene sine innanfor klima og nasjonale mål innanfor dette resultatområdet
- styrkje arbeidet med miljøspørsmål som er viktige for Noreg, og å få gjennomslag for norske miljøpolitiske prioriteringar internasjonalt

Tildelingskriterium

Tiltaka er prioriterte med utgangspunkt i nasjonale mål og prioriteringar innanfor resultatområdet klima.

I 2021 blir det føreslått innanfor det nasjonale klimaområdet å gi tilskot til

- reisestøtte i samband med internasjonale klima- og miljømøte (0,35 mill. kroner)
- FN's klimapanel (IPCC) 6. hovudsyklus (7,5 mill. kroner)
- Nasjonalt senter for berekraftig omstilling (NABO) (0,5 mill. kroner)
- ForUM for Utvikling og Miljø (0,55 mill. kroner)

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke rapportar og reviderte rekneskappar. Kontrollen skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll.

Rapport 2019

Det vart gitt tilskot til Nasjonalt senter for berekraftig omstilling (NABO) på 0,5 mill. kroner. Midlane har mellom anna blitt brukt til å støtte etableringa av nye nabolagsnettverk som arbeider med lokale berekraftsløysingar.

ForUMs verksemd i 2019 var i tråd med handlingsplanen deira. ForUM lagar samstemte og koordinerte innspel frå norsk sivilsamfunn til regjeringa og Stortinget og er bindeledd mellom sivilsamfunn og norske styresmakter under fleire internasjonale prosessar. I 2019 fokuserte dei mellom anna på dei internasjonale FN-prosessane knytte til klimaforhandlingane, høgnivåforumet for berekraftsmåla og FN's miljøforsamling. I 2019 gav Klima- og miljødepartementet 0,45 mill. kroner i driftsstøtte til ForUM.

Det vart gitt reisestønad til ulike norske ideelle organisasjonar for deltaking i møte mellom anna i dei internasjonale klimaforhandlingane. Noreg har støtta arbeidet med rapportar i tilknytting til FN's klimapanel 6. hovudrapport.

Det vart i 2019 gitt tilskot til Standard Norge, Sintef, og RISE Fire Research på totalt 0,2 mill. kroner i samband med CEN's standardiseringsarbeid. Midlane har blitt brukte til påverknadsarbeid under CEN/TC 295 for å ta hand om norske interesser med tanke på utslepp frå vedomnar.

Internasjonalt

Midlane er retta mot tiltak som skal medverke til måloppnåing på det internasjonale klimaområdet.

Mål

Posten skal styrkje arbeidet og internasjonale prosessar på klimaområdet som er viktige for Noreg, og få gjennomslag for norske miljøpolitiske prioriteringar internasjonalt.

Tildelingskriterium

Tiltaka er prioriterte med utgangspunkt i nasjonale mål og prioriteringar innanfor klimaområdet der styrkt internasjonalt samarbeid er heilt nødvendig for å møte klimautfordringa og oppnå det langsiktige temperaturmålet.

I 2021 blir det føreslått innanfor det internasjonale klimaområdet å gi tilskot til

- Climate and Clean Air Coalition, (CCAC) (6 mill. kroner). Noregs bidrag til Koalisjonen for klima og rein luft sitt Trust Fund under UNEP for arbeidet med å redusere utslepp med klima-effekt på kort sikt og negative helseeffektar.
- Internasjonalt klimaarbeid som støttar opp under utvikling av forpliktande internasjonalt samarbeid under Parisavtala (8,0 mill. kroner) (støtte til konferansar, møte, seminar, tilskot til internasjonale organisasjonar osv.).

Vidare skal midlane nyttast til

- Klimasekretariatets arbeid med å støtte gjennomføring av Parisavtala og Klimakonvensjonen (10,0 mill. kroner). Dette blir gitt i fullmakt til UD, som saman med midlar over UD's eige budsjett utbetaler samla støtte til sekretariatet for Klimakonvensjonen.
- FNs klimapanel 3 mill. kroner
- Globalt arbeid, herunder bilateralt samarbeid 1,5 mill. kroner

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke rapportar og reviderte rekneskapar. Kontrollen skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll.

Rapport 2019

Klima- og miljødepartementet gav i 2019 støtte på 6 mill. kroner til Koalisjonen for klima og rein luft (CCAC) sitt arbeid med å redusere utslepp med

klimaeffekt på kort sikt, hovudsakleg metan, hydrofluorkarbon og svart karbon. Innsatsen er retta mot kunnskapsutvikling og tiltak i sektorar som mellom anna avfall, olje- og gass, tungtrafikk og landbruk.

Det vart gitt støtte til internasjonale prosessar for å styrkje internasjonalt klimasamarbeid. Klima- og miljødepartementet har mellom anna prioritert prosessar som støttar opp om gjennomføring og regelverksutvikling under Parisavtala, og har gitt støtte til eit partnerskap for å fremje nasjonale mål under Parisavtala, klimaarbeid under OECD, Cartagena-dialogen for samarbeid mellom progressive land, samarbeid mellom møteleiarane i regelverksutviklinga, den uformelle forhandlingsdialogen under C2ES, arbeid under Høgambisjonskoalisjonen og støtte til involvering frå ungdom i klimaforhandlingane. Det vart òg gitt støtte/tilskot til ymse møte i samband med internasjonalt klimaarbeid der Klima- og miljødepartementet har ei sentral rolle.

Kap. 4400 Klima- og miljødepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
02	Ymse inntekter		455	470
03	Refusjon frå Utanriksdepartementet	2 148	30 565	34 046
	Sum kap. 4400	2 148	31 020	34 516

Post 02 Ymse inntekter

Under denne posten fører departementet meir tilfeldige inntekter. Prosjektmidlar frå Nordisk Ministerråd blir òg førte her. Meirinntekter under denne posten gir grunnlag for tilsvarande meirutgifter under kap. 1400 post 01 Driftsutgifter, jf. forslag til vedtak II.

Post 03 Refusjon frå Utanriksdepartementet

Det er budsjettert med 34,0 mill. kroner i refusjon frå Utanriksdepartementet i samband med utgifter til medlemskap i Den internasjonale naturvernunionen (IUCN), Konvensjon om internasjonal handel med truede artar, FNs klimasekretariat, FNs rammekonvensjon om klimaendringar, Montrealprotokollen og FNs miljøprogram, som alle er utgiftsført over kap. 1400 post 71 Internasjonale organisasjonar.

Kap. 1410 Kunnskap om klima og miljø

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
21	Miljøovervaking	285 937	268 937	277 159
22	Miljøkartlegging	100 093	122 208	130 302
23	MAREANO, <i>kan overførast</i>	27 393	45 577	46 800
50	Basisløyvingar under Noregs forskingsråd til miljøforskningsinstitutta	191 294	200 961	220 753
51	Forskningsprogram under Noregs forskingsråd	293 105	334 753	384 738
53	Internasjonalt samarbeid om miljøforskning	6 897	7 083	7 274
70	Nasjonale oppgåver ved miljøforskningsinstitutta	38 507	38 007	39 723
72	Tilskot til GenØk – Senter for biotryggleik	5 145	5 145	5 310
	Sum kap. 1410	948 371	1 022 671	1 112 059

Kap. 1410 Kunnskap om klima og miljø omfattar midlar til å utvikle eit heilskapleg kunnskapsgrunnlag på tvers av resultatområda. Dette omfattar mellom anna miljøovervaking, miljøkartlegging, inkludert arbeidet med det økologiske grunnkartet, basisløyvingar til miljøforskningsinstitutta, forskningsprogram i Noregs forskingsråd og andre tilskot til miljøforskningsinstitutta. Kapitlet rettar seg mot alle resultatområda.

Klima- og miljøpolitikken skal vere kunnskapsbasert. I Klima- og miljødepartementets kunnskapsstrategi 2017–2020 er både sektoransvaret og det sektorovergripande arbeidet for å sikre ei kunnskapsbasert forvaltning omtalt. Strategien vil bli revidert i 2021.

Kunnskap om klima og miljø er i aukande grad ein viktig føresetnad for avgjerder som blir tekne på mange samfunnsområde. For å kunne ta omsyn til viktige miljøverdiane er det nødvendig å ha stadfesta informasjon om artar, naturtypar, kulturminne og landskap og andre forhold som kan ha innverknad på miljøverdiane.

Kartlegging er definert som å hente inn stadfesta eller koordinatbestemt informasjon. Overvaking er definert som langsiktig og jamleg å hente inn informasjon etter ein fastsett metodikk. Overvakingsdata er ofte stadfesta, men ikkje alltid. Grunnleggjande geografisk informasjon som plan-data, eigedomsdata og andre geodata er òg ein føresetnad for ein effektiv klima- og miljøpolitikk.

For å få kunnskap om korleis miljøtilstanden utviklar seg, treng vi tidsseriar med overvakingsdata samla over lang tid. Vi treng òg overvaking

av klimaendringar, forureiningar og andre viktige faktorar som har påverknad på miljøet.

Forskning er nødvendig for å sikre best moglege metodar for innsamling av overvakingsdata. Kompetansen i forskingsmiljøa er òg sentral når overvakingsresultat skal tolkast. Miljøforvaltninga skal sikre bruk av ny teknologi og kostnadseffektive løysingar i kartlegging- og overvakingsarbeidet. Der det er relevant og formålstenleg, skal anskaffingar vere «teknologinøytrale» og baserte på ytings- og funksjonsspesifikasjonar.

Regjeringas *Langtidsplan for forskning og høgere utdanning 2019–2028* (Meld. St. 4 (2018–2019)) inneheld tiårige mål og prioriteringar og tre opptrappingsplanar for perioden 2019–2022. Det grøne skiftet har ein sentral plass i langtidsplanen. For nærmare omtale av regjeringas forslag til oppfølging av langtidsplanen i 2021 og den samla FoU-innsatsen, sjå del III kap. 5 i Prop. 1 S for Kunnskapsdepartementet. Dokumentet *Klima- og miljødepartementets prioriterte forskingsbehov* (2016–2021) gir informasjon om særskilde behov på klima- og miljøområdet.

Kunnskapsdepartementet har saman med fleire departement, under dette Klima- og miljødepartementet, arbeidd med å vurdere instituttsektorens rolle i forskings- og innovasjonssystemet. Norske forskingsinstitutt har ein unik posisjon som bindeledd mellom academia og kundar, og sektoren er sentral for innovasjon og grønt skifte.

Alle postane under kap. 1410 har fått priskompensasjon.

Post 21 Miljøovervaking

Midlane under posten dekkjer dei fleste resultat-områda.

Det er foreslått ei løyving på om lag 277,2 mill. kroner for 2021. Posten er samla sett auka med om lag 8,2 mill. kroner. Det er flytta 5 mill. kroner til posten frå kap. 1420 post 21 til insektovervaking. Det er flytta 1 mill. kroner frå posten til kap. 1410 post 51 til EUs strålevernforskning. Det er òg flytta 2,55 mill. kroner frå posten til kap. 1400 post 76 til NILU og NIVAs arbeid med Konvensjonen for langtransporterte luftforureiningar.

Posten dekkjer utgifter til å hente inn miljødata knytte til overvaking av tilstand, påverknader og effektar av desse på naturmiljøet og kulturminne. Posten inneheld òg midlar til infrastruktur for miljødata, inkludert etablering og drift av ulike databasar. Oversikt over status og utvikling for indikatorar for dei nasjonale klima- og miljømåla, går fram av Miljøstatus.no.

Miljøovervaking gir grunnlag for å setje mål for miljøpolitikken og vurdere i kva grad dei nasjonale miljømåla blir oppnådde, og kva slags miljø- og helseverknader ein oppnår med verkemiddelbruk og tiltak. I tillegg pliktar Noreg gjennom ei rekkje internasjonale miljøavtaler å dokumentere utviklinga i miljøet og dei faktorane som påverkar miljøtilstanden. Noreg deltek òg i ei rekkje internasjonale overvaksingsprogram. Resultata frå desse programma er det viktigaste grunnlaget for revisjon av eksisterande internasjonale avtaler og etablering av nye. Mange endringar i miljøtilstanden skjer gradvis og over lang tid. Overvaksingsprogramma må derfor gå over fleire år for å sikre eit godt kunnskapsgrunnlag for tiltak og politikku utvikling for å nå nasjonale mål.

Naturovervakinga omfattar overvaking av status og utvikling for artar og naturtypar. Døme på dette er sjøfuglprogrammet SEAPOP (inkludert SEATRACK), bestandsovervaking av rovvilt og overvaking av verneområde og tareskog. Overvaking av påverknader og effektar omfattar mellom anna overvaking av forureiningar og farlege kjemikaliar, og effektar av klimaendringar. Nokre midlar går òg til overvaking av kulturminne og kulturmiljø.

Rapport 2019

Midlane på posten blei i 2019 nytta til ei rekkje langsiktige overvaksingsprogram som dekkjer ulike miljøtema som naturmangfald, klima, forureining og miljøgifter, og kulturminne. Overvakinga vert koordinert av direktorata, og resultat

vert rapporterte til departementet. Lange tidsse-riar og data frå miljøovervakinga inngår i nasjo-nale miljøindikatorar og vert formidla på Miljøsta-tus.no og nettsidene til direktorata. Resultat frå overvakinga vert òg publiserte gjennom fagrap-portar som blir gitt ut av direktorata og dei insti-tutta og forskingsmiljøa som gjennomfører over-vakinga. Miljødirektoratet koordinerer overva-king som gjeld natur, klima og forureining. Dette omfattar overvaking av luft, terrestrisk miljø, ferskvatn og kystvatn. Polarinstituttet koordinerer polarovervaking, og Direktoratet for strålevern og atomtryggleik koordinerer overvaking knytt til radioaktivitet. Riksantikvaren koordinerer overva-king av kulturminne og kulturmiljø.

Relevante overvaksingsdata frå naturoverva-king blir nytta som grunnlag for Naturindeks for Noreg, som er ein hovudindikator for det nasjo-nale målet om at økosystema skal ha god tilstand og levere økosystemtenester. Overvaksingsdata vert oppdaterte kvart år, mens ei samla oppdate-ring av heile naturindeksen skjer kvart femte år. Overvaksingsdata frå naturovervakinga er òg grunnlag for indikatorsystemet knytt til fagsystem for fastsetjing av økologisk tilstand.

Post 22 Miljøkartlegging

Midlane under posten dekkjer dei fleste resultat-områda.

Det er foreslått ei løyving på posten på 130,3 mill. kroner for 2021.

Posten dekkjer utgifter til innhenting av ny stadfesta (koordinatbestemt) miljøinformasjon frå kartlegging og etablering av det økologiske grunnkartet for Noreg. Det økologiske grunnkar-tet omfattar ei samling av kartdata med stadfesta informasjon om mellom anna naturtypar, artar og landskapstypar. Summen av desse kartdataa gir eit økologisk grunnkart for Noreg som gir grunn-lag for ei forvaltning av norsk natur som i større grad enn i dag er basert på kunnskap. Ein stor del av midlane på posten blir nytta til arbeidet med å etablere det økologiske grunnkartet, inkludert naturtypekartlegging og kartlegging av artar. Det blir òg nytta midlar frå posten til å drifte digital infrastruktur for innsamling og formidling av kart-leggingsdata, vidareutvikling av portal for økolo-gisk grunnkart og arbeid for å gjere denne bru-karvennleg. Metoden som er nytta i naturkartleg-ginga byggjer på Artsdatabankens inndelings- og beskrivingsssystem, Natur i Noreg (NiN).

Data frå miljøkartlegging er, som data frå mil-jøovervaking, ein viktig del av grunnlaget for Mil-jøstatus.no.

Posten er samla sett auka med om lag 8,1 mill. kroner. Posten er styrkt med 5 mill. kroner til kunnskap for å utvikle ein heilskapleg og økosystembasert forvaltning av natur.

Rapport 2019

Ein stor del av midlane blei nytta til kartlegging av raudlista naturtypar og naturtypar som har sentrale funksjonar i eit økosystem, og til kartlegging av artane i desse naturtypeane. Feltbiologar kartla på oppdrag frå Miljødirektoratet eit samla areal som er fire gonger større enn Oslo kommune. Område frå nord til sør som er utsette for utbyggingspress vart prioriterte. Fylkesmannen medverka i utveljing av område. Midlar frå posten har òg gått til å vidareutvikle tekniske verktyø knytte til kartlegginga av naturtypar. I 2019 vart det opna for at andre enn Miljødirektoratet kan tinge kartlegging av naturtypar etter same metode som Miljødirektoratet og ta i bruk dei tekniske verktyøya.

I 2019 blei det brukt midlar frå posten til Artsdatabankens arbeid med å utvikle ein portal for økologisk grunnkart. Det er oppretta ei direktoratsgruppe som skal peike ut kva for kartlag som bør inngå i portalen. Eitt av kartlaga som vil vere med i portalen, er resultat frå kartlegging av naturtypar. Portalen skal etter planen vere ferdig innan utgangen av 2020.

Det vart òg nytta midlar til å kartleggje natur ved hjelp av fjernmålings- og modelleringsteknikkar. Resultat frå slik kartlegging vil etter kvart inngå i portal for økologisk grunnkart. Nokre midlar vart nytta til vedlikehald og vidareutvikling av Natur i Noreg.

Post 23 MAREANO, kan overførast

Midlane under posten dekkjer dei fleste resultat-områda.

Det er foreslått ei løyving på posten på 46,8 mill. kroner for 2021.

Posten dekkjer Klima- og miljødepartementets del av utgiftene til MAREANO-programmet. MAREANO-programmet kartlegg havbotnen i norske havområde gjennom systematisk innsamling av data om djupn og om geologi, landskap, naturmangfald og forureining på havbotnen. Føremålet med kartlegginga er å medverke til ei kunnskapsbasert forvaltning av dei havbaserte næringane og dei marine økosystema. MAREANO-programmet set ein ny standard for kunnskap om havbotnen og har vekt internasjonal merksemd. Det er opna for at MAREANO-programmet frå

2021 også gjennomfører noko kartlegging inn mot kysten.

Rapport 2019

MAREANO-programmet prioriterte i 2019 innsamling av djupnedata frå djuphavsslettene og Den midtatlantiske ryggen i Norskehavet. Det blei og samla djupnedata i nokre område på sokkelen i Norskehavet og Barentshavet, som Sklinnadjupet, Trænadjupet, Storbanken og Spitsbergenbanken. Til saman vart det innsamla djupnedata frå 69 000 km². Innsamling av geologi-, biologi- og kjemidata vart gjennomført i fleire område i Barentshavet, inkludert ved Bjørnøya og Kvitøyrenna. Det blei òg samla inn data på sokkelkanten nordvest på Spitsbergen. Til saman vart det samla inn geologi-, biologi- og kjemidata frå 8 106 km². På grunn av mangel på fartøy til geologi-, biologi- og kjemitokt vart delar av løyvinga overført til innsamling av djupnedata.

MAREANO har mellom anna produsert nye djupne- og terrengkart, geologiske og biologiske kart som inkluderer botntypar, landskap, naturtype- og biotopkart, sårbare biotopar, marint søppel, trålspor, produktivitets- og artsdata (www.mareano.no). Rapportering av resultat skjer gjennom www.mareano.no og Noreg digitalt (www.geonorge.no). Kart over terreng og sedimenttypar på havbotnen er gjorde tilgjengelege for bruk om bord på fiskefartøy.

Post 50 Basisløyvingar under Noregs forskingsråd til miljøforskningsinstitutta

Midlane under posten dekkjer dei fleste resultat-områda.

Det er foreslått ei løyving på posten på om lag 220,8 mill. kroner for 2021.

Posten er samla sett auka med om lag 19,8 mill. kroner. Av dette løyver regjeringa 10 mill. kroner til styrking av grunnløyvinga til miljøinstitutta. Som følgje av at ordninga med strategiske instituttløyvingar er avvikla, er det rammeoverført 6,2 mill. kroner til posten frå kap. 1301 post 50 Transportøkonomisk institutt. Det er vidare rammeoverført 2 mill. frå posten til kap. 1137 post 51 til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO). Posten dekkjer grunnløyvinga til fordelingsarena for miljøinstitutta. Midlane som tidlegare gjekk til strategiske instituttløyvingar blir no tildelte som ein del av grunnløyvinga til institutta. Dette gjeld også midlane som tidlegare gjekk til strategiske instituttløyvingar ved Norsk institutt for bioøkonomi

(NIBIO) på fordelingsarena for primærnæringsinstitutt.

Frå og med 2018 blei 10 pst. av grunnløyvinga omfordelt etter oppnådde resultat på resultatindikatorar som vitenskapleg publisering, samarbeid med universitet og høyskular, internasjonale inntekter, inntekter frå Noregs forskingsråd og nasjonale oppdragsinntekter.

Mål

Fordelingsarenaen for miljøinstitutta inkluderer Norsk institutt for luftforskning (NILU), Norsk Institutt for naturforskning (NINA), Norsk institutt for Kulturminneforskning (NIKU), Norsk institutt for vassforskning (NIVA), Senter for klimaforskning (CICERO), Nansensenteret (NERSC – Nansen Environmental and Remote Sensing Center), Transportøkonomisk institutt (TØI) og delar av forskingskonsernet NORCE. Dei skal fungere som nasjonale kompetansesenter og ha ei kunnskapsstrategisk rolle overfor miljøforvaltninga, og dei skal innanfor sine område tilfredsstille samfunnets behov for å løse problem på kort og lang sikt.

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke årsrapportar og reviderte rekneskapsoversyn for løyvingane frå Noregs forskingsråd, og kontroll skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll. Som oppfølging av årsrapporten vil det bli halde møte med Forskringsrådet og det enkelte instituttet for drøftingar av miljøforvaltningas kunnskapsbehov.

Rapport 2019

Midlane på posten vart nytta til å dekkje grunnløyvinga og dei strategiske instituttløyvingane til fordelingsarena for miljøinstitutta, og strategiske instituttløyvingar til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) på fordelingsarena for primærnæringsinstitutt.

Post 51 Forskingsprogram under Noregs forskingsråd

Midlane under posten er retta mot forskingsprogram innanfor alle resultatområda. Midlane under posten blir kanaliserte gjennom Noregs forskingsråd.

Mål for miljøforskninga er å medverke til å styrkje kunnskapsgrunnlaget for eit effektivt miljøarbeid med stor vekt på relevans og for ei berekraftig

ressursforvaltning og samfunnsplanlegging. Miljøforskninga skal gi eit godt kunnskapsunderlag for nasjonale forvaltningsoppgåver, for avgjerder i politikkkutforming og som grunnlag for internasjonalt miljøsamarbeid.

Hovudvekta er lagd på forskning om klimaendringar og klimaomstilling, inkludert forskning på biologiske og samfunnsvisse effektar av klimaendringar. Forskingsinnsatsen for å nå mål om omstilling til eit lågutsleppssamfunn, med særleg vekt på å utvikle løysingar i ikkje kvotepliktige utsleppssektorar, hadde i 2020 ei ramme på 124 mill. kroner.

Det er foreslått ei løyving på posten på om lag 384,7 mill. kroner for 2021. Posten er samla sett auka med om lag 50 mill. kroner. Det blir foreslått å rammeoverføre 13,3 mill. kroner til kap. 288 post 73 under Kunnskapsdepartementet for deltaking i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon, Horisont Europa. Regjeringa foreslår å styrkje satsinga på forskning og innovasjon for grøn omstilling med 40 mill. kroner. Dei nye rapportane frå FN's naturpanel og IPPC spesialrapport om landareal viser at klimautfordringane og tap av naturmangfald må sjåast i samanheng. Klima- og miljøutfordringane er komplekse og tverrfaglege. For å ta gode heilskapelege avgjerder treng vi meir kunnskap om koplingane mellom dei ulike fagområda. Det er vidare flytta 1 mill. kroner til posten frå kap. 1410 post 21, til EUs strålevernforskning.

Oppfølging og kontroll

Departementet får årsrapportar frå Noregs forskingsråd. Rapportane er utarbeidde på bakgrunn av innspel frå programstyra. I tillegg er representantar frå miljøforvaltninga valde inn i porteføljestyra.

Mål for Noregs forskingsråd

Noregs forskingsråd er ein sentral aktør i det norske forskings- og innovasjonssystemet og eit viktig verkemiddel for å nå regjeringas forskingspolitiske mål. Regjeringa har fastsett fem mål for Forskringsrådet. Måla er

- auka vitenskapelig kvalitet
- auka verdiskaping i næringslivet
- å møte store samfunnsutfordringar
- eit vel fungerande forskningssystem
- god rådgiving

Måla er felles for alle departementa. Kunnskapsdepartementet har i samarbeid med departementa og Forskringsrådet utarbeidd eit styrings-

system for departementa si styring av Forskingsrådet. Samla resultat av verksemda til Noregs forskingsråd i 2019 er omtalt i Prop. 1 S for Kunnskapsdepartementet.

Rapport 2019

I 2019 vart løyvinga nytta til finansiering av forskingsprogramma Miljøforsk, Marinforsk, Klimaforsk, Energix, Bedre helse, Polarforskningsprogrammet og Program for romforskning.

Post 53 Internasjonalt samarbeid om miljøvernforskning

Det er foreslått ei løyving på om lag 7,3 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Tilskotet er kontingent for medlemskap i International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA). IIASA er eit internasjonalt forskingsinstitutt som mellom anna medverkar med analysar til arbeidet med internasjonale miljøavtaler. Instituttet medverkar til internasjonale forhandlingar om klima og luftforureiningar med kompetanse innanfor scenarioutvikling, integrert vurdering av langsiktig policy for utsleppsreduksjonar på tvers av land og utvikling av strategiar for å redusere effektane av klimaendringar. Bidrag frå instituttet er eit nødvendig grunnlag for dei internasjonale forhandlingane om reduksjon av sur nedbør og andre konsekvensar av luftforureiningar. Instituttet spelar òg ei sentral rolle som rådgivar i EUs arbeid med klima og luftforureiningar.

Oppfølging og kontroll

Kontingenten blir overført Noregs forskingsråd, som tek hand om den norske medlemskapen.

Post 70 Nasjonale oppgåver ved miljøforskningsinstitutta

Det er foreslått ei løyving på posten på 39,7 mill. kroner for 2021.

Posten er samla sett auka med 1,7 mill. kroner. Det er flytta 0,5 mill. kroner til posten frå kap. 1400 post 21 til Norsk institutt for naturforskning (NINA) for å kompensere for at forskarar arbeider for Vitenskapskomiteen for mat og miljø (VKM) til lågare satsar enn når forskarane tek andre oppdrag.

Mål

Målet er å syte for at Norsk institutt for luftforskning (NILU), Norsk institutt for naturforskning (NINA), Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), Norsk institutt for vassforskning (NIVA), Senter for klimaforskning (Cicero) og Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har ressursar til fagleg rådgiving til miljøforvaltninga, til deltaking og fagleg støtte for miljøforvaltninga i nasjonale og internasjonale organ ved behov, til informasjons- og databasetenester overfor forvaltninga, inkludert vedlikehald av relevante nasjonale databasar, og driftstilskot til ulike forskingsstasjonar.

Det ligg òg inne 4,9 mill. kroner i driftsstøtte til Forskingscenter for miljø og samfunn (CIENS) som har ansvar for å drifte Miljøprøvebanken.

Oppfølging og kontroll

Det er ein føresetnad at institutta drøftar prioriteringar og planar for gjennomføring med relevante etatar og Klima- og miljødepartementet. Det blir motteke rapportar og reviderte rekneskapsoversyn for løyvingane, og kontroll skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll.

Rapport 2019

I 2019 vart løyvinga mellom anna nytta til deltaking og fagleg støtte for miljøforvaltninga i nasjonale og internasjonale organ, databasetenester, til å halde oppe algesamling som nasjonal referansesamling, til nasjonal beredskap for konservering av kulturhistorisk viktige gjenstandar, til driftsstøtte for målestasjonane på Zeppelinfjellet og Trollhaugen i polarområda, til referanselaboratorium for målingar av luftforureining og atmosfærisk korrosjon og til vidareutvikling og drift av Miljøprøvebanken.

Post 72 Tilskot til GenØk – Senter biotryggleik

Det er foreslått ei løyving på posten på 5,3 mill. kroner for 2021.

Mål

Løyvinga skal støtte utviklinga av GenØk – Senter for biotryggleik som eit kompetansesenter på genteknologi. GenØk skal drive forskning, informasjon og rådgiving om helse- og miljøkonsekvensar ved bruk av genteknologi og genmodifisering, for å sikre trygg bruk av genteknologi.

Oppfølging og kontroll

Det er ein føresetnad at instituttet drøftar prioriteringar og planar for gjennomføring med Miljødirektoratet og Klima- og miljødepartementet. Det blir motteke rapportar og reviderte rekneskapsversyn for løyvingane, og kontroll skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll. Det skal halddast årlege møte med instituttet for å drøfte prioriteringar.

Rapport 2019

I 2019 blei løyvinga nytta i GenØk – Senter for biotryggleik til fagleg rådgiving til miljøforvaltninga, mellom anna i form av rapportar til Miljødirektoratet i samband med GMO-høyringar, til rådgiving om genmodifiserte vaksinar og til forskingsprosjekt for å utvikle vidare kunnskapsgrunnlaget for vurdering av helse- og miljøkonsekvensar av genmodifiserte organismar. Dette er prosjekt innan mikro- og molekylærbiologi, immunepidemiologi og økologi, virologi, økotoksikologi og økosystem, og samfunnsvitskaplege aspekt ved moderne bio- og nanoteknologi.

Kap. 1411 Artsdatabanken

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Driftsutgifter	32 361	32 587	32 639
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overførast, kan nyttast under post 70</i>	10 262	7 122	10 249
70	Tilskot til artar og naturtypar, <i>kan overførast, kan nyttast under post 21</i>	28 757	29 666	26 666
Sum kap. 1411		71 380	69 375	69 554

Artsdatabanken er ein nasjonal kunnskapsbank om naturmangfald i Noreg. Artsdatabankens viktigaste oppgåve er å gjere oppdatert kunnskap om naturtypar, artar og populasjonar lett tilgjengeleg for samfunnet. Mellom anna lagar Artsdatabanken raudliste for artar og raudliste for naturtypar, dei gjer risikovurderingar for framande artar i Noreg, utviklar type- og beskrivingssystem for natur (Natur i Noreg) og har viktige oppgåver i arbeidet med å etablere det økologiske grunnkartet.

Artsdatabanken er ein fagleg uavhengig og bruttobudsjettet etat med eige styre. Det faglege sjølvstendet og styret sitt ansvar og oppgåver er nedfelte i Artsdatabankens mandat.

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under posten er retta mot resultatområdet naturmangfald.

Det er foreslått ei løyving på posten på om lag 32,6 mill. kroner for 2021.

Løyvinga dekkjer dei ordinære driftsutgiftene for Artsdatabanken. Om lag tre firedelar av løy-

vinga gjeld lønn til dei tilsette. Resten av løyvinga går til å dekkje husleige, fornying av materiell, inventar og utstyr, mellom anna drift og utvikling av IT-anlegget, reiseutgifter, kurs- og konferanseverksemd og tiltak for kompetanseutvikling.

Rapport 2019

Om lag tre firedelar av løyvinga vart nytta til lønn. I samband med overgang til felles IT-drift i miljøforvaltninga der Miljødirektoratet er ansvarleg for drifta, har Artsdatabanken i 2019 hatt noko større utgifter til programvare, fordi lisenstypen vart endra frå utdanningslisens til statslisens.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overførast, kan nyttast under post 70

Midlane under posten er retta mot resultatområdet naturmangfald.

Det er foreslått ei løyving på posten på om lag 10,3 mill. kroner for 2021.

Posten dekkjer utgifter til mellom anna Artsdatabankens kjøp av tenester til Artsprosjektet,

arbeid med raudlister, risikovurderingar av framande organismar, arbeidet med Artsobservasjonar og arbeid med Global Biodiversity Information Facility (GBIF), som gjer data om naturmangfald fritt tilgjengelege på internett.

Posten er samla sett auka med om lag 3,1 mill. kroner. Det er flytta 3 mill. kroner til posten frå kap. 1411 post 70 til prosjektet «Artar på nett».

Løyvinga kan overskridast mot tilsvarande meirinntekt under kap. 4411 post 02.

Rapport 2019

I 2019 vart løyvinga nytta til etterarbeid som følgje av Framandliste for Noreg 2018. Midlar har òg vore nytta til å starte arbeidet med ny raudliste for artar, og til drift av Artsprosjektet. Midlar har vidare vore nytta til tenestekjøp for systemutvikling av Artskart og Artsobservasjonar, og administrative støttefunksjonar som bruttofinansiert verksemd.

Post 70 Tilskot til artar og naturtypar, kan overførast, kan nyttast under post 21

Midlane under posten er retta mot resultatområdet naturmangfald.

Det er foreslått ei løyving på posten på om lag 26,7 mill. kroner for 2021. Posten er redusert med 3 mill. kroner, som er flytta til kap. 1411 post 21.

Posten dekkjer tilskot til kunnskapsoppbygging om artar og naturtypar i Noreg.

Mål

Tilskotsordninga skal styrkje kunnskapen om mangfaldet av artar i Noreg til beste for allmenta, forvaltning og forskning slik at vi i framtida er betre rusta til å forvalte naturmangfaldet.

Kriterium for måloppnåing

Det skal leggjast særleg vekt på kartlegging og dokumentasjon av dårleg kjende artar og artsgrupper i Artsprosjektet. Tilskotsordninga kan òg

nyttast til å byggje kunnskap om naturvariasjon basert på Natur i Noreg (NiN), styrkje kompetansebygging innanfor naturmangfald og styrkje formidling av artar og naturtypar i Noreg. Tilskot kan vidare nyttast til å fremje brukarstøtte og kvalitetssikring av artsfunn i Artsobservasjonar, og til å medverke til at data om artar og naturtypar blir tekne i bruk.

Tildelingskriterium

Midlane til Artsprosjektet er særleg retta mot vit-skapelege institusjonar. For andre føremål kan institusjonar, stiftelsar, føretak og frivillige organisasjonar også få tilskot.

Oppfølging og kontroll

Alle tilskotsmottakarar leverer rapportar som syner den kunnskapsproduksjonen som tilskotet har finansiert, og reviderte rekneskapar frå gjennomførte prosjekt. Det vert stilt krav om open datadeling og bruk av opne lisensar for datadeling og gjenbruk.

Rapport 2019

Størstedelen av midlane vart nytta som tilskot til kartlegging og dokumentasjon av dårleg kjende artar og artsgrupper i Artsprosjektet. Også i 2019 har Artsprosjektet komme med mykje ny kunnskap om dårleg kjende artar. Frå 2009 til 2019 er det funne nærare 3300 nye artar for Noreg. DNA-strekkoding i NorBOL-nettverket har løfta kunnskapsgrunnlaget om norske artar vesentleg. Forskarskulen i biosystematikk (ForBio) har styrkt og vidareutvikla kompetansen og kapasiteten i dei taksonomiske fagmiljøa i Noreg.

Artsobservasjonar er framleis ein stor suksess. Databasen har passert 22 millionar observasjonar og er den største enkelt databasen for artar i Noreg. Artsdatabanken har i 2019 lagt stor vekt på arbeidet med kvalitetssikring av artsfunna, og nytta midlar frå posten til dette.

Kap. 4411 Artsdatabanken

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
02	Ymse inntekter	659	428	420
	Sum kap. 4411	659	428	420

Post 02 Ymse inntekter

På posten er det ført ymse inntekter, primært inntekter frå eksterne oppdragsgivarar. Dei tilsva-

rande utgiftene er budsjetterte under kap. 1411 post 21.

Kap. 1412 Meteorologiformål

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
50	Meteorologisk institutt	326 782	339 635	380 257
70	Internasjonale samarbeidsprosjekt	139 434	146 127	142 857
	Sum kap. 1412	466 216	485 762	523 114

Post 50 Meteorologisk institutt

Meteorologisk institutt (MET) står for den offentlege meteorologiske tenesta for sivile og militære formål i Noreg. Meteorologisk institutts arbeid med å overvake og varsle vær er ein kritisk samfunnsfunksjon.

Instituttet lagar vêrvarsel for samfunnet generelt gjennom vêrvarslingssentralane i Tromsø, Bergen og Oslo. I tillegg er observasjonsstasjonar spreidde over heile landet og i Arktis. Meteorologisk institutt er blant dei fremste kunnskapsmiljøa i Noreg på klimaendringar. Instituttet har ei viktig rolle i å førebu Noreg på eit endra klima, mellom anna gjennom leiinga av Klimaservicesenteret (KSS). Observasjonane frå nordområda er òg med på å dokumentere klimaendringar. Meteorologisk institutt er dessutan åleine om å ha personell på Bjørnøya og Hopen, og sikrar i så måte norsk nærvær og støtte til søk og redning.

Frå 1. januar 2020 vart ansvaret for å forvalte eigedommane til Meteorologisk institutt på Blindern i Oslo overført til Statsbygg, og instituttet vart med dette innlemma i statens husleigeordning.

Føreslått løyving på posten er på 380,3 mill. kroner.

For at Meteorologisk institutt skal byggje ein ny værradar på Finnmarksvidda, i Kautokeino kommune, føreslår regjeringa å løyve 27,8 mill. kroner til formålet. Ein værradar på Rássegálvárri i Kautokeino gir god overvaking av nedbøren i heile Finnmark og vil vere ein viktig reiskap spesielt for å varsle ekstremvær og flaum. Sidan radaren gir betre varsling av farleg vær, vil han vere av verdi for tryggleiken, ferdselen og førebyggingsarbeidet i dekningsområdet. Data frå radarane blir òg nytta som grunnlag for å lage novarsel for nedbør dei nærmaste 90 minutta. Novarselet er tilgjengeleg på Yr på mobiltelefonen og blir oppdatert kvart 5. minutt. Denne tenesta gjer det mogeleg å planleggje aktivitetar som er sensitive for nedbør på eit detaljert nivå,– ei ny teneste som befolkninga og brukarane i dekningsområdet får tilgang til når radaren er ferdig bygd.

For å sikre norsk nærvær på Hopen er løyvinga på posten auka med 4 mill. kroner, mot ein tilsvarende reduksjon på kap. 1400 post 21. Utover dette er posten prisjustert med 10,8 mill. kroner og redusert i samband med avbyråkratiserings- og effektiviseringsreforma.

Mål

Meteorologisk institutt overvaker og varslar vêret med høg kvalitet og regularitet og bereknar klimaet i notid og framtid for at styresmaktene, næringslivet, institusjonar og befolkninga kan sikre liv og verdiar og verne miljøet.

Meteorologisk institutt driv forskning og utvikling på alle sine fagområde, så instituttet kan yte tenester i verdsklasse.

Rapport for 2019

Samla sett er kvaliteten på varsla for temperatur, vind og nedbør betre i 2019 enn i åra før. For temperatur kjem auka kvalitet av at MET frå 2018 inkluderte private observasjonar i vêrvarslingsproduksjonen, og det er stor vekst i talet på private målestasjonar i 2019, slik at fleire stader får meir presist varsel for temperatur. For vind har det dei siste tre åra vore ein klart høgare varselkvalitet samanlikna med tidlegare år. For nedbør er det den siste toårsperioden fleire korrekte varsel enn føregåande år.

Det vart ikkje varsla om ekstreme vêrforhold i 2019. Sommaren 2019 var det særleg kraftige regnbyer som fekk merksemd. Dei siste åra har MET og NVE samarbeidd om å fornye farevarslinga. Nye farevarsel vart introduserte i 2018, med ei fargemarkering som viser kor alvorleg vêret er venta å bli. MET og NVE vil halde fram samarbeidet om betring av farevarsel for kraftige regnbyer med flaum og skred som mogleg konsekvens.

Instituttet har ei viktig rolle i arbeidet med tryggleik og beredskap og deltek jamleg i øvingar med Forsvaret og andre etatar der vêr og klima spelar ei rolle. I 2019 har MET utvikla nye farevarsel om vanskelege køyreforhold i samarbeid med Statens vegvesen.

METs varslingsmodellar er svært gode, og tilgangen til observasjonar, reknekraft og god kompetanse gjer det mogleg å gi svært lokale vêr- og havvarsel av gjennomgåande høg kvalitet. Dei største veikskapane ved modellane er i Arktis, og auka aktivitet i Arktis påverkar behovet for å betre desse modellane. MET har ein eigen vêrvarslingsmodell for Arktis og deltek i ei rekkje forskingsprosjekt med Arktis i fokus. METs bidrag til forskingsprosjektet Arven etter Nansen er retta mot betre varsling i Arktis.

Hovudføremålet med METs forskingsverksemd er å utvikle samfunnsnyttige tenester. Forskinga blir raskt operasjonalisert, og tilbagemeldingar frå både interne og eksterne brukarar skal drive forskinga framover. Det er utbreidd nasjo-

nalt og internasjonalt samarbeid på forskings- og utviklingsområdet. Prioriterte område i 2019 var mellom anna å setje det nasjonale systemet for varsling av luftkvalitet i produksjon og å setje ein finskala fjordkystmodell for Svalbard-området i drift.

Samarbeidet mellom dei meteorologiske institutta i Noreg, Sverige og Finland om operasjonell numerisk vêrvarsling (MetCoOp) fungerer svært godt, og vart i 2019 utvida til å omfatte Estland. Samarbeidet effektiviserer produksjonen av varsel og gir betre beredskap og ein monaleg stordriftsfordel innanfor tungrekning.

Kostnadene til teknisk infrastruktur og vedlikehald av observasjonsnettet aukar gradvis. Også kostnadene til tungrekning aukar. Dette må instituttet ta omsyn til ved planlegging av verksemda i åra framover.

Vêrtenesta Yr blir stadig betra, og bruken av tenesta er framleis høg og aukande. I juni 2019 vart det sett ny rekord med nesten 11 mill. unike brukarar på Yr. I gjennomsnitt var det 8,8 mill. brukarar per veke i 2019, ein auke frå 8 mill. brukarar i 2018.

For 14. år på rad vart MET kåra til den statsetaten i Noreg som har best omdømme blant publikum, og Yr vart for niande år på rad kåra til vêrtenesta flest nordmenn (60 pst.) har størst tiltru til i Ipsos' omnibusundersøking for 2019.

Post 70 Internasjonale samarbeidsprosjekt

Løyvinga på posten går i hovudsak til å innfri dei forpliktingane Noreg har til å betale kontingentutgifter i samband med norsk deltaking i følgjande internasjonale meteorologiorganisasjonar:

- Den europeiske organisasjonen for utnytting av meteorologiske satellittar (EUMETSAT). Eventuelle overskot av kontingentinnbetalningar til EUMETSAT blir overførte til eit fond, Working Capital FUND (WCF). Fondet er heimla i EUMETSATs statuttar og består av akkumulert budsjettoverskot
- Det europeiske senteret for mellomlange vêrvarsel (ECMWF)
- Europeiske samarbeidsprosjekt mellom dei meteorologiske institutta (EUMETNET og ECOMET er dei største samarbeidsnettverka)
- Den meteorologiske verdsorganisasjonen (WMO)

Noreg er medlem i EUMETSAT, ECMWF og WMO gjennom å ha slutta seg til internasjonale konvensjonar. Budsjettvedtak i dei styrande organa er dermed forpliktande for Noreg. Det pro-

sentvise bidraget frå eit land til budsjettet er proporsjonalt med bruttonasjonalinntekta i landet. Når det gjeld dei andre internasjonale organisasjonane, er det Meteorologisk institutt som er medlem.

Storleiken på løyvinga på posten er òg avhengig av svingingar i valutakursane og aktivitetsnivået i dei ulike organisasjonane. Mesteparten av utgiftene er knytte til den europeiske organisasjonen for utnytting av meteorologiske satellittar (EUMETSAT). Det nye polarbanesatellittprogrammet (EPS-SG) har ført til ein auke i bidraget frå Noreg til EUMETSAT dei seinare åra, med ein topp i 2018. JASON-programmet under EUMETSAT medverkar òg til å halde utgiftene til EUMETSAT på om lag same nivå.

Regjeringa føreslår ei løyving på 142,9 mill. kroner.

Mål

Målet med løyvinga er å medverke til å dra nytte av utvikling og betring av meteorologiske tenester gjennom internasjonalt samarbeid.

Rapport 2019

EUMETSAT er den største og viktigaste samarbeidsorganisasjonen, og i 2019 var bidraget frå Noreg på 117 mill. kroner. EUMETSAT driftar ei rekkje ulike satellittar for meteorologiske data. Særleg polarbanesatellittane er viktige for varslinga av vêret i Noreg. Eit nytt polarbanesatellittprogram (EPS-SG) blei starta i 2015. Første nye satellitt i dette programmet skal ifølgje planen sendast opp i tredje kvartal 2022 og den andre satellitten eit år seinare. Viktig er òg det geostasjonære satellittprogrammet METEOSAT, som no førebur tredje generasjons satellittar (MTG). Det har vore nokre forseinkingar i programmet, og første nye satellitt i dette programmet skal ifølgje planen skytast opp i 2021.

Noreg er eitt av 22 medlemsland i det europeiske reknesenteret ECMWF. I tillegg har tolv land status som samarbeidsland og dermed til-

gang til produkt frå ECMWF. ECMWF har dei beste globale tidøgnvarsla i verda og er leiande på utvikling av numeriske berekningsmodellar for værvarsling. ECMWF har òg ei sentral rolle i det europeiske Copernicus-samarbeidet. I 2019 var bidraget frå Noreg på 13 mill. kroner. I 2017 blei det avgjort å flytte datasenteret til ECMWF frå Reading i England til Bologna i Italia. Datasenteret i Bologna skal opnast i 2020, og då vil dei nye tungreknemaskinene til ECMWF vere installerte der. I løpet av 2020 skal det avgjerast om ECMWF skal etablere eit forskingssenter i eit land som har full tilgang til relevante forskingsprogram i EU.

EUMETNET er eit nettverk mellom dei nasjonale meteorologiske institutta i Europa for å nytte ressursane mest mogleg effektivt. EUMETNET driv felles program innanfor det europeiske meteorologiske observasjonssystemet. For å nå måla sine er MET heilt avhengig av europeiske samarbeidsprosjekt mellom dei meteorologiske institutta. I 2019 var bidraget frå Noreg på 1,8 mill. kroner.

EUMETNET, saman med EUMETSAT og ECMWF, spelar ei viktig strategisk rolle som overbygning for den meteorologiske infrastrukturen i Europa og som kontaktpunkt overfor EU når det gjeld meteorologi.

ECOMET syter for at observasjonane og dei numeriske prognosane frå dei nasjonale meteorologiske institutta i Europa er tilgjengelege for private kommersielle aktørar, og for at den kommersielle aktiviteten i dei nasjonale meteorologiske institutta oppfyller konkurranselovgivinga.

FN-organisasjonen WMO syter for global utveksling av meteorologiske observasjonar i nær sanntid mellom dei 193 medlemslanda og -territoria. Vitskapelege nyvinningar innanfor varsling av vêr blir òg i stor grad gjorde tilgjengelege for alle verdas meteorologiske institutt gjennom WMO. WMO har mellom anna ei satsing spesielt retta mot å utnytte sesongvarsling og klimaprognozar betre i u-land som er sårbare for tørke og flaum (Global Framework for Climate Services). Tilskottet frå Noreg til WMO i 2019 var på 5,6 mill. kroner.

Programkategori 12.20 Klima, naturmangfold og forureining

Hovudinnhald og prioriteringar

Utgiftene under programkategori 12.20 gjeld resultatområda Naturmangfold, Friluftsliv, Forureining og Klima.

Programkategorien omfattar verksemda til Miljødirektoratet, Enova og noko av verksemda til Sjøfartsdirektoratet og Direktoratet for strålevern og atomtryggleik.

Oppfølginga av dei tre nasjonale måla for naturmangfold skjer i hovudsak med utgangspunkt i Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet – norsk handlingsplan for naturmangfold*. Regjeringa vil arbeide for å nå ambisjonane i Aichi-måla og følgje opp naturmangfoldmeldinga i tråd med Stortingets innstilling. Prioriterte tiltak i 2021 er å føre vidare satsinga på å betre kunnskapen om artar og økosystem, auke arealet av verna skog og marine verneområde og vidareutvikle ei økosystembasert forvaltning. Arbeidet med å sette mål for tilstanden i økosystema er høgt prioritert. Arbeidet med ny heilskapleg plan for Oslofjorden og oppfølging av ny stortingsmelding om miljøkriminalitet vil òg bli prioritert. Arbeidet med å ta vare på truga natur og verdiane i verneområda vil halde fram i 2021. Arbeidet med å gjennomføre restaureringstiltak i myr og i område som er prioriterte i vassforvaltningsplanane blir ført vidare, mellom anna ved å utvikle ein nasjonal strategi for restaurering av vassdrag for perioden 2021–2030. Arbeidet med å etablere eit nytt globalt rammeverk for bevaring av naturmangfold vil bli høgt prioritert. Andre viktige prioriteringar i 2021 er å vidareføre oppsyn for å hindre ulovleg fiske etter anadrom laksefisk og å ta vare på vill laksefisk, rovviltarbeidet, oppfølging av kvalitetsnorma for villrein, betre rettleiing og tilskot til kommunane i arbeidet med å ta vare på naturmangfold i arealplanlegginga, gjennomføring av tiltaksplanar for pollinerande insekt og mot framande artar, og gjennomføring av verneplanprosessar for å ta vare på verdifull natur.

Regjeringa er oppteken av å ta vare på Noregs sterke tradisjonar for friluftsliv med utgangspunkt i allemannsretten til fri ferdsel i utmark. Arbeidet med å følgje opp handlingsplanen for friluftsliv vil halde fram i 2021, i nært samarbeid med friluftslivsorganisasjonane og friluftsråda. Stortingsmeldinga og handlingsplanen utgjer saman grunnlaget for statens arbeid med friluftsliv.

For å motverke og redusere forureining blir det grunnleggjande og langsiktige arbeidet med forvaltning av nasjonalt regelverk, internasjonale avtaler og løyvingar til tiltak vidareført. Regjeringa legg vekt på å arbeide for å redusere spreining av miljøgifter. Noreg har ei viktig rolle i det internasjonale samarbeidet om dette. Av særleg prioriterte tiltak i 2021 er opprydding av forureina sjøbotn i Hammerfest hamn. Arbeidet med å forebygge og rydde opp i plastforureining nasjonalt og internasjonalt har høg prioritet. Internasjonalt vil Noreg halde fram med leiarrolla si for å få på plass ei ny global avtale, samstundes som arbeidet med nasjonale tiltak held fram. Regjeringa ønskjer å leggje til rette for ein sirkulær økonomi som vil medverke til betre utnytting av plast som ressurs samstundes som det vil vere med på å avgrense plastforureininga.

Klima er ei av hovudprioriteringane til regjeringa. For å redusere utsleppa og omstille Noreg til eit lågutsleppssamfunn i tråd med klimalova, forsterkar regjeringa stadig verkemiddelbruken. Av særleg prioriterte tiltak i 2021 er auke av CO₂-avgifta og satsinga på grøn skipsfart. Regjeringa foreslår å vidareføre ordninga med innfasing av hurtigbåtar med null- og lågutsleppsløysingar i fylkeskommunale samband og å vidareføre Grønt skipsfartsprogram sitt arbeid med grøn flåtefornying av lasteskip. Regjeringa er oppteken av å styrkje det lokale og regionale klimaarbeidet og foreslår å føre vidare tilskotsordninga klimasats i 2021 med ei ramme for nye tilsegner på 100 mill. kroner.

Resultatområde

Tabell 7.2 Resultatområde under programkategori 12.20

Resultatområde	Nasjonale mål
Naturmangfald	<ul style="list-style-type: none"> – Økosystema skal ha god tilstand og levere økosystemtenester. – Ingen artar og naturtypar skal utryddast, og utviklinga til truga og nær truga artar og naturtypar skal betrast. – Eit representativt utval av norsk natur skal takast vare på for kommande generasjonar.
Friluftsliv	<ul style="list-style-type: none"> – Friluftslivets posisjon skal sikrast og utviklast vidare gjennom å ta vare på allemannsretten, å bevare og leggje til rette viktige friluftslivsområde og å stimulere til auka friluftslivsaktivitet for alle. – Naturen skal i større grad brukast som læringsarena og aktivitetsområde for barn og unge.
Forureining	<ul style="list-style-type: none"> – Forureining skal ikkje skade helse og miljø. – Bruk og utslepp av kjemikaliar på prioritetslista skal stansast. – Eksponering av menneske og miljø for radioaktiv forureining skal haldast så låg som mogleg. – Veksten i mengda avfall skal vere vesentleg lågare enn den økonomiske veksten. – Materialgjenvinning av avfall skal auke. – Å sikre trygg luft. Basert på dagens kunnskapsstatus blir følgjande nivå sett på som trygg luft: <ul style="list-style-type: none"> – Årsmiddel PM₁₀: 20 µg/m³ – Årsmiddel PM_{2,5}: 8 µg/m³ – Årsmiddel NO₂: 40 µg/m³ – Støyplager skal reduserast med 10 pst. innan 2020 i forhold til 1999. Talet på personar som er utsette for over 38 dB innandørs støynivå, skal reduserast med 30 pst. innan 2020 i forhold til 2005. Målet er under revisjon.
Klima	<ul style="list-style-type: none"> – Noreg skal fram til 2020 kutte i dei globale utsleppa av klimagassar tilsvarande 30 pst. av Noregs utslepp i 1990. – Noreg har under Parisavtala teke på seg ei forplikting til å redusere utsleppa av klimagassar med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. i 2030 samanlikna med 1990. – Noreg skal vere klimanøytralt i 2030. – Noreg har lovfesta eit mål om å bli eit lågutsleppssamfunn i 2050. – Medverke til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir eit meir stabilt klima, meir bevart naturmangfald og ein meir berekraftig utvikling – Det er eit politisk mål at samfunnet skal førebuast på og tilpassast til klimaendringane.

Politikk for å nå dei nasjonale måla for naturmangfald

Kunnskap om natur

I 2021 er dei første nasjonale vurderingane for tilstand i enkelte økosystem gjennomført. Samstundes skal fagsystemet for vurdering av økologisk tilstand vidareutviklast. Dette arbeidet vil bli basert på naturvitskaplege metodar for å fastsette ei samla kunnskapsbasert vurdering av tilstand i norske hovudøkosystem, og vil gi eit viktig kunn-

skapsgrunnlag til bruk for økosystembasert forvaltning av natur.

I 2021 vil kartportal for Økologisk grunnkart vere open for brukarar, og prosjektet går over i ein driftsfase med jamleg oppdatering av innhald. Dette er ei oppfølging av Stortingets handsaming av naturmangfaldsmeldinga. Det økologiske grunnkartet er sett saman av ulike kartlag som gir kunnskap om mellom anna kor ulike typar natur finst. Det økologiske grunnkartet er eit felles verktøy på tvers av sektorane som gir grunnlag for meir heilskapleg arealforvaltning, og dimed betre avgjerdsprosessar.

Stortinget har gjort vedtak om at dei tre listene Norsk raudliste for artar, Norsk raudliste for naturtypar og Framandartslista skal bli gjennomgått kvart femte år. Regjeringa meiner det er meir formålstenleg med ein revisjon av listene kvart sjette år, det vil seie to år mellom lanseringa av kvar nye liste. Dette vil samtidig jamne ut arbeidsbelastninga i Artsdatabanken som utarbeider dei tre listene. I 2021 vil det bli lansert ei ny Raudliste for artar, der om lag 32 000 artar blir vurderte av 100 ekspertar.

Heilskapleg vassforvaltning

Arbeidet med å styrkje norsk vassforvaltning slik at EUs vassdirektiv blir gjennomført i norsk rett, vil halde fram. Med vassforskrifta har vi eit opplegg for økosystembasert forvaltning for elvar, innsjøar, grunnvatn og kystvatn med definisjon av ønskt tilstand, og berekraftig bruk. Dei heilskaplege og sektorovergripande vassforvaltningsplanane med tilhøyrande tiltaksprogram for perioden 2016–2021 er viktige verktoy for å nå måla om godt vassmiljø i ferskvatn, kystvatn og grunnvatn i Noreg. Vassforvaltningsplanane er under revisjon. Forslag til oppdaterte planar skal på høyring i alle vassregionar ved årsskiftet 2020/2021, slik at ein får oppdaterte planar for perioden 2022–2027.

Planane og miljømåla skal leggjast til grunn når sektorane gjennomfører tiltak innanfor eige ansvarsområde. Å nå målet om godt vassmiljø i heile landet krev at alle partar medverkar i arbeidet med oppdateringa av planar og tiltaksprogram, og at ansvarlege sektorstyresmakter gjennomfører tiltak for å nå måla i gjeldande og oppdaterte planar. Overvakinga av vassførekomstane i Noreg vil halde fram i 2021. Betring av kunnskapen om tilstanden i og påverknadene på vassførekomstane er ein føresetnad for gode resultat av tiltaka.

Heilskapleg forvaltning av havområda

Miljøtilstanden i dei produktive og ressursrike norske havområda er i mange samanhengar god, men blir i aukande grad påverka av klimaendringar. Denne påverknaden er tydeleg på tilstanden i økosystema i Nordsjøen og i Barentshavet. Noverande og framtidig havbasert verdiskaping er avhengig av god miljøtilstand og eit rikt naturmangfald i Noregs kyst- og havområde. Gjennom forvaltningsplanane for havområda er det fastsett heilskaplege rammer og tiltak for berekraftig bruk og bevaring av økosystema. Regjeringa la våren 2020 fram Meld. St. 20 (2019–2020) *Helhetlige forvaltningsplaner for de norske*

havområdene – Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten, Norskehavet, og Nordsjøen og Skagerrak. Med meldinga fører regjeringa vidare og fornyar systemet med heilskaplege og økosystembaserte forvaltningsplanar for dei norske havområda. Føremålet med forvaltningsplanane er å leggje til rette for verdiskaping gjennom berekraftig bruk av havområda sine ressursar og økosystemtenester, og samstundes halde oppe økosystema sin struktur, verkemåte, produktivitet og naturmangfald.

Klimaendringar og havforsuring har store konsekvensar for miljøtilstanden i havet. Desse problema vil etter det vi veit, auke betydeleg. Ei hovudutfordring framover blir effektane av samspelet mellom dei venta konsekvensane av klimaendringar og havforsuring, og dei meir direkte lokale og regionale verknadene av menneskeleg aktivitet i havområda og langs kysten. Den vidare utviklinga av havforvaltninga i Noreg må byggje på ein forståing av korleis klimaendringar og andre storskala endringar påverkar og vil forandre Noregs havområde, og måten vi bruker dei.

Regjeringa vil styrkje kunnskapsgrunnlaget om marine økosystem, og korleis dei blir endra som følgje av auka menneskeleg aktivitet, klimaendringar og forureining. Regjeringa vil også styrkje kunnskapsgrunnlaget om kva rolle havøkosystema har for den globale klimautviklinga. Det trengst auka kunnskap om naturtypar på havbotnen som har viktige funksjonar som leveområde. Det er òg behov for kunnskap om kor sårbare dei marine botnøkosystema er for påverknader, og kva tolevne dei har for samla belastning. Dette er mellom anna basert på kunnskap som blir opparbeidd gjennom havbotnkartlegginga i MAREANO-programmet. MAREANO har gitt monaleg ny kunnskap om marin natur. Kartleggings- og overvakingssystemet for sjøfugl, SEAPOP med arealmodulen SEATRACK, har på kort tid gitt mykje ny kunnskap som er viktig for forvaltninga av sjøfugl. Begge programma vil bli førte vidare i 2021.

Regjeringa vil halde fram med å byggje opp kunnskap om økosystema i havet. Det er kunnskapsbehov mellom anna knytt til korleis klimaendringar og havforsuring påverkar økosystema, nedgangen i sjøfuglbestandar og sukkertareskog, om samanhengar i dei marine økosystema og om tilførsel og spreiding av miljøgifter. Det er òg behov for vidare forskning knytt til forvaltningstiltak for å styrkje naturlege bestandar og auke potensialet for hausting. Døme på slike forvaltningstiltak er marine verneområde og bevaringsområde for hummar og kysttorsk.

Stortingsmeldinga om forvaltningsplanar for dei norske havområda samlar for første gong forvaltningsplanane for havområda i éi melding. Dette gir større grad av dynamikk og fleksibilitet i forvaltningsplanarbeidet, mellom anna ved å kunne løfte fram særskilde tema uavhengig av havområde. Arbeidet med det faglege grunnlaget for forvaltningsplanane er organisert gjennom Fagleg forum og Overvakingssystemet, og det er eit velfungerande overvakingssystem for alle havområda. Forvaltningsplansystemet er nå i stand til å utarbeide eit godt og oppdatert fagleg grunnlag for ei ny forvaltningsplanmelding kvart fjerde år. Regjeringa vil leggje fram ei ny melding til Stortinget om heilskaplege forvaltningsplanar for havområda kvart fjerde år.

Heilskapleg plan for Oslofjorden

Stortinget bad i oppmodingsvedtak nr. 575 (2017–2018) regjeringa leggje fram ein heilskapleg plan for Oslofjorden «med mål om at fjorden skal oppnå god miljøtilstand, restaurere viktige naturverdier, fremme et aktivt friluftsliv og ivareta det biologiske mangfoldet i fjorden». Regjeringa reknar med å leggje fram ein plan hausten 2020, og Klima- og miljødepartementet tek sikte på å sluttrapportere om oppmodingsvedtaket i budsjettproposisjonen for 2022.

Tiltak mot framande artar

Tiltaksplan 2020–2025 om bekjempelse av fremmede, skadelige organismer skal følgjast opp i 2021. Forskrift om framande organismer vil bli endra, mellom anna knytt til verkeområde og oppføring av artar og grupper av organismer i vedlegg til forskrifta. Det vil vidare bli utarbeidd nye retningslinjer for behandling av søknader etter forskrifta, og rolla til kommunane når det gjeld tiltak mot framande skadelege artar, vil bli tydelegare.

Frå 2021 vil forbod etter forskrift om framande organismer tre i kraft for fleire plantar som hadde fem års utsett ikraftsetjing då forskrifta kom i 2016. Departementet vil òg vurdere behovet for meir effektive tiltak for å hindre utilsikta innførsel av følgjeorganismar ved import av plantar. Meir kunnskap om og tiltak mot marine framande organismer, særleg retta mot innførsel- og spreingsvegar, vil og bli prioritert i 2021.

Bruk av utanlandske treslag til skogbruksformål er regulert i eiga forskrift. Regjeringa har fått utgreidd konsekvensane av eit mogleg forbod mot bruk av utanlandske treslag med stor risiko for norsk natur, som til dømes sitkagran. Det er

behov for meir utgreiing om enkelte tema. I løpet av 2021 tek departementet sikte på å sende på høyring eit forslag om kva tiltak som skal setjast i verk for å redusere spreing av sitkagran og andre treslag med høg eller svært høg økologisk risiko.

Regulering av genmodifiserte organismer (GMO)

Regjeringa har sett ned eit offentleg utval om genteknologi. Det er 20 år sidan den siste offentlege utgreiinga i Noreg om genteknologi og genmodifiserte organismer (GMO). Utvalet skal oppdatere kunnskapsgrunnlaget gjennom ein brei fagleg gjennomgang av spørsmål knytte til framstilling og bruk av GMO. Utvalet skal òg vurdere tilrådingane som Bioteknologirådet kom med om ei oppmjuking av genteknologilova, og føreslå endringar i norsk lov og praksis der utvalet finn det nødvendig eller formålstenleg.

Etiske vurderingar er viktige i saker om genmodifiserte organismer etter genteknologilova. I 2021 vil miljøforvaltninga bli ferdig med ei operasjonalisering av etikk-kriteriet i lova. I tillegg vil regjeringa vurdere endringar i finansieringa av uavhengig og tverrfagleg forskning på genteknologiområdet.

Tiltak for å ta vare på truga artar og naturtypar

Det er mange verkemiddel i bruk for å ta vare på den truga naturen. Dette inkluderer verkemiddel som prioritert art, utvalde naturtypar, områdevern og eigne verkemiddel i sektorane i tillegg til tiltak for å skjøtte leveområde, restaurere øydelagd natur og fjerne framande artar. Ofte er det nødvendig å bruke ein kombinasjon av ulike verkemiddel. Budsjetta for truga natur er auka dei siste åra, og det er sett i gang ei rekkje tiltak som vil gi gode resultat. Arbeidet vil halde fram i 2021, og det vil bli arbeidd vidare med ein oppfølgingsplan for sterkt og kritisk truga ansvarsartar og truga naturtypar. Planen vil omfatte vurderingar av verkemidla både miljøstyresmaktene og andre styresmakter har for å ta vare på truga natur.

Rettleiing og tilskot for å ta vare på naturmangfald i kommuneplanlegging

Endringar i bruk av areal er den viktigaste årsaka til tap av natur i Noreg. Kommunane er den sentrale styresmakta for arealforvaltninga, og dei har stor grad av sjølvstyre på dette området. Ei evaluering av plan- og bygningslova frå 2018 viser at kommunane ikkje tek godt nok vare på naturmangfaldet i arealplanlegginga. Regjeringa føreslår

at det i 2021 blir etablert ei tilskotsordning for å ta vare på naturmangfaldet i kommuneplanlegginga. Ordninga blir utforma med utgangspunkt i eit pilotprosjekt som Miljødirektoratet har gjennomført. Miljødirektoratet vil gi rettleiing til kommunar som søker om tilskot. Tiltaket vil gi kommunane betre kunnskap om naturen i kommunane og om korleis dei kan forvalte og ta vare på naturmangfald i kommuneplanlegginga.

Rovviltforvaltning

Regjeringa gjennomfører ei forvaltning av rovviltet som er i samsvar med Bernkonvensjonen, naturmangfaldlova, rovviltforlika frå 2004 og 2011 og andre føringar frå Stortinget. Regjeringa vil sikre levedyktige bestandar av dei fem rovviltartane jerv, ulv, bjørn, gaupe og kongeørn. Samstundes skal tap av beitedyr til rovvilt haldast på eit lågast mogeleg nivå.

Regjeringa vil halde fram arbeidet med å sikre ei tydelegare soneforvaltning som skil rovdyr og beitedyr i tid og rom. Regjeringa meiner det er behov for å føre ei kunnskapsbasert forvaltning av rovvilt for å kunne føre ei forsvarleg og presis forvaltning av små rovdyrbestandar. Regjeringa vil arbeide for å effektivisere skadefelling av rovdyr ytterlegare og søkje å finne langsiktige løysingar for vidare reduksjon i tap av beitedyr til rovvilt. Rovviltforvaltninga skal ha høg beredskap og tett oppfølging med beitenæringa og aktuelle kommunar slik at vi så langt det er mogeleg sikrar at uttak av rovvilt med skadepotensial blir gjennomført i prioriterte beiteområde. Regjeringa vil i 2021 vurdere om det er behov for meir kunnskap knytt til bruk av naturmangfaldlova ved vurdering av felling av ulv, og eventuelt gå i gang med å innhente slik kunnskap.

Regjeringa vil halde fram med forskingsprosjektet som undersøker forholdet mellom kongeørn og sau, og arbeide for å få i gang eit forskingsprosjekt om forholdet mellom kongeørn og tamrein. Regjeringa vil halde fram med forskingsprosjektet som undersøker forholdet mellom bjørn og tamrein.

Samspelet med dei lokale fellingslaga skal vidareførast og styrkjast for å sikre god lokal forankring av fellinga. Det er viktig at fellingsmetodane er humane og at fellingslaga nyttar erfaring frå rettleiing for gjennomføring av fellingsoppdrag. Regjeringa vil halde fram med dialog med rovviltnemndene. Nemndene skal føre ei fagleg forsvarleg, føreseieleg og tydeleg soneinndeling som tek omsyn til både rovvilt og beitedyr i dei

regionale forvaltningsplanane, jf. prinsippet om den todelte målsetjinga.

Regjeringa vil i 2021 følgje opp den faglege gjennomgangen av den norske delbestanden av ulv, halde fram arbeidet med eit prosjekt som skal gi betre kunnskap om andre tapsårsaker enn rovvilt, og gjennomføre ei vurdering av erstatningsordningane for tamrein og husdyr. Regjeringa vil òg gjennomføre ei vurdering av ordninga med tilskot til førebyggjande og konfliktdempande tiltak.

Villrein

Ei kvalitetsnorm for villrein blei fastsett i 2020. Kvalitetsnorma omfattar alle landets 24 villreinområde som dekkjer om lag 50 000 km² av fjellet i Sør-Noreg. Kvalitetsnorma skal vere eit styringsverktøy både for miljøforvaltninga og for andre styresmakter. Kvalitetsnorma er godt eigna til å seie noko om tilstanden til villreinen, kva utfordringar arten møter i dei enkelte villreinområda, og kva tiltak forvaltninga bør setje i gang for å betre tilstanden. Det blir lagt opp til ei første klassifisering etter kvalitetsnorma av dei 10 nasjonale villreinområda i 2021 og dei resterande 14 områda i 2023. Ein føresetnad for å kunne gjennomføre dette er at eksisterande grunnlagsdata blir vurderte, kvalitetssikra og lagde til rette for klassifisering innan hausten 2021.

I Nordfjella sone 1 er villreinbestanden teken ut som eit ledd i kampen mot skrantesjuka på villrein. Regjeringa skal sikre at det ikkje kjem inn ny villrein i området under brakkleggingsperioden. Regjeringa vil halde fram arbeidet med å leggje til rette for reetablering av villrein i Nordfjella sone 1.

Sjøfugl

Feire av sjøfuglartane har vore i kontinuerleg tilbakegang sidan overvakinga av dei starta for 30–50 år sidan. Regjeringa vil etter planen fremme ein handlingsplan for sjøfugl hausten 2021. Handlingsplanen blir eit viktig strategi- og planleggingsverktøy for å samkøyre og koordinere tiltak på tvers av sektorar, slik at tilstanden for norske sjøfuglbestandar kan bli betre.

Forvaltning av vill laksefisk

Arbeidet med ein handlingsplan for å oppfylle kvalitetsnorma for villaks vil halde fram i 2021. Tiltak innanfor alle sektorar som påverkar laksefiskstammene, vil bli vurderte.

Ny hovudregulering i fisket vil bli innført frå og med sesongen 2021. Kalking av vassdrag som er ramma av forsuring vil halde fram, og tiltaka mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* vil bli ført vidare i tråd med faglege tilrådingar. Arbeidet med å gjennomføre avtala med Finland om fisket i Tanavassdraget vil halde fram.

For å følgje opp evalueringa av ordninga med nasjonale laksevassdrag og laksefjordar blir det arbeid med ei forskrift med heimel i mellom anna lakse- og innlandsfisklova § 7a for å forskriftsfeste verneregimet, slik at regelverket blir meir konkret og enklare å etterleve.

Miljødirektoratet arbeider med ein strategi for bevaring og utvikling av storaurebestandane i Noreg, og ein tek sikte på å godkjenne strategien i departementet i 2021.

Kvart år blir det avdekt mange tilfelle av ulovleg fiske etter anadrom laksefisk, noko som har store konsekvensar for sårbare stammar av anadrom laksefisk. For å styrkje innsatsen mot ulovleg fiske har Stortinget derfor vedteke endringar i lakse- og innlandsfisklova. Endringane går mellom anna ut på å auke strafferamma frå inntil to til inntil fem års fengsel ved grove brot på føresegnene i lova. Det blei òg innført nye administrative reaksjonar, som beslag i reiskap for å stoppe det ulovlege fisket og gebyr ved brot, i tillegg til ei utviding av høvet til å gjere inndraging av reiskapar og til mellombels å kunne nekte registrering av reiskapar i inntil to år. Oppsynsverksemda langs kysten er særskild viktig for å slå ned på ulovleg fiske. Lakseoppsynet under Statens naturoppsyn blei i 2020 varig styrkt med 5 mill. kroner per år.

Skogvern

Regjeringa arbeider for å ta vare på truga artar og naturtypar og sikre eit representativt utval av norsk natur. Skogvern er eit viktig verkemiddel i dette arbeidet, både fordi mange truga artar og naturtypar finst i skog, og fordi eksisterande skogvernområde ikkje dekkjer eit representativt utval av norsk skognatur. Regjeringa vil følgje opp stortingets mål om å verne 10 pst. av skogen gjennom frivillig vern av privateigd skog og vern av offentleg eigde skogareal jf. Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet*. Regjeringa legg til grunn at målet er langsiktig.

Takta i skogvernet har auka sterkt dei siste åra. Løyvingane til skogvern har frå 2017 vore på over 400 mill. kroner årleg. Per oktober 2020 er om lag 5,0 pst. av det totale skogarealet og 3,8 pst. av det produktive skogarealet verna.

Arbeidet med frivillig vern av privateigd skog er ein suksess, som også i 2021 er venta å føre til vern av viktige skogareal. Miljødirektoratet følgjer opp Stortingets oppmodingsvedtak om å gjennomgå Statskog SFs skogeigedommar med sikte på vern av aktuelt areal. Store Statskog-areal kan venteleg fremjast for vern i 2021 og dei kommande åra. Miljødirektoratet vil følgje opp Statskogs sal av eigedommar ved å bruke forkjøpsretten på areal som er viktige for vern eller makeskifte. Ti års erfaring viser at frivillig skogvern på statsallmenning i liten grad fører fram. Tiltak vil bli vurderte slik at viktige område kan vernast.

Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet* legg vekt på at skogvernet skal fange opp dei viktigaste areala for truga artar og naturtypar. Meldinga legg opp til å intensivere kartlegginga for å finne desse areala, slik at ein sikrar eit kostnadseffektivt skogvern. Miljødirektoratets arbeid med kartlegging av prioriterte skogtypar vil i 2021 i hovudsak omfatte fuktskogar.

Langsiktig bevaring av område som er særleg viktige for biologisk mangfald i skog

Under partsmøtet i 2010 for FN-konvensjonen om biologisk mangfald blei det vedteke 20 mål som skal gi betre tilstand for naturmangfald på globalt nivå. Mål 11 lyder: «Innen 2020 er minst 17 prosent av land- og ferskvannsarealer og 10 prosent av kyst- og havområder, spesielt områder som er særleg viktig for biologisk mangfald og økosystemtjenester, bevart gjennom effektivt og hensiktsmessig forvaltede, økologisk representative og godt sammenhengende systemer av verneområder og andre effektive arealbaserte bevaringstiltak, og er en integrert del av landskapet.» I Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet* varsla regjeringa at nøkkelbiotopar i skog der verdiane blir langsiktig tekne vare på, kan inkluderas i arealet som Noreg rapporterer til konvensjonen om biologisk mangfald om mål 11. Som varsla i stortingsmeldinga har Klima- og miljødepartementet i samråd med Landbruks- og matdepartementet, etter dialog med PEFC Norge (Programme for the Endorsement of Forest Certification) om tekniske spørsmål om datakvalitet, vurdert kriterium for, og omfanget av, nøkkelbiotopar som kan inngå i rapporteringa på mål 11.

Det er eit krav i Norsk PEFC Skogstandard at skogeigaren fortløpande skal rapportere endra og nye nøkkelbiotopar i Skogportalen. Dersom basen over nøkkelbiotopar alltid er oppdatert, og omdisponerte førekomstar og førekomstar som

inngår i verneområde er tekne ut av basen, vurderer departementet at arealtalet i basen kan vere grunnlag for rapportering av langsiktig bevarte nøkkelbiotopar. Sjølv om det venteleg er eit fråfall på 10–15 pst. i ein femtiårsperiode, er det etter departementets vurdering ikkje behov for å gjere fråtrekk i notid for venta framtidig omdisponering så lenge Noreg i rapporteringa informerer om årleg fråfall og venta fråfall i ein femtiårsperiode.

Omfanget av nøkkelbiotopar utanfor verneområde var i juni 2020 på om lag 1021 kvadratkilometer produktiv skog. Dette utgjer om lag 1,2 pst. av all produktiv skog utanfor verneområda. Langsiktig bevaring av nøkkelbiotopar inngår ikkje i målet om å verne 10 pst av skogarealet etter naturmangfaldlova eller etter markalova §11 når skogbruk ikkje er tillate.

Bevaring av verdifull natur

Regjeringa vil bevare verdifull natur. Det er manglar i det eksisterande vernet fordi dei ulike naturtypene ikkje er riktig representerte i dei verna områda. Særleg natur i lågtliggjande område i Sør-Noreg under 300 moh. er dårleg dekt, mens fjellnatur er overrepresentert. Verneområda dekkjer heller ikkje i tilstrekkeleg grad natur som er truga av utrydding. For å nå dei nasjonale måla for naturmangfald og FNs berekraftmål nr. 15 *Liv på land*, er det derfor nødvendig å supplere dei eksisterande verneområda, slik det òg er varsla i Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet*. For å dekkje desse manglane er det nødvendig å verne om lag 600 km².

For å finne fram til dei konkrete områda for oppstart av verneplanprosessar skal ein ta utgangspunkt i Miljødirektoratets nasjonale prioritering av 275 kandidat område. Kommunane kan gjere framlegg om alternative kandidat område med verdifull natur dersom dei meiner det vil gi betre løysingar lokalt. Føresetnaden for å vidareføre slike alternative kandidat område er at dei har om lag same verdi for naturmangfald som dei kandidat områda Miljødirektoratet har gjort framlegg om.

Verneplanprosessane skal vere gode og inkluderande. Alle dette gjeld, kan på vanleg måte uttale seg i breie, opne høyringar, og det blir gjort grundige avvegingar mellom verneinteresser og andre samfunnsinteresser før eit eventuelt vedtak om vern blir gjort. Sametinget og andre relevante samiske interesser blir konsulterte der det er aktuelt. Lokal forankring er viktig for eit godt resultat i vernearbeidet.

Desse nye verneområda skal ikkje omfatte skog eller marine område. Vern av slik natur skjer gjennom eigne prosessar.

Marine verneområde

Marint vern skal medverke til at eit utval av representative, særeigne, sårbare eller truga marine naturtypar og naturverdiar blir tekne vare på for framtida. I arbeidet med marine verneområde går det føre seg verneprosessar for 13 av dei 36 områda som blei føreslått som marine verneområde i 2004, mens 16 område er verna. Dei to områda Iverryggen og Røstrevet er ikkje aktuelle for vern etter naturmangfaldlova fordi dei ligg utanfor territorialgrensa. Utanfor territorialgrensa kan område berre bli beskytta etter fiskeristyrsmaktene sine verkemiddel. I 2021 vil det bli arbeid vidare med etablering av nye marine verneområde. Det er lagt vekt på gode verneprosessar lokalt. Regjeringa arbeider med å følgje opp Stortingets vedtak om at det skal fremjast ei eiga sak om ein heilskapleg nasjonal plan for marine verneområde. Behov for nye tiltak eller verkemiddel vil bli vurdert i samheng med den nye planen.

Sikring av verdiane i verneområda

Langsiktig forvaltning av verneområda er avgjerande for å nå det nasjonale målet om at eit representativt utval av norsk natur skal takast vare på for kommande generasjonar. Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet* varsla at regjeringa vil betre forvaltninga av dei eksisterande verneområda. Dette er følgt opp med *Handlingsplan for styrket forvaltning av verneområdene* frå juni 2019. I 2021 vil regjeringa halde fram med å prioritere skjøtsel av verneområde. Skjøtsel er viktig for å motverke dei største truslane mot verneverdiane: gjengroing og framande artar. Eit prosjekt for å ta ut framande treslag frå naturreservat er godt i gang, og vil halde fram i 2021. Miljødirektoratet har som oppfølging av handlingsplanen oppdatert sin strategi for bruk av midlar til tiltak i verneområde for perioden 2020–2025. Tildelingar i 2021 vil følgje prioriteringane i denne strategien.

Fleire nasjonalpark- og verneområdestyre og andre forvaltningsstyresmakter vil i 2021 ta i bruk digitale løysingar for skjøtels- og forvaltningsplanar. Regjeringa legg til rette for at nasjonalpark- og verneområdestyra gjennom besøksstrategiar kan planleggje for auka besøk i nasjonalparkar og andre store verneområde der naturen toler det. Tilrettelegging for slike besøk, med mellom

anna skilting og vedlikehald av stiar, vil bli prioritert i 2021. All informasjon om nasjonalparker og andre store verneområde skal ha høg kvalitet, mellom anna ved å følgje merkevara Noregs nasjonalparker og vere i tråd med besøksstrategien for området. Utvikling av nettstaden Norgesnasjonalparker.no vil halde fram i 2021.

Besøkscenter er viktige formidlarar av norsk natur. Regjeringa vil i 2021 halde fram med å støtte utviklinga av center som gode opplevings- og læringsarenaer og møteplassar for samarbeid mellom mellom anna næringsliv, skular, barnehagar, forvaltning og frivillige organisasjonar.

Kulturlandskap

Gjennom dei årlege jordbruksforhandlingane blir det arbeid med klima- og miljøvenlege verkemiddel. Dette medverkar til at vi kan nå dei nasjonale klima- og miljømåla.

Utvalde kulturlandskap i jordbruket omfattar 46 område i heile landet. I 2021 vil departementet saman med Landbruks- og matdepartementet følgje opp vurderinga sekretariatet (representantar frå Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren) har gjort av utviklinga og ein mogleg auke i talet på område.

Tilrådinga frå Miljødirektoratets rapport om skjøtselsskrevjande naturtypar skal følgjast opp, slik at dei artsrike områda som blir restaurerte og skjøtta gjennom midlar frå miljøforvaltninga og jordbruksforvaltninga, kan sikrast på lang sikt.

Bestandane av bakkehekkande fugl er kraftig redusert dei siste åra. Til dømes er vipe, songlerke og spove i sterk tilbakegang. Ein rapport om desse fuglane og tiltak for å reversere tapet skal følgjast opp i 2021.

For å redusere dei negative effektane av jengroing i kulturlandskap og for ytterlegare å redusere tap av sau til rovvilt, er det sett i verk eit pilotprosjekt for å ta i bruk gjengrodde gardsnære beiteressursar i område prioritert til jerv. Miljødirektoratet vil følgje opp dette arbeidet i 2021, i samarbeid med landbrukssektoren og lokal forvaltning.

Overvakingsprogrammet for insekt vil i 2021 halde fram i kulturlandskap, i ope lågland og i skog. Dette vil gi meir presise svar om utviklinga av ulike populasjonar av insekt. Den nasjonale strategien for pollinatorar frå 2018 blir fortløpande følgd opp av sektorane. I 2021 vil det etter planen bli vedteke ein tiltaksplan for ville pollinerande insekt.

Internasjonalt samarbeid for å ta vare på naturmangfaldet

Tapet av natur går raskare enn nokon gong. Det internasjonale naturpanelet (IPBES) anslår at bortimot 1 mill. artar kan døy ut og at leveområda stadig blir mindre. Vi treng ei felles løysing på eit globalt problem. Landa i verda forhandlar no om eit nytt globalt rammeverk for bevaring av natur under konvensjonen om biologisk mangfald (CBD). Noreg deltek aktivt og samarbeider tett med ei rekkje land for å sikre ei forplikande løysing som kan snu den negative trenden med tap av natur. Semje om eit sett med ambisiøse mål er ein viktig del av rammeverket, men det er også avgjerande å få på plass effektive verktøy som medverkar til at landa gjennomfører måla. Gradvis opptrapping av innsats over tid, jamleg rapportering og transparens i dei nasjonale strategiane landa har, er viktige element. Det nye rammeverket må leggje til grunn ei heilskapleg forståing der bevaring av biologisk mangfald blir sett i samanheng med reduksjon i klimagassutslepp og tilpassing til klimaendringar. Naturpanelets hovudrapport om tilstanden til naturen er, saman med Klimapanelets 1,5-gradersrapport og spesialrapport om klimaendringar og landareal, eit heilt sentralt kunnskapsgrunnlag for det nye rammeverket.

International Maritime Organization (IMO) er i gang med ein revisjon av retningslinjene for tilgroing på skip med sikte på å unngå overføring av framande artar frå eitt farvatn til eit anna. Dette er viktig for å unngå å øydeleggje naturmangfaldet gjennom introduksjon av framande artar som kan skade naturverdiar i sjøen. Noreg har ei nøkkelrolle i arbeidet med revideringa av retningslinjene.

Miljøkriminalitet

Regjeringa fremja i april 2020 ei stortingsmelding om miljøkriminalitet og føreslår totalt 97 tiltak for å styrkje innsatsen mot miljøkriminalitet. Nasjonalt omfattar tiltaka informasjons- og haldningsskapande arbeid, tilsyn/kontroll, sanksjonar og auka bruk av teknologi.

Miljøkriminalitet skjer ofte fordi personar eller verksemdar ikkje har gjort seg kjende med regelverket eller ikkje er tilstrekkeleg kjende med dei verdiane regelverket skal verne. Informasjons- og haldningsskapande tiltak er derfor ein primærstrategi.

Regjeringa føreslår ein styrkt tilsynsinnsats overfor handel med truga artar (CITES), framande artar og genmodifiserte organismar, fordi

dette er nye område i tilsynssamanheng som treng ekstra merksemd. Det er òg behov for styrkt tilsyn med forureining.

På sanksjonsområdet er det fleire tiltak knytte til auka strafferammer og heimlar for administrative sanksjonar, særleg innanfor naturmangfaldområdet. Regjeringa ønskjer også ei styrking av arbeidet med melding til politiet og bruk av inn-
dragning.

Internasjonalt er det viktig å få global merksemd mot at miljøkriminalitet er ei grenseoverskridande og alvorleg form for organisert kriminalitet som må sjåast i samband med økonomisk kriminalitet som korrupsjon, kvitvasking, dokumentfalsk, skatteunndraging og tollsvindel. Internasjonalt er organisert grenseoverskridande miljøkriminalitet enormt i omfang og i rask vekst, og det utgjer ein trussel for å nå FN's berekraftsmål.

Internasjonalt omfattar tiltaka utvikling av internasjonal politikk, internasjonal rettsutvikling, utviklingspolitiske verkemiddel, arbeid i internasjonale organisasjonar og sivilsamfunn og bruk av teknologi, netthandel, verdikjedesporing og handelsavtaler.

Noreg vil arbeide for å løfte miljøkriminalitet som tema og for å halde miljøkriminalitet høgt oppe på dagsordenen i relevante internasjonale fora for økonomisk, juridisk og multilateralt samarbeid, mellom anna fremje og støtte resolusjonar som styrkjer førebygging og stans av slik kriminalitet.

Eit viktig tiltak i meldinga er styrking av innsatsen mot miljøkriminalitet innanfor eksisterande bistandsprogram og utviklingssamarbeid. Noreg vil støtte arbeidet med antikorrupsjon innanfor miljøkriminalitet og arbeidet mot miljøkriminalitet i internasjonale organisasjonar. Noreg vil støtte arbeidet mot miljøkriminalitet gjennom ulike organisasjonar, som FN's kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC), FN's antikorrupsjonskonvensjon (UNCAC), Interpol og Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD).

Politikk for å nå dei nasjonale måla for friluftsliv

*Sikring, ivaretaking og tilrettelegging av friluftslivs-
område*

Arbeidet med ferdselsåreprosjektet, som regjeringa starta i 2019, vil bli prioritert. Målet med prosjektet er å fremje planlegging, opparbeiding, skilting og merking av samanhengande nettverk av turstiar i kommunane, slik at vandring i grøntområde og naturomgivnader blir lettare tilgjenge-

leg for alle grupper i befolkninga. Miljødirektoratet leier prosjektet, i nært samarbeid med fylkeskommunane. Det konkrete arbeidet skjer i kommunane, i samarbeid med lokale organisasjonar. I 2021 vil direktoratet også ha ferdigstilt ein rettleiar for klimarobust bygging av stiar.

Arbeidet med å sikre attraktive friluftslivsområde vil halde fram i 2021, der friluftslivsområde i nærmiljøet og friluftsområde som kan nyttast av mange, vil bli prioriterte. Landfaste område i strandsona og område langs vassdrag med lett tilgjenge har òg høg prioritet. Gjennom statleg sikring kan område bli tilrettelagde for høg bruk, samtidig som opplevingsverdiar og naturverdiar blir bevarte. I tillegg inneber sikringa eit vern mot nedbygging og anna forringing av områda.

Det nasjonale prosjektet Kartlegging og verdsetjing av friluftslivsområde blei formelt avslutta i 2019. I 2021 vil Miljødirektoratet støtte dei kommunane som skal revidere tidlegare gjennomført kartlegging og verdsetjing.

Regjeringa vil i 2021 halde fram med å utarbeide forvaltningsplanar for dei eigedommane staten eig på dei statleg sikra friluftslivsområda som er freda i medhald av landsverneplanen for statens kulturhistoriske eigedommar. Arbeidet med å setje i stand dei ti eigedommane med freda bygningsmasse som Miljødirektoratet eig, vil bli avslutta i 2021. Regjeringa vil utvikle vidare prosjektet «Historiske vandreruter» i regi av Riksantikvaren og Den Norske Turistforening. I 2021 vil det bli opna minst éi ny historisk vandrerute og fleire av dei eksisterande vandrerutene vil truleg bli forlengde. Historiske vandreruter er eit samarbeid mellom Den Norske Turistforening (DNT) og Riksantikvaren, og har som mål å auke kjennskap til og bruk av gamle ferdselsruter med kulturhistoriske og friluftslivsmessige kvalitetar.

Regjeringa vil føre vidare samarbeidet med Oslo kommune om områdesatsingane i Groruddalen, og i Oslo sør og i Oslo indre aust om tilrettelegging av parkar og blågrøne område for rekreasjon og naturoppleving i desse områda av Oslo.

Regjeringa vil i 2021 utvikle vidare ordninga «Nasjonale turiststiar» og har som mål å autorisere fleire stiar som Nasjonal turiststi i løpet av året.

Motivering til friluftsliv

I arbeidet med å stimulere til friluftsliv vil regjeringa prioritere barn, unge, personar som er lite fysisk aktive, og personar med innvandrarbakgrunn. Dette inneber mellom anna at regjeringa gjennom aktuelle tilskotsordningar, områdesatsin-

gar og andre prosjekt og satsingar vil medverke til å utvikle tiltak som kan rekruttere desse gruppene til friluftsliv.

Barn og unge deltek framleis mykje i friluftsliv, men vi kan ikkje lenger ta for gitt at dei fleste får erfaring med friluftsliv gjennom familien. Prosjektet i regi av Friluftsrådene Landsforbund som går ut på å finne ut kva slags friluftslivstiltak som verkar best for barn og unge i ferie og fritid, kartleggje desse og vidareutvikle og optimalisere dei, vil bli ført vidare i 2021.

Regjeringa ønskjer også meir kunnskap om friluftsliv i barnehage, skulefritidsordning og skule. Eit prosjekt i regi av Norsk Friluftsliv som skal kartleggje og vidareutvikle eit utval eksisterande, vellykka satsingar innanfor natur/friluftsliv retta mot barn og unge i barnehage, skulefritidsordning og skule, vil bli ført vidare i 2021.

Mykje av planlegginga for friluftsliv skjer på nettet. Det er derfor viktig med ein brukarvenleg, informativ og teknisk og fagleg oppdatert digital turplanleggjar. Den Norske Turistforening (DNT) driftar, i samarbeid med Statskog og Friluftsrådene Landsforbund, turportalen UT.no. UT.no er mykje brukt. For å styrkje og vidareutvikle UT.no som ein nasjonal turportal, vil regjeringa frå 2021 øyremerkje midlar til DNT til drift og vidareutvikling av UT.no.

Allemannsretten

Regjeringa vil føre vidare arbeidet med å informere om dei rettane som allemannsretten gir, men òg om plikta til varsam og omsynsfull ferdsel.

I tilskotsordningane til friluftsliv blir prosjekt og tiltak som handlar om informasjon og formidling av naturvenleg ferdsel og opphald i naturen, prioriterte. Regjeringa gjennomførte i 2020 ei undersøking for å dokumentere kva befolkninga veit om allemannsretten, mellom anna for å få svar på i kva grad dei ulike informasjonstiltaka verkar. Regjeringa vil i 2021 informere kommunane og andre om resultatet frå undersøkinga, slik at dei kan bruke dette i arbeidet med allemannsretten og naturvenleg ferdsel.

Motorferdsel i utmark

I desember 2020 kjem sluttrapport frå evalueringa av lovendringa i 2015 då det blei lov for kommunane å fastsetje snøskuterløyper for rekreasjonskøyring. Kunnskapen frå evalueringa vil bli nytta i den vidare utviklinga av regelverket om motorferdsel. Kunnskapen vil òg gi innsikt som kommu-

nane kan nytte når dei skal planleggje for nye løyper.

Omfanget av ulovleg motorferdsel er for høgt. Ulovleg motorferdsel er mellom anna ei utfordring for vilt og anna naturmangfald, og for friluftslivet. Den forsterka innsatsen frå naturoppsynet knytt til kontroll av lovleg og avdekking av ulovleg motorferdsel vil derfor bli ført vidare.

Politikk for å nå dei nasjonale måla for forureining

Forureining som skjer til vatn, jordsmonn, luft og vegetasjon, har ofte alvorlege følgjer for helse og miljø. Regjeringa er særleg oppteken av å redusere spreining av miljøgifter og hindre at miljøgifter blir samla opp i næringskjeda. Dei viktigaste verkemidla er forureiningslova og produktkontrolllova.

Forureiningslova skal medverke til å verne det ytre miljøet mot forureining og redusere eksisterande forureining, og til å redusere avfallsmengda og fremje betre avfallshandtering. Formålet er å sikre at forureiningar og avfall ikkje fører til helse-skade, går ut over trivselen eller skader naturens evne til produksjon og sjølvfornyng. Lova byggjer mellom anna på prinsippet om at forureinaren betaler, og prinsippet om føre var, og set eit generelt forbod mot forureinande utslepp. Verksemdar kan søkje miljøstyresmaktene om utsleppsøyve. I slike løyve blir det sett vilkår for utsleppa.

Produktkontrolllova skal førebyggje at produkt og forbrukartenester gir helseskade eller miljøforstyrning, mellom anna gjennom å fremje effektiv bruk av energi i produkt. Lova inneheld mellom anna ei plikt om aktsemd for alle som har å gjere med produkt som kan medføre helseskade eller miljøforstyrning, og eit krav om at ei verksemd må vurdere kjemikaliebruken sin og nytte mindre skadelege alternativ der det kan skje utan urimeleg kostnad eller ulempe.

Til både forureiningslova og produktkontrolllova er det fastsett ei rekkje krav i forskrifter. Det er òg fastsett forskrifter med heimel i fleire lover der formålet er å regulere helse- og miljøskadeleg forureining samtidig som ein regulerer andre påverknadsfaktorar. Forskrift om rammer for vannforvaltning er eit slikt eksempel.

Tilsyn blir nytta for å avdekkje eventuelle brot på regelverket. Miljøstyresmaktene gjennomfører risikobasert tilsyn ved at dei prioriterer område der påverknad eller risiko for påverknad av miljøet er størst, og der det er stor risiko for brot på miljøregelverket. Når dei finn brot på regelverket, vil miljøstyresmaktene vedta sanksjonar av ulike slag. Miljøstyresmaktene kan mellom

anna nytte gebyr ved brot på reglane, og straffesramma for alvorlege brot blei heva frå 1. juli 2019 for å styrkje kampen mot miljøkriminalitet.

Andre viktige verkemiddel i forureiningspolitikken er regelverk som er forvalta av andre styresmakter, avgifter som reflekterer dei samfunnsøkonomiske kostnadene ved utsleppa, og som stimulerer til redusert forureining, tilskot over statsbudsjettet og kunnskap om utslepp, spreining og effektar av forureining.

Forureining kryssar landegrensar. Eit ambisiøst EU/EØS-regelverk og internasjonale avtaler der landa tek på seg å redusere utsleppa sine, er derfor viktige for å redusere forureining som skader miljøet og helsa til menneske.

Kjemikaliar

Kjemikaliepolitikken skal redusere risiko for skade på helse og miljø knytt til utslepp og bruk av kjemikaliar generelt. Førre var-prinsippet skal brukast når kunnskapen om risiko for helse og miljø er usikker. Kjemikaliar som er rekna for å utgjere eit alvorleg trugsmål mot helse og miljø, blir sette på den norske prioritetslista³ for miljøgifter – som for tida omfattar 66 stoff og stoffgrupper. Regjeringa arbeider for å redusere spreining av miljøgifter. Prioritetslista spesifiserer kva stoff som skal reduserast vesentleg med sikte på at stoffa skal fasast ut, og gir føringar om at nasjonalt og internasjonalt arbeid med desse stoffa skal prioriterast. Utsleppa av miljøgiftene på lista blir reduserte gjennom streng regulering av produkt både nasjonalt og internasjonalt, gjennom tiltak for opprydding av forureining og gjennom krav til industriutslepp og avfallshandtering. Ein viktig del av arbeidet vidare er å følgje opp prioritetslista nasjonalt og internasjonalt og å identifisere fleire miljøgifter som skal omfattast av prioritetslista. I arbeidet med nye prioriterte miljøgifter blir ikkje berre enkeltstoff vurdert, det er òg lagt vekt på å vurdere grupper av stoff med like eller nærliggjande eigenskapar som potensielt kan takast i bruk som erstatningar for kvarandre. På den måten kan ein unngå til dømes uheldige erstatningar med like farlege, nesten like stoff.

Prioritetslista blei presentert første gong i 1997 og blei sist oppdatert 1. januar 2020. Då blei PFHxA og tilhøyrande salt, HFPO-DA (inkludert

ammoniumsaltet GenX, andre salt og syrehalid) og 3-BC (3-benzylidene camphor) lagde til.

Miljøskadelege kjemikaliar blir transporterte over lange strekningar med luft- og havstraumar, gjennom handel med produkt og gjennom avfallsstraumar. Derfor er arbeid på både nasjonalt, europeisk og internasjonalt nivå svært viktig og ein føresetnad for å handtere utfordringane vi står overfor. Nasjonalt er forureiningslova og produktkontrolllova med tilhøyrande forskrifter sentrale verkemiddel. Etter produktkontrolllova er det mellom anna fastsett eit omfattande forskriftsverk om helse- og miljøskadelege kjemikaliar som er i stadig endring og utvikling. Produkt blir omsette internasjonalt, og norske forbod og andre reguleringar må vere i samsvar med Noregs internasjonale plikter om produktregulering og handel. Kjemikalieregelverket i Noreg og EU er harmonisert gjennom EØS-avtala. Hovudregelen er såleis at dei same krava skal gjelde i Noreg og EU. Noreg medverkar aktivt i arbeidet for å styrkje og gjennomføre EU sitt regelverk på kjemikalieområdet.

EU har eit omfattande regelverk for registrering, vurdering, godkjenning og restriksjonar på kjemikaliar (REACH-regelverket) og for klassifisering og merking av helse- og miljøfarlege stoff. Vidare utvikling av desse regelverka er svært viktig i kjemikaliepolitikken.

Noreg har òg felles reglar med EU om produkt med biocid som blir nytta til å øydeleggje uønskte organismar. Noreg gir godkjenning til biocidprodukt for den norske marknaden.

Det europeiske kjemikaliebyrået ECHA (European Chemicals Agency) er navet i ei omfattande kunnskapsutveksling og vidareutvikling av kunnskapsgrunnlaget for EUs kjemikaliearbeid.

Noreg arbeider aktivt og er ein pådrivar for globale tiltak for å redusere forureining og sikre meir forsvarleg handtering av kjemikaliar og avfall, til dømes under Stockholmkonvensjonen om persistente organiske miljøgifter, Baselkonvensjonen om grensekryssande transport av avfall, Rotterdamkonvensjonen om handel med farlege kjemikaliar, Minamatakonvensjonen om kvikksølv, og miljøgiftprotokollane under FNs økonomiske kommisjon for Europa. Noreg arbeider kontinuerleg for global regulering av fleire stoff under Stockholmkonvensjonen. Noreg deltek også i forhandlingane om eit nytt globalt rammeverk for miljøforsvarleg handtering av kjemikaliar og avfall for tida etter 2020. Målsetjinga er at landa skal bli samde om det nye rammeverket sommaren 2021.

Kunnskap gjennom forskning, kartlegging av potensielt skadelege stoff i produkt, avfall og

³ Ei oversikt over stoffa og stoffgruppene på prioritetslista og status for utslepp og utsleppsreduksjonar finst på <http://www.miljostatus.no/prioritetslisten> og lenkjer vidare derifrå.

utslepp, og miljøovervaking er svært viktig i kjemikaliearbeidet. Betre kunnskap om miljøgifter i Arktis er av stor strategisk vekt for å få på plass regionale eller globale avtaler, fordi det er utbreidd internasjonal semje om at stoff som blir funne att i Arktis, langt frå utsleppskjeldene, utgjer alvorlege problem.

Mål om nullutslepp frå petroleumsverksemda

Utsleppa frå petroleumsverksemda av miljøfarlege tilsette kjemikalier, naturleg førekommande stoff, inkludert dispergert olje, og naturleg førekommande radioaktive stoff har totalt sett auka dei siste åra. Det er derfor behov for å vidareføre arbeidet og framleis følgje opp nullutsleppsmålet for petroleumsverksemda. Det blir vurdert om det er behov for å gjere enkeltvedtak om risikoreduksjon på enkelte felt.

Gammal forureining i grunn og sjøbotn

Gammal forureining lagra i jord og sjøbotn kan føre til skade på helse og miljø og vere ei kjelde til spreining av helse- og miljøskadelege kjemikalier. Arbeidet med forureina grunn i Noreg har gått føre seg i fleire tiår. Nærmare 2600 grunnforureiningssaker er avslutta, og oppryddingstiltak er gjennomførte på store og alvorlege grunnforureiningslokaltetar, i hovudsak etter pålegg med heimel i forureiningslova, retta mot ansvarleg forureinar eller grunneigar.

Nye forureina lokalitetar blir kjende når industri blir lagd ned og arealbruken endra. Vi får òg stadig ny kunnskap om miljøgifter og bransjar, noko som gjer at det blir avdekt fleire område med forureina grunn. Arbeidet med forureina grunn held derfor fram. Arbeidet med opprydding i forureina sjøbotn følgjer føringane i handlingsplanen om forureina sediment frå 2006 (jf. St.meld. nr. 14 (2006–2007) *Sammen for et giftfritt miljø*). Arbeidet med å rydde opp er godt i gang i fleire område. Av dei 17 høgast prioriterte områda for opprydding av forureina sjøbotn er sju ferdig eller nær ferdig rydda. Det er rydda opp i Oslo, Trondheim, Tromsø, Harstad og Sandefjord. Arendal og Kristiansand er nær ferdig rydda. I tillegg er delområde i Bergen (Puddefjorden) og Listerfjordane (Farsund og Flekkefjord) ferdig rydda. Horten er planlagt ferdigstilt i 2020.

I statsbudsjettet for 2021 føreslår regjeringa at det blir rydda opp i forureina sjøbotn i Hammerfest. Planen er at sjøbotnen vil bli mudra og dekkta til med reine massar. Massane som blir fjerna vil danne fundament til ny sentrums- og hurtigrute-

kai i Hammerfest. Prosjektet er eit samarbeid mellom Hammerfest kommune, Hammerfest havn KF og Kystverket.

Handlingsplanen om forureina sediment inneheld òg mål om undersøkingar og tiltak i forureina sjøbotn ved prioriterte skipsverft, store hamner og småbåthamner. Miljødirektoratet og fylkesmennene arbeider med å syte for at områda blir kartlagde, og at det blir rydda opp der det er nødvendig.

I hovudsak er det prinsippet om at forureinar betaler, som skal leggjast til grunn. Pålegg etter forureiningslova er eit viktig verkemiddel for å sikre nødvendig opprydding av forureina grunn og sjøbotn. Statlege styresmakter medverkar med finansiering der dette er aktuelt og nødvendig, til dømes der den ansvarlege av ulike årsaker ikkje kan identifiserast eller ikkje kan stå for ei god opprydding, eller der det vil vere urimeleg at den ansvarlege skal dekkje alle kostnadene, jf. omtale av tildelingskriterium for oppryddingspostane kap. 1420, post 39, 69 og 79. Opprydding i forureina grunn og sjøbotn er kostbart og tidkrevjande. I fleire år har hovudvekta av arbeidet på dei prioriterte områda med forureina sjøbotn vore tiltak i innleiande fasar med undersøkingar, pilotprosjekt og liknande. Arbeidet er no komme over i ein fase der fleire område i åra framover blir klare for tildekking og mudring og deponering av forureina sjøbotn. Desse tiltaka er dei mest kostnadskrevjande i arbeidet. Det må prioriterast mellom dei ulike områda i den vidare gjennomføringa av oppryddinga.

Farleg avfall

Farleg avfall inneheld helse- og miljøfarlege stoff. Farleg avfall på avvegjar kan føre til at miljøgifter blir spreidde og hopar seg opp i naturen. Derfor må dette avfallet samlast inn og behandlast forsvarleg. Farleg avfall skal ikkje blandast saman med anna avfall, men handterast for seg. Det skal takast forsvarleg hand om og anten gå til materialgjenvinning eller energiutnytting eller vere sikra god nok nasjonal sluttbehandlingskapasitet. Det er òg strenge reglar som skal hindre at slikt avfall blir eksportert til land utan kapasitet til å behandle det forsvarleg. Auka materialgjenvinning av farleg avfall som kan skje utan ukontrollert spreining av miljøskadelege stoff, er i tråd med intensjonen om sirkulær økonomi og norsk avfallspolitikk.

Farleg avfall oppstår i landbasert industri, i petroleumsindustri og bergverksdrift, i hushalda og ved avfallsforbrenning. I 2018 blei det ifølgje

SSB levert 1,54 mill. tonn farleg avfall i Noreg til godkjend behandling. Dette er ein nedgang på nærare 7 prosent frå året før, men ein auke på 92 prosent frå 2003. Nedgangen frå 2017 til 2018 kjem mellom anna av lågare mengder farleg avfall frå industri og frå bygg og anlegg. Auken frå 2003 kan dels forklarast med auka aktivitet i industrien, dels med at meir avfall frå petroleumsindustrien til havs har blitt ført til land. I tillegg har strengare regelverk både i EU og i Noreg ført til at fleire avfallstypar er klassifiserte som farleg avfall. Det blir òg produsert og omsett stadig fleire produkt, og mange av desse inneheld helse- og miljøfarlege stoff. For å medverke til å førebyggje farleg avfall er det viktig å arbeide for at det blir utvikla meir miljøvennlege produkt.

Dagens deponi for uorganisk farleg avfall på Langøya vil vere fullt innan få år. Det er viktig at Noreg held oppe ein nasjonal behandlingsskapasitet for farleg avfall i samsvar med dei internasjonale pliktene som følgjer av Baselkonvensjonen og EUs rammedirektiv om avfall.

Våren 2019 sette regjeringa ned eit ekspertutval om farleg avfall som skulle vurdere både korleis mengda farleg avfall kan reduserast, og korleis framtidig behandlingsskapasitet kan sikrast. I tilrådinga si frå november 2019 peikte utvalet på moglege verkemiddel som dei meinte vil kunne redusere mengdene farleg avfall fram mot 2035. Samstundes vurderte dei at fram mot 2025 vil mengdene farleg avfall vere om lag som i dag. Dei tilrådde at staten ikkje burde arbeide vidare for eit deponi i Brevik, og peikte på moglege alternative lokalitetar. Utvalet meinte etablering av nye deponi vil kunne ta tid, og at moglege overgangsløysingar som kan setjast i verk på kort sikt mens ein venter på at ny kapasitet kjem på plass, må vurderast.

Rapporten frå utvalet har vore på høyring. Miljødirektoratet fekk i desember 2019 eit oppfølgjande oppdrag frå Klima- og miljødepartementet om rapporten. Direktoratet leverte i perioden februar–april 2020 sine vurderingar av høyringsinnspel til rapporten, aktuelle lokalitetar, overgangsløysingar og tiltak og verkemiddel for materialgjenvinning og reduserte mengder uorganisk farleg avfall. KLD arbeider no med å vurdere korleis framtidig behandlingsskapasitet for farleg avfall kan sikrast, og kva rolle staten skal ta. Det blir òg vurdert korleis kunnskapsoppbygging knytt til FoU og innovasjon innan gjenvinning og reduksjon av farleg avfall kan sikrast.

Sirkulær økonomi og avfall

Dei seinaste åra har det vakse fram ei erkjenning av at dersom ein skal nå målet om at avfallsveksten skal vere lågare enn den økonomiske veksten, må ein gjere noko med måten ein produserer og forbruker varer på. Det er heilt sentralt i ein sirkulær økonomi at vi aukar utnyttinga av ressursane i avfallet ved at desse ressursane blir haldne i kretsløp lengst mogleg og kjem til nytte som råvarer for nye produkt.

Stortingsmeldinga frå regjeringa om avfallspolitikk og sirkulær økonomi, Meld. St. 45 (2016–2017) *Avfall som ressurs*, ligg til grunn for den politikken regjeringa fører. Regjeringa vil hausten 2020 leggje fram ein nasjonal strategi for sirkulær økonomi, ein revidert plaststrategi og ein handlingsplan for å auke delen av klima- og miljøvennlege anskaffingar og grøn innovasjon i offentlege anskaffingar. EU la våren 2020 fram ein ny handlingsplan for sirkulær økonomi, og fleire av tiltaka i den blir òg viktige for Noreg. Døme på dette er utvikling av produktpolitikken og produsentansvarsordningar. Noreg arbeider aktivt overfor EU i dei aktuelle prosessane og følgjer opp EU sitt arbeid nasjonalt.

Dei stadig veksande avfallsmengdene gjer at utfordringane knytte til avfallsbehandling på lang sikt vil auke om ein ikkje lukkast med å førebyggje avfall. Over tid har strengare krav til deponi og forbrenningsanlegg og bruk av meir miljøvennleg teknologi medverka til store reduksjonar i utslepp til luft og vatn frå sluttbehandling av avfall. Dei store grepa i avfallspolitikken er derfor ikkje lenger knytte til utsleppa frå sluttbehandling av avfall, men til å redusere avfallsmengdene gjennom produktdesign for auka levetid og reparerlege løysingar, auka ombruk av produkt og auka materialgjenvinning. På den måten reduserer vi utslepp frå uttak av ressursar og frå produksjon og transport av nye produkt.

Avfallspolitikken blir gjennomført i eit samspel mellom ei rekkje ulike verkemiddel: forureiningslova og forskrifter gitt i medhald av lova, avgifter, refusjons- og panteordningar, bransjeavtaler og informasjonstiltak og kombinasjonar av desse. Verkemidla skal sikre ein samfunnsøkonomisk og miljøvis god balanse mellom det som blir gjevne som materiale, og det som blir energiutnytta eller deponert. Fleire verkemiddel skal stimulere til materialgjenvinning eller energiutnytting, mellom anna forbod mot deponering av nedbryteleg avfall og produsentansvar for fleire typar avfall. Departementet vurderer verkemidla fortløpande.

EU vedtok våren 2018 nytt avfallsregelverk. Endringane medfører mellom anna langt meir ambisiøse mål om materialgjenvinning for kommunalt avfall, det vil seie avfall frå hushalda og liknande avfall frå næringslivet, og av emballasjeavfall. For kommunalt avfall er det krav om 55 pst. materialgjenvinning innan 2025, 60 pst. innan 2030 og 65 pst. innan 2035. For emballasjeavfall er det ulike delkrav om materialgjenvinning for dei ulike materialsлага for 2025 og 2030. For all emballasje er det eit samla krav om 35 pst. materialgjenvinning i 2025 og 70 pst. i 2030. Det nye avfallsregelverket vil bli gjeldande også for Noreg. Klima- og miljødepartementet ser no på verkemiddel for å nå dei nye måla.

Klima- og miljødepartementet følgjer arbeidet i EU tett og arbeider for at regelverksutviklinga i størst mogleg grad er i tråd med norske posisjonar.

Ei heilt sentral prioritering er å førebyggje matsvinn. Fem departement med Klima- og miljødepartementet som koordinerande departement inngjekk i 2017 ei avtale med matbransjen, representert ved alle dei store bransjeorganisasjonane. Målet for samarbeidet er å halvere matsvinn innan 2030, jf. FN's berekraftsmål på området. Avtala er open for at enkelte verksemder òg kan slutte seg til, og det er i dag over 100 enkeltverksemder som er med i avtala. Hovudrapporteringa for 2020 kjem i 2021. Bransjen har redusert matsvinnet med 12 prosent frå 2015 til 2018 og dette indikerer at ein er i rute med å nå det fyrste delmålet i avtala om 15 prosent reduksjon innan 2020.

Dei neste åra er det fleire område innan avfallshandtering som blir viktige. Klima- og miljødepartementet vil jobbe for å finne gode løyningar for mellom anna tekstilavfall, avfall frå bygg og anleggsnæringa og emballasje. Ein annan stor avfallsfraksjon er plast, som ein også må jobbe med i heile verdikjeda – frå plasten blir laga, til plastproduktet endar som avfall.

Nasjonal avfallsplan inkludert avfallsførebyggingsprogram blei oppdatert i 2019 og inneheld status og planar for avfallshandtering i perioden 2020–2025.

Særleg om plast og plastforureining

Marin plastforsøpling og tilførsel av mikroplast til havet er ei av dei mest alvorlege globale miljøutfordringane. Dette er ei omfattande og kompleks problemstilling som krev tiltak på mange område, både nasjonalt og internasjonalt. Det er såleis ei særskild prioritering for regjeringa å finne gode løysningar for alle fasar i heile livsløpet til plasten,

for å utnytte ressursane betre og hindre at plast kjem på avveggar i naturen.

Regjeringa la i 2017 fram ein *strategi mot marin plastforsøpling og spreieing av mikroplast* (plaststrategien) som del av i Meld. St. 45 (2016–2017) *Avfall som ressurs*. Regjeringa vil leggje fram ei ny og revidert plaststrategi som vil handle om heile livsløpet til plastprodukt og både nasjonalt og internasjonalt arbeid. Strategien vil bli utarbeidd på bakgrunn av ny kunnskap og utvikling på området, og Miljødirektoratets siste oppdaterte tiltaksvurderingar for både marin forsøpling og mikroplast vil vere eit viktig grunnlag for arbeidet med livsløpet til plastprodukt. Strategien vil bli sett i samanheng med strategien om sirkulær økonomi som regjeringa også skal leggje fram.

Regjeringa arbeider for å redusere bruken av eingongsartiklar i plast. Noreg skal raskt følgje opp EUs direktiv om miljøkonsekvensane av eingongsartiklar av plast og fiskeritstyr. Departementet har no til vurdering eit forslag til forbod mot enkelt eingongsartiklar av plast, dei same som blir forbodne gjennom EU-direktivet. Vidare blir det no vurdert korleis dei andre føresegnene i direktivet kan gjennomførast i Noreg.

Departementet har samstundes starta eit samarbeid med næringslivet for å redusere miljøkonsekvensar av eingongsartiklar av plast som ikkje skal bli forbodne. Ei arbeidsgruppe med representantar frå næringslivet og arbeidstakar- og miljøorganisasjonar har vurdert tiltak for å redusere miljøkonsekvensar av eingongsartiklar av plast, inkludert tiltak som kan inngå i ei avtale mellom styresmaktene og næringslivet. Departementet vil med dette som utgangspunkt ta initiativ til vidare dialog med mål om ei avtale der næringslivet tek auka ansvar for redusert miljøbelastning frå eingongsplast og emballasje.

Regjeringa vil i 2021 følgje opp pågåande utgreiingar av eit mogleg forslag til produsentansvar for høvesvis fiskerinæringa og oppdrettsnæringa, og vurderer òg andre tiltak for å redusere utslepp av plast frå desse næringane. I tillegg blir det vurdert å innføre eit system som skal sikre at fiskarar og andre kan levere avfall dei har teke opp frå havet i hamn utan meirkostnad. Ei slik ordning skal vere varig og landsdekkjande, til forskjell frå det avgrensa pilotprosjektet «Fishing for Litter». Noreg vil følgje opp og gjennomføre EUs nyleg reviderte skipsavfallsdirektiv.

Nedbryting av plastavfall i havet er ei stor kjelde til mikroplast. Derfor er tiltak for å redusere marin forsøpling eit viktig bidrag til å redusere tilførselen av mikroplast til det marine miljøet. I tillegg medverkar fleire landbaserte og sjø-

Boks 7.1 Opprydding/organisasjonar

Engasjementet mot marin forsøpling har auka sterkt i alle delar av samfunnet dei siste åra. Den ideelle foreininga og medlemsorganisasjonen Hold Norge Rent gjer ein viktig jobb gjennom å mobilisere til nasjonale ryddedugnader. Foreininga medverkar òg i førebyggjande arbeid mellom anna knytt til kartlegging av avfall og haldningsskapande kampanjar om tiltak.

Handelens miljøfond er ein annan sentral aktør i arbeidet mot plastforureining. Midlane som kom inn til fondet frå medlemmer som sel plastposar, utgjorde 316 mill. kroner i 2019. Midlane blir utlyste og brukte til dømes til prosjekt rundt opprydding og førebygging av plastforsøpling nasjonalt og internasjonalt, til reduksjon av plastbruk, til forskning i samarbeid med Noregs forskingsråd og til næringsutvikling for å gjenvinne meir plast.

baserte kjelder til utslepp av mikroplast. I Noreg er mellom anna dekkslitasje, kunstgrasbaner, måling og tekstilar identifiserte som viktige kjelder til spreining av mikroplast.

Klima- og miljødepartementet har motteke forslag til forskrift om drift og utforming av kunstgrasbaner frå Miljødirektoratet, og det vil bli fulgt opp i departementet. Departementet vurderer også tiltak for å redusere spreining av mikroplast frå småbåthamner.

Noreg ønskjer krav til reinsing av mikroplast frå vask av tekstilar i vaskemaskinar. Slike produktreguleringar er det viktig at ein regulerer på europeisk nivå. Noregs forslag om filter i vaskemaskinar vil bli vurdert i den kommande revisjonen av økodesignregelverket i EU.

EUs kjemikaliebyrå har utarbeidd eit restriksjonsforslag under kjemikalierregelverket REACH om tilsett mikroplast i produkt som til dømes kroppspoleieprodukt og vaskemiddel. Noreg har aktivt medverka i EUs prosess på dette området og vil følgje arbeidet nøye.

Ei regulering av mikroplast på EU-nivå vil òg gjelde for Noreg gjennom EØS-avtala.

Miljødirektoratets tilskotsordning der ein kan søkje om støtte til opprydding av avfall utan kjend eigar og tiltak som førebyggjer marin forsøpling har vore svært populær sidan den blei etablert. Det er ei arbeidskrevjande oppgåve å vurdere alle

søknadene og sjå til at krava til bruken av midlane blir følgde.

Fylkesmennene har i oppgåve å koordinere samarbeidet om opprydding på fylkesnivået. Senter for oljevern og marint miljø har i samarbeid med Hold Norge Rent utvikla eit oppdatert digitalt ryddeverktøy for frivillige og ein meir avansert versjon for styresmaktene og andre interesserte. Desse skal leggje til rette for effektiv organisering og gjennomføring av opprydding i Noreg.

Ein ser no på kva for ytterlegare grep som kan takast for å gjere opprydding av avfall i miljøet i Noreg mest mogeleg effektivt og sikkert og utan negativ påverknad på miljøet.

For å lukkast med å motverke forsøpling av verdshava krevst det eit sterkt internasjonalt samarbeid. Noreg er initiativtakar og globalt leiande i arbeidet i FNs miljøforsamling (UNEA) mot marin forsøpling og mikroplast og har som mål at verda skal bli samd om ei ny global avtale om marin forsøpling og mikroplast. I 2017 fekk Noreg tilslutning til eit vedtak som mellom anna inneheld ein nullvisjon mot vidare tilførsler til havet. Vi fekk òg tilslutning til å opprette ei ekspertgruppe som mellom anna skal sjå på høvet til sterkare globale forpliktingar mot marin forsøpling og spreining av mikroplast. På møtet i FNs miljøforsamling i mars 2019 blei det vedteke å styrkje arbeidet mot marin forsøpling ytterlegare, gjennom mellom anna vidareføring av ekspertgruppa og styrking av forskinga og kunnskapsgrunnlaget. Noreg vil i 2021 følgje opp arbeidet tett og framleis vere pådrivar ved FNs femte miljøforsamling, som etter planen blir halden i februar 2021. Noreg vil arbeide for at FNs miljøforsamling skal vedta eit forhandlingsmandat for ei ny global avtale om marin forsøpling og mikroplast. Dei nordiske landa har òg ei satsing på plastforureining som vil bidra til å vidareføre ei nordisk leiarrolle i det globale arbeidet i 2021.

Noreg vil òg styrkje arbeidet med plastavfall under Baselkonvensjonen om grensekryssande transport av avfall. På partsmøtet til Baselkonvensjonen i 2019 blei partane etter forslag frå Noreg samde om strengare kontroll med grensekryssande handel med plastavfall og eit partnerskap mellom styresmakter, næringsliv og miljøorganisasjonar for betre behandling av plastavfall. Ei positiv følgje av det er òg at det blir lettare å bygge opp ein attvinningsindustri for plast i Europa, og gjennom det styrkje den sirkulære økonomien. Endringane vil tre i kraft 1. januar 2021. Partane vil møtast sommaren 2021 for å bli samde om vidare handling for å styrkje arbeidet med plastavfall under konvensjonen, til dømes global rettlei-

ing for miljøforsvarleg handtering av plastavfall. Noreg vil vidareføre ei leiarrolle også i dette arbeidet i 2021.

Styrkte tiltak mot plastforsøpling frå skip, ikkje minst tap av fiskeutstyr, er også sentralt for Noreg. Dumping er forbode, og det er mange årsaker til plastforsøpling og mikroplast frå skip. Det blir no arbeidd med dette gjennom ein handlingsplan under FN's sjøfartsorganisasjon IMO. Noreg bidreg aktivt, mellom anna med finansiell støtte til ei vitenskapleg uavhengig ekspertgruppe og i utforming av vedtak under IMOs miljøkomité.

I 2018 oppretta regjeringa eit bistandsprogram særleg retta mot marin forsøpling og mikroplast. Programmet gir stønad til tiltak i utviklingsland med store utfordringar knytte til avfallshandtering, men òg til tiltak for å styrkje globale og regionale regelverk, kunnskapsinnhenting og informasjonsarbeid. Tiltak for å redusere forsøpling frå sjøbaserte kjelder, til dømes tap av fiskeutstyr i utviklingsland, er òg omfatta. Ei anna prioritering er å auke samarbeid mellom ulike aktørar som arbeider mot marin forsøpling.

Samarbeid med andre utvalde land og regionar, både bilateralt og gjennom multilaterale og regionale fora, vil stå sentralt. I våre havområde gjeld dette særleg gjennom det nordiske og det norsk-russiske samarbeidet, det regionale havmiljøsamrådet under OSPAR og Arktisk råd. Gjennom regjeringa sitt bistandsprogram mot marin forsøpling og mikroplast er det prioritert tiltak i store utsleppsland.

Næringssalt og organisk materiale som forureinar vassdrag og kystområde

For mykje næringssalt (fosfor og nitrogen) og organisk materiale er blant dei tre største påverknadene på vassdraga og kystområda våre. Næringssalt endrar tilstanden i vatn og påverkar algevekst og oksygenforhold for plante- og dyreliv. Dei største landbaserte kjeldene til utslepp av næringssalt er jordbruk og kommunalt avløp. I tillegg blir næringssalt frakta frå Europa til den norske kysten med havstrøymer.

Til forureiningslova er det fastsett ei rekkje krav i forskrifter for å redusere utslepp frå avløp og frå jordbruk. Desse omfattar mellom anna krav til utslepp av avløpsvatn i forureiningsforskrifta, og krav til lagring og bruk av gjødsel i forskrifta om organisk gjødsel, som skal redusere avrenninga av næringsstoff til vatn frå jordbruket. Desse regelverka er viktige verkemiddel for å nå vassmiljømåla i vassforvaltningsplanane med tilhøyrande tiltaksprogram etter vassforskrifta. For

å nå miljømåla i vassforskrifta må innsatsen styrkjast. Det er no om lag 250 innsjøar og over 600 elvar som ikkje når miljømålet for fosfor.

Vassmiljømåla i forskrift om rammer for vassforvaltninga seier mellom anna at alt vatn i utgangspunktet skal ha god tilstand. I vassforvaltningsplanane er det sett konkrete miljømål for alle elvar og innsjøar, kystvatn og grunnvatn i Noreg. Det er òg laga tiltaksprogram der det mellom anna er foreslått tiltak for å redusere tilførsel av næringssalt og organisk materiale som forureinar vassdrag og kystområde. Desse tiltaka skal vurderast og følgjast opp av den ansvarlege sektorstyresmakta. Planane og tilhøyrande tiltaksprogram skal oppdaterast kvart sjetta år fram til 2033. Dette arbeidet er no i gang i vassregionane.

Alle avløpsanlegga i den enkelte kommunen skal oppfylle reinsekrava i forureiningsforskrifta, slik at vi kan nå miljømåla innan 2027 og seinast innan 2033.

Når det gjeld jordbruk, innførast det meir forpliktande krav i område der tiltaka som er sette i verk ikkje er nok til å nå miljømålet om god tilstand. Mellom anna skal fylkesmennene og kommunane stille krav til gjennomføring av miljøtiltak der det er nødvendig for å nå miljømåla etter vassforskrifta innan 2027 og seinast innan 2033. Næringsrike innsjøar i låglandet på Austlandet og Jæren og Oslofjorden er høgt belasta område som bør få særleg merksemd, sidan det har vore negativ utvikling eller for svak positiv utvikling i fleire av desse områda dei siste åra. I tillegg er forskrifta om organisk gjødsel, irekna krava til lagring og bruk av gjødsel, under revisjon.

Radioaktiv forureining

Nivået på radioaktiv forureining generelt er lågt. Utslepp og avfall er nær knytte til aktiviteten i ulike sektorar. Radioaktive stoff er nytta til mellom anna behandling av pasientar på sjukehus og i forskning og utdanning. Det er òg radioaktive komponentar i enkelte forbrukarprodukt som til dømes røykvarslarar. Radioaktiv forureining og radioaktivt avfall kan oppstå som eit biprodukt i ulike typar prosessindustri og ved utvinning av mineral og graving i alunskiferhaldig grunn. Forureining og avfall følgjer òg av konsentrasjon av naturleg førekommande radionuklidar som finst i berggrunnen, som ved utvinning av olje og gass, og ved framstilling av radioaktive stoff.

Radioaktiv forureining av norske land- og havområde skjer vidare frå internasjonale kjelder, som historiske atomsprengingar i atmosfæren og Tsjernobyl-ulykka. Ulykker knytte til anlegg i

nærområda våre, i særleg grad dei gamle atomkraftverka i Russland, vil kunne ha store konsekvensar for Noreg. I 2020 vil det bli arbeidd vidare med å vurdere og leggje til rette for lagrings- og deponikapasitet for radioaktivt avfall. Det blir lagt særleg vekt på deponiløysingar på lang sikt og løysingar for det brukte atombrenselet og anna avfall frå forskingsreaktorane i Halden og på Kjeller. Dette er òg relevant i samband med avviklinga av forsøksreaktorane. Direktoratet for strålevern og atomtryggleik har gjennomgått regelverket på området og utviklar rettleiar om avfallsklassifisering ved overflatekontaminering. Dette er særleg relevant ved rivingsarbeid for å avgrense mengda radioaktivt avfall som må handterast. Risiko for, beredskap mot og overvaking av radioaktiv forureining i havområda inngår i stortingsmeldinga om heilskaplege forvaltningsplanar for dei norske havområda (Meld. St. 20 (2019–2020)).

Langtransportert luftforureining

Det internasjonale arbeidet med å redusere langtransportert luftforureining er framleis viktig for å redusere tilførsler av sur nedbør og andre forureiningar til Noreg. Arbeidet skjer innanfor ramma av UNECE-konvensjonen om langtransportert grenseoverskridande luftforureiningar, som blei vedteken i 1979. Landa som deltek i samarbeidet under denne konvensjonen, har i Göteborgprotokollen av 1999 teke på seg talfesta forpliktingar om å redusere dei årlege utsleppa sine av svovel (SO₂), nitrogenoksid (NO_x), flyktige organiske sambindingar utanom metan (nmVOC) og ammoniakk (NH₃) for 2010 og åra deretter. Noreg nyttar ei rekkje juridiske og økonomiske verkemiddel for å redusere utsleppa av desse stoffa i tråd med forpliktingane våre i Göteborgprotokollen.

Partane vedtok 4. mai 2012 ei endring til Göteborgprotokollen. Den viktigaste delen av endringa er at partane tok på seg nye forpliktingar om å redusere dei årlege utsleppa sine av luftforureiningar. Endringa inneber at det er teke eit nytt viktig steg i det internasjonale samarbeidet om å redusere langtransportert luftforureining som skader menneskehelse, økosystem, avlingar og materiale.

Dei nye pliktene er uttrykte som ein prosentvis reduksjon av dei årlege utsleppa samanlikna med utsleppa i 2005, gjeldande for 2020 og åra deretter. Det er fastsett nye plikter for dei fire nemnde stoffa og for små helseskadelege partiklar (PM_{2,5}). Ved forhandlingane i 2012 om nye plikter tok Noreg på seg å gjennomføre følgjande utsleppsreduksjonar frå 2005: SO₂: 10 pst., NO_x:

23 pst., nmVOC: 40 pst., ammoniakk: 8 pst. og PM_{2,5}: 30 pst. Noreg godkjende 26. november 2019 endringa til Göteborgprotokollen av 4. mai 2012.

Statistisk sentralbyrå publiserte 19. juni 2020 førebels utsleppstall for 2019.

Noreg reduserte utsleppa av svovel med 30 pst. frå 2005 til 2019, mens utsleppa av NO_x blei reduserte med 28 pst. Noreg overheld med det den nye plikta for utslepp av svovel med god margin. For NO_x overheld Noreg den nye forpliktinga med mindre marginar, men trenden er at desse utsleppa vil minske dei kommande åra.

For nmVOC hadde Noreg til 2019 redusert utsleppa med 35,5 pst. frå 2005. Det står att å redusere 4,5 pst. Trenden er at utsleppa av nmVOC framleis vil minske, men Miljødirektoratet har peikt på ulike faktorar som kan påverke utviklinga.

Utsleppa av ammoniakk gjekk ned med 5,5 pst. frå 2005 til 2019 og må minske ytterlegare for at Noreg skal overhalde forpliktinga om å redusere dei årlege utsleppa med 8 pst. frå nivået i 2005. Landbruks- og miljøstyresmaktene samarbeider no om å vurdere tiltak og verkemiddel for ytterlegare reduksjon av ammoniakkutsleppa.

For partiklar (PM_{2,5}) var utsleppa i 2019 reduserte med 34,5 pst. frå 2005. Noreg overheld med det den nye plikta for utslepp av partiklar. For dei næraste åra er det likevel risiko for at utsleppa enkelte år kan overskride forpliktingane dersom ein kald vinter gir unormalt høgt forbruk av ved.

Arbeidet med å redusere langtransportert luftforureining er basert på omfattande kunnskap gjennom overvaking, forskning og analysar av utslepp, tilførsler og effektar av luftforureiningar, og modellscenario som viser moglege strategiar for å redusere utslepp i tråd med felles miljømål på tvers av landa i Europa. Norske fagmiljø som *Meteorologisk institutt*, *Norsk institutt for luftforskning* og *Norsk institutt for vassforskning* medverkar i vesentleg grad til kunnskapsutviklinga gjennom sine funksjonar som internasjonale fagsenter under *konvensjonen om langtransportert grenseoverskridande luftforureining*.

Det er viktig å medverke til at fleire av landa i Sør- og Aust-Europa, Kaukasus og Sentral-Asia sluttar seg til Göteborgprotokollen. Noreg medverkar til finansiering av kapasitetsbygging for å setje desse landa i stand til å ratifisere og implementere protokollen. Arbeidet skjer i regi av FNs økonomiske kommisjon for Europa (UNECE).

Globalt er luftforureining sett på som ein av dei største miljørelaterte truslane mot folks helse. Helseeffektane av luftforureining medfører store

samfunnsøkonomiske kostnader i form av mellom anna for tidleg død, behandlingsskostnader og sjukefråvær. Noreg tek del i fleire internasjonale samarbeidsforum som har som oppgåve å betre kunnskapen om effektane luftforureiningar har på menneskehelsa, overføre erfaringar frå arbeidet under UNECEs luftkonvensjon til andre regionar, og hjelpe til med å greie ut og gjennomføre tiltaksstrategiar for å redusere luftforureiningane.

Regjeringa arbeider innanfor FNs sjøfartsorganisasjon (IMO) for å utvikle eit meir effektivt regelverk for å redusere utsleppa til luft frå skipsfarten. I lågutsleppsområdet for svovel i Nordsjøen har det sidan 1. januar 2015 vore stilt svært strenge krav til mengde svovel i bunkersoljen. Høgste lovlege grense i dette området er no 0,1 pst. svovel. Krava i sjøområda utanfor lågutsleppsområdet (Nordsjøen) blei frå 1. januar 2020 stramma inn til maksimalt 0,5 pst. svovel i bunker-soljen. IMO vedtok i juli 2017 å etablere eit lågut-sleppsområde for NO_x (NECA) i Nordsjøen og Austersjøen. Dette inneber at skip som seglar i desse havområda, og som er bygde etter 1. januar 2021, må innfri strengare krav til utslepp av NO_x.

Lokal luftforureining

Klima- og miljødepartementet har det overordna ansvaret for å nå måla om lokal luftkvalitet og ei koordinerande rolle mot andre departement og etatar for å få gjennomført tiltak som kan redusere luftforureining. Noreg deltar òg aktivt i relevante prosessar på EU-nivå om endringar og innstramingar i EUs regelverk for lokal luftkvalitet.

Kommunane er lokal forureiningsstyresmakt etter forureiningsforskrifta kapittel 7, som er det sentrale verkemiddelet for lokal luftkvalitet. Forureiningsforskrifta kapittel 7 følgjer opp krava i EUs luftkvalitetsdirektiv, som er bindande for Noreg gjennom EØS-avtala.

Noreg er blant dei landa i Europa som har lågast risiko for tidleg død som følgje av lokal luftforureining. Dårleg luftkvalitet fører likevel til alvorlege helseplager for befolkninga. Luftforureining, som nitrogendioksid og svevestøv, kan føre til eller forverre både luftvegssjukdommar og hjarte- og karlidningar. Barn, eldre og dei som alle-reie har sjukdom, er grupper som er ekstra utsette for å bli sjuke når luftkvaliteten er dårleg.

Både nasjonale og lokale styresmakter har over fleire år jobba aktivt for å betre luftkvaliteten i byer og tettstader, og målingane viser no positive resultat. Fleire kommunar har lagt ned eit omfattande arbeid for å betre den lokale luftkvaliteten. I 2019 var det to overskridingar av grense- og mål-

setningsverdiane i forureiningsforskrifta. Grenseverdien for svoveldioksid (SO₂) og målsetningsverdien for nikkell (Ni) blei overskridne ved to ulike målestasjonar i Kristiansand kommune. Begge overskridingane var knytte til industriverk-semd.

Trenden for nivåa av nitrogendioksid (NO₂) går generelt ned, og både i 2018 og 2019 låg nivåa for NO₂ under grenseverdien i forureiningsforskrifta. Fleire norske kommunar har òg fått langt betre luftkvalitet når det gjeld svevestøv (PM₁₀ og PM_{2,5}) dei siste åra. Samtidig blir luftkvaliteten i stor grad påverka av meteorologiske forhold som varierer frå år til år. I tillegg er den lokale luftkvaliteten òg påverka av variasjon i lokale utslepp, langtransportert luftforureining og av kva slags tiltak som blir sette i verk av kommunane frå år til år.

For å leggje til rette for ytterlegare tiltak som betrar luftkvaliteten, har regjeringa sett i gang ei rekkje arbeid. Mellom anna er det lagt til rette for at kommunar som ønskjer det, kan opprette lågut-sleppsområde, gjennom ei sentral forskrift for lågut-sleppsområde for bilar. Yrkestransportlova er endra slik at det er opna for at løvestyresmakta kan stille miljøkrav for drosjer, og det er lagt til rette for å differensiere bompengesatsane på bakgrunn av miljøeigenskapar. Miljødirektoratet har òg laga ei oversikt over tilgjengelege verkemiddel for å redusere utslepp frå vedomnar.

Dei siste åra har det vore ein auke i talet på kommunar som måler svevestøvnivå, og nokre stader viser det seg å vere for høge støvnivå. Vegstøv er den viktigaste kjelda til PM₁₀, og vedfyring er den viktigaste lokale kjelda til PM_{2,5}. Eksos inneheld NO₂. Brot er tett knytte til variasjonar i værforholda og kva tiltak som blir gjennomførte mot svevestøv lokalt. Miljødirektoratet, Statens vegvesen, Vegdirektoratet og Folkehelseinstituttet (med bidrag frå Meteorologisk institutt) kom i 2020 med ei tilråding om å skjerpe grenseverdiane for svevestøv i forureiningsforskrifta. Saka er til vurdering i Klima- og miljødepartementet, Samferdselsdepartementet og Helse- og omsorgs-departementet.

I 2019 blei luftvarslingstenesta Luftkvalitet i Noreg lansert, <https://luftkvalitet.miljostatus.no/>. Den gir folk i heile Noreg tilgang til informasjon om luftkvaliteten der dei er, i sanntid og tre dagar frem i tid. Tenesta blir òg brukt av forvaltninga som eit verktøy i arbeidet med lokal luftkvalitet. Tenesta er unik i europeisk skala og viser varsling av lokal luftkvalitet for heile Noreg. Ei fagbrukar-teneste der behova til fagbrukarar og saksbehandlarar i forvaltninga er vektlagde, blei lansert i

mars 2020, <https://www.miljodirektoratet.no/luftkvalitet-fagbruker>. Denne tenesta skal gi støtte til det arbeidet kommunane gjer med å setje inn treffsikre langsiktige tiltak for betra luftkvalitet.

Støy

Regjeringa vil arbeide for å redusere støyplager gjennom å følgje opp nasjonale og internasjonale forpliktingar. Miljøstyresmaktene følgjer opp status og utvikling i støyutsleppa og støyplaga generelt. Klima- og miljødepartementet har det overordna ansvaret for støy og ei koordinerande rolle overfor andre departement og etatar for å få gjennomført tiltak som kan redusere støyplager. Dei ulike sektordepartementa har hovudansvaret for å sikre at støyplaga blir redusert innanfor sin samsfunnssektor, og medverke til å nå det nasjonale målet for støy.

Dei fastsette nasjonale måla for reduksjon av støyplaga blir ikkje nådde i dag. Klima- og miljødepartementet, Samferdselsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet har gitt etatane sine i oppdrag å greie ut ein ny måleindikator for støy som legg vekt på søvnforstyrning, og å tilrå i prioritert rekkjefølgje dei mest kostnadseffektive tiltaka for å redusere støy. Utgreiinga er under oppfølging i departementa.

Forureiningsforskrifta kapittel 5 stiller krav om at anleggseigarar gjennomfører støyreduserande tiltak ved/på bustader der innandørs støy overstig 42 dB. EUs rammedirektiv for støy er òg teke inn i forureiningsforskrifta, og i tråd med dette skal anleggseigarar og dei største bykommunane kartleggje støy og utarbeide handlingsplanar for å redusere støy.

Ein fornuftig arealbruk etter plan- og bygningslova er eit viktig, og kostnadseffektivt, verkemiddel for å førebyggje støyproblem. Det er gitt felles retningslinjer (T-1442/2016) for behandling av støy i plansaker, med vekt på dei største støykjeldene.

Politikk for å nå dei nasjonale klimamåla

Regjeringa fører ein ambisjøs klima- og miljøpolitikk som byggjer på forvaltaransvaret og føre var-prinsippet. Regjeringa legg vekt på å styrkje Noregs konkurransekraft og skape grøn vekst og nye grønne arbeidsplassar. Det er nødvendig med ei omstilling til eit moderne, berekraftig lågutsleppssamfunn. Noreg har høg kompetanse, teknologi og tilgang på kapital som gjer det mogleg å medverke sterkt til denne omstillinga. Klimakonvensjonen og Parisavtala legg grunnlaget for

norsk klimapolitikk. Informasjon om internasjonalt klimaarbeid, inkludert Parisavtala, finn ein i Programkategori 12.70 (Internasjonalt klimaarbeid).

Vi vil oppfylle målet vårt om 30 pst. utsleppsreduksjon i 2020 samanlikna med 1990 gjennom forpliktinga vår under Kyotoprotokollen om å redusere utsleppa med i gjennomsnitt 16 pst. i 2013–2020.

Noreg melde i februar 2020 inn eit forsterka klimamål under Parisavtala. Det inneber at Noreg har forplikta seg til å redusere utsleppa av klimagassar med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. i 2030 samanlikna med nivået i 1990. Regjeringa ønskjer å oppfylle det forsterka målet saman med EU. Gjennom klimaavtala med EU har Noreg allereie forplikta seg til å samarbeide med EU om å redusere utsleppa med minst 40 pst. innan 2030 samanlikna med 1990-nivået. Dersom EU ikkje forsterkar sitt mål like mykje som Noreg, vil den delen av målet som går lenger, vere avhengig av tilgang til samarbeid om utsleppsreduksjonar i andre land i tråd med reglane i Parisavtala. Regjeringa vil i 2020 leggje fram ei melding til Stortinget om ein klimaplan for 2021–2030 om korleis regjeringa planlegg utsleppskutt på minst 50 pst. og opp mot 55 pst. i samarbeid med EU, og korleis innanlandske ikkje-kvotepliktige utslepp kan reduserast med 45 pst.

Regjeringa vil følgje opp målet om at Noreg skal vere klimanøytralt i 2030, og medverke til at Noreg blir eit lågutsleppssamfunn i 2050. Sjå nærare omtale av oppfølging av klimamåla for 2030 og 2050 og klimatilpassing i del IV.

Regjeringa vel verkemiddel ut frå kriteriet om at forureinaren skal betale, og at ein skal nå klimamåla til lågast mogleg kostnad og med størst mogleg tryggleik, og vil halde fram arbeidet med grønt skatteskifte. Dei viktigaste verkemidla i norsk klimapolitikk er CO₂-avgifta og EUs kvotesystem, som set ein pris på utslepp av klimagassar. Om lag 80 pst. av dei samla norske utsleppa er omfatta av desse verkemidla. Regjeringa vil innføre flat CO₂-avgift for alle sektorar og trappe denne opp med 5 pst. årleg fram til 2025. Miljødirektoratet har ansvaret for kvotesystemet og den norske kvoterekneskapen under Kyotoprotokollen. Nærare detaljar om CO₂-avgifta står i Prop. 1 LS (2020–2021) *Skatter, avgifter og toll 2021* frå Finansdepartementet.

I tillegg er andre verkemiddel viktige for å redusere klimagassutslepp, mellom anna direkte regulering, standardar, avtaler og tilskot til utsleppsreduserande tiltak. Klimagassutsleppa er mellom anna regulert i forureiningslova, plan- og

bygningslova og produktkontrolllova med tilhørende forskrifter. Dei statlege planretningslinjene for samordna bustad-, areal- og transportplanlegging har mellom anna som mål at utbyggingsmønster og transportsystem skal fremje kompakte byar og tettstader og leggje til rette for klima- og miljøvennleg transport.

Regjeringa vil støtte utvikling og spreining av nullutsleppsløysingar og medverke til å skape marknader for nullutsleppsteknologi. Enova er eit viktig verkemiddel og skal gjennom å medverke til varige marknadsendringar medverke til å nå Noregs klimaforpliktingar og til omstillinga til lågutsleppssamfunnet. Regjeringa vil føre vidare Enovas høve til å støtte omstilling til lågutsleppsteknologi i alle sektorar. Miljødirektoratet forvaltar ei tilskotsordning, Klimasats, til kommunar og fylkeskommunar for å redusere utslepp av klimagassar og medverke til omstilling til lågutsleppssamfunnet. I statsbudsjettet for 2021 føreslår regjeringa å føre vidare klimasatsordninga. Noregs forskingsråd har ei rekkje verkemiddel som medverkar til omstillinga til eit lågutsleppssamfunn. Ein stor del av innsatsen er innretta for å utvikle ny lågutsleppsteknologi, og Noregs forskingsråd, Innovasjon Noreg og Siva har både breie og tematiske ordningar som medverkar til å støtte opp om utvikling av klimateknologi.

Det er sett ambisiøse måltal for å redusere klimagassutsleppa frå transportsektoren. For at Noreg skal nå desse måla, må bruken av null- og lågutsleppsløysingar i næringstransporten auke kraftig. Dette føreset tilgang på teknologisk modne løysingar i tilstrekkeleg omfang som kan takast i bruk i ulike delar av transportsektoren. Noreg er avhengig av både den globale utviklinga av kostnadseffektive null- og lågutsleppsteknologiar og eit raskt, storskala skifte til bruk av null- og lågutsleppstransport i Noreg. Norsk næringsliv har derfor ei viktig rolle i å ettersørje og ta i bruk låg- og nullutsleppsteknologiar i transportsektoren etter kvart som dei blir tilgjengelege.

Regjeringa la i 2019 fram ein handlingsplan for grøn skipsfart. Handlingsplanen skal medverke til å realisere den ambisjonen regjeringa har om å halvere utsleppa frå innanriks sjøfart og fiske innan 2030 og å stimulere til null- og lågutsleppsløysingar i alle fartøykategoriar.

I statsbudsjettet for 2021 føreslår regjeringa å føre vidare ordninga med øyremerkte midlar til innfasing av hurtigbåtar med null- og lågutsleppsløysingar i fylkeskommunale samband. Regjeringa føreslår òg å løyve 25 mill. kroner til vidareføring av Grønt skipsfartsprogram sitt arbeid med å realisere grøn flåtefornyng av lasteskip.

Biodrivstoff er viktig for å erstatte fossilt drivstoff og redusere utsleppa frå eksisterande køyre- tøy og fartøy. Frå 1. januar 2020 auka omsetningskravet for biodrivstoff til vegtrafikk frå 12 til 20 pst. Delkravet til avansert biodrivstoff blei auka frå 2,25 til 4 pst. Frå 1. juli 2020 blei vegbruksavgifta utvida til å omfatte alt biodrivstoff. Samtidig auka omsetningskravet vidare til 22,3 pst., med eit delkrav om 6,1 pst. avansert biodrivstoff. Frå 1. januar 2021 blir omsetningskravet auka vidare til 24,5 pst. med eit delkrav om 9 pst. avansert biodrivstoff. Avansert biodrivstoff er framstilt av avfall og restar og aukar i utgangspunktet ikkje presset på tropisk avskoging. Eit eige omsetningskrav for 0,5 pst. avansert biodrivstoff til luftfart tok til å gjelde 1. januar 2020.

Klimatilpassing

Klima- og miljødepartementet har ansvar for å leggje til rette for det heilskapelege arbeidet med klimatilpassing i regjeringa. Miljødirektoratet har sidan 2014 vore den fagetaten som støttar Klima- og miljødepartementet i dette arbeidet og koordinerer det heilskapelege klimatilpassingsarbeidet. Midlane til klimatilpassing på Klima- og miljødepartementets budsjett blir føreslått førte vidare frå 2020 til 2021 under Miljødirektoratet. Det er sett av 6,4 mill. kroner til ei tilskotsordning for kommunar. Sjå nærare omtale av arbeidet med klimatilpassing under del IV.

Klimaavtala med EU

I vår inngjekk regjeringa ei klimaavtale med EU. Gjennom klimaavtala med EU har Noreg forplikta seg til å samarbeide med EU om å redusere utsleppa med minst 40 pst. innan 2030 samanlikna med utsleppsnivået i 1990. Ei slik avtale mellom Noreg og EU inneber at Noreg vil medverke til gjennomføring av utsleppsreduksjonar på 43 pst. samanlikna med 2005 innanfor EUs kvotesystem (kvotepliktig sektor). Noreg vil òg medverke til utsleppsreduksjonar i ikkje-kvotepiktig sektor, der dei samla utsleppa i EU skal kuttast med 30 pst. frå 2005 til 2030. Innsatsen som er nødvendig for å få til dette, skal fordelast mellom landa gjennom bindande utsleppsmål. Noreg har gjennom avtala fått eit bindande mål om å redusera dei ikkje-kvoteplicative utsleppa med 40 pst. samanlikna med 2005-nivået. Gjennom EUs regelverk for skog og arealbruk (LULUCF-forordninga), har landa ei forplikting om at utslepp ikkje skal overskride opptaket i sektoren. Forordninga inneheld reglar for korleis opptak og utslepp frå skog- og

arealbrukssektoren skal reknast inn mot utsleppsforpliktinga for sektoren. Sjå nærare omtale av klimaavtala med EU i del IV Klimalovrapporteringa.

Nærare om budsjettforslaget

Føreslått løyving knytt til programkategorien er på om lag 9,8 mrd. kroner i 2021. Tabellen under

syner at dette er ein auke på 14,6 pst. samanlikna med saldert budsjett for 2020.

Budsjettmidlar til arbeidet med å betre kunnskapsgrunnlaget (overvaking, kartlegging og forskning er omtalte under programkategori 12.10 Fellesoppgåver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.

Utgifter under programkategori 12.20 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)					
Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
1420	Miljødirektoratet	4 115 786	5 269 322	6 379 596	21,1
1422	Miljøvennleg skipsfart	12 388	33 894	40 100	18,3
1423	Radioaktiv forureining i det ytre miljø	27 589	28 518	28 772	0,9
1425	Fisketiltak	16 819	17 244	16 060	-6,9
1428	Enova SF	3 215 907	3 184 450	3 315 744	4,1
	Sum kategori 12.20	7 388 489	8 533 428	9 780 272	14,6

Kap. 1420 Miljødirektoratet

(i 1 000 kr)					
Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	
01	Driftsutgifter	715 988	712 534	717 944	
21	Spesielle driftsutgifter	263 273	306 097	326 350	
22	Statlege vassmiljøtiltak	241 472	242 770	242 870	
23	Oppdrags- og gebyrrelatert verksemd, <i>kan overførast</i>	147 497	149 260	147 535	
30	Statlege tileigningar, bandlegging av friluftsområde, <i>kan overførast</i>	39 492	30 167	30 167	
31	Tiltak i verneområde, <i>kan overførast</i>	80 429	89 419	90 419	
32	Statlege tileigningar, fylkesvise verneplanar, <i>kan overførast</i>	1 333		540	
33	Statlege tileigningar, nytt landbasert vern, <i>kan overførast</i>	966		950	
34	Statlege tileigningar, nasjonalparkar, <i>kan overførast</i>	13 242	2 053	2 053	
35	Statlege tileigningar, skogvern, <i>kan overførast</i>	444 235	454 612	455 101	
36	Statlege tileigningar, marint vern, <i>kan overførast</i>		6 200	6 200	
37	Skogplanting, <i>kan overførast</i>	1 179			

(i 1 000 kr)				
Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
38	Restaurering av myr og anna våtmark, <i>kan overførast</i>	17 851	16 625	17 090
39	Oppryddingstiltak, <i>kan overførast, kan nyttast under postane 69 og 79</i>	28 781	12 483	12 483
60	Tilskot for å vareta naturmangfald i kommune- planlegging			1 000
61	Tilskot til klimatiltak og klimatilpassing, <i>kan overførast</i>	131 365	187 832	224 244
62	Tilskot til grøn skipsfart, <i>kan overførast</i>			13 820
63	Returordning for kasserte fritidsbåtar		2 000	1 000
64	Skrantesjueprøver frå fallvilt	315	1 200	1 200
65	Tiltak i kommunar med ulverevir i Hedmark, Akershus og Østfold	19 535	20 560	20 560
69	Oppryddingstiltak, <i>kan overførast, kan nyttast under postane 39 og 79</i>	56 431	74 962	92 962
70	Tilskot til vassmiljøtiltak, <i>kan overførast</i>	33 334	40 792	40 792
71	Marin forsøpling, <i>kan overførast</i>	68 227	70 290	70 290
72	Erstatning for beitedyr tekne av rovvilt, <i>overslagsløyving</i>	124 907	141 361	145 885
73	Tilskot til rovvilttiltak, <i>kan overførast</i>	76 365	80 426	80 426
74	CO ₂ -kompensasjonsordning for industrien	543 995	1 472 500	2 567 000
75	Utbetaling for vrakpant og tilskot til kjøretøy og fritidsbåtar, <i>overslagsløyving</i>	532 907	586 176	534 000
76	Refusjonsordningar, <i>overslagsløyving</i>	147 492	170 659	141 000
77	Ymse organisasjonar og stiftelsar m.m.	15 416	15 416	16 416
78	Friluftsførmål, <i>kan overførast</i>	178 660	183 891	180 776
79	Oppryddingstiltak, <i>kan overførast, kan nyttast under postane 39 og 69</i>	110	450	450
81	Naturarv og kulturlandskap, <i>kan overførast, kan nyttast under post 21</i>	66 639	66 311	67 933
82	Tilskot til truga artar og naturtypar, <i>kan overførast</i>	45 186	45 355	42 806
83	Tilskot til tiltak mot framande artar, <i>kan overførast</i>		4 000	4 000
84	Internasjonalt samarbeid	5 285	5 508	5 508
85	Naturinformasjonssenter, <i>kan overførast</i>	73 879	77 413	77 826
Sum kap. 1420		4 115 786	5 269 322	6 379 596

Midlane under budsjettkapittelet er retta mot alle resultatområde med unntak for resultatområda Kulturminne og kulturmiljø, og Polarområda.

Alle driftspostane (post 01, 21, 22 og 23), investeringspostane 35 og 38 og tilskotspostane 72, 75, 76, 78, 81, 82 og 85 har fått priskompensasjon. På driftspostane (01, 21, 22 og 23) er det teke ut midlar i samband med avbyråkratiserings- og effektivitetsreforma.

Miljødirektoratets rolle og oppgåver

Miljødirektoratet er Klima- og miljødepartementets sentrale rådgivande og utøvande fagorgan innan klima, naturforvaltning, forureining og friluftsliv. Hovudoppgåvene er å redusere klimagassutslepp, ta vare på naturmangfaldet og sikre den naturlege produksjonsevna, hindre forureining og leggje til rette for friluftsliv. Dette inneber mellom anna å leggje til rette for å ta vare på naturen, berekraftig bruk og verdiskaping.

Omsynet til miljø og berekraftig utvikling og dei nasjonale miljømåla gir hovudrama for arbeidet i Miljødirektoratet. Funksjonane til etaten er å skaffe og formidle miljøinformasjon, utøve forvaltningsmynde, styre og rettleie regionalt og kommunalt nivå, gi faglege råd og delta i internasjonalt miljøarbeid.

Arbeidet som Miljødirektoratet utfører, er ein føresetnad for å få gjennomført nasjonal klima- og miljøpolitikk og å få sett i verk konkrete tiltak nasjonalt, regionalt og lokalt.

På klimaområdet arbeider Miljødirektoratet mellom anna med tiltaksanalysar for reduksjon i klimagassutslepp, utvikling og rapportering av klimagassrekneskapen til FN, utvikling og rapportering av klimagassrekneskapen for kommunar, utsleppsreduksjon og omstilling til lågutslepps-samfunnet i kommunar og fylkeskommunar, overvaking av klimaendringar og verknader av klimaendringar på naturmangfaldet. Direktoratet deltek i dei internasjonale forhandlingane under Klimakonvensjonen, særleg med spørsmål knytte til utsleppsrapportering, kvoteregisteret, forskning og overvaking. Vidare er direktoratet Noregs nasjonale kontaktpunkt for FN's klimapanel og koordinerer alle prosessar knytte til klimapanelets arbeid.

Klima- og miljødepartementet har ansvaret for å leggje til rette for regjeringas heilskaplege arbeid med klimatilpassing, og Miljødirektoratet er departementets fagetat på dette området. Direktoratet hjelper departementet i oppfølginga av stortingsmeldinga om klimatilpassing, medverkar til at arbeidet til regjeringa på området blir

følgd opp av forvaltninga og i samfunnet, og støttar departementet i det internasjonale arbeidet med klimatilpassing, under dette i klimaforhandlingane.

På naturforvaltningsområdet arbeider Miljødirektoratet mellom anna med å sikre ei kunnskapsbasert forvaltning der økosystema har god tilstand og leverer økosystemtenester, etablering og forvaltning av verneområde og forvaltning av truga artar og naturtypar, under dette etablering og forvaltning av prioriterte artar og utvalde naturtypar. Andre viktige oppgåver er forvaltning av rovvilt, vassforvaltning, heilskapleg havforvaltning, marin naturforvaltning og forvaltning av villaks, innlandsfisk og villrein. Miljødirektoratet er òg fagetat for viltartar, både haustbart og ikkje-haustbart vilt. Haustbart vilt blir styrt frå Landbruks- og matdepartementet etter at dette ansvaret blei flytta dit i 2018. På same måte som på klimaområdet deltek etaten i dei internasjonale forhandlingane under konvensjonen om biologisk mangfald. Direktoratet er Noregs nasjonale kontaktpunkt for det internasjonale naturpanelet (IPBES), og koordinerer alle prosessar knytte til Naturpanelets arbeid. Ei teknisk støtteining for kapasitetsbygging er etablert i Miljødirektoratet.

Etaten medverkar vidare til at det blir teke omsyn til langsiktig disponering av naturressursane i arealplanlegging etter plan- og bygningslova.

Statens naturoppsyn er ein del av Miljødirektoratet og har med heimel i lov om statleg naturoppsyn ansvar for å føre tilsyn med naturtilstanden, ha oppsyn med at reglane i miljølovgivinga blir følgde, og avdekkje og førebyggje miljøkriminalitet. Statens naturoppsyn er òg kompetansemiljø for gjennomføring av skjøtsels- og tilretteleggings-tiltak i verneområda.

Tilrettelegging for friluftsliv, motivering av befolkninga til å drive med friluftsliv og sikring og forvaltning av friluftslivsområde er òg viktige oppgåver for Miljødirektoratet.

Miljødirektoratet samordnar det sektorovergripande arbeidet på forureiningsområdet og samarbeider med sektorane om faktagrunnlag, analysar og vidareutvikling av tiltak og verkemiddel. Viktige oppgåver på forureiningsområdet er arbeidet med å redusere marin forsøpling og mikroplast, redusere og førebyggje bruk av helse- og miljøfarlege kjemikaliar, reinske opp i forureina sjøbotn og forureina grunn, hindre forureining i vassdrag og langs kysten, førebyggje og hindre oljeforureining, redusere luftforureiningar og auke ressursutnyttinga og redusere miljøproblemet frå avfall. Direktoratet er aktivt involvert i

internasjonalt samarbeid på desse områda. Etaten har vidare ansvar for å gjennomføre risikobasert tilsyn.

Miljødirektoratet har rolla som nasjonalt samordningsorgan for miljødata og ansvar for å samle miljødata på tvers av sektorar til miljøstatus.no. Miljødirektoratet har brei oversikt over naturtilstand og forureining i Noreg og formidlar dette til resten av miljøforvaltninga, andre sektorar og allmenta mellom anna gjennom Miljøstatus.no.

Etaten har òg fagleg instruksjonsmynde overfor miljøvernavdelingane hos fylkesmannen.

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under posten er retta mot resultatområda Naturmangfald, Friluftsliv, Forureining og Klima.

Posten dekkjer lønns- og driftsutgifter til verksemda ved Miljødirektoratets to hovudkontor i Trondheim og Oslo og dei lokale kontora til Statens naturoppsyn rundt omkring i landet. Meir spesifikt dekkjer posten lønn til faste og mellomtids tilsette, husleige, reiser, IKT-utgifter, informasjon, formidling og drift av miljøinformasjonssystem og ulike nettstader. Posten dekkjer òg drift av CO₂-kompensasjonsordninga og klimasatsordninga. For ei vidare utgreiing om kva slags formål løyvinga går til, viser vi til omtalen under «Miljødirektoratets rolle og oppgåver» over. Utgifter knytte til oppdrag som Statens naturoppsyn utfører for andre, mellom anna Statskog, er dekte av posten. Inntektene for desse er førte under kap. 4420 post 01.

Posten er samla sett auka med om lag 5,4 mill. kroner. Føreslått løyving er på 717,9 mill. kroner på posten for 2021.

Miljødirektoratet har hovudansvaret for IKT-drifta for fleire etatar under Klima- og miljødepartementet, og det er lagt inn ein auke på 3,5 mill. kroner til dette. I tillegg er det lagt inn om lag 2,6 mill. kroner for å dekkje lønns- og driftskostnader knytte til ansvaret for ei felles strategisk innkjøpsseining i miljøforvaltninga.

Det er rammeoverført 1 mill. kroner frå posten til kap. 525 Fylkesmannsembeta til verneområdeforvaltar i Gutulia nasjonalpark. I tillegg er posten redusert med 0,35 mill. kroner som følge av rammeoverføring til DFØ, som har overteke oppgåver på lønns- og reiseområdet for tilsette i Miljødirektoratet.

Inntekter frå jeger- og fellingsavgifter over kap. 5576 post 72 under Landbruks- og matdepartementet finansierer 3,281 mill. kroner av kap. 1420 post 01. Desse midlane skal dekkje Miljødirektoratets utgifter knytte til forvaltning av tilskot-

sordningar finansiert av Viltfondet under kap. 1140 post 71.

Løyvinga kan overskridast mot tilsvarende meirinntekt under kap. 4420 post 01.

Rapport 2019

Av rekneskapsførte utgifter i 2019 blei om lag 73 pst. nytta til lønn. Resten gjekk til husleige, energi, drift og utvikling av IKT, reiseutgifter og kompetanse- og organisasjonsutvikling.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten finansierer tiltaksretta forvaltningsoppgåver innanfor resultatområda Naturmangfald, Friluftsliv, Forureining og Klima.

Posten finansierer fleire av direktoratets oppgåver innan klima. Dette gjeld til dømes arbeid knytt til FN's klimapanel (IPCC), utvikling og drift av utsleppsrekneskapskapen for klimagassar og langttransportert luftforureining, utgreiing for å støtte etatens arbeid med tiltak mot klimagassutslepp og kortlevde klimadrivavar, restaurering av våtmark, utvikling av verktøy for lokal klima- og energiplanlegging og utvikling av verktøy for å rekne ut lokal luftkvalitet. Posten dekkjer òg finansiering av ulike oppgåver innan klimatilpassing og klimasatsordninga, til dømes satsing på utvikling av hurtigbåtar med null- og lågutsleppsløysingar, støtte til Klimaservicesenteret og andre tiltak for auka kunnskap og kompetanse.

Posten dekkjer kostnadene med prosess for gjennomføring av verneplanar som er vedtekne av Stortinget. Dette gjeld skogvern og bevaring av verdifull natur, der direktoratet finansierer noko av fylkesmannens arbeid, og delar av arbeidet med marint vern, der etaten finansierer utgreiing av kunnskapsgrunnlaget og fylkesmannens arbeid. Utgifter til å hente inn kunnskap og arbeidet til lokale partar knytt til lokalt initierte nasjonalparkforslag, blir òg finansierte frå denne posten. I tillegg dekkjer posten arbeidet fylkesmennene og nasjonalparkstyra gjer med utarbeiding av forvaltningsplanar, kostnader til nasjonalparkstyre og tilsynsutval, restaurering av myr og våtmark, uttak av framande treslag i verneområde og innføringa av merkevare- og besøksstrategi for nasjonalparkane og andre verneområde.

Ein del av tenestekjøp av oppsynsoppgåver som Statens naturoppsyn gjer hos fjellstyra, blir dekte over posten. Miljødirektoratet vil som i tidlegare år, kjøpe slike tenester etter behov og tilgjengeleg budsjettamme.

Posten dekkjer òg ymse utgifter knytte til nasjonal koordinering av Skjærgårdstjenesten og utgifter knytte til arbeidet med prosjektet Friluftslivets ferdselsårer.

I samband med forvaltning av rovvilt dekkjer posten drift av dei regionale rovviltnemndene og sekretariata. Posten dekkjer òg midlar til tenestekjøp og forskingsaktivitet i regi av direktoratet og rovviltnemndene.

Posten dekkjer utarbeiding og oppfølging av avgjerdsgrunnlag og handlingsplanar for truga artar og naturtypar. Midlane blir òg nytta til tenestekjøp av kompetanse knytt til identifisering, søk og gjennomføring av tiltak for å ta vare på truga artar og naturtypar. Slike tiltak kan til dømes vere aktiv skjøtsel, restaurering, biotopforberande tiltak og fjerning av framande skadelege organismar. Dette høyrer nær saman med arbeidet med å følgje opp tilrådingar om tiltak for å ta vare på ei rekkje kritisk og sterkt truga ansvarsartar og truga naturtypar. Etablering av eit nasjonalt overvakingsprogram for insekt, inkludert pollinerande insekt, blir dekt av posten. Posten dekkjer vidare tenestekjøp knytte til Naturindeks for Noreg og tenestekjøp knytte til etablering av klassifiseringsystem for økologisk tilstand og gjennomføring av klassifisering av økologisk tilstand.

Fagsystem for nasjonal styring og rapportering, og oppfølging av plikter i internasjonale konvensjonar som Bernkonvensjonen og Ramsarkonvensjonen, blir òg dekte av posten.

Posten finansierer utvikling og drift av handlingsplanar mot framande artar. Avtala med Vitenskapskomiteen for mat og miljø om risikovurderingar knytte til framande organismar, genmodifiserte organismar, internasjonal handel med truga artar og mikroorganismar, blir òg dekt over posten. Det ligg 2 mill. kroner på posten til styrking av kapasiteten hos fylkesmannen for gjennomføring av «Plan for restaurering av myr og våtmark».

Posten blir brukt til kjøp av spisskompetanse for å vurdere helse- og miljøfare ved stoff som Noreg føreslår for reguleringar i EU og globalt. Han blir òg brukt til å få fram betre kunnskap om ulike kjelder til spreining av miljøgifter, som eit ledd i å nå dei nasjonale måla på miljøgiftområdet, og til å sikre eit brukarvennleg elektronisk system for deklarerering av kjemikalier til Produktregisteret.

På avfallsområdet dekkjer posten utgifter til utgreiingar og til å utvikle og drifte refusjonssystemet for spillolje. Vidare dekkjer posten utgifter direktoratet eventuelt får ved å måtte fjerne eigarlaus farleg avfall, farleg avfall frå konkursbu, far-

leg avfall som eigaren ikkje klarer å ta hand om på ein forsvarleg måte eller andre typar avfall som må fjernast raskt, til dømes som følgje av luktproblem, jf. forureiningslova §§ 74 og 76.

Posten er samla sett auka med om lag 20,3 mill. kroner. Føreslått løyving er på om lag 326,4 mill. kroner på posten for 2021.

Posten er styrkt med 3 mill. kroner til arbeidet mot miljøkriminalitet og 5 mill. kroner til oppfølging av heilskapleg plan for Oslofjorden. Det er flytta 1,260 mill. kroner til posten frå høvesvis kap. 1400 post 21 og kap. 1420 post 22 til styrking av arbeidet med prioriterte oppgåver på naturmangfaldområdet. Det er òg flytta 4 mill. kroner til posten frå kap. 1420 post 82 til drift av kultiveringsanlegg for elvemusling.

For å samle alle midlar til overvaking på eit kapittel er det flytta 5 mill. kroner frå posten til kap. 1410 post 21 til insektovervaking. Det er vidare flytta 0,5 mill. kroner frå posten til kap. 1400 post 76 til driftsstøtte til Nordhordaland Biosfæreområde.

3 mill. kroner på posten skal nyttast til å hente inn kunnskap og kartleggje område som er aktuelle for bevaring av verdifull natur. Styrkinga på 2 mill. kroner i 2020 av kapasiteten hos fylkesmannen og i Statens naturoppsyn for å gjennomføre aktuelle prosjekt for restaurering av myr blir vidareført.

Posten er vidare auka med 6,8 mill. kroner knytt til arbeid med klima. Desse midlane er flytta frå kap. 1400 post 21. Midlane skal nyttast til drift av Klima Service Senter (KSS) (3 mill. kroner), til Miljødirektoratets klimatilpassingsarbeid (2 mill. kroner) og til arbeid med kortleva klimadrivarar (1,8 mill. kroner).

I tillegg er det flytta 3,4 mill. kroner frå posten til kap. 1420 post 01, i samband med etableringa av felles IKT driftseining for miljøforvaltninga.

Rapport 2019

Midlane på posten blei i 2019 nytta til tiltak knytte til forvaltning av nasjonalparkar og andre verneområde, kamp mot framande artar, forvaltning av truga artar, utvalde naturtypar og rovvilt. Midlane blei vidare nytta til utvikling og utprøving av fagsystem for økologisk tilstand, Naturindeks for Noreg og arbeid knytt til klima og forureining.

Ein del av midlane er òg nytta til kjøp av naturoppsynstenester. Vel ein tredel av løyvinga på posten blei fordelt vidare til fylkesmennene til bruk i dei enkelte fylka.

Post 22 Statlege vassmiljøtiltak

(i 1 000 kr)

Underpost	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
22.1	Kalking	75 447	83 464	74 567
22.2	Anadrome laksefisk	117 481	105 257	106 886
22.3	Generell vassforvaltning	48 545	54 049	61 417
	Sum post 22	241 472	242 770	242 870

Midlane under posten er retta mot resultatområdet Naturmangfald.

Posten dekkjer ulike vassmiljøtiltak som ikkje er tilskot, inkludert midlar til kalking, bevaring og forvaltning av viltlevande anadrom laksefisk (laks, sjøaure og sjørøye) og heilskapleg vassforvaltning. Tilskot til same formål blir dekte over post 70.

Underpost 1 dekkjer kjøp av kalkingstenester. Underposten er redusert med om lag 8,9 mill. kroner etter prisjustering.

Underpost 2 dekkjer tiltak, forskning og utvikling knytte til forvaltning av anadrom laksefisk, inkludert tiltak mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* og bevaring i genbank. 950 000 kroner er flytta frå underposten til kap. 1420 post 33, og 50 000 kroner er flytta frå underposten til kap. 1420 post 21.

Underpost 3 dekkjer midlar til heilskapleg vassforvaltning etter vassforskrifta og anna arbeid med generell vassforvaltning. Underposten skal framleis dekkje tiltak knytte til storaure og krypsiv. Frå denne posten blir det òg fordelt midlar til vassregionstyresmaktene og arbeidet i vassområda. Underposten er auka med 6 mill. kroner som er flytta frå kap. 1400 post 21. Midlane skal nyttast til vassforvaltning og oppfølging av vassrammedirektivet.

Føreslått løyving er på om lag 242,9 mill. kroner på posten for 2021.

Rapport 2019

Miljødirektoratet og fylkesmannen brukte 241 mill. kroner til ulike statlege vassmiljøtiltak i 2019. Om lag 31 pst. av midlane har vore nytta til kalking av vassdrag. Om lag 49 pst. har vore nytta til forvaltning av, og tiltak for, å ta vare på anadrom laksefisk inkludert tiltak mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*. Om lag 20 pst. av midlane er nytta til generell vassforvaltning.

Kalking

Tilførselen av sur nedbør er sterkt redusert sidan toppnivåa i 1980-åra, men den positive utviklinga har flata ut etter tusenårsskiftet. Enno er om lag 8 pst. av arealet i Noreg skadd av forsuring, og fram mot 2030 er det berre venta små betringar i forsuringssituasjonen. For å oppnå ytterlegare betring i vasskvaliteten i Noreg, må utsleppa av svovel- og nitrogensambindingar til luft i Europa reduserast meir enn målsetjingane i Göteborgprotokollen.

Totalt blir 23 lakseførande elvar i Noreg kalka. I dei elvane der laksen har gått tapt på grunn av sur nedbør, er det etablert nye laksestammar. Det har vore godt laksefiske i mange av dei kalka elvane, med ein årleg totalfangst på 40–60 tonn (12–15 pst. av all laks fanga i norske elvar). Rapportar om avslutting av kalking i lokale prosjekt blir følgde opp. Arbeidet med å kalke vassdrag følgjer *Plan for kalking av vassdrag i Noreg*. Arbeidet med å revidere denne handlingsplanen starta i 2019.

Anadrom laksefisk

Drifta av fiskesperra i Driva, mellom anna oppflytting av sjøaure, held fram. Førebuing av tiltak mot lakseparasitten i Drammens-regionen blei gjennomført etter planen. Genbankarbeidet er framleis omfattande som følgje av at historisk mange bestandar er tekne vare på og under reetablering i påvente av, eller etter, nedkjempingstiltak mot *Gyrodactylus salaris*. Innsamling og mellombels oppbevaring av laksefiskbestander i Hardanger er følgd opp i tråd med føresetnadene, og byggjeprosessen med sikte på ny genbank blei ført vidare. Løyvinga er òg brukt til arbeidet med å følgje opp ny avtale om forvaltning av Tanavassdraget. Innsatsen på bestandsovervaking av villaks var stabil,

og eit opplegg for særskild overvaking på sjøaure er utvikla vidare.

Generell vassforvaltning

Gjennom overvaking i mellom anna fjordar og kystvatn, blei kunnskapsgrunnlaget for vassforvaltninga og utviklinga av klassifiseringssystemet for ferskvatn og kystvatn ført vidare. Det blei delt ut midlar til vassområda. Førebuing av høyring av planprogram og utfordringar for vassmiljøet blei prioritert i det regionale vassarbeidet. Vedtekne regionale vassforvaltningsplanar og tiltaksprogram blei følgde opp og rapportert i tråd med krava i vassforskrifta.

Løyvinga er òg brukt til å utarbeide forslag til forvaltningsstrategi knytt til storauretiltak og tiltak og innhenting av kunnskap knytt til krypsiv.

Post 23 Oppdrags- og gebyrrelatert verksemd, kan overførast

Løyvinga er knytt til utgifter som direktoratet har ved gebyrfinansiert verksemd, og til utgifter ved oppdrag finansierte frå andre instansar. Midlane er retta mot resultatområda Naturmangfald, Forureining og Klima. Posten er samla sett redusert med 1,7 mill. kroner, mellom anna på grunn av reduserte inntekter på kap. 4420 post 04 frå sertifisering av F-gassar (3,2 mill. kroner), gebyrinntekter ved deklarasjon av farleg avfall (2,1 mill. kroner) og drift av Produsentansvar (1,6 mill. kroner). Føreslått løyving er på om lag 147,5 mill. kroner på posten for 2021.

Med heimel i fleire forskrifter utfører direktoratet oppgåver som er gebyrfinansierte i samsvar med prinsippet om at forureinaren betaler. Utgiftene til desse oppgåvene er budsjetterte til 44,5 mill. kroner, mens inntektene er 45,3 mill. kroner. Sjå nærare forklaring under kap. 4420 post 04 der inntektene blir førte.

På same vis utfører fylkesmennene oppgåver i samband med konsesjonsbehandling og kontroll etter forureiningslova, jf. gebyrinntekter under kap. 4420 post 06, anslått til 37,8 mill. kroner. Inntektene blir tilbakeførte til fylkesmennene.

Til utgiftene ved kontroll og verifisering av kvotepliktige verksemdar er det i samsvar med EUs reglar knytt gebyr som er førte under kap. 4420 post 07, anslått til 8,7 mill. kroner.

Omfanget av arbeid knytt til gebyrrelatert verksemd på naturforvaltningsområdet er venta å tilsvare om lag 0,7 mill. kroner, jf. inntekter under kap. 4420 post 08.

Posten dekkjer òg utgifter anslått til 46,7 mill. kroner ved internasjonale oppdrag som direktoratet får refunderte over kap. 4420 post 09, hovudsakleg frå andre statsinstansar.

Løyvinga på posten kan overskridast mot tilsvarende meirinntekter under kap. 4420 postane 04, 06, 08 og 09, jf. forslag til vedtak II.

Rapport 2019

Om lag 33,8 mill. kroner av midlane blei i 2019 nytta av fylkesmennene, i hovudsak knytt til gebyrfinansierte tiltak på forureiningsområdet. Utgifter til internasjonal verksemd var om lag 44 mill. kroner. Ein vesentleg del av desse blei nytta til lønn og direkte kostnader. Resten av midlane på posten blei nytta til lønn og driftskostnader knytte til dei ulike gebyrordningane.

Post 30 Statlege tileigningar, bandlegging av friluftslivsområde, kan overførast

Midlane på posten er retta mot resultatområdet Friluftsliv. Midlane blir nytta til statleg sikring av nye friluftslivsområde, anten ved offentleg erverv eller ved avtale om varig bruksrett (servituttavtale med grunneigar). Føreslått løyving er på om lag 30,2 mill. kroner på posten for 2021.

Kommunane og dei interkommunale friluftslivsområda kan søkje Miljødirektoratet om økonomisk medverknad til sikring av viktige friluftslivsområde. Miljødirektoratet kan òg i samarbeid med kommunane overta friluftslivsareal frå andre statlege etatar som ikkje lenger har behov for desse i verksemda si. I tillegg kan kommunale friluftslivsområde vederlagsfritt gjerast om til statleg sikra friluftslivsområde dersom områda tilfredsstillar kriteria for statleg sikring. Slike område blir tinglyste som statleg sikra friluftslivsområde.

Midlane på posten kan òg nyttast til grunnleggjande istandsetjingstiltak i samband med at nye område blir sikra, til dømes oppføring av toalettbygningar eller opparbeiding av tilkomst. Midlane på posten kan òg nyttast til istandsetjing av statleg eigde bygningar på dei sikra områda, inkludert utarbeiding av forvaltningsplanar og istandsetjing av freda og verna bygningar på sikra område.

For friluftslivsområde med nasjonal og regional bruk kan staten medverke med inntil 100 pst. av kostnadene, og for område med i hovudsak lokal bruk kan staten medverke med inntil 50 pst. av kostnadene. Område som er prioritert i sikringsarbeidet, er friluftslivsområde i og ved bustadstette område, inkludert område i nærmiljøet, landfaste område i kystsona med lite tilgjengeleg strand-

sone og stort press på areala, og sentrale område ved innlandsvassdrag.

Løyvinga kan normalt ikkje nyttast til å kjøpe bygningar. Unntak frå dette er bygningar som anten skal rivast eller nyttast i friluftslivssamanheng i området.

Frå og med 2019 er hovudregelen at staten ikkje lenger blir eigar av nye område som blir sikra. Unnateke frå dette kan vere friluftslivsareal som blir overtekne frå andre statlege etatar som ikkje lenger har behov for desse i verksemda si, og som med dette blir statleg sikra friluftslivsområde.

Midlane på posten kan òg dekkje utgifter knytte til dei sikra områda, til dømes grenseopp-gangar, frådelingar og tinglysingar. Investeringsmidlane blir utbetalte når Miljødirektoratet har motteke formell dokumentasjon på at heimel eller rett er overført, og at statens vilkår er oppfylte.

Det er behov for ei tilsegnfullmakt på 55 mill. kroner på posten, jf. forslag til vedtak VI.

Rapport 2019

Det blei sikra 48 nye friluftslivsområde gjennom statleg medverknad med midlar frå posten i 2019. Over halvparten av områda kan definerast som nærområde til bustadområde. Områda som blei sikra i 2019, ligg i 15 ulike fylke (før samanslåing av fylka). Dei siste åra er det i langt større grad enn tidlegare blitt sikra friluftslivsområde nær bustadområde. Desse områda har jamt over høgare sikringskostnader enn område utanfor bustadområda. Både kommunar og interkommunale friluftsråd har initiert sikringsprosessane og vil stå for vidare drift og tilsyn i områda framover.

I tillegg til gjennomført sikring søkte kommunar og friluftsråd om statleg medverknad til å sikre nye område, og 49 nye område blei innvilga i 2019. Kommunane og friluftsråda arbeider no med å gjennomføre sikring av desse områda og med tilrettelegging av areala.

Post 31 Tiltak i verneområde, kan overførast

Posten er retta mot resultatområdet Naturmangfald. Midlane dekkjer statlege investeringsutgifter og andre typar tiltak i verneområde. Midlane går til tiltak som er nødvendige for å ta vare på verneverdiane, inkludert utgreiingar som er nødvendige før tiltak, informasjonstiltak og skjøtsels- og tilretteleggingstiltak. Tilretteleggingstiltaka omfattar opparbeiding av stiar, klopping og merking for å betre tilgjengelet i verneområda, men samstundes styre ferdsele i og rundt sårbar

natur i verneområda. Midlane blir vidare nytta til informasjonstiltak i alle typar av verneområde i samband med ny merkevere for Noregs nasjonalparkar, og til utarbeiding av besøksstrategiar for nasjonalparkar og andre verneområde med store besøkstal eller særskilde utfordringar. Alle tiltak skal vere i tråd med godkjend forvaltnings-/skjøtselsplan for verneområda og andre relevante styringsdokument.

Posten blir òg nytta til båtinvesteringar for Statens naturoppsyn. På grunn av alder og slitasje har Statens naturoppsyn behov for utskifting og fornying av båtar for å tilfredsstille krav til eigen tryggleik og stabil drift. Til materiellbestillingar (hovudsakleg båtkjøp) er det behov for ei bestillingsfullmakt under posten på 5 mill. kroner, jf. forslag til vedtak V.

Posten er auka med 1 mill. kroner. Foreslått løyving er på 90,4 mill. kroner på posten for 2021.

Rapport 2019

Midlane er brukte til tiltak og investeringar for å ta vare på og halde ved lag verneverdiane i verneområde over heile landet. Mange hundre slike tiltak blir gjennomførte kvart år. Tiltak i verneområde der verneverdiane er truga, blir prioriterte. Skjøtsel er ikkje eingongstiltak, og tiltaka må følgjast opp kvart år. Av årlege skjøtselstiltak som får midlar, er mellom anna myrslått i Øvre Forra naturreservat i Trøndelag og skjøtsel av kystlynghei og slåttemark i Flekkefjord landskapsvernområde.

Framande artar er ein av de viktigaste truslane mot verneverdiane. Det er frå 2019 etablert eit treårig pilotprosjekt for uttak av framande treslag i verneområda som blir koordinert nasjonalt. I 2019 blei det mellom anna gjennomført hogst av framande treslag i Herdla naturreservat i Vestland, og i eit større felt i Lomsdal-Visten nasjonalpark i Nordland. Det blei i 2019 gjennomført førebuing til hogst i ei rekkje verneområde i 2020. Det blei i 2019 òg gitt løyving til ei rekkje andre tiltak mot framande artar, mellom anna uttak av rynkerose og mink.

Flaum i Vestland gjorde i 2019 store skadar på infrastruktur i verneområda. Breheimen nasjonalparkstyre fekk midlar til å byggje opp att ein driftsveg og ei bru som blei tekne av flaumen i Mørkrisdalen landskapsvernområde, slik at beitedyra igjen kunne skjøtte kulturlandskapet.

Ei rekkje tilretteleggings- og informasjonstiltak blei gjennomførte i 2019, mellom anna opparbeiding av stiar, klopping og merking for å betre tilgjengelet i verneområda og samstundes styre

ferdselen i og rundt sårbar natur. Opprustinga av Kråkstien i Ullensvang naturreservat i Vestland er eit døme på slik tilrettelegging. I Rondane nasjonalpark held arbeidet fram med omlegging av stiar i område som er utsette for erosjon. I 2019 blei stien ved Rondvassbu lagd om og tilrettelagd med trapp.

Løyvinga blei òg nytta til tiltak for å ta i bruk merkevara Noregs nasjonalparker, ettersom mange nasjonalparker og andre verneområde no har ferdige besøksstrategiar. I 2019 kom fleire nye nasjonalparker i gang med å byggje ut startpunkt og innfallsportar, mellom anna i Forollhogna, Lomsdal-Visten og Seiland nasjonalparker.

Post 32 Statlege tileigningar, fylkesvise verneplanar, kan overførast

Posten er retta mot resultatområdet Naturmangfald.

Posten dekkjer utgifter til gjennomføringa av planen for vern av fylkesvise tematiske verneplanar, slik det er fastsett gjennom St.meld. nr. 68 (1980–81) *Vern av norsk natur*. Posten skal dekkje utgifter til å erstatte dei økonomiske tapa som eigarar og rettshavarar har ved vernetiltak etter naturmangfaldlova i desse sakene, jf. erstatningsreglane i lova. Erstatningar blir fastsette ved minnelege avtaler eller ved rettslege skjønn. Posten skal òg dekkje kjøp av område som er verna eller føresett verna etter naturmangfaldlova, og utgifter staten som grunneigar har i samband med overtakinga av innkjøpte eigedommar. Forutan erstatning og kjøp skal midlane på denne posten dekkje andre kostnader som er knytte til gjennomføring av verneplanane.

Posten er auka med 0,5 mill. kroner i høve til venta utbetalingar i 2021. Midlane er flytta frå kap. 1400 post 21.

Det er behov for ei bestillingsfullmakt på 0,6 mill. kroner på posten, jf. forslag til vedtak V.

Rapport 2019

I 2019 var hovudtyngda av utbetalingar over posten knytte til erstatningsoppgjæret for Sandebukta naturreservat i Vestfold og Telemark fylke, og til grensemerking for verneområde mellom anna i Vestland. Utgifter i samband med kompensasjon for endra grenser i Åkersvika naturreservat ved Hamar blei førebels posterte her, men utgiftene til dette skal refunderast frå vegprosjektet.

Post 33 Statlege tileigningar, nytt landbasert vern, kan overførast

Posten er retta mot resultatområdet Naturmangfald og omfattar alt nytt landbasert vern som ikkje er skogvern.

Posten skal dekkje utgifter til gjennomføringa av nytt landbasert vern utover det som er fastsett gjennom St.meld. nr. 68 (1980–81) *Vern av norsk natur* og St.meld. nr. 62 (1991–92) *Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge*. Posten skal òg dekkje utgifter til bevaring av verdifull natur (omtalt som supplerande vern i Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfold*).

På posten blir det ført utgifter i form av erstatning av det økonomiske tapet eigarar og rettshavarar har ved vernetiltak etter naturmangfaldlova, jf. erstatningsreglane i lova. Erstatningar blir fastsette ved minnelege avtaler eller ved rettslege skjønn. Posten kan òg dekkje kjøp av område som er verna eller føresett verna etter naturmangfaldlova, og utgifter staten som grunneigar har i samband med overtakinga av innkjøpte eigedommar. Forutan erstatning og kjøp av område skal midlane på posten dekkje andre lovpålagde kostnader som er knytte til gjennomføring av vernevedtaka, inkludert registrering og vurdering av verneverdiar.

Utviding av Saltfjellet/Svartisen nasjonalpark m.m. er planlagd gjennomført i 2020. Utgiftene i samband med vernet vil i hovudsak kome etter 2021.

Posten er auka med 950 000 kroner for å dekkje venta utbetalingar i 2021. Midlane er flytta frå kap. 1420 post 22.

Det er behov for ei bestillingsfullmakt under posten på 0,7 mill. kroner, jf. forslag til vedtak V.

Rapport 2019

I 2019 var hovudtyngda av utbetalingar over posten knytt til erstatningar, omkostningar og grensemerking i nasjonalparkane Raet og Jomfruland.

Post 34 Statlege tileigningar, nasjonalparker, kan overførast

Posten er retta mot resultatområdet Naturmangfald.

Føreslått løyving er på om lag 2,1 mill. kroner på posten for 2021.

Posten dekkjer utgifter til gjennomføringa av nasjonalparkplanen, jf. St.meld. nr. 62 (1991–92) *Ny landsplan for nasjonalparker og andre større*

verneområder i Norge i form av erstatning av det økonomiske tapet eigarar og rettshavarar har ved vernetiltak etter naturmangfaldlova i desse sakene, jf. erstatningsreglane i lova. Posten dekkjer òg tilsvarende utgifter for Fulufjellet og Færder nasjonalparkar som er resultat av regionale og lokale verneinitiativ. Erstatningar blir i hovudsak fastsette ved minnelege avtaler. Nokre få saker går til rettsleg skjønn.

Forutan erstatning og vederlag skal midlane på posten dekkje andre lovpålagde kostnader som er knytte til gjennomføring av nasjonalparkplanen. Det er ikkje gjennomført vern av nye nasjonalparkar i 2019 eller planlagt vern av nye nasjonalparkar i 2020.

Rapport 2019

Hovudtyngda av utbetalingar i 2019 er knytt til erstatningsoppgjeret for nasjonalparkane Langsua, Blåfjella–Skjækerfjella og Dovrefjell–Sunndalsfjella og til grensemerking i Breheimen nasjonalpark.

Post 35 Statlege tileigningar, skogvern, kan overførast

Posten er retta mot resultatområda Naturmangfald og Friluftsliv. Føreslått løyving er på 455,1 mill. kroner på posten for 2021.

Posten dekkjer utgifter til erstatning av dei økonomiske tapa eigarar og rettshavarar har ved skogvern etter naturmangfaldlova og markalova, jf. erstatningsreglane i lovene. Erstatningar blir fastsette ved minnelege forhandlingar eller ved rettsleg skjønn. Posten skal dekkje kjøp av skogområde som er verna eller føresett verna etter naturmangfaldlova og markalova, utgifter som staten som grunneigar har i samband med overtaking av innkjøpte eigedommar, erstatningsordning for område som er under vurdering for vern, og utgifter til gjennomføring av makeskifteløysingar knytte til nytt vern.

Midlane på posten skal vidare dekkje andre utgifter som er knytte til gjennomføring av skogvernet, som registrering og vurdering av verneverdiar, grensemerking òg utarbeiding av forvaltningsplanar når dette er nødvendig for å fastsetje skjønnsføresetnadene.

For å følge opp Stortingets oppmodingsvedtak om vern av skog på Statskog SFs areal og sikre god framdrift i skogvernet er det behov for ei bestillingsfullmakt på 351,3 mill. kroner, jf. forslag til vedtak V.

Rapport 2019

Hovudtyngda av utbetalingane er knytt til erstatningar i samband med frivillig vern av skog, der 391,8 mill. kroner er utbetalt i erstatningar og vederlag. Det er òg utbetalt om lag 1,5 mill. kroner i erstatning for vern på Statskog SF sin grunn.

Post 36 Statlege tileigningar, marint vern, kan overførast

Posten er knytt til resultatområdet Naturmangfald og omfattar marint vern.

Posten skal dekkje utgifter til gjennomføringa av marint vern som omtalt i St.meld. nr. 43 (1998–1999) *Vern og bruk i kystsona*, Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet* og Meld. St. 20 (2019–2020) *Helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene*.

På posten blir det ført utgifter i form av erstatning av det økonomiske tapet eigarar og rettshavarar har ved vernetiltak etter naturmangfaldlova, jf. erstatningsreglane i lova. Erstatningar blir fastsette ved minnelege avtaler eller ved rettslege skjønn. Posten kan òg dekkje kjøp av område som er verna eller føresett verna etter naturmangfaldlova, og utgifter som staten som grunneigar har i samband med overtakinga av innkjøpte eigedommar. Forutan erstatning og kjøp av område skal midlane på posten dekkje andre lovpålagde kostnader som er knytte til gjennomføring av vernevedtaka, inkludert registrering og vurdering av verneverdiar. Posten dekkjer òg utgifter til konsekvensutgreiing. Føreslått løyving er på 6,2 mill. kroner på posten for 2021.

Vernevedtak blei gjort i 2020 for områda Innervisten, Nordfjorden, Karlsøyfjorden, Kaldvågfyorden og Innhavet, Ytre Karlsøy, Rossfjordstrauamen, Rystrauamen, Lurefyorden og Lindåsosane og Skarnsundet. Utgiftene for vern av områda vil truleg komme til utbetaling i 2021. Verneprosessane for Ytre Hardangerfyorden, Krossfyorden, Børgin, Rauerfyorden, Grandefjæra og Lopphavet er venta fullførte i 2021. For desse områda er utgiftene venta å komme etter 2021. Vernevedtak for dei resterande områda er planlagt i 2022 eller seinare.

Det er behov for ei bestillingsfullmakt på posten på 3 mill. kroner, jf. forslag til vedtak V.

Rapport 2019

Posten er ny frå 2020.

Post 37 Skogplanting, kan overførast

Pilotordninga for skogplanting er avslutta, og sluttrapport blei levert til Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet våren 2019. Etter avtaler mellom grunneigarar og kommunar skal kostnader til etterarbeid på skogplantingsfelt inntil fem år frå tidspunkt for planting dekkjast av prosjektet. Desse kostnadane blir dekkja av restmidlar.

Rapport 2019

Pilotordninga for skogplanting starta i 2015 og har hatt ei årleg finansiering på 15 mill. kroner i 3 år. Dei første åra var det lagt vekt på å utarbeide rettleiingsmateriale for planting i pilotfasen, å kartlegge areal for planting og å setje plantar i produksjon. Dei første plantefelta blei realiserte i 2016. I 2017 var det i hovudsak planting i pilotfylka, og frå sentralt hald blei det prioritert å etablere rutinar for saksbehandling i pilotfylka og å planleggje intern og ekstern evaluering av ordninga. I 2018 blei pilotordninga avslutta i pilotfylka. Alle fylka leverte sluttrapport frå pilotfasen, og dei siste trea blei planta ut hausten 2018. Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet har arbeidd med å følgje opp pilotfylka i avslutningsfasen. Sluttrapportering og evaluering av ordninga blei levert til Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet våren 2019.

Post 38 Restaurering av myr og anna våtmark, kan overførast

Posten er retta mot resultatområda Klima og Naturmangfald. Posten skal dekkje utgifter til tiltak for å restaurere myr og anna våtmark, planlegging og oppfølging av desse tiltaka. Posten kan nyttast til restaurering både inne i og utanfor verneområde og til å gjennomføre nødvendig overvaking av effektane av gjennomførte tiltak. Posten kan òg nyttast til ei insentivordning for å få til frivillige avtaler for restaurering av myr og våtmark på privat grunn utanfor verneområde. Føreslått løyving er på om lag 17,1 mill. kroner på posten for 2021. Om det etter tildelingar til restaurering av våtmark blir midlar til overs, kan desse bli nytta til restaurering av andre karbonholdige naturtypar eller innhenting av kunnskap knytt til slik restaurering.

Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet samarbeider om restaurering av myr og anna våtmark i perioden 2016–2020 etter ein plan dei to direktorata utarbeidde i 2016. Arbeidet har vore

retta inn slik at det medverkar til å oppfylle regjeringa si målsetjing om reduserte klimagassutslepp, tilpassing til klimaendringane og betring i økologisk tilstand. Døme på tiltak er tetting av grøfter i myr og større restaureringstiltak som remeandring av elveløp. Kostnadseffektive tiltak skal prioriterast, og restaurering skal skje etter avtale med grunneigarar og rettshavarar. I løpet av 2020 vil Miljødirektoratet revidere planen, for ein ny periode 2021–2025.

Restaurering av myr har mellom anna til formål å redusere klimagassutslepp frå drenerte myrar. Tetting av grøfter fører grunnvatnet tilbake til det naturlege nivået og hindrar at torvlaget i myra med høgt innhald av karbon blir ytterlegare nedbrote. Slik restaurering er ifølgje FN's klimapanel eit kostnadseffektivt tiltak for å redusere klimagassutsleppa i jordbrukssektoren. Restaurering av myr og anna våtmark kan vere eit tiltak for klimatilpassing fordi intakte våtmarker mellom anna kan dempe flaumtoppar. Restaurering vil òg betre den økologiske tilstanden i myr og anna våtmark, og betre og auke tilgangen på leveområde for ei rekkje truga artar.

Det er behov for ei bestillingsfullmakt under posten på 1,5 mill. kroner, jf. forslag til vedtak V.

Rapport 2019

Ei nasjonal rammeavtale for entreprenørar kom på plass hausten 2019. Kurs og seminar for å heve kompetansen om restaurering av myr blei gjennomført for entreprenørar, Statens naturoppsyn og fylkesmannen. Enkelte fylkesmenn har trass i dette meldt frå om at dei ikkje har nødvendig kapasitet til å planleggje og gjennomføre restaureringsprosjekt.

I perioden 2016–2019 er det til saman gjennomført restaureringstiltak i 60 myrar i verneområde. Døme på verneområde der det blei restaurert myr i 2019 er Gaupesteinmarka naturreservat i Oslo og Viken, Skjellingshovde naturreservat i Innlandet og Åmsmyra naturreservat i Møre og Romsdal.

I 2019 blei det også restaurert myr på areal som ikkje er verna, mellom anna på eigedommen til Oslo kommune. Seinhausten 2019 kom det på plass ei avtale mellom Statskog SF og Miljødirektoratet om restaurering av myr og anna våtmark på Statskogs grunn utanfor verneområde. Det blei i 2019 sett i gang eit femårig program for overvaking av klimagassar på to myrar i Regnåsen–Hisåsen naturreservat i Trysil kommune i Innlandet fylke.

I Kjelle i Akershus er det planlagt endring av bekkeløp med mål om å forseinke vatnet i vassdraget. Prosjektering av større restaureringsarbeid tek mykje tid, og dette arbeidet heldt fram i 2019.

Post 39 Oppryddingstiltak, kan overførast, kan nyttast under postane 69 og 79

Posten er knytt til resultatområdet Forureining. Utgiftene må sjåast i samanheng med midlar til same formål under postane 69 og 79.

Posten blir nytta til å dekkje utgifter til undersøkingar og gjennomføring av oppryddingstiltak i grunnen på land og i botnen i sjø og vatn som er forureina med helse- og miljøskadelege stoff. Løyvinga går i hovudsak til arbeid i tilknytning til opprydding i forureina sjøbotn og til arbeidet med å rydde opp i forureina jord. Opprydding i forureina sjøbotn gjeld i hovudsak oppfølging av 17 prioriterte område. Føreslått løyving er på om lag 12,5 mill. kroner på posten for 2021.

Posten kan òg nyttast til planvis kartlegging, oppfølging og tiltaksretta overvaking av forureiningssituasjonen, til undersøkingar og utgreiingar for å leggje til rette for målretta og effektiv innsats i oppryddingsarbeid og til anna kunnskapsoppbygging.

Prinsippet om at forureinaren betaler, ligg til grunn for arbeidet med oppryddinga, og det ligg til grunn for alle tre postane. Så langt det er rimeleg, vil pålegg etter forureiningslova bli nytta som verkemiddel for å sikre opprydding. Det vil likevel vere ulike situasjonar der det er aktuelt at miljøforvaltninga dekkjer heile eller delar av utgiftene til undersøkingar, opprydding eller andre tiltak, til dømes

- der staten ved miljøforvaltninga er den ansvarlege for forureininga
- der den ansvarlege ikkje kan identifiserast, ikkje er betalingsdyktig og/eller av andre grunnar ikkje kan stå for ei god opprydding
- der det av miljøgrunnar hastar å få rydda opp. Staten kan forskottere oppryddingskostnadene for å komme raskt i gang, og krevje kostnadene refunderte frå den ansvarlege i etterkant
- der miljøforvaltninga vil skaffe fram grunnlag for å leggje til rette for kunnskapsinnhenting og formidling
- der det er nødvendig for å medverke til ei samla opprydding eller anna tiltaksgjennomføring i eit område
- der det av andre grunnar er urimeleg at den ansvarlege skal dekkje alle kostnadene

Mange av dei store oppryddingsprosjekta i forureina sjøbotn er delfinansierte av kommunar og andre aktørar. Ettersom prosjekta strekkjer seg over fleire år, er det nødvendig å kunne inngå forpliktingar for framtidige år til å kjøpe inn materiell og til å gi tilsegn om tilskot utover gitt løyving under kap. 1420 Miljødirektoratet postane 39, 69 og 79 Oppryddingstiltak. Ut frå behovet blir det fremja forslag om ei slik fullmakt på 98,5 mill. kroner, jf. forslag til vedtak VII.

Rapport 2019

Rapportering på resultat frå ressursbruken i oppryddingsarbeidet for 2019 er samla under post 79.

Post 60 Tilskot for å vareta naturmangfald i kommuneplanlegging

Tilskotsordninga er knytt til resultatområdet Naturmangfald.

Posten er oppretta som følgje av Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet – norsk handlingsplan for naturmangfold*, der det går fram at regjeringa vil leggje til rette for at kommunane betrar kompetansen om naturmangfald. Som ei oppfølging av dette gjennomførte Miljødirektoratet eit pilotprosjekt i 2016–2018. Erfaringane frå pilotprosjektet er gode, og tilskotsordninga blir oppretta med bakgrunn i dette. Midlane skal gi støtte til kommunar i arbeidet med å lage kommunedelplan om natur.

Føreslått løyving er på 1 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å styrkje den kommunale naturforvaltninga. Det er ønskjeleg at kommunane har større medvit om eigne naturverdiar, slik at dei kan gjere politiske val på eit betre kunnskapsgrunnlag tidleg i planprosessane. Dette kan gi meir effektive planprosessar og kompetanseløft i kommunane, i tillegg til at det vil skape eit lokalt engasjement for naturen og betre ivaretaking av naturmangfald.

Kriterium for måloppnåing

Midlane må brukast på å lage og vedta kommunedelplanar for naturmangfald i tråd med plan- og bygningslova.

Tildelingskriterium

Kommunar kan søkje om midlar.

Oppfølging og kontroll

Alle kommunar som mottek tilskot, må rapportere til Miljødirektoratet om korleis midlane er brukte, og om resultatet.

Rapport 2019

Posten er ny frå 2021.

Post 61 Tilskot til klimatiltak og klimatilpassing, kan overførast

Posten er knytt til resultatområdet Klima.

Løyvinga på posten for 2021 er samla sett på 224,2 mill. kroner og omfattar dei to tilskotsordningane Klimasats (ordning for tilskot til kommunale klimatiltak for å kutte utslepp av klimagassar) og tilskot til klimatilpassingstiltak i kommunane. Klimasatsordninga vert vidareført i 2021 med ei ramme for nye tilsegner på 100 mill. kroner. Løyvinga må sjåast i samanheng med tilsegnsmakta på posten.

Klimasatsutbetalingane strekkjer seg over fleire år, og for 2021 blir det fremja forslag om ei tilsegnsmakt under posten på 287,7 mill. kroner, jf. forslag til vedtak VI. Vidare er posten auka med 36,4 mill. kroner samanlikna med saldert budsjett 2020.

Til klimatilpassingstiltak i kommunane blir ei løyving på 6,4 mill. kroner ført vidare. Det er sett av 2 mill. kroner til forvaltning av ordninga under kap. 1420 post 01, jf. oppmodingsvedtak nr. 84 av 3. desember 2015, og 3 mill. kroner under kap. 1420 post 21 til kjøp av tenester for å spreie kunnskap og erfaring frå prosjektet, jf. Innstilling 2 S (2017–2018).

Ordninga under Klimasats med øymerka midlar til utvikling av hurtigbåtar med null- og lågutsleppsløysingar vert i 2021 vidareført på eiga budsjettpost (se kap. 1420, post 62).

Klimasats

Mål

Formålet er å fremje klimatiltak i kommunar og fylkeskommunar ved å støtte prosjekt som medverkar til reduserte utslepp av klimagassar og omstilling til lågutsleppssamfunnet.

Boks 7.2 Om ordninga

- Klimasats-prosjekta utgjer ein stor kunnskapsbank. Formidling av erfaringar gjennom rettleiing, nettseminar og samlingar er ein sentral del av Klimasats.
- Kommunane har sendt 2180 søknader om Klimasats-midlar i perioden 2016–2020. samla søkjesum er over 2,3 mrd. kroner. Søknadene er politisk forankra og set klima på dagsordenen i kommune-noreg.
- Over 1300 ulike prosjekt har fått tilsegn om til saman 900 mill. kroner.
- Mange prosjekt involverar fleire kommunar og fylkeskommunar.
- Nokre prosjekt gir utsleppskutt straks, andre tiltak initierer ei langsiktig omstilling til lågutsleppssamfunnet.
- Det er stor breidd i tiltaka, og mange klimatiltak blir prøvde ut, ofte i dialog med næringslivet.
- 252 kommunar er engasjerte i interkommunale nettverk. Interkommunalt samarbeid er viktig i omstillinga til lågutsleppssamfunnet.

Kriterium for måloppnåing

Midlane skal gå til dei prosjekta som i størst grad bidreg til klimagassreduksjon og omstilling til lågutsleppssamfunnet. Midlane skal fortrinnsvis utløyse tiltak, men delar av midlane kan gå til planlegging og utgreiing av tiltak. Dei kan òg gå til nettverksbygging og erfaringsdeling.

Tildelingskriterium

Kommunar og fylkeskommunar kan søkje om midlar til 5 ulike formål: klimavennleg areal- og transportplanlegging, klimavennleg transportgjennomføring av tiltak, klimagassreducerande tiltak i andre sektorar, forprosjekt for klimagassreducerande tiltak og interkommunale nettverk for kompetanseheving og deling av erfaring. Klima- og miljødepartementet tek sikte på at Longyearbyen lokalstyre kan søkje om tilskot i 2021.

Kommunar og fylkeskommunar kan få tilskot til tiltak som oppfyller følgjande tildelingskriteriar:

- Tiltaket skal bidra til reduserte klimagassutslipp, løysingar som kan bidra til omstilling til lågutsleppssamfunnet eller begge delar
- Søknaden skal vere politisk forankra i fylkeskommunen/kommunen
- Tilskotet skal vere utløysande for at tiltaket gjennomførast
- Søkjar må bidra med eigeninnsats

Detaljerte opplysningar finst på www.miljodirektoratet.no/klimasats

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane leverer sluttrapport med resultat, dokumentasjon og stadfesta rekneskap. Dei ulike prosjekta har individuelle rapporteringskrav og fristar, slik at ein får formålstenleg rapportering. Endringar i prosjektet blir melde inn undervegs. Langvarige prosjekt har krav om årleg delrapport. Enkelte prosjekt har òg krav om etterrapportering, der dei skal gjere greie for erfaringane når tiltaket har hatt noko verknadstid.

Tilskotsbeløpet blir utbetalt i etterkant av utgifter som har oppstått, og for langvarige prosjekt er det delutbetalingar på grunnlag av rekneskapar.

Ordninga er følgjevaluert frå 2016 til 2019. Menon Economics finn at Miljødirektoratets prioriteringar er godt i samsvar med hovudformålet for Klimasats. Ifølgje kommunane medverkar ordninga òg til kompetanseheving og til identifikasjon og realisering av ytterlegare klimatiltak.

Rapport 2019

I 2019 fekk Miljødirektoratet 574 søknader frå 150 kommunar og fylkeskommunar om til saman 577 mill. kroner. I tillegg kom det 11 søknader om støtte til innfasing av hurtigbåtar, med null- og lågutsleppsløysingar med ein samla søkjesum på 77 mill. Til saman 373 prosjekt fekk støtte. Sju av desse fekk øyremerkte hurtigbåtmidlar.

Klimasats-støtta har i 2019 mellom anna utløyst elbussar i nytt bussanbod, utskifting av ein rekkje maskiner til utsleppsfrie alternativ, systematisk arbeid med klimakrav i innkjøp, rettleiing og metodeutvikling for klimabudsjett, klimatiltak innan betong og anleggsarbeid, gjenbruk og sirkulære materialar i bygg.

Klimatilpassing

Mål

Tilskotsordninga skal fremje arbeidet med klimatilpassing i kommunar og fylkeskommunar ved å medverke til å auke kunnskap om korleis klimaendringane råkar dei, og kva tiltak som må setjast i verk for å måle klimaendringane. Dette omfattar kunnskap om korleis klimaendringane kan verke inn på ansvarsområda til kommunane/fylkeskommunane, og/eller utgreiingar om kva slag tiltak kommunane må setje i verk for å møte klimaendringane.

Kriterium for måloppnåing

Midlane må brukast på tiltak som gjer samfunnet betre rusta mot klimaendringane.

Tildelingskriterium

Kommunar og fylkeskommunar kan søkje om midlar til kunnskapsoppbygging og til utgreiing av konkrete tilpassingstiltak. Midlane kan ikkje brukast til gjennomføring av fysiske klimatilpassingstiltak.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging av tilskot til klimatilpassing skjer ved at det blir følgt opp at tilskotsmottakarane nyttar midlane som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Kontroll av bruk av midlar skjer mellom anna gjennom dokumentasjon i sluttrapport innsend av tilskotsmottakaren.

Rapport 2019

Det blei løyvt 6,6 mill. kroner til tilskotsordninga for klimatilpassingstiltak i 2019 og 17 kommunar og fylkeskommunar fekk tilskot til arbeidet med klimatilpassing. Meir nedbør og meir ekstreme nedbørshendingar er ei utfordring for mange kommunar, og fleire søknader knytte til handtering av desse utfordringane har fått støtte. I tillegg blei det gitt støtte til søknader som fokuserer på utfordringar knytte til framtidig kvalitet på drikkevann.

Post 62 Tilskot til grøn skipsfart, kan overførast

Posten er knytt til resultatområdet Klima. Frå 2021 er det oppretta ein eigen post for øyremerkta tilskot til innfasing av hurtigbåtar med null- og

lågutsleppsløysingar i fylkeskommunale samband. Tilskuddordninga og løyvinga låg tidlegare under kap. 1420 post 61. Ordninga vert vidareført i 2021 med ei ramme for nye tilsegner på 80 mill. kroner, jf. forslag til vedtak VI. Det er òg omdisponert midlar frå kap. 1420 post 61 til denne posten. Løyvinga i 2021 er totalt 13,8 mill. kroner. Dette inneber at ordninga vil fortsette å støtte nye prosjekt med formål om å utløyse auka bruk av null- og lågutsleppsløysingar i fylkeskommunale hurtigbåtsamband.

Mål

Ordninga har som formål å auke bruken av null- og lågutsleppsløysingar i fylkeskommunale hurtigbåtsamband.

Tildelingskriterium

Kommuner og fylkeskommuner kan få tilskot til tiltak som oppfyller følgande tildelingskriteriar:

- Tiltaket skal bidra til reduserte klimagassutslipp, løysingar som kan bidra til omstilling til lågutsleppssamfunnet eller begge deler
- Søknaden skal vere politisk forankra i fylkeskommunen/ kommunen
- Tilskotet skal vere utløysande for at tiltaket gjennomførast
- Søkjar må bidra med eigeninnsats

Detaljerte opplysningar finst på www.miljodirektoratet.no.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskot-smottakarane leverer sluttrapport med resultat, dokumentasjon og stadfesta rekneskap. Dei ulike prosjekta har individuelle rapporteringskrav og fristar, slik at ein får formålstenleg rapportering. Endringar i prosjektet blir melde inn undervegs. Fleirårige prosjekt har krav om årleg delrapport. Enkelte prosjekt har òg krav om etterrapportering, der dei skal gjere greie for erfaringane når tiltaket har hatt noko verknadstid. Tilskot kjem som regel til utbetaling når prosjektet er gjennomført og på grunnlag av omsendt sluttrapport og rekneskap.

Rapport 2019

Posten er ny i 2021. Se rapportering på kap. 1420 post 61.

Post 63 Returordning for kasserte fritidsbåtar, kan overførast

Posten gir tilskot til kommunale anlegg for behandling av kasserte fritidsbåtar. Tilskot til private behandlingsanlegg og til kommunale og interkommunale verksemder som er organiserte som sjølvstendige rettssubjekt blir utbetalt frå post 75. Ordninga rettar seg mot resultatområdet Forureining. Posten er redusert med 1 mill. kroner frå 2020. Føreslått løyving er på 1 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å stimulere båteigarar til å levere kasserte båtar til godkjend returplass, slik at fritidsbåten kan takast hand om på ein forsvarleg måte og gjenvinnast. Posten dekkjer utbetaling av tilskot for kostnader ved behandling ved ein kommunal eller interkommunal behandlingsskjema.

Frå 1. oktober 2017 blir det utbetalt tilskot til kasserte fritidsbåtar over denne posten. Det blir utbetalt eit beløp per kilo båt som blir levert inn til behandlingssystemet for å dekkje kostnadene kommunane har ved å behandle båtvraka.

Kriterium for måloppnåing

Tilskotsordninga skal medverke til å auke innlevering av fritidsbåtar som skal vrakast, slik at dei kan takast hand om på ein forsvarleg måte og ikkje blir etterlatne i naturen, ulovleg senka eller brende.

Tildelingskriterium

Miljødirektoratet betaler ut tilskot til behandlingsanlegg for behandling av kasserte fritidsbåtar. Tilskotet i kroner per båt er basert på kostnadene ved å behandle fritidsbåtane. Tilskot til private behandlingsanlegg og kommunale og interkommunale verksemder organiserte som sjølvstendige rettssubjekt blir utbetalte frå post 75.

Oppfølging og kontroll

Miljødirektoratet kontrollerer dokumentasjon frå behandlingsskjemaet i samband med at kasserte fritidsbåtar blir behandla.

Rapport 2019

Ordninga blei vedteken i statsbudsjettet for 2017 og verksam frå 1. oktober 2017. I 2019 blei det levert totalt om lag 9 800 kasserte fritidsbåtar over både post 63 og post 75. Det var inga utbetaling til kommunale anlegg på post 63 i 2019.

Post 64 Skrantesjueprøver frå fallvilt

Tilskotsordninga er retta mot resultatområdet Naturmangfald. Skrantesjue er ein prionsjukdom som er dødeleg for hjortedyr. Det er påvist to typar skrantesjue i Noreg. I Nordfjella sone 1 og på Hardangervidda er det påvist ein smittsam type skrantesjue. Ein annan type skrantesjue, såkalla atypisk skrantesjue, er funnen hos fire elgar i Trøndelag, to elgar i Viken og ein hjort i Møre og Romsdal. For å auke kunnskapen om skrantesjue skal det gjennomførast målretta kartlegging av hjortevilt felt under jakt i alle områda der sjukdommen er funnen. I tillegg skal all vaksen villrein felt i alle villreinområde testast, og elg og hjort i eit utval kommunar skal testast.

Skrantesjue kan påvisast i prøver frå hjerne og lymfeknutar. Dette krev tilgang til døde dyr og relativt ferske prøver. Tilgangen til døde hjortevilt, og høvet til å ta ut hjerneprøver, er størst i samband med jakt. I tillegg skal fallvilt av alle artar hjortevilt testast for skrantesjue i alle kommunar og villreinområde i Noreg. Ettersøkspersonalet i kommunen er den gruppa som er mest i kontakt med fallvilt, og det er derfor ofte formålstenleg at dei tek ut nødvendige prøver. Kommunen skal alltid registrere fallvilt i Miljødirektoratets database Hjorteviltregisteret, inkludert om det er teke skrantesjueprøve. Prøvetaking av fallvilt kan føre til ekstra utgifter for kommunen. Posten er oppretta for å dekkje utgifter kommunar har i samband med kartlegging av skrantesjue hos fallvilt.

Målsetjinga med tilskotsordninga er kartlegging av mogleg spreiding av skrantesjue.

Føreslått løyving er på 1,2 mill. kroner på posten for 2021.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er at tilskotsordninga medverkar til auka kartlegging av skrantesjue hos fallvilt.

Tildelingskriterium

Det er oppretta eit eige skjema i Miljødirektoratets elektronisk søknadssenter der kommunar kan søkje om tilskot i etterkant av den årlege rapporteringsfristen for fallvilt. Søknadssenteret hentar automatisk så mange skrantesjueprøver som kommunen har registrert frå fallvilt i Hjorteviltregisteret. Det blir gitt ein fast sats per registrert prøve, og summen blir utbetalt som tilskot til kommunane.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging og kontroll blir gjennomført av Miljødirektoratet gjennom Elektronisk søknadssenter og Hjorteviltregisteret.

Rapport 2019

Rapportering av fallvilt følgjer jaktåret (1. april–31. mars), og for jaktåret 2018/2019 søkte til saman 59 kommunar om tilskot for 868 prøver til ein samla sum på 0,315 mill. kroner. Det var litt færre kommunar som søkte enn førre år, sannsynlegvis som følgje av nedgang i fallvilt. Det blir arbeid fortløpande for å få inn fleire prøver frå fallvilt.

Post 65 Tiltak i kommunar med ulverevir i Hedmark, Akershus og Østfold

Tilskotsordninga er retta mot resultatområdet Naturmangfald. Føreslått løyving er på om lag 20,6 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til konfliktdemping i kommunar med ulverevir.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er at tilskotsordninga medverkar til konfliktdemping.

Tildelingskriterium

Ordninga gjeld for kommunar innanfor dei tidlegare fylka Hedmark, Akershus og Østfold som har eitt eller fleire ulverevir per 1. juni. Tilskotet blir fordelt likt på kommunane.

Kommunane skal disponere tilskotet vidare på tiltak som medverkar til å oppfylle formålet med

ordninga. Kommunane skal sjølve avgjere kva konfliktreducerande tiltak som skal finansierast.

Kommunen står fritt til å disponere tilskotet og velje tiltak, under dette å tilgodesjå aktuelle næringsinteresser, organisasjonar eller privatpersonar. Bruken av tilskotet skal vere knytt til den særlege belastninga av å ha eit ulverevir i kommunen.

Oppfølging og kontroll

Kommunar som blir tildelte tilskot, skal innan 1. mai rapportere til Miljødirektoratet om korleis tilskotet er brukt, og i kva grad bruken har medverka til å nå målet for ordninga. Miljødirektoratet vurderer tilskotsordninga årleg.

Rapport 2019

Totalt 21 kommunar søkte om tilskot i 2019. Av desse blei 20 kommunar tildelte til saman 19,5 mill. kroner. Tiltak som har fått tilskot er mellom anna informasjonstiltak, kompensasjon av tapte jaktrettar og det er òg gjeve midlar til ei ordning for prosjektkoordinatorar. Den siste kommunen fekk tilbod om å gjere endringar i søknaden for å utløyse sin del av midlane (1 025 500 kroner), men kommunen avslo tilbodet.

Post 69 Oppryddingstiltak, kan overførast, kan nyttast under postane 39 og 79

Utgiftene på posten må sjåast i samanheng med midlar til same formål under postane 39 og 79. Midlane er retta mot resultatområdet Forureining. I dei fleste områda som får støtte, stammar forureininga frå langt tilbake i tid, og det er vanskeleg å finne den ansvarlege forureinaren. Midlane som staten løyver over dei tre postane 39, 69 og 79, er derfor nødvendige for at oppryddinga av forureiningane skal bli gjennomført.

Elles vil den samla løyvinga på postane 39, 69 og 79 gå til vidareføring og gjennomføring av alle reie vedtekne oppryddingstiltak, inkludert tiltak der det er blitt gitt finansieringstilsegn frå miljøstyresmaktene, og til ei rekkje mindre tiltak, særleg innanfor forureina sjøbotn.

Føreslått løyving er på om lag 93 mill. kroner på posten for 2021. Det er ein auke på 30 mill. kroner knytt til oppstart av opprydding av miljøgifter i forureina sjøbotn i Hammerfest hamn. Oppryddinga er planlagt over 3 år og det statlege tilskotet er berekna til totalt 128,5 mill. kroner, med ei tilsegnsmakt på 98,5 mill. kroner for utbetaling i 2022 og 2023.

Mål

Posten skal nyttast til å dekkje utgifter som kommunane har til å undersøkje og gjennomføre oppryddingstiltak i grunnen på land og i botnen i sjø og vatn som er forureina med helse- og miljøskadelege stoff.

Kriterium for måloppnåing

Både for forureina sjøbotn og forureina grunn er bruk av midlane knytt opp mot det nasjonale målet «forureining skal ikkje skade helse og miljø» og målet «utslepp av helse- og miljøskadelege stoff skal stansast».

Tildelingskriterium

I dei prioriterte tiltaksplanområda for forureina sjøbotn vil kommunen ofte stå for førebuing og gjennomføring av oppryddingstiltak. Posten skal nyttast til delfinansiering av oppryddingsprosjekt i kommunal regi og der fleire aktørar er med på å finansiere tiltaket. Kommunen må normalt òg sjølv medverke med midlar. Sjå òg omtale under kap. 1420 postane 39 og 79.

Oppfølging og kontroll

Kontroll av bruk av midlar skjer mellom anna gjennom dokumentasjon av framdrift og sluttrapport innsend av tilskotsmottakaren.

Rapport 2019

Rapportering på resultat frå ressursbruken i oppryddingsarbeidet for 2019 er samla under post 79.

Post 70 Tilskot til vassmiljøtiltak, kan overførast

(i 1 000 kr)

Underpost	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
70.1	Kalking	4 232	3 767	3 767
70.2	Anadrom laksefisk	17 461	13 457	13 457
70.3	Generell vassforvaltning	11 641	23 568	23 568
	Sum post 70	33 334	40 792	40 792

Tilskotsordningane under posten er retta mot resultatområdet Naturmangfald.

Posten samlar alle tilskotsmidlane til ulike vassmiljøtiltak. På same vis som post 22 er delt inn i midlar til kalking, anadrom laksefisk og generell vassforvaltning, er post 70 delt inn etter dei same formåla. Føreslått løyving er på om lag 40,8 mill. kroner på posten for 2021

Kalking

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til å redusere dei negative effektane av sur nedbør på naturmangfaldet i vassdrag.

Kriterium for måloppnåing

God vasskvalitet er hovudkriteriet for måloppnåing. Kriteria og framdriftsplan for desse følgjer av handlingsplanen for kalking.

Tildelingskriterium

Tilskot kan bli gitt til kjøp, transport og spreiding av kalk, til informasjon om effektar av tiltak som er gjennomførte, og til rettleiing om kalking i vassdrag. Det kan ytast tilskot til prosjekt i område der tolegrensa for menneskeskapt forsureing er overskriden, og der det kan påvisast eller er sannsynleg at skadar på naturmangfaldet kjem av forsureing. I område der tolegrensa ikkje lenger er overskriden, men der tidlegare forsureing har ført til at det opphavlege mangfaldet er borte, kan det bli gitt tilskot til å setje i stand opphavleg naturmangfald. Det blir ikkje gitt tilskot til naturleg sure lokalitetar. Ved tildeling av midlar kan det stillast vilkår om at fisket i området blir opna for allmenta etter retningslinjer gitt av miljøstyresmaktene, og at søkjaren medverkar med ein

viss eigeninnsats. Eigeninnsatsen kan vere delfinansiering eller arbeidsinnsats.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarane blir følgde opp for å sikre at midlane blir nytta som føreset, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakarane går føre seg ved generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

I tillegg skjer resultatkontroll og oppfølging gjennom undersøkingar av vasskvalitet og biologiske forhold i vassdraga.

Rapport 2019

Det meste av midlane under ordninga blei i 2019 brukt til kalking av innsjøar og bekker, hovudsakleg i Agder. Det blei òg gitt tilskot til Voss klekkeri og informasjonstiltak, mellom anna bladet *pH-status*.

Anadrom laksefisk

Mål

Målet med tilskotsordninga er å leggje til rette for bevaring og forvaltning av vill anadrom laksefisk.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er å medverke til å nå måla for viltlevande anadrom laksefisk.

Tildelingskriterium

Det kan bli gitt tilskot til tiltak knytte til informasjon om og forvaltning av villaks, sjøaure og sjørøye, inkludert bevarings- og kultiveringstiltak, og til anvend FoU-verksemd og overvaking som grunnlag for mellom anna lokal forvaltning av lakse- og sjøaurebestandar. Det kan òg bli gitt til-

skot til tiltak for å betre tilgangen til og høvet til å fiske for allmenta.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarane blir følgde opp for å sikre at midlane blir nytta som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakar går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

I tillegg skjer resultatkontroll og oppfølging gjennom undersøkingar av vasskvalitet og biologiske forhold i vassdraga.

Rapport 2019

Midlane blei i 2019 nytta til tiltak i regi av organisasjonar, til gjennomføring av det internasjonale lakseåret og til informasjonstiltak og formidling av kunnskap. I tillegg blei det gitt tilskot til overvaking av bestandssituasjonen for laks og sjøaure, til forskning og utvikling innan arbeidet med nedkjemping av *Gyrodactylus salaris* og til forvaltning av Tanavassdraget. Samla har dette medverka til betre forvaltning og styrkt kunnskapsgrunnlag knytt til anadrom laksefisk.

Generell vassforvaltning

Mål

Målet med tilskotsordninga er å leggje til rette for god økologisk og kjemisk tilstand i vatn, jf. vassforskrifta. Restaureringstiltak vil ha høg prioritet, mellom anna som del av den norske satsinga i FN's tiår for restaurering av økosystema 2021–2030.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er at tiltaka medverkar til at måla om god økologisk og kjemisk tilstand i vassførekomstane blir nådd. Lokal involvering vil òg vere eit viktig kriterium. Kriteria og framdriftsplan for desse følgjer av vassforskrifta og dei regionale vassforvaltningsplanane og tiltaksprogramma.

Tildelingskriterium

Tilskot kan bli gitt til tiltak som betrar miljøet i vassområde med særskilde utfordringar. Restaureringstiltak vil bli særleg høgt prioriterte. Det kan òg bli gitt tilskot til tilrettelegging, organisering og informasjon knytt til arbeidet i vassområde og vassregionar, og til utgreiingar og andre

tenestekjøp knytte til særskilde utfordringar i vassområda.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarane blir følgde opp for å sikre at midlane blir nytta som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakar går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

Rapport 2019

Midlane blei i 2019 nytta til tiltak i regi av kommunar, interkommunale vassområde og organisasjonar til både konkrete tiltak og utgreiing av tiltak for å betre vassmiljøet. Restaureringstiltak har hatt hovudprioritet. Det blei gitt tilskot til tiltak over heile landet.

Det blei òg gitt tilskot til organisasjonar som har medverka i vassforvaltningsarbeidet, og til utgreiingar knytte til særskilde utfordringar i vassområda. Samla har dette medverka til betre vassforvaltning, styrkt kunnskapsgrunnlag og betre vassmiljø lokalt.

Post 71 Marin forsøpling, kan overførast

Posten er retta mot resultatområdet Forureining og delt opp i to tilskotsordningar. Foreslått løyving er på om lag 70,3 mill. kroner på posten for 2021.

Tilskot til Salt Lofoten for arbeid med Fishing for Litter

Fishing for Litter er ei ordning der eigarlaust marint avfall frå fiskeflåten kan leverast vederlagsfritt. I dag gjeld dette ni hamner i Noreg. I 2019 blei det utbetalt om lag 1,9 mill. kroner til Salt Lofoten for arbeidet med denne ordninga. Ordninga vil omfatte elleve hamner og er om lag 2,4 mill. kroner i 2021.

Tilskot til tiltak for å redusere marin forsøpling

Mål

Ordninga skal gå til tiltak for å redusere marin forsøpling gjennom å dekkje utgifter knytte til opprydding av marint avfall og til førebyggjande arbeid. Stor merksemd skal rettast mot strandsona og rydding av marint avfall på sjøbotnen. Prinsippet om at forureinaren betaler, skal liggje til grunn for arbeidet. Opprydding der det finst ein ansvarleg for avfallet, er ikkje omfatta av ordninga. I slike tilfelle kan styresmaktene gi pålegg

om opprydding, og utgiftene skal dekkjast av den ansvarlege forureinaren.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er at midlane er knytte opp mot det nasjonale målet om at «veksten i mengda avfall skal vere vesentleg lågare enn den økonomiske veksten, og ressursane i avfallet utnyttast best mogleg gjennom materialgjenvinning og energiutnytting».

Tildelingskriterium

Det er utarbeidd ei forskrift med kriterium for bruken av ordninga. Denne tredde i kraft 1. januar 2019. Følgjande tiltak kan støttast:

Følgjande kriterium skal vektleggjast ved vurdering av tiltak:

- opprydding av marin forsøpling og koordinering av slike prosjekt og prosjekt for å førebygge marin forsøpling.
- i vurderinga av innkomne søknader skal det òg leggjast vekt på desse kriteria:
- at prosjektet samlar aktørar, har mange deltakarar og dekkjer større geografiske område
- at tiltaket sikrar ein effektiv bruk av midlane med godt dokumenterte utgiftspostar

- at tiltaket medverkar i stor grad med eigenfinansiering eller medfinansiering frå andre kjelder
- at tiltaket inneheld konkrete og realistiske/gjennomførlege planar for gjennomføring av prosjektet
- at søkjaren har spesiell kompetanse innanfor tiltaket det er søkt om støtte til
- årlege satsingsområde og prioriteringar blir kunngjorde av Miljødirektoratet i utlysingsteksten for tilskotsordninga, som blir kunngjort i fjerde kvartal 2020.

Oppfølging og kontroll

Kontroll av bruk av midlane skjer mellom anna gjennom sluttrapport innsend av tilskotsmottakaren.

Rapport 2019

Det blei i 2019 utbetalt 68,2 mill. kroner til 73 ulike søknader (totalt 192 søknader). Om lag 64 mill. kroner gjekk til oppryddingsprosjekt og førebyggjande arbeid. Om lag 2 mill. kroner gjekk til vidareføring av prøveordninga *Fishing for Litter*. Om lag 1,3 mill. kroner gjekk til metodeutvikling.

Post 72 Erstatning for beitedyr tekne av rovvilt, *overslagsløyving*

(i 1 000 kr)

Underpost	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
72.1	Erstatning for husdyr	44 272	55 798	57 584
72.2	Erstatning for tamrein	80 635	85 563	88 301
	Sum post 72	124 907	141 361	145 885

Posten er retta mot resultatområdet Naturmangfald. Posten omfattar erstatningar for husdyr og tamrein som er drepne eller skadde av rovvilt. Erstatningane kan variere frå år til år, mellom anna på grunn av naturgitte forhold. Løyvingsbehovet er slik sett vanskeleg å stipulere, og posten er derfor budsjettert som overslagsløyving.

Føreslått løyving er på om lag 145,9 mill. kroner på posten for 2021. Posten er samla sett auka med 4,5 mill. kroner.

Mål

Ordninga skal sikre full erstatning for rovviltskadar på husdyr og tamrein som er dokumenterte og sannsynlege, slik dette er nedfelt i naturmangfaldlova.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er at ordninga sikrar den lovfesta retten dyreeigaren har til full erstatning i tilfelle der rovvilt er årsak til tap av dyr.

Tildelingskriterium

Erstatningar blir utbetalte i samsvar med føresegn om erstatning når husdyr blir drepne eller skada av rovvilt, fastsett 30. mai 2014, og føresegn om erstatning for tap og følgjeskader når tamrein blir drepne eller skada av rovvilt, fastsett 4. mai 2001.

Oppfølging og kontroll

Erstatningssøknadene blir gjennomgått for å sikre at vilkåra for erstatning er oppfylte. Dokumentasjon av rovviltskadane, som blir gjennomført av Statens naturoppsyn, er viktig grunnlag for erstatning. Bestandsregistreringa er òg betra dei siste åra gjennom felles metodikk mellom Noreg og Sverige, betra høve for publikum til å melde inn rovviltobservasjonar og auka ressursar for Statens naturoppsyn.

Rapport 2019

Erstatningsoppgjeret for husdyr og tamrein er gjennomført i medhald av gjeldande reglar. Det er framleis stor variasjon i tapsutviklinga i ulike område, men på nasjonalt nivå er det god samanheng mellom auka innsats på førebyggjande tiltak og reduksjon i sauetapa. For reinnæringa ser ein ikkje ein tilsvarende samanheng. For denne næringa er det vanskelegare å finne eigna tiltak, og tapsforholda varierer i større grad med naturgitte forhold knytte til klima, beitegrunnlag og anna.

Post 73 Tilskot til rovvilttiltak, kan overførast

Posten er retta mot resultatområdet Naturmangfald. Posten dekkjer utgifter til førebyggjande og konfliktdempande tiltak i rovviltforvaltninga, inkludert godtgjering til lokale fellingslag og tilskot til Norges Jeger- og Fiskerforbund for rovvilttiltak som ei oppfølging av rovviltforliket av 2011. Føreslått løyving er på om lag 80,4 mill. kroner på posten for 2021. Innanfor posten er det sett av 10 mill. kroner til omstillingstiltak.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å førebyggje rovviltskadar i husdyrhald og tamreindrift gjennom å medverke til å finansiere førebyggjande tiltak. Midlane skal òg nyttast til omstillingstiltak for dyreeigarar med utmarksbasert sauehald som over eit lengre tidsrom har hatt omfattande rovviltskadar og ønskjer ei omstilling til anna

næringsverksemd knytt til landbrukseigedommen. Vidare skal midlane nyttast til godtgjering ved forsøk på skadefelling av rovvilt og medverke til å dempe konfliktrar og auke verdiskapinga knytt til førekomst av rovvilt i lokalsamfunn. Det blir lagt vekt på å føre vidare arbeidet med tiltak innan førebygging og konfliktdemping med utgangspunkt i Stortingets behandling av St.meld. nr. 15 (2003–2004) *Rovvilt i norsk natur*, jf. Innst. S. nr. 174 (2003–2004), og rovviltforliket på Stortinget våren 2011 (jf. Representantforslag 8:163 S (2010–2011)).

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er at tilskotsordninga stimulerer til mindre tap og konfliktrar knytte til førekomst av rovvilt i dei ulike rovviltregionane ved å setje i verk effektive førebyggjande og konfliktdempande tiltak. Vidare er det eit kriterium for måloppnåing at tilskotsordninga fører til omsillingar der dette fører til reduserte tap og konfliktrar.

Tildelingskriterium

Tilskot til førebyggjande og konfliktdempande tiltak blir fordelte etter ei føresegn fastsett i 2013, mens føresegna som handlar om omstillingstiltak blei fastsett i 2015. I tråd med føringane i rovviltpolitikken vil ein hovuddel av midlane bli kanaliserte gjennom dei åtte regionale rovviltnemndene. Midlane skal nyttast til førebyggjande tiltak i husdyrhald og tamreindrift, og til konfliktdempande tiltak retta mot kommunar og lokalsamfunn. I kvar region har den regionale rovviltnemnda utarbeidd ein forvaltningsplan som skal sikre at det over tid blir lagt til rette for tilpassingar som gir eit best mogleg skilje mellom beitedyr og faste førekomstar av rovvilt. Dette inneber mellom anna at besetningar med store årlege tap til rovvilt bør prioriterast for tilskot til nødvendige driftstilpassingar. Dei regionale rovviltnemndene har hovudansvaret for at tildelingane over posten skjer i tråd med eigen forvaltningsplan i den enkelte regionen. Det er utarbeidd nasjonale standardar for nokre av dei ulike førebyggjande tiltaka. Desse standardane skal følgjast ved iverksetjing av tiltaka. Midlane til omstilling skal fordelast av Miljødirektoratet etter innspel frå regionale og lokale miljø- og landbruksstyresmakter.

Auka beitebruk med sau i rovviltprioriterte område skal ikkje stimulerast. For å medverke til ei tydelegare soneforvaltning skal midlar til førebyggjande og konfliktdempande tiltak normalt pri-

oriterast slik at det blir fokusert på besetningar som ikkje medverkar til fleire beitedyr i rovviltprioriterte område. På same måte skal nyetablert beitebruk med sau i rovviltprioriterte område prioriterast lågt. I 2018 blei det fastsett satsar for heimebeite med sau i beitesesongen og for tidlegare sanking.

Oppfølging og kontroll

Det blir utført ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportar frå tilskotsmottakarar om gjennomføring av tiltak og ressursforbruk. For å sikre effektiv bruk av midlane er det lagt vekt på kontroll med at førebyggjande tiltak som er støtta med offentlege midlar, følgjer nasjonale standardar der slike er utarbeidde.

Rapport 2019

I 2019 blei det behandla i alt 434 søknader om konkrete førebyggjande tiltak, og det blei behandla 186 søknader om tiltak for å dempe konflikter kring rovvilt. Det kom inn 113 søknader om akutte tiltak, og det blei gjennomført omstillings-tiltak for ti bruk som hadde opplevd vesentleg rovviltsskade i besetningane over fleire år. Det kan ut frå statistikk over erstatningsutbetaling for skade og tap av sau sjå ut til at tapa går ned med ein auke i avsette midlar til tiltak. Reduksjon i tap kan òg henge saman med den geografiske differensieringa av både rovviltførekost og prioritering av tiltak.

Brukarar sender søknad elektronisk, og alle rapportar kan sendast inn på same vis. Dette fører til betre oversikt over oppnådde resultat og korleis brukarane vurderer måloppnåinga ved dei enkelte tiltaka. Rapportane er tilgjengelege i søknadsarkivet til søknadssenteret.

Post 74 CO₂-kompensasjonsordning for industrien

Posten er knytt til resultatområdet Klima. Det årlege støttebeløpet avheng mellom anna av utviklinga i kvoteprisen og blir utbetalt etterskotsvis året etter støtteåret. Dette inneber at det for støtteåret 2020 må løyvast pengar for utbetalingar i samband med statsbudsjettet for 2021. Basert på gjeldande overslag er posten auka med om lag 1,1 mrd. kroner frå saldert budsjett 2020. Foreslått løyving er 2,567 mrd. kroner på posten for 2021. Auken skuldes i hovudsak auka i kvotepris. Noverande CO₂-kompensasjonsordning gjeld fram til 31. desember 2020. EU arbeider med å

fastsetje nye retningslinjer for CO₂-kompensasjon for neste periode (2021–2030). Det er venta at desse blir vedtekne i løpet av 2020. Etter det vil regjeringa ta stilling til om ordninga skal førast vidare i Noreg etter 2020. Eventuell støtte for produksjonsåret 2021 vil bli utbetalt i 2022. Foreslått løyving er på 2 567 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med ordninga er å kompensere norsk industri for auka kraftprisar som følgje av EUs kvotesystem for CO₂-utslepp. Kompensasjonen skal redusere faren for karbonlekkasje og slik hindre auke i globale utslepp som følgje av utflytting av industri til land med mindre stram klimapolitikk. Ordninga er basert på retningslinjene frå EU-kommisjonen, som opnar for statsstøtte til utvalde industrisektorar som er vurderte som særleg utsette for karbonlekkasje. Den norske ordninga blei godkjend av EFTAs overvakingsorgan ESA i september 2013.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er at tilskotsordninga reduserer faren for karbonlekkasje.

Tildelingskriterium

Ordninga omfattar industriverksemder i alle 15 sektorar som det etter EUs retningslinjer er mogleg å gi støtte. Dette inkluderer mellom anna produsentar av aluminium, ferrolegeringar, kjemiske produkt og treforedling.

Ordninga gjeld ikkje for langsiktige kraftavtaler inngått før 2005. Vidare skal industrien sin eigen kraftproduksjon komme til fråtrekk i utbetalinga av støtte. Ordninga gjeld for perioden frå 1. juli 2013 til 31. desember 2020.

Oppfølging og kontroll

Ordninga blir administrert av Miljødirektoratet, som i behandlinga av søknadene kontrollerer om dei enkelte verksemdene fyller vilkåra for utbetaling av kompensasjon. Det blir årleg rapportert om bruken av midlar til EFTAs overvakingsorgan ESA og til Stortinget i samband med budsjettet.

Rapport for støtteåret 2019

Fristen for å rapportere mellom anna produksjonstal og elektrisitetsforbruk for 2019 var 1. mars 2020. Basert på innrapporterte tal for 2019

har Miljødirektoratet i 2020 utbetalt 1 472,5 mill. kroner for støtteåret 2019.

Post 75 Utbetaling for vrakpant, og tilskot til køyretøy og fritidsbåtar, *overslagsløyving*

Ordninga rettar seg mot resultatområdet Forureining. Tilskot til kommunale anlegg for behandling av kasserte fritidsbåtar ligg under post 63 Returordning for kasserte fritidsbåtar. Post 75 er justert ned med 52,2 mill. kroner frå statsbudsjettet for 2020. Foreslått løyving er på 534 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med vrakpantordninga for køyretøy er å stimulere bileigarar til å levere utrangerte bilar til godkjend biloppsamlingsplass, slik at bilvraket kan takast hand om på ein forsvarleg måte og gjenvinnast. Posten dekkjer utbetaling av vrakpant og kostnader ved overføring av vrakpanten til bileigaren. Forskrift om kasserte køyretøy gir produsentar og importørar ansvaret for handtering av kasserte køyretøy. Produsentansvaret er ein del av avfallsforskrifta kapittel 4 om kasserte køyretøy.

Vrakpantordninga blei frå og med 1. januar 2018 utvida til å gjelde nye køyretøygrupper som tidlegare ikkje var omfatta av ordninga, under dette mopedar, lette og tunge motorsyklar, lastebilar, bubilar og campingvogner. For desse køyretøygruppene blir panten utbetalt som eit tilskot til behandlingsanlegget der eigaren får ein fastsett del av beløpet for å levere køyretøyet til vraking hos ein godkjend biloppsamlar mens ein del av beløpet går til behandlingsanlegget for å dekkje kostnadene anlegget har med å miljøsanere vraket. Ordninga blei vedteken av Stortinget under behandlinga av statsbudsjettet 2017. Det har vore nødvendig å greie ut ei rekkje problemstillingar for å få eit godt system på plass, og ordninga blir sett i verk frå 1. januar 2018.

I budsjettet for 2017 blei det vedteke eit ekstra tilskot på 13 000 kroner til varebileigarar som vrakar den gamle varebilen med diesel- eller bensinmotor og samstundes kjøper ein ny nullutsleppsvarobil. Det var òg nødvendig å greie ut ei rekkje problemstillingar, mellom anna utvikling av datasystem for å administrere utbetalingane. Systemet kom derfor på plass først i slutten av april i 2018. Eitersom regjeringa har oppretta eit Nullutsleppsfond for næringstransport administrert av Enova som støtte for næringslivets køyre-

tøy og fartøy, blei ordninga under Miljødirektoratet avslutta frå 1. januar 2020.

I statsbudsjettet for 2017 blei det òg vedteke ei tilskotsordning for å stimulere til innlevering av kasserte fritidsbåtar. Frå 1. oktober 2017 blei det utbetalt tilskot til kasserte fritidsbåtar over denne posten. Det blir utbetalt eit beløp på 1 000 kroner per båt til båteigaren. Samstundes blir det utbetalt eit tilskot til verksemda som handterer båtane. Dette beløpet er eit tilskot per kilo båt som blir handtert, og skal dekkje kostnadene med miljøsanering av båten, handtering, gjenvinning av det som er aktuelt å gjenvinne, og levering av avfallet frå båten til eit anlegg for avfallsbehandling. I dei tilfella båten blir handtert av eit kommunalt anlegg, blir handteringstilskotet betalt ut over post 63.

Kriterium for måloppnåing

Tilskotsordninga skal medverke til auka innlevering av køyretøy og fritidsbåtar som skal vrakast, slik at dei kan takast hand om på ein forsvarleg måte.

Tildelingskriterium

Vrakpanten for køyretøy blir utbetalt av Skatteetaten på vegner av Miljødirektoratet mot kvittering for at bilvraket er levert til godkjend biloppsamlingsplass for behandling. Ordinær vrakpant for 2021 er 3 000 kroner. Vrakpant til dei nye køyretøygruppene og tilskot til handteringsanlegg for desse gruppene blir òg utbetalt av Skatteetaten.

Tilskot til båteigar og tilskot til handtering av kasserte fritidsbåtar blir utbetalte av Miljødirektoratet. Tilskot til kommunale anlegg for handtering av fritidsbåtar blir utbetalte frå post 63.

Oppfølging og kontroll

For å sikre at det kasserte køyretøyet har rett til vrakpant eller tilskot, blir vrakmeldinga for køyretøy kontrollert mot det sentrale motorvognregisteret. For varebilar og fritidsbåtar blir dokumentasjon frå behandlingsanlegget sjekka av Miljødirektoratet. Kontrollen skjer elles ved kontroll av lager på oppsamlingsplassane og rekneskap med vedlegg.

Rapport 2019

I 2019 blei det samla inn i overkant av 142 600 bilvrak, som er ein liten oppgang frå året før. Talet på vrak svingar frå år til år, men har vore relativt sta-

bilt dei siste åra, frå 136 000 i 2016 til 143 000 i 2017 og 141 200 i 2018. Det var samla inn 1 175 lastebilar i klasse N2 (1 719 i 2018), 825 lastebilar i klasse N3 (899 i 2018), 4 725 mopedar og motorsyklar (4 748 i 2018), 4 144 campingvogner (5 779 i 2018) og 265 bular i 2019 (262 i 2028). Denne ordninga var ikkje verksam i 2017.

Det har vore liten tilgang på elvarebilar i 2018 og 2019, derfor blei ordninga med eit ekstra tilskot på 13 000 kroner til varebileigarar som vrakar sin gamle varebil med diesel- eller bensinmotor og samstundes kjøper ein ny nullutsleppsvarobil, lite nytta. Frå ordninga blei oppretta i mai 2018 og til 31. desember 2019 er det selt 206 elvarebilar støtta av Miljødirektoratet. Ordninga blei vedteken avslutta i statsbudsjettet for 2020.

Det blei utbetalt tilskot til om lag 9 800 båteigarar i 2019, det vil seie om lag 9,8 mill. kroner. I 2018 blei det utbetalt tilskot til om lag 9 100 båteigarar. Det er ved utgangen av 2019 etablert 250 handteringsanlegg for små kasserte fritidsbåtar, mens det er 72 handteringsanlegg for større kasserte fritidsbåtar over 15 fot. I 2018 var det 44 slike anlegg. Det er utbetalt om lag 34,4 mill. kroner til behandling av kasserte fritidsbåtar i 2019, mens det blei utbetalt 16,6 mill. kroner i 2018. Ordninga blei utvida til å omfatte aluminiumsbåtar og kjølar og ballast i metall frå 1. januar 2020, etter at ordninga var evaluert i 2019. Kostnaden er neglisjerbar, men det får ordninga til å fungere betre. Evalueringa peiker òg på at mangelen på eit register over fritidsbåtane gjer det vanskeleg å føre kontroll med at det faktisk er båteigaren som leverer båten. Det har vore døme på misbruk.

Post 76 Refusjonsordningar, overslagsløyving

Posten dekkjer ulike refusjonsordningar retta mot resultatområda Forureining og Klima. Posten er redusert med 29,6 mill. kroner. Føreslått løyving er på 141 mill. kroner på posten for 2021.

Samla er det til refusjon av avgift på hydrofluorkarbon (HFK) og perfluorkarbon (PFK) budsjettert med om lag 71 mill. kroner, og til refusjonar for spillolje er det budsjettert med om lag 70 mill. kroner i 2021.

Refusjon av smørjeoljeavgifta

Mål

Målet med ordninga er å stimulere til auka innlevering av spillolje til miljøgodkjend behandling.

Spillolje er brukt smørjeolje og transformatorolje og er klassifisert som farleg avfall. Smørjeolje er, med unntak av enkelte bruksmåtar, pålagt smørjeoljeavgift, jf. St.prp. nr. 1 (2007–2008) *Skatte-, avgifts- og tollvedtak*, kap. 5542 post 71.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er totalt innsamla kvantum av spillolje.

Tildelingskriterium

Det blir utbetalt refusjon for dei fleste typar brukt smørjeolje og andre brukte oljar (transformatoroljar og anna) med tilsvarande eigenskapar, med unntak av mellom anna spillolje som kjem frå større skip (større enn 76 meter / 250 fot) i internasjonal sjøfart. Refusjonen blir utbetalt til større mottaksanlegg (tankanlegg) med førehandstilsegn frå Miljødirektoratet. I tilsegna er det fastsett ein del vilkår som refusjonsmottakaren har plikt til å rette seg etter. Krav om utbetaling blir kontrollerte opp mot førehandstilsegna.

Refusjonssatsen blir fastsett årleg av Miljødirektoratet med utgangspunkt i nivået på smørjeoljeavgifta.

Oppfølging og kontroll

Miljødirektoratet bruker ein tredjepart til å kvalitetssikre og kontrollere søknadene om refusjon. Miljødirektoratet gjennomfører tilsyn ved nokre refusjonsanlegg kvart år. Ved kontroll av mottaksanlegga dei siste åra er det konstatert enkelte brot på ordninga for refusjonar. Miljødirektoratet følgjer opp brota ved å nekte refusjonsutbetaling eller krevje tilbakebetaling av feilaktig utbetalte refusjonar. Strengare reaksjonar som tilbaketrekking av tilsegna eller melding til politiet blir òg vurderte i alvorlege tilfelle.

Rapport 2019

Innsamlingsgraden for spillolje (med og utan rett til refusjon) har vore stabil dei siste åra og er berekna til i underkant av 90 pst. I 2019 blei det totalt samla inn i underkant av 26 000 m³ olje som har krav på refusjon, om lag det same som året før. Det blei i 2019 utbetalt om lag 61,5 mill. kroner i refusjon. Refusjonssatsen var på 2,53 kroner per liter.

Refusjon av avgift på hydrofluorkarbon (HFK) og perfluorkarbon (PFK)

Mål

Refusjonsordninga er heimla i forskrift 1. juni 2004 nr. 930 om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskrifta) kapittel 8. Hydrofluorkarbon (HFK) blir i første rekkje nytta i kjøle- og fryseanlegg, varmpumper og mobil luftkondisjonering.

Formålet med ordninga er å redusere utslepp til luft av HFK og PFK. Gassane er klimagassar, og reguleringa av desse er ein del av strategien for å redusere utsleppa av klimagassar i samsvar med Parisavtala. Ordninga med avgift og refusjon skal medverke til meir bruk av miljøvennlige kulde-medium og mindre bruk av dei HFK/PFK-gassane som har høgast klimaverknad (globalt oppvarmingspotensial), stimulere til produktutvikling, styrkje arbeidet med å hindre lekkasjar og stimulere til innsamling og forsvarleg behandling av brukt gass. Målgruppe for refusjonsordninga er aktørar som har avfallsgass eller kassert utstyr som inneheld HFK- eller PFK-gass.

Tildelingskriterium

Forskrifta inneber at kuldebransjen og andre som leverer HFK og PFK til godkjent destruksjonsanlegg, kan krevje refusjon. Føresetnaden er dokumentasjon som viser kva mengd og typar av HFK og PFK som er levert og forsvarleg destruert.

Det blir utbetalt refusjon for den mengda HFK og PFK som er levert til godkjent destruksjonsanlegg for destruksjon. Refusjonssatsane vil vere lik dei gjeldande differensierte avgiftssatsane for avgifta på HFK og PFK ved innleveringstidspunktet, jf. Stortingets årlege avgiftsvedtak og forskrift 11. desember 2001 nr. 1451 om særavgifter § 3–18–2.

Oppfølging og kontroll

Miljødirektoratet fører tilsyn med refusjonsordninga, jf. avfallsforskrifta § 17–3. Mengda HFK/PFK som blir samla inn og sendt til destruksjon, varierer mykje frå år til år. Grunnen er spesielt at hos den største aktøren som nyttar ordninga, blir gassen innsamla på store tankar. Når ein tank er full, blir han sendt til forsvarleg destruksjon. Kvar tank som blir sendt til destruksjon, utløyser med dagens avgiftssats 14–19 mill. kroner i refusjon, avhengig av samansetjinga av gassane i tanken.

Rapport 2019

I 2019 blei fem tankar med gass leverte til destruksjon med eit samla refusjonsbeløp på om lag 85,2 mill. kroner. I tillegg er det utbetalt refusjon for innhald i hushaldskjølemøblar der HFK-gassen blir tappa av på same anlegg som destruerer gassen, men dette er berre mindre mengder. Utbetaling av refusjonar har auka sterkt dei siste åra fordi avgiftssatsen har auka, og som eit resultat av at meir gass, særleg av dei med høg avgifts-sats, har blitt samla inn og destruert.

Innhaldet i tankane er i all hovudsak ulike blandingar av HFK-gassar, då PFK-gassar er svært lite brukte i Noreg. Ressursbruken under ordninga var i 2019 retta mot dei nasjonale måla under resultatområdet Klima.

Post 77 Ymse organisasjonar og stiftelsar m.m.

Posten er tredelt, jf. omtale under. Midlane er retta mot resultatområda Naturmangfald, Friluftsliv, Forureining og Klima. Føreslått løyving er på om lag 16,4 mill. kroner på posten for 2021. Til ordninga for frivillige miljøorganisasjonar og allmennyttige stiftelsar innanfor forureiningsområdet er det sett av 5,8 mill. kroner, til ordninga for miljømerking, miljøvennleg forbruk og forbrukarinformasjon er det sett av 3,8 mill. kroner, og til ordninga for naturfaglege organisasjonar er det lagt inn 6,5 mill. kroner.

Midlar, 0,2 mill. kroner, til Cens standardiseringsarbeid knytt til metodeutvikling for å måle utslepp frå vedomnar til luft er flytta frå kap. 1400 post 76 til nytt kap. 1420 post 77.

Frivillige miljøorganisasjonar og allmennyttige stiftelsar innanfor forureiningsområdet

Mål

Tilskotsordninga skal medverke til å halde oppe eit utval av demokratisk oppbygde, landsomfattande organisasjonar med arbeid mot forureining som formål, for å sikre frivillig engasjement og styrkje medverknaden i miljøspørsmål lokalt, regionalt og nasjonalt, basert på fagleg innsikt.

Målet er òg å påverke produksjons- og forbruksmønsteret ved å byggje opp og formidle kompetanse om miljøvennleg produksjon og forbruk og stimulere til berekraftig praksis i næringsliv, hushald og offentleg verksemd.

Tildelingskriterium

Storleiken på driftstilskota blir fastsett mellom anna ut frå ei vurdering av aktivitetsnivået til organisasjonane nasjonalt og lokalt, økonomien deira og alternative høve til finansiering, saman med medlemstalet i organisasjonane.

Ordninga omfattar tilskot til

- Norsk vassforeining
- Norsk foreining mot støy
- LOOP
- Foreininga Hold Norge Rent
- Folkeaksjonen oljefritt Lofoten, Vesterålen og Senja

Det er i 2021 rekna med tilskot til dei nemnde tilskotsmottakarane på same nivå som i 2019. Støtten til Hold Norge Rent, er foreslått økt med kr 800.000,-. Det er ein føresetnad at organisasjonane og stiftelsane sender inn søknad om tilskot. Det blir fortløpande vurdert om organisasjonane og stiftelsane tilfredsstillar kriteria for å ta imot støtte.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarar bli følgde opp for å kontrollere at midlane blir nytta som føreset, og at tiltak blir gjennomførte. Oppfølging og kontroll går føre seg ved generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapporteringar.

Rapport 2019

Midlane er brukte til grunnstøtte til drift, opplæringstiltak og informasjonstiltak og førebyggjande arbeid generelt i dei ulike organisasjonane.

Miljømerking, miljøvennleg forbruk og forbrukarinformasjon

Mål

Standardar for miljøleing, produkt og tenester og miljømerking er viktige verktøy i ein førebyggjande miljøpolitikk. Standardisering inneber utarbeiding av krav og spesifikasjonar for varer, tenester, prosessar og verksemder. Miljømerking skal gi informasjon til og bevisstgjer av forbrukarar, næringsliv og offentlege verksemder om miljøvennlege val. Dei offisielle miljømerkeordningane som Svana og Blomen er eit viktig supplement til lovpålagde krav og medverkar til redusert bruk av prioritetslistestoff. Merkeordningane er nærare omtalte i Barne- og likestillingsdepartementets budsjettproposisjon. Posten omfattar

driftstilskot til Stiftelsen Miljømerking og Standard Norge. Tilskot til Omatt – Bransjeforeningen for ideelle Gjenbruksaktører blir ført vidare.

Kriterium for måloppnåing

Klima- og miljødepartementet føreset at midlane blir nytta til å intensivere arbeidet med verkemiddel som fremjar prioriterte miljø- og berekraftsmål. Innan standardiseringsarbeidet er det viktig med arbeid knytt til europeiske og internasjonale standardar som er særleg relevante for miljøleing og klima- og miljøomsyn i produkt og tenester. For miljømerking er det sentralt med utvikling av miljøkriterium, slik at fleire produktgrupper blir merkte. Det skal særleg leggast vekt på å utvikle og vidareutvikle kriteriesett for produktgrupper som medfører stor miljøbelastning. Det skal òg fokuserast på tiltak for å få fleire produsentar til å søkje om merket innanfor områda der det er utvikla kriterium, og for å gi forbrukarar informasjon om spekteret av miljømerkte produkt på marknaden.

Tildelingskriterium

Tildeling av midlar er basert på resultata organisasjonane hadde føregåande år og ein konkret søknad om midlar for kommande periode, sett opp mot prioriterte nasjonale miljø- og berekraftsmål.

Oppfølging og kontroll

Drifts- og prosjektilskota blir følgde opp gjennom krav som blir fastsette i kvart enkelt tilsegnsbrev. Det blir motteke årsrapport og/eller rekneskapsversikt for alle tilsegner, i tillegg til at det er fagleg kontakt med dei enkelte tilskotsmottakarane.

Rapport 2019

Midlane til Stiftelsen Miljømerking er brukte til å auke kunnskapen om, kjennskapen til, og aksepten av miljømerkinga.

Midlane til Standard Norge er brukte til arbeid knytt til europeiske og internasjonale standardar som er særleg relevante for miljøleing og klima- og miljøomsyn i produkt og tenester.

Naturfaglege organisasjonar

Mål

Ordninga skal medverke til å halde oppe eit utval av demokratisk oppbygde, landsomfattande organisasjonar innanfor naturområdet for å sikre frivil-

lig engasjement og styrkje medverknaden i miljøspørsmål lokalt, regionalt og nasjonalt, basert på fagleg innsikt.

Tildelingskriterium

Storleiken på driftstilskota blir fastsett mellom anna ut frå ei vurdering av aktivitetsnivået til organisasjonane nasjonalt og lokalt, økonomien deira og alternative høve til finansiering, saman med medlemstalet i organisasjonane.

Det er rekna med tilskot til

- Foreininga Våre Rovdyr
- Norsk Biologforeining
- Norsk Botanisk Foreining
- Norsk Entomologisk Foreining
- Norsk Ornitologisk Foreining
- Norges sopp- og nyttevekstforbund
- Norsk Zoologisk Foreining

For 2021 er det rekna med tilskot til dei nemnde tilskotsmottakarane på same nivå som for 2020.

Tilskot til den enkelte organisasjonen blir utbetalt etter søknad.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarar blir følgde opp med kontroll av at midlane blir nytta som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Oppfølging og kontroll går føre seg ved generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapporteringar. I tillegg kjem fagleg kontakt med dei enkelte tilskotsmottakarane.

Rapport 2019

Midlane blei nytta til grunnstøtte til drift, informasjonsverksemd og prosjekt i dei ulike organisasjonane.

Post 78 Friluftslivsformål, kan overførast

Posten er retta mot resultatområdet Friluftsliv.

Føreslått løyving er på om lag 180,8 mill. kroner på posten for 2021.

Posten er samla sett redusert med om lag 3,1 mill. kroner. Det er behov for ei tilsegnsmakt på 3 mill. kroner til anskaffingar i samband med kjøp og reparasjonar av båtar i Skjærgårdstjenesten, jf. forslag til vedtak VI.

Til posten ligg fleire tilskotsordningar som er omtalt under.

Friluftslivsaktivitet

Tilskot til friluftslivsaktivitet har ei ramme på 44,5 mill. kroner.

Mål

Målet med ordninga er å medverke til auka deltaking i helsefremjande, trivselsskapande og miljøvennleg friluftsliv for alle grupper i befolkninga.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga vil bli dokumentert gjennom resultatindikatorane på resultatområdet Friluftsliv. Måloppnåinga blir òg vurdert ut frå oppnådde resultat og omfanget av aktivitetsfremjande tiltak i regi av friluftslivsorganisasjonane.

Tildelingskriterium

Det blir primært gitt tilskot til friluftslivstiltak som stimulerer til direkte friluftslivsaktivitet. Det er òg mogleg å få støtte til enkelt materiell og utstyr når dette medverkar til å fremje den friluftslivsaktiviteten det blir søkt om tilskot til. Det kan dessutan bli gitt tilskot til informasjonstiltak om rettar og plikter etter allemannsretten. Det blir ikkje gitt midlar til kostnadskrevjande utstyr, utstyrssentralar eller supplering av utstyrslager.

Desse typene aktivitetar blir prioriterte:

- aktivitetar som er lite ressurskrevjande og lett tilgjengelege for ulike brukargrupper
- tiltak som blir gjennomførte i nærmiljøet med særleg vekt på byar og tettstader
- tiltak som inkluderer ein plan for marknadsføring av tiltaket overfor aktuelle målgrupper
- tiltak som medverkar til auka deltaking i friluftsliv over tid

Personar som er lite fysisk aktive, barn, unge og barnefamiliar og personar med nedsett funksjonsevne er prioriterte.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarar blir følgde opp med kontroll av at midlane blir nytta som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakarar går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

Rapport 2019

Totalt blei det i 2019 gitt 51,5 mill. kroner i tilskot til lag og organisasjonar som arbeider med aktivtetsfremjande tiltak for friluftsliv. Av dette fekk landsomfattande friluftslivsorganisasjonar 25,7 mill. kroner direkte frå Miljødirektoratet, mens lokale og regionale lag og organisasjonar fekk 25,7 mill. kroner frå fylkeskommunane. Totalt kom det inn 866 søknader om statleg støtte frå posten, og det totale søknadsbeløpet var på 110,5 mill. kroner.

Midlane er i all hovudsak brukte til å støtte tiltak for barn, unge og barnefamiljar, tiltak som stimulerer nye grupper til å delta friluftslivsaktivitetar, til dømes personar med nedsett funksjonsevne og etniske minoritetar i Noreg, og tiltak som medverkar til å utvikle samarbeidet mellom friluftsliv og kulturminne. Døme på tiltak som fekk tilskot frå Miljødirektoratet er Friluftsrådenes Landsforbunds prosjekt «Læring i friluft» og «Friluftsliv og folkehelse – tiltak for lite aktive» og Norsk Friluftslivs prosjekt «Friluftslivets veke». Det er òg gitt tilskot til Norges sopp- og nyttevekstforbund til «soppens dag», til Norsk Botanisk Forenings arrangement «villblomstens dag», til Norges Naturvernforbunds prosjekt «Opplev naturen – livsgrunnlaget vårt» og til Norges Bedriftsidrettsforbunds aktivitetstilbod «Ti på Topp». 13 mill. kroner blei tildelt Norsk Friluftsliv, som fordelte dette vidare til sine eigne medlemsorganisasjonar.

Friluftslivsaktivitet for personar med innvandrarbakgrunn

Ordninga har ei ramme på 10 mill. kroner.

Mål

Målet med ordninga er å medverke til auka deltaking i helsefremjande, trivselsskapande og miljøvennleg friluftsliv for personar med innvandrarbakgrunn og gjennom dette medverke til å auke integreringa av personar med innvandrarbakgrunn i befolkninga elles.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga vil bli dokumentert gjennom resultatindikatorane på resultatområdet Friluftsliv. Måloppnåinga blir òg vurdert ut frå oppnådde resultat og omfanget av aktivtetsfremjande tiltak i regi av friluftslivsorganisasjonane.

Tildelingskriterium

Det blir primært gitt tilskot til friluftslivstiltak som stimulerer til direkte friluftslivsaktivitet. Det kan òg løyvast støtte til enkelt utstyr og materiell når dette medverkar til å fremje den friluftslivsaktiviteten det blir søkt om tilskot til. Det blir ikkje gitt midlar til kostnadskrevjande utstyr, utstyrssentralar eller til supplering av utstyrslager.

Desse typane aktivitetar blir prioriterte:

- tiltak som er lite ressurskrevjande og lett tilgjengelege
- tiltak som fører til auka integrering av personar med innvandrarbakgrunn i befolkninga elles
- tiltak som blir gjennomførte i nærmiljøet med særleg vekt på byar og tettstader
- tiltak som inkluderer ein plan for marknadsføring av tiltaket overfor målgruppa
- tiltak som medverkar til auka deltaking i friluftsliv over tid

Barn, unge og barnefamiljar er prioriterte i ordninga.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarar blir følgt opp med tanke på at midlane blir nytta som føreset, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakarar går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

Rapport 2019

Ordninga hadde ei ramme på 10 mill. kroner i 2019. Totalt var det 20 søkjarar som til saman søkte om 17,6 mill. kroner. 16 lag og organisasjonar blei tildelte tilskot.

Tiltaka omfatta tilbod om turar og aktivitetar, men òg tiltak for inkludering og opplæring av personar med innvandrarbakgrunn til å bli leiarar i lag og organisasjonar. Leiarar med innvandrarbakgrunn er viktige for vidare rekruttering av personar med innvandrarbakgrunn.

Døme på tiltak er Wild Xs ungdomsprosjekt «Wild X aktivtetsprogram» med opplæring og tilbod om turar knytte til jakt, fiske og anna friluftsliv, Friluftsrådenes Landsforbunds prosjekt «Friluftsrådenes friluftstiltak for innvandrere», Norsk Friluftslivs prosjekt «Integrering gjennom friluftslivet», Den Norske Turistforenings prosjekt «Nøkkelen til inkludering», Raudekrossens prosjekt «Til topps lokalt» og Skiforeningens tiltak «Friluftsglede for alle».

Driftsstøtte til friluftslivsorganisasjonar

Ordninga har ei ramme på 39 mill. kroner.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å styrkje interessa for deltaking i friluftsliv i allmenta gjennom det arbeidet som skjer i dei store friluftslivsorganisasjonane og deira lokale lag og foreiningar.

Friluftsrådernes Landsforbund (FL) er paraplyorganisasjonen for dei interkommunale friluftsråda. (Det er 29 interkommunale friluftsråd, og 28 er tilslutta FL.) Det er sett av 16,9 mill. kroner i administrasjonsstøtte til FL og dei interkommunale friluftsråda. Det er eit mål at flest mogleg kommunar er med i eit interkommunalt friluftsråd.

Norsk Friluftsliv er paraplyorganisasjon for 17 friluftslivsorganisasjonar med til saman over 950 000 medlemmer. Det er sett av 5,57 mill. kroner i administrasjonsstøtte til Norsk Friluftsliv.

FL, Norsk Friluftsliv og Samarbeidsrådet for naturvern (SRN) har etablert fylkesvise samarbeidsnettverk for natur og friluftsliv (FNF – Forum for natur og friluftsliv). Til FNF er det sett av 13,5 mill. kroner i administrasjonsstøtte.

Organisasjonen Wild X tilbyr friluftslivsaktivitetar med personar med innvandrarbakgrunn i alderen 12–25 år som hovudmålgruppe. Det er sett av 1,5 mill. kroner i administrasjonsstøtte til Wild X.

Tjukkasgjengen driv med lågterskeltilbod innfor friluftsliv og fysisk aktivitet, og hovudmålgruppa er personar som er lite fysisk aktive. Det er sett av 1,5 mill. kroner i administrasjonsstøtte til Tjukkasgjengen.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga vil bli dokumentert gjennom resultatindikatorane på resultatområdet Friluftsliv.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarar blir følgde opp med tanke på at midlane blir nytta som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakarar går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar og gjennom eit årleg kontaktmøte med kvar organisasjon.

Rapportering om bruk av tilskotsmidlar skjer i årlege kontaktmøte med FL, friluftsråd som ikkje er knytte til FL, Norsk Friluftsliv, FNF, Wild X og Tjukkasgjengen.

Rapport 2019

Totalt blei det tildelt 15,55 mill. kroner til FL og interkommunale friluftsråd i 2019. Midlane er nytta til drift, til å styrkje arbeidet i FL og til å utvide FLs engasjement geografisk. Det er stor interesse for interkommunalt samarbeid om friluftsråd, og i 2019 var det 29 interkommunale friluftsråd med over 260 medlemskommunar. Friluftsråda femner slik vel 75 pst. av befolkninga i heile landet.

Det blei i 2019 inngått avtale med grunneigarar om 19 km med nye turstiar, skiløyper og turvegar, og friluftsråda har saman med medlemskommunane arbeidd med å sikre 17 nye friluftsområde. Det er tilrettelagt 92 km med nye turstiar, og friluftsråda har vore pådrivarar og koordinatorar i arbeid med å skilte og merkje ytterlegare 1 355 km.

Friluftsråda har hatt opne turar med 25 000 deltakarar, tiltak for barn og ungdom med 19 300 deltakarar og tiltak for personar med minoritetsbakgrunn med 11 000 deltakarar. I tillegg har over 150 000 personar vore med på turar der friluftsråda har vore medarrangørar. Friluftsråda har framleis stor innsats retta mot friluftsliv og bruk av naturen i læringsarbeidet i barnehage og skule, og engasjerer seg i arbeidet med å ta vare på arealgrunnlaget for friluftsliv gjennom verdikartlegging av friluftsområde, gjennom deltaking i fylkesvise Forum for natur og friluftsliv og gjennom fråsegner i ulike arealsaker.

Friluftsråda forvaltar 579 offentleg eigde friluftsområde med omfattande oppgåver knytte til mellom anna skjøtsel, vask av toalett og bosshandtering, og forvaltar over 2 650 km turstiar, 159 km turvegar og 338 km skiløyper.

Norsk Friluftsliv blei tildelt 5,07 mill. kroner i administrasjonsstøtte. Norsk Friluftsliv får dessutan aktivitets- og prosjektmidlar frå Miljødirektoratet for vidare tildeling til sentralledda i Norsk Friluftslivs medlemsorganisasjonar. Arbeidet omfattar i stor grad påverknads- og informasjonsarbeid overfor offentlege styresmakter og andre organisasjonar med sikte på å skape best mogleg vilkår for friluftslivet.

Forum for natur og friluftsliv (FNF) blei i 2019 tildelt 12 mill. kroner i administrasjonsstøtte via sekretariatet med sentral leining av organisasjonen. Arbeidsgivaransvaret er plassert sentralt for alle tilsette. Alle fylke har ein eigen FNF-koordinator, og litt over halvparten av fylka har koordinatorar i 80–100 pst. stilling. FNF-koordinatorane gjer eit stort og viktig arbeid for natur- og friluftslivinteressene i dei enkelte fylka.

Wild X fekk i 2019 utbetalt 1,5 mill. kroner i driftsstøtte. Organisasjonen er under stadig utvikling, mellom anna med oppretting av lokallag i fleire fylke.

Tjukkasgjengen fekk i 2019 utbetalt 1,5 mill. kroner i driftsstøtte. Organisasjonen arbeider særleg med å støtte lokale «Chapter».

Tiltak i statleg sikra friluftslivsområde

Ordninga har ei ramme på 32 mill. kroner.

Mål

Målet med ordninga er å medverke til naturvennleg fysisk tilrettelegging og skjøtsel i statleg sikra friluftslivsområde og i område verna som friluftslivsområde etter markalova, slik at områda blir tilgjengelege og attraktive.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga vil bli dokumentert gjennom resultatindikatorane på resultatområdet Friluftsliv.

Måloppnåinga blir òg vurdert ut frå oppnådde resultat i kommunane med opparbeiding og skjøtsel av statleg sikra friluftslivsområde.

Tildelingskriterium

Det blir tildelt tilskot til tilrettelegging som har eitt eller fleire av følgjande mål:

- Minske dei fysiske hindringane for friluftsliv og leggje til rette for auka friluftslivsaktivitet for alle
- ta vare på opplevingskvalitetane i området og leggje til rette for gode naturopplevingar
- hindre at friluftsliv fører til unødige naturinngrep, slitasje og forstyrning av plante- og dyrelivet, kulturminne og kulturmiljø.

Tilskot kan berre bli gitt der tiltaket inngår i ein gjeldande og godkjend forvaltningsplan knytt til tilrettelegging av statleg sikra friluftslivsområde. For område verna som friluftslivsområde etter markalova er det eit vilkår at tiltaka er i tråd med verneforskrift og eventuell forvaltningsplan for området.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarar blir følgde opp med tanke på at midlane blir nytta som føreset, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakarar går føre seg gjennom generell formalia- og

sannsynskontroll i fylkeskommunane av innsende rapportar.

Rapport 2019

Budsjettet for 2019 var 34 mill. kroner, som blei tildelt fylkeskommunane for vidare tildeling til kommunar og interkommunale friluftsråd. Fordelinga blei utført på grunnlag av omfanget av statleg sikra friluftslivsområde og om det låg føre forvaltningsplanar for friluftslivsområda som dokumenterte behov for tiltaksmidlar. I gjennomsnitt blei fylka i 2019 tildelte 1,89 mill. kroner. Eit fylke blei tildelt 5,5 mill. kroner, mens det fylket som fekk minst, blei tildelt 95 000 kroner. I alt fekk 7 fylke tildelt meir enn 2 mill. kroner.

Totalt fekk fylkeskommunane 273 søknader frå kommunar og interkommunale friluftsråd, og totalt søknadsbeløp var 90,5 mill. kroner. Tiltaka var kostnadsberekna til totalt 167 mill. kroner, noko som viser at mange søkjarar medverkar sjølve med eigne midlar og dugnadsinnsats. Det blei i 2019 gitt statleg støtte til 193 tiltak. Ein stor del av tiltaka omfatta universell tilrettelegging slik at fleire grupper av befolkninga får høve til å nytte områda. Dei fleste tilretteleggingstiltaka stimulerer til aktivitet, til dømes etablering og merking av turveggar og stiar.

Døme på tiltak som fekk statleg støtte i Viken i 2019 er oppgraderingar i Sandvika friluftslivsområde i Sarpsborg kommune, nytt servicebygg på Høvikvollen i Røyken kommune, tilskot til Oslofjordens Friluftsråd til Storesand Friluftshus i Hvaler kommune, støtte til tiltak i Torva friluftslivsområde i Rælingen kommune, støtte til tiltak på Arnesstranda i Eidsvoll kommune og støtte til tiltak på Gamle Drammensbanen friluftslivsområde i Lier kommune. I Oslo fekk Bymiljøetaten støtte til informasjons- og skjøtselstiltak i tre ulike friluftslivsområde. I Innlandet fekk Ringsaker kommune midlar til Mjøsparken friluftslivsområde, og Søndre Land kommune fekk støtte til miniklatrepark i Vassendlandet. I Vestfold og Telemark fylke fekk Tønsberg kommune midlar til fleire tiltak på Ringshaugstranda, Larvik kommune fekk tilskot til toalett på Framnesodden ved Farrisvatnet og ymse tiltak på Vestre Rakke, Drangedal kommune fekk midlar til ymse tiltak i Smibekkhavna friluftslivsområde og Kragerø kommune fekk midlar til å rehabilitere Tårnbrygga på Jomfruland. I Aust- og Vest-Agder fekk Slåttholmen i Lillesand støtte til tilrettelegging og skjøtsel, Tvedestrand kommune fekk midlar til Furøya/Hestøya friluftslivsområde, Vegårdshei kommune fekk midlar til bade- og fiskeplass i Vaskarplassen friluftslivsområde, Kristi-

ansand kommune fekk tilskot til ymse tiltak i friluftslivsområda på Flekkerøya og Odderøya, og Farsund kommune fekk midlar til kystleihytte med rasteplass i Varnes friluftslivsområde. I Rogaland fekk Jæren Friluftsråd midlar til ombygging av toalett på Vistestranden, Solastranden og Brekko, og Strand kommune fekk midlar til tiltak på Jørpelandsholmen. I Vestland fylke fekk Bergen og Omland Friluftsråd støtte til fleire formål, mellom anna ymse tiltak i Helleneset friluftslivsområde og skjøtselstiltak i fleire område, Friluftsrådet Vest fekk midlar til parkeringsplassar i Melderskin og Siggjo friluftslivsområde og Høyanger kommune fekk midlar til ymse tiltak i Austreimneset friluftslivsområde. I Møre og Romsdal fekk mellom anna Sunnmøre friluftsråd midlar til ny gapahuk i Helsemvika friluftslivsområde og Ørsta kommune fekk tilskot til nytt toalettbygg i Vekslet friluftslivsområde. I Trøndelag fekk Klæbu kommune midlar til toalett i Svean Friluftspark, og Malvik kommune fekk støtte til lyssetjingstiltak i Midtsandtangen friluftslivsområde. Nordland fylkeskommune løyvde midlar til tiltak i Stia friluftslivsområde i Meløy kommune også i 2019, og til Vega kommune til fleire tiltak i Sundsvollstranda friluftslivsområde. I Troms og Finnmark fylke fekk Midt-Troms friluftsråd støtte til tiltak i Sørvika friluftslivsområde, Ishavskysten Friluftsråd fekk støtte til grillhytte i Skrivarholmen friluftslivsområde og Alta kommune fekk tilskot til tiltak i Lathari friluftslivsområde.

Skjærgårdstjenesten

Ordninga har ei ramme på 35,5 mill. kroner.

Mål

Ordninga gir statlege budsjettmidlar til drift av Skjærgårdstjenesten, inkludert kjøp og større reparasjonar av båtar knytte til tenesta og Skjærgårdstjenestens arbeid med tiltak mot marin forøpling.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga vil bli dokumentert gjennom resultatindikatorane på resultatområdet Friluftsliv.

Måloppnåinga blir òg vurdert mellom anna ut frå talet på friluftslivsområde som er drifta i dei enkelte driftsområda, kor mange dagsverk dei enkelte driftsområda har brukt til fjerning av marin forøpling, og kor mange dagar dei enkelte driftsområda har brukt til hjelp til Statens naturoppsyn.

Tildelingskriterium

Fordelinga til dei ulike driftsområda i 2021 står i tabellen under. Midlane blir fordelte til fylkeskommunane.

Miljødirektoratet kan i samband med overføring konkretisere vilkår og føresetnader knytte til dei statlege driftstilskota.

Tabell 7.3 Fordeling til driftsområde i skjærgårdstjenesten

Driftsområde som midlane blir fordelt til	(i 1 000 kr)
Ytre Oslofjord Øst (Viken fylkeskommune)	3 035
Indre Oslofjord (Viken fylkeskommune)	3 135
Ytre Oslofjord Vest (Vestfold og Telemark fylkeskommune)	3 275
Telemark (Vestfold og Telemark fylkeskommune)	3 325
Aust-Agder (Agder fylkeskommune)	3 205
Vest-Agder (Agder fylkeskommune)	4 095
Vestkystparken (Vestland fylkeskommune)	4 280
Møre og Romsdal (Møre og Romsdal fylkeskommune)	1 350
Sum	25 700

I 2017 blei det øyremerkte 5 mill. kroner i driftsmidlar til utviding av Skjærgårdstjenesten med nye einingar nord for dagens verkeområde. I 2018

blei det oppretta eit nytt driftsområde i Møre og Romsdal. Det vil hausten 2020 truleg bli etablert ei ny eining av Skjærgårdstjenesten i Sogn og

Fjordane. Den eininga vil i 2021 få midlar til drift fordelt direkte frå Miljødirektoratet. Frå 2022 tek ein sikte på at tildelinga til dette driftsområdet inngår i ordinær tildeling til driftsområda. Det er ingen konkrete planar om etablering av andre nye einingar, og departementet vil derfor bruke resterande midlar på posten til å styrkje eksisterande driftseiningar.

Vidare er 5 mill. kroner av løyvinga øymerkt til arbeidet med fjerning av marint søppel. Midlane til dette blir fordelte til dei einingane i Skjærgårdstjenesten som søker om å få øymerkte midlar til fjerning av marint søppel. Tildelinga blir samordna med dei ordinære tilskotsmidlane til tiltak mot marin forsøpling.

Andre midlar på posten er øymerkte til båtinvesteringar og opplæring.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarar blir følgde opp for å sikre at midlane blir nytta som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakarar går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av rapportar sende til fylkeskommunane.

Rapportering om bruk av tilskotsmidlar blir òg tekne opp i møte mellom Miljødirektoratet/fylkeskommunen og Skjærgårdstjenesten i dei tre regionområda, og det skal rapporterast i samband med søknader om tilskot kommande år.

Rapport 2019

Skjærgårdstjenesten fekk i 2019 gode resultat i alle driftseiningar. Det blei ikkje teke i bruk nye arbeidsbåtar i 2019. Som ei oppfølging av evalueringa av Skjærgårdstjenesten blei det i 2019 gjennomført ytterlegare tiltak for å utvikle tenesta vidare. Mellom anna er det gjennomført fleire tiltak på kompetansesida, tiltak for oppfølging av nye forskrifter for bygging av mindre lasteskip, tiltak for å styrkje styrings- og rapporteringsrutinane og opplæring av fylkeskommunane for at dei skal kunne overta dei regionale styringsoppgåvene frå fylkesmannen.

Andre friluftslivstilskot

Det er sett av 6 mill. kroner til Miljødirektoratets ferdselsåreprosjekt, som har som mål å fremje planlegging, opparbeiding, skilting og merking av samanhengande nettverk av ferdselsårer for friluftsliv i kommunane. Ei prioritert oppgåve i 2021

vil vere å medverke til at kommunane utarbeider ein plan for friluftslivets ferdselsårer.

Det er sett av 1,2 mill. kroner til Norsk Friluftslivs prosjekt «Integrering gjennom friluftsliv». Midlane skal gå til lønn, administrative utgifter og tiltak.

Det er sett av 1,2 mill. kroner til prosjektet «Friluftsliv for personar med funksjonsnedsetjing» i regi av Den Norske Turistforening. Midlane skal gå til lønn, administrative utgifter og tiltak.

Det er sett av 2 mill. kroner til Den Norske Turistforening, øymerkt drift og vidareutvikling av den digitale turplanleggjaren UT.no.

Det er sett av 5 mill. kroner til utvikling av blågrøn infrastruktur i områdesatsingane i Oslo. Dette omfattar Groruddalssatsinga, områdesatsing i Oslo sør og områdesatsing i Oslo indre aust. Områdesatsingane er eit samarbeid mellom Oslo kommune og staten.

Det er sett av 1,0 mill. kroner til Skiforeningens prosjekt «Norske skispor», som formidlar kompetanse nasjonalt til alle aktuelle aktørar innanfor etablering av skiløyper, med vekt på etablering av skispor under krevjande snøforhold, til dømes lite snø. Midlane skal gå til lønn, administrative utgifter og tiltak.

Det er sett av 2,2 mill. kroner til Norsk Friluftslivs prosjekt med mål om å fremje friluftsliv i skulen. Prosjektet omfattar mellom anna drift og vidareutvikling av Forum for friluftsliv i skolen. 1,0 mill. kroner av løyvinga er øymerkt oppfølging av det igangsette prosjektet med mål om å vidareutvikle eit utval eksisterande, vellykka satsingar innanfor natur og friluftsliv retta mot barn og unge i pedagogiske institusjonar som barnehage, skulefritidsordning og skule. Midlane skal gå til lønn, administrative utgifter og tiltak.

Det er sett av 1,17 mill. kroner til Den Norske Turistforening for å drifte og vidareutvikle prosjektet «Historiske vandreruter». «Historiske vandreruter» har som mål å auke bruken av gamle ferdselsruter med kulturhistoriske og friluftslivsmessige kvalitetar. Midlane skal gå til lønn, administrative utgifter og tiltak.

Under kap. 1400 post 76 er det omtale av Friluftsrådernes Landsforbunds prosjekt om vidareutvikling av aktivitetstiltak innanfor friluftsliv for barn og unge i ferie og fritid.

Rapport 2019

Godt tilgjenge til attraktive friluftslivsområde føreset at kommunane har kjennskap til kvar dei viktigaste friluftslivsområda er. Prosjektet kartlegging

og verdsetjing av friluftslivsområde blei avslutta i 2019, og har medverka til slik kunnskap. Alle fylke har vore involverte i arbeidet. Då prosjektet blei avslutta hadde 380 kommunar vore involverte i arbeidet. 265 kommunar er ferdige med kartlegginga, og ein kan finne resultatane i Miljødirektoratets Naturbase. 115 kommunar var godt i gang med kartlegginga, og dei vil bli følgde opp av fylkeskommunane.

Miljødirektoratet starta i 2019 eit ferdselsåreprosjekt. Prosjektet har som mål å fremje planlegging, opparbeiding, skilting og merking av samanhengande nettverk av ferdselsårer for friluftsliv i kommunane. I 2019 blei det fordelt 4 mill. kroner i tilskot til dei fylkeskommunane som har ei sentral rolle i prosjektet. Fylkeskommunane etablerer regionale prosjekt for å stimulere kommunane til å utarbeide planar for friluftslivets ferdselsårer. Planen skal utarbeidast etter Miljødirektoratets rettleiar M-1292 frå 2019, «Plan for friluftslivets ferdselsårer». I 2019 starta 83 kommunar arbeidet med å lage eigne planar. 38 kommunar har gjennomført kartlegging og registrering av eksisterande ferdselsårer i sin kommune.

Miljødirektoratet har delteke på møte i programstyret for nærmiljø i Groruddalssatsinga og har utbetalt prosjektmidlane for dette prosjektet til Oslo kommune. Det er rapportert for tildelte midlar gjennom den samla rapporteringa for programstyret sitt arbeid.

Post 79 Oppryddingstiltak, kan overførast, kan nyttast under postane 39 og 69

Utgiftene på posten må sjåast i samheng med midlar til same formål under postane 39 og 69. Midlane er retta mot resultatområdet Forureining. I dei fleste områda som får støtte, stammar forureininga frå langt tilbake i tid, og det er vanskeleg å finne den ansvarlege forureinaren. Foreslått løyving er på om lag 0,5 mill. kroner på posten for 2021. Midlane som staten løyver over dei tre postane 39, 69 og 79, er derfor nødvendige for at oppryddinga av forureiningane skal bli gjennomført.

Mål

Posten skal nyttast til å dekkje utgifter som kommunale og interkommunale selskap/verksemder, private verksemder og privatpersonar har til å undersøkje og gjennomføre oppryddingstiltak i grunnen på land og i botnen i sjø og vatn som er forureina med helse- og miljøskadelege stoff.

Kriterium for måloppnåing

Både for forureina sjøbotn og for forureina grunn er bruk av midlane knytt opp mot det nasjonale målet «Forureining skal ikkje skade helse og miljø» og målet «Utslepp av helse- og miljøfarlege stoff skal stansast».

Tildelingskriterium

Posten skal nyttast til delfinansiering av oppryddingsprosjekt. Prinsippet om at forureinaren betaler, ligg til grunn ved vurdering av om det skal givast tilskot. Sjå òg omtale under kap. 1420 postane 39 og 69.

Oppfølging og kontroll

Kontroll av bruk av midlar skjer mellom anna gjennom dokumentasjon av framdrift og sluttrapport innsend av tilskotsmottakaren.

Rapport 2019

Det blir her rapportert samla for oppryddingsarbeidet finansierte frå postane 39, 69 og 79.

Arbeidet med opprydding i forureina sjøbotn går framover. Fram til no er undersøkingar gjennomførte i dei fleste av dei prioriterte områda, og i fleire av områda har dei viktigaste oppryddingstiltaka starta eller blitt gjennomførte. Av dei viktigaste gjennomførte tiltaka i 2019 var ferdigstilling av arbeidet med å rydde opp sjøbotnen i Flekkfjord i Lister og Pollen og Kittelsbukta i Arendal. Arbeidet held òg fram for opprydding i forureina grunn der det trengst, mellom anna arbeid i samband med tilreiingsverket til nedlagde Killingdal gruve i Trondheim og forbetringar på grunnforureiningsdatabasen. I tillegg blei det i 2019 gjennomført tiltak for å rydde opp forureining av glasopor etter flaum hausten 2018 i Ottavassdraget.

Post 81 Naturarv og kulturlandskap, kan overførast, kan nyttast under post 21

Midlane under posten er retta mot resultatområda Naturmangfald og Friluftsliv.

Desse sju ordningane får tilskot frå posten: Forvaltningstiltak i verdsarvområde (11,8 mill. kroner), tiltak i utvalde kulturlandskap i jordbruket (22,5 mill. kroner), tiltak i kulturlandskapsområde registrerte som verdifulle kulturlandskap (1,1 mill. kroner), tiltak for ville pollinerande insekt (3,1 mill. kroner), verdiskaping basert på naturar-

ven (8,7 mill. kroner), villreinfjella som verdiskapar (8,3 mill. kroner) og nasjonale turiststiar (12,4 mill. kroner).

Posten er samla sett auka med om lag 1,6 mill. kroner. Føreslått løyving er på om lag 68 mill. kroner på posten for 2021.

Forvaltningstiltak i verdsarvområde

Mål

Målet med tilskot til forvaltningstiltak i norske verdsarvområde med viktige naturverdiar er å sikre at kvalitetane som låg til grunn for innskriking av områda på Unescos liste, blir bevart og overført til kommande generasjonar.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåing blir vurdert ut frå om forvaltninga er i tråd med kriteria for tildeling av verdsarvstatus og forvaltningsplanane for områda.

Tildelingskriterium

Dei aktuelle verdsarvområda er Vegaøyen, som blei innskrive på Unescos i verdsarvliste i 2004, og Vestnorsk fjordlandskap med Geirangerfjorden og Nærøyfjorden, som blei ført på lista i 2005. Mottakarar er stiftingane Vegaøyen Verdsarv, Geirangerfjorden Verdsarv og Nærøyfjorden Verdsarvpark. Posten dekkjer òg tilskot til Foreininga Noregs verdsarv til gjennomføring av arrangementet Verdsarvforum.

Midlane må sjåast i samanheng med midlar til verdsarvområda i Noreg under kap. 1429 post 79 Tilskot til verdsarven.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at mottakarane av tilskot blir følgde opp av Miljødirektoratet for å sjå til at midlane blir nytta som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakarar går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

Rapport 2019

Oppfølging av norske verdsarvområde med naturverdiar er organisert gjennom ideelle stiftingar på staden som blir tildelt tilskot til drift og gjennomføring av forvaltningstiltak innanfor rammer sette i forvaltningsplanar og retningslinjer for oppfølging av verdsarvkonvensjonen. Midlane har i 2019

medverka til gjennomføring av tiltak og satsingar på ulike tema for verdsarvforvaltning i verdsarvområda Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap. Desse omfattar mellom anna forvaltningsplanlegging, strategiarbeid, nettverksbygging, lokal involvering og organisering av samarbeid. Det er lagt vekt på samarbeid og medfinansiering med andre aktørar i gjennomføringa av tiltak. Forpliktingane knytte til formidling og informasjon om kultur- og naturverdiar er tekne hand om og utvikla vidare gjennom tiltak retta mot barn, unge og besøkjande. Initiativ med målsetjing om å utvikle betre besøkshandtering og redusert forureining er førte vidare.

Tiltak i utvalde kulturlandskap i jordbruket

Ordninga omfattar midlar til oppfølging av den frivillige ordninga utvalde kulturlandskap i jordbruket. Dette er ei felles satsing mellom landbruks- og miljøstyresmaktene frå 2009. Talet på område i ordninga har auka i takt med auka budsjett, og omfatta i starten av 2020 46 kulturlandskap fordelt over heile Noreg. Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet skal hausten 2020 levere ein plan for 2020–2025 der behovet for å styrke innlemma område og eventuell innlemme fleire kulturlandskap i ordninga blir vurdert.

Mål

Målet med tilskotet er å sikre ei berekraftig forvaltning av norske kulturlandskap som inngår i den frivillige ordninga utvalde kulturlandskap i jordbruket.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåing blir vurdert ut frå om forvaltninga er i tråd med kriteria for utpeiking av utvalde kulturlandskap i jordbruket.

Tildelingskriterium

Eit nasjonalt sekretariat leidd av Landbruksdirektoratet, saman med Miljødirektoratet og Riksantikvaren, følgjer forvaltninga av områda i samarbeid med fylka. Ny forskrift om tilskot i utvalde kulturlandskap i jordbruket og verdsarvområda Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap gjeld frå 1. januar 2020. Kommunane har no ansvaret for administrasjon, tilskotsforvaltning og prioritering av tiltak i samråd med områdeutval i dei enkelte områda. Midlane blir tildelte med grunnlag i godkjende forvaltningsplanar. Landbruks- og miljø-

vernavdelingane hos fylkesmennene vil, i samarbeid med regional kulturminneforvaltning, framleis vere sentrale faglege rådgivarar for ordninga. Landbruksavdelingane koordinerer framleis fylkesvise budsjettinnspel og rapportering på ordninga til nasjonale styresmakter.

Oppfølging og kontroll

Innanfor forvaltningssystemet for tilskot (Agros) har Landbruksdirektoratet i 2020 utvikla ei ny løysing for søknadsbehandling og rapportering knytt til ordninga for utvalde kulturlandskap i jordbruket. Kommunane behandlar søknader og tildeler midlar, mens fylkesmannen har ansvaret for kontroll og rapporterer til nasjonale styresmakter. Kontrollen av tilskotsmottakarar skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

Fylkesvis rapportering dannar grunnlaget for årleg rapport for ordninga frå dei tre samarbeidande direktorata til Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet.

Rapport 2019

I 2019 var dei samla løyvingane til arbeidet med utvalde kulturlandskap på 32,8 mill. kroner (11 mill. kroner gjennom jordbruksoppgjeret og 21,8 mill. kroner over budsjettet til Klima- og miljødepartementet).

Midlane til utvalde kulturlandskap blir fordelte på tiltak innanfor planlegging og prosess, skjøtsel og andre typar tiltak for å ta vare på kulturminne, naturmangfald og landskapsverdiar, overvaking og dokumentasjon, formidling, tilrettelegging og tiltak som held oppe landbruksdrift i områda (næringsutvikling, seterdrift m.m.). I 2019 gjekk 2 pst. av midlane til kulturminnetiltak, 20 pst. til landskapsskjøtsel, 11 pst. til målretta tiltak for å ta vare på naturmangfald og 20 pst. til næringsutviklingstiltak. Særskild årsrapport for ordninga utarbeidd av Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren gir nærmare oversikt over fordeling av midlane på ulike formål, og informasjon om viktige utviklingstrekk i områda.

Tiltak i kulturlandskapsområde registrerte som verdifulle kulturlandskap

Mål

Målet med ordninga er å sikre berekraftig forvaltning av norske kulturlandskap som inngår i Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåing blir vurdert ut frå om tiltaka sikrar naturmangfaldet i kulturlandskapsområde med store naturverdiar.

Tildelingskriterium

Det er utvikla eit eige sett med kriterium for tildeling med ei liste over prioriterte område som kan søkje om tilskot. Blant søknader som gjeld tilskot til tiltak i kulturlandskapsområde registrert som verdifulle kulturlandskap, vil dei som er forankra i ein skjøtelses- eller tiltaksplan bli prioriterte.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarane blir følgde opp med tanke på at midlane blir nytta som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakarar skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

Rapport 2019

Det blei innvilga 34 søknader i 2019, hovudsakleg til tiltak for å hindre attgroing, gjennomføre skjøtsel i biologisk viktige areal og gjennomføre andre tiltak for å ta vare på naturverdiar knytte til verdifulle kulturlandskap.

Tiltak for ville pollinerande insekt

Mål

Målet med ordninga er å medverke til å sikre eller betre leveområda for ville pollinerande insekt.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåing blir vurdert ut frå om tiltaka sikrar gode leveområde for ville pollinerande insekt.

Tildelingskriterium

Søknader som gjeld areal med førekomst av mange artar eller artar på raudlista, vil bli prioriterte.

Oppfølging og kontroll

Mottakarane av tilskot blir følgde opp med tanke på at midlane blir nytta som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

Rapport 2019

Om lag 2,5 mill. kroner blei fordelt gjennom fylkesmennene til skjøtsels-, restaurerings- og tilretteleggingstiltak i felt for å betre kvaliteten på leveområde for pollinerande insekt, og til regionale kunnskaps- og informasjonstiltak. Om lag 0,5 mill. kroner blei tildelt to nasjonale kunnskapsformidlingstiltak: Fagleg rådgivingsteneste ved etablering og skjøtsel av blomsterrike areal (NIBIO) og kunnskapsformidling om humler og ville bier tilrettelagd for skulen (NTNU Vitskapsmuseet).

Verdiskaping naturarv

Mål

Målet med ordninga er å medverke til at verneverdiane i verneområda og andre verdifulle naturområde blir del av ei brei verdiskaping som har ein langsiktig positiv effekt på natur, lokalsamfunn og næringsutvikling.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga blir vurdert ut frå om tilskotet stimulerer til at verneområda og andre verdifulle naturområde blir del av ei brei verdiskaping der natur, lokalsamfunn og næringsutvikling har ein langsiktig positiv effekt av tiltaka.

Tildelingskriterium

Kommunar, regionråd, frivillige organisasjonar, verksemder, grunneigarar, naturinformasjonssenter, tilsynsutval og verneområdestyrer kan få tilskot til tiltak for å kanalisere ferdsel, tiltak for å utvikle besøksforvaltning av nasjonalparker, naturfagleg kompetanseheving i reiselivsverksemder, tiltak for å betre samarbeidet mellom naturforvaltning, næring og lokalsamfunn, og ulike typar av informasjon og leiing av prosjekt som fell inn under desse tiltaka.

Tilskot kan også bli gitt til implementering av merkevare- og kommunikasjonsstrategien for nasjonalparker i regi av nasjonalparkkommunar godkjende etter nye kriterium, nasjonalparklandsbyar og nasjonalparksenter. Det er krav om minst 50 pst. eigeninnsats (økonomiske midlar eller arbeidsinnsats).

Tilskot på 0,5 mill. kroner til foreininga Norges nasjonalparkkommuner er flytta frå posten til kap. 1400 post 76. Regionalparkane ved foreininga Norske parkar blir tildelt 5 mill. kroner. Midlane skal gå til drift og utvikling av organisasjonen.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer hovudsakleg i form av fortløpande kontakt mellom Miljødirektoratet og prosjekta som får tilskot. Kontrollen skjer i hovudsak gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende prosjektrapportar og årsmeldingar og av revisorstadfesta årsrekneskap.

Rapport 2019

Det kom inn 47 søknader i 2019. 28 av søknadene blei tildelte midlar. Det blei gitt tilskot til ulike typar av informasjons- og formidlingstiltak og tilrettelegging av turstiar, utkikkspunkt og andre attraksjonar for å fremje naturopplevingar og auke verdiskapinga i nasjonalparkkommunar og -landsbyar og andre område. Desse fekk tilskot i 2019: Færder kommune, Joma Næringspark A/S, Bjåen fjellstove, Nærøyfjorden Verdsarvpark, Lierne kommune, føretaket Audun Heier, Hardanger breføring, Rørvik kommune, Lierne nasjonalparksenter IKS, Engerdal kommune, Hol kommune, Munketrappenes venner, Målselv kommune, Stiftelsen Nordland nasjonalparksenter, foreininga Norges nasjonalparkkommuner, Magma Geopark A/S, nasjonalparklandsbyane Jondal, Lom, Storslett og Vingelen, Friluftsrådet for Lindesnesregionen, Lindesnes Havhotell, Åmli kommune, Lister friluftsråd og Vardø kommune.

Villrein fjellet som verdiskapar

Mål

Målet er å stimulere til brei verdiskaping knytt til dei ti nasjonale villreinområda, særleg retta inn mot ulike delar av reiselivet. Ordninga skal medverke til god gjennomføring av dei regionale planane for villreinområda og til å utvikle og spreie kunnskap om villreinen og villrein fjellet til ulike målgrupper.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga blir vurdert ut frå om tilskotet stimulerer til at dei nasjonale villreinområda blir del av ei brei verdiskaping der villrein, lokalsamfunn og næringsutvikling har ein langsiktig positiv effekt av tiltaka.

Tildelingskriterium

Tilskot kan bli tildelte til prosjekt i samsvar med den fastsette programplanen. Prosjekta skal omfatte fleire ulike tiltak og må vere knytte til eit

geografisk område eller eit tema innanfor dei kommunane som er omfatta av dei nasjonale villreinområda. Det er utvikla eit eige sett med søknadskriterium der det mellom anna blir lagt vekt på god samanheng med handlingsprogramma knytte til dei regionale planane. Det blir òg lagt vekt på at prosjekta skal ha geografisk spreiding og dekkje ulike tema og problemstillingar knytte til dei ulike nasjonale villreinområda. Prosjekta skal femne både miljøvis, sosial, kulturell og økonomisk verdiskaping. Det er krav om minst 50 pst. eigeninnsats i form av arbeid eller andre økonomiske midlar.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer hovudsakeleg i form av jamleg kontakt mellom Miljødirektoratet og dei prosjekta som får tilskot, og ved at fylkesmannen deltek i dei styrande organa for prosjekta. Kontroll skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende prosjektrapportar og årsmeldingar og av revisorstadfesta årsrekneskapar. Norsk villreinsenter har ei viktig rolle i fagleg oppfølging og rådgiving for prosjekta, og arrangerer òg årlege nettverkssamlingar for alle prosjekta i samarbeid med Miljødirektoratet.

Rapport 2019

Følgjande hovudprosjekt fekk tilskot i 2019: Villreinløypa (Gudbrandsdalsmusea / Lesja kommune), Dovrefjellaksen – samarbeid om formidling (Trøndelag fylkeskommune), Forollhogna – det heile fjellet (Forollhogna nasjonalparkstyre). Det blei òg etablert eit nytt hovudprosjekt Mennesket og reinen, som byggjer på eit gjennomført forprosjekt. Vidare fekk eit mindre prosjekt om forbetring av stinettet ved Hardangervidda nasjonalparksenter tilskot. Alle prosjekta er knytte opp mot dei regionale planane for nasjonale villreinområde, og dei har ført til brei mobilisering til samarbeid mellom ulike aktørar lokalt og regionalt. Prosjekta har også ført til at det er etablert gode koplingar til arbeidet med besøksstrategiar for verneområda. Det er oppretta eigne temaside for prosjekta på nettstaden til Norsk villreinsenter, villrein.no.

Nasjonale turiststiar

Nokre av midlane under ordninga kan brukast av Miljødirektoratet under post 21, til prosjektutvikling og prosjektstyring.

Mål

Nasjonale turiststiar er definerte som område med stor opplevingsverdi og attraksjonskraft, og er eit utval av stiar og turmål som gjennom heilskapleg besøksforvaltning toler mange besøkjande utan at natur- og kulturverdiar blir forringa, og der opplevinga for dei besøkjande er viktig. Tilstrøyminga fører til stor slitasje på stiane og naturen rundt, utfordringar med søppel/avfall, behov for informasjon både før og under besøket, og utfordringar med tryggleiken til dei besøkjande. Målet for ordninga er å utvikle eit avgrensa tal nasjonale turiststiar der tryggleik, opplevingsverdiar, informasjon og naturverdiar blir tekne vare på.

Ordninga skal ikkje leggje til rette for meir utbygging og tiltak enn det som er nødvendig, og alle tiltak skal vere innanfor rammene av allemannsretten og norsk friluftslivstradisjon. Eventuelle byggje- og anleggstiltak skal vere tilpassa landskapet, ha minst mogleg omfang og ta omsyn til natur- og opplevingskvalitetane i området.

God lokal forankring av arbeidet og langsiktig planlegging gjennom heilskapleg besøksforvaltning som skal munne ut i ein besøksstrategi, er eit krav for å bli autorisert som Nasjonal turiststi. Inntil 15 nasjonale turiststiar kan autoriserast, og det er berre stiar med ekstraordinært stort besøk og der internasjonale turistar utgjer ein stor del, som kan bli autoriserte. Berre stiar der noverande situasjon og framtidige planar i nærområdet til stien tek omsyn til naturmangfald, friluftsliv, tryggleik og landskapskvalitetar, kan bli autoriserte.

Stiar som er autoriserte som Nasjonal turiststi, blir prioriterte ved tildeling av midlar frå ordninga, men å vere autorisert er ikkje eit krav for å få midlar frå ordninga. Stiar som er autoriserte vil i tillegg få eit årleg grunntilskot på 300 000 kroner, slik at desse stiane får ei føreseieleg forvaltning. Grunntilskotet blir utbetalt frå og med året etter autoriseringa og kan berre nyttast til tiltak som gir rett til midlar i tilskotsordninga. Dei autoriserte stiane kan i tillegg søkje om midlar i den ordinære søknadsprosessen.

I 2021 vil følgjande autoriserte stiar få grunntilskot:

- Fosseråsa i Geiranger

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga blir vurdert ut frå om tilskotet medverkar til redusert slitasje og færre ulykker og utrykkingar frå hjelpemannskap i samband med ferdsl på stiane, og om tilskotet medverkar til å

halde oppe naturverdiar og miljøverdiar på og i tilknytning til stiane. I tillegg vil det bli lagt vekt på om ordninga medverkar til brei lokal verdiskaping.

Tildelingskriterium

Destinasjonsselskap, kommunar, kommunale eller interkommunale føretak, stiftelsar, frivillige organisasjonar og verneområdestyre kan søkje på ordninga. Søknader med breie samarbeidsrelasjonar mellom reiseliv, frivillige, kommune og forvaltning vil bli prioriterte.

Tilskot blir gitt til prosjekt som handlar om turstiar med store opplevingskvalitetar der internasjonale turistar utgjer ein stor del av dei besøkande.

Det skal liggje føre ei prosjektbeskriving for stien og området som det blir søkt om tilskot til. Prosjektbeskrivinga skal vise omfang av besøk på den aktuelle stien, gjere greie for kva som er utfordringane for det aktuelle området og innehalde ein plan der ein syner kva tiltak som kan ta hand om desse utfordringane. Kva stien har å seie for lokalt reiseliv skal òg inngå i prosjektbeskrivinga.

Alle fysiske tiltak som får tilskot skal i utgangspunktet vere opne for allmenta. Alle bygge- og anleggstiltak skal vere tilpassa landskapet og natur- og opplevingskvalitetane i området.

Tildelte midlar skal i utgangspunktet brukast til tiltak på og i tilknytning til stiane. Det kan òg bli gitt tilskot til enkelte andre tiltak, til dømes informasjonstiltak og planleggingstiltak, og forprosjekt og prosjektleiing knytt til besøksforvaltning som førebuing til å søkje om autorisasjon. Det blir ikkje gitt tilskot til drift knytt til stiområda.

Det blir berre gitt tilskot til søkjarar som medverkar med minst 50 pst. eigeninnsats (økonomi-

miske midlar eller arbeidsinnsats som kan dokumenterast).

Prioriterte tiltak:

- tilrettelegging og merking av sti
- sikringsbuer og andre beredskapstiltak
- tilrettelegging av tilkomstsoner
- toalett/sanitæranlegg
- søppelhandtering
- prosjektleiing og planlegging knytt til besøksforvaltning
- informasjonstiltak, under dette også fjellvaktteneste, stipatroljar og vertskap ved til dømes startområdet for stien

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarane blir følgde opp med tanke på at midlane blir nytta som føresett, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakarar skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

Rapport 2019

Det kom inn 23 søknader i 2019, og 16 søkarar fordelt på 7 fylke fekk tildelt midlar. Mange stiar er rusta opp med mellom anna drenering av vatn og steinlegging. Ulike sikrings- og beredskapstiltak, under dette fjellvaktordning, blei finansierte. Viktige informasjonstiltak blei gjennomført, og enkelte startpunkt blei tilrettelagde. Desse fekk tilskot i 2019: Segla på Senja, Kjerag og Preikestolen i Lysefjorden, Reinebringen i Lofoten, Oppstemten i Bergen, Dronningruta i Vesterålen, Trolltunga i Odda, Romsdalseggen i Rauma, Nigardsbreen i Luster, Skagsvola i Trysil, Fløya i Tromsø, Rødøyløva i Rødøy, Midsundtrappene i Midsund, Engabreen i Meløy, Besseggen i Vågå og Fosseen i Geiranger.

Post 82 Tilskot til truga artar og naturtypar, kan overførast

(i 1 000 kr)

Underpost	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
82.1	Tilskotordning – truga artar	16 672	16 577	13 107
82.2	Tilskotordning – truga naturtypar	28 514	28 778	29 699
	Sum post 82	45 186	45 355	42 806

Posten er retta mot resultatområdet Naturmangfald. Posten er delt i to underpostar, ein for truga artar og ein for truga naturtypar. Underposten for

truga artar omfattar mellom anna tilskot til prioriterte artar og dei økologiske funksjonsområde deira, og artar som er klassifiserte som truga på

norsk raudliste for artar 2015. Tiltak for å bevare hubro er òg inkluderte i posten med fokus på tiltak mot elektrokusjon. Underposten for truga naturtypar omfattar tilskot til tiltak for utvalde naturtypar og naturtypar som er klassifiserte som truga på norsk raudliste for naturtypar 2018.

Posten er samla sett redusert med om lag 2,5 mill. kroner. Det er flytta 4 mill. kroner frå posten til kap. 1420 post 21 for å dekkje drift av kultiveringsanlegg for elvemusling. Føreslått løyving er på 42,8 mill. kroner på posten for 2021.

Truga artar

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til å gjennomføre tiltak for å ta vare på truga plante- og dyreartar, under dette artar som er valde ut som prioriterte artar. Ordninga inkluderer òg økologiske funksjonsområde for prioriterte artar.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga blir vurdert ut frå talet på tiltak knytte til truga artar. Måloppnåinga for hubro blir vurdert ut frå talet på stolpar/konstruksjonar som er sikra mot skade på hubro, og utvikling i hubrobestanden i desse områda.

Tildelingskriterium

Tilskot kan bli tildelte til konkrete tiltak i felt til skjøtsel og vedlikehald, biotopforbetrande tiltak, restaurering, aktiv skjøtsel eller andre typar tiltak som er nødvendige for å ta vare på eller rette opp økologiske funksjonsområde for truga og prioriterte artar, gjerding, nødvendig utstyr for å gjennomføre tiltak, informasjon retta lokalt/regionalt, kartlegging knytt til tiltak og tiltak for hindre at hubro døyr som følge av at dei bruker straumstolpar som sitjeplass.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane blir følgde opp med tanke på at midlane blir nytta som føreset, og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakarar skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

Rapport 2019

Det kom inn 253 søknader i 2019. Det blei søkt om 30 mill. kroner, og totalt tildelte Miljødirektoratet

og fylkesmannen om lag 16,5 mill. kroner til slike søknader. Midlane er gitt til konkrete tiltak som til dømes skjøtsel av lokalitetar, styrking av bestandar og informasjon. Av dette er om lag 2,7 mill. kroner gitt til seks tiltak for hubro for å unngå at arten døyr som følge av elektrokusjon. Dei ulike nettselskapa nyttar i tillegg eigne midlar på dei same strekningane.

Truga naturtypar

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til å ta vare på utvalde naturtypar etter naturmangfaldlova kap. VI og truga naturtypar, jf. definisjon av truga naturtypar i norsk raudliste for naturtypar.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga blir vurdert ut frå målsetjingane for å ta vare på naturtypar i dei enkelte handlingsplanane, under dette talet på lokalitetar som blir tekne vare på og talet på tiltak knytte til førekomst av truga og utvalde naturtypar.

Tildelingskriterium

Tilskot kan bli tildelt til skjøtsel og vedlikehald, tilpassa bruk på areal som inngår i drifta av landbruksføretak, gjerding, kartlegging og overvaking knytt til tiltak, utarbeiding av skjøtelses- eller tiltaksplan, nødvendig utstyr til tiltak og informasjon om naturtypane.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane rapporterer korleis midlane blir nytta og om gjennomførte tiltak og resultat. Kontrollen går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar frå tilskotsmottakarar til fylkesmannen.

Rapport 2019

Det kom inn 1027 søknader i 2019, mot om lag 1050 i 2018 og 960 i 2017. Det kom inn søknader for tiltak i 22 ulike naturtypar. Talet på søknader er framleis størst innanfor naturtypane slåttemark (681 søknader), kystlynghei (147 søknader) og hole eiker (82 søknader). Om lag 910 søknader omfatta skjøtsel og vedlikehald. I tillegg kom det inn søknader om tilskot til gjerding, informasjons-tiltak, kartlegging og overvaking knytt til tiltak, til-

passa drift på areal som inngår i drifta av landbruksføretak, og innkjøp av utstyr til skjøtsel.

Det blei søkt om 51,5 mill. kroner til tiltak for å ta vare på truga og utvalde naturtypar. Miljødirektoratet tildelte heile den tilgjengelege budsjettamma, om lag 28,8 mill. kroner, til fylkesmannen for vidare tildeling.

Handlingsplanar for naturtypar legg det faglege grunnlaget og dei overordna rammene for ein stor del av tiltaka som blir gjennomførte med støtte frå tilskotsordninga for truga og utvalde naturtypar. Talet på skjøtelsplanar som er utarbeidde for enkeltområde stig jamt. Det gjer òg talet på langsiktige avtaler med grunneigarar om skjøtsel. Dette er viktige verkemiddel for å motivere grunneigarar til å søkje om tilskot og drive skjøtsel. Det er flest skjøtelsplanar og avtaler for slåttemark og kystlynghei.

Post 83 Tilskot til tiltak mot framande artar, kan overførast

Føreslått løyving er på 4 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Tilskotsordninga skal medverke til å hindre negativ påverknad på naturmangfaldet frå framande, skadelege artar.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er om tiltaka som får støtte frå posten medverkar til at trusselen frå framande, skadelege organismar blir mindre.

Tildelingskriterium

Tilskot kan bli tildelt til tiltak for å nedkjempe framande, skadelege organismar, informasjonstiltak og kartlegging og overvaking knytt til konkrete tiltak.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane rapporterer korleis midlane blir nytta, og om gjennomførte tiltak og resultat. Kontrollen går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar frå tilskotsmottakar.

Rapport 2019

Posten er ny i 2020. Sjå rapport 2019 under kap. 1400 post 76 når det gjeld rapport om bruk av midlane.

Post 84 Internasjonalt samarbeid

Tilskotsordninga er primært knytt til resultatområda Naturmangfald og Forureining, men òg til Friluftsliv, Klima og Polarområda. Føreslått løyving er på 5,5 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet for tilskotsordninga er å støtte organisasjonane som er nemnde nedanfor i det internasjonale arbeidet for vern av naturmangfald og berekraftig bruk av naturressursar, og å setje Miljødirektoratet og andre delar av miljøforvaltninga i stand til å delta i det faglege internasjonale nettverket desse organisasjonane utgjer.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er om Noreg gjennom støtte til dei internasjonale organisasjonane i rimeleg grad medverkar til at dei kan utføre oppgåvene sine, og at Miljødirektoratet og anna miljøforvaltning får tilgang til arbeidet som skjer i dei.

Tildelingskriterium

Posten skal dekkje utgifter til kontingent i samband med medlemskap i relevante internasjonale organisasjonar, under dette:

- Naturpanelet (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, IPBES)
- Federation of Nature and National Parks of Europe (EUROPARC)
- Conseil International de la Chasse (CIC)
- International Union for Conservation of Nature (IUCN) (Government Agency member)
- Wetlands International (WI)
- BirdLife International (BI)
- Nordisk kollegium for viltforskning (NKV)
- Den europeiske plantevernorganisasjonen (Planta Europa)
- Den europeiske organisasjonen for bevaring av geologiarven (ProGEO)
- Working Group on Harmonization of Regulatory Oversight in Biotechnology (WGHROB) under Biosafety-programmet til OECD

- Konvensjon om langtransportert luftforureining (LRTAP-konvensjonen), kjerneoppgåver som ikkje blir omfatta av bidraget til EMEP-protokollen
- Common Forum on Contaminated Land
- The European Union Network for the Implementation and International Transaction Log (IIL)
- Enforcement of Environmental Law (IMPEL)
- Organization of Economic Co-operation and Development (OECD)
- Det internasjonale ressurspanelet (The international Resource Panel)

Posten skal òg dekkje utgifter knytte til relevante oppfølgingsprosjekt i tilknytning til medlemskapen, slik som i den nordatlantiske organisasjonen for laksevern, North Atlantic Salmon Conservation Organization (NASCO) og naturpanelet (IPBES). Vidare skal posten dekkje utgifter Noreg har som følgje av plikter i grensevassdrag til Finland og Sverige. Kontingenten til NASCO er dekt over kap. 1400 post 71 Internasjonale organisasjonar.

Det skjer ei kontinuerleg vurdering av målsetjingane til organisasjonane og av tilhøvet deira til sentrale konvensjonar og avtaler, og kva nytte Miljødirektoratet har av medlemskapen.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer hovudsakleg i form av deltaking i og bidrag til møte i dei styrande organa i organisasjonane, der det blir teke avgjerder mellom anna om budsjett, kontingentar og økonomisk styring. Oppfølging av spesielle prosjekt skjer gjennom deltaking i referanse-, arbeids- eller styringsgrupper, ved kontakt med slike grupper eller ved direkte kontakt med prosjektet.

Kontrollen skjer i hovudsak gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende prosjektrapportar og årsmeldingar og av revisorstadfesta årsrekneskapar frå organisasjonane. I tillegg deltek Miljødirektoratet på møte i styrande organ i organisasjonane der det blir teke avgjerder mellom anna om budsjett, kontingentar og økonomisk styring.

Rapport 2019

Midlane dekte i 2019 medlemskontingenten i dei internasjonale organisasjonane som er lista opp under «Tildelingskriterium» over, i tillegg til eit avgrensa tal oppfølgingsprosjekt.

Post 85 Naturinformasjonssenter, kan overførast

Midlane er i hovudsak retta mot resultatområda Naturmangfald og Friluftsliv.

Besøkscenter for natur skal formidle kunnskap av høy kvalitet om nasjonalparker, villrein, våtmark, rovvilt, fugl og villaks til lokalbefolkninga og tilreisande. Barn og unge er spesielt prioriterte.

Posten er samla sett auka med om lag 0,4 mill. kroner. For 2020 blei det løynd 2 mill. kroner til nasjonalt villakssenter i Tana for ein eittårig styrking av Deanu institutt/Tanainstituttet sitt arbeid for å kartlegge og dokumentere laksefisketradisjonar i sirkumpolare område. Midlane er teke ut frå 2021. Føreslått løyving er på om lag 77,8 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til drift, utvikling og etablering av naturinformasjonssenter (besøkscenter for natur).

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåing for sentera blir vurdert på bakgrunn av årlege rapportar der sentera viser at dei fyller autorisasjonskrava.

Tildelingskriterium

Autoriserte besøkscenter natur kan søkje om eit årleg grunntilskot til aktivitet knytt til administrasjon, planlegging og gjennomføring av informasjonstiltak, naturrettleiing og anna. Grunntilskotet blir for 2021 på 1,096 mill. kroner per senter. Autoriserte senter kan i tillegg søkje kompetansetilskot til oppgåver som kompetansesenter. Både autoriserte senter, andre som arbeider med naturinformasjon (til dømes museum og stiftelsar) og senter som ikkje er autoriserte, kan søkje om tilskot til utstillingar og informasjonstiltak. Senter som på grunn av covid-19 hadde stor omsetningsvikt i 2020, kan søkje om ekstramidlar for å dekkje underskot.

Naturrettleiing vil seie formidling av kunnskap om naturen og samanhengar i naturen, med det formål å styrkje innsikt, respekt, engasjement og omsorg for natur- og kulturmiljøet. Naturrettleiingstenester blir utførte av ein person, naturrettleiaren, som i hovudsak gir deltakarane direkte opplevingar ute i naturen. Mottakarar av tilskot til naturrettleiing er Norsk villreinsenter (Hjerkinn

og Skinnarbu), besøkssenter for rovdyr i Flå og Namsskogan og besøkssenter Nordland, Færder og Hardangervidda (Skinnarbu), besøkssenter våtmark Ilene og musea i Akershus avdeling Fetsund lenser (Nordre Øyeren).

Tabell 7.4 Type senter

Tema for senter	(i 1 000 kr)
Besøkssenter nasjonalpark	34 014
Norsk villreinsenter	8 816
Besøkssenter våtmark	7 345
Besøkssenter rovdyr	8 362
Naturrettleiing	6 976
Det nasjonale villakssenteret	7 822
Runde Miljøsentra	3 395
Atlantehavsparken	1 096
Sum	77 826

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskot-smottakarane leverer årsmelding, revidert rekneskap, budsjettforslag, plan for verksemda og eventuelt framdriftsrapportar med rekneskap. Sentera rapporterer om tal på besøkande, aktivitetar og naturrettleiing, sal av logoprodukt, resultat frå brukarundersøkingar og eventuelle evalueringar av innhald og aktivitet ved senteret, og om andre forhold som var sentrale for å få tildelt tilskotet. Det blir utført ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportane og rekneskapane. Det blir nytta stikkprøvekontroll, mellom anna ved gjenomsyn av utstillingar og informasjonsmateriell som det er gitt støtte til.

Runde Miljøsentra, Atlantehavsparken i Ålesund og Det nasjonale villakssenteret må rapportere om bruken av midlane på same måte som dei autoriserte sentera.

Rapport 2019

Det blei gitt grunntilskot til 15 autoriserte besøkssenter i nasjonalparkar. Det blei etter søknad gitt tilskot til fornying av utstillingar og informasjonstiltak og til opparbeiding og tilrettelegging av forvaltningsknutepunkt. Tre autoriserte besøkssenter rovdyr og seks autoriserte besøkssenter våtmark fekk òg tilskot. Det blei gitt tilskot til Stiftelsen Norsk villreinsenter, som har ei utvida rolle som informasjon- og kompetansesenter og har driftseiningar på Herkinn og Skinnarbu, under dette besøkssenter villrein på Hjerkin. I tillegg vart det gitt etableringstilskot til besøkssenter rovdyr Østerdalen og tilskot til Stiftelsen nasjonalt villakssenter og til markering av det internasjonale villaksåret.

Desse sentera fekk tilskot i 2019: Stiftelsen Norsk villreinsenter, Stiftelsen nasjonalt villakssenter, besøkssenter rovdyr: Bardu, Flå og Namsskogan, besøkssenter nasjonalpark: Hardangervidda, Skinnarbu og Eidfjord, Øvre-Pasvik, Stabbursdalen, Reisa, Lierne, Femundsmarka, Folgefonna, Færder, Ytre Hvaler, Jotunheimen Jostedalbreen–Oppstryn, Jotunheimen, og besøkssenter nasjonalparkane i Nordland, Norsk Tindesenter, Ånderdalen nasjonalparkstyre, Musea i Sør-Trøndelag avd. Røros, Musea i Akershus avd. Fetsund lenser, Volland Gard – Kvikne nasjonalpark, Fjordmuseet på Storsteinnes – Midt-Troms museum, Dokkadelta våtmarkssenter, besøkssenter våtmark Ilene, besøkssenter våtmark Jæren, besøkssenter våtmark Oslo, besøkssenter våtmark Lista, Trondheimsfjorden våtmarkssenter, besøkssenter våtmark Ørland, RamSalten våtmarkssenter og Runde miljøsentra.

Kap. 4420 Miljødirektoratet

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Oppdrag og andre ymse inntekter	8 763	7 571	7 774
04	Gebyr, forureiningsområdet	48 012	52 045	47 002
06	Gebyr, fylkesmannsembeta sine miljøvern-avdelingar	33 688	36 832	37 821

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
07	Gebyr, kvotesystemet	8 513	8 492	8 720
08	Gebyr, naturforvaltningsområde	52	655	673
09	Internasjonale oppdrag	49 299	45 218	46 665
	Sum kap. 4420	148 327	150 813	148 655

Post 01 Oppdrag og andre ymse inntekter

På posten er det budsjettert med enkelte ulike oppdragsinntekter og leigeinntekter som direktoratet har i samband med utleige av nokre kontorlokale og konferansesenteret i Oslo. Oppdragsinntektene er hovudsakleg knytte til tenester som Statens naturoppsyn utfører for andre, mellom anna Statskog. På posten blir det òg ført ymse inntekter, frå sal av rapportar utarbeidde av Miljødirektoratet og enkelte andre produkt. Dei tilsvarende utgiftene er budsjetterte under kap. 1420 post 01 Driftsutgifter.

Kap. 1420 post 01 Driftsutgifter kan overskridast mot tilsvarende meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 04 Gebyr, forureiningsområdet

I samsvar med prinsippet om at forureinaren skal betale, er det innført gebyr på ulike område innanfor forureiningsområdet.

Posten omfattar Miljødirektoratets inntekter frå følgjande ordningar:

- gebyr frå dei som får utferda sertifikat under ei sertifiseringsordning for bedrifter og personell som handterer fluorerte klimagassar (produktforskrifta kapittel 6a). Ordninga er ein del av EØS-avtala som regulerer dei fluorerte klimagassane HFK, PFK og SF₆ gjennom krav til mellom anna dokumenterte kvalifikasjonar for teknisk personell og bedrifter som utfører arbeid på utstyr med nokre av desse gassane. Den praktiske gjennomføringa av sertifiseringsordninga blir i dag utført av Isovalor AS (HFK i kuldeanlegg oa.) og Incert AB (SF₆ i høgspenbrytarar). EU vedtok 16. april 2014 ei revidert forordning som utvidar sertifiseringsordninga til også å gjelde personell som handterer kjølebilar/-tilhengarar og GIS-anlegg. Den reviderte forordninga er implementert i

Noreg gjennom produktforskrifta kap. 6a og tredje i kraft 14. desember 2018

- gebyr for konsesjonsbehandling og kontroll i medhald av forureiningsforskrifta
- gebyr for tilsyn og kontroll med importørar og produsentar av kjemiske stoff og stoffblandingar, i medhald av deklareringsforskrifta
- gebyr for deklarasjon av farleg avfall, i medhald av avfallsforskrifta. Verksemder som leverer farleg avfall, skal fylle ut eit deklarasjonskjema med opplysningar om avfallets opphav, innhald og eigenskapar. Det er fastsett eit gebyr for denne deklarasjonen, og gebyret skal dekkje Miljødirektoratets kostnader ved drift og utvikling av systemet inkludert kjøp av tenester
- gebyr for drift av produsentregister for elektriske og elektroniske produkt (EE-registeret) i medhald av avfallsforskrifta. EE-registeret blei i 2019 erstatta av Produsentansvar, som er det nye registeret for EE-produkt og EE-avfall. Alle som importerer og produserer elektriske og elektroniske produkt (EE-produkt) i Noreg, pliktar å vere medlem av eit godkjent returselskap. Returselskapa finansierer drifta og utviklinga av dette registeret gjennom eit gebyr som er avhengig av marknadsdelen deira
- gebyr for eksport og import av avfall, i medhald av avfallsforskrifta. Verksemder som importerer eller eksporterer meldepliktig avfall, må innhente samtykke til dette. Gebyret er basert på Miljødirektoratets timebruk og timekostnad til behandling av søknader om eksport og import av avfall

I tillegg vil det på denne posten kunne komme inntekter frå andre ordningar, til dømes gebyr for behandling av søknader om godkjenning av biocidaktive stoff og biocidprodukt.

I høve til 2020 er posten redusert med 6,7 mill. kroner.

Tabell 7.5 Budsjettet for 2021 fordeler seg slik på dei ulike gebyrordningane:

Gebyrordning	Budsjett inntekt 2020 (tal i tusen kroner)
Sertifisering for fluorerte klimagassar	7 000
Konsesjonsbehandling etter forureiningsforskrifta	8 225
Tilsyn etter forureiningslova	9 325
Kvotetilsyn	345
Tilsyn med kjemikalier	5 525
Deklarasjon av farleg avfall	3 400
Eksport og import av avfall	6 900
Godkjenning av biocid og biocidprodukt	3 625
Totalt kap. 4420 post 04	45 345

Kap. 1420 post 23 Driftsutgifter kan overskridast mot meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 06 Gebyr, miljøvernavingane i fylkesmannsembeta

Posten omfattar inntekter til fylkesmannen frå gebyr for arbeid med konsesjonsbehandling og tilsyn. Kap. 1420 post 23 Driftsutgifter kan overskridast mot tilsvarande meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 07 Gebyr, kvotesystemet

Miljødirektoratet forvaltar klimakvoteforskrifta. Verksemder som er omfatta av kvoteplikta, må ha løyve frå Miljødirektoratet til kvotepliktige utslepp, i tillegg til eit godkjent program for utrekning og måling av utsleppa. Dei årlege utsleppsrapportane frå kvotepliktige verksemder blir kontrollerte og verifiserte av Miljødirektoratet.

I tråd med føresegnene i kap. 39 i forureiningsforskrifta skal Miljødirektoratets kostnader ved utarbeiding av løyve til kvotepliktige utslepp finansierast av gebyr.

I tråd med føresegnene i kap. 9 i klimakvoteforskrifta skal Miljødirektoratets kostnader ved godkjenning av utsleppsrapportar finansierast av gebyr. Dette er i samsvar med EUs reglar. Miljødirektoratet har òg ansvaret for å drifte det elektroniske kvoteregisteret.

Det er samla lagt inn 0,2 mill. kroner som følge av prisjustering og avbyråkratiserings- og effektiviseringsreforma.

Post 08 Gebyr, naturforvaltningsområde

Inntektene på denne posten skal dekkje utgifter i samband med merkjepliktig vilt og utgifter ved kontroll av naturforvaltningsvilkår i vasskraftskonsesjonar.

Det er merkje- og registreringsplikt for dødt vilt som tilkjem Viltfondet, sjå vedlegg (artsliste) til forskrift 18. juni 2004 nr. 913 om handtering av dødt vilt. Dei som vil overta merkjepliktig vilt frå Viltfondet, skal betale eit gebyr. Gebyret blir ført vidare på same nivå som i tidlegare år, det vil seie 450 kroner. Innbetalte gebyr blir nytta til drift og vedlikehald av ein sentral database for å ta vare på informasjon om individa. Desse utgiftene blir dekte over kap. 1420 post 23.

Miljødirektoratet krev refusjon for utgifter det har knytt til kontroll av naturforvaltningsvilkår i vasskraftskonsesjonar. Gebyret er heimla i vassdragsreguleringslova § 12 punkt 19, i vassressurslova § 57–58 og i den enkelte konsesjonen.

Kap. 1420 post 23 Driftsutgifter kan overskridast mot tilsvarande meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 09 Internasjonale oppdrag

Inntektene under posten kjem frå andre statsinstansar og frå internasjonale organisasjonar, og dei skal finansiere Miljødirektoratets utgifter under kap. 1420 post 23 til internasjonalt miljø-samarbeid og bistandsarbeid, til dømes institusjonsbygging i samarbeidsland.

Kap. 1420 post 23 Driftsutgifter kan overskridast mot tilsvarande meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Kap. 1422 Miljøvennleg skipsfart

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
21	Spesielle driftsutgifter	5 388	7 706	7 912
70	Tilskot til private, <i>kan nyttast under post 21</i>	7 000	26 188	32 188
	Sum kap. 1422	12 388	33 894	40 100

Miljøvennleg skipsfart er eit prioritert innsatsområde i klimapolitikken og i den maritime strategien til regjeringa. Bruk av meir klima- og miljøvennleg drivstoff og energieffektive skip er nøkkelfaktorar i å redusere utsleppa frå skipsfarten. Noreg er i dag leiande i utvikling og bruk av mellom anna gassdrivne skip og batteridrivne ferjer – eit fortrinn som kan utnyttast og utviklast vidare.

Regjeringa har i handlingsplanen for grøn skipsfart, identifisert fleire grep for å medverke til å redusere utsleppa frå skipsfarten. For å utløyse potensialet for utsleppsreduksjonar frå skipsfarten må både styresmaktene og næringa investere, og regjeringa vil derfor òg leggje opp til ei styrking av Sjøfartsdirektoratets kompetanse på nye klima- og miljøvennlege løysingar for skipsfarten, med mål om ein effektiv prosess for styresmaktbehandling av skip som blir bygde med ny klima- og miljøvennleg teknologi. Sjøfartsdirektoratet skal òg auke merksemda på tiltak mot marin forureining frå internasjonal og nasjonal skipsfart.

Sjøfartsdirektoratets rolle og oppgåver

Sjøfartsdirektoratet er underlagt Klima- og miljødepartementet i saker som gjeld forureining og vern om det marine miljøet, og utfører viktig arbeid innanfor dette området. Arbeidet omfattar mellom anna utgreiingsoppgåver, utarbeiding av forskrifter, utferding av sertifikat, flaggstatskontrollar og hamnestatskontrollar. Sjøfartsdirektoratet utfører dessutan viktige internasjonale oppgåver på miljøområdet retta mot FNs sjøfartsorganisasjon (IMO), EU, Nordsjøsam arbeidet og Det arktiske samarbeidet.

Sjøfartsdirektoratet har som ei av hovudmålsetjingane sine å medverke til at skipsfarten er ei klima- og miljøvennleg transportform. Direktoratet skal òg medverke til god sikring mot forureining ved effektivt tilsyn av norske skip og hamnestatskontroll av framande skip.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Midlane er retta mot resultatområda Naturmangfald, Forureining og Klima.

Det er lagt inn ein priskompensasjon på posten. Føreslått løyving er på om lag 7,9 mill. kroner på posten for 2021.

Posten medverkar til å dekkje lønn til fast og mellombels tilsette og driftsutgifter for Sjøfartsdirektoratet i arbeidet med ein miljøvennleg skipsfart. Reduksjonar i utslepp av SO₂, NO_x og klimagassar står sentralt i dette arbeidet. Vidare skal det gjennomførast tiltak for å redusere faren for utilsikta introduksjon og spreining av framande artar i ballastvatn. Posten dekkjer òg midlar knytte til utgreiingar, informasjon, internasjonalt arbeid og formidling relatert til miljøspørsmål.

Rapport 2019

Midlane til Sjøfartsdirektoratet har mellom anna gått til nasjonalt og internasjonalt arbeid med å redusere klimagassutslepp frå skipsfarten, redusere eller hindre forureining til luft og sjø, førebyggje spreining av framande organismar, opphogging av skip, arbeid med forvaltningsplanar for havområda og eit eige arbeid med å sjå nærare på miljøbelastninga frå cruisetraffikk i norske fjordar.

Post 70 Tilskot til private, kan nyttast under post 21

Om lag 7,2 mill. kroner er løyvd til statens del i det offentleg-private samarbeidet Grønt skipsfartsprogram. Desse skal i hovudsak brukast til å utvikle grønne løysingar for fleire fartøykategoriar. Posten blei i 2020 styrkt med 19 mill. kroner til konkrete prosjekt gjennom Grønt skipsfartsprogram som støtter opp under bruk av null- og lågutsleppsløysingar i lasteskip. I 2021 føreslår regjeringa å løyveløyve 25 mill. kroner til vidareføring av Grønt skipsfartsprogram sitt arbeid med å realisere

grøn flåtefornying av lasteskip. Foreslått løyving er på om lag 32,2 mill. kroner på posten for 2021.

Rapport 2019

Midlane har vore retta inn mot å støtte arbeidet til Grønt skipsfartsprogrammet som har 55 private og 11 offentlege deltakarar frå heile den maritime verdikjeda. Programmet har initiert 26 pilotpro-

sjekt der sju prosjekt allereie er realisert eller under bygging. Prosjekt som er satt i gang i 2019 omhandlar mellom anna om bruk av nye nullutsløppsdrivstoff som ammoniakk og biogass, og utarbeiding av neste generasjons kystbulkskip. Arbeidet i programmet rettar seg òg mot å fjerne barrierar for introduksjon av låg- og nullutsløpsløyser i skipsfarten, og å stimulere til samarbeid i næringa for å realisere nye løysingar.

Kap. 1423 Radioaktiv forureining i det ytre miljø

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Driftsutgifter	27 589	28 518	28 772
	Sum kap. 1423	27 589	28 518	28 772

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under denne posten er retta mot resultatområdet Forureining og er auka med priskompensasjon. Direktoratet for strålevern og atomtryggleik (DSA) er Klima- og miljødepartementets direktorat på området radioaktiv forureining i det ytre miljø og forureiningsstyresmakt etter forureiningslova. Direktoratets fremste oppgåve er å utøve forvaltningsmynde, skaffe fram informasjon og kunnskap og gi faglege råd. Dette omfattar forvaltning og kartlegging av radioaktivt avfall og avfallsstraumar med heimel i forureiningslova. Foreslått løyving er på om lag 28,8 mill. kroner på posten for 2021.

Verksemder som er omfatta av DSAs forvaltningsmynde er mellom anna petroleumsvirksomheit, sjukehus og forsking, avfallsdeponi, forskingsreaktorane i Halden og på Kjeller og noko prosess- og mineralindustri.

Ved atomanlegga i Halden og på Kjeller er reaktorane no stengde. Dekommisjonering vil venteleg gå føre seg over fleire tiår og krevje stor innsats både frå operatør og frå DSA som forvaltnings- og tilsynsstyresmakt.

I 2020 skal DSA utarbeide eit forslag til ein nasjonal strategi for radioaktivt avfall og halde fram arbeidet med å identifisere potensielle utfordringar med handtering av radioaktivt avfall og å sikre tilstrekkeleg deponikapasitet. Dette er særleg knytt til handtering av avfall frå ei framtidig dekkommisjonering av forskingsreaktorane, inkludert løysingar for det brukte brenselet frå reaktor-

ane og etablering av nytt lager for radioaktivt avfall.

DSA har ansvar for å støtte og gi råd i oppfølging av departementets beredskapsansvar. Truslevurderingar og scenario for akutt forureining i samband med hendingar ved sjøtransport av radioaktivt avfall, brukt brensel og atomdrivne fartøy vil bli følgt opp vidare. DSA har òg ansvar for fagleg utgreiingsverksemd og tilsyn med radioaktiv forureining og for å koordinere nasjonal overvaking av radioaktiv forureining i det ytre miljøet, i samarbeid med andre relevante institusjonar og fagmiljø. DSA deltek òg i arbeidet med forvaltningsplanane for norske havområde.

Overvaking av radioaktiv forureining skal gi oppdatert informasjon om miljøtilstanden, og medverke til å oppdage eventuelle nye utslepp. Vidare skal overvakinga medverke til kunnskap om tilførsler og langtidutvikling av forureininga. Det nasjonale overvakingssystemet for marint miljø er sentralt i vurderingane av måloppnåing i OSPAR.

Arbeidet med å medverke til at utslepp av radioaktive stoff blir unngått eller minimert frå dei ulike kjeldene, er sentralt, i tillegg til arbeid med miljøutfordringar i nord- og polarområda, vurdering av norsk oppfylling av OSPARs mål, formidling og beredskap.

DSA leier arbeidet i radioaktivitetskomiteen til Oslo–Paris-kommisjonen (OSPAR), i tillegg til å leie ekspertgruppa for radioaktiv forureining under Den blanda norsk-russiske miljøvernkommisjonen. Overvakinga av tilstanden og potensi-

elle utslepp frå den sokne ubåten Komsomolets skal styrkjast.

Etter invitasjon frå regjeringa gjennomførte Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) i 2019 ein heilskapleg gjennomgang av norsk forvaltning på strålevern- og atomtryggleiksområdet. Tiltrådingane frå IAEAs team vil bli følgde opp framover, og ein revisjon vil bli gjort om to til fire år.

Posten dekkjer utgifter som Direktoratet for strålevern og atomtryggleik har til lønn og godtgjersle for fast og mellombels tilsette. Vidare dekkjer posten utgifter knytte til oppdragsverksemd, ordinære driftsutgifter og utgifter knytte til den samla utgreiings- og rådgivingsverksemda etaten driv på området radioaktiv forureining i det ytre miljøet.

Posten dekkjer elles utgifter som DSA har i samband med gebyr forankra i forureiningslova § 52a, forskrift om avgrensa utslepp kapittel 39. Løyvinga kan overskridast dersom det er tilsvarande meirinntekt under kap. 4423 post 01, jf. forslag til vedtak II.

Rapport 2019

I juni 2019 gjennomførte IAEA ein heilskapleg gjennomgang av norsk forvaltning på strålevern- og atomtryggleiksområdet (IRRS). Gjennomgangen var omfattande. Det blei gjennomført rundt 60 tilsyn i 2019. Dette var hovudsakleg dokumenttilsyn, men også stadlege tilsyn blei gjennomførte. Som ein del av forvaltninga av forureiningslova blei det i 2019 gitt 24 løyve. Av desse var 18 nye løyve, mens 6 var endringar i eksisterande løyve. DSA prioriterer arbeidet med avfall og løysningar for handtering av avfall frå alle sektorar. I 2019 starta DSA arbeidet med å utvikle ein nasjonal avfallsstrategi for radioaktivt avfall på oppdrag frå KLD. DSA har òg hatt omfattande rådgivingsoppgåver for KLD, HOD og NFD. Samtidig har DSA brukt ressursar på å rettleie NND og IFE som førebuing til verksemdsoverdraginga av dei nukleære anlegga. DSA følgjer også opp ei rekkje utfordringar knytte til IFEs radioaktive avfall og oppbevaring av dette, mellom anna tilstanden til lagera for brukt brensel og sikring av tilstrekkeleg lagringskapasitet på kort og lang sikt.

Noregs forvaltning etter forureiningslova av industriar med avfall og utslepp av stoff med menneskeleg forhøgd radioaktivitet blei identifisert av IAEA som «area of good performance».

I arbeidet knytt til framtidige avfallsstraumar og behandlingsbehov for radioaktivt avfall har oppfølging av utbetring av dei mellombelse lag-

ringsforholda og utviding av lagringskapasiteten for IFEs brukte brensel vore prioriterte. Vidare har DSA følgd arbeidet med ulike konseptvalutgreingar (KVU/KS).

DSA deltek i dei ulike arbeidsgruppene for forvaltningsplanane for havområda.

DSA deltek i kunnskapsutvikling om stråling og miljø både nasjonalt og internasjonalt, mellom anna i Senteret for framifrå forskning (ERAS) og fleire forskjellige EU-plattformer for strålevernforskning. DSA deltek i ei rekkje EU-prosjekt og nordiske prosjekt og arbeidsgrupper om stråling i miljøet, forureina områder og naturleg førekommande radioaktivitet. DSA er også prosjektpartner i eit nytt stort EURATOM prosjekt, RadoNorm, som nyleg blei godkjent av EU-kommisjonen. Radon og naturleg førekommande stoff (NORM) er i fokus av dette omfattande femårsprosjektet, og hovudmålet med prosjektet er å skape ny, betre kunnskap om eksponering, effektar, risiko og sosiale aspekt, i tillegg til å vidareutvikle målemetodar, modeller og tiltak. Prosjektet skal starte hausten 2020.

DSA har òg delteke i OSPAR-arbeidet. I 2019 er det kartlagt om ein klarer å oppfylle krava fram mot 2020, og arbeidet fram mot ny strategi for neste tiår vidareført. DSA og russiske styresmakter arrangerer årleg ekspertgruppemøte under den norsk-russiske miljøvernkommissjonen. Satsingsområde framover er å vidareutvikle det faglege samarbeidet innanfor miljøovervaking, felles tokt og kvalitetssikring av måleresultat.

Som del av det nasjonale miljøovervakingssystemet blei det på Havforskningsinstituttets årlege tokt i Nordsjøen gjennomført prøvetaking i sjøvatn, sediment og fisk. I 2019 blei det gjennomført ei utvida kartlegging av tilstanden til ubåten *Komsomolets*. Den årlege prøvetakinga langs kysten ved faste kyststasjonar, i utvalde fjordar og i Skagerrak blei òg gjennomført. DSA har vidareført samarbeidet med UiO, NINA og NTNU om overvaking av radioaktivitet i limnisk og terrestrisk miljø. Lange og svært viktige tidsseriar frå 1986 er tekne vare på med innsamling av jord, plantar, dyr og ferskvassfisk ved faste overvakingssområde. Langtidsovervaking av radioaktivitet i jord og plantar viser at det framleis er høge nivå enkelte stader i landet sjølv om nivåa har minka monaleg sidan Tsjernobyl-ulykka. Reduksjonen av forureining går no svært sakte. Dessutan blir naturleg førekommande radioaktivitet i ekstremområde og i oppkonsentrerte former som følgje av gruvedrift og petroleumsværksemdar kartlagde.

DSA følgjer kontinuerleg opp etablering av to protonterapiplanlegg på sjukehus når det gjeld utslepp og avfallshandtering. Det er etablert eit eige møteforum mellom DSA og Sykehusbygg og andre relevante aktørar.

DSA overvaker i samarbeid med NILU naturleg UV frå sola med ni stasjonar rundt i landet.

Data frå 1996 til og med 2017 er nå offentleggjorde på GitHub. DSA har investert i eit nytt instrument som blir installert på Østerås med tanke på vidareføring av målenettverket. Det nye instrumentet er forbetra og vil gi data som er særleg relevante i klimasamanheng.

Kap. 4423 Radioaktiv forureining i det ytre miljø

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Gebyr, radioaktiv forureining	226	1 000	1 027
	Sum kap. 4423	226	1 000	1 027

Posten dekkjer inntekter som Direktoratet for strålevern og atomtryggleik har i samband med gebyr forankra i forureiningslova § 52a, forskrift

om avgrensa utslepp kapittel 39. Kap. 1423 post 01 kan overskridast tilsvarande eventuelle meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Kap. 1425 Fisketiltak

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
21	Spesielle driftsutgifter	96	99	100
70	Tilskot til fiskeformål, <i>kan overførast</i>	16 723	17 145	15 960
	Sum kap. 1425	16 819	17 244	16 060

Kap. 1425 Fisketiltak omfattar utgifter til fisketiltak og delar av fiskeforvaltninga. Midlane under kap. 1425 er primært retta mot resultatområdet Naturmangfald, men involverer òg resultatområdet Friluftsliv gjennom tilrettelegging for fiske.

Samla sett er løyvinga under kap. 1425 redusert med om lag 1,2 mill. kroner samanlikna med saldert budsjett for 2020. Utgiftene over kap. 1425 er finansierte ved avgift på fiske, som saman med utgifter til forvaltning av ordninga under kap. 1420 post 01 og kap. 1410 post 50 korresponderer med inntektsløyvingane over kap. 5578 Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet post 72 Fiskaravgifter.

For nærare utgreiing om avgiftene og forholdet mellom kap. 1410, 1425, 1420, 5578 og inntektene til fondet viser vi til omtale under kap. 5578.

Lønn og godtgjersler til fast tilsette innan det statlege verksemdsområdet blir ikkje dekte over

kap. 1425, men over kap. 1420 Miljødirektoratet og kap. 525 Fylkesmannsembeta.

Bruken av fondsmidlane blir drøfta med representantar for brukarinteressene. Dette må sjåast i samanheng med at arbeidet er basert på driftsplanar, og at dei sentrale ledda i frivillige organisasjonar skal arbeide for å oppnå den same målsetjinga.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Midlane under posten er retta mot resultatområda Naturmangfald og Friluftsliv.

Posten dekkjer utgifter til drift av betalingstesta for fiskaravgiftene, informasjonstiltak og faglege prosjekt og oppdrag. Foreslått løyving er på om lag 0,1 mill. kroner på posten for 2021.

Rapport 2019

Løyvinga er nytta til drift av betalingstenesta for fiskaravgift og faglege prosjekt og oppdrag som gir eit betre kunnskapsunderlag for forvaltning av anadrom laksefisk.

Post 70 Fiskeformål, kan overførast

Tilskotsordninga er retta mot resultatområda Naturmangfald og Friluftsliv. Løyvinga skal gå til å dekkje både lokale og sentrale tiltak. Føreslått løyving er på om lag 16 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til å sikre og utvikle bestandar av vill anadrom laksefisk og leggje til rette for og motivere til fiske etter anadrom laksefisk.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er om ordninga medverkar til å nå målsetjingane for anadrom laksefisk. Den faktiske effekten av tilskota kan ikkje målast frå år til år, men må vurderast i eit langsiktig perspektiv og i samheng med andre verkemiddel og årsaksforhold.

Tildelingskriterium

Tiltak som kan få tilskot, er tiltak knytte til informasjon om og forvaltning av villaks, sjøaure og sjørøye, under dette kultiveringstiltak, driftsplan-

legging, praktisk nytta forskning og overvaking. Det kan vidare bli gitt tilskot til tiltak som betrar tilgangen på og høvet til fiske for allmenta, og tiltak retta mot rekruttering eller stimulering til fiske.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane leverer sluttrapportar og rekneskap og eventuelt framdriftsrapportar med rekneskap. Det blir gjort ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportane og rekneskapane.

Rapport 2019

I 2019 var det eit sentralt mål å gi tilskot til tiltak som støtta opp om målet med villaksens år. Det blei gitt tilskot til tiltak i regi av landsdekkjande organisasjonar knytte opp mot informasjon og forvaltning av anadrom laksefisk, til tiltak retta mot rekruttering og stimulering til fiske og til utbeiring av laksetrappar. Det er vidare gitt tilskot til anvend forskning og overvaking.

Ein stor del av tilskotsposten er disponert av fylkesmennene for å støtte tiltak som informasjon, anvend forskning og overvaking, tilrettelegging og arrangement, kultiveringstiltak og driftsplanlegging. Samla har dette medverka til betre forvaltning av laks, sjøaure og sjørøye og ei meir berekraftig hausting av desse fiskeressursane. Tilskota har òg medverka til å styrkje kunnskapsgrunnlaget, til informasjon og formidling av tilstand og utfordringar knytte til anadrom laksefisk, og dei har medverka til å auke interessa for friluftsliv og fiske, særleg blant barn og unge.

Kap. 1428 Enova SF

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
50	Overføring til Klima- og energifondet	3 215 907	3 184 450	3 315 744
	Sum kap. 1428	3 215 907	3 184 450	3 315 744

Statsføretaket Enova er eit sentralt verkemiddel i arbeidet med å fremje innovasjon og utvikling av nye klima- og energiløysingar. Enova er lokalisert i Trondheim og hadde om lag 72 årsverk i 2019.

Enovas oppgåver er gjort nærare greie for i ei styringsavtale mellom departementet og Enova om forvaltninga av midlane frå Klima- og energi-

fondet. Avtala legg rammer for verksemda til Enova, set mål for aktiviteten og stiller krav til rapportering. Avtala skal sikre at midlane frå fondet blir forvalta i samsvar med dei måla og føresetnadene som ligg til grunn for Stortingets vedtak om oppretting av fondet og andre rammer som gjeld for bruken av midlane i fondet. Styringsavtala gir

Enova langsiktige økonomiske rammer og stor fagleg fridom. Styringsmodellen gir Enova høve til å utnytte effektivt dei ressursane som er stilte til rådvelde. Inneverande styringsavtale varer ut året. Regjeringa tek sikte på at ei ny avtale for fireårsperioden 2021–2024 vil vere på plass innan utgangen av 2020. Sjå omtale under neste overskrift.

Vi har ambisiøse mål i klimapolitikken og skal på kort tid omstille oss til eit lågutsleppssamfunn. Vi har samstundes avgrensa midlar til å utløyse dei nødvendige endringane. Enova er derfor sett opp for effektivt å utnytte midlane som er stilte til rådvelde. Hovudelementet er ei overordna styring gjennom fireårige styringsavtaler.

Innanfor rammene av avtala har Enova stor fagleg fridom til å rette innsatsen mot dei områda der sjansane for å påverke utviklinga er størst, og mot teknologiar og løysingar som er tilpassa lågutsleppssamfunnet. Denne faglege fridommen og fleksibiliteten i avtala har gjort det mogleg for Enova å snu seg raskt etter nye moglegheiter og tillate Enova å støtte dei prosjekta og dei sektorane *der* moglegheitene har vist seg, *når* moglegheitene har vist seg.

Fagleg fridom og overordna styring inneber lite øymerking av midlar eller aktivitetar. Øymerking gjer Enova mindre fleksibel og vil medverke til mindre effektiv måloppnåing. Det er dessutan vanskeleg å føresjå i dag kva som treng kor mykje stønad i morgon. I lys av uvissa rundt farten på teknologiutviklinga i forskjellige sektorar vil fleksibiliteten innanfor rammene av avtala vere endå viktigare i åra framover. Vi har store utfordringar framfor oss dei neste åra. Styringsmodellen til Enova er god, og vi vil derfor halde fast på måten vi styrer Enova på.

Stortinget har ved fleire høve, mellom anna ved behandlinga av Meld. St. 25 (2015–2016) om energipolitikken mot 2030, jf. Innst. 401 S (2015–2016), slutta seg til at Enova framleis skal ha stor fagleg fridom til å utvikle verkemiddel og tildele stønad til enkeltprosjekt.

Enova er som verkemiddel retta mot seinfase teknologiutvikling og tidleg marknadsintroduksjon. Seinfase teknologiutvikling inneber at den viktigaste forskingsaktiviteten er avslutta og løysingane er modne for å utprøvast i større skala. Stønader skal medverke til å auke tempoet og omfanget av pilotering, demonstrasjon og fullskala testing, slik at nye teknologiar og løysingar kjem raskare ut på marknaden. Dersom løysingane skal medverke til utsleppsreduksjonar, må dei så takast i bruk i tilstrekkeleg omfang, noko som er avhengig av at dei lønner seg framfor fossile løysingar. Enovas aktivitet skal derfor innrettast med

sikte på å oppnå varige marknadsendringar, slik at løysingar tilpassa lågutsleppssamfunnet på sikt blir føretrekte utan stønad. Etter at Enova har medverka til tidleg marknadsintroduksjon av ei løysing, til dømes elektriske varebilar gjennom Nullutsleppsfondet, tek andre verkemiddel som prising av utslepp og regulering over for å fremje utbreiinga av løysingane i marknaden.

Kapitaltilgangsutvalet (NOU 2018: 5) tilrådde at det vart utført ei evaluering av Enovas betydning for kapitaltilgangen i næringslivet og for mobilisering av privat kapital. Denne evalueringa vart i 2020 sett ut eksternt, og gjennomført av Menon Economics. Dei konkluderte med at tilskot frå Enova ikkje synest å ha nokon særleg uheldige vridingseffektar i kapitalmarknaden. Dei fann òg at for kvar krone i Enova-tilskot blir det investert om lag 1,4 kroner meir privat kapital i grøne etterspurnadsretta og innovative prosjekt enn det ville blitt utan tilskot frå Enova. Desse funna underbyggjer Enovas betydning for og rolle i å bidra til innovasjon og teknologiutvikling som medverkar til utsleppsreduksjonar fram mot lågutsleppssamfunnet.

Stortinget vedtok i 2020 å opprette Grøn plattform under Innovasjon Noreg, Noregs forskningsråd og SIVA. Ordninga skal vere ein felles konkurransearena for å fremje grøn omstilling i næringslivet, sjå òg omtale i Nærings- og fiskeridepartementet sitt budsjett. Noregs forskningsråd og Innovasjon Noreg vil i Grøn plattform byggje vidare på det allereie etablerte grøn vekst-samarbeidet med Enova og vidareutvikle det til ein modell for samarbeid om målretta satsingar. Samarbeidet mellom Enova og dei to andre organisasjonane har allereie resultert i mellom anna PILOT-E med målretta eller «mission-orienterte» utlysingar av midlar retta mot å mobilisere moglegheiter og fortrinn på tvers av fag og sektorar. Tilbodet skaper ein raskare veg frå idé til marknad for klimavennlege produkt og tenester.

Ny avtale med Enova 2021–2024

I sum legg regjeringa opp til ein ny avtale med Enova som byggjer på dei gode erfaringane frå tidlegare avtaler, og som dreg nytte av Enovas faglege kompetanse og erfaring med verkemiddelutforming. Enova er eit viktig klima- og energiverkemiddel.

Regjeringa varsla i budsjettet i fjor at Enova ville spisses som klimaverkemiddel i samband med neste fireårig styringsavtale for 2021–2024. Regjeringa legg opp til at Enova og Klima- og energifondet sitt formål skal vere å medverke til å

nå Noregs klimaforpliktingar og til omstillinga til lågutsleppssamfunnet. Dette speglar behovet for handling både på kort og på lang sikt og at arbeidet med å nå 2030-måla våre må skje på ein måte som også lèt oss nå 2040- og 2050-måla våre. Det vil dessutan vere relevant å halda på utover denne avtaleperioden, noko som gjev vekt til langsiktigheita og føreseielegheita, to av styrkane i Enova-modellen.

Vi må redusere dei ikkje-kvotepliktige klimagassutsleppa våre monaleg dei neste åra og fram mot 2030. For å redusere utsleppa våre og greie omstillinga til lågutsleppssamfunnet utan vesentleg reduksjon av velstand er vi avhengige av teknologiutvikling og innovasjon i alle sektorar. Ei effektiv innretting av Enova inneber derfor god balanse mellom utsleppsreduksjonar på kortare sikt og teknologiutvikling som gjer det mogleg å kutte utslepp på lengre sikt i alle sektorar. Det er ei tett kopling mellom utsleppsreduksjonar og energisystem. For å nå klimamåla våre og greie omstillinga til lågutsleppssamfunnet krevst det omfattande elektrifisering, ikkje minst i transportsektoren. Eit fleksibelt energisystem er ein føresetnad for tids- og kostnadseffektive utsleppsreduksjonar og omstilling til lågutsleppssamfunnet.

Departementet har god erfaring med dagens avtalefesta kvantitative resultatmål. Gjeldande fire resultatmål har gitt godt grunnlag for styringsdialogen mellom departementet og Enova og bygd opp under dei overordna måla. Dei kvantitative indikatorane i neste avtale vil byggje vidare på desse erfaringane. I tillegg til målindikatorar ønskjer departementet å leggje til rette for ei breiare og meir tilgjengeleg rapportering på Enova sin aktivitet. Dagens årsrapportar er informative og gode, men det er til dømes rom for å utnytte meir av den informasjonen som finst digitalt.

Mål for Enova i inneverande fireårsperiode (2017–2020)

Inneverande fireårige avtale mellom departementet og Enova om forvaltninga av midlane frå Klima- og energifondet har vendt Enovas fokus mot klima og innovasjon. Det har mellom anna ført til ei styrkt satsing på å redusere utslepp i transportsektoren og andre ikkje-kvotepliktige næringar og innovative løysingar tilpassa lågutsleppssamfunnet.

Enova og Klima- og energifondet har som formål å bidra til reduserte klimagassutslepp og styrkt forsyningstryggleik for energi, og til teknologiutvikling som på lengre sikt også medverkar til reduserte klimagassutslepp.

I tillegg til formålet er det fastsett delmål i styringsavtala om at Enova skal fremje

- a. *reduserte klimagassutslepp som medverkar til å oppfylle Noregs klimaforplikting for 2030*
- b. *auka innovasjon innanfor energi- og klimateknologi tilpassa omstillinga til lågutsleppssamfunnet*
- c. *styrkt forsyningstryggleik gjennom fleksibel og effektiv effekt- og energibruk*

Enova skal etablere verkemiddel med sikte på å oppnå varige marknadsendingar. I lågutsleppssamfunnet må det vere slik at dei miljøvennlege og klimavennlege løysingane blir føretrekte utan støtte. Enova skal prioritere innsatsen der høvet til å påverke utviklinga er størst, og mot teknologiar og løysingar som er tilpassa lågutsleppssamfunnet.

Enova skal fremje reduserte klimagassutslepp som medverkar til å oppfylle Noregs klimaforplikting for 2030. Det er likevel viktig at teknologien og løysingane som blir støtta, er tilpassa lågutsleppssamfunnet. På denne måten medverkar marknadsendinga Enova søkjer å oppnå, til omstillinga til lågutsleppssamfunnet. Transport står for over halvparten av ikkje-kvotepliktige klimagassutslepp. Enova har derfor mykje merksemd retta mot teknologiar og løysingar som kan redusere transportutslepp. På land støttar Enova tiltak som drivstoffinfrastruktur, produksjon av biogass og innkjøp av tyngre yrkeskøyretøy med nullutslepp. På sjø støttar Enova tiltak som medverkar til ein grønarare maritim sektor med lågare utslepp, mellom anna batterihybridisering, infrastruktur for landstraum og innovative energi- og klimavennlege løysingar. Nullutsleppsfondet som regjeringa gav Enova i oppdrag å opprette i fjor utgjer ein viktig del av satsinga retta mot transport.

Utvikling av ny energi- og klimateknologi er essensielt for å få til den nødvendige omstillinga til eit lågutsleppssamfunn. Gjennom rådgiving og finansiell støtte reduserer Enova risikoen for aktørane og aukar takten på utvikling og testing av innovative, meir klimavennlege og energieffektive teknologiar. Med dette er Enova med på å leggje grunnlaget for eit meir energieffektivt og klimavennleg næringsliv i framtida. Målet med teknologiprojekta er å hauste erfaringar som medverkar til kompetanseutvikling, innovasjon og spreiding av teknologi både nasjonalt og internasjonalt.

Enova skal fremje styrkt forsyningstryggleik gjennom fleksibel og effektiv effekt- og energibruk. Ein viktig faktor for forsyningstryggleiken i kraftsystemet er utviklinga i effektbehovet. Fleksi-

biliter i form av avlasta effekt og utnytting av fleksibilitet frå nettkundar kan derfor vere ei viktig kjelde til å avgrense kostnadene på alle nettnivå. Ved å utnytte fleksibiliteten på forbrukarsida og fleksibiliteten i lagringsløysingar kan kostnadene reduserast og effektiviteten auke på kort og lengre sikt i kraftsystemet.

I tillegg til rapportering på formålet, delmåla og andre rammer i avtala er det utarbeidd fire målindikatorar som undervegs i avtaleperioden skal gi indikasjon på Enovas måloppnåing. Målindikatorane utgjer eitt av fleire grunnlag for styringsdialogen mellom departementet og Enova. Hittil i avtaleperioden har Enova oppnådd betre resultat enn venta på alle målindikatorane og oppfylt alle utanom klima allereie i 2019. Målindikatoren for klima blei i 2019 auka med 250 000 tonn CO₂-ekvivalentar til 1 million tonn CO₂-ekvivalentar, og Enova ligg godt an til å oppfylle denne innan utgangen av avtaleperioden.

Styringsavtala stiller òg opp særlege vilkår på enkelte område, som Enova skal følgje opp gjennom sine program. Desse er omtalte under resultatrapport 2019 lenger nede.

Resultatrapport 2019

Det blir vist til Enovas årsrapport på Enovas heimeside, enova.no, for ei utdjupande rapportering på verksemda i 2019.

I 2019 rekneskapsførte Enova eit administrasjonstilskot på 158,6 mill. kroner. Enova hadde eit årsresultat på om lag –3,9 mill. kroner, som blei dekt frå eigenkapital. Annan eigenkapital var om lag 21,9 mill. kroner per 31. desember 2019.

Enova og Klima- og energifondets formål er *å bidra til reduserte klimagassutslepp og styrkt forsyningstryggleik for energi, og teknologiutvikling som på lengre sikt også medverkar til reduserte klimagassutslepp*. I styringsavtala har Enova tre delmål som presiserer formålet nærmare:

- a. Reduserte klimagassutslepp som medverkar til å oppfylle Noregs klimaforplikting for 2030

Enova skal prioritere prosjekt som gir reduserte klimagassutslepp. Transportsektoren står for over halvparten av ikkje-kvotepfiktige klimagassutslepp. Enova har derfor mykje merksemd retta mot teknologiar og løysingar som kan redusere transportutslepp. Til saman gav Enova tilsegn om tilskot på om lag 1 mrd. kroner til prosjekt i transportsektoren i 2019. Satsinga er breitt innretta mot både gods- og persontransport på land og til sjøs. Enova støttar mellom anna utbygging av ladeinfrastruktur og landstraum, produksjon av biogass og

utvikling av ny transportrelatert energi- og klimateknologi. Nullutsleppsfondet for næringstransport, som Enova på oppdrag frå regjeringa oppretta i 2019, har styrkt Enovas aktivitet på transportområdet og utgjorde om lag halvparten av tildelingane i 2019. Enovas aktivitet under Nullutsleppsfondet medverkar til auka marknadsintroduksjon og -vekst for batteri-, hydrogen- og biogassløysingar, både på land og sjø.

- b. Auka innovasjon innanfor energi- og klimateknologi tilpassa omstillinga til lågutsleppssamfunnet.

Enova skal prioritere innsatsen der sjansane til å påverke utviklinga er størst, og mot teknologiar og løysingar som er tilpassa lågutsleppssamfunnet. Målet med teknologiprojekta er å hauste erfaringar som medverkar til kompetanseutvikling, innovasjon og spreieing av teknologi både nasjonalt og internasjonalt. I 2019 gav Enova tilsegn om støtte på om lag 3,8 mrd. kroner til teknologiprojekt. Mellom anna støtta Enova ein flytande havvindpark, ein heilelektrisk autonom sjødrone og ressurseffektiv solcellesilisiumsproduksjon med låge utslepp. I verkemiddelutforminga legg Enova til rette for global spreieing og påfølgjande utsleppsreduksjonar også utanfor Noreg. Gjennom rådgiving og finansiell støtte reduserer Enova risikoen for aktørane og aukar takten på energiomlegginga mot meir klimavennlege, energieffektive og konkurransedyktige sektorar.

- c. Styrkt forsyningstryggleik gjennom fleksibel og effektiv effekt- og energibruk.

Enova skal stimulere til auka innovasjonstakt og ei utvikling som underbyggjer og forsterkar forsyningstryggleiken. Svært mange klimatiltak inneber bruk av elektrisitet i staden for fossile energiberarar, og eit robust, effektivt og fleksibelt energisystem er ein føresetnad for omstillinga til lågutsleppssamfunnet. Tiltak som medverkar til å avgrense belastninga på nettet, er viktige for å sikre at omstillinga til lågutsleppssamfunnet ikkje dreg med seg store kostnader i energisektoren og unødvendige naturinngrep. Enova støttar opp under ei utvikling som mellom anna inneber reduksjon av spisslast gjennom til dømes betre isolerte bygg, auka fleksibilitet mellom energiberarar i form av til dømes fjernvarme, meir fleksibilitet i elektrisitetsbruken i form av til dømes fjernstyring av apparat, betre nettplanlegging gjennom meir informasjon om forbruk og betre in-

tegrerte områdeløysingar med element av dei føregåande.

Styringsavtala stiller òg opp særlege vilkår på enkelte område, som Enova skal følgje opp gjennom sine program. Enova skal

- bidra til utvikling av drivstoffinfrastruktur for utsleppsfri land- og sjøtransport, under dette el og hydrogen
- tilby ei ordning for offentleg tilgjengeleg ladeinfrastruktur for elbil. Støtta skal ikkje gjelde for privatpersonar
- tilby ei rettsbasert ordning for enøktiltak i hushald. Ordninga skal vere knytt til skattesystemet, slik at brukarar også kan velje å få utbetalt støtta som ein del av det årlege skatteoppgjeret. Enova skal årleg stille til disposisjon minimum 250 mill. kroner til denne ordninga
- ha eit landsdekkjande tilbod av informasjons- og rådgivingstenester
- ta hand om drifta og utviklinga av energimerkeordninga og ordninga for energivurdering av tekniske anlegg.

Enova har brei aktivitet retta mot drivstoffinfrastruktur for utsleppsfri land- og sjøtransport og tildele i 2019 om lag 315 mill. kroner i støtte til slike prosjekt. Enova støttar hurtigladeinfrastruktur for elbilar, landstraum til skip, hydrogeninfrastruktur, nødvendig infrastruktur i samband med støtte til innkjøp av tyngre nullutslepps- og biogasskøyretøy og infrastruktur for kommunal og fylkeskommunal kollektivtransport. Denne støtta skal byggje opp under ei marknadsdriven utbygging av infrastruktur og medverke til å skape varig marknadsendring.

Etter oppmjukinga av ordlyden i det andre særlege vilkåret, ved å fjerne ordet rettsbasert, sånn at det ikkje legg avgrensingar på korleis Enova kan utvikle treffsikre verkemiddel, har Enova utlyst konkurransar om områdeutbygging av offentleg tilgjengeleg ladeinfrastruktur i Norland, Troms og Finnmark. I 2020 har Enova under desse konkurransane hittil støtta utbygging av 50 ladarar på 25 ladestader med over 65 mill. kroner.

Enova har gjennom den rettsbaserte ordninga for enøktiltak i hushald, Enovatilskotet, støtta over 20 000 prosjekt i 2019. Utbetalingane er auka frå 275 mill. kroner i 2018 til 334 mill. kroner i 2019.

Enova utformar ordninga med sikte på å kunne utbetale om lag 250 mill. kroner i året i tilskot til private hushald. På Enovas nettsider kan ein fortløpande følgje med på statistikk for Enovatilskotet.

Sjølv om mykje av læringa er knytt til førebuing og gjennomføring av prosjekt, har Enova òg ei brei satsing på informasjon og rådgiving. Samla medverkar dette til auka kunnskap i samfunnet om høva til å ta i bruk energieffektive og klimavennelege løysingar. «Enova svarer» er ei nasjonal svarteneste for hushald og profesjonelle aktørar. Svartenesta svarte på nesten 62 000 førespurnader i 2019.

Kontraktsfesta resultat i 2019

Enova gav i 2019 tilsegner om støtte på 5,6 mrd. kroner. Desse prosjekta er venta å utløyse i underkant av 10 mrd. kroner frå marknaden. Dette vil gi ei samla investering på over 15 mrd. kroner i prosjekt vedtekne i 2019.

I tillegg til andre rammer i avtala er det utarbeidd fire målindikatorar som undervegs i avtaleperioden skal gi indikasjon på Enovas måloppnåing og utgjere eitt av fleire grunnlag for styringsdialogen mellom departementet og Enova. For avtaleperioden 1. januar 2017 til 31. desember 2020 er det lagt til grunn at følgjande nivå indikerer god måloppnåing:

- klimaresultat tilsvarande 1 mill. tonn CO₂-ekvivalentar i ikkje-kvotepiktig sektor
- energiresultat tilsvarande 4 TWh
- effektresultat tilsvarande 400 MW
- innovasjonsresultat tilsvarande utløyst innovasjonskapital på 4 mrd. kroner

I 2019 gav Enova tilsegn til prosjekt med kontraktsfesta klimaresultat på 0,31 mill. tonn CO₂-ekvivalentar, energiresultat på 2,1 TWh, effektresultat på 177 MW og innovasjonsresultat på 5,7 mrd. kroner i privat innovasjonskapital. Enova gav tilsegn om tilskot til om lag 1 500 små og store prosjekt og om lag 20 000 energitiltak i hushalda.

Kontraktsfesta resultat er venta årleg resultat frå prosjekt som har fått tilsegn om støtte. Støtta blir utbetalt etter kvart som støttemottakaren kan dokumentere framdrift i prosjektet.

Tabell 7.6 Klima- og energifondets resultat og disponeringar i 2019, korrigert for kanselleringar

Område	Disponerte midlar (mill. kroner)	Klimaresultat (kilotonn CO ₂ -ekv.)	Energiresultat (GWh/år)	Effektresultat (MW)	Innovasjonsresultat (mill. kroner)
Industri	1 054	142	746	43	1 615
Transport	998	127	481		682
Energisystemet	2 869	24	683	126	3 271
Bygg og eigedom	323	2	45	9	153
Bustad og forbrukar	334	14	110		
Internasjonalt	1				
Rådgiving og kommunikasjon	48				
Eksterne analysar og utviklingstiltak	29				
Administrasjon	159				
Sum disponerte midlar og resultat	5 815	309	2 065	177	5 720

Enova gav 1 054 mill. kroner i støtte til 155 industriprosjekt, som utgjorde 19 pst. av totalt tildelt støtte i 2019. Industriprosjekta medverkar sterkt med resultat på alle målindikatorane. Sektoren er den største bidragsytaren på klima- og energiresultat og nest størst på innovasjonsresultat.

Enova gav 998 mill. kroner i støtte til 841 prosjekt innanfor transportsektoren, som utgjorde i underkant av 18 pst. av totalt tildelt støtte i 2019. Transport er den sektoren som har størst potensial for å gjennomføre klimatiltak utanfor kvotepliktig sektor. Transportprosjekta bidrog nest mest til klimaresultat, etter industrien, og medverka òg med ein stor del av resultatata innanfor energi og innovasjon.

Prosjekt som vidareutviklar energisystemet, tok imot 2 869 mill. kroner i støtte, som utgjorde om lag 51 pst. av totalt tildelt støtte i 2019. Hywind Tampen utgjorde ein stor del av tildelinga til dette området med ein støttesum på 2,3 mrd. kroner. Denne sektoren medverkar med dei største effektresultata i Enovas portefølje og er den sektoren som medverkar mest reindyrka til styrking av forsyningstryggleiken.

Innanfor bygg og eigedom har Enova i 2019 støtta totalt 246 prosjekt. Den største delen av støtta har gått til oppgradering til beste tilgjengelege teknologi i eksisterande bygg. Til saman fekk bygg og eigedom 323 mill. kroner i støtte, noko som utgjorde om lag 6 pst. av totalt tildelt støtte i 2019. Prosjekta er kvar for seg små, men bidreg på forsyningstryggleik og noko på innovasjon.

Bustad og forbrukar er ein viktig sektor for å skape eit breitt engasjement og setje søkjelys på gjennomføring av energi- og klimatiltak. Sektoren er òg viktig sett i eit energisystemperspektiv for å utvikle samspelet mellom energisystem, transport og bygg. Sektoren er kjenneteikna av mange små prosjekt. Denne sektoren medverkar med både energi- og klimaresultat. Den viktigaste satsinga her er Enovatilskotet, som utgjorde om lag 6 pst. av totalt tildelt støtte i 2019.

Samla resultatrapport for avtaleperioden 2012–2016

Avtaleperioden blei i 2015 utvida med eitt år for å ta inn nye føringar for satsinga på miljøvennleg transport og ei rettsbasert ordning for enøktiltak i hushalda. Resultatmålet blei samtidig auka til 7 TWh innan utgangen av 2016.

Korrigert for kanselleringar kontraktsfesta Enova energi- og klimaresultat tilsvarande 9,1 TWh for perioden 2012–2016 og oppfylte dermed resultatmålet med god margin.

Tabell 1.6 gir ei oversikt over disponerte midlar, kontraktsfesta energiresultat, forventade resultat frå igangsette anlegg, sluttrapporterte energiresultat og realiserte energiresultat per satsingsområde for perioden 2012–2016. Tabellen viser at 97 prosent av energiresultatet er knytt til prosjekt som er sette i gang, sluttrapporterte eller realiserte.

Tabell 7.7 Disponerte midlar, kontraktsfesta energiresultat, prosjekt under gjennomføring og sluttrapportert energiresultat etter marknadsområde (2012–2016)¹

Område	Disponert (mill. kr)	Kontraktsfesta GWh/år	Igangsett GWh/år	Sluttrapportert GWh/år ²	Realisert GWh/år ³
Fornybar varme	1 343	1 191	394	641	150
Fornybar kraft	50	20	5	14	1
Industri	4 245	4 779	725	3 808	217
Transport	1 045	821	160	394	–
Anlegg	154	135	20	114	1
Yrkesbygg	2 149	1 777	303	1 249	123
Bustad	488	206	39	163	0
Sum	9 474	8 927	2 186	6 484	492
Av dette ny teknologi	3 332	691	254	372	1

¹ Alle tala er korrigererte for kansellerte prosjekt.

² Når eit prosjekt er sluttrapportert, inneber det at anlegget er ferdig bygd, men ikkje henta ut realisert resultat per utgangen av 2018.

³ Sluttrapporterte prosjekt blir følgde opp med måling og verifisering av resultatata tre år etter at sluttrapporten er levert.

Post 50 Overføring til Klima- og energifondet

Løyvinga omfattar samla overføringar til Klima- og energifondet inkludert inntekter frå påslag på nettariffen, jf. kap. 5578 post 73.

Det er føreslått ei løyving på 3 315,7 mill. kroner og ei fullmakt til å gi tilsegn på inntil 400 mill. kroner utover gitt løyving, jf. forslag til vedtak VI. Inntektene frå påslaget på nettariffen utgjer 690 mill. kroner.

Tildelings- og oppfølgingskriterium

Enova har fullmakt til å utforme verkemiddel i samsvar med rammene i styringsavtala med departementet, oppdragsbrev, føresegner og statlege regelverk. Midlane frå Klima- og energifondet skal forvaltast på ein slik måte at måla blir nådde og pålagde oppgåver utførte mest mogleg kostnadseffektivt. Verkemidla som blir nytta, skal utformast for å utløyse tiltak som elles ikkje ville ha blitt realiserte, og skal ta sikte på å oppnå varige marknadsendingar. Enovas verkemiddel skal ikkje intervernere i allereie velfungerande marknadar.

Enovas tildeling av midlar frå Klima- og energifondet skal skje etter objektive og transparente kriterium. Kriterium for kvart enkelt verkemiddel eller ordning skal publiserast.

EFTAs overvakingsorgan (ESA) er ansvarleg for å overvake at norske styresmakter overheld reglane om offentleg støtte i EØS-avtala. Enovas notifikasjon av støtteordningane under Klima- og energifondet er godkjend av ESA fram til 2022. Notifikasjon av Klima- og energifondet til ESA føreset at Enova nyttar lån på vilkår som verkemiddel for store demonstrasjonsprosjekt. Dersom eit demonstrasjonsprosjekt er vellykka, beheld mottakaren verdien av teknologien. Ved å gi lån på vilkår unngår ein å overkompensere industrien. Det er lagt opp til at Enova kan gi tilsegn om inntil 60 pst. av godkjende kostnader i lån. Renter på lån skal ikkje vere lågare enn marknadsrentene i tråd med ESAs retningslinjer. I tilfelle der teknologien lykkast, skal lån frå Enova nedbetalast når den teknologiske risikoen i prosjektet er avklart.

Venteleg vil ikkje alle demonstrasjonsprosjekt oppnå ønskt resultat, og enkelte lån på vilkår må gjerast om til tilskot som følgje av at teknologiar ikkje lykkast. Det er derfor føreslått at Enova får fullmakt til å gjere om lån på vilkår til tilskot etter førehandsdefinerte og føreseielege vilkår, jf. forslag til vedtak XII.

Søknader om lån skal behandlast etter dei same kriteria og rutine som i dag gjeld for tilskot. Søknad om tilskot eller lån skal innehalde informasjon som fortel korleis tiltaket vil underbygge relevante delmål og tilfredsstillende dei krava som er stilte til resultatrapportering. Enovas

Boks 7.3 Døme på prosjekt støtta i 2019*Energisystemet:*

Equinor fekk 2,33 mrd. kroner til etablering av ein flytande havvindpark med 11 flytande vindturbinar kvar på 8 MW. Denne skal erstatte delar av eksisterande kraftproduksjon frå gass-turbinane på Gullfaks A og Snorre A. Prosjektet inneber teknologiutvikling med mål om å redusere kostnader og forbetre teknologien for framtidige prosjekt. Det er lagt særleg vekt på større turbinar, ny installasjonsmetode, forenkla ankring, betongflytarar og gasskraft og vindkraft i samspel.

Ny energi- og klimateknologi i industrien:

Norsun AS blei støtta med 195 mill. kroner til produksjon av større, tynnare waferar for høgeffektive solceller med høg ingotutnytting. Prosjektet omfattar produksjon av waferar med 27 pst. større diameter, redusert tjukkeleik og med ingot utnyttingsgrad på 97 pst.

Ny energi- og klimateknologi i transportsektoren:

Enova støtta Asko Norge med 119 mill. kroner til etablering av sjøtransport av Euro-traller mellom Moss og Holmestrand som del av ei heilelektrisk transportkjede mellom Askos lager i Vestby og Sande. Sjøtransporten vil gå føre seg med to autonome roro-fartøy (sjødronar) og vil gi eit klimaresultat på 5100 tonn CO₂ ekvivalentar per år samanlikna med alternativ landtransport med lastebil.

Bygg og eigedom:

Asker kommune fekk 12 mill. kroner til prosjekt som inneber etablering av ein ny, felles energisentral for sju idrettsbygg og idrettsanlegg på Risenga i Asker kommune. Målsetjinga til prosjektet er å optimalisere energiflyten mellom idrettsanlegga i eit samordna system for effekt- og energistyring.

utlysingar under kvart enkelt verkemiddel skal spesifisere ytterlegare kva opplysningar som er påkravd knytte til det enkelte program, ordning eller verkemiddel.

Styringsavtala pålegg Enova å sikre at dei ikkje unødig forstyrrar dei marknadene dei rører ved med sine verkemiddel, men heller rettar opp marknadssvikt og byggjer ned barrierar. Enova

skal nytte tredjepartsvurderingar framfor å byggje opp særleg kredittvurderingskompetanse.

Tilsegn om tilskot, lån og andre forpliktingar må haldast innanfor disponibel ramme og fullmakter for Klima- og energifondet. Midlar frå tilbakebetalte eller refinansierte lån skal resirkulerast i fondet.

Kap. 5578 Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
72	Fiskaravgifter	20 000	19 460	18 264
73	Påslag på nettatariffen til Klima- og energifondet	721 457	690 000	690 000
	Sum kap. 5578	741 457	709 460	708 264

Post 72 Fiskaravgifter

Fiskaravgiftene som blir innbetalte til Statens fiskefond, er inntektsførte i statsbudsjettet på denne posten.

Nærmare om Statens fiskefond

Fiskaravgift til staten skal betalast for fiske i vassdrag med anadrom laksefisk. Det skal òg betalast avgift for fiske med faststående reiskap i sjøen.

Det er innført visse unntak, mellom anna for fiske i medhald av reindriftslovgivinga, til undervisnings- eller behandlingsformål og til tidsavgrensa arrangement for rekruttering.

Bruken av midlane blir fastsett gjennom statsbudsjettet.

Inntekter og avgiftssatsar

Inntektene til Statens fiskefond kjem frå fiskaravgift på fiske etter anadrom laksefisk. Ordninga med Statens fiskefond synleggjer at tilretteleggingstiltak, og delar av fiskeforvaltninga retta inn mot anadrome fiskeartar, for ein stor del er baserte på brukarfinansiering.

Årsavgiftene for fiske etter anadrom laksefisk gjeld frå og med 1. januar til og med 31. desember og blei sist justerte i 2019. For 2021 gjer regjeringa framlegg om å endre avgiftene i tråd med prisstiginga. Årsavgifta for fiske etter anadrom laksefisk i vassdrag i 2021 blir 286 kroner for enkeltpersonar, mens familieavgifta blir 456 kroner. Familieavgifta gjeld for ektefellar/sambuarar med eventuelle barn mellom 18 og 20 år.

Personavgifta for fiske med faststående reiskap i sjøen med sesongstart før 1. juli blir på 713 kroner, mens satsen for dei som har fiskestart etter 1. juli blir 433 kroner.

Inntektene frå avgiftene gjer at det er budsjettert med ein kapitalstrøm i Statens fiskefond som vist i tabellen nedanfor.

Tabell 7.8 Berekning av kapital til Statens fiskefond i 2021

	(i 1 000 kr)
Saldo pr. 31.12.19:	3 135
Budsjettert innbetalt i 2020 ¹ :	17 289
Budsjettert refusjon i 2020 (utbetalingar frå fondet):	-17 289
Budsjettert saldo pr. 31.12.20:	3 135
Budsjettert innbetalt i 2021 ² :	18 264
Budsjettert refusjon i 2021 (utbetalingar frå fondet):	-18 264
Budsjettert saldo pr. 31.12.21	3 135

¹ Talet inkluderer stipulerte renteinntekter på 0,1 mill. kroner

² Talet inkluderer stipulerte renteinntekter på 0,1 mill. kroner.

Administrasjon og økonomiforvaltning

Statens fiskefond blir forvalta av Klima- og miljødepartementet ved Miljødirektoratet. Utgiftene over statsbudsjettet skal normalt svare til dei inntektene ein ventar at fondet vil ha same året. Eventuelle overskytande inntekter skal overførast og blir kapitaliserte i fondet.

Inntektene over kap. 5578 post 72 finansierer utgifter til fisketiltak og fiskeforvaltning over kap. 1425 (post 21 og 70) og kap. 1420 (post 01), og forskning på fiskeressursar over kap. 1410 (post 50).

Planlagd bruk av inntektene frå fiskaravgiftene går fram av tabellen nedanfor.

Tabell 7.9 Samla ressursbruk av inntekter til Statens fiskefond i 2021

Formål	(i 1 000 kr)
Prosjekt, utgreiingar (kap. 1425.21)	100
Meirverdiavgift som er ført under Finansdepartementet	25
Tilskot til fiskeformål (kap. 1425.70):	15 960
Sum under kap. 1425:	16 085
Tilskotsforvaltning i Miljødirektoratet (kap. 1420.01)	1 196
Fiskeforsking, NINA (kap. 1410.50):	983
Totalsum	18 264

Spesielt om lokale tiltak

I fordelinga av fondsmidlane, frårekna nødvendige driftsutgifter, er målet at minst 50 pst. av midlane går til tiltak som er initierte lokalt. Andre tiltak som er meinte å gi effekt for eit avgrensa område, eit bestemt vassdrag eller fjordområde, og der lokale aktørar deltek i stor grad, blir rekna som lokale tiltak sjølv om dei er initierte og administrerte av offentleg forvaltning, organisasjonar eller institusjonar på sentralt nivå.

Post 73 Påslag på nettarriffen til Klima- og energifondet

Omsetningskonsesjonærar som tarifferer for uttak av elektrisk energi, skal i samband med fakturering leggje eit påslag på tariffen til alle sluttbrukarar på alle nettnivå.

For hushaldsbruk skal påslaget utgjere 1 øre/kWh. For andre sluttbrukarar enn hushald skal påslaget utgjere 800 kroner/år per målepunkt-ID.

Bidraget omsetningskonsesjonærar skal betale til Klima- og energifondet, er 1 øre/kWh multiplisert med den energimengda som er fakturert hushaldsbruk, og summen av påslag per målepunkt-ID som er fakturert andre sluttbrukarar enn hushald, i gjeldande termin. Enova står for innkrevjing og oppfølging av påslaget mot nettselskapa som blir innbetalt til Klima- og energifondet.

Oppfølging av oppmodingsvedtak

Samane si deltaking i konsultasjon knytt til Tana-avtala

Vedtak nr. 93, 4. desember 2018

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå anbefalingene i årsmeldingen for 2017 fra Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter og komme tilbake til Stortinget på egnet måte med hvordan anbefalingene er fulgt opp.»

Vedtaket blei gjort ved behandling av Dokument 6 (2017–2018), jf. Innst. 78 S (2018–2019), *Årsmelding for 2017 fra Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter*.

Klima- og miljødepartementet viser til at Noregs nasjonale institusjon for menneskerettar (NIM) i si årsmelding for 2017 (Dokument 6 (2017–2018)) fremja følgjande tilråding om Tana-avtala mellom Noreg og Finland:

«Samenes reelle deltakelse og mulighet til effektiv innvirkning må sikres bedre i denne typen prosesser. En lovfesting av konsultasjonsplikten vil kunne bidra til økt kjennskap til, og respekt for, menneskerettslige krav til konsultasjoner.»

Klima- og miljødepartementet rapporterer, i samråd med Kommunal- og moderniseringsdepartementet, følgjande:

Staten har ei folkerettsleg plikt til å konsultere med samane i saker som vil kunne røre samiske interesser direkte. I dag er plikta gjennomført i norsk rett gjennom Prosedyrer for konsultasjonar mellom statlige myndigheter og Sametinget, frå

2005. Regjeringa fremja hausten 2018 Prop. 116 L (2017–2018) *Endringer i sameloven mv. (konsultasjoner)*. Dei føreslåtte lovreglane om konsultasjonar byggjer på folkerettens reglar og dagens konsultasjonsprosedyrar.

Kommunal- og forvaltningskomiteens fleirtal innstilte på at lovforslaget måtte sendast på høyring (Innst. 253 L (2018–2019) *Endringer i sameloven mv.*). I tillegg bad komiteen om at utkast til rettleiar om konsultasjonar for kommunar og fylkeskommunar skulle sendast på høyring samtidig. Stortinget gjorde 9. mai 2019 oppmodingsvedtak i tråd med komiteens innstilling (vedtak nr. 508 (2018–2019)). Stortinget vedtok å sende saka tilbake til regjeringa, og oppmoda regjeringa om å sende forslag til endringar i samelova, jf. Prop. 116 L (2017–2018) *Endringer i sameloven mv. (konsultasjoner)*, ut på høyring før saka blei fremja for Stortinget til ny behandling. Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider no med

konsultasjonsrettleiaren, slik at han kan sendast på høyring saman med forslaget til endringar i samelova. Det er teke sikte på at både proposisjonen og utkastet til rettleiar blir sende på høyring hausten 2019.

Når det gjeld prosessen med framforhandling og inngåing av Tanaavtala, er det Klima- og miljødepartementets syn at det blei lagt stor vekt på å involvere lokale rettshavarar og Sametinget på ein tilfredsstillande måte. Vidare viser ein til at det i Tanalova § 6 (3) er lovfesta at utarbeidinga av forskrifter og forhandlingar med Finland om fisket i Tanavassdraget skal skje i samråd med Tanavassdragets fiskeforvaltning og Sametinget. Det er òg lagt stor vekt på lokal medverknad i det pågåande arbeidet med gjennomføring av avtala.

Regjeringa ser på oppmodingsvedtaket som følgt opp.

Verkemiddel for utvikling av fleire låg- og nullutsleppsløysingar for skip

Programkategori 12.30 Kulturminne og kulturmiljø

Hovudinnhald og prioriteringar

Løyvingane under programkategori 12.30 høyrer i hovudsak inn under resultatområdet *Kulturminne og kulturmiljø*. Løyvingane omfattar verksemda til Riksantikvaren og Kulturminnefondet. Bruken av løyvingane skal vere i tråd med Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*.

Riksantikvaren fordeler tilskot til freda kulturminne og kulturmiljø, inkludert verna og freda fartøy. Riksantikvaren fordeler òg tilskot til arbeid med kulturarv i kommunane, til verdiskapingsprosjekt og til verdsarvområda. Gjennom regionreforma blir frå 2021 hovuddelen av tilskotsforvaltninga lagd til den regionale kulturmiljøforvaltninga. Kulturminnefondet er ei reindyrka tilskotsordning for verneverdige kulturminne og kulturmiljø i privat eige.

Den nye stortingsmeldinga om kulturmiljøpolitikken blei behandla av Stortinget 16. juni 2020. I meldinga presenterte regjeringa tre nye nasjonale mål. Dei nye måla er knytte til omgrepa «engasjement», «berekraft» og «mangfald». I motsetning til tidlegare nasjonale mål på dette området, som har vore objekt- og tilstandsfokusert, legg dei nye nasjonale måla vekt på kor viktig kulturarven er for samfunnet og arbeidet med å nå FN's berekraftsmål. Med dei nye måla skal kulturmiljøforvaltninga bli målt på samfunnsbidraget. Kulturmiljøet skal framleis sikrast, og arbeidet for å redusere tap og skade skal halde fram.

Dei historiske spora er eit viktig grunnlag for å forstå vår tid, og dei er dermed ein del av løysinga på samfunnsutfordringane. I meldinga legger regjeringa vekt på at kulturmiljøpolitikken er ein sentral og integrert del av klima- og miljøpolitikken. I oppfølginga av meldinga skal det mellom anna utarbeidast bevaringsstrategiar for utvalde tema, og det skal utarbeidast forslag til ny kulturmiljølov.

Regionreforma inneber at fylkeskommunane har fått meir mynde og i hovudsak har førstelinjeansvaret for behandling av saker etter kulturminnelova. Regionreforma inneber òg at Riksantikvarens rolle er endra. Riksantikvaren skal vidareutvikle rolla si som fagdirektorat, og har framleis eit overordna ansvar for gjennomføringa av den nasjonale kulturminnepolitikken.

Kulturmiljø er ein ressurs i samfunnsutviklinga og ein del av løysinga for ei berekraftig utvikling. Å «styrkje innsatsen for å verne om og sikre kultur- og naturarven i verda» er eit eige delmål under FN's berekraftsmål 11 *Berekraftige byar og lokalsamfunn*, men kulturmiljø medverkar òg til å nå fleire av dei andre berekraftsmåla.

Vidareføring av den internasjonale innsatsen på kulturmiljøfeltet er viktig for å styrkje arbeidet for ei berekraftig utvikling nasjonalt og globalt. Som medlem av Verdsarvkomiteen legg Noreg særleg vekt på arbeidet med kapasitetsbygging for å ta vare på verdsarven og føre vidare norske prioriteringar i implementeringa av verdsarvkonvensjonen.

Dei ti bevaringsprogramma var knytte direkte opp mot dei tidlegare nasjonale måla (2020-målene). Nye bevaringsstrategiar er under utarbeiding, men bevaringsprogramarbeidet blir vidareført inntil desse er klare.

Omgrepet «kulturmiljø» blir brukt som ei samlebetegnelse for «kulturminne, kulturmiljø og landskap». Omgrepet vil bli brukt i omtalen av feltet som heilskap, og omgrepet «kulturmiljøforvaltning» vil bli brukt om forvaltninga av kulturminne, kulturmiljø og landskap. Med verknad frå 2021 blir det vedteke forskrifter for tilskotsordningar under postane 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77 og 79 for kap. 1429. Tilskot frå kap. 1432 post 50 behandlast etter forskrift om vedtekter for Norsk kulturminnefond.

Resultatområde

Tabell 7.10 Resultatområde under programkategori 12.30

Resultatområde	Nasjonale mål
Kulturminne og kulturmiljø	<ul style="list-style-type: none"> – Alle skal ha høve til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø. – Kulturmiljø skal medverke til berekraftig utvikling gjennom heilskapleg samfunnsplanlegging. – Eit mangfald av kulturmiljø skal takast vare på som grunnlag for kunnskap, oppleving og bruk

Politikk for å nå dei nasjonale måla for kulturminne og kulturmiljø

Engasjement

Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet, Faro-konvensjonen, slår fast at alle har rett til å ta del i den kulturarv som dei sjølve vel, samtidig som dei skal respektere rettane og fridommane til andre. Noreg ratifiserte Faro-konvensjonen i 2008. Regjeringa har ambisjon om at fleire skal føle eigarskap til og ta ansvar for kulturmiljø. Kulturmiljø er eit felles gode og eit felles ansvar.

Private eigarar av kulturminne og kulturmiljø og frivillige gjer ein uvurderleg innsats for å bevare ein viktig del av landets kulturarv, også på vegner av fellesskapet. Denne innsatsen medverkar sterkt til arbeidet med å nå dei nasjonale måla, og er utslagsgivande for at kulturmiljø blir brukt og teke vare på. Sjølv om hovudansvaret for å ta vare på egen eigedom ligg hos eigaren, skal offentlege verkemiddel medverke til at eigarane er i stand til å ta sin del av ansvaret for å sikre eit mangfald av kulturmiljø. Staten har ulike støtteordningar der eigaren kan få dekt meirkostnader som følgje av krav frå kulturmiljøforvaltninga.

Regjeringa ønskjer auka deltaking og vil betre rammevilkåra for eigarar og forvaltarar av kulturmiljø. Bevaringsstrategiane vil vere ei sentral ramme for eit slikt samarbeid. *Riksantikvarens strategi for samarbeid med frivillige organisasjonar 2018–2021* skal òg reviderast som eit ledd i oppfølginga av Meld. St. 16 (2019–2020).

Kunnskap om tradisjonshandverk og materialkunnskap er heilt avgjerande for å ta vare på freda og verneverdige bygningar, anlegg, fartøy og annan kulturarv. Fartøyvernssentera, bygningsvernssentera og andre rådgivingstenester for kulturmiljø har mykje å seie for det praktiske istandsetjings-, skjøtsels- og vedlikehaldsarbeidet. Dei fungerer som eit lett tilgjengeleg tilbod for både eigarar og handverkarar og spelar ei viktig rolle for å sikre tilgang til kompetanse innan tradisjons-

handverk. I oppfølginga av meldinga vil oppstarttilskot for å stimulere til utvikling av regionale rådgivingstenester for private eigarar av kulturmiljø bli vurdert.

Kulturminnefondet forvaltar tilskotsordningar retta mot private eigarar av verneverdige kulturminne og kulturmiljø. Fondet har vist seg å vere eit godt og viktig verkemiddel både for å ta vare på eit mangfald av verneverdige kulturmiljø og for å gi private eigarar betre høve til å engasjere seg og ta ansvar. Regjeringa legg opp til framleis å styrkje Kulturminnefondet og at midlane til fondet skal medverke strategisk for å nå dei nasjonale kulturmiljømåla.

Bygg og Bevar blei oppretta i 2009 og er eit samarbeidsprogram mellom Klima- og miljødepartementet og Byggenæringens Landsforening. Nettportalen *Bygg og Bevar* gir mellom anna informasjon om handverkarar med riktig kompetanse, produkt- og bransjeinformasjon om materiale, restaurering og riktig energirehabilitering, utan at kulturhistoriske verdiar går tapt. *Bygg og Bevar* er eit viktig bidrag for å betre rammevilkåra for dei private eigarane. Ei vidareføring av *Bygg og Bevar* med langsiktige og føreseielege rammer vil bli vurdert.

Berekraft

Målet «Kulturmiljø skal medverke til berekraftig utvikling gjennom heilskapleg samfunnsplanlegging» viser kor viktig samfunns- og arealplanlegginga er for å sikre kulturmiljø, og korleis kulturmiljøa kan bidra til dei tre dimensjonane av berekraftig utvikling: miljømessig, sosial og økonomisk berekraft. Målet understrekar samstundes Noregs ansvar for og regjeringa sine ambisjonar om å følgje opp FN's berekraftsmål og Agenda 2030.

Det vil bli utvikla indikatorar som måler korleis kulturmiljø medverkar til å nå berekraftsmåla i Noreg. Regjeringa skal òg utvikle andre indikatorar og styringsdata for å nå dei tre nasjonale måla

– i dette arbeidet vert det viktig å synleggjere samanhengen med berekraftsmåla. Som ein del av dette arbeidet vil det bli lagt til rette for auka samarbeid mellom kulturmiljøforvaltninga og næringslivsorganisasjonar.

By- og stadutvikling er ein del av løysinga for ei berekraftig utvikling. Kulturarv kan brukast som ein ressurs i samfunnsutviklinga. Transformasjon og ny bruk av eldre bygningsmasse kan vere med på å bevare og vitalisere dei historiske byområda. God arkitektur, historiske bygningar og bymiljø medverkar til stadidentitet og positive opplevingar og ressursar som bør utnyttast for å utvikle attraktive by- og tettstadsenter. For å medverke til god forvaltning av kulturminne og kulturmiljø i byane, har Riksantikvaren utarbeidd ein eigen bystrategi. Denne strategien blir revidert i 2021. Direktoratet har òg sett i gang arbeid med ein klimastrategi for kulturmiljø. Strategien vil bli ferdig i 2021.

Regjeringa ønskjer å fremje bruk, ombruk, gjenbruk og transformasjon av hus og bygningsmiljø gjennom koordinert verkemiddelbruk. Regjeringa vil òg vurdere kor godt eigna dagens lovverk er til å verne kulturmiljø. Samstundes bør det offentlege bruke rolla som eigar av mange freda og verneverdige hus og anlegg til å vere ein aktiv pådrivar og gi gode døme på bruk, ombruk og gjenbruk av den historiske bygningsmassen.

Mangfald

Med nye nasjonale mål, som femnar breiare og i større grad legg vekt på kor viktig kulturmiljøet er for samfunnet, er det behov for å justere innretninga på bevaringsarbeidet. For å ta vare på eit mangfald av kulturmiljø vil regjeringa utarbeide bevaringsstrategiar for prioriterte tema der all verkemiddelbruk skal sjåast i samheng. Dette inneber mellom anna satsingar og tiltak for å forbetre tilstand og vedlikehaldsnivå, og tiltak for å redusere tap og skade. Bevaringsstrategiane skal òg ta høgd for at det finst mange ulike måtar å ta vare på mangfaldet av kulturmiljø på. Vidare er kunnskap, oppleving, bruk og engasjement sentrale verdiar som må sikrast i utforminga av bevaringsstrategiane. Som ein del av bevaringsstrategiane bør det utarbeidast heilskaplege oversikter for relevante kulturmiljøkategoriar eller tema, slik at både forvaltningsmiljøa og forskingsmiljøa har eit felles kunnskapsgrunnlag. I samsvar med Stortingets vedtak 707 (2019–2020) og 208 (2019–2020) skal det i samband med bevaringsstrategi-

ane, fremjast forslag om korleis staten kan stimulere private eigarar av kulturminne og kulturmiljø til jamt, godt vedlikehald gjennom skatte- og avgiftsinsentiv. Det skal òg leggjast til grunn at ein av dei nye bevaringsstrategiane skal handle om kyrkjer, og at det i den samheng blir lagt til grunn ei målsetjing om at alle steinkyrkjer frå mellomalderen skal ha ordinært vedlikehaldsnivå innan 2030. Klima- og miljødepartementet vil samarbeide med Barne- og familiedepartementet om dette. Riksantikvaren vil ha ei viktig rolle i utforminga av bevaringsstrategiane og skal i dette arbeidet sikre eit godt sektorsamarbeid, mellom anna betre koordinering av verkemiddelbruken.

Riksantikvaren har dei siste 15 åra utarbeidd fleire fagstrategiar, mellom annet for bymiljø, for arkeologiske kulturminne og for arbeid med kulturarv i kommunane. Desse fagstrategiane vil framleis vere viktige, men dei må reviderast slik at dei blir tilpassa dei nye nasjonale måla og arbeidet med bevaringsstrategiar.

I 2006 fekk Riksantikvaren, Statens landbruksforvaltning (no Landbruksdirektoratet) og Direktoratet for naturforvaltning (no Miljødirektoratet) eit felles oppdrag som enda i satsinga *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket* i 2009. I 2020 inngår 46 landskap i ordninga. Frå og med 2020 er forvaltninga av denne tilskotsordninga lagt til dei aktuelle kommunane. Samarbeidet om ordninga skal førast vidare, og det skal vurderast å auke talet på område innanfor eksisterande rammer.

Prosjektet *Statens kulturhistoriske eiendommer* (SKE-prosjektet) blei starta opp i 2002 og er eit eksempel på korleis sektoransvaret medverkar til at departement og underliggjande etatar og verksemdar tek ansvar for å nå miljømål innanfor eigne ansvarsområde. Etter nesten 20 år er det behov for å evaluere dei statlege landsverneplanane og forvaltninga av dei generelt. SKE-prosjektet har vore eit nybrottsarbeid som har gitt eit breitt erfaringsgrunnlag knytt til forvaltning og dispensasjonspraksis. I 2020 overtok regionane forvaltningsstyresmakta for desse eigedommane, med unntak av bygningar og anlegg som er oppførte på Riksantikvarens liste.

Kulturarvpolitikken er delt mellom fleire departementet. For å lette samarbeidet og gjere det enklare å sjå forvaltninga av mellom anna den materielle og den immaterielle kulturarven i samheng, førebur ein etablering av departementas kulturarvforum etter modell av departementas verdsarvforum og den interdepartementale landskapsgruppa.

Kunnskap og forskning

Miljøovervaking inneber ei systematisk innsamling av data med metodar som kan etterprøvast, basert på hypotesar om samanhengen mellom årsak og verknad. Data frå miljøovervakingssystema vil vere viktig for å følgje opp dei nye nasjonale måla. Eksisterande program vil bli gjennomgått og behov for eventuelle nye program vurdert.

Internasjonalt forskingssamarbeid er viktig for å løyse mange samfunnsutfordringar. I Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høgere utdanning 2019–2028* er det eit sentralt mål å auke norsk deltaking i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon.

Samarbeid mellom europeiske land om forskingsprogram gjennom *Joint Programming Initiatives, JPI*, har frå 2010 medverka til å samordne offentleg finansierte forsking i Europa innanfor ti område. Noregs deltaking er med på å styrkje det norske forskingssystemet og mobilisere nye forskingsmiljø og brukargrupper på kulturmiljøfeltet.

Nasjonalt detaljert høgdemodell gir detaljert oversikt over terrenget og bygde element. Høgdemodellen har eit stort brukspotensial for kulturmiljøforvaltninga, mellom anna til overvaking, nyregistrering og kvalitetssikring av staddata, og til å kunne vurdere større område i samheng. Med høgdemodellen har forvaltninga eit godt utgangspunkt for å dra nytte av data som blir gjorde tilgjengelege gjennom det europeiske jordobservasjonsprogrammet for klima- og miljøovervaking – *Copernicus*. *Copernicus* er ei stor europeisk satsing som medverkar til å auke forståinga av naturen, klimaforandringar og miljø. I 2020 er det lagt fram ein rapport om å optimalisere tenestene *Copernicus* leverer for kulturmiljøforvaltninga. Noreg har delteke i arbeidsgruppa.

Verdsarv (UNESCO)

Det går fram av Meld. St. 27 (2008–2019) *Norges rolle og interesser i multilateralt samarbeid* at regjeringa vil bruke FN og andre relevante multilaterale institusjonar aktivt for å sikre ei god handtering av globale miljøutfordringar og oppfølging av berekraftsmåla, under dette ein ambisiøs politikk på mellom anna kultur- og naturarvområdet.

Verdsarvkonvensjonen har som mål å verne kultur- og naturarv som har framstående universell verdi. Statar som har ratifisert konvensjonen, forpliktar seg til å samarbeide internasjonalt, identifisere verdsarv i eige territorium, verne verdsar-

ven og formidle verdsarven. Klima- og miljødepartementet har hovudansvaret for å følgje opp konvensjonen.

Noreg har høge ambisjonar for forvaltning av verdsarvområda og har som mål at verdsarvområda skal utviklast til fyrstårn for god natur- og kulturmiljøforvaltning når det gjeld tilstand, forvaltning og formelt vern. Riksantikvaren og Miljødirektoratet arbeider saman for å betre forvaltninga av verdsarvområda, mellom anna gjennom forvaltningsplanar, betre lokal organisering og formidling. Fylkeskommunane og kommunane har ei viktig rolle i å oppfylle forpliktingane.

Forvaltninga av dei norske verdsarvområda inneber forpliktingar for alle sektorar. God forvaltning av verdsarvområda avheng òg av betre samordning mellom dei sektorane som påverkar utviklinga i områda. Aktuelle departement deltek difor i eit eige tverrdepartementalt verdsarvforum. Klima- og miljødepartementet leier forumet, som vart etablert i 2018.

Noreg har dei siste åra styrkt innsatsen for forvaltninga av dei åtte norske verdsarvområda. Ambisjonen er at det skal etablerast verdsarvsenter ved alle dei norske verdsarvområda. Klima- og miljødepartementet har utarbeidd ein plan for prioriteringar av dette arbeidet for perioden 2017–2026, og per mars 2020 er det autorisert verdsarvsenter ved seks av dei. Føremålet er å gi god informasjon om verdsarven og styrkje den lokale forankringa. Noreg er medlem av UNESCOs verdsarvkomité for perioden 2017–2021. Ein av hovudprioriteringane for den norske innsatsen i komiteen er å styrkje institusjonar, ekspertar og lokalsamfunn slik at dei kan ta vare på verdsarven, sikre dei universelle verdiane til verdsarven og gjere landa betre i stand til å reagere og handle når verdsarv vert truga som følgje av krig, konflikt og naturkatastrofar.

Kapasitetsbygging under verdsarvkonvensjonen er eit viktig innsatsområde både nasjonalt og internasjonalt. Noreg medverkar til denne satsinga gjennom kapasitetsbyggingsprogrammet World Heritage Leadership. Dette er eit seksårig samarbeidsprogram (2016–2021) med International Union for Conservation of Nature (IUCN) og International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM). Ei midtvegsevaluering av programmet blei ferdigstilt hausten 2020, og grunnlag for ei eventuell vidareføring vert vurdert i 2021.

Som ledd i oppfølginga av Noregs prioriteringar for arbeidet i verdsarvkomiteen blei det i 2019 og 2020 løyvd 30 mill. kroner over Utanriksdepartementets budsjett for å styrkje verdsarvarbeidet i

Afrika med særleg vekt på naturområde. Denne innsatsen vil bli ført vidare.

Europeisk og nordisk samarbeid

Dei siste åra har kulturarvfeltet fått stadig større merksemd i EU. Dette har mellom annet komme til uttrykk gjennom markeringa av det europeiske kulturarvåret i 2018 og i EUs oppfølging etter dette. Eit av resultatane er ein ny europeisk handlingsplan for kulturarv, *European Framework for Action on Cultural Heritage*. I handlingsplanen er det etablert fire prinsipp og fem satsingsområde for handling der EU ønskjer å medverke. Her er kulturarvens verdi for eit inkluderande, berekraftig, tilpassingsdyktig og innovativt Europa og for eit sterkare globalt partnerskap framheva. Handlingsplanen og satsingsområda er i stor grad samanfallande med dei nye nasjonale måla for kulturmiljøpolitikken og innretting av kulturmiljøarbeidet i Noreg. Gjennom handlingsplanen er det etablert ei ekspertgruppe som skal drøfte og utveksle erfaringar for å kunne utforme ein berekraftig og deltakande kulturarvpolitikk i Europa. Regjeringa meiner det er eit stort potensial for erfaringsutveksling og gjensidig støtte, og prioriterer derfor norsk deltaking i ekspertgruppa *Commission Expert Group on Cultural Heritage* og arbeidet med å følgje opp handlingsplanen.

Noreg deltek i Europarådets mellomstatlege komité for kultur, kulturarv og landskap (CDCPP), der både Kulturdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Klima- og miljødepartementet er representerte. Gjennom ei rekkje tiltak medverkar Europarådet til å fremje mangfald og dialog gjennom tilgang til kulturarv og til å skape ei forståing av identitet, felles minne og forståing mellom folkegrupper. Fleire av desse tiltaka har innverknad for Noreg, slik som *European Heritage Strategy for the 21st Century*, dei europeiske kulturminnedagane, *Cultural Routes* i tillegg til ei rekkje faglege nettverk og strategiar. Europarådet er òg ein viktig møteplass for medlemsstatane, både for å drøfte felles løysingar og for politikktutvikling. Noreg deltek og medverkar aktivt i slike samanhengar. Dette arbeidet vil bli ført vidare. Regjeringa vil leggje særleg vekt på arbeidet med å sjå kulturarv, menneskerettar, demokrati og berekraftsmåla i samanheng.

Regjeringas strategi *Norge i Europa* framhevar EØS-midlane som det viktigaste finansielle verkemiddelet i europapolitikken. Gjennom kultur- og kulturarvprogramma under EØS-midlane har norsk kulturmiljøsektor høve til å tileigne seg ny

kunnskap ved å diskutere felles utfordringar med europeiske kollegaer.

Nordisk ministerråd er det offisielle samarbeidsorganet til dei nordiske regjeringane. Statsministrane i Norden har gjennom ein deklarasjon frå 20. august 2019 vedteke som visjon at Norden skal bli verdas mest berekraftige og integrerte region fram mot år 2030. Samarbeidet i Norden skal byggje opp under denne visjonen. I ein deklarasjon frå 30. oktober 2019 oppfordrar dei nordiske kulturministrane sektorane til å integrere kultur og kulturarv som ein viktig premis for arbeidet med FN's berekraftsmål.

Regionreforma

Med regionreforma, som tok til å gjelde 1. januar 2020, blei meir ansvar delegert frå staten til fylkeskommunane når det gjeld forvaltning av kulturmiljø. Fylkeskommunane har no førstelinjansvaret for dei fleste typane kulturminne og kulturmiljø. I samband med regionreforma fekk fylkeskommunane ansvaret for dei fleste automatisk freda kulturminna som arkeologi, skipsfunn, fartøy, dei fleste forskriftsfreda eigedommane, fleire teknisk-industrielle anlegg og dei ikkje-kyrkjelege mellomalderhusa. Frå hausten 2020 overtok fylkeskommunane sakshandsaminga av søknader innanfor dei fleste tilskotsordningane. Det blir gjennomført ei følgjeevaluering for å klargjere effektar og gevinstar av overføringa av auka mynde til fylkeskommunane og endringane i ansvars- og oppgåvefordelinga.

På grunn av regionreforma vidareutviklar Riksantikvaren rolla si som fagdirektorat, men har framleis det overordna ansvaret for gjennomføringa av den nasjonale kulturmiljøpolitikken. Riksantikvaren har framleis mynde til å frede, reise motsegn til arealplanar og å avgjere klagesaker. Riksantikvaren beheld inntil vidare ansvaret for forvaltning av nokre freda kulturminne og kulturmiljø, i tillegg til freda og listeførte kyrkjer. Riksantikvaren medverkar med rettleiing til fylka i samband med overføringa av oppgåver til fylka.

Bevaringsprogramma

Ei av dei viktigaste strategiske satsingane i arbeidet med å nå dei tidlegare nasjonale måla var å etablere ti bevaringsprogram. Andre viktige verkøy var å utarbeide og implementere Riksantikvarens fredingsstrategi og å styrkje arbeidet med å sikre verneverdige kulturminne i kommunane.

Hovudinnsatsen i dei ti bevaringsprogramma har sidan oppstarten i 2007 vore retta mot å med-

verke til å forbetre vedlikehaldsnivået for utvalde kulturminnekategoriar. Fredingsstrategien skal sikre betre geografisk, sosial, etnisk, næringsmessig og tidsmessig representativitet i fredingsporteføljen. Arbeidet med kulturarv i kommunane har medverka til kunnskap om og ivaretaking av ei større breidd blant kulturminne og kulturmiljø.

Erfaringar har vist at bevaringsprogramma har vore ein effektiv måte å strukturere bevaringsarbeidet på. Både bevaringsprogramma, fredingsstrategien og arbeidet med kulturminne i kommunane har vore tett kopla til dei eksisterande nasjonale måla, der reduksjon av tap, forbetra vedlikehaldsnivå og auka representativitet har vore dei overordna prioriteringane. Denne typen grunnleggjande forvaltning av kulturhistoriske verdier skal framleis vere ein viktig del av prioriteringane i kulturmiljøforvaltninga. Bevaringsprogramma var opphavleg direkte knytte til dei tidlegare nasjonale måla (2020-målene) som no er avløyste av nye nasjonale mål. Nye bevaringsstrategiar er under utarbeiding, men bevaringsprogramarbeidet blir ført vidare inntil desse er klare. Sjå elles nærmare omtale under delkapitlet «Mangfald».

Kort om dei enkelte bevaringsprogramma – mål og status

1. Freda bygningar i privat eige

Målet for bevaringsprogrammet har vore at alle freda bygningar i privat eige skal vere sette i stand til eit ordinært vedlikehaldsnivå.

Bevaringsprogrammet omfattar rundt 3 400 bygningar. Det har sidan starten av bevaringsprogramma vore ei positiv utvikling og om lag 40 pst. av dei registrerte bygningane har eit ordinært vedlikehaldsnivå. Om lag 15 pst. har behov for omfattande utbetringar.

2. Samiske kulturminne

Målet for bevaringsprogrammet har vore at automatisk freda, samiske bygningar skal vere kartlagde innan 2017, og prioriterte bygningar skal sikrast og setjast i stand.

Gjennom ein revisjon av kulturminnelova i 2018 er det etablert ei fast fredingsgrense. Det inneber at samiske kulturminne frå 1917 eller eldre er automatisk freda. Ei kartlegging av automatisk freda samiske bygningar og tilstanden dei er i, blei ferdig i 2017. Noko etterarbeid står att, men det totale talet på bygningar vil vere ein stad mellom 900 og 950.

3. Stavkyrkjene

Målet for bevaringsprogrammet har vore at dei 28 stavkyrkjene skal vere sett i stand til ordinært vedlikehaldsnivå innan 2015.

Målet for stavkyrkjeprogrammet blei nådd i 2015. På grunn av klimaendringane, med større fare for ekstremvêr, er det etter 2015 gjennomført risikovurderingar ved alle stavkyrkjene.

4. Verdsarven

Målet for bevaringsprogrammet har vore at dei norske verdsarvområda skal utviklast som fyrstårn for den beste praksisen innan natur- og kulturminneforvaltning når det gjeld tilstand, forvaltning og formelt vern.

Dei åtte verdsarvområda er av svært ulik karakter og omfang og med variasjon i den tekniske tilstanden. Mange bygningar er sette i stand, skjøtsel og formidling er forbetra, men mykje står att. Fleire av kulturminna innanfor kvart av verdsarvområda høyrer også inn under andre bevaringsprogram.

5. Tekniske og industrielle kulturminne

Målet for bevaringsprogrammet har vore å sikre, setje i stand og halde ved like eit utval prioriterte anlegg.

Bevaringsprogrammet omfatta ved oppstarten ti anlegg. I ettertid er fem lagde til, slik at det i dag er femten anlegg som er definerte som nasjonalt prioriterte anlegg. Per 1. januar 2020 er ti av anlegga rekna som sette i stand.

6. Brannsikring av tette trehusmiljø og stavkyrkjer

Målet for bevaringsprogrammet har vore å halde brannsikringa av stavkyrkjene på eit høgt nivå og medverke til brannsikring av rundt 180 tette trehusmiljø med gammal verneverdig trehusbusetnad.

Det er eit høgt tryggleiksnivå ved alle dei 28 stavkyrkjene, og det blir gjennomført årleg service av tekniske anlegg.

7. Fartøy

Målet for bevaringsprogrammet har vore at eit representativt utval av bevaringsverdige fartøy skal sikrast.

254 verna og freda fartøy inngår i bevaringsprogrammet. 19 pst. av fartøya har eit ordinært vedlikehaldsnivå. Av dei andre har 25 pst. eit moderat behov for tiltak, mens 56 pst. har stort behov for tiltak og utbetring.

8. Ruinar

Målet for bevaringsprogrammet har vore at eit utval ruinar skal sikrast og gjerast tilgjengelege for publikum.

Bevaringsprogrammet omfattar 58 av totalt 122 ruinar etter kyrkjer, klosteranlegg og borg- og festningsanlegg frå mellomalderen. Per 1. januar 2020 er 27 av ruinane ferdig konserverte.

9. Bergkunst

Målet for bevaringsprogrammet har vore at eit utval bergkunstlokalitetar skal dokumenterast, sikrast og gjerast tilgjengeleg for publikum.

Det er registrert om lag 2 000 bergkunstlokalitetar i Noreg, og alle inngår i bevaringsprogrammet. Per 1. januar 2020 har 481 av 500 prioriterte lokalitetar eit ordinært vedlikehaldsnivå. 109 av desse er tilrettelagde for publikum.

10. Utvalde arkeologiske kulturminne

Målet for bevaringsprogrammet har vore at eit representativt utval arkeologiske kulturminne og kulturmiljø skal sikrast gjennom skjøtsel og gjerast tilgjengeleg for publikum.

Per 1. januar 2020 har 420 av 450 prioriterte arkeologiske kulturminne fått eit ordinært vedlikehald. 309 av desse er også tilrettelagde for publikum.

Nærare om budsjettforslaget

Føreslått løyving knytt til programkategorien er i 2021 på om lag 818,8 mill. kroner på utgiftssida. Dette er ein auke på 12,9 mill. kroner, eller 1,6 pst., samanlikna med saldert budsjett for 2020.

Utgifter under programkategori 12.30 fordelte på kapittel

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
1429	Riksantikvaren	691 516	679 566	689 104	1,4
1432	Norsk kulturminnefond	116 320	126 362	129 740	2,7
	Sum kategori 12.30	807 836	805 928	818 844	1,6

Kap. 1429 Riksantikvaren

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Driftsutgifter	145 511	149 268	145 828
21	Spesielle driftsutgifter	37 876	31 731	32 509
22	Fleirårige prosjekt kulturminneforvaltning, <i>kan overførast</i>	31 233	30 371	31 115
60	Kulturminnearbeid i kommunane	8 600	8 600	8 600
70	Tilskot til automatisk freda og andre arkeologiske kulturminne, <i>kan overførast</i>	44 596	33 164	41 064
71	Tilskot til freda kulturminne i privat eige, kulturmiljø og kulturlandskap, <i>kan overførast</i>	161 525	159 015	159 015
72	Tilskot til tekniske og industrielle kulturminne, <i>kan overførast</i>	58 061	58 045	58 045
73	Tilskot til bygningar og anlegg frå mellomalderen og brannsikring, <i>kan overførast</i>	48 253	57 575	57 575

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
74	Tilskot til fartøyvern, <i>kan overførast</i>	61 956	63 926	65 972
75	Tilskot til fartøyvernssenter, <i>kan overførast</i>	15 698	15 949	16 459
77	Tilskot til verdiskapingsarbeid på kulturminne- område, <i>kan overførast</i>	7 970	8 232	8 232
79	Tilskot til verdsarven, <i>kan overførast</i>	70 237	63 690	64 690
	Sum kap. 1429	691 516	679 566	689 104

Rolle og oppgaver for Riksantikvaren

Riksantikvaren, direktoratet for kulturmiljøforvaltning, er Klima- og miljødepartementets rådgivar og skal setje i verk kulturmiljøpolitikken til regjeringa. Riksantikvaren har vidare eit ansvar for utvikling av rettleiingsmateriell, digitale tenester med meir, som sikrar ei einskapleg kulturmiljøforvaltning. Dei skal òg forvalte sentrale data om kulturmiljø i offentleg forvaltning.

Sjølv om ein del av direktoratets oppgaver er overførte til regional kulturmiljøforvaltning, som ein del av regionreforma, er Riksantikvaren framleis fredings-, motsegn- og klagestyresmakt og har også ansvar for den nasjonale fordelinga av tilskotsmidlar til fylkeskommunane. Riksantikvaren skal òg inntil vidare ha forvaltninga av freda og listeførte kyrkjebygg.

Post 01 Driftsutgifter

Hovuddelen av løyvinga dekkjer lønn og godtgjersler til tilsette, husleige, oppvarming, reinhald, IKT, reiseverksemd, informasjonstiltak og andre driftsutgifter for Riksantikvaren. Posten dekkjer i tillegg kjøp av konsulenttenester til faglege prosjekt og utgreiingar, under dette kostnader knytte til Riksantikvarens drift og oppfølging av elektronisk biletarkiv for miljøforvaltninga. Inntekter knytte til dette blir førte under kap. 4429 post 02 og 09.

Løyvinga på posten kan overskridast mot tilsvarende meirinntekter under kap. 4429 post 02 og 09, jf. forslag til vedtak II.

Det er føreslått ei løyving på 145,8 mill. kroner på posten for 2021. Posten er totalt redusert med om lag 3,4 mill. kroner. Posten er redusert med 4,1 mill. kroner i samband med Regionreforma og

at oppgaver gradvis blir overførte frå Riksantikvaren til fylkeskommunane. Posten er auka med 1,3 mill. kroner i samband med overføring av oppgaver frå Barne- og familiedepartementet.

Rapport 2019

Størsteparten av midlane er lønnskostnader, som utgjer om lag 56 pst. av dei samla driftsutgiftene.

Driftskostnadene har vore reduserte over tid som følgje av effektivisering av drift, reduksjon i arealleige, bortfall av driftsoppgaver, reduserte innkjøp og anna.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Post 21 dekkjer prosjektmidlar til fagleg samarbeid med andre land i samsvar med norske prioriteringar, medlemsutgifter og utgifter knytte til samarbeidsavtalar og utgreiingsarbeid. Midlar til det internasjonale kurset i konservering av tre (ICWCT – International Course on Wood Conservation Technology) blir òg dekte over denne posten. Midlane blir elles nytta til kjøp av vedlikehalds- og istandsetjingstenester for bygningar som Riksantikvaren sjølv har eit eigar-/forvaltningsansvar for.

Riksantikvaren kan lyse ut forskings- og utviklingsmidlar innanfor denne potten, og bestiller utgreiingar mellom anna på klima- og energifeltet.

Det er føreslått ei løyving på 32,5 mill. kroner på posten for 2021.

Rapport 2019

I 2019 blei 37,9 mill. kroner nytta innan post 21.

Aktivitet	
Lønn, reise og kompetansemidlar knytte til prosjekt	10 990
Husleige til Kongsvoll fjellstove	3 061
Kjøp av tenester ¹	23 825
Sum	37 876

¹ Digitalisering, Kunnskapsløftet, Sametinget sine registreringar av automatisk freda samiske bygningar, konsulentar, forskings- og utviklingsmidlar m.m.

Riksantikvaren utarbeidde i 2015 *Fredningsstrategi mot 2020 for kulturminneforvaltningen*. Fredningsstrategien viser innanfor kva tema Riksantikvaren i dag manglar freda bygg eller anlegg, for eksempel nasjonale minoritetar, handel eller rekreasjon, fritid og folkehelse. Nye fredingssaker skal helst vere innanfor dei prioriterte tema og startast opp i eit avgrensa omfang. Fredningsstrategien fortel òg korleis kulturminneforvaltninga skal arbeide effektivt og på lag med eigar i nye fredingssaker. *Fredningsstrategi mot 2020 for kulturminneforvaltningen* set opp ti prioriterte tema for nye fredingar, slik at fredingslista vår skal bli meir representativ, både tematisk og geografisk. Betre framdrift i fredingssakene er òg eit viktig tema i strategien. Det blei vedteke freding i til saman 11 saker i 2019, og 35 nye fredingssaker er starta opp i tråd med fredningsstrategien. Målrettinga av fredingsarbeidet etter dei føringane som blei lagde i fredningsstrategien, gir effektar. Stadig fleire eldre fredingssaker blir slutførte, og nye fredingssaker blir starta opp i medhald av strategien. Talet pågåande fredingssaker er i ferd med å komme ned på eit meir handterbart nivå for både fylkeskommunane og Riksantikvaren. Dette gjer at nye fredingssaker blir behandla raskare og betre, noko som er til fordel for eigarane òg.

Med forankring i *Fredningsstrategi mot 2020* er det brukt midlar til fleire prosjekt med mål om å finne fram til eit representativt utval kulturminne. I samband med fredingssak av eit krigshistorisk landskap i Narvik-fjella blei det utført eit omfattande registreringsarbeid og ein dokumentasjonsrapport i samarbeid med Nordland fylkeskommune og Narviksenteret.

Det er varsla oppstart av freding av Henningsvær kulturmiljø. Organiseringa av kulturmiljøfredinga følgjer tilrådingane i evalueringsrapporten om dei freda kulturmiljøa i Noreg som blei utført i 2017.

I 2019 har Riksantikvaren gjennomført fire program på miljøovervaking:

- status for verneverdige kulturminne i utvalde kommunar

- status for tap og skade på automatisk freda kulturminne i utvalde kommunar
- kulturlag i utvalde mellomalderbyar
- klimaeffektar på freda bygg.

I tillegg er det sett i gang og gjennomført utgreiingar knytte til bruk av ny teknologi i overvaking av mellom anna kulturhistoriske landskap og arkeologiske funn frå fonner som smeltar.

Post 22 Bevaringsoppgåver, kan overførast

Tunge nasjonale bevaringsoppgåver er det i visse tilfelle verken føremålstenleg eller mogleg å gjennomføre ved å dele ut tilskot til lokale prosjekteigarar. I desse tilfella må Riksantikvaren fungere som prosjekteigar. Sidan dette er prosjekt som i dei fleste tilfella går over fleire år, og det ikkje alltid lèt seg gjere å gi overslag over det eksakte utbetalingsbehovet kvart enkelt år, er midlane plassert på post 22, der dei kan overførast. Dette gjeld fleire store prosjekt, som brannsikring av stavkyrkjer og grunnvassmåling under Bryggen i Bergen, som er avhengig av fleirårige avtalar med leverandørar.

Riksantikvaren har i mai 2019 opna formidlingskjellaren for utstillinga av Klemenskyrkjeruinen. Midlar løyvde over statsbudsjettet har vorte nytta til å finansiere utgravinga, etablere formidlingsrommet i kjellaren på næringsbygget og betale husleige og drift fram til kjøpet er gjennomført. Statsbygg hjelper Riksantikvaren ved kjøp av eigedommen frå Angel Næringsbygg. Riksantikvaren forventar at kjøpet vil bli gjennomført i 2020.

Det er føreslått ei løyving på 31,1 mill. kroner på posten for 2021.

Rapport 2019

Det har vore god framdrift i utbetringa av brannsikringsanlegg på stavkyrkjene.

Det er brukt 8,18 mill. kroner til stavkyrkjesikring over post 22 i 2019.

15 av 28 stavkyrkjer hadde ved årsskiftet 2019/2020 mindre avvik frå krava til sikkerheit som er sett i Grunnplan for sikring av stavkyrkjene.

Andre område der midlar frå post 22 blir nytta, er ruinkonservering, konservering av kyrkje-kunst og profane mellomalderbygningar.

Post 60 Kulturminnearbeid i kommunane

Det blir gitt tilskot til kommunar som ønskjer å setje i gang, nyleg har sett i gang eller vil rullere eksisterande kulturminneplan. Tilskot blir òg gitt til utvikling og drift av ulike kompetansemodellar som styrkjer arbeidet lokalt. Dette gjeld samarbeid mellom fylkeskommunar, kommunar, museum, Sametinget og frivillige. Også særskilde satsingar i kommunane kan komme inn under tilskotsposten; døme her i 2019 er Murbyen Oslo (2 mill. kroner).

Det er føreslått ei løyving på 8,6 mill. kroner på posten for 2021.

Rapport 2019

375 kommunar har fram til og med 2019 fått tilskot (100 000 kroner) til å utarbeide eller rullere kulturminneplan.

Om lag 200 kommunar hadde til og med 2019 ferdig kulturminneplan.

Det er òg gitt tilskot til kompetansemodellar i kommunar og fylkeskommunar, til dømes til samarbeid mellom fleire kommunar som nyttar felles kompetanse for å lage kulturminneplan eller samarbeid mellom kommunar og museum.

Rettleiing for kommunane blei oppdatert og forbetra i fleire kanalar.

Utviklingsnett blei arrangert for kommunane, mellom anna om byggesak og kulturminnedata.⁴

Post 70 Tilskot til automatisk freda og andre arkeologiske kulturminne, kan overførast

Det er føreslått ei løyving på 41 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til sikring, skjøtsel, tilrettelegging, dokumentasjon og formidling av automatisk freda og andre arkeologiske kulturminne.

Posten dekkjer òg finnarlønn.

Tildelingskriterium

Tilskot kan bli gitt til konkrete tiltak for skjøtsel og vedlikehald som blir gjennomført etter vilkår frå forvaltninga. Tilskot kan òg vere dekking av utgifter til arkeologiske arbeid ved mindre, private tiltak og heil eller delvis statleg kostnadsdekning der det ligg føre særlege grunnar. Frå posten kan det òg givast tilskot til arkeologiske forvaltningsmuseum, der fylkeskommunane og Sametinget i forvaltningssaker treng fagleg assistanse, og til saksbehandling og feltundersøkingar ved sjøfartsmusea.

For 2021 er det føreslått 7,9 mill. kroner til å gjere ferdig undersøkinga av Gjellestadskipet i Halden kommune, som vart starta i 2020, med ein estimert kostnad på 23,5 mill. kroner.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakarane blir følgde opp for å sikre at midlane blir nytten som føresett, og innsende rapportar og reknskap blir kontrollert. Dei tilskota som gjeld statleg kostnadsdekning ved tiltak som krev arkeologiske arbeid, blir gitt til den institusjonen som utfører arbeidet, og denne rapporterar om bruken.

Rapport 2019

Det er utført tiltak innan dokumentasjon, skjøtsel og sikring av bergkunstlokalitetar over heile landet i regi av Bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG) i 2019. Arbeidet er utført av fylkeskommunane, Sametinget og dei arkeologiske forvaltningsmusea, ofte i samarbeid med lokale krefter. Gjennom tilskot i 2019 er det sett i verk nye tiltak innan skjøtsel og tilrettelegging på 139 bergkunstlokalitetar, og det går føre seg arbeid med mange prosjekt som er vidareførte frå tidlegare år. Det er behov for årvisse tiltak mange stader fordi bergkunstfeltene veks til eller er truga av hærverk og slitasje.

Det er òg utført metodeutvikling innan dokumentasjon og formidling, og nettverkstiltak slik som seminar i samarbeid med Verdsarvsenter for bergkunst – Alta Museum.

Totalt er det gitt 7,8 mill. kroner i tilskot til nye tiltak innanfor BERG i 2019, og det blei utbetalt 7,3 mill. kroner (post 70). Resten av tiltaka held fram i 2020.

⁴ Utviklingsnett er Riksantikvarens seminarrekke med aktuelle tema for kommunar og lokale aktørar.

Tabell 7.11 Bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG)

Bergkunst i Askeladden	Talet på lokalitetar	Kommentar
Bergkunstlokalitetar totalt	2 107	Status per 28.05.20 for automatisk freda lokalitetar
Enkeltminne bergkunst totalt	3 213	Status pr. 28.05.20 for automatisk freda lokalitetar
Nye skjøtselstiltak i 2019	139	Tilskot 2019
Nye tilretteleggingstiltak i 2019	24	Tilskot 2019
Nye dokumentasjonstiltak i 2019	60	Tilskot 2019
Tilfredsstillande bevarings-/vedlikehaldsnivå	481	Rapportert totalt i programmet
Tilrettelagt for publikum med tilfredsstillande bevarings-/vedlikehaldsnivå	109	Rapportert totalt i programmet

I løpet av 2019 er det gjennomført skjøtsel og tilrettelegging for publikum i regi av Bevaringsprogrammet for utvalde arkeologiske kulturminne og kulturmiljø (BARK) over heile landet, og det omfattar 56 lokalitetar i Askeladden.

Eit BARK-prosjekt (tilretteleggingsobjekt) omfattar i dei fleste tilfella ei gruppe kulturminne som utgjør ein samanheng. Fleire lokalitetar i Askeladden kan derfor inngå i eit prosjekt i BARK. I 2019 blei det sett i gang skjøtels- og tilretteleggingstiltak i 24 slike BARK-prosjekt. Parallelt går det føre seg arbeid med ei rekkje prosjekt som er sette i gang frå tidlegare år. Arbeidet blir utført av fylkeskommunar og Sametinget i samar-

beid med kommunane og andre lokale krefter. Så langt i programmet er 105 slike tilretteleggingsprosjekt fullførte. Det er ein reduksjon i tilstandsgrad i 2019 på grunn av kulturminne i prosjekt som no er tekne ut av programmet.

Nettverkstiltak er viktig for å nå måla i programmet, og det blei gjennomført eit skjøtelsseminar i Harstad for fylkeskommunane og Sameetinget i 2019.

Totalt blei det gitt 2,2 mill. kroner i tilskot til tiltak innanfor BARK i 2019, og det blei utbetalt 2,2 mill. kroner (post 70). Andre tiltak held fram i 2020.

Tabell 7.12 Bevaringsprogrammet for utvalde, arkeologiske kulturminne og kulturmiljø (BARK)

Skjøtsel og tilretteleggingstiltak	BARK prosjekt og kommunar	Kommentar
Nye tiltak	24 (56 lokalitetar)	Tilskot 2019
Fullførte prosjekt totalt	105	I perioden 2012–2019
Kommunar der det er utført eller går føre seg BARK-tiltak	175 kommunar	I perioden 2012–2019
Tilfredsstillande bevarings-/vedlikehaldsnivå	420	Rapportert totalt i programmet
Tilrettelagt for publikum med tilfredsstillande bevarings-/vedlikehaldsnivå	309	Rapportert totalt i programmet

Det er gjennomført ei rekkje arkeologiske undersøkingar i 2019 knytte til ordninga der staten dekkjer utgifter til arkeologiske undersøkingar i samband med mindre, private tiltak og dersom det ligg føre særlege grunnar, mellom anna 12,7 mill. kroner til arkeologiske undersøkingar i samband

med etableringa av Kjøpmannsgata Ung Kunst i Trondheim, 0,82 mill. kroner i samband med undersøking av vikingskip på Gjellestad i Halden og 4,1 mill. kroner i samband med nydyrking i Strand kommune i Rogaland. Av særleg øyremerkte midlar blei det gitt 4,7 mill. kroner til

vidare undersøking av ruinar frå mellomalderen på Avaldsnes.

Post 70 blei auka med 19 mill. kroner til Klemskyrkja i 2019, til kjøp av ein seksjon og bygging av eit formidlingssenter. Midlar til bygging

av formidlingssenteret var i hovudsak knytte til kjøp av tenester der utgiftene blei dekte frå post 22. Det blei utbetalt 3,6 mill. kroner frå post 70 til NIKU til etterarbeid på utgravinga av Klemskyrkja i 2019.

Tabell 7.13 Tiltak til automatisk freda og andre arkeologiske kulturminne 2019

Tiltak	Tal på saker	Tilskot (i 1000 kr)	Merknader
Mindre private tiltak. Tilskot til arkeologiske granskningar. Direkte tilskot frå RA	37	19 788	Midlane blir betalte ut til den institusjonen som gjennomfører utgravinga
Særlege grunnar. Tilskot til arkeologiske granskningar. Direkte tilskot frå RA	11	15 633	
Sikring av arkeologiske kulturminne og vitskapleg kjeldemateriale	17	4 853	
Andre prioriterte styresmakt-oppgåver ved dei arkeologiske forvaltningsmusea		3 164	
Saksbehandling ved sjøfartsmusea		6 550	
Finnarlønn	95	6 550	
Øyremerking		4 700	
Avaldsnes			
Bevaringsprogrammet for bergkunst (BERG)		7 812	Sjå ovanfor
Bevaringsprogrammet for utvalde arkeologiske kulturminne og kulturmiljø (BARK)		2 230	Sjå ovanfor
Sum		71 280	

Post 71 Tilskot til freda kulturminne i privat eige og kulturmiljø og kulturlandskap, kan overførast

Det er føreslått ei løyving på 159 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å støtte private eigarar i deira arbeid med å ta vare på kulturminne. Tilskot skal medverke til at freda kulturminne kan setjast i stand etter antikvariske retninglinjer og nyttast som ressursar i ei berekraftig samfunnsutvikling.

Tildelingskriterium

Tilskot kan bli gitt til dekking av antikvariske meirkostnader ved istandsetjing av freda kulturminne, med vekt på ivaretaking av kjeldeverdi, opplevingsverdi, bruk og verdiskaping. Det blir stilt krav om dokumentasjon av kompetanse til det føretaket som skal gjennomføre istandsetjinga.

Private eigarar av bygningar, anlegg, kulturmiljø og landskap som er freda, automatisk freda, mellombels freda eller der fredingssak er under behandling, kan få tilskot. Riksantikvaren og regionalforvaltninga kan i særlege tilfelle tildele tilskot til ikkje-freda kulturminne dersom dette blir gjort med forankring i nasjonale strategiske satsingar.

Oppfølging og kontroll

Detaljert informasjon om rapporteringskrava blir gitt i dei enkelte tilskotsbrev. Kontrollen av tilskotsmottakar skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar og rekneskap. Oppfølging på staden kan vere særleg aktuelt og viktig for å sikre at arbeidet vert utført i samsvar med antikvariske retningslinjer. Regionalforvaltninga skal rapportere til Riksantikvaren.

Rapport 2019

I 2019 blei freda kulturminne i privat eige (FRIP) tildelte 159,0 mill. kroner i tilskot, inkludert tilsegn. Dei tre største beløpa blei gitt Oppland (17 mill. kroner), Hordaland (17 mill. kroner) og Trøndelag (15 mill. kroner).

Rapporteringa frå fylkeskommunane om tildeling og bruk av tilskotsmidlane varierer.

Det er god framdrift i bruk av tildelte midlar og god rapportering hos dei med dei største prosentdelane freda bygg i privat eige. Det må takast høgd for at igangsette og ferdige istandsetjingsarbeid kan vere underrapporterte.

Riksantikvaren er heile tida i dialog med regionalforvaltninga om betra rapportering i bevaringsprogrammet. Resultata er gode, særleg for tilstandsregistreringa. Tilstandsgrad per januar 2020 er klart forbetra frå januar 2019. 39 pst. av dei registrerte bygningane har eit ordinært vedlikehaldsnivå (TG 1). Dette er ein markant auke siste år (frå 33,1 pst. i 2018). Delen med moderat vedlikehaldsbehov (TG 2) utgjer 32,7 pst., noko som òg er ein tydeleg framgang (frå 27,3 pst. i 2018). Ein viss auke i TG 3 (frå 12,6 pst. i 2018 til 14,3 pst. i 2019) viser behovet for førebyggjande vedlikehald på bygg som tidlegare har oppnådd ordinært vedlikehald i bevaringsprogrammet. Delen bygg med ukjend tilstand (TG 9) blei halvert i løpet av fjoråret frå 26,8 pst. til 13,7 pst. Dette er truleg noko av årsaka til at delen bygg med straksbehov for utbetring har auka 1,7 pst.

Målet om 3 pst. TG 9 for landet under eitt er ikkje nådd, men reduksjonen av TG 9 inneber at rapporterte tilstandstal er meir pålitelege, noko som gir sikrere grunnlag for oppfølging av bevaringsprogrammet enn før.

Mange fylkeskommunar har gjort ein stor innsats dei siste åra, men framdrifta i fylkeskommunane varierer mykje. Berre Nordland ligg an til å kunne nå målet om ordinært vedlikehaldsnivå (TG 1) i løpet av 2020. Riksantikvaren vil i det vidare følgje opp tilstandsregistreringa tett og har sett av midlar til stimuleringstiltak også i 2020.

Som oppfølging av Riksrevisjonens rapportar har Riksantikvaren arbeidd med å styrkje tilskotsforvaltninga i direktoratet og i regionalforvaltninga. Gjennomførte tilsyn i fylkeskommunane viser at det framleis er behov for oppfølging. Samtidig har fylkeskommunane retta meir merksemd mot veikskapar i etablerte praksisar og tiltak for å utbetre disse. Erfaring frå tilsyn og oppfølging av bevaringsprogrammet er innlemma i arbeidet med utforming av digitalt søknads- og saksbehandlingssystem.

Post 72 Tilskot til tekniske og industrielle kulturminne, kan overførast

Det er føreslått ei løyving på 58 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Tilskotet skal medverke til at tekniske og industrielle kulturminne av historisk, teknologisk, sosial, arkitektonisk eller vitskapleg verdi kan setjast i stand og haldast ved like etter antikvariske retningslinjer og brukast som ressursar i ei berekraftig samfunnsutvikling. Det er eit mål å auke kunnskapen om mangfaldet av tekniske og industrielle anlegg som grunnlag for forskning, formidling, oppleving, bruk og mogleg ny bruk.

Tildelingskriterium

Private, kommunale og fylkeskommunale eigarar og forvaltarar av tekniske og industrielle kulturminne kan søkje om tilskot frå ordninga. Det gis ikkje tilskot til kulturminne i statleg eige.

Tilskot kan gis til konkrete tiltak innan

- sikring
- istandsetjing
- vedlikehald
- kulturminne- og tilstandsregistrering
- dokumentasjon
- moglegheitsstudiar innanfor formålet og i samsvar med antikvariske retningslinjer frå forvaltninga.

Anlegg med vern etter kulturminneloven eller plan- og bygningsloven, og dei 15 anlegga som har inngått i Riksantikvarens bevaringsprogram, skal prioriterast.

Det skal ikkje givast tilskot frå posten til ordinære driftsutgifter og driftsoppgåver eller museal formidlingsverksemd.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakaren skal levere sluttrapportar på utført arbeid. Kulturmiljøstyremakten ser til at arbeida er utførte i samsvar med dei aktuelle vilkåra gitt i tilskotsbrev. Rapporten må òg innehalde ein økonomisk rapport. Kontrollen av tilskotsmottakar skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar og rekneskap. Oppfølging på staden kan være særleg aktuelt og viktig for å sikre at arbeidet vert utført i samsvar med antikvariske retningslinjer.

Rapport 2019

Per 31. desember 2019 har 10 av 15 anlegg status som istandsette. Anlegg med status *istandsett* har framleis store istandsetjings- og vedlikehaldsbehov.

Ved enkelte anlegg er behovet ekstraordinært. Riksantikvaren vedtok i 2019 å gjere om statusen til Klevfos Cellulose- og Papirfabrik frå *istandsett* til *ikke istandsett*. Fabrikkbygningen er i aksele- rerande forfall som følgje av tidlegare kjemikalie- basert produksjon. I tillegg står det att store istandsetjingsbehov ved Rjukanbanen, Haldenka- nalen og Odda smelteverk.

Ved overgangen til 2020 er behova ved anlegga langt større enn det som kan dekkjast ved fram- skrivning av tilskotsposten, spesielt for anlegga Rjukanbanen, Haldenkanalen, Odda smelteverk og no også Klevfos. Situasjonen er noko forverra dei siste åra, som følgje av sær store kostnader ved både Rjukanbanen (istandsetjing av slippen på Tinnoset) og Odda (omn 3). I tillegg har Klevfos ukjent omfang både teknisk og når det gjeld kost- nad.

Tabell 7.14 Oversikt over status for istandsetjing av teknisk-industrielle anlegg og fordeling av tilskot 2019

Anlegg	Innskrive	Status	Tilskot
Odda smelteverk	2013	Ikkje istandsett	4,0
Tyssedal kraftverk	1997	Istandsett	0,3
Sjølingstad Uldvarefabrik	1997	Istandsett	4,2
Salhus Tricotagefabrik	1997	Istandsett	3,7
Bredalsholmen Dokk	2015	Ikkje istandsett	3,9
Kistefos Træsliberi	2002	Istandsett	3,5
Spillum Dampsag og Høvleri	1997	Istandsett	3,0
Atlungstad Brenneri	2013	Istandsett	2,3
Neptun Sildoljefabrikk	1997	Istandsett	2,0
Rjukanbanen	2011	Ikkje istandsett	10,9
Haldenkanalen	2013	Ikkje istandsett	3,9
Næs jernverkmuseum	1997	Istandsett	2,2
Folldal gruver	2002	Istandsett	3,9
Klevfos Cellulose- og Papirfabrik	1997	Ikkje istandsett	1,5
Fetsund Lenser	1997	Istandsett	4,4

Tilskot

I 2019 er det gitt 58,0 mill. kroner i tilskot til tek- niske og industrielle kulturminne (TIK) over post 72. 54 mill. kroner av desse var sett av til anlegga i bevaringsprogrammet.

Freding

5 av 15 anlegg i bevaringsprogrammet er freda. For dei resterande ti blei det starta opp fredings- saker i 2018 som framleis held fram.

I tråd med Prop. 1 S (2018–2019) har Riksanti- kvaren prioritert tilskot til forvaltning, drift og vedlikehald (FDV) ved dei prioriterte anlegga.

- lønn til FDV-stillingar: 23,4 mill. kroner
- FVD: 10,4 mill. kroner
- istandsetjingsprosjekt: 20,1 mill. kroner.

Riksantikvaren har i 2019 gitt ein mindre del av tilskotsposten til kulturminne utanfor bevaringsprogrammet. Sjå fordelinga av tilskot i tabell 1.6.

Tabell 7.15 Oversikt over fordeling av tilskot for anlegg utanfor bevaringsprogrammet. Kroner

Kulturminne	Tilskot
Auli Mølle	248 000
Bergen Kringkaster	30 000 ¹
Freiabilen	200 000
Gloster Gladiator	1 000 000
Hagevik tønnefabrikk	85 811
Indre Ofredal sagbruk	1 500 000
Nes Gardssag	104 719 ¹
Skaland Grafittverk	300 000 ¹
Tjørnvåg Spekkeri	46 000 ¹

¹ Inklusive overførte midlar frå 2018

Evaluering av tilskotsordninga

I 2019 blei tilskotsordninga til tekniske og industrielle kulturminne (TIK) evaluert. Verneplanen for TIK er frå 1994, og spørsmålet er om bevaringsprogrammet speglar mangfaldet av TIK i dag. Agenda Kaupang AS fekk oppdraget å peike på behov og moglege løysingar ved utforming av ei eventuell ny tilskotsordning og eit nytt bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminne.

Måloppnåing for tilskotsordninga og bevaringsprogrammet blei vurdert som tilfredsstillande og innrettinga føremålstenleg. Utpeikte forbeingsområde var likevel fleire.

Betre samordning mellom KLD og KUD på kultur-, museums- og kulturminnefeltet

Tilskotsordningane til TIK og museum bør i større grad sjåast i samanheng.

Tydelegare forventningar om spleiselag mellom stat, fylkeskommune og andre bidragsytarar ved tildeling av midlar. Det blir lagt vekt på dette ved tildeling av midlar til anlegg utanfor, men det er meir uklart for anlegg innanfor bevaringsprogrammet

Behov for å etablere eit oppdatert fagleg kunnskapsgrunnlag som grunnlag for å utarbeide mål, prioriteringar og verkemiddel for å sikre vern av viktige tekniske og industrielle kulturminne

I samband med overføring av forvaltninga av tilskotsordninga til fylkeskommunen frå 2021 bør det leggjast klare føringar for bruk av FDV-midlar til anlegg innanfor bevaringsprogrammet.

Samla vurdering av måloppnåing

Tilskot medverkar til å halde oppe og auke tilstandsgraden, men behova er i fleire tilfelle større enn det tilskota dekkjer. Evalueringa av tilskotsposten vil vere eit viktig verktøy i det vidare arbeidet med bevaringsprogrammet og tilskotsordninga. Det gjeld også i arbeidet med overføring av tilskotsordninga til fylkeskommunane frå og med tilskotsrunden 2021.

Post 73 Tilskot til bygningar og anlegg frå mellomalderen og brannsikring, kan overførast

Det er føreslått ei løyving på 57,5 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til at bygningar og anlegg i Noreg frå mellomalderen blir vedlikehaldne, setje i stand og brannsikra. Innanfor ordninga ligg òg mellomalderkyrkjer og kyrkjekunst frå mellomalder. Tilskot skal sikre mellomalderanlegga som historiske kjelder og medverke til berekraftig bruk og formidling av historia desse kulturminna og kulturmiljøa fortel.

Målet med tilskotsordninga er i tillegg brannsikring av identifiserte tette trehusområde frå alle tidsaldrar.

Tildelingskriterium

Eigarar og andre som forvaltar mellomalderbygg eller -anlegg, kan få tilskot til tiltak på anlegga og til arbeid som resulterer i dokumentasjon, forskning og formidling, både av anlegga og den immaterielle kulturarven i det tradisjonelle handverket knytte til slike anlegg.

Private eigarar og kommunar med tette trehusområde kan få tilskot til brannsikringstiltak, som ikkje følgjer av offentleg pålegg eller kommunanes tjenesteyting og -ansvar.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakaren skal levere sluttrapportar på utført arbeid til regionalforvaltninga, som ser til at arbeida er utførte i samsvar med dei aktuelle vilkåra. Rapporten må òg innehalde ein økonomisk rapport. Meir detaljert informasjon om rapporteringskrava blir gitt i dei enkelte tilskotsbrev. Kontrollen av tilskotsmottakar skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar og rekneskap. Oppfølging på staden kan vere særleg aktuelt og viktig for å sikre at arbeidet vert utført i samsvar med antikvariske retningslinjer. Regionalforvaltninga rapporterer til Riksantikvaren.

Rapport 2019

Brannsikring stavkyrkjene

Tabell 7.16 Oversikt over brannsikringstiltak i stavkyrkjer 2019

Tiltak 2019	Talet på stavkyrkjer
Utviding/ombygging sløkkjeanlegg	2
Byte brannslangeskap	3
Klargjering for videoanlegg	6*
Nytt videoanlegg	4
Optimalisere utvendig deteksjon	1
Reservekraft	1

* 6 kyrkjer er klargjorde og godkjente for graving til kommunale videoanlegg.

Tilskot og kjøp av tenester summerte seg til om lag 20 mill. kroner i 2019.

Hovudvekta framover vil bli lagd på tilfredsstillande sløkkjeanlegg innvendig og utvendig. Systema som finst i dag, blir vurderte. Mindre og større utbetringar blir gjorde ved behov. Det blir arbeidd med å optimalisere utvendig deteksjon og med klargjering og installering av nye videoanlegg.

Riksantikvaren har i 2019 halde fleire samordningsmøte der politi, brannvesen, teknisk etat i kommunane og eigarar har diskutert korleis ein er rusta ved hendingar. Annakvart år arrangerer Riksantikvaren samling for eigarar og tilsynshavarar ved stavkyrkjene. I år var samlinga i Sogn og Fjordane.

Riksantikvaren har i samarbeidd med eigarane gjort ferdig beredskapsplan for stavkyrkjene.

Samla vurdering av måloppnåing

Fleire tryggingstiltak medverkar til at brannsikringa av stavkyrkjene blir halde på eit høgt nivå.

Ønskt tryggleiksnivå er sett noko høgare enn før. Organisatoriske og tekniske tiltak står att før vi kan tryggleikskategorisere alle kyrkjer som tilfredsstillande.

Brannsikring av tett trehusbusetnad

Riksantikvaren gir tilskot til kommunane til arbeidet med å brannsikre tette trehusmiljø. Det er fordelt om lag 10,6 mill. kroner til brannsikring av tette trehusmiljø i 2019. Tilskota har i hovudsak gått til tekniske sikringstiltak som alarm- og sløkkjeanlegg, til dømes loft- og fasadesprinklar og utvendige brannslangar. Det er også gitt tilskot til å utarbeide brannsikringsplanar.

Riksantikvaren har i 2019 gitt eit større tilskot til brannsikring av den omfattande og svært verdifulle tette trehusbusetnaden i Bergen. Det er òg tildelt tilskot til andre viktige område som Røros, Levanger og Sjøgata i Mosjøen. Det er prioritert tilskot til stader der brannvesenets innsatstid er særleg lang, til dømes fiskeværet Å og den tette trehusbusetnaden på Kvitsøy, som ligg på øyar langt frå brannvesen.

Ruinar

Dei ferdig konserverte ruinane er i stor grad mellomstore og mindre anlegg. Dei største anlegga, til dømes Selje, Steinvikholm, Tautra, Hovedøya og Lyse kloster er framleis under arbeid. Vi ser òg at vi i større grad enn forventa må utføre etterkonservering og i nokre tilfelle ytterlegare tiltak for å handtere auka belastning frå vatn og vind. Dette gjeld for eksempel tårnet på Selje kloster og delar av klosterruinen på Tautra. Det er særleg viktig at vi ikkje mistar effekten av tidlegare ressurskrevjande tiltak.

Ved sida av dei ferdig konserverte ruinane er kompetansenettverket kanskje det mest verdifulle vi har oppnådd gjennom prosjektet. Dette vil komme det vidare arbeidet med ruinkonservering til gode. Samtidig har det stor overføringsverdi til kommande oppgåver, til dømes med mellomalderkyrkjer og liknande anlegg.

Post 74 Tilskot til fartøyvern, kan overførast

Verna og freda fartøy er spor etter den maritime kulturen vår og viktige representantar for mellom anna historie, handverk og maritim teknologi. Dei representerer alle sider av norsk sjøfart, med fiske, vare- og persontransport, rekreasjon, infrastruktur, forskning, utanriksfart og handel.

Det er føreslått ei løyving på 65,9 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Tilskot skal medverke til at fartøy på Riksantikvarens liste over verna og freda fartøy blir sette i stand etter antikvariske retningslinjer og brukte til formidling av Noregs utvikling som sjøfartsnasjon, og som ressursar i ei berekraftig samfunnsutvikling.

Tildelingskriterium

Eigarar og forvaltarar av freda og verna fartøy kan søkje om tilskot etter ordninga. Andre organisa-

sjonar, foreiningar og prosjekter som opererer innanfor formålet med posten kan ta imot tilskot til prosjektarbeid.

Tilskot kan givast til konkrete tiltak innan sikring, istandsetjing og vedlikehald.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakaren skal levere sluttrapportar på utført arbeid til fylkeskommunen/Sametinget, som ser til at arbeida er utførte i samsvar med dei aktuelle vilkåra. Rapporten må òg innehalde ein økonomisk rapport. Meir detaljert informasjon om rapporteringskrava blir gitt i dei enkelte tilskotsbrev. Kontrollen av tilskotsmottakar skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar og rekneskap. Oppfølging på staden kan være særleg aktuelt og viktig for å sikre at arbeidet vert utført i samsvar med antikvariske retningslinjer. Fylkeskommunen/Sametinget skal rapportere til Riksantikvaren.

Rapport 2019

I 2019 blei det over post 74 tildelt i overkant av 63 mill. kroner i tilskot (32 fartøy, 8 SAVOS-fylke og -kommunar, 2 foreiningar). SAVOS-ordninga inneber at eit politisk vedtak om økonomisk støtte til verna fartøy utløyser tilsvarande sum frå Riksantikvarens tilskotspost. I 2019 auka søkjarmassen på SAVOS-ordninga, under dette to nye kommunar, med relativt store beløp samanlikna med tidlegare år.

Følgjande kommunar og fylke medverka med tilskot til fartøy gjennom SAVOS-ordninga i 2019: Bergen, Hammerfest, Aust-Agder, Oppland, Rogaland, Trøndelag, Vest-Agder og Østfold.

Nasjonal verneplan for flytande kulturminne

Revideringa av handlingsdelen av Nasjonal verneplan for fartøy (2010–2017) blei ferdig sommaren 2019. Oppfølginga av punkt i evalueringa av fartøyvernsentera i 2017 og 2018 og førebuingar til overføring av fartøyvernet (regionreforma) førte til forseinkingar.

Riksantikvaren har utarbeidd revidert nasjonal verneplan for flytande kulturminne for perioden 2019–2024. Verneplanen er ei vidareføring av 2010–2017-planen:

Å finne gode og langsiktige løysingar som gjer det mogleg å ta vare på eit representativt utval fartøy for framtida

Riksantikvaren har i 2019 arbeidd med å førebu overføringa av forvaltningsansvaret for verna og freda fartøy til dei nye regionane frå 1. januar 2020. Arbeidet held fram. Forvaltning av flytande kulturminne manglar eit fagmiljø utanfor Riksantikvaren, og arbeidet med tilrettelegging, rettleiing og opplæring er forventta å tilta dei nærmaste åra.

Post 75 Tilskot til fartøyvernssenter, kan overførast

Det er føreslått ei løyving på 16,4 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Målet med posten er å samle inn, vidareføre og gjere tilgjengeleg kunnskap om handverk knytt til istandsetjing og vedlikehald av verna og freda fartøy. Kulturminna skal setjast i stand med bruk av tradisjonelle teknikkar, materiale og metodar. Fartøyvernssentera blei oppretta som følgje av behovet for kunnskapen om dette. Sentera har eit hovudansvar for å samle inn, vidareføre og gjere tilgjengeleg handverkskunnskapen som er nødvendig i fartøyvernet.

Tilskot skal medverke til at dei nasjonale fartøyvernssentera varetek hovudansvaret sitt for å samle inn, vidareføre og gjere tilgjengeleg handverkskunnskapen som er nødvendig i fartøyvernet, og i samarbeid med andre handverksmiljø og at aktørar innanfor fartøyvernet utviklar robuste fagmiljø. Dei nasjonale fartøyvernssentera er navet i fagutviklinga i fartøyvernet, men også andre aktørar har kompetanse i og interesse for området. Gjennom tilskot frå posten er det ei målsetjing å stimulere til samarbeid mellom sentera og andre aktørar som eit verkemiddel for å skape robuste fagmiljø i fartøyvernet.

Tildelingskriterium

I tillegg til dei nasjonale fartøyvernssentera kan andre private aktørar med relevant kompetanse innanfor formålet søka om tilskot.

Innanfor formålet kan det givast tilskot til:

- innsamling av kunnskap, forskning og dokumentasjon
- rådgiving og målretta kunnskapsdeling
- nødhamn, mellombels sikring for fartøy i verneflåten
- formidling av materiale og delar til antikvarisk istandsettingsarbeid

Aktivitetar under fellestenestene skal vera i tråd med planverk i fartøyvernet, oversikt over handverk og behov i fartøyvernet. Følgjande aktivitetar skal prioriterast:

- aktivitetar som har som mål å samla inn, sikra og auka kunnskap om eldre handverk og teknikkar
- aktivitetar som har som mål å sikra og heva den antikvariske kvaliteten på utbedringsarbeid på fartøy i verneflåten
- aktivitetar som har som mål å gjera viktig fagkunnskap tilgjengeleg for aktørar innan fartøyvernet
- andre aktivitetar som har som mål å sikra ivaretakinge av fartøy som kulturminne

I samsvar med Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken, er tilskotet som fartøyvernssentera får til fellestenestene ikkje driftsstøtte, men kjøp av tenester.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakaren skal levere sluttrapportar på utført arbeid til Riksantikvaren, som ser til at arbeida er utførte i samsvar med dei aktuelle vilkåra. Rapporten må òg innehalde ein økonomisk rapport. Meir detaljert informasjon om rapporteringskrava blir gitt i dei enkelte tilskotsbrev. Oppfølging på staden og i kvartalsvise samarbeidsfora med dei tre fartøyvernssentra er viktig. Kontrollen i høve til mottakarar av tilskot skjer i samsvar med økonomireglementet, gjennom møte, generell formalia- og sannsynskontroll av revidert årsrekneskap og årsmelding frå fartøyvernssentra.

Rapport 2019

I 2019 er 16,2 mill. kroner over post 75 fordelt til dei tre fartøyvernssentera Nordnorsk Fartøyvernssenter og Båtmuseum i Gratangen (4,4 mill. kroner), Hardanger fartøyvernssenter i Nordheim-sund (5,6 mill. kroner) og Bredalsholmen Dokk og Fartøyvernssenter (6 mill. kroner).

Tilskota frå post 75 har finansiert timar knytte til løysing av oppgåver under fellestenestene, under dette dokumentasjonsarbeid i samband med istandsetjing av fartøy som Riksantikvaren gir tilskot til. Tilskota har vidare medverka til generell rådgiving, opplæring og kompetansebygging ved sentera og overfor fartøyeigarar. Fartøyvernssentera har i tillegg motteke og utført oppdrag som til dømes produksjon og publisering av

faktaark, synfaringar, og teknisk-historisk dokumentasjon av fartøy på vegner av Riksantikvaren.

Fartøyvernsejter og Riksantikvaren har hatt tett samarbeid om oppfølging av tilrådde tiltak som eit resultat av evalueringa, og om utarbeiding av nye fellestenester.

Post 77 Tilskot til verdiskapingsarbeid på kulturminneområdet, kan overførast

Mål

Det er ei målsetjing å ta i bruk kulturmiljø som ein ressurs og medverke til at kulturmiljøfeltet får ei tydelegare rolle i lokal og regional utvikling.

Tildelingskriterium

Tilskot blir gitt til prosjekt som er forankra i kommunale eller fylkeskommunale strategiske program, planar eller satsingar. Midlane skal gå til prosjekt i forpliktande samarbeid mellom offentlege og private aktørar.

Tilskot kan bli gitt til samarbeidstiltak, nettverk, kompetanseutvikling, formidling og næringsutvikling i kulturmiljø.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakar må levere sluttrapport til Riksantikvaren, som ser til at arbeida er utførte i samsvar med dei aktuelle vilkåra. Rapporten må òg innehalde ein økonomisk rapport. Meir detaljert informasjon om rapporteringskrava blir gitt i dei enkelte tilskotsbrev. Kontrollen av tilskotsmottakar skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar og rekneskap. Oppfølging på staden er særleg aktuelt.

Det er føreslått ei løyving på 8,2 mill. kroner på posten for 2021.

Rapport 2019

I 2019 er det gitt tilskot til 19 større og mindre prosjekt som tek i bruk kulturmiljø som ressurs i samfunnsutviklinga.

Prosjekta medverkar til at kulturmiljø blir tekne i bruk som ressurs for reiseliv og næringsutvikling, bu- og livskvalitet, friluftsliv, folkehelse, utdanning og kultur. På næringsida er prosjekta særleg relaterte til attraksjonsutvikling, tilrettelegging av fellesgode og nettverkssamarbeid mellom næringsaktørar og offentlege styresmakter.

Involvering av innbyggjarar og aktørar som til vanleg ikkje har noko direkte ansvar for kultur-

minne, skaper engasjement og positiv innstilling til å ta vare på kulturminna. Prosjektarbeidet gir kunnskap og innsikt kor viktige kulturmiljøa er for samfunnsutviklinga, det mobiliserer ressursar, gir auka oppslutning og legitimitet og støtter opp under varig forvaltning av kulturmiljøa.

Post 77 og verdiskapingsprosjekta supplerer andre verkemiddel, slik som freding etter kulturminnelova, bevaring etter plan- og bygningslova, tilskot til istandsetjing og vedlikehald og så vidare. Ved tilskotsbehandlinga er det lagt vekt på å utvikle samarbeid og nettverk på tvers av sektorar for å sikre samvirke mellom verkemiddel og gode resultat på fleire samfunnsområde og i tillegg understreke samfunnets felles ansvar for kulturarven.

Nokre av prosjekta er større regionale fleirårige fellessatsingar med koordinering av verkemiddel frå alle tre forvaltningsnivåa. Døme er program for kulturarvopplevingar i Buskerud med mål om å utvikle kommersielle reiselivsprodukt og Møre og Romsdals satsing på utvikling av postvegen, kystpilegrimsleia og Valdalsleden for å stimulere til folkehelse, næring og gode lokalsamfunn langs desse historiske ferdselsårene. Prosjekta i Levanger og Trondheim viser at kulturhistorie og kulturminne er ein faktor for attraktivitet, forretningstilbod og levande lokalsamfunn. Trollholmsund i Porsanger og Vormadalen på Nes i Akershus inngår som utvalde kulturhistoriske landskap (KULA). Prosjekta deira har vore å leggje til rette for attraktivitet og berekraftig handtering av turistar.

Tabell 7.17 Tilskot til verdiskaping i 2019:

Tiltak/område	Tilskot (i 1 000 kr)
Regionale samarbeidsprosjekt	4 225
Andre prosjekt	3 745
Sum	7 970

Post 79 Tilskot til verdsarven, kan overførast

Regjeringa bidreg med til saman 22 mill. kroner til Norsk Industriarbeidarmuseum på Rjukan i Telemark (Tungtvannskjelleren), fordelt mellom Kulturdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Kvart departement bidreg med 11 mill. kroner. (6 mill. kroner i 2021). Grunnsteinen for prosjektet vart lagd ned i august 2020.

Det er føreslått ei løyving på om lag 64,7 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Unescos verdsarvkonvensjon har som mål å verne kultur- og naturarv som har framstående universell verdi. Noreg har i dag åtte verdsarvområde: Bergkunsten i Alta, Bryggen i Bergen, Rjukan–Notodden industriarv, Røros bergstad og Circumferensen, fire punkt på Struves meridianbue, Urnes stavkyrkje, Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap. Som statspart til verdsarvkonvensjonen er Noreg forpliktet til å verne og bevare verdsarvområda og formidle verdsarv ved hjelp av utdanningsprogram og informasjon. Tilskot skal medverke til å utvikle verdsarvområda som fyrstårn for den beste praksisen innan natur- og kulturminneforvaltning når det gjeld tilstand, forvaltning og formelt vern.

Tildelingskriterium

Fylkeskommunar, kommunar, museum, organisasjonar, bedrifter og privatpersonar kan få tilskot frå posten. Tilskot kan givast til prosjekt og tiltak som er knytt til områda i Noreg som er innskrive på Unescos verdsarvliste, med tilhøyrande bufferzoner. I særlege tilfelle kan område som er oppførte på tentativ liste få tilskot. I særlege tilfelle kan område som er oppførte på tentativ liste få tilskot frå posten.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakaren skal levere sluttrapportar på utført arbeid til fylkeskommunen/Sametinget, som ser til at arbeida er utførte i samsvar med dei aktuelle vilkåra. Rapporten må òg innehalde ein økonomisk rapport. Meir detaljert informasjon om rapporteringskrava blir gitt i dei enkelte tilskotsbrev. Kontrollen av tilskotsmottakar skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar og rekneskap. Oppfølging på staden kan være særleg aktuelt og viktig for å sikre at arbeidet vert utført i samsvar med antikvariske retningslinjer. Fylkeskommunen/Sametinget skal rapportere til Riksantikvaren.

Rapport 2019

I 2019 blei det frå post 79 samla brukt 70,237 mill. kroner på verdsarv. Av dette blei 65,064 mill. brukt på dei åtte norske verdsarvstadene. Dette kom i tillegg til at det blei brukt midlar til verdsarv frå andre postar.

Foreininga Noregs Verdsarv fekk òg midlar frå post 79 til oppfølging av arbeidet med basisutstillinga for verdsarv og som tilskot til planlegging og gjennomføring av Verdsarvforum, samla 5,173 mill. kroner. Klima- og miljødepartementet har gitt Riksantikvaren ansvar for anskaffing av basisutstillingar for verdsarvsentera. I 2019 blei arbeidet med tre utstillingar for verdsarvsentera i Vega, Geiranger og Alta prioritert.

Tabell 7.18 Tilskot til verdsarvområda i 2019 frå post 79¹

Verdsarvområda	Tilskot (i 1 000 kr)
Bryggen i Bergen	14 900
Røros bergstad og Circumferensen	14 697
Bergkunsten i Alta	7 404
Vegaøyen	2 353 ²
Vestnorsk fjordlandskap	2 900 ²
Urnes stavkyrkje	0 ³
Struves meridianboge	1 610
Rjukan–Notodden industriarv	21 200
Sum	65 064

¹ Samla tilskot løyvd i 2019 i samband med ordinær tilskotsbehandling til dei åtte norske verdsarvområda var 54,6 mill. kroner. Beløpa i tabellen inkluderer tilskot løyvde i 2018 som blei utbetalt i 2019, og tilskotsmidlar som blei godkjende for overføring frå 2018 til 2019. Riksantikvaren har òg nytta midlar frå post 22 til tiltak i verdsarvområda.

² I tillegg kjem tilskot frå Miljødirektoratet, kap. 1420 post 81, og tilskot gjennom verdsarvsatsinga over Landbrukets utviklingsfond (LUF).

³ Urnes stavkyrkje fekk utbetalt tilskot for 2019 i 2020

Kap. 4429 Riksantikvaren

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
02	Refusjonar og ymse inntekter	1 873	2 721	2 808
09	Internasjonale oppdrag	5 022	3 420	3 529
	Sum kap. 4429	6 895	6 141	6 337

Post 02 Refusjonar og ymse inntekter

Posten gjeld refusjonar og innbetalte midlar frå oppdragsverksemd for andre institusjonar m.m., jf. omtale under kap. 1429 post 01. Under posten er det budsjettert inntekter ved sal av Riksantikvarens rapportar og andre produkt og driftsvederlag frå Kongsvoll fjellstove. Meirinntekter under pos-

ten gir grunnlag for meirutgifter under kap. 1429 post 01, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 09 Internasjonale oppdrag

Midlane på posten skal finansiere dei tilsvarende utgiftene til internasjonale oppdrag. Meirinntekter under posten gir grunnlag for meirutgifter under kap. 1429 post 01, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Kap. 1432 Norsk kulturminnefond

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
50	Til disposisjon for kulturminnetiltak	116 320	126 362	129 740
	Sum kap. 1432	116 320	126 362	129 740

Post 50 Til disposisjon for kulturminnetiltak

Norsk kulturminnefond er eit forvaltningsorgan med særskilde fullmakter. Midlane skal nyttast til kulturminnetiltak og til drift av administrasjonen og styret.

Kulturminnefondet har i hovudsak ansvaret for verneverdige kulturminne og kulturmiljø.

Det er føreslått ei løyving på omlag 130 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Medverke til å styrkje arbeidet med å bevare verneverdige kulturminne og kulturmiljø og til at eit mangfald av kulturminne og kulturmiljø kan nyttast som grunnlag for framtidig oppleving, kunnskap, utvikling og verdiskaping.

Gjennom målretta og systematisk oppfølging legg Kulturminnefondet vekt på «vern gjennom bruk», då dette er den beste forvaltninga av kulturminna. Prosjekta medverkar til utvikling av

lokalsamfunn og lokalt næringsliv. Satsing på kulturminne som ressurs medverkar til positiv utvikling av byar og stader.

Den siste brukarundersøkinga viser at 83 pst. av alle søkjarane er tilfredse med kontakten med kulturminnefondet og meiner den faglege oppfølginga av prosjekta som kulturminnefondet tilbyr, er svært viktig. Fire av fem prosjekt som har fått tilsegn om midlar, ville ikkje blitt realiserte utan støtta frå fondet. Ein kan etter dette grovt sett rekne med at 5000 prosjekt over heile landet neppe hadde blitt sette i stand utan støtta frå Kulturminnefondet.

Tilskot frå Kulturminnefondet løyser ut stor privat innsats i bevaringsarbeidet. I eit gjennomsnittleg prosjekt kjem 28 pst. av midlane frå staten gjennom Kulturminnefondet. 72 pst. av det som skal til for å setje kulturminnet i stand, kjem frå eigaren sjølv i form av eigne midlar eller eigen innsats i prosjektet. Menon Economics har i evalueringa «Kulturminnefondets samfunnsnytte» funne at for kvar krone som blir løyvd frå Kultur-

minnefondet, blir det brukt 3,5 kroner på istandsetjing av kulturminnet. Dei dokumenterer samstundes at dei fleste kulturminna som blir sette i stand, ofte får ein ny bruk, og at det dermed blir etablert både verdiskaping og næringsverksemd som følgje av istandsetjing av kulturminne.

For 2021 har styret i Kulturminnefondet vedteke å etablere eit prøveprosjekt med støtte til rullande og rørlege kulturminne, dette sett i lys av Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*. Ordninga vil bli evaluert.

Kriterium for måloppnåing

Opplysningar om tiltak retta mot verneverdige og freda kulturminne og kulturmiljø.

Tildelingskriterium

Tilskotsmidlane blir fordelte av styret i Kulturminnefondet etter søknad. Kulturminnefondet skal vere eit lågterskeltilbod til private eigarar av verneverdige kulturminne og kulturmiljø. Tilskota blir i hovudsak tildelte istandsetjings- og sikringsprosjekt. Tilskot til prosjekt som fremjar verdiskaping, handverk, næringsverksemd og aktivitet i lokalsamfunnet, er prioriterte. Dette gjeld òg prosjekt som gir synergieffektar, og som løyser ut pri-

vate midlar eller mykje eigeninnsats. Samarbeid med eigarane av kulturminne og kulturmiljø er den viktigaste strategien for arbeidet i Kulturminnefondet.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer overfor tilskotsmottakarane gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av rekneskap og sluttrapport frå tilskotsmottakaren. I mange tilfelle er det aktuelt med kontroll på staden for å sikre at tiltaka er gjennomførte etter antikvariske retningslinjer og andre føresetnader for tilskotet.

Midlane frå Kulturminnefondet skal komme i tillegg til dei ordinære løyvingane frå Riksantikvaren.

Rapport 2019

Kulturminnefondet behandla 1127 søknader fortløpande gjennom året i 2019. Av desse var 27 søknader om tilskot til fag- og handverksseminar. Samla søknadssum frå private eigarar av verneverdige kulturminne var på 361 mill. kroner. Det er stabilt stor interesse for å søkje Kulturminnefondet om støtte til istandsetjing av verneverdige kulturmiljø.

Programkategori 12.60 Nord- og polarområda

Hovudinnhald og prioriteringar

Utgiftene under programkategori 12.60 høyrer inn under resultatområda Naturmangfald, Forureining, Klima og Polarområda. Programkategorien omfattar verksemda til Norsk Polarinstitutt, Svalbards miljøvernfond, Kings Bay AS og Fram – nordområdesenter for klima- og miljøforskning.

Løyvingane vil gå til forvaltninga av miljøet på Svalbard, miljøsam arbeidet under Arktisk råd, til miljøforvaltninga i Antarktis, til forskning og miljøovervaking og til drift av den polare forskingsinfrastrukturen vår i både nord og sør.

Regjeringa har som eit av dei overordna måla for svalbardpolitikken å ta vare på den særleine villmarksnaturen på Svalbard. Dei spesifikke miljømåla for Svalbard går fram av Meld. St. 32 (2015–2016) *Svalbard*. Der er det mellom anna slått fast at innanfor dei rammene traktats- og suverenitetsomsyn set, skal miljøomsyn vege tyngst ved konflikt mellom miljøvern og andre interesser.

Hovudprioriteringane for miljøvernarbeidet på Svalbard i 2021 er arbeidet med forvaltningsplanar for verneområda, inkludert arbeid med besøksforvaltning både i og utanfor verneområda. På Svalbard er raske klimaendringar ei stor utfordring for miljøet og lokalsamfunna. I dei siste åra, fram til 2020, då covid-19 førte til reiserestriksjonar i høgsesongen, har det òg vore auka ferdsel, særleg i samband med reiselivsaktivitetar. Arbeidet med å følgje opp det omfattande og komplekse oppryddingsarbeidet etter avviklinga av gruveaktivitetane i Svea er ei viktig oppgåve for miljøforvaltninga på Svalbard også i 2021. Det er også ei prioritert oppgåve å styrkje vernet av område som er særleg viktige for å skjerme dyrelivet på grunn av klimaendringane. Vidare er det ei prioritert oppgåve å redusere lokale kjelder til forureining og avfall på Svalbard.

Forskning og høgare utdanning er eit av dei viktigaste satsingsområda for norsk aktivitet og nærver på Svalbard. Norsk Polarinstitutt har den norske vertskapsrolla i Ny-Ålesund og ansvaret for å implementere og følgje opp forskingsstrategien for Ny-Ålesund i dialog med Forskningsrådet og relevante departement og aktørar.

Av Meld. St 32 (2014–2015) *Norske interesser og politikk i Antarktis* går det fram at eit av dei overordna måla for norsk Antarktis-politikk er at Noreg skal vere ein pådrivar for å verne om miljøet og trygge dette området som eit referanseområde for forskning. Noreg skal gjennom aktiv deltaking i arbeidet under Antarktis-traktaten med tilhøyrande miljøprotokoll og forskingsinnsats medverke til eit globalt samarbeid for vern av det sårbare miljøet i Antarktis både i havet og på land.

Aktivitetar i Antarktis skal vidare planleggjast og gjennomførast på ein sikker og sjølvforsynt måte, og Noreg har medverka til å setje den aukande flytrafikken i Antarktis på dagsordenen.

Noreg skal gjennom Norsk Polarinstituttts forskning medverke til den internasjonale kunnskapsutviklinga i og om Antarktis og om kor viktig Antarktis er for globale klimaspørsmål.

Noreg deltek òg aktivt i arbeidet med nye marine verneområde i Antarktis, og det er ei prioritert oppgåve å styrkje kunnskapen om økosystema i Weddelhavet / Kong Haakon VII hav utanfor Dronning Maud land.

Den norske heilårlege forskingsstasjonen Troll i Dronning Maud land er den sentrale plattform for norsk forskning i Antarktis. Utgiftene til drifta aukar, mellom anna på grunn av internasjonale marknads- og valutaforhold. Ettersom stasjonen no er 15 år gammal, aukar også utgifter til drifta knytt til vedlikehald og utskifting av utstyr. Statsbygg, som er eigar av bygningane på stasjonen, har på oppdrag frå Klima- og miljødepartementet sett i gang ei vurdering av kva som trengst av oppgradering og fornying, for at Trollstasjonen skal kunne vere ei effektiv, trygg og driftssikker plattform for heilårleg norsk nærvær i Antarktis også dei kommande åra.

Miljø og klima er sentrale samarbeidstema i Arktisk råd. Noreg er ein pådrivar for dette samarbeidet og deltek aktivt i prosjektsamarbeidet i alle arbeidsgruppene i rådet. Innanfor Arktisk råd vil spesielt prioriterte tema for Noreg vere klimaendringar, tiltak mot utslepp av kortlevde klimafureiningar, bevaring av arktisk biodiversitet, heilskapleg havforvaltning, marin forsøpling, tiltak mot forureining og miljøovervaking i Arktis.

Miljøvernssamarbeidet med Russland vil bli ført vidare innanfor Den norsk-russiske miljøvern-kommisjonen og Barentssamarbeidet. Bilateralt er samarbeidet om forvaltning av miljøet i Barentshavet og grenseområda prioritert. Innanfor havmiljøssamarbeidet er samarbeid om økosystembasert forvaltning av Barentshavet og samarbeid med Russland om kartlegging og reduksjon av marin forsøpling dei viktigaste sakene. Miljøovervaking i grenseområda vil halde fram, mellom anna for å avdekkje kva verknad den varsla nedlegginga av nikkelproduksjonen på russisk side vil ha for miljøet. Innan Barentssamarbeidet

er bevaring av naturmangfaldet, forvaltning av grensevassdrag og samarbeid om klimaspørsmål sentrale oppgåver, i tillegg til løysinga av dei store og samansette miljøutfordringane i russisk del av Barentsregionen.

I 2020 blei det fastsett ny organisatorisk struktur og leing for Framsenteret i Tromsø, for å leggje til rette for effektiv styring og dynamisk vidareutvikling av det faglege samarbeidet der. I 2021 blir oppfølginga av strategiske tema knytte til forskningssamarbeidet, flaggskipa og formidlinga ei viktig oppgåve.

Resultatområde

Tabell 7.19 Resultatområde under programkategori 12.60.

Resultatområdet	Resultatområdet
Polarområda	<ul style="list-style-type: none"> – Omfanget av villmarksprega område på Svalbard skal haldast ved lag, og naturmangfaldet bevarast tilnærma upåverka av lokal aktivitet. – Dei 100 viktigaste kulturminna og kulturmiljøa på Svalbard skal sikrast gjennom føreseieleg og langsiktig forvaltning. – Negativ menneskeleg påverknad og risiko for påverknad på miljøet i polarområda skal reduserast.

Politikk og verkemiddel for å nå dei nasjonale måla for polarområda

Svalbard

Miljøarbeidet på Svalbard skal leggje vekt på å beskytte villmarksområda på Svalbard med naturverdiar, biologisk mangfald og kulturminne i ein situasjon med raske endringar i klimaet, der både natur og kulturminne er meir sårbare for belastninga av ferdsel. Forvaltninga vil sjå til at ferdsel og anna lokal verksemd skjer innanfor rammer som sikrar at den samla miljøbelastninga ikkje blir for stor framover. Det er viktig også for reiselivet for framtida å ta vare på dei unike natur- og kulturminneverdiane som trekkjer reisande til Svalbard. Tiltak for å gjennomføre nytt regelverk for forureining og avfall som trer i kraft 1. januar 2021, og som vil effektivisere arbeidet på dette feltet, blir ei anna viktig oppgåve i 2021.

Raske klimaendringar gir store utfordringar for miljøvernet og lokalsamfunna på Svalbard. Rapporten *Climate in Svalbard 2100* bereknar klimaendringane på Svalbard fram mot år 2100 for å gi eit kunnskapsgrunnlag for klimatilpassing.

Klimaendringar får allereie konsekvensar både for økosystema, som blir meir sårbare for ferdsel, og for befolkninga på Svalbard.

Regjeringa vil leggje til rette for ei meir økosystembasert forvaltning også i Arktis i tråd med Meld. St. 14 *Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfold*. (*Naturmangfoldmeldinga*). Innan det tverrfaglege forskingsprosjektet SUSTAIN, leia av Universitetet i Oslo, studerer Norsk Polarinstitut korleis framtidige endringar i klima vil kunne påverke forvaltninga av haustbare artar på Svalbard. Til dømes er reinsdyr ein sentral art i økosystemet på Svalbard, og korleis klimaendringane vil påverke denne arten vil få konsekvensar for andre artar, og særleg dei som lever av reinkadaver.

Bygningar på Svalbard er i all hovudsak sette opp på permafrost, og ein temperaturauke i dei øvre laga i bakken, som heile tida fryser og tinar, skapar utfordringar for bygningsfundament og infrastruktur. Klimaendringar fører også til at dei fleste typar skred vil kunne auke.

Klimaendringane gjer kulturminna meir utsette enn tidlegare. På grunn av auka erosjon, meir nedbør og fukt og høgare temperaturar, auka fare for flaum og skred, og fordi grunnen tiner som følgje av mindre permafrost, får mange bygg og andre kulturminne skadar. Ferdsel med ilandstiging på populære stader er òg ei utfordring for kulturminna, med skadar og slitasje på terreng og kulturminne.

I dag endar meir enn halvparten av Svalbards isbrear inst i fjordarmar, men framtidig smelting vil føre til ein nedgang i talet på slike brear på Svalbard. Fjordisen har generelt minka på vestkysten av Svalbard i dei siste åra (men slik at ein vinteren 2019/2020 såg ein annan trend her, med meir fjordis). Fjordområde som framleis har brefrontar og stabil fjordis vinterstid, slik som Van Mijenfjorden, blir stadig viktigare for isavhengige artar som ringsel og isbjørn. Samstundes blir desse områda meir attraktive som mål for utflukter, og isbjørn i Van Mijenfjorden har ført til ferdsele av folk som forstyrar dyrelivet der.

Framande artar er ein miljøtrussel i Arktis og på Svalbard. Fleire nye artar kjem på naturleg vis med havstraumane og kan etablere seg som følgje av varmare hav og generelt varmare klima. Andre artar blir introduserte gjennom menneskeleg aktivitet.

Marin forsøpling og mikroplast i havet og på strendene rundt Svalbard er identifisert som eit aukande problem. Mellom anna kan det føre til alvorlege skadar på dyr.

Oppfølging av oppryddingsarbeidet etter avviklinga av gruveaktivitetane i Svea er ei viktig oppgåve for miljøforvaltninga på Svalbard også i 2021. Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS har utarbeidd avslutningsplanar for dei ulike delane av oppryddinga. Miljøvernstyresmaktene vil følgje opp føresegner om opprydding i svalbardmiljølova og vilkår knytte til opprydding som er sette av miljøstyresmaktene.

Arbeidet med forvaltningsplanar for verneområda er prioritert. Verneområda på Svalbard dekkjer om lag 65 pst. av landarealet og 84 % av territorialfarvannet. På Svalbard er det sju nasjonalparkar, 21 naturreservat og eit geotopvernområde. Forvaltningsplanane er eit verktøy for å balansere bruks- og verneinteressene slik at ein tek vare på verneverdiane og aukar forståinga for dei unike miljøkvalitetane på Svalbard. Innanfor miljømåla skal dei gi rammer for å balansere verneverdiane, lokal verdiskaping og gode opplevingar for dei tilreisande.

Sysselmannen melde i 2019 oppstart av arbeidet med forvaltningsplan for Sentral-Spitsbergen, utviding av Nordenskiöld Land nasjonalpark og styrkt vern av nedre Adventdalen. Dette arbeidet vil halde fram i 2021. Døme på nødvendige tiltak for å skjerme dyrelivet som treng islagde område for å finne mat og få ungar, er at Sysselmannen har innført mellombels ferdselsforbod i delar av fjordområda på vestkysten dei siste åra.

Ei ny forskrift om forureining og avfall på Svalbard trer i kraft 1. januar 2021. Sysselmannen vil

følgje opp arbeidet med å implementere nytt regelverk om forureining. Sysselmannen har i 2020 begynt på ei oversikt over arbeidet med marin forsøpling på Svalbard, behovet for meir kunnskap, aktuelle tiltak og koordinering, og arbeidet med dette vil halde fram i 2021.

Naturverdiar og kulturminne som ligg nær lokalsamfunna, er særleg viktige for reiselivet og lokalbefolkninga. For å bevare dei verdiane som skaper opplevinga, må dei beskyttast. Skjøre kulturminne må sikrast. Nokre kulturminne er solide tekniske konstruksjonar etter gruveverksemd, mens andre er skjøre og lause gjenstandar og leivningar som er utsette for ulovleg tråkk og plukk. Miljøstyresmaktene er i nær dialog med lokale aktørar om dette. Prioriterte kulturminne skal sikrast med utgangspunkt i «Kulturminneplan for Svalbard 2013–2023». Arbeidet med å revidere kulturminneplanen for Svalbard skal forserast, og det skal utarbeidast rapporterbare indikatorar, slik at det kan rapporterast på det nasjonale miljømålet for kulturminne på Svalbard.

Klimaendringane fører til auka fare for flaum og skred. Ei viktig oppgåve for miljøforvaltninga framover blir difor å sjå til at areal- og samfunnsplanlegging tek omsyn til klimaendringane og til natur- og kulturminne innanfor planområdet.

Antarktis

Noreg vil delta aktivt i arbeidet med oppfølging av Antarktistraktat-systemets klimahandlingsplan.

Det er aukande flytrafikk i Antarktis, og arbeidet med å vurdere nye reguleringar av flytrafikken av omsyn til miljø og tryggleik vil halde fram.

Områdebaserte tiltak, som marine verneområda, er eit viktig element for å ta vare på og sikre berekraftig bruk av marine ressursar og økosystem. Noreg deltek òg aktivt i arbeidet med nye marine verneområde i Antarktis. For å styrkje kunnskapen om økosystema i Weddelhavet / Kong Haakon VII hav utanfor Dronning Maud land, blei data innhenta under det omfattande toktet til Antarktis sørsommaren 2019 med det nye forskingsfartøyet «FF Kronprins Haakon». Norsk Polarinstittutt vil i 2021 arbeide vidare med kunnskapen basert på data frå toktet.

På grunn av covid-19 blei det konsultative møtet avlyst i 2020. Arbeidet med å avgrense utslepp av mikroplast i Antarktis, auka forskning og overvaking av plast i Antarktis, drøftingar av konsekvensane av global oppvarming, systematisk samarbeid om sjøkartlegging av havbotnen i Antarktis som eit bidrag til auka sjøtryggleik i desse farvatna og om behovet for kunnskap om

effektane av turismen og vidare utvikling av retningslinjer for besøkande vil halde fram i 2021.

Spesialrapporten om hav og is frå FNs klimapanel (*Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate*) frå september 2019 peiker på at vi treng meir kunnskap om Antarktis og kva endringane der vil ha å seie for det globale klimaet og havnivået i framtida. Det er mellom anna viktige kunnskapsutfordringar knytte til havsirkulasjon, havforsuring og marine og kryosfæriske økosystem.

Norsk Polarinstittutt har ei nøkkelrolle i norsk antarktisadministrasjon, og det har òg som viktig oppgåve å skaffe fram forskingsbasert kunnskap som medverkar til at Noreg på best mogleg måte oppfyller forpliktingane sine som traktatpart. Noreg skal òg gjennom Norsk Polarinstittutts forskning medverke til den internasjonale kunnskapsutviklinga i og om Antarktis og kor viktig Antarktis er for globale klimaspørsmål. Det er ei prioritert forskingsoppgåve å få meir kunnskap om samspelet mellom isbremmane, innlandsisen og havet og kva dette inneber for framtidig havnivåstigning og andre globale klima- og miljøspørsmål. Mellom anna på grunn av klimaendringane og arbeidet med marine verneområde i Antarktis er denne oppgåva svært viktig.

Arktisk råd

Regionalt samarbeid er avgjerande for å handtere utfordringane i Arktis. Noreg vil framleis arbeide for at Arktisk råd skal vere den sentrale møteplassen for det regionale klima- og miljøsamrådet. Noreg vil halde fram med å spele ei aktiv rolle i Arktisk råd og i arbeidsgruppene i rådet, der samarbeid om klima og miljø står sentralt. Arktisk råd har ei viktig rolle i å setje saman og vurdere vitenskapleg kunnskap om klimaendringane og miljøet i Arktis. Dette er viktig som grunnlag for samarbeid om forvaltning av miljøet i Arktis, og for internasjonale avtaler som gjeld forureining og klima. Rådet har konkrete samarbeidsprosjekt som gjeld bevaring av naturmangfaldet og det marine miljøet i Arktis, og tiltak for å redusere kjelder til forureining. Tiltak for å redusere klimaendringane er det viktigaste vi kan gjere for å ta vare på det arktiske miljøet. Arktisk råd har vedteke eit kollektivt reduksjonsmål for svart karbon (sot), og landa skal rapportere resultat annakvart år (sjå omtale i programkategori 12.70). Rådet arbeider òg med å styrkje samarbeidet mellom dei arktiske landa om å ta vare på dei arktiske havområda, og med å utvikle ein regional handlingsplan mot marin forsøpling i Arktis. Noreg er ein pådri-

var i rådet sitt arbeid for å redusere utslepp av svart karbon, styrkje havsamarbeidet og dokumentere effektane av klimaendringar på økosystema i Arktis. Vurderingar av klimaendringar og forureining i Arktis, bevaring av biologisk mangfald og heilskapleg forvaltning av det marine miljøet vil framleis stå sentralt for Noregs arbeid i Arktisk råd i 2021. Noreg vil medverke aktivt i Arktisk råds arbeid med prosjekt og oppfølgingsplanar på desse områda og leggje til rette for at kunnskap og tilrådingar som blir skaffa fram, blir tekne i bruk og implementerte i forvaltninga.

Miljøvernssamarbeidet med Russland

Samarbeidet innanfor Den norsk-russiske miljøvernkommissjonen og miljøvernssamarbeidet i Barentsregionen blir ført vidare.

I Den norsk-russiske miljøvernkommissjonen er utviklinga av eit konsept for ein forvaltningsplan for russisk side av Barentshavet høgt prioritert. Eit samordna norsk-russisk program med overvaking av felles sårbare og truga artar og presentasjon av felles resultat i miljødataportalen Barentsportal er viktige element i samarbeidet. Samarbeid med Russland om kartlegging og reduksjon av marin forsøpling i Barentshavet er òg ei høgt prioritert oppgåve.

Selskapet Norilsk Nickel varsla hausten 2019 at nikkelproduksjonen nær grensa til Noreg skal leggast ned innan 2021. Miljøovervaking i grenseområda saman med russiske partnerar vil halde fram for å dokumentere effekten av reduserte utslepp og for å gi god miljøinformasjon til lokalbefolkninga.

I miljøarbeidsgruppa under Barentsrådet står samarbeid om grensekryssande vassressursar og naturmangfaldet i regionen, reduksjon av forureining og klimaspørsmål sentralt. Ei høgt prioritert oppgåve er å medverke til å løyse dei store og samansette miljøutfordringane i russisk del av Barentsregionen, såkalla *hot spots*. I samband med Noregs formannskap i Barentsrådet i 2019–2021 vil Klima- og miljødepartementet rette søkjelyset mot korleis ein i Barentsregionen kan gjere dei rette investeringane i klimavenleg infrastruktur samstundes som ein òg skal bevare naturmangfaldet og ta omsyn til tradisjonell arealbruk i regionen.

Forskning og miljøovervaking i nord- og polarområda

Situasjonen i polarområda gir nye kunnskapsutfordringar knytte til miljø og klima. Å utvikle kunnskap og forståing av korleis miljø i Arktis og

Antarktisk vert påverka av klimaendringar, havforsuring, forureining og auka aktivitet, er derfor ein særskild viktig del av både det nasjonale arbeidet og det internasjonale samarbeidet i nord- og polarområda. Grunnlaget for Noregs bidrag til dette samarbeidet er den nasjonale satsinga på kunnskap om klima og miljø.

Sentrale verkemiddel med omsyn til polar kunnskapsproduksjon er Norsk Polarinstittutt, Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning og infrastrukturen vår for polarforskning.

Det blir arbeidd med å betre parameter for miljøovervaking av kulturminna.

Svalbard er ei særskild viktig plattform for forskning i – og for internasjonalt samarbeid om – naturvitskapleg forskning i Arktis. For å leggje til rette for ei langsiktig utvikling av Ny-Ålesund forskingsstasjon som ei driftssikker og attraktiv plattform for naturvitskapleg forskningssamarbeid i verdsklasse, i tråd med føringane i Meld. St. 32 (2015–2016) *Svalbard*, regjeringa sin strategi for forskning og høgare utdanning på Svalbard og forskingsstrategien for Ny-Ålesund, blei det generelle tilskotet til Kings Bay AS til drift og investeringar i Ny-Ålesund styrkt i 2020. Polarinstittuttet har ansvaret for å implementere og følgje opp for-

skingsstrategien for Ny-Ålesund i dialog med Forskningsrådet og relevante departement og aktørar.

Arbeidet med å setje i stand service- og administrasjonsbygget i Ny-Ålesund heldt fram i 2020. Istandsetjinga vil bli ferdig og servicebygget opna igjen for bruk i 2021.

Ein internasjonal evalueringskomité kom i 2019 med ei rapport som viser at Framsenteret har vore ei svært vellykka satsing i nord som har nådd måla med høg produksjon av tverrfagleg forvaltningsrelevant forskning på klima og miljø i nordområda. Den faglege satsinga i Framsenteret vil bli ført vidare, og arbeidet med kontinuerleg vidareutvikling av forskningssamarbeidet ved senteret blir styrkt gjennom den nye styringsmodellen i 2020.

Nærare om budsjettforslaget

Føreslått løyving knytt til programkategorien for 2021 er på 451,7 mill. kroner. Dette er ein auke på om lag 15 mill. kroner, eller 3,5 pst. samanlikna med saldert budsjett for 2020. Dette kjem av tekniske endringar og at 15 mill. kroner er føreslått løyvd til å styrkje drifta av Troll forskingsstasjon i Antarktis.

Utgifter under programkategori 12.60 fordelte på kapittel

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
1471	Norsk Polarinstittutt	322 488	328 119	341 699	4,1
1472	Svalbards miljøvernfond	21 203	20 658	20 658	0,0
1473	Kings Bay AS	32 259	34 893	36 010	3,2
1474	Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning	52 791	52 703	53 345	1,2
Sum kategori 12.60		428 741	436 373	451 712	3,5

Kap. 1471 Norsk Polarinstitutt

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Driftsutgifter	234 094	244 359	240 809
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	87 885	83 238	100 354
50	Stipend	509	522	536
	Sum kap. 1471	322 488	328 119	341 699

Rolle og oppgaver for Norsk Polarinstitutt:

Norsk Polarinstitutt er den sentrale statsinstitusjonen for kartlegging, miljøovervaking og forvaltningsretta forskning i Arktis og Antarktis, jf. Meld. St. 32 (2015–2016) *Svalbard*, Meld. St. 32 (2014–2015) *Norske interesser og politikk i Antarktis*, Meld. St. 33 (2014–2015) *Norske interesser og politikk for Bouvetøya*, fagleg og strategisk rådgivar overfor den sentrale forvaltninga og fagleg rådgivar for Miljødirektoratet og Sysselmannen i polarspørsmål.

Instituttet skal vidare

- halde ved lag ein brei forskingsbasert kompetanse på område der miljøforvaltninga har eit direkte forvaltningsansvar i nord- og polarområda eller har ei heilt sentral pådrivarrolle både nasjonalt og i internasjonale prosessar. Det omfattar klimaprosessar og klimaendringar og effektane av desse på naturen og viltforvaltning, område- og habitatvern og miljøgift-/forureiningsproblematikk
- forvalte og formidle forskings- og miljødata frå polarområda
- ha ansvar for topografisk og geologisk kartlegging av landområda på Svalbard og norske biland og territorialkrav i Antarktis
- utvikle, revidere og leie overvåkingsprogram og system for miljøovervaking av norsk Arktis
- medverke til å stimulere og koordinere nasjonal og internasjonal forskning på Svalbard gjennom å samarbeide om forskingsprosjekt og gi tilgang til instituttets infrastruktur, så som forskingsstasjon, feltutstyr og transport, mot dekning av kostnadene instituttet får
- følgje opp og gjennomføre norsk miljølovgiving i Antarktis
- medverke til å ta hand om kunnskapsbehovet forvaltninga har

- fremje miljøforskning og forvaltningsrådgiving innan det bilaterale norsk-russiske miljøsamarbeidet
- utforske og overvake det marine miljøet i det nordlege Barentshavet
- delta i Fagleg forum for økosystembasert forvaltning av norske havområde
- representere Noreg i internasjonale samarbeidsforum og formidle kontakt mellom norske og internasjonale fagmiljø
- medverke til å styrkje Framsenteret
- utvikle samarbeidet med dei andre forskingsinstitusjonane og universitet
- formidle utovervend informasjon om polarområda i alle relevante kanalar
- vere vertskap og ha ansvaret for å setje i verk forskingsstrategien for Ny-Ålesund

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under denne posten er retta mot resultatområda Naturmangfald, Forureining, Klima og Polarområda. Føreslått løyving er på om lag 240,8 mill. kroner på posten for 2021.

Posten dekkjer utgifter som Norsk Polarinstitutt har til lønn og godtgjersler for faste og melombels tilsette. Vidare dekkjer posten ordinære driftsutgifter, drift av forskingsstasjon og luftmålestasjon i Ny-Ålesund og fartøy, og utgifter knytte til instituttets samla forskings- og ekspedisjonsverksemd.

Posten dekkjer elles utgifter knytte til sals- og oppdragsverksemd. Dei tilhøyrande inntektene er førte under kap. 4471 postane 01 og 03. Løyvinga kan overskridast dersom det er tilsvarande meirinntekt under dei to nemnde postane, jf. forslag til vedtak II.

Rapport 2019

Polarinstituttet har i 2019 brukt om lag 34 pst. av løyvinga si til lønns- og driftsutgifter knytte til administrasjon, kommunikasjon, drift av bygningar på Svalbard og i Tromsø, drift av forskingsfartøyet Kronprins Haakon og andre felleskostnader. Dei resterande 66 pst. er lønn og andre utgifter knytte til forskingsavdelinga og programområda Polhavet, Ny-Ålesund, Antarktis og Svalbard og miljø- og kartavdelinga.

Av forbruket på denne posten korresponderer om lag 69 mill. kroner med inntekter på kap. 4471. Dette er nesten alt saman knytt til ekstern finansiering av forskingsaktivitet frå mellom anna Forskingsrådet og EU.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overførast

Midlane under denne posten er retta mot resultatområdet Polarområda. Føreslått løyving er på om lag 100,4 mill. kroner på posten for 2021. Posten er totalt styrkt med omlag 17,1 mill. kroner. Posten er styrkt med 15 mill. kroner til drift av forskingsstasjonen Troll i Antarktis.

Posten dekkjer utgifter til vitskapleg samarbeid i Antarktis der midlane gjeld deltaking i det internasjonale Antarktis-samarbeidet og midlar til gjennomføring av dei norske Antarktis-ekspedisjonane.

I tillegg til forskingsaktivitet skal løyvinga dekkje drift av forskingsstasjonen Troll og det internasjonale DROMLAN-prosjektet (Dronning Maud land Air Network). Noregs forskning i Antarktis medverkar til det internasjonale arbeidet for å bevare Antarktis som det reinaste og minst påverka villmarksområdet i verda.

Posten dekkjer elles utgifter knytte til drift av TrollSat. Dei tilsvarende inntektene er førte under kap. 4471 post 21. Løyvinga kan overskridast dersom det er tilsvarende meirinntekt under den nemnde posten, jf. forslag til vedtak II.

Rapport 2019

Av midlane på denne posten blei om lag 90 pst. brukt til lønn til dei som arbeider på Troll-stasjonen og drift av bygningar i Antarktis, fartøyleige,

helikopterleige og andre logistikkutgifter. Den resterande delen av løyvinga, rundt 10 pst., går til forskning. Av forbruket på denne posten korresponderer om lag 14,6 mill. kroner med inntekter på kap. 4471.

Post 50 Stipend

Midlane under denne posten er retta mot resultatområda Forureining, Klima og Polarområda. Føreslått løyving er på om lag 0,5 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Stipendmidlane skal auke rekrutteringa til og kompetansen innanfor den norske polarforskinga. Midlane er eit viktig og effektivt verkemiddel for å stimulere norsk polarforskning på Svalbard. Støtte blir primært gitt til norske hovudfags- og doktorgradstudentar. Støtta skal dekkje ekstrautgifter ved opphald i felt.

Kriterium for måloppnåing

Talet på hovudfagsoppgåver og doktorgrader med polarforskning som emne.

Tildelingskriterium

Det blir lagt vekt på relevante polare problemstillingar, fagleg kvalitet og i kor stor grad temaet ligg til rette for forskning.

Oppfølging og kontroll

Kravet er rekneskapoversikt og ein kort fagleg rapport om gjennomføringa.

Rapport 2019

Av 74 søknader blei 55 finansierte med totalt 3,3 mill. kroner. Av dette var 0,5 mill. kroner midlar frå Norsk Polarinstitutt.

Dei viktigaste norske institusjonane som fekk støtte, var Universitetssenteret på Svalbard (19), Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet (13), Universitetet i Oslo (7), Norsk institutt for naturforskning (4) og Norsk Polarinstitutt (5).

Kap. 4471 Norsk Polarinstitt

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Sals- og utleigeinntekter	4 804	11 575	6 686
03	Inntekter frå ymse tenesteyting	69 089	63 790	65 502
21	Inntekter, Antarktis	26 267	14 250	14 633
	Sum kap. 4471	100 160	89 615	86 821

Post 01 Sals- og utleigeinntekter

Salsinntektene gjeld sal av kart, flybilette og publikasjonar, mens utleigeinntektene gjeld utleige av feltutstyr, transportmiddel, mellom anna utleige av forskingsfartøy, og andre inntekter. Posten er skriven ned med om lag 6 mill. kroner fordi Polarinstittet ikkje lenger har inntekter for utleige av R/V Lance. Kap. 1471 post 01 kan overskridast tilsvarende eventuelle meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 03 Inntekter frå diverse tenesteyting

Oppdragsinntektene gjeld inntekter frå eksterne oppdrag for andre offentlege instansar og frå det

private næringslivet. Meirinntekter under denne posten gir grunnlag for tilsvarende meirutgifter under kap. 1471 post 01, jf. forslag til vedtak II.

Post 21 Inntekter, Antarktis

Posten gjeld refusjon av utgifter Norsk Polarinstitt har for andre land og verksemder knytte til Antarktis-samarbeidet. I hovudsak gjeld dette refusjon av driftsutgiftene ved TrollSat i medhald av avtale med Kongsberg Satellite Services og inntekter frå flygingar knytte til DROMLAN-samarbeidet. Meirinntekter under denne posten gir grunnlag for tilsvarende meirutgifter under kap. 1471 post 21, jf. forslag til vedtak II.

Kap. 1472 Svalbards miljøvernfond

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
50	Overføringar til Svalbards miljøvernfond	21 203	20 658	20 658
	Sum kap. 1472	21 203	20 658	20 658

Svalbards miljøvernfond er oppretta med heimel i svalbardmiljølova. Fondet gir tilskot til tiltak for å beskytte naturmiljø og kulturminne på Svalbard, i samsvar med svalbardmiljølova, forskrift om tilskot frå Svalbards miljøvernfond og vedtektene til fondet. Fondet får i hovudsak inntekter frå ei miljøavgift på 150 kroner for reisande til Svalbard, jf. forskrift om miljøavgift for tilreisande til Svalbard. Sysselmannen er sekretariat for fondet. Vedtak om tildelingar blir gjorde av eit styre oppnemnt av Klima- og miljødepartementet. Midlane blir nytta til skjøtsel, vedlikehald og gransking av kulturminne, informasjons- og opplæringstiltak og pro-

sjekt med formål å undersøkje eller attreise miljøtilstanden. Fondet skal ikkje brukast til å dekkje forvaltninga sine ordinære administrative utgifter, oppgåver eller drift. I 2019 blei det tildelt 18,6 mill. kroner over fondet. På grunn av koronapandemien vil inntekta i 2020 bli lågare enn i 2019.

Rapport for 2019

I 2019 blei det gitt 54 tilsegner til ulike prosjekt på til saman 18,6 mill. kroner. Informasjon om desse prosjekta finst på heimesida til fondet: <https://www.miljovernfondet.no/>. Sidan fondet blei opera-

tivt i 2007 og til og med 2019, er det gitt støtte til over 680 prosjekt med ein samla sum på 170 mill. kroner.

Post 50 Overføringer til fondet

Posten skal berre nyttast til overføring av inntektene frå kap. 5578 post 70 Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond. Føreslått løyving er på om lag 20,7 mill. kroner på posten for 2021.

Kap. 5578 Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
70	Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond	20 456	20 670	20 670
	Sum kap. 5578	20 456	20 670	20 670

Post 70 Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond

Denne posten blir nytta til avgifter som, i samsvar med svalbardmiljølova, skal overførast til Svalbards miljøvernfond. Miljøavgift for reisande til Svalbard er hovudinntektskjelda til fondet, men

under denne posten blir det òg budsjettert med sal av jakt- og fiskekort med meir.

Meirinntekter under kap. 5578 post 70 gir grunnlag for tilsvarende meirutgifter som er budsjetterte under kap. 1472 Svalbards miljøvernfond, jf. forslag til vedtak II.

Kap. 1473 Kings Bay AS

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
70	Tilskot	32 259	34 893	36 010
	Sum kap. 1473	32 259	34 893	36 010

Midlane under denne posten er retta mot resultatområdet Polarområda. Tilskotet skal gå til investeringar og drift i Kings Bay AS og nødvendige utgifter til administrasjon av Bjørnøen AS. Auken på posten er berre priskompensasjon. Føreslått løyving er på om lag 36 mill. kroner på posten for 2021.

Kings Bay AS eig grunnen og dei fleste bygningane i Ny-Ålesund og har ansvar for drift og utvikling av infrastruktur på staden. Selskapet er 100 pst. eigd av staten, og Klima- og miljødepartementet utøver statens eigarinteresser. Målet med den statlege eigarskapen er å syte for mest mogleg effektiv drift, vedlikehald og utvikling av Kings Bay AS' eigeidom, bygningsmasse og infrastruktur, slik at Ny-Ålesund blir utnytta best mogleg i samsvar med forskingsstrategien for Ny-Ålesund. Driftskonseptet til selskapet er å leige ut fasilitetar

til forskarar og tilby kost og losji i tillegg til ei rekke andre tenester under opphaldet. Rundt 20 institusjonar har kvart år forskingsprosjekt i Ny-Ålesund. Selskapet er avhengig av tilskot over statsbudsjettet for å utføre dei samfunnsoppgåvene som det er pålagt. Tilskotet skal dekkje investeringar, eventuelt driftsunderskot i Kings Bay AS og nødvendige utgifter til administrasjon av Bjørnøen AS.

I mai 2018 la regjeringa fram ein strategi for forskning og høgare utdanning på Svalbard. Strategien legg vekt på at forskinga i Ny-Ålesund konsekvent utnyttar det særeigne ved staden som eit reint, naturvitskapleg laboratorium. Vidare fastset strategien at utvikling og forvaltning av bygningsmasse, infrastruktur og tenestetilbod i Ny-Ålesund skal byggje opp under prioriterte, heilskaplege satsingar. Noregs forskingsråd la i mai

2019 fram ein eigen forskingsstrategi for Ny-Ålesund.

I 2021 er vidareutvikling og tilrettelegging av selskapets bygningsmasse og infrastruktur i samsvar med forskingsstrategien for Ny-Ålesund ei viktig oppgåve for selskapet. Dette arbeidet skjer i nært samarbeid med Norsk Polarinstitutt, som har oppgåva med å gjennomføre forskingsstrategien for Ny-Ålesund. På grunn av koronapandemien svikta inntektene i Kings Bay AS i 2020, slik at selskapet ikkje kunne dekkje dei løpande kostnadene utan å få tilført ekstra driftsmiddel. Selskapet fekk i revidert nasjonalbudsjett 2020 18 mill. kroner for å få dekt tap i inntektene. Samstundes måtte selskapet ta i bruk ein stor del av investeringstilskotet frå KLD for å få dekt underskot i drifta. Dette gjer at planlagde investeringar og vedlikehald har fått eit etterslep. Det er usikkert når selskapet er tilbake i ein normalsituasjon når det gjeld inntekter, og selskapet må difor kontinuerleg vurdere situasjonen og ta grep som sikrar drifta av forskingsstasjonen i Ny-Ålesund.

Rapport 2019

Kings Bay AS har lagt til rette for forskingsaktivitet i Ny-Ålesund på ein økonomisk rasjonell måte med fokus på minst mogleg miljøpåverknad av verksemda til selskapet og forskingsaktivitetane som skjer i Ny-Ålesund. Forskingsaktiviteten er avgjerande for inntektene til selskapet, og i 2019 var talet på forskardøgn 15 115, ein auke på 12 pst. frå 2018. Det er òg auka bruk av marinlaboratoriet, noko som viser at det er behov for dei felles fasilitetane som selskapet legg til rette for. Samstundes har styret arbeidd med å sikre ei god prosjektgjennomføring av servicebygget, og istandsetjinga av dette bygget har komme i gang, med forventna ferdigstilling til årsskifte 2020/2021.

Vidare samarbeider Kings Bay med Norsk Polarinstitutt om ein ny kommunikasjons- og merkevarerstrategi for Ny-Ålesund. Føremålet er mellom anna å synleggjere plassen, aktivitetane og høvet til å drive forskning og miljøovervaking i Ny-Ålesund. Selskapet har òg eit målretta arbeid for å sikre at aktivitetane i Ny-Ålesund er i tråd med miljøregelverket og tek omsyn til sårbar natur og kulturminne på staden.

Kap. 1474 Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
50	Tilskot til statlege mottakarar, <i>kan overførast, kan nyttast under post 70</i>	25 228	23 891	24 533
70	Tilskot til private mottakarar, <i>kan overførast, kan nyttast under post 50</i>	27 563	28 812	28 812
	Sum kap. 1474	52 791	52 703	53 345

Midlane under dette kapitlet skal gå til å styrkje og skaffe framifrå ny kunnskap om klima og miljø og om miljøkonsekvensar av ny næringsverksemd i nord. Kunnskapen skal setje oss i stand til å forvalte hav- og landområda våre i nord og dei ressursane som finst der, på ein endå betre måte, og sikre at ny næringsverksemd på dette området skjer innanfor miljøforsvarlege rammer. Betre kunnskap om klima og miljø har avgjerande verdi for ressursforvaltning, klimatilpassing, samfunnsplanlegging og beredskap i nord. Betre kunnskap om og forståing av prosessane i Arktis vil òg vere eit svært viktig bidrag til det internasjonale klimaarbeidet. Aktiviteten er delt inn i sju faglege satsingsområde (flaggskip):

- havisen i Polhavet, teknologi og avtaleverk, leiar: Norsk Polarinstitutt
- effektar av klimaendringar på fjord og kystøkologi i nord, leiar: Havforskningsinstituttet
- effektar av klimaendringar på terrestre økosystem, landskap, samfunn og urfolk, leiar: Universitetet i Tromsø
- havforsuring og økosystemeffektar i nordlege farvatn, leiar: Havforskningsinstituttet
- miljøgifter – effektar på økosystem og helse, leiar: Norsk institutt for luftforskning
- miljøkonsekvensar av næringsverksemd i nord (MIKON), leiar: Norsk institutt for naturforskning
- plast i Arktis, leiar: Norsk Polarinstitutt

Post 50 Tilskot til statlege mottakarar, kan overførast, kan nyttast under post 70

Føreslått løyving er på om lag 24,5 mill. kroner på posten for 2021.

Mål

Midlane skal gå til dei statlege partnarane i Framsenteret, med mål om å gjennomføre forvaltningsrelevant klima- og miljøforskning av høg kvalitet i nasjonale og internasjonale nettverk, og til å delta i og utvikle vidare både nasjonalt og internasjonalt tverrfagleg forskingssamarbeid. Midlane skal òg gå til aktiv formidling av forskingsresultat frå klima- og miljøforskning i nord til næringsliv, skuleverk, forvaltningsnivå og eit breitt publikum.

Kriterium for måloppnåing

- skaffe fram og publisere ny kunnskap av framifrå kvalitet
- medverke til etablering av forskarutdanning og mastergradutdanning gjennom samarbeid med relevante institusjonar innan høgare utdanning innanfor klima og miljø
- etablere fagleg forskingssamarbeid mellom relevante nasjonale institusjonar, fyller «kunnskapshol» og gi nasjonal meirverdi
- etablere gode forskingsretta nettverk nasjonalt og internasjonalt og samarbeide med dei andre FoU-miljøa i landsdelen
- fleirfaglege og tverrfaglege samarbeidsprosjekt mellom institusjonane og forskarar med naturvitskapleg, teknologisk og samfunnsvitenskapleg kompetanse
- formidle forskingsresultat til brukarane, til dømes forvaltninga, næringslivet, skuleverket, andre relevante brukarar og eit breitt publikum

Tildelingskriterium

Prosjekta må liggje innanfor dei vedtekne faglege satsingsområda og vere kvalitetssikra av Noregs forskingsråd. I tillegg må dei vere tverrfaglege i størst mogleg grad.

Oppfølging og kontroll

Leiarane for kvar av dei faglege satsingsområda (flaggskipisleiarane) er pålagde saman med dei andre deltakarane i flaggskipa å rapportere årleg om forskingsaktivitet som er sett i gang, og oppnådde resultat innan 30. november.

Post 70 Tilskot til private mottakarar, kan overførast, kan nyttast under post 50

Midlane skal gå til dei ikkje-statlege partnarane i Framsenteret, til dei same formåla som for post 50, og kriterium for måloppnåing, rapportering og tildeling, oppfølging og kontroll er dei same. Føreslått løyving er på om lag 28,8 mill. kroner på posten for 2021. Sjå elles omtalen under post 50 ovanfor. Posten dekkjer òg driftstilskot til Framsenteret AS.

Rapport 2019

Framsenteret har vore involvert i stor nasjonal og internasjonal forskingsaktivitet i 2019. I 2018 gav KLD Forskningsrådet i oppdrag å gjennomføre ei evaluering av senteret. Rapporten frå den internasjonale evalueringskomiteen blei oversend til departementet i mai 2019. Komiteen gav ei svært positiv evaluering av senteret som eit forskingsstrategisk tiltak og fann at produkta frå flaggskipa generelt er av høg fagleg kvalitet og relevans og skaffar fram ny kunnskap som er nødvendig for å forstå dei komplekse utfordringane for miljøvern og berekraftig utvikling i nordområda.

Forskringsresultat blei publiserte 88 artiklar i internasjonale tidsskrift. I tillegg blei forskingsresultat publiserte i Framsenterets eigen rapportserie og formidla på Framsenterets nettside og gjennom ei rekkje kanalar som inkluderer sosiale media og «dialogdagar», framsyningar, dei nasjonale forskingsdagane og stands ved ei rekkje nasjonale og internasjonale konferansar. Årets utgåve av Fram Forum blei produsert og utgitt på engelsk i papirform og i elektronisk utgåve med global distribusjon. Forskarar frå Framsenteret har òg presentert forskinga si på ei lang rekkje nasjonale og internasjonale fagkonferansar og arbeidsseminar. Forskinga i Framsenteret har òg vore kommunisert til ei rekkje besøk frå ulike land og ambassadar, forskingsinstitusjonar, statlege organ, utdanningsinstitusjonar og medium.

Programkategori 12.70 Internasjonalt klimaarbeid

Hovudinnhald og prioriteringar

Utgiftene under programkategori 12.70 gjeld resultatområdet Klima. Kategorien omfattar verksemda til Klima- og miljødepartementet med kjøp og sal av kvotar og arbeidet departementet gjer med Klima- og skoginitiativet.

Klimautfordringa kan berre løysast gjennom eit globalt samarbeid. Noreg skal vere ein pådriver i det internasjonale klimaarbeidet. Klima- og skoginitiativet er Noregs største internasjonale klimasatsing og saman med kjøp av klimakvotar det viktigaste bidraget vårt til å redusere utslepp i utviklingsland. Andre hovudinnsatsområde i det internasjonale klimaarbeidet – Parisavtala, klimafinansiering, utviklinga av internasjonale karbonmarknader og utfasing av subsidiar til fossile brensel, utslepp frå internasjonal transport og kortlevde klimaforureiningar – er også omtalte i dette kapitlet. Covid-19-pandemien har prega alle land i 2020, og vil òg gjere det i 2021. Det vil påverke det internasjonale samarbeidet særskilt. Den økonomiske nedgangen som følgjer av pandemien, saman med helseutfordringane han gir, set utviklingslanda under eit særleg stort press.

Budsjettmidlar knytte til Parisavtala og kortlevde klimaforureiningar er omtalte under programkategori 12.10 Fellesoppgåver, forskning, internasjonalt arbeid m.m. Mykje av det internasjonale klimaarbeidet som er omtalt i dette kapitlet, er finansiert over Utanriksdepartementets budsjett.

Parisavtala

Parisavtala var eit vendepunkt for internasjonalt samarbeid på klimaområdet og representerer saman med klimakonvensjonen eit solid rammeverk for framtidig global klimainnsats. 189 land har ratifisert avtala. USA har på den andre sida signalisert at dei vil melde seg ut av Parisavtala. Det overordna formålet med Parisavtala er å styrkje den globale innsatsen mot klimaendringane. Målet er å halde den globale temperaturauken til godt under 2 gradar samanlikna med førindustrielt nivå og å søkje å halde oppvarminga til 1,5 gradar. Dessutan skal evna til å handtere skade-

verknadene av klimaendringane styrkjast i landa. Det er òg eit formål at finansstraumar skal bli meir i samsvar med ei klimarobust lågutsleppsutvikling. Med Parisavtala tek alle statar på seg å utarbeide, melde inn, halde ved lag og rapportere på suksessive nasjonalt fastsette bidrag (*Nationally Determined Contributions*) og å setje i verk nasjonale tiltak med sikte på å nå dei. Dei nasjonalt fastsette bidraga som no ligg til grunn for Parisavtala, er likevel langt unna den utviklingsbana som er i tråd med temperaturmålet i avtala. Det er derfor stort behov for å auke ambisjonane. Ifølgje Parisavtala vil dei suksessive nasjonalt fastsette bidraga frå landa utgjere ein progresjon ut over gjeldande nasjonale bidrag og vere uttrykk for den høgast moglege ambisjonen i landa.

I 2020 skal landa melde inn nye eller oppdaterte nasjonalt fastsette bidrag under Parisavtala. Noreg melde inn eit slikt forsterka mål den 7. februar 2020. Noreg var det tredje landet i verda som melde inn eit forsterka mål til FN. Målet er å redusere utsleppa med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. innan 2030, samanlikna med 1990-nivået. Noreg har allereie forplikta seg til å samarbeide med EU om å redusere utsleppa med minst 40 pst. innan 2030. Vi ønskjer òg å oppfylle forsterkinga saman med EU. Vi arbeider for at EU skal auke sitt mål til 55 pst. For å nå måla i Parisavtala er det nødvendig at også andre land, særleg dei store utsleppslanda, forsterkar sine nasjonale mål under Parisavtala.

Landa er blitt samde om eit utfyllande regelverk til Parisavtala som vil medverke til å styrkje avtala ved å gjere det lettare å samanlikne bidraga frå landa, summere bidraga og måle framgang. Dette var viktig for å gjere Parisavtala operasjonell. Det er førebels ikkje semje om regelverket for marknadssamarbeid, det vil seie samarbeid der land kan kjøpe og selje utsleppsreduksjonar. Usemja gjeld mellom anna korleis føresegnene i Parisavtala om at utsleppsreduksjonar som ikkje skal teljast dobbelt, skal handterast i den nye FN-mekanismen. Før det blir semje om det utfyllande regelverket for marknadssamarbeid, vil det ikkje vere mogleg for land å samarbeide under den felles FN-mekanismen. Partsmøtet under britisk leiding i 2020 er utsett til 2021 på grunn av covid-19.

Arbeidet i klimaforhandlingane skjer gjennom virtuelle møter.

Klimafinansiering

Norsk klimafinansiering til utviklingsland, utover Klima- og skoginitiativet og kjøp av klimavotar, blir betalt over Utanriksdepartementets budsjett. KLD omtaler likevel klimafinansiering breitt i denne budsjettproposisjonen for å gi ei samla framstilling.

Norsk klimafinansiering i 2019 var på 6,3 mrd. kroner, og brorparten går til utsleppsreduksjonar. Klimafinansieringa vår blir rapportert til OECD og klimakonvensjonen basert på årlege tilskot markert med Rio-markørane klimatilpassing eller utsleppsreduksjonar. Desse rapportane blir først laga etter at tilskotet er utbetalt, så derfor kan ikkje totaltalet for norsk klimafinansiering lesast direkte ut av forslaget til statsbudsjett. Rapportane inneheld det vi gjer med øyremerkte midlar, inkludert Norfunds investeringar, til klima bilateralt og multilateralt og klimadelen av den kjernestøtta vi gir til multilaterale organisasjonar. Vi rapporterer òg den private klimafinansieringa vi utløyser gjennom offentleg stønad, sjølv om dette ikkje blir rekna med i totaltalet for norsk klimafinansiering. Ein tek sikte på å innrette meir av utviklingshjelpa slik at ho er klimarelevant, og markere dette som klima i bistandsstatistikken.

Norsk støtte til klimatiltak i utviklingsland er svært viktig for ei effektiv gjennomføring av Parisavtala. Noreg har vore eit føregangslan i å innrette klimafinansieringa til utviklingsland på ein langsiktig og føreseieleg måte. Særleg gjeld dette Klima- og skoginitiativet (sjå eigen tekst etter tabell 7.20). Det grønne klimafondet er hovudkanalen for klimafinansiering under klimakonvensjonen. Regjeringa gir eit bidrag til Det grønne klimafondet på 800 mill. kroner årleg for perioden 2020–2023. Utanriksdepartementet betaler 700 mill. kroner over sitt budsjett, og 100 mill. kroner blir dekt over KLD og budsjettet til Klima- og skoginitiativet. Regjeringa arbeider med ein ny strategi for innrettinga av bistanden til fornybar energi i utviklingspolitikken, der det òg vil vere sentralt å fase ut kol. Norfund er eit viktig verkemiddel i fornybar-satsinga. Stortinget har stilt krav om at 50 pst. av tilførte midlar til Norfund skal nyttast til investeringar i fornybar energi. Å mobilisere private investeringar til klimafinansiering er òg eit viktig mål for Det grønne klimafondet, som har ein eigen fasilitet for privat sektor.

I 2021 vil arbeidet med klimatilpassing og førebygging av klimarelaterte katastrofar intensiverast.

Dette vil bli sett i samanheng med handlingsplanen for berekraftige matsystem som òg vil vere eit viktig bidrag til klimatilpassing. Matsystem knyter faktorar som klima, miljø, infrastruktur og institusjonar saman med verdikjeda for mat.

I løpet av 2020 skal Noreg levere ein rapport til FN's klimakommunikasjon om planane våre for klimafinansiering i åra framover i tråd med Parisavtalas regelverk på området. Vedtaket forpliktar industrilanda til annakvart år å levere kvantitativ og kvalitativ informasjon om si framtidige klimafinansiering. Gjennomføring av Parisavtala og støtte til utviklingsland sitt arbeid og innmelde klimaplanar (NDC) vil vere ei viktig føring. Norsk klimafinansiering skal framover innrettast slik at ho medverkar til transformativ tiltak med verifiserbar klimaeffekt. Det er sett i gang eit arbeid i regi av Utanriksdepartementet og Norad for å sikre at norsk støtte mest mogeleg effektivt fører til gjennomføringa av måla i Parisavtala.

Klima- og miljødepartementet har òg bilaterale miljøsammarbeid med Kina, India og Sør-Afrika og støttar internasjonale initiativ for grøn økonomi i utviklingsland. I tillegg støttar Noreg klimatiltak og lågutsleppsutvikling i EU-landa med svakast økonomi gjennom EØS-midlane. 5 mrd. kroner er sett av over UD's budsjett til klima-, energi og miljøsammarbeid med mottakarlanda i perioden 2014–2021. Meir informasjon om dette finst under programkategori 12.10 Fellesoppgåver, forskning, internasjonalt sammarbeid m.m.

Internasjonale karbonmarknader, prising av utslepp og utfasing av subsidiar til fossile brensl

Noreg skal vere ein pådrivar i arbeidet for å setje ein pris på CO₂ og for utvikling av effektive, fungerande internasjonale karbonmarknader. I innmeldingane av nasjonale mål (NDC) til FN's klimakonvensjon er det mange land som opplyser at dei har sett, eller vurderer å setje, ein pris på utslepp av klimagassar. Felles for dei fleste av dei landa som har ein pris på utslepp, er prisar som er for låge til å fremje teknologisk utvikling og omstilling. Ein ny og meir ambisiøs klimapolitikk globalt vil krevje høgare prisar.

Parisavtala har etablert ei ramme for marknadsbasert sammarbeid mellom land etter 2020. Noreg arbeider aktivt gjennom klimaforhandlingane for å sikre ei god innretning av marknadsbasert sammarbeid under Parisavtala, samtidig som ein gjennom deltaking i Transformativ Carbon Asset Facility (TCAF) tek del i arbeidet med å utvikle pilotar for å teste ut nye former for marknadssamarbeid innanfor ramma av

Parisavtala. Klima- og skoginitiativet har medverka til oppretting av ein frivillig standard for utsleppsreduksjonar frå skog og ein finansieringsmekanisme som skal skape etterspørsel etter utsleppsreduksjonar sertifisert av denne standarden (sjå omtale av ART og Emergent under *Klima- og skoginitiativet*).

Bruk av ulike former for marknadsmekanismer har ført til både store utsleppsreduksjonar og investeringar i mange utviklingsland. Den grønne utviklingsmekanismen (CDM), som ligg til grunn for statens kvotekjøpsprogram, har ifølgje beregningar gjort av FN's klimasekretariat (UNFCCC) så langt ført til om lag 2 milliardar tonn CO₂-ekvivalentar i verifiserte reduserte utslepp. Dei faktiske reduksjonane av utslepp er av UNFCCC utrekna til å bli om lag fire gonger så høge fram til 2020. I tillegg har bruken av fleksible mekanismar i utviklingsland ført til store investeringar i desse landa og vist korleis ein kan gjennomføre tiltak som ikkje berre reduserer utslepp av drivhusgassar, men også har stor utviklingseffekt, til dømes gjennom redusert lokal forureining og tilgang på fornybar energi.

Regjeringa arbeider òg for utfasing av subsidiar på fossilt brensel. Globalt har det dei seinare åra ifølgje OECD og IEA blitt brukt opp til 500 mrd. US dollar årleg på subsidiar til produksjon og forbruk. Beløpet varierer med oljeprisen og er no noko lågare, men samtidig ser ein etter kvart også effektar av at viktige land, som Mexico, Indonesia og India, har gjennomført subsidiereform. Utfasing av fossile subsidiar er eit viktig tiltak land kan gjennomføre for å medverke til at utsleppa av drivhusgassar går ned. Det er ein aukande tendens til at land i ulike verdsdelar set i gang reformarbeid for fossilsubsidiar. Dette har i stor grad skjedd i ein periode med låge prisar på fossil energi. Ei viktig utfordring er å halde reformarbeidet oppe i periodar med aukande prisar. Noreg støttar difor mellom anna utgreiingsarbeid gjennom Nordisk Ministerråd, der ein ser på kva som er mogleg i konkrete sektorar i enkelte utviklingsland, til dømes for å få til såkalla «swaps», der innsparte subsidiar blir reinvesterte i energieffektivitet og fornybar produksjon. Noreg arbeider òg for å fase ut fossile subsidiar gjennom andre kanalar, slike som Vennegruppa for reform av fossile subsidiar saman med dei andre nordiske landa og Costa Rica, Etiopia, New Zealand, Uruguay og Sveits.

Bruk av fleksible mekanismar

Gjennom Kyotoprotokollens system og i Parisavtala er det opna for fleksibel gjennomføring og samarbeid mellom land som supplement til nasjonale tiltak. Dette har gjort det mogeleg for Noreg å ta på seg større forpliktingar, og dermed større globale reduksjonar, enn ein kunne utan ei slik ordning. Ein viser til Innst. 60 S (2013–2014), der ein samla komité (energi- og miljøkomiteen) skriv følgjande: «Komiteen vil peke på at det gjennom Kyotoprotokollens system åpnes for ei fleksibel gjennomføring og samarbeid mellom land som supplement til nasjonale tiltak. Komiteen viser til at dette kan gjøre det mulig for Norge å ta på seg større forpliktelser og bidra til større globale reduksjoner.»

Ved ratifikasjon av endringar i Kyoto-protokollen har Noreg forplikta seg til å redusere dei årlege klimagassutsleppa i perioden 2013–2020 med 16 pst. i gjennomsnitt jamført med Noregs utslepp i 1990. Reduksjonane i klimagassutslepp vil i hovudsak komme gjennom nasjonale tiltak, medrekna den norske deltakinga i det europeiske kvotesystemet, EU-ETS, som omfattar rundt halvparten av alle norske klimagassutslepp. Kvotar frå prosjekt i utviklingsland skal sikre at Noreg fullt ut oppfyller sine plikter under Kyoto-protokollen. For ei nærare omtale av kvotesystemet, og av samanhengen mellom dette og statens behov for kvotar frå utviklingsland, viser ein til boks 7.3 i Prop. 1 S (2016–2017) Klima- og miljødepartementet for 2017.

Det blir lagt vekt på at statens kvotekjøp skal ha størst mogleg innverknad. Ein har derfor berre kjøpt kvotar frå prosjekt som er i ferd med å innstille på grunn av manglande inntekter frå kvotesal, eller som allereie har innstilt, og frå nye prosjekt. Klima- og miljødepartementet har inngått kontraktar med forventa levering av om lag 42 millionar kvotar. I tillegg har ein overført 3 millionar kvotar som ikkje blei nytta i den første Kyoto-perioden (2008–2012).

I Parisavtala er det opna for at land kan samarbeide om gjennomføring av tiltak for å redusere utslepp av globale klimagassar. Slikt samarbeid opnar for at enkeltland aukar ambisjonane sine, og kan såleis bli viktig for å realisere målet om å halde den globale oppvarminga godt under 2 grader og prøve å avgrense temperaturauken til 1,5 grader. Arbeidet med å utvikle reglar og prosedyrar har teke tid, og det detaljerte regelverket under Parisavtala for samarbeid mellom land er enno ikkje vedteke. Utsleppsreduksjonar ein kjøper gjennom marknadsbasert samarbeid under

Parisavtala, krev mellom anna avtale med vertslanda om korleis slike utsleppsreduksjonar skal bokførast for å sikre at verknadene av eit tiltak ikkje blir rekna dobbelt.

Gjennom kvotekjøpsprogrammet arbeider Klima- og miljødepartementet med å vidareutvikle dagens kvotesystem med sikte på å prøve ut ordningar som er tilpassa Parisavtala. Klima- og miljødepartementet deltek i Transformative Carbon Asset Facility (TCAF), som blei lansert i samband med klimakonferansen i Paris og erklært operativt i mars 2017. Fondet skal utvikle pilotar for samarbeidsformer tilpassa ein ny mekanisme under Parisavtala.

Formålet med slikt samarbeid er å medverke til varig omlegging i utviklingsland gjennom program som støttar utvikling av lågutsleppsløysingar for sektorar i eit land. Bruk av økonomiske verkemiddel, mellom anna prising av klimagassutslepp, kan til dømes vere eit sentralt element i ei slik omlegging. Fondet skal medverke til at utviklingslanda aukar ambisjonane sine. I innmeldingar til FNs klimasekretariat før klimakonferansen i Paris indikerte fleire utviklingsland eit klart høgare ambisjonsnivå om dei får internasjonal støtte til å gjennomføre tiltak. Samarbeidsprogram, til dømes program gjennom TCAF, kan bli viktige verkemiddel for slike tiltak. Gjennom Parisavtala har alle land forplikta seg til å vurdere måla sine kvart femte år med sikte på å heve ambisjonane. Samarbeid mellom land om gjennomføring av tiltak kan bli avgjerande for nivået på ambisjonane.

TCAF skal levere målbare resultat i form av verifiserte utsleppsreduksjonar som deltakarane i fondet eventuelt kan bruke som bidrag til å nå nasjonale mål (NDC). Fondet vil vere resultatbasert, betaling for utsleppsreduksjonane vil som hovudregel først skje når resultat er dokumentert. Arbeidet med slike omfattande program er krevjande og tek lang tid. Mange land har behov for omfattande kapasitetsbygging og utveksling av teknisk kunnskap for å kunne etablere program med høg miljøintegritet. Som eit resultat av dette bruker ein lang tid på å diskutere og utvikle programforslag. Det er dermed uvisst når, og i kva grad, TCAF vil føre til reduserte utslepp av klimagassar. Det har vist seg ønskeleg å supplere TCAF med utprøving av samarbeid gjennom andre kanalar, til dømes bilateralt samarbeid eller samarbeid gjennom ein annan institusjon enn Verdsbanken. Klima- og miljødepartementet ber derfor om ei fullmakt til å inngå avtaler om levering av

utsleppsreduksjonar som går ut over den ramma som alt er bunden i TCAF. Ei slik utvida fullmakt vil gjere det mogleg å styrkje arbeidet med å utvikle samarbeidet med andre land utanfor EU, og medverke til at vi kan dekkje eit behov for utsleppsreduksjonar når Noreg skal bli klimanøytralt frå og med 2030.

I samsvar med Meld. St. 41 (2016–2017) *Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid* er det gjennom EØS-komiteéavgjerd nr. 269/2019 inngått ei avtale med EU der Noreg og EU-land samarbeider om å redusere klimagassutsleppa med 40 pst. i 2030. Denne reduksjonen skal takast innanfor EØS, utan å rekne med effekten av eventuelle tiltak i land utanfor EØS-området.

Utslepp frå internasjonal transport

Noreg arbeider innanfor FNs sjøfartsorganisasjon (IMO) og FNs organisasjon for sivil luftfart (ICAO) med å utvikle regelverk for å redusere klimagassutsleppa frå internasjonal transport. I IMO vedtok partsmøtet i 2018 ein strategi som stadfestar målsetjinga om 50 pst. reduksjon i internasjonale utslepp frå skipsfarten innan 2050 samanlikna med 2008. Det blir no ført forhandlingar for å innføre krav som medverkar til å nå målsetjinga. Dette gjeld mellom anna nye krav til energieffektivisering. Noreg jobbar òg aktivt for forslag om forbod mot tungolje i Arktis i IMO. Blir forslaget vedteke vil det gjelde eit forbod mot tungolje i Arktis allereie frå juli 2024.

Noreg har hatt og har framleis ei sentral rolle i regelverksutviklinga under IMO. I oktober 2016 vedtok generalforsamlinga i FNs luftfartsorganisasjon (ICAO) å innføre eit marknadsbasert verkemiddel for å medverke til at vidare vekst i internasjonal luftfart etter 2020 ikkje aukar netto CO₂-utslepp, såkalla karbonnøytral vekst. På engelsk blir dette verkemiddelet kalla Carbon Offsetting Reduction Scheme for International Aviation (CORSIA). ICAO har vedteke utfyllande føresegner i seinare rådsmøte, mellom anna i juni 2018, november 2018, mars 2019 og juni 2020. Noreg er mellom over 80 land, inkludert 43 andre europeiske land, som så langt har meldt at vi ønskjer å delta i den frivillige fasen 2021–2026 for ICAO CORSIA. Andre fase, som er obligatorisk for dei fleste land, er frå 2027 til 2035. To norske luftfartøyoperatørar vil vere omfatta av ICAO CORSIA. ICAO CORSIA blei gjennomført i norsk rett i 2019 gjennom endringar i klimakvotelova og klimakvoteforskrifta, jf. Prop. 109 L (2018–2019).

Tabell 7.20 Nasjonale mål under programkategori 12.70

Resultatområde	Resultatområde
Klima	Medverke til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir eit meir stabilt klima, meir bevart naturmangfald og ein meir berekraftig utvikling

Klima- og skoginitiativet

2020-talet blir avgjerande for klimaet i verda. FNs klimapanel har vist at for å oppnå måla i Paris-avtala krevst det stans i avskoginga nesten med det same, og ei enorm påskoging dei neste ti åra, og fram til 2050. Stans i avskoging er eit av FNs berekraftsmål, og redusert avskoging er ein føresetnad for å nå ei rekkje andre berekraftsmål – mellom anna knytt til svolt, vasstilgang og fattigdom. Eit av dei seks globale skogmåla i FNs strategiske plan for skog er å reversere skogtapet i verda gjennom berekraftig skogbruk, vern, restaurering av skog og anna.

I 2020 justerte Klima- og skoginitiativet hovudmålet sitt til: medverke til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir eit meir stabilt klima, meir bevart naturmangfald og ein meir berekraftig utvikling. Innhaldet i målet er i stor grad det same som måla for initiativet i perioden 2008–2019. Men gjennom dei første 12 åra har initiativet gradvis utvida innsatsen til å inkludere dei globale drivkreftene bak avskoginga. Til sjuande og sist er det betre arealpolitikk i skoglanda som vil gjere det mogleg å redusere avskoginga. Dette er ei svært utfordrande oppgåve, og ho blir vanskelegare av at dei globale råvaremarknadene framleis etterspør produkt som er knytte til avskoging. Dersom vi klarer å snu marknaden til å krevje avskogingsfrie produkt, gjer det arbeid til styresmaktene med å forbetre arealpolitikk og arealbruk enklare. Klima- og skoginitiativet har derfor retta innsatsen også mot marknaden og delt hovudmålet i to delmål: (i) å medverke til berekraftig skog- og arealforvaltning i utviklingsland og (ii) å medverke til redusert press på tropiske skogareal frå globale marknader.

Delmål (i) blir målt på nasjonalt nivå eller delstatsnivå i prioriterte land, mens delmål (ii) blir målt både i særskilde geografiar og globalt. Noreg, gjennom Klima- og skoginitiativet, vil sjølv sagt ikkje kunne oppnå desse globale måla åleine. Gjennom målretta og strategisk innsats skal initiativet *medverke* til at verda skal kunne nå måla. Innsats som mest effektivt medverkar til kostnadseffektive og målbare utsleppsreduksjonar, er prioritert.

Ein meir utførleg omtale av måla, strategien og endringsteorien til Klima- og skoginitiativet finst i Prop. 1 S (2019–2020) for Klima- og miljødepartementet.

Prioriteringar

Klima- og skoginitiativet prioriterer innsats som medverkar til kostnadseffektive og store utsleppsreduksjonar, og som samtidig beskyttar store område med artsrik naturskog og medverkar til berekraftig utvikling. Frå Klima- og skoginitiativet starta i 2008 til 2019 er det samla betalt 10 mrd. kroner for 320 millionar tonn reduserte utslepp frå tropisk skog i Brasil, Guyana, Colombia og Ecuador. Det gir utsleppsreduksjonar tilsvarande meir enn seks års utslepp frå Noreg, til ein gjennomsnittleg pris på 31 kroner for tonnet. Dei totale utsleppsreduksjonane landa oppnådde i perioden, er langt høgare. Sjå meir om dette under rapportering for 2019.

Etter ein lang fase med offentlege reformer og investeringar i berekraftig skogforvaltning har Indonesia no levert resultat i form av store utsleppsreduksjonar. Skogpartnerskapet mellom Noreg og Indonesia gjekk over i resultatbasert fase i 2019, og det blir planlagt for den første betalinga for verifiserte utsleppsreduksjonar i 2020. Dei førebels tala tyder på at utsleppsreduksjonane frå skog og torvmyr i Indonesia vil kunne bli svært store framover.

I Brasil har vi sett ein omfattande auke i avskoginga i 2019. Brasils avgjerder gjorde det nødvendig å fryse Amazonasfondet, og forhandlingar om føresetnader for gjenopning held fram, kanskje inn i 2021. Betaling for utsleppsreduksjonar er ikkje aktuelt i næraste framtid. Fleire organisasjonar, urfolk og andre jobbar for å ta vare på regnskogen i landet. Klima- og skoginitiativet vil også i 2021 prioritere midlar til å støtte desse.

Private selskap har dei siste åra auka etterspurnaden etter utsleppsreduksjonar frå tropisk skog. Klima- og skoginitiativet har medverka til å opprette to initiativ for at dette skal kunne gjerast med høg miljømessig og sosial integritet, og at det kan gjerast i stor skala. Gjennom Warszawa-rammeverket for REDD+ under Klimakonvensjonen er det skissert nokre hovudprinsipp for beta-

ling for utsleppsreduksjonar frå skog (REDD+), men det erkjenner òg at meir detaljerte krav ville vere nødvendig i ein karbonmarknad. *Architecture for REDD+ Transactions* (ART) har etablert ein ny standard, eit system for tredjeparts verifisering av utsleppsreduksjonane og eit uavhengig sekretariat med register over sertifiserte tonn. Klima- og skoginitiativet meiner denne standarden sikrar høgare miljøintegritet enn eksisterande pilotprogram, og ønskjer at skogland, og delstatar i disse landa, nyttar denne standarden både for resultatbaserte samarbeid etter 2020, og for sal av kvoter til privat næringsliv.

For å leggje til rette for at den aukande interessa frå privat næringsliv støtter opp om den nye standarden, og for at slike transaksjonar skal ha høg integritet, har Klima- og skoginitiativet støtta opprettinga av Emergent. Emergent er ein velgjerdorganisasjon som skal kople saman kjøparar og seljarar av skogtonn, med eit mandat om å maksimere nytta for skogland og volum i marknaden. For transaksjonar gjennom Emergent stiller Noreg ein prisgaranti overfor skoglanda ved sal av tonn utsleppsreduksjonar. Det inneber at Noreg kjøper tonna av skogland dersom ikkje private selskap byr ein høgare pris. Norske forpliktingar som blir frigitt, kan dermed brukast til å garantere ein ny kjøpsavtale eller til å betale for tonn utover dei som blir selde til private kjøparar. Klima- og skoginitiativet har som mål at norske betalningar for tonn utsleppsreduksjonar skal skje gjennom mekanismen framover. Oppsettet inneber ei juridisk forplikting om betaling for tonn – dersom dei blir leverte og Noregs prisgaranti slår inn. Dette er innarbeidd i tilsegnfullmakta på posten, i KLDs romartalsvedtak VI.

Sjølv om den største auken i finansiering til skogbevaring framover venteleg kjem frå næringslivet, ventar ein òg auka finansiering frå andre land. Både Tyskland og Storbritannia har allereie gitt lovnader om auka klimafinansiering og er venta å gi meir enn Noreg til skogbevaring i 2020–2021. Toppmøta om biomangfald og om klimaforhandlingane blei utsett i 2020 på grunn av covid-19, men skal gjennomførast i 2021, og kan brukast til meir mobilisering frå givarland.

Tilgang til data om skogen og kvar og kvifor han blir øydelagd, er ein føresetnad for at skoglanda skal kunne målrette innsatsen sin, og for å stille dei som står bak, til ansvar. Store delar av den globale avskoginga er ulovleg. Auka transparens kan endre den politiske viljen til å ta tak i dette. Også lovleg avskoging kan reduserast dersom forbrukarar blir klar over kva produktet dei kjøper, har medverka til. I budsjettperioden 2019–

2021 er Klima- og skoginitiativet styrkt med 200 mill. kroner for å investere i infrastruktur for offentleg tilgjengeleg data om skogen. Størstedelen av budsjettsummen er sett av til eit innkjøp for å gjere høgoppløyse satellittbilete av den tropiske skogen gratis og offentleg tilgjengelege. Innkjøpet blei lyst ut i 2019, men avtale blir ikkje inngått før i 2020. Sjå omtale av den samla innsatsen for auka transparens i rapporteringa for 2019.

Covid-19-pandemien har prega alle land i 2020, og vil gjere det også i 2021. Ei særskilt utsett gruppe er urfolk. Dei er særleg sårbare for smitte og alvorlege konsekvensar av sjukdommen, og dei er utsette fordi vernet av urfolksområde i viktige land blir svakare. Styresmaktene i skoglanda har svekt kapasitet på grunn av både nedgang i økonomien og nødvendige kutt i budsjett og på kort sikt omprioritering til helse og smittevern. Klima- og skoginitiativet har retta ein særskild innsats mot urfolk i 2020, mellom anna i Brasil, Peru og Colombia, og ventar at det også i 2021 bør prioriterast å auke støtta til urfolk og andre utsette grupper.

Støtte til sivilsamfunnsaktørar er ein sentral del av Klima- og skoginitiativets innsats. Sivilsamfunnsorganisasjonar fungerer som vaktbikkje, som forankring på tvers av politiske skiljelinjer, og som kunnskapsprodusentar- og formidlarar. I 2021 inngår Klima- og skoginitiativet nye avtaler om støtte til sivile samfunnsaktørar for perioden 2021–2025. Tilskotsmidlar blei utlyste i 2020, og det kom inn 350 søknadar om støtte. Prioriterte innsatsområde for støtta er urfolk, avskogingsfrie forsyningskjeder og finansmarknader, innsats mot skogkriminalitet og auka transparens, i tillegg til høgare klimaambisjonar og skogvennleg arealpolitikk.

Klima- og skoginitiativet har bilaterale samarbeidsavtaler med dei viktigaste skoglanda der det er politisk vilje til å bevare skogen. I val av samarbeidsland er det òg lagt vekt på potensial for utsleppskutt, høve til berekraftig arealforvaltning og testing av ulike tilnærmingar og involvering av privat næringsliv.

Risiko

Skogbevaring er heilt sentralt for å redusere risiko for klimaendringar med alvorlege konsekvensar for menneskeslekta. Risiko knytt til Klima- og skoginitiativet er størst ved å ikkje gjere noko. Risikoen som ligg i sjølve innsatsen er i stor grad den same som han har vore i initiativets første 12 år, mellom anna låg kapasitet hos styresmaktar i skogland, skiftande politisk vilje i

skogland, sterke motkrefter, markedssvikt og fattigdom. På nasjonalt nivå vil politiske skifte også framover kunne føre til forseinkingar eller endra strategi og innretning av samarbeida. Globalt er marknadskreftene som driv avskoging enorme. Sjølv om skoglanda skulle lykkast med å rasjonalisere arealforvaltninga, er presset sterkt.

Alle skoglanda som Klima- og skoginitiativet samarbeider med, har utfordringar når det gjeld styresett, og fleire av satsingane inneber betydeleg risiko for økonomisk misleghald. Risikovurderingar og risikohandtering er derfor ein sentral del av alle prosjekt initiativet arbeider med. Grundig kvalitetssikring før inngåing av tilskotsavtaler er eitt sentralt element i dette arbeidet. Som for alle bistandsprosjekt er nulltoleranseprinsippet lagt til grunn for økonomisk misleghald, sjå nærare i omtale i Prop. 1 S (2020–2021) Utanriksdepartementet.

Kortlevde klimaforureiningar

Noreg er langt framme på kunnskapsutvikling og internasjonalt engasjement for å redusere utslepp som gir klimaeffekt på kort sikt, og som gir tilleggseffektar som betre helse og auka matproduksjon. Dette blir gjort ved å redusere utslepp av kortlevde klimadrivarar som metan, svart karbon (BC) og nokre hydrofluorkarbon (HFK) i tillegg til CO₂. Desse har relativt kort levetid i atmosfæren samanlikna med CO₂ og kan derfor gi rask klimaeffekt og bremse farten på oppvarminga. Dette vil vere viktig for land som er særleg sårbare for konsekvensane av klimaendringane. Sidan ein del av tiltaka for å redusere desse utsleppa òg har ei rekkje andre fordelar, som betre luftkvalitet, helse og jordbruksproduktivitet, kan vi redusere skadeverknadene av klimaendringane og samtidig medverke til å nå fleire av berekraftsmåla.

Noreg arbeider derfor internasjonalt for å redusere desse utsleppa, både gjennom Arktisk råd og Koalisjonen for klima og rein luft (CCAC). Noreg har sete i styringskomiteen til CCAC mellom 2014 og 2020. Koalisjonen blei oppretta i 2012 og har no over 130 land og organisasjonar som medlemmer. I koalisjonen har Noreg vore særleg engasjert i å utvikle metode for å vurdere tiltak som gir klimaeffekt, både på kort og på lang sikt, og helsegevinstar.

Under Olje for utvikling-programmet er det innleidd eit samarbeid med CCAC og Global Methane Alliance for å oppmuntre samarbeidslanda til å inkludere reduksjon av metan i klimaplanane sine. Fleire av landa har betydeleg potensial for reduksjon av metan frå olje- og gassproduksjon.

Miljødirektoratet har sidan 2013 gjort fleire utgreiningar og medverka til viktig metodeutvikling nasjonalt og internasjonalt. Våren 2020 publiserte direktoratet ein rapport om klimaeffekt på kort sikt og tilleggsgevinstar av tiltaka som blei greidde ut i Klimakur 2030.

Utanriksministermøtet under Arktisk råd vedtok i 2015 at dei arktiske landa skal redusere utsleppa sine av svart karbon og metan. I 2017 blei ein i utanriksministermøtet samde om eit kollektivt mål om å redusere dei samla utsleppa av svart karbon (sot) med mellom 25 og 33 pst. innan 2025 samanlikna med 2013. Det felles målet er ikkje juridisk bindande. Målet kan vurderast på nytt med sikte på å auke ambisjonane ytterlegare. Svart karbon har ein særskilt oppvarmande effekt når det blir sleppt ut i nærleiken til dei arktiske områda, sidan partiklane legg seg på is og snø og hindrar at solstrålane blir reflekterte tilbake til atmosfæren. Dei arktiske landa står for 10 pst. av dei globale utsleppa av svart karbon, men medverkar til 30 pst. av oppvarmingseffekten i Arktis. Arktisk råd samanstillir regelmessig tilgjengeleg kunnskap om utslepp og effektar og gjennomfører ei rekkje konkrete pilotprosjekt for å redusere kortlevde klimadrivarar. Noreg har teke i bruk mange verkemiddel som reduserer utslepp av svart karbon. Noreg har hatt ei pådrivarrolle for å få landa med størst utslepp med på eit kollektivt mål for reduksjon av svart karbon.

I oktober 2016 blei det vedteke å fase ned produksjon og forbruk av hydrofluorkarbon (HFK) under Montrealprotokollen (Kigali-endringane). HFK-gassar blir nytta som erstatning for fleire av dei ozonreduserande gassane og er sterke klimagassar. Dei fleste HFK-gassane har kort levetid i atmosfæren samanlikna med CO₂. Endringane gjeld frå 2019. Noreg ratifiserte Kigali-endringane i september 2017 og revidert norsk produktforskrift tok til å gjelde i desember 2018. For å oppfylle Noregs skyldnader blei eit system for lisensiering av import innført i 2019. Noreg arbeider bilateralt med India for å redusere utsleppa av HFK der.

Nærare om budsjettforslaget

Føreslått løyving knytt til programkategorien for 2021er på 3,464 mrd. kroner. Dette er ein reduksjon på om lag 10 mill. kroner eller om lag 0,3 pst. samanlikna med saldert budsjett for 2020. Reduksjonen knyter seg til betaling for kvotar og andre utsleppsreduksjonar som blir leverte i 2021.

Overslaget på inntekter frå kvotesal er sett til 1,022 mrd. kroner. Budsjettmidlar knytte til Pari-

savtala og kortlevde klimaforureiningar er omtalte under programkategori 12.10 Fellesopp-
gåver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.

Utgifter under programkategori 12.70 fordelte på kapittel

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021	Pst. endr. 20/21
1481	Klimakvotar	181 621	293 312	283 372	-3,4
1482	Internasjonale klima- og utviklings- tiltak	3 216 859	3 181 116	3 180 618	0,0
	Sum kategori 12.70	3 398 480	3 474 428	3 463 990	-0,3

Kap. 1481 Klimakvotar

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Driftsutgifter, <i>kan overførast</i>	503	3 002	3 062
22	Kvotekjøp, generell ordning, <i>kan overførast</i>	180 787	290 000	280 000
23	Kvotekjøp, statstilsette sine flyreiser, <i>kan overførast</i>	331	310	310
	Sum kap. 1481	181 621	293 312	283 372

Post 01 Driftsutgifter, kan overførast

Posten omfattar utgifter til kjøp av eksterne tenester som kommersiell og juridisk rådgiving, og andre driftsutgifter i samband med arbeidet med kjøp av utsleppsreduksjonar. Det blir føreslått ei løyving på om lag 3,1 mill. kroner på denne posten.

Post 22 Kvotekjøp, generell ordning, kan overførast

Posten omfattar utgifter til kjøp av klimakvotar og andre utsleppsreduksjonar. Strategien for kjøp av klimakvotar i perioden 2013–2020 er drøfta i revidert nasjonalbudsjett 2013. Det er lagt vekt på at staten gjennom kvotekjøpet sitt skal medverke til utviklinga og legitimiteten til det internasjonale samarbeidet. Kjøpsstrategien byggjer på FN-systemet, og ein fører i store trekk vidare strategien frå første Kyotoperiode (2008–2012). Staten har berre kjøpt kvotar frå FN-godkjende prosjekt som står i fare for å innstille drifta, eller som alle-reie har innstilt, og frå nye prosjekt. Ein har ikkje

kjøpt kvotar frå prosjekt som har andre inntekter som dekkjer dagleg drift, til dømes frå sal av elektrisk kraft. Slike prosjekt vil mest truleg halde fram med å generere utsleppsreduksjonar uavhengig av statens kvotekjøp. I samsvar med EUs regulering av kvotehandlingssystemet har staten ikkje kjøpt kvotar frå hydrofluorkarbonprosjekt, adipinsyreprosjekt eller kolbasert energiproduksjon utan karbonfangst og lagring.

Klima- og miljødepartementet føreslår at det blir løyvd 280 mill. kroner til betaling for kvotar og andre utsleppsreduksjonar som blir leverte i 2021. Overslaget er basert på forventade levering frå eksisterande avtaler, men som vanleg er det uvisst kor mange kvotar som faktisk vil bli leverte. Dette vil avhenge av utviklinga i det enkelte prosjektet. Blir til dømes eit prosjekt forseinka, eller kanskje ikkje gjennomført, vil dette påverke utbetalingane. Det ligg også inne overslag på utbetalingar til fond under NEFCO (NeCF og NorCAP) og Verdsbanken (TCAF og CPF), og utbetalingar knytte til andre samarbeidsprogram for perioden etter 2020. Forvaltningskostnadene til desse fonda blir også førte på denne posten. Likeins

fører ein kostnader til programutvikling på denne posten. For å hjelpe land med å identifisere og utvikle program som i sin tur kan gi grunnlag for kjøp av utsleppsreduksjonar i perioden 2021–2030, har departementet mellom anna arbeidd i eit program gjennom Global Green Growth Institute (GGGI). Her fører ein òg bidrag til norsk deltaking i Partnership for Market Implementation, jf. omtale i Prop. 21 S (2019–2020) *Endringer i statsbudsjettet 2019 under Klima- og miljødepartementet*.

I visse høve vil det vere ønskeleg å betale ein viss del på forskot, mellom anna ved deltaking i fond under Verdsbanken. I samsvar med etablert praksis kan det vere aktuelt å betale eit mindre forskotsbeløp til prosjekteigarar for å dekkje ymse administrasjonskostnader.

I samsvar med budsjettet for 2020 kan Klima- og miljødepartementet selje kvotar, mellom anna for å tilpasse volumet til oppdaterte overslag over levering og kjøpsbehov. I gjennomføringa av statens kvotekjøpsprogram er det lagt vekt på at Noreg skal overhalde dei internasjonale forpliktingane sine under Kyotoprotokollen. Om lag halvparten av dei norske utsleppa av klimagassar kjem frå kvotepliktig sektor. Noreg må ta utsleppa i denne sektoren inn i utsleppsrekneskapen sin. Det er avtalt at EU og Noreg skal ha eit oppgjær seg imellom om Kyoto-kvotar til bruk i Kyoto-rekneskapen. Det drygde med å få ei avklaring med EU om dette oppgjeret, og det blei derfor teke høgde for at det var betydeleg uvisse om korleis oppgjeret ville slå ut for Noreg. Som omtalt i budsjettet for 2020 låg det an til at Noreg kan ha eit lågare kjøpsbehov enn det som blei lagt til grunn for statens kjøpsprogram, og det viser seg no at Noreg vil ha eit monaleg overskot av kvotar. Den endelege kvoterekneskapen vil ikkje vere klar før om eit par år, det vil seie når ein har endeleg oversikt over mellom anna utsleppsutviklinga i 2020 og over kor mange kvotar som faktisk blir leverte under avtaler som allereie er inngått. Den endelege rekneskapen for perioden 2013–2020 vil også vere avhengig av status for Kyotoavtala som omhandlar perioden 2013–2020. Ved midten av september 2020 var tillegget til avtala om perioden 2013–2020 ikkje sett i kraft fordi for få land har ratifisert dette tillegget.

I samsvar med praksis for 2020 og tidlegare år vil Klima- og miljødepartementet også for 2021 be om fullmakt til å kunne selje eksisterande og framtidige kvotar. I samarbeidet mellom ulike kjøparland, slik som i TCAF, kan det bli behov for å gjere justeringar for å reflektere nasjonale prioriterin-

gar. Klima- og miljødepartementet ber derfor om fullmakt til å selje kvotar og nytte salsinntekta knytt til sal av klimakvotar under statens kvotekjøpsprogram, som er rekneskapsført på kap. 4481 Sal av klimakvotar, post 01 Salsinntekter, til å betale for kvotar utover det som er løyvd, jf. forslag til romartalsvedtak III.

Ved utgangen av august 2020 forvalta Klima- og miljødepartementet avtaler om levering av til saman 54 millionar kvotar (tonn CO₂-ekvivalen- tar). Ein reknar ikkje med å få levert avtalt volum fullt ut. Kor mykje som faktisk blir levert, er avhengig av utviklinga i det enkelte prosjektet. Forventa levering frå dei inngåtte avtalane er anslått til om lag 42 millionar kvotar, men overslaget er usikkert. I tillegg til avtaler som er inngått for levering i perioden 2013–2020 har ein overført om lag 3 millionar kvotar som ikkje blei nytta i den første Kyoto-perioden (2008–2012). Ved utgangen av august 2020 stod det om lag 32 millionar kvotar på statens konto i det internasjonale kvoteregistret.

Kontraktane blir inngått etter fullmakter gitt av Stortinget. I samsvar med innarbeidd praksis ber Klima- og miljødepartementet om at fullmakta blir fornya, slik at ho dekkjer framtidige skyldnader. På denne bakgrunn ber ein om ei fullmakt på 1 150 mill. kroner for å dekkje utbetalingar som følgjer i åra etter 2021. I tillegg til avtaler knytte til TCAF (80 mill. US dollar) og nye samarbeidsavtaler om utsleppsreduksjonar etter 2020 vil denne ramma omfatte betalingar som knyter seg til avtalar inngått i tidlegare år som vil gi utbetalingar i 2022 og seinare år, jf. forslag til romartalsvedtak IV.

Rapport 2019

Klima- og miljødepartementet har ikkje inngått nye avtalar om kjøp av klimakvotar etter 2017 då ein rekna med at dei allereie inngåtte avtalane ville vere tilstrekkelege for å oppfylle dei norske pliktene under Kyotoprotokollen. Til saman i perioden 2013–2018 har KLD inngått 17 bilaterale avtaler om levering av nær 21 millionar kvotar frå 24 prosjekt i utviklingsland.

I perioden 2013–2018 blei det òg inngått avtaler gjennom fond i Verdsbanken (Carbon Partnership Facility) og NEFCO (NEFCO Carbon Fund og Norwegian Carbon Procurement Facility). Ei meir detaljert oversikt over inngåtte avtaler ligg på www.carbonneutralnorway.no og på heimesidene til Klima- og miljødepartementet.

Post 23 Kvotekjøp, statstilsette sine flyreiser, kan overførast

Ordninga med kvotekjøp for flyreiser for statstilsette blei innført på nytt i 2013 etter at EUs opplegg for kvoteplikt for fly blei innskrenka til berre å omfatte flyreiser innanfor EØS-området. Det vil derfor bli kjøpt kvotar for reiser for statstilsette som ikkje er omfatta av kvoteplikt. På bakgrunn av at flyreiser innan EØS-området er omfatta av

kvoteplikt, er omfanget av reiser det skal kjøpast kvotar for avgrensa. Behovet for kvotar vil bli påverka av reiserestriksjon i samanheng med covid-19. Regjeringa foreslår at det blir løyvd 310 000 kroner for å dekkje kjøp av kvotar for flyreiser som statstilsette gjer på strekkingar som ikkje er omfatta av kvoteplikt. Kvotar som blir brukte til å dekkje flyreiser for statstilsette, blir kjøpte gjennom statens ordinære kvotekjøpsprogram og internavrekna mot denne posten.

Kap. 4481 Sal av klimakvotar

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Salsinntekter	4 908 388	8 288 459	1 022 183
	Sum kap. 4481	4 908 388	8 288 459	1 022 183

Post 01 Salsinntekter

EUs reviderte kvotedirektiv, med underordna rettsakter, blei innlemma i EØS-avtala i juli 2012. Reglane er harmoniserte på EU-nivå, og kvotar som ikkje vert tildelte gratis, skal seljast i den europeiske marknaden. Kommisjonen har fordelt mengda av kvotar som skal seljast, etter ein bestemt fordelingsnøkkel. Noregs del av totalt salsvolum er om lag 0,75 pst.

Auksjonering av kvotar er eit sentralt element i EU ETS, og frå 2013 skal sal av klimakvotar skje på ei felleseuropeisk auksjonsplattform, for tida energibørsen European Energy Exchange (EEX) i Leipzig.

Basert på kvoteprisen i marknaden sommaren 2020 er inntekta frå sal av klimakvotane anslått til 1,022 mrd. kroner. Kvoteprisen har auka mykje det siste året, men prisane kan svinge sterkt i denne marknaden og anslaget er derfor usikkert.

Kap. 1482 Internasjonale klima- og utviklingstiltak

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2019	Saldert budsjett 2020	Forslag 2021
01	Driftsutgifter	98 258	99 573	99 075
73	Klima- og skogsatsinga, <i>kan overførast</i>	3 118 601	3 081 543	3 081 543
	Sum kap. 1482	3 216 859	3 181 116	3 180 618

Post 01 Driftsutgifter

Posten omfattar driftsmidlane knytte til regjeringa sitt Klima- og skoginitiativ. Posten dekkjer alle driftskostnader til satsinga, under dette lønn, administrasjon, reiseutgifter, informasjonsverksemd, evalueringar m.m. i Klima- og miljødepartementet, Utanriksdepartementet (med ambassadane) og Norad. I tillegg dekkjer løyvinga kjøp av varer og tenester knytte til drift, slik som utgreiin-

gar, konsulenttenester, seminar og internasjonale møte m.m.

For 2021 er det foreslått ei løyving på 99 mill. kroner på posten. I medhald av OECD/DACs direktiv kan visse utgifter godkjennast som offisiell utviklingshjelp (ODA-godkjende utgifter). Heile løyvinga på kap. 1482, post 01 er godkjend som utviklingshjelp.

Klima- og skoginitiativet er eit internasjonalt nybrottsarbeid. Å drive dette arbeidet framover er

krevjande, både politisk og fagleg. Tilgang på variert og høg kompetanse og kapasitet gjennom målretta bruk av eksterne fagmiljø er avgjerande for å lykkast. Dette gjeld både for å drive det globale arbeidet med løysingsutvikling og klimapolitisk konsensusbygging vidare, og for å kunne støtte arbeid som partnerland gjer med å utvikle og implementere sine klima- og skogstrategiar.

Rapport 2019

Kap. 1482 post 01 har blitt nytta til lønns- og driftsutgifter for Klima- og skoginitiativet. Midlane dekkjer lønns-, drifts- og reiseutgifter til satsinga i Klima- og miljødepartementet, Norad og ved norske utanriksstasjonar som forvaltar midlar for Klima- og skoginitiativet. Ein stor del av personellressursane i initiativet har vore nytta til å følgje opp dei bilaterale samarbeida og internasjonale prosessar som medverkar til å nå måla om utsleppsreduksjonar frå skog i utviklingsland.

Klima- og skoginitiativet har som mål å medverke til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir eit meir stabilt klima, meir bevart naturmangfald og meir berekraftig utvikling. Å nå målet krev kompetanse og deltaking i prosessar som ikkje kan dekkjast av norsk forvaltning. Klima- og miljødepartementet har ei rammeavtale for konsulenttenester som gir tilgang til kompetanse og kapasitet som departementet ikkje kan dekkje. Dette medverkar til auka måloppnåing for Klima- og skoginitiativet.

Klima- og skoginitiativet samarbeider med ei rekkje partnerland og organisasjonar internasjonalt. Dette inneber å delta på og arrangere internasjonale møte og konferansar, og å medverke i prosessar, for å etablere internasjonalt samarbeid, ofte med fleire aktørar. Midlar på posten har vore brukt til å dekkje utgifter knytte til å gjennomføre slike arrangement, medverke til konsensusbygging, utvikle analysar og løysingar m.m. Midlar har òg vore brukte til å innhente eksterne vurderingar av framdrifts- og utsleppsrapportar frå partnerland og til evalueringar av tilskotet.

Post 73 Klima- og skogsatsinga, kan overførast

For 2021 er det foreslått løyvd 3 081,5 mill. kroner på posten. Som i 2019 og 2020 er det i 2021 foreslått å setje av 200 mill. kroner for å investere i infrastruktur for offentleg tilgjengelege data om skogen. Klima- og skoginitiativet har sidan lanse- ringa i 2007 inngått ei rekkje samarbeid og part- narskap, i hovudsak med sentrale tropiske

skogland, der hovudvekta av finansieringa er sett av til å betale for verifiserte, reduserte utslepp frå skog i løpet av avtaleperioden. Utbetalingane på posten blir tilpassa budsjetttramma. Noreg dobla i 2020 sitt bidrag til Det grønne klimafondet (GCF) frå 400 mill. kroner årleg til 800 mill. kroner årleg. I 2021, som i 2020, blir det sett av 100 mill. kroner på kap. 1482 post 73 til GCF. Dei resterande 700 mill. kronene blir utbetalte frå Utanriksdeparte- mentet.

Det er fremja forslag om ein tilsegnfullmakt på 1 500 mill. kroner på posten, sjå romartalsved- tak VI. Klima- og skoginitiativet inngår langsiktige avtaler om betaling for resultat i skoglanda. Part- narskapa til Klima- og skoginitiativet inneber fleire juridiske forplikingar om fleirårige utbeta- lingar. Skyldnader blir utløyste når partnerlandet leverer resultat som avtalt i form av verifiserte utsleppsreduksjonar, eller milestolpar i reformer for betra skogforvaltning og redusert avskoging. Fullmakta dekkjer òg Klima- og skoginitiativets juridiske forplikingar til betalingsmekanismen Emergent for utsleppsreduksjonar frå skog, avta- ler med organisasjonar som inneber utbetalings- forplikingar over fleire år, og kontrakt om innkjøp av høgoppløyste satellittbilete som inneber økono- misk forpliking i fleire år. Av fullmakta er 300 mill. kroner knytt til resten av den fireårige lovnaden om norsk bidrag til GCF.

I medhald av OECD/DACs direktiv kan visse utgifter godkjennast som offisiell utviklingshjelp (ODA-godkjende utgifter). Heile løyvinga på kap. 1482 post 73 er godkjend som utviklingshjelp.

Mål

Hovudmål for tilskotet er at det skal medverke til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir eit meir stabilt klima, meir bevart naturmangfald og meir berekraftig utvikling. Under hovudmålet er det to delmål:

1. å medverke til berekraftig arealforvaltning av tropisk skog i utviklingsland
2. å medverke til redusert press på skogen frå globale marknader

Desse måla skal vere styrande for ressursbruk og prioriteringar og for vedtak om støtte frå posten.

Tildelingskriterium

Tilskotet dekkjer tre kategoriar av tiltak: betaling for verifiserte utsleppsreduksjonar, finansiering av program- og prosjektporteføljar og fondsopp- bygging. I tillegg skal tilskotet vere med på å

utvikle og å spreie kunnskap som medverkar til å nå måla til Klima- og skoginitiativet. Nedanfor er det gjort greie for kriterium for utbetaling av tilskot i kvar kategori.

Betaling for verifiserte utsleppsreduksjonar

Det er eit hovudmål for Klima- og skoginitiativet å medverke til reduksjon av klimagassutslepp frå avskoging og degradering av skog. Kriterium for å utløyse tilskotsmidlar er verifiserte reduksjonar av klimagassutslepp frå avskoging og degradering av skog. I tråd med Stortingets føringar er det eit mål å auke delen av tilskotet som blir utbetalt for verifiserte utsleppsreduksjonar frå skog. Slike utbetalningar er avhengige av effektive og robuste system for å måle og verifisere resultat, og storleiken på utbetalinga må stå i eit rimeleg forhold til det oppnådde resultatet. Blir det ikkje levert dokumentasjon på reduserte utslepp eller auka klimagassopptak i skog, skal midlane ikkje utbetalast.

Finansiering av program- og prosjektporteføljor

For å nå målet om redusert og reversert tap av tropisk skog er det i mange land behov for førebunde innsats for å starte dei nødvendige prosessane, etablere strategiar og arenaer og støtte program for omlegging til nye forretningsmodellar og produksjonsmetodar i landbruk. Eit godt forvaltningsregime er ein føresetnad for å få resultat av satsinga og sikre framdrift i arbeidet. Klima- og skoginitiativet vil derfor føre vidare arbeidet med å styrkje gjennomføringstakten og hindre forseinkingar ved å medverke til reformer og institusjonsbygging i mottakarlanda. Dette vil òg imøtekomme forventningar og behov i mottakarlanda og styrkje landa sine moglegheiter til varig betra skogforvaltning.

Styresmakter, organisasjonar, næringslivsaktørar og andre aktørar som kan medverke til reformprosessar og til å nå måla til Klima- og skoginitiativet, kan få tilskot frå posten.

Midlane skal nyttast til prosjekt eller program som fremjar institusjonsbygging, planprosessar, kartleggingsarbeid, kompetansebygging, kunnskapsutvikling eller liknande som medverkar til å nå måla for tilskotsposten. Midlar kan nyttast til tiltak som fremjar samarbeid med privat sektor, og som styrkjer insentiva for privat sektor til å investere i berekraftig og avskogingsfri produksjon av råvarer. Det kan mellom anna givast tilskot til private aktørar for å direkte redusere risikoen for investorar knytt til investeringar i avskogingsfri og berekraftig råvareproduksjon. Sjø romartals-

vedtak knytt til posten for unnatak frå økonomireglementet i visse tilfelle.

For øyremerkte tilskot til utviklingsretta aktivitetar i regi av FN kan opptil 1 pst. av bidraget brukast til å finansiere FN's stadlege koordinatorsystem (jf. FN-res. 72/279 vedteken i 2019).

Fondsoppbygging for framtidige utbetalningar for verifiserte utsleppsreduksjonar

Varig skogbevaring i utviklingsland krev store investeringar for berekraftig utvikling. Tilgang til føreseieleg finansiering av REDD+-investeringar er dermed ein føresetnad for å nå måla til Klima- og skoginitiativet. Det kan derfor utbetalast midlar frå posten til multilaterale satsingar for framtidig betaling for utsleppsreduksjonar, til dømes Forest Carbon Partnership Facility (FCPF) i Verdsbanken. I tråd med romartalsvedtak IX kan det òg betalast til finansieringsmekanismen Emergent for vidare betaling for verifiserte utsleppsreduksjonar frå tropisk skog i tråd med måla for Klima- og skoginitiativet.

I enkelte internasjonale organisasjonar kan det vere vanskeleg for Noreg å få gjennomslag for å følgje våre reglar om utbetaling etter behov og i terminar. Primært vil dette vere i tilfelle der fondsforvaltaren ønskjer ein del forskotsvise utbetalningar for å inngå juridisk forpliktande avtaler med tropiske skogland om framtidig kjøp av verifiserte utsleppsreduksjonar. Slik utbetaling krev unntak frå føresegnene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av gitte tilskotsløyvingar. Sjø forslag til romartalsvedtak IX for Klima- og miljødepartementet. Klima- og skoginitiativets krav om at midlane skal rapporterast som bistand, vil stå fast.

Fondsoppbygging gjennom multilaterale satsingar skal vurderast separat for kvart enkelt tilfelle og berre når følgjande kriterium er oppfylte:

- Betaling for resultat. Fondsoppbygging bør avgrensast til initiativ der Noreg medverkar til å byggje opp fond med eksplisitt formål å betale for framtidige verifiserte utsleppsreduksjonar frå skog.
- Utfall av forhandlingar. Nye unntak skal berre vurderast for initiativ der Noreg må ta omsyn til ein eller fleire andre store bidragsytarar og/eller praksis og behov hos multilaterale samarbeidspartnarar. Noreg skal i forhandlingar først ha prøvd å få gjennomslag for at midlane blir utbetalte til fondet etter at utsleppsreduksjonane er oppnådde.
- Forsvarleg forvaltning. Det må etablerast juridiske rammeverk og styringsstruktur knytte til

fonda som sikrar god forvaltning av midlane. Dersom midlane er forvalta i felles fond med fleire bidragsytarar, skal Noreg prøva å etablere felles forvaltningskrav som sikrar effektiv forvaltning.

Utvikle og spreie kunnskap om måla til Klima- og skoginitiativet

Global oppslutning er ein premiss for å nå måla til Klima- og skoginitiativet. For å medverke til dette blir det støtta tiltak for å utvikle og spreie kunnskap som er relevant for målsetjingane til Klima- og skoginitiativet slik dei er beskrivne over. Det kan søkjast om tilskotsmidlar til kunnskapsformidling retta mot endringsaktørar og premissleverandørar globalt eller nasjonalt, mot marknadsaktørar og mot befolkning i skogland, givarland eller globalt. Tiltak med mål om å formidle kunnskap kan få tilskot. Opplæring og kunnskapsproduksjon kan inngå som ein del av prosjektet.

Oppfølging og kontroll

For kvar utbetaling skal det rapporterast på oppnådde resultat i samsvar med dei inngåtte avtalane og måla med tilskotet. Tilskotsmottakarar skal ha sikringsmekanismer mot korrupsjon og negative sosiale og økonomiske konsekvensar.

Betaling for verifiserte utsleppsreduksjonar skjer etterskotsvis. Utbetalingane vil skje til fond, der fondsforvaltaren er tilskotsmottakar. I visse høve vil det vere ønskjeleg å betale ein viss del vidare frå fondet på forskot, mellom anna ved deltaking i fond under Verdsbanken. Ved delegert samarbeid om betaling for verifiserte utsleppsreduksjonar kan forvaltninga delegerast til ein annan donor. Klima- og miljødepartementets oppfølging av midlane blir då teken vare på gjennom avtala mellom Noreg og den forvaltninga er delegert til. Eit døme på eit slikt delegert samarbeid er REM-samarbeidet med det tyske KfW. For tilskot til FN-organisasjonar skal regelverket i den enkelte organisasjonen leggast til grunn for oppfølgings- og kontrolltiltak.

Avtaler om utbetalingar til fond bør gi høve til kontroll og tilbakebetaling av tilskotet innanfor eit rimeleg tidsrom dersom det ikkje er forvalta i tråd med intensjonen. Ved utbetalingar til fond må det avtalast at fondet berre kan bruke norske midlar på tiltak som er godkjende som offisiell bistand (ODA). I tillegg skal avtalane slå fast at tilskotsmottakarar skal ha sikringsmekanismer mot korrupsjon og negative sosiale og økonomiske conse-

kvensar i dei vidare utbetalingane til ODA-godkjende aktivitetar, og at det blir rapportert på oppnådde resultat. Avtalane skal vidare medverke til måla til Klima- og skoginitiativet om reduserte klimagassutslepp, biologisk mangfald og berekraftig utvikling.

Rapport 2019

Meir informasjon om heile innsatsen under Klima- og skoginitiativet finst på www.regjeringen.no og www.nicfi.no.

Måla til Klima- og skoginitiativet er at redusert og reversert tap av tropisk skog medverkar til eit meir stabilt klima, meir bevart naturmangfald og meir berekraftig utvikling. Under hovudmålet er det to delmål: (i) berekraftig arealforvaltning av tropisk skog i utviklingsland og (ii) redusert press på skogen frå globale marknader. Klima- og skoginitiativet utvikla i 2019 eit strategisk rammeverk for innsatsen som viser samanhengen mellom desse måla og set resultatmål som styrer innsatsen til initiativet, sjå figur 7.1.

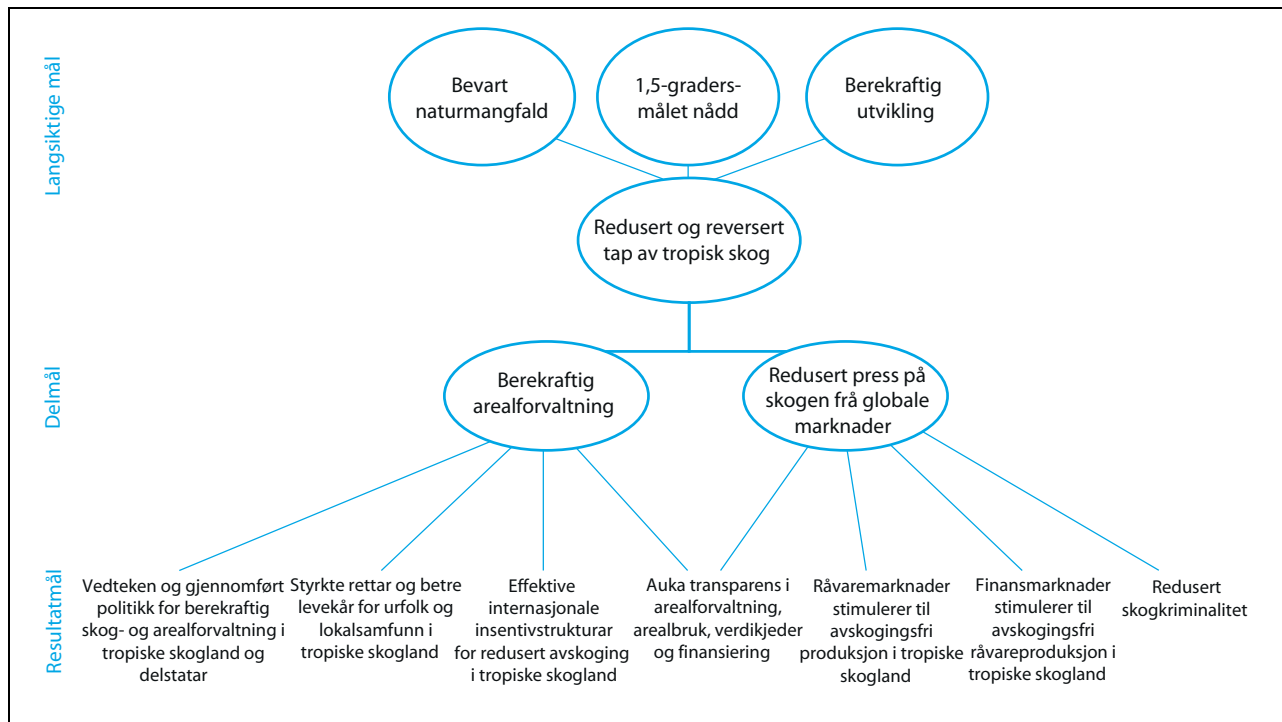
Rapporten for Klima- og skoginitiativet for 2019 er strukturert etter rammeverket:

- Rapportdel 1: Resultat opp mot det overordna målet om redusert og reversert tap av tropisk skog
- Rapportdel 2: Gjennomgang av resultat i land der initiativet har eit bilateralt samarbeid om redusert avskoging
- Rapportdel 3: Rapportering på resultat i samsvar med resultatmåla, det nedste nivået i det strategiske rammeverket
- Rapportdel 4: Tverrgående innsats på tvers av resultatmåla i det strategiske rammeverket og multilateral innsats

Rapportdel 1: Overordna mål om redusert og reversert tap av skog

Trass i ei aukande erkjenning i verda av skogens rolle i eit stabilt klima og for bevart naturmangfald, går utviklinga i feil retning. Uavhengige analysar av satellittdata frå Global Forest Watch viser at 2019 var det tredje verste året for tropisk naturskog i dette tusenåret. Analysane viser ein trend av aukande tap av naturskog.

Også FNs mat- og jordbruksorganisasjon, FAO, viser at avskoginga varer. I den femårige rapporten Forest Resource Assessment 2020 blir det slått fast at verda mista 47 000 kvadratkilometer skog kvart år mellom 2010 og 2020. Det er særleg verdt å merke seg at det etter sterk auke no er Afrika som er verdsdelen med høgast netto



Figur 7.1 Det strategiske rammeverket til Klima- og skoginitiativet

avskoging: 39 000 kvadratkilometer kvart år i perioden 2010–2020.

Klima- og skoginitiativet skal medverke til å redusere tapet av tropisk skog, sjå det strategiske rammeverket for initiativet i figur 7.1. Dette blir gjort gjennom fleire strategiar (jf. resultatmål i det strategiske rammeverket). I dei landa som har komme lengst i arbeidet med å forvalte areala sine på ein berekraftig måte, betaler Klima- og skoginitiativet land etterskotsvis for dokumenterte reduserte utslepp frå skogen. Ein indikator på måloppnåing for Klima- og skoginitiativet er derfor talet på tonn reduserte utslepp initiativet har betalt for. I tillegg støttar Klima- og skoginitiativet innsatsen og investeringane for å få til faktiske utsleppsreduksjonar i landa.

Frå Klima- og skoginitiativet starta i 2008 til 2019 har initiativet samla betalt 10 mrd. kroner for 320 millionar tonn reduserte utslepp frå tropisk skog i Brasil, Guyana, Colombia og Ecuador. Det gir utsleppsreduksjonar tilsvarende meir enn seks års utslepp frå Noreg, til ein gjennomsnittleg pris på 31 kroner for tonnet. Noreg har berre betalt for ein brøkdelen av dei samla utsleppa landa har gjennomført i perioden, samla utsleppsreduksjonar frå skogen er på over 4 milliardar tonn CO₂-ekvivalen- tar. Den største delen er frå brasiliansk Amazonas for resultat i åra 2007–2017. Reduksjonen her utgjer meir enn 70 gonger årlege norske utslepp.

Dette er store utsleppsreduksjonar, som er oppnådd tidleg og dermed gir større effekt for klimaendringane enn utsleppsreduksjonar som kjem fleire år fram i tid. Samtidig har vi mekanismar som inneber at når land sluttar å levere utsleppsreduksjonar, slik tilfellet har vore i Brasil, stoppar og betalingane opp.

I 2019 betalte Klima- og skoginitiativet til saman om lag 600 mill. kroner for 47 mill. tonn reduserte utslepp CO₂. Av desse leverte Guyana heile 43 millionar tonn, reduksjonar som blei gjennomførte i fleire år i avtaleperioden (2013–2016). I tillegg betalte Noreg for 1,9 millionar tonn reduserte utslepp frå skog i Colombia og 2,4 millionar tonn i Ecuador. Dei to siste gjennom REM-partnerskapet med Tyskland der Tyskland betaler for ytterlegare utsleppsreduksjonar. 245 mill. kroner blei betalte til Verdsbankens karbonfond for utsleppsreduksjonar i framtida. Dei blir bundne opp i juridiske avtaler med skogland som forpliktar seg til å levere tonn mot betaling i åra som kjem.

Rapportdel 2: Innsats i Klima- og skoginitiativets partnerland

Bakgrunn og utfyllande informasjon om dei enkelte landsamarbeida er å finne på www.nicfi.no.

Indonesia

Indonesia har vist ein betydeleg nedgang i avskoging for 2016–2017, og i 2019 blei Noreg og Indonesia einige om dei attståande elementa i eit system for resultatbasert utbetaling fram til og med skogåret 2020. Dette medverkar til å nå Klima- og skoginitiativets overordna mål i 2019 om redusert og reversert tap av tropisk skog. Endeleg tal blir verifisert i 2020, og Noreg vil kunne betale for ein del av det verifiserte resultatet. Dei to landa har òg hatt gode diskusjonar om korleis utslepp frå torvmyr skal inkluderast i rapporteringa. Eit system for det blir ferdig i 2020.

Det norskstøtta fleirgivarfondet Forest Carbon Partnership Facility (FCPF), som er drive av Verdsbanken, hadde i 2019 god framdrift i provinsen Aust-Kalimantan. Programmet dekkjer 127 000 km² av provinsen. Frå 2006 til 2016 forsvann 15 pst. av den artsrike skogen i provinsen på grunn av palmeoljeplantasjar, tømmerplantasjar og gruvedrift. Heile 86,3 mill. tonn CO₂-ekvivalenstar av brutto utslepp kan, ifølgje berekningar, bli redusert i perioden 2020–2024. Verdsbanken vil gjere ein kjøpsavtale med Indonesiske styresmaktar om kjøp av ein del av desse utsleppsreduksjonane. Det var òg framdrift i fleirgivarfondet Initiative for Sustainable Forest Landscapes (ISFL) i provinsen Jambi på Sumatra, og fondet reknar med å komme nærare ei avtale for utsleppsreduksjonar i provinsen i 2020.

Klima- og skoginitiativet har i 2019 ført vidare støtta til skogrike provinsar med eigne planar om skogbevaring og grøn utvikling. I tett samarbeid med andre givarar, spesielt Storbritannia, har Noreg støtta styresmaktene i provinsane Vest-Papua og Papua gjennom strategiske partnerskap med sivilsamfunnsorganisasjonar. I begge provinsane var det noko uro i siste halvdel av 2019, og dette gjorde det vanskelegare for internasjonale organisasjonar å vitje provinsane.

Det har òg vore fleire døme på innstrammingar i fridomen til sivilsamfunnsorganisasjonar i Indonesia. Noreg følgjer denne utviklinga tett og har framleis eit godt samarbeid med mange sivilsamfunnsorganisasjonar. Eit døme er Walhi, systerorganisasjon til det norske Naturvernforbundet, som hjelper til med å få registrert område for skogforvaltning av lokale folkegrupper. I 2019 blei område på til saman 2 297 km² registrerte av prosjektet for å gi lokalsamfunna landrettar. Dei har òg laga planar for berekraftig dyrking av kaffi, kakao og andre vekstar som skal medverke til inntekter utan å auke avskoging i 24 lokalsamfunn i heile 13 provinsar.

I juli 2019 gjorde president Joko Widodo hogstmoratoriet frå 2011 til eit varig moratorium i primaerskog og djup torvmyr på til saman 650 000 km². Moratoriet har vorte forlengd ei rekkje gonger og det har vore eit krav frå sivilsamfunnet at det ikkje kan opphevast før styresettet i skogsektoren er mykje betre. I 2018 vedtok presidenten eit moratorium mot nye palmeoljelisensar. Instruksen gav også ordre om ei gjennomgåing av eksisterande lisensar. Så langt har regjeringa tilbakekalla lisensar for 16 000 km² planlagde nye plantasjar. Noreg har halde fram med å støtte opp om betre handheving av lover for å kjempe mot ulovleg hogst i Indonesia og innleidd eit samarbeid med den respekterte antikorrupsjonseininga i Indonesia, KPK.

Noreg har sidan 2016 støtta arbeidet til det indonesiske torvmyrbyrået. I 2019 blei overvakingssystemet dei har laga for torvmyr (PRIMS) teke i bruk av fleire styresmaktinstitusjonar, og gjort tilgjengeleg for allmenta gjennom ein eigen nettportal. Allereie leverer systemet sanntidsovervaking over arealbruksendringar av all indonesisk torvmyr. Systemet medverkar til betre transparens i forvaltninga av torvmyr og gjer det mogleg å komme med rask respons ved brann eller anna form for øydelegging. 2019 var prega av tørke og skogbrannane dekkja ifølgje styresmaktene sine eigne tal 15 200 km². Dette er ein stor auke frå 2018, men ikkje på nivå med rekordåret 2015. Trass i at Indonesia har innført mange reformer og auka brannberedskapen, tyder dette på at landet framleis ikkje er godt nok førebudd på år med tørke.

Mange småbønder i Indonesia medverkar ufrivillig til avskoging for å skape seg ei inntekt. I 2019 inngjekk Klima- og skoginitiativet eit treårig samarbeid med Nordic Microfinance Initiative og Norfund om å gi småbønder i provinsen Vest-Kalimantan tilgang på mikrofinans mot at dei ikkje medverkar til avskoging. Dette er det første prosjektet i sitt slag. Noreg samarbeider òg med Indonesia og selskap i palmeoljesektoren om avskogingsfrie verdikjeder via den internasjonale Tropical Forest Alliance.

Det blei utbetalt 293 mill. kroner til innsatsen i Indonesia i 2019. I tillegg støtta Noreg ei rekkje sivilsamfunnsorganisasjonar med til saman 43 mill. kroner gjennom Klima- og skoginitiativets sivilsamfunnsportefølje.

Brasil

Brasil har vore i ei politisk og økonomisk krise sidan 2014. Dette har mellom anna resultert i

reduerte budsjett til kontrolltiltak mot ulovleg hogst og mindre beskyttelse av verna skog og urfolksterritorium. Avskoginga har auka etter 2015 og har særleg skote fart i skogåret 2018/2019. Tal frå Brasils institutt for romforskning (INPE) for skogåret 2018/2019 syner ein auke i avskoginga på nesten 30 pst. frå skogåret 2017/2018, til 10 129 km².

Dei politiske forholda for skogsamarbeidet i Brasil har endra seg drastisk med innsetjinga av Jair Bolsonaro som president 1. januar 2019. Det siste året har miljø- og urfolksinstitusjonar blitt systematisk bygde ned og sivilsamfunn blitt marginaliserte. Det brasilianske miljøpolitiet IBAMA, Biomangfaldsinstituttet ICMBIO og Urfolksdirektoratet FUNAI har alle fått omfattande kutt i budsjetta, og talet på feltoperasjonar for å avdekkje skogkriminalitet har blitt kraftig avgrensa. Styresmaktene i Brasil har i 2019 og føreslått å innføre reguleringar som legaliserer storskala landokkupasjon, og som delvis opphevar avgrensingane på jordbruksproduksjon i delar av Amazonas som nyleg er avskoga. Det ligg no føre storstilte planar for nye infrastrukturprosjekt og forslag om å opne urfolksområde for gruvedrift er fremja for den brasilianske kongressen. Totalbiletet er ei reversering av mange av dei viktigaste tiltaka Brasil har nytta for å få avskoginga ned.

Utviklinga sidan januar 2019 viser kor politikkdriven avskoginga er. Når styresmaktene regulerer og overheld lova, går avskoginga ned, mens når dei byggjer ned overvaking og lovhandheving og signaliserer straffefridom, går avskoginga opp. Dei bilaterale samarbeida Noreg har, inkludert det med Brasil, er godt innretta for å støtte opp om politikk som fungerer, og redusere innsatsen når politikken går motsett veg. Noreg har uttrykt tydeleg uro over utviklinga, og parallelt med diskusjonar med styresmaktene også auka støtta til ikkje-statlege aktørar.

Sommaren 2019 kunngjorde Noreg at det ikkje ville vere mogleg å gi fleire bidrag til Amazonasfondet fordi brasilianske styresmakter hadde avvikla sentrale delar av styringsstrukturen i fondet. Middel som ikkje allereie er fordelte til konkrete prosjekt, blei frosne fram til brasilianske styresmakter igjen har iverksett tiltak som reverseerer den auka avskoginga i Amazonas, utvikla ein ny strategi for korleis avskoginga skal vidare ned, og gjenreist styringsstrukturen i fondet. Amazonasfondet vil halde fram med å betale ut kontraktstifta middel til den eksisterande prosjektporteføljen. Det er diskusjonar om ei mogeleg gjenopning av fondet, utan at Brasil og Noreg så langt har komme fram til ei løysing.

Fram til og med 2019 har Amazonasfondet samla fordelt om lag 4,4 mrd. kroner til 103 ulike prosjekt i regi av eit breitt spekter av styresmaktinstitusjonar, universitet og forskingsinstitusjonar, frivillige organisasjonar og urfolksgrupper. Fondet har vore med på å støtte verneområde i Amazonas, registrering av eigedommar, støtte til produksjon og marknadsføring av berekraftige produkt, og til å redusere inngrep i urfolksterritorium. Det er gjennomført fleire uavhengige evalueringar av Amazonasfondet. Ein midtvegsgjennomgang av fondet i desember 2019 konkluderte mellom anna med at Amazonasfondet har vore eit svært viktig instrument for å redusere avskoginga i Amazonas sidan opprettinga i 2008.

Brasil har gjennom heile samarbeidsperioden frå 2008 hatt eit godt utvikla system for måling, rapportering og verifisering av klimagassutslepp frå skog (MRV) i Amazonas-biomen. Noreg har lenge hatt dialog med Brasil om å utvide systemet til å dekkje heile landet, særleg den brasilianske savanneskogen, Cerrado. Avskoginga i Cerradoområdet låg vesentleg høgare enn i Amazonas i tiårsperioden fram til 2016. Deretter har avskoginga i Cerradoen falle dei siste åra. Ifølgje det brasilianske rominstituttet (INPE) forsvann 6 483 kvadratkilometer skog frå Cerradoen i 2019, ned frå 6 657 kvadratkilometer i 2018. Allereie no er om lag halvparten av Cerradoen omgjord til jordbruksland. Reduksjonen i avskoginga i Cerradoen medverkar til målet om gjennomførte utsleppsreduksjonar frå skog.

Noreg har i 2019 styrkt innsatsen for å sikre berekraftig utvikling i urfolksområde i Amazonas gjennom støtte til urfolksorganisasjonar og frivillige organisasjonar som støttar urfolk. Dette har skjedd gjennom direkte og indirekte støtte til meir enn 40 urfolksorganisasjonar og styrking av den institusjonelle kapasiteten deira. Dette medverkar til betre styresett i skog- og arealforvaltninga og vil setje organisasjonane i stand til å på sikt kunne ta imot direkte støtte frå Amazonasfondet og andre finansieringskjelder. Noreg har òg medverka til å utvikle nye modellar for å finansiere urfolks eigen territoriale kontroll.

Utan ein landbruksøkonomi som legg til rette for private investeringar i avskogingsfrie forsyningskjeder, vil det truleg bli vanskeleg å nå Brasils klimamål. Noreg førte vidare og styrkte i 2019 satsinga på meir direkte kontakt med enkelte delstatar og private aktørar om utvikling av ein grøn økonomi, og har fremja og ført vidare norskstøtta initiativ som legg vekt på privat-offentleg samarbeid. Eitt av desse er det globale initiativet Tropical Forest Alliance (TFA). TFA støttar selskap

som har lova å fjerne tropisk avskoging i eigne forsyningskjedar knytt til viktige globale råvarer, mellom anna soya og kjøtt. TFA er saman med det nederlandske berekraftinitiativet IDH særleg aktive i delstaten Mato Grosso. Noreg støttar implementering av berekraftstrategien Produce, Conserve, Include (PCI) i delstaten gjennom IDH og TFA. Mato Grosso har i tillegg kvalifisert seg som mogleg mottakar av investeringar frå det norsk-finansierte &Green Fund, som investerer i berekraftige forsyningskjeder.

Om lag 1/3 av Amazonasskogen er privat eigd og landeigarar har ofte lovleg rett til å avskoge (typisk opptil 20 pst. av eigedommen). Noreg held i 2019 fram arbeidet med å støtte det brasilianske sivilsamfunnet, academia og privat sektor med å utvikle nye tilnærmingar for å implementere den brasilianske skoglova, redusere *lovleg* avskoging og oppnå berekraftige forsyningskjeder. Det er inngått avtaler med sivilsamfunnsorganisasjonen IPAM om å føre vidare eit pilotprosjekt for å kompensere soyabønder for ikkje å hogge skogen dei har lov til å hogge på sine eigne eigdommar, CONSERV. Den same organisasjon mottek òg midlar frå Noreg for arbeid for å gjere gjennomføringa av den brasilianske skoglova meir effektiv. Det er vidare inngått ei avtale med Igarape Institute for å kartleggje og synleggjere miljøkriminalitet i Amazonasbasenget. Støtta til Climate Policy Initiative i Brasil er ført vidare og går til å forbetre styresmaktene si implementering av skogloven, til å innføre miljøkriterium for jordbrukssubsidiar og til å gjere infrastrukturbygging meir berekraftig. Ei avtale med sivilsamfunnsorganisasjonen Imazon om å forbetre varslinga av avskoging og ulovleg hogst med sikte på å auke effektiviteten i lovhandhevinga er vidareført i 2019.

Det blei i 2019 ikkje utbetalt midlar frå Noreg til Amazonasfondet. Det blei i 2019 utbetalt til saman 45 mill. kroner til urfolksgrupper og andre organisasjonar som er omtalte over. I tillegg blei sivilsamfunnsorganisasjonar støtta med til saman 58 mill. kroner i Brasil gjennom sivilsamfunnsporteføljen som blir forvalta av Norad.

Guyana

Pengane som Guyana årleg tener opp gjennom klima- og skogpartnerskapet, skal brukas til å gjennomføre Guyanas nasjonale strategi for grøn utvikling, tidlegare «Low Carbon Development Strategy». Denne strategien blei i 2019 erstatta av den nye «Green State Development Strategy: Vision 2040» til regjeringa. Strategien fører vidare Guyanas målsetjing om framleis svært låg avsko-

ging og legg vekt på behovet for nye politiske reformer for å sikre auka involvering av mellom anna urfolk. Dette er viktig for det vidare klima- og skogsamarbeidet. Guyana har sidan 2009 lykka godt med å halde avskoginga svært låg. Avskoginga i 2019 var på 0,051 pst., eller 92 km². Dette er om lag ein tidel av gjennomsnittet for samanliknbare land.

Det blei i 2019 gjort ei utbetaling på 393 mill. kroner til Guyanas REDD+ Implementation Fund (GRIF). Utbetalinga er basert på resultat for perioden 2013–2016, tilsvarande 43 mill. tonn CO₂-ekvivalentar. Utbetalinga utgjer dei resterande midlane under den bilaterale avtala. Av totalt rundt 1,5 mrd. kroner utbetalt er 1,3 mrd. kroner utbetalt for oppnådde resultat under avtala. Dei resterande 200 mill. kronene har gått til førebunde tiltak. Dei utbetalte midlane har gått til å gjennomføre ei rekkje prosjekter knytte til dei ulike milepålane for samarbeidet, mellom anna oppbygging av eit skogovervakingssystem, forbetra skogforvaltning og landtitulering. Om lag 600 mill. kroner har vore administrativt plassert i Den interamerikanske utviklingsbanken, etter oppmoding frå den tidlegare regjeringa i Guyana, i påvente av ei avklaring om korleis midlane kan investerast i prosjekt for å utvikle fornybar energi. I 2019 blei det avklart at midlane skal gå til utvikling av tre solenergi prosjekt som vil medverka til at Guyana når målsetjinga om ein overgang til nær full fornybar energi i 2040.

Styresettet i skogsektoren er blitt betydeleg betra dei siste åra. Guyana signerte i desember 2018 ei Voluntary Partnership-avtale som ledd i EUs handlingsplan mot ulovleg hogst og handel med tropisk tømmer (Forest Law Enforcement, Governance and Trade) og stramma inn på oppfølginga av eige lovverk innanfor skogbruket. Guyana har vidare offentleggjort den første rapporten sin etter at landet blei med i Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) i september 2017. Rapporteringa under EITI medverkar mellom anna til å ein meir open prosess i konsesjonstiliding innanfor gruvesektoren, som er den største drivaren bak avskoginga. Avtaleinngåing med EU og rapportering under EITI er identifisert som milepalar under den bilaterale klima- og skogsamarbeidet. Guyana har vidare etablert eit godt system for skogovervaking og arealplanlegging, som òg har vore nytta som flaumvarslingsteneste. Systemet er under kontinuerleg utvikling og forbetring. Den gjenstående milepålen for partnerskapet er knytt til landrettar for urfolk. Dette arbeidet har vore forseinka, men synest no inne i eit godt spor, og det har ført til at urfolksrettar har

vore diskutert på politisk plan i større grad enn før. Eit fond som skal medverke til å styrkje utviklinga for urbefolkninga i Guyana, er blitt etablert og finansierer no utviklingsplanar i 212 landsbyar.

Det blei i 2019 utbetalt til saman 406 mill. kroner til Guyana frå kap. 1482 post 73: 393 mill. kroner for utsleppsreduksjonar og 13 mill. kroner til Conservation International for aktivitetar knytt til måling, rapportering og verifisering av klimagassutslepp.

Colombia

Under klimatoppmøtet i Madrid i desember 2019 blei klima- og skogsamarbeidet mellom Noreg, Colombia, Tyskland og Storbritannia forlengt fram til 2025. I den fornya avtala set Colombia seg mål om å halvere avskoginga nasjonalt innan 2025. Dei trappar opp innsats for skogbevaring og mot ulovleg avskoging, særleg i Amazonas. Program for skogbevaring skal setjast opp for urfolksgrupper og den afrocolombianske befolkninga, og samtidig blir insentiv for småbønder til å produsere berekraftig styrkte. Storskala restaurering av skog på opptil 2000 km² skal setjast i gang i randsona til Amazonas. Noreg, Tyskland og Storbritannia har lova å støtte opp om Colombias ambisiøse mål med opptil 3,3 mrd. kroner.

Noreg lovar støtte til Colombia på opptil 400 mill. kroner årleg for reduserte klimautslepp fram til 2025 dersom Colombia lykkast med å redusere avskoginga nasjonalt. I tillegg vil Noreg medverke med opptil 470 mill. kroner fram til 2022 som betaling for gjennomførte reformer og tiltak som står i erklæringa.

Noreg hadde innan utgangen av 2019 betalt i alt 325 mill. kroner til Colombia for oppnådde reduksjonar i utslepp frå avskoging i colombiansk Amazonas gjennom REDD Early Movers-samarbeidet (REM), som er forvalta av den tyske utviklingsbanken (KFW). Utbetalingane gjeld ein del av Colombias reduserte avskoging i Amazonas i perioden 2013–2016, som til saman gav utsleppsreduksjonar berekna til 41,6 mill. tonn CO₂. Under den fornya skogavtala er målet så snart som mogleg å kunne betale Colombia for utsleppsreduksjonar frå redusert avskoging på nasjonalt nivå.

Forlenginga av klima- og skogsamarbeidet med Colombia kjem på eit kritisk tidspunkt for Colombias skogar. Etter fleire år med reduksjon i avskoginga gjekk ho dramatisk opp i 2016, særleg i Amazonasregionen. Den auka avskoginga var knytt til endringar i dynamikkar som følgje av

fredsprosessen og kjem i stor grad av at område som tidlegare ikkje var tilgjengelege som følgje av konflikten og FARC's kontroll, no blir tekne i bruk, i all hovudsak ulovleg. Denne trenden kan no vere i ferd med å snu. I 2018 gjekk avskoginga ned med 10,4 pst. samanlikna med 2017, og i 2019 gjekk avskoginga ytterlegare ned med 19 pst. samanlikna med 2018. I Amazonas-biomet gjekk avskoginga ned med 29 pst.

Samstundes er det store utfordringar knytte til tryggleik og vern av sosiale leiarar. Ifølgje ein rapport av Global Witness har Colombia hatt ei dobling av drap på miljøforkjemparar i 2019 samanlikna med 2018. 64 leiarar blei drepne i 2019, og halvparten av desse var urfolk.

Colombia er som første land i Latin-Amerika medlem av Tropical Forest Alliance (TFA), som har som mål å fremje avskogingsfrie forsyningskjeder. I 2019 har colombianske styresmakter inngått avtaler om null netto avskoging med aktørar innanfor forsyningskjedene for produksjon av palmeolje, storfe, meieriprodukt og kakao. Viktig framgang er i tillegg gjord innanfor måling og overvaking og i arbeidet med å få fram analysar av årsakene bak avskoging og skogdegradering. Det har òg lukkast å utarbeide strategiar for berekraftig produksjon for lokalbefolkninga som bur i eller i nærleiken av nasjonalparkane. Colombia har etablert kredittordningar som tilgodeser småbønder som vil produsere og samtidig ta vare på skogen. I 2019 har verneområde for skog blitt utvida med 185 000 hektar, og urfolksterritoria har blitt utvida med til saman 45 000 hektar. Fleire at desse tiltaka er milepålar i samarbeidet med Noreg, og i 2019 fekk Colombia betaling for oppfylte milepålar på til saman 104 mill. kroner. Pengane går inn i det nasjonale freds- og berekraftsfondet Colombia Sostenible (administrert av den interamerikanske utviklingsbanken IDB). Fondet skal medverke til berekraftig landsbygduitvikling, redusere fattigdom i område som har vore hardt ramma av konflikten, og motarbeide avskoging på landsbasis.

I desember 2019 ferdigstilte Colombia sitt fjerde samandrag på sosiale og miljømessige sikringsmekanismar til klimakonvensjonen. Samandraget handlar om korleis Colombia har følgd opp og respektert sikringsmekanismane i Amazonasregionen, der det subnasjonale programmet for REDD+ er under implementering. I desember 2019 leverte Colombia inn sitt første nasjonale referansenivå for utslepp frå skog til konvensjonen.

I september 2019 tok presidenten initiativ til eit regionalt toppmøte i colombiansk Amazonas der statsleiarar og delegatar frå sju Amazonas-

land deltok. Toppmøtet kulminerte i den regionale «Leticia-pakta for vern av Amazonas», som har som mål å styrkje det regionale samarbeidet for vern og berekraftig utvikling av Amazonas.

Noreg utbetalte til saman 202 mill. kroner til Colombia i 2019, av dette 88,6 mill. kroner for verifiserte utsleppsreduksjonar gjennom REM og 104 mill. kroner til Colombia Sostenible. Gjennom Norads sivilsamfunnsportefølje blei til saman 45 mill. kroner utbetalte til organisasjonar i Colombia.

Peru

Samanlikna med andre land i regionen, har avskoginga i Peru vore relativt låg. Avskoginga nådde eit høgdepunkt i 2014 på 177 566 hektar, men etter dette har avskoginga gradvis gått ned. Avskoginga har halde seg relativt stabil i 2017 og 2018 på rundt 155 000 hektar. I perioden mellom 2001 og 2018 mista Peru eit skogsområde som tilsvarte omtrent halvparten av Nederland.

Peru lanserte i november 2018 ein handlingsplan for felleserklæringa dei har med Noreg og Tyskland, og denne har blitt følgd opp i 2019. Handlingsplanen er utarbeidd på tvers av fleire sektorar, mellom anna landbruksdepartementet og kulturdepartementet (urfolksspørsmål), og skal medverke til å oppfylle viktige milepålar i felleserklæringa, mellom anna auka innsats knytt til lovhandheving, arealplanlegging, landrettar for urfolk og fremjing av avskogingsfrie forsyningskjeder.

Som del av skogavtala blei eit område på 20 000 km² inkludert i Perus program for skogvern – eit nasjonalt program for betaling for økosystemtenester der urfolk tek imot betaling for å ta vare på skogen i sine område. I 2019 blei Peru dessutan medlem av Tropical Forest Alliance (TFA) for fremjing av avskogingsfrie forsyningskjeder, og ein nasjonal offentleg–privat allianse blei etablert for å fremje avskogingsfritt landbruk. Dei vil særskilt sikre at auka produksjon av palmeolje, kaffi og kakao ikkje fører til auka avskoging, samtidig som småprodusentar av til dømes kaffi og kakao blir oppmoda om å ta del i meir inntekts-givande verdikjeder og foredling.

I 2019 gjennomførte peruanske styresmakter ein storstilt aksjon mot ulovleg gruvedrift i Amazonas-fylket Madre de Dios. I dette fylket er gruvedrift hovudårsak til avskoging. Målet var å kjempe mot organisert kriminalitet og samtidig kunne medverke til nye inntektskjelder for lokalbefolkninga og restaurere store område som er blitt totalt raserte etter mange år med ulovleg

mineralutvinning. Avskoginga i området blei etter dette estimert til å ha gått ned med 92 pst.

Peru har i løpet av samarbeidet auka skogarealet under ulike kategoriar for verneregime på til saman 41 000 km². Om lag 7000 km² med skog i Amazonas blei verna i 2019. Som del av skogavtala har Peru sikra urfolkssamfunn juridisk eigedomsrett til eit område på over 10 000 km², og i 2019 fekk 33 urfolkssamfunn i Loreto formelt rettane til landet sitt. Over 45 urfolksgrupper har òg sett opp eigne kontrollkomitear for å forbetre kontrollen og overvakinga av territoria sine.

Skogarealplanar er under utvikling, og gjennom felleserklæringa var San Martin i 2018 første delstat som fullførte ein arealplan for skogen i sitt fylke, på over 45 000 km². Planen blei godkjend i 2019.

I 2019 har peruanske styresmakter, i tillegg til å gjere normative forbetringar og reguleringar, styrkt regionale kontrollorgan mot avskoging og ulovleg hogst. Dei har òg styrkt regelverk for sporing av tømmer som skal gjere det vanskelegare å gjere lovbrøt.

Til saman utbetalte Noreg 36,8 mill. kroner til Peru i 2019. I tillegg blei det til saman utbetalt 31 mill. kroner til peruanske organisasjonar gjennom sivilsamfunnsporteføljen i Klima- og skoginitiativet.

Kongobassenget og Central African Forest Initiative (CAFI)

Avskoginga i Kongobassenget har historisk vore relativt låg, men er no sterkt aukande. Avskoginga er størst i Den Demokratiske Republikken Kongo (DRK). Den viktigaste årsaka til dette er svedejordbruk etterfølgt av produksjon av trekol rundt dei største byane. Sterk folkevekst og fattigdom er dei viktigaste underliggjande årsakene. Situasjonen i Kamerun har mange fellestrekk med DRK, medan Gabon, Republikken Kongo og Den sentral-afrikanske republikken har langt lågare befolkningspress og relativt låg avskoging. Ein større del av CO₂-utsleppa i desse landa kjem av skogdegradering gjennom meir spreidd hogst.

I 2015 blei Central African Forest Initiative (CAFI) oppretta som eit regionalt fleirgivarinitiativ mellom sju givarland (EU, Tyskland, Frankrike, Storbritannia, Nederland, Sør-Korea og Noreg) og alle dei seks skoglanda i Kongobassenget. CAFI har som føremål å medverke til styrkt koordinering og større mobilisering av finansiell støtte til nødvendige tiltak for å redusere avskoginga i regionen innanfor ramma av forpliktande partnerskapsavtaler. CAFI er både ei plattform for koordinering og

eit finansieringsinstrument (CAFI-fondet). Etter lanseringa i 2015 inngjekk Noreg ei avtale om inntil 2 080 mill. kroner til støtte til CAFI-fondet fram til 2020. I tillegg gav Noreg lovnad i 2019 om ekstra støtte til resultatbasert avtale med Gabon (sjå nedanfor).

DR Kongo

Dei norske tilskotsmidlane går gjennom CAFI og vidare til det nasjonale REDD+-fondet i DR Kongo (FONAREDD), som er forvalta av FN. Ei evaluering av FONAREDD frå 2019 peikte på at samarbeidet mellom CAFI og DRK er innovativt, og at ein har lukkast med å etablere eit oppsett som inkluderer eit breitt utval av aktørar på tvers av sektorar. Ved utgangen av 2019 hadde FONAREDD lansert 15 programutlysingar, og styret i fondet hadde godkjent totalt 17 program med CAFI-finansiering.

Etableringa av CAFI/FONAREDDs programportefølje i DRK har teke lengre tid enn planlagt. Dette har samanheng med fleire regjeringsskifte sidan signeringa av intensjonsavtala og tidvis tunge prosedyrar hos implementerande partnerar, delvis som følgje av høgt risikonivå i landet. Enkelte program har likevel levert viktige resultat i 2019. DRKs nasjonale system for skogovervaking har blitt vidareutvikla i 2019. Biennial Update Report (BUR) til FNs klimakonvensjon er ferdigstilt, overslag for avskoging på provinsnivå er etablert, og skogtaksering er no gjennomført i alle provinsane i landet.

Vidare har CAFI-finansieringa i 2019 medverka til kompetanse- og kapasitetsutvikling i arealplanleggingsdepartementet og departementet for landrettar. Arealplanleggingsdepartementet er blitt styrkt med ei tverrsektoriell ekspertgruppe som har medverka aktivt til utviklinga av første utkast til nasjonal plan for arealplanlegging og tilhøyrande lov. For arealplanleggingsarbeidet på desentralisert nivå har det i løpet av 2019 blitt utarbeidd arealplanar for tre provinsar (Tshopo, Bas-Uélé og Ituri), i tillegg til 98 lokalsamfunnsbaserte forvaltningsplanar i provinsen Mai Ndombe. Det er vidare etablert lokale styringsstrukturar for iverksetjing og overvaking av lokale arealplanar i seks provinsar.

Den nasjonale kommisjonen for landreform, CONAREF, er operasjonell og leier det pågåande arbeidet med den nasjonale landreforma. Den nasjonale reforma for landrettar har blitt vidareutvikla, og ein versjon 2 ligg føre. Det har vore gjennomført omfattande konsultasjonar knytt til politikkutviklinga og lokalsamfunn, og deltakinga frå

kvinner og urfolk har vore god, noko som også er reflektert i politikkkutkastet.

Gabon

I 2017 inngjekk CAFI ei intensjonsavtale med Gabon med ei ramme på 150 mill. kroner. I 2019 fekk Gabon lovnad om ekstra støtte frå CAFI, finansiert av Noreg, på 100 mill. kroner. Pengane skal gå til å støtte aktivitetar som var underfinansierte i den opphavlege intensjonsavtala, og samtidig medverke til at Gabon kan inngå ei resultatbasert avtale med CAFI. Ei resultatbasert avtale blei inngått i september 2019 med ei samla økonomisk ramme på 1 350 mill. kroner over ti år (resultatperiode 2016–2025). Under denne resultatbaserte avtala kan CAFI betale både for utsleppsreduksjonar og for større opptak målt i tonn CO₂.

Republikken Kongo

I 2019 inngjekk CAFI ei intensjonsavtale med Republikken Kongo med ramme på 65 mill. USD. Av dette har Noreg gjennom støtta til CAFI forplikta seg til eit bidrag på inntil 200 mill. kroner. Noreg har stilt som krav at norsk støtte skal vere avgrensa til maksimalt ein tredelt av samla støtte frå CAFI. Gjennom intensjonsavtala forpliktar Republikken Kongo seg til vern om skogen og dei store torvmyrområda i landet. CAFI vil mellom anna gi støtte til arealplanlegging, avskogingsfritt jordbruk og berekraftig skogforvaltning.

Det blei i 2019 utbetalt 400 mill. kroner til CAFI frå kap. 1482 post 73. Det blei òg utbetalt 15 mill. kroner til sivilsamfunnsorganisasjonar i regionen gjennom sivilsamfunnsporteføljen som blir forvalta av Norad.

Etiopia

Den største trusselen mot skogen i Etiopia er fattige menneske som treng brensel og jordbruksland. Dette gjer generell utvikling, mellom anna utvikling av skogvennlege næringar som kan gi levebrød til fleire, saman med berekraftig arealforvaltning, særskild viktig. I mars 2019 blei eit utkast til nasjonale retningslinjer for arealplanlegging utarbeidd og lagt fram for statsministerens kontor. Vidare arbeid med godkjenning og iverksetjing av denne blir viktig for å sikre heilskapleg forvaltning av land i Etiopia, og at til dømes ein nødvendig auka jordbruksproduksjon ikkje har negativ effekt på skogen.

I 2019 heldt etiopiske styresmakter fram arbeidet med skogbevaring. Gjennom REDD+ Invest-

ment Programme (RIP) fekk 172 lokale kooperativ avgrensa til saman 3100 km² skog. Dette er eit viktig steg i prosessen fram til juridisk bindande avtaler med styresmaktene som sikrar desse lokalsamfunna bruksrett til skogen samtidig som dei forpliktar seg til å ta vare på han gjennom såkalla Participatory Forest Management-avtaler. Kooperativa arbeider òg med å utvikle inntekts-givande aktivitetar for å betre levekåra til dei som bur i og rundt skogen.

Det blei planta til saman 154 km² skog gjennom dei to norskestøtta programma RIP og Institutional Strengthening for the Forest Sector Development Programme i 2019. Dei same to programma sørgde for ulike aktivitetar for å rehabilitere 1583 km² degraderte skogområde. Skogplantingsagendaen har i 2019 fått fornya merksemd etter at statsminister Abiy lanserte sin Green Legacy-plan med mål om å plante 4 milliardar tre innan året var omme.

Ei skogtransformasjonseining, Forest Sector Transformation Unit, plassert hos den etiopiske skogkommisjonen med mandat til å utvikle nye løysingar for skogsektoren, inkludert tilrettelegging for berekraftige investeringar, heldt fram sitt arbeid i 2019. Utviklinga av eit nytt investeringsfond blei vidareført, og eit nytt konseptforslag for bambusinvesteringar på 10 mill. USD blei ferdigstilt.

Det har lenge vore utfordrande for sivilsamfunnsorganisasjonar og privat næringsliv å drive arbeid i Etiopia. Den pågåande politiske reformprosessen til statsminister Abiy har fokus på å betre vilkåra for desse. I 2019 utferda styresmaktene ei ny lovregulering for det sivile samfunn. Til dømes slepp organisasjonar nå å måtte fornye løyve for å drive arbeid kvart tredje år. Dette er også positivt for organisasjonar i klima- og skogsektoren.

Noreg gav i 2019 støtte til fem sivilsamfunnsorganisasjonar gjennom klima- og skoginitiativet: World Agroforestry Center (ICRAF), Norwegian Forestry Group (NFG), Farm Africa, Wondo Genet College og Kirkens Nødhjelp. Tematisk støttar dei opp om arbeidet til styresmaktene. I 2019 har ICRAF etablert ni nasjonale planteområde for å dyrke fram trefrø av høg kvalitet. I samarbeid med Kirkens Nødhjelp fremjar den ortodokse kyrkja verdien av skogen i samtalen med kyrkjelydane sine. Den ortodokse kyrkja i Etiopia har over 32 millionar medlemmer. Hausten 2019 har prosjektet etablert ei nasjonal plattform for dialog om klima og skog der både kristne og muslimske trussamfunn deltek. Arealplanar for 570 km² blei klargjorde av NFGs prosjekt i Amhara,

og meir enn 62 km² blei identifisert og kartlagt med mål om inngjerding og naturleg gjenvekst. Få ting står att før Wondo Genet College kan opprette eit eige senter for måling, rapportering og verifisering (MRV) av klimagassutslepp fra skog, som vil ha kapasitet til å hjelpe styresmaktene med å rapportere på skogdata til FN's klimakonvensjon. Arbeidet til Farm Africa i Bale-regionen har ført til kontinuerleg lågare avskoging dei siste åra. Ein viktig del av dette er å skape skogvennlege inntektskjelder. I 2019 arbeidde prosjektet med 13 kooperativ om produksjon av avskogingsfri spesialkaffi av svært god kvalitet, og kopla desse kooperativa med nasjonale og internasjonale marknader.

Noreg støttar Verdsbankens program for berekraftige skoglandskap (BioCarbon Fund Initiative for Sustainable Forest Landscape), som samarbeider med Etiopia om å redusere utslepp og skape nye inntekter frå skogen i den største regionen i Etiopia, Oromia-regionen. Gjennom programmet er 18 mill. USD lova fram til 2022 til førebunde aktivitetar. Samstundes har Etiopia over fleire år jobba med ein søknad som vil kunne gi Etiopia opptil 50 mill. USD dei neste 10 åra dersom klimautsleppa i Oromia blir reduserte. Søknaden blei formelt sendt til Verdsbanken og Noreg i desember 2019.

Framgangen i klima- og skogsamarbeidet med Etiopia ligg etter planen. Det var unntakstilstand i Etiopia i meir enn halve 2017, noko som har medverka negativt til framdrifta. Også i tida etter har det vore spent fleire stader over lengre periodar. Det må òg understrekast at landets generelle utviklingsnivå, kapasiteten til styresmaktene, sterk befolkningsvekst og stor arbeidsløyse mellom unge gjer at det vil krevje langsiktig innsats for å oppnå klare resultat.

Totalt blei det utbetalt ca. 240 mill. kroner til klima- og skogtiltak i Etiopia i 2019 under kap. 1482 post 73. I tillegg blei 7 mill. kroner utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjonar i Etiopia gjennom Norads sivilsamfunnsportefølje.

Liberia

Sjølv om Liberia har unike skogar og store naturressursar er det eit av verdas fattigaste land. I 2019 har store akutte økonomiske utfordringar prega dagsordenen på kostnad av langsiktig forvaltning. Trass i utfordringar har det vore framdrift mot Klima- og skoginitiativets resultatmål gjennom i) betre offentleg tilgang til prosessar og dokument knytte til hogstkonsesjonar, juridisk gjennomgang av hogstkonsesjonar, styrkt kapasi-

tet for lokalbasert arealplanlegging og forvaltning, ii) oppretting og forvaltning av verneområde og betra levekår for lokalbefolkning nær verneområde.

Det blei ikkje utbetalt nye midlar til Liberia frå kap. 1482 post 73 i 2019 frå kap. 1482 post 73.

Tanzania

Noreg heldt i 2019 fram med støtta til Tanzanias National Carbon Monitoring Centre (NCMC). Meir informasjon om samarbeidet er å finne i tidlegare budsjettproposisjonar.

Til saman utbetalte Noreg 1,3 mill. kroner til Tanzania i 2019 frå kap. 1482 post 73.

Rapportdel 3: Rapportering på resultatmål nivå

Styrkte rettar og betre levekår for urfolk og lokalsamfunn

Støtte til urfolk og lokalsamfunn skjer i hovudsak gjennom dei bilaterale samarbeida med skoglanda og gjennom sivilsamfunnsporteføljen til Klima- og skoginitiativet. I dei fleste av partnerskapa til Klima- og skoginitiativet står urfolksinnsats sentralt.

Som del av skogavtala med Noreg har Peru sikra urfolkssamfunn juridisk eigedomsrett til eit område på over 10 000 km², og i 2019 fekk 33 urfolkssamfunn i Loreto formelt rettane til landet sitt. Over 45 urfolksgrupper har òg sett opp eigne kontrollkomitear for å forbetre kontrollen og overvakinga av territoria sine. International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA) støtta sivilsamfunnets arbeid med ei Framework Law on Climate Change (LMCC) som anerkjenner urfolks og kvinners rettar og deltaking.

I Colombia blir mellom anna urfolksorganisasjonen OPIAC støtta, noko som har medverka til at 86 urfolkssamfunn i colombiansk Amazonas har fått styrkt kapasitet til å forvalte territoria sine på ein berekraftig måte, og 166 urfolksrepresentantar fekk opplæring for auka politisk deltaking og påverknad. Gjennom ei avtale med Regnskogfondet og den lokale colombianske partnerorganisasjonen deira, Gaia, støttar ein opp om etablering av åtte urfolkskommunar i Amazonas. Prosjektet omfattar 20 etniske grupper og har eit geografisk omfang på 80 000 km², i all hovudsak skogområde.

I Ecuador blir det gitt støtte til urfolkssamfunn gjennom det nasjonale programmet Sociobosque, der ein inngår avtaler med lokalsamfunn for vern av skogen.

I Indonesia held arbeidet fram med å kartlegge urfolks område over heile landet, slik at dei

kan søke om landrettar. Det er mellom anna viktig for at dei skal få gode frå program for resultatbaserte utbetalingar, slik som Karbonfondet på Aust-Kalimantan. Urfolksorganisasjonen AMAN var sentral då distriktet Manggarai Timur i Indonesia vedtok ei lov som anerkjenner urfolks rettar. AMAN har støtta 29 urfolkssamfunn slik at dei har kunna kartleggje landområda sine, som er første steg for å sikre rettar til desse områda. Walhi, Naturvernforbundets indonesiske søsterorganisasjon, fekk med seg indonesiske styresmakter på å trekkje tilbake ein palmeoljekonsesjon på 10 000 hektar i Riau på Sumatra etter å ha lagt fram bevis på at det aktuelle selskapet braut vilkåra for konsesjonen. Walhi arbeidde så med styresmaktene for å fordele dette området til lokalsamfunn i samsvar med landbruksreforma til styresmaktene.

I tillegg blir det gitt støtte til urfolk og andre skogavhengige folk gjennom frivillige organisasjonar som arbeider i fleire land og globalt. Mellom anna har RAISG-konsortiet tilrettelagt for dialog mellom urfolksorganisasjonar og høgtstående styresmaktspersonar frå Brasil, Colombia, Ecuador og Peru om kor viktig urfolks landområde er for å ta vare på naturskog og skogen si evne til å binde karbon. Bodskapen er underbygd av forskinga RAISG har gjort på feltet. Gjennom Governors Climate and Forest Initiative blir det gitt støtte til innsats for urfolksrettar på regionalt nivå i fleire sentrale skogland. Rights and Resources Institute (RRI) har medverka til å sikre urfolk og lokalsamfunn deltaking og landrettar i Indonesia, Peru, DR Kongo og Liberia. Global Witness' arbeid medverka til at fleire donorar suspenderte finansiering til DR Kongo då det såg ut til at styresmaktene ville svekkje landets skoglover. I Myanmar medverka IWGIAs partner POINT til at minst 30 pst. av deltakarane i REDD+ Task Force må vere kvinner, og at urfolks og lokalsamfunns rettar blei inkluderte i den nasjonale REDD+-strategien og i ei ny lov om biomangfald.

Klima- og skoginitiativet arbeider globalt med å styrkje rettane til urfolk og tradisjonsbaserte lokalsamfunn til å forvalte skog, basert på tradisjonell kunnskap om naturen som dei er avhengige av for levestetet sitt, mellom anna gjennom Tenure Facility, som har som mål å styrkje landreform og rettar for urfolk og lokalsamfunn i utviklingsland. Så langt har Tenure Facility medverka til å sikre rettar for urfolk og lokalsamfunn til over 10 mill. hektar. Klima- og skoginitiativet medverkar òg til at urfolks rettar blir tekne vare på og styrkte i dei multilaterale kanalane som initiativet støttar, mellom anna gjennom sikringsmekanismer for bevaring av naturskog og deltaking

frå urfolk og lokalsamfunn i arealplanar og nasjonale planar for reduserte utslepp frå skog. Noreg har òg stått sentralt i at det blei skipa ei eiga plattform for urfolk og lokalsamfunn i klimaforhandlingane. Her søker urfolk og lokalsamfunn mellom anna å påverke dei nasjonale utsleppslovnadene (Nationally Determined Contributions) som landa melder inn til Parisavtala.

Størstedelen av støtta til urfolk er kanalisert gjennom dei bilaterale avtalane til Klima- og skoginitiativet, og gjennom multilaterale fond og organisasjonar. I tillegg blei det utbetalt 154,7 mill. kroner til sivilsamfunnsorganisasjonars innsats for urfolk frå Klima- og skoginitiativets sivilsamfunnsportefølje i 2019.

Effektive internasjonale insentivstrukturar

Noreg har støtta arbeidet med utvikling av ein ny, uavhengig høgkvalitetsstandard for REDD+. I 2019 lanserte Architecture of REDD+ Transactions (ART) sin standard, The REDD+ Environmental Excellency Standard (TREES), som blei lagd ut på offentleg høyring der ART tok inn innspel frå land, sivilsamfunnsaktørar og andre interessentar. Formålet med ART er å sikre høg sosial og miljømessig integritet for REDD+-utsleppsreduksjonar i karbonmarknader, både i den frivillige og den regulerte marknaden, og dermed også til å mobilisere meir finansiering frå fleire kjelder. For å kunne skalere opp privat næringslivs kjøp av høgintegritetstonn har Klima- og skoginitiativet støtta utviklinga av ein salsmekanisme for utsleppsreduksjonar frå skog, *Emergent*. Mekanismen skal medverke til at tilboda av tonn frå skoglanda blir kopla med næringslivets etterspørsel, og at tonna blir registrerte i samsvar med rapporteringskrava i klimakonvensjonen.

Noreg har over fleire år gitt støtte til ulike multilaterale program gjennom FN's klima- og skogprogram (UN-REDD), Verdsbankens Forest Carbon Partnership Facility (FCPF) og Verdsbankens Bio Carbon Fund Initiative for Sustainable Forest Landscapes (BioCF ISFL). Noreg har medverka aktivt i utforminga av policy og gjennomføring av programma. Totalt har meir enn 60 skogland delteke i desse initiativa. Det er viktig for Noreg at innsats gjennom multilaterale kanalar har nasjonal vektlegging for skoglanda og er retta mot å gi insentiv for varige nasjonale reformer i tråd med Klima- og skoginitiativets strategi, spesielt delmålet om berekraftig arealforvaltning. Den multilaterale satsinga skal hjelpe skogland å setje i verk inkluderande prosessar, å styrkje urfolks og andre skogfolks rettar, å oppnå større likestilling og å ta

vare på biologisk mangfald. Multilateralt arbeid er òg viktig for å gi insentiv for tropiske skogland til å redusere avskoging, og for auka global merksemd om kor viktig internasjonal innsats er for å bevare regnskogane i verda.

Noreg har støtta UN-REDD sidan 2008. Programmet blir implementert av FN-organisasjonane UNDP, FAO og UNEP og er todelt. Den første komponenten tilbyr fagleg støtte til UN REDDs medlemsland som skal levere REDD+-resultat. Den andre komponenten er ein global, tematisk kunnskapskomponent. Parallelt held UN-REDD fram arbeidet med Nasjonale Program (NP). I 2019 har programmet rapportert om bidrag til mellom anna utforming av sosiale og miljømessige sikringssystem (SIS), utvikling/forbetring av nasjonale skogovervakingssystem (NFMS), berekning av referansebanar for utslepp (FREL/FRL), og til utforming av nasjonale REDD+-strategiar og arealbruksplanar. Meir enn 40 land fekk bistand til ulike aktivitetar knytt til måling, rapportering og verifisering (MRV) av endringar i skogen og utslepp av klimagassar frå skogareala.

Readiness-fondet under Verdsbankens Forest Carbon Partnership Facility (FCPF) støttar kapasitetsbygging for å førebu land med nødvendige strukturar til å selje utsleppsreduksjonar gjennom REDD+-mekanismer, anten til FCPF's karbonfond eller andre interessentar. FCPF vedtok i 2019 å forlenge levetida til fondet med to år fram til og med 2022. Noreg har støtta fondet med til saman 787 mill. kroner frå 2008 til 2018. Fleire skogland i Readiness-fondet ønskte forlenginga for å få høve til å fullføre aktivitetane i sine land i regi av FCPF.

Noreg er karbonfondets nest største givar etter Tyskland, med rundt ein tredel av midlane i fondet. I 2019 gjennomførte Noreg siste utbetaling til fondet på 245 mill. kroner og har dermed oppfylt lovnaden til fondet. Midlane som er sette av til resultatbaserte utbetalningar i fondet som heilskap, er på nesten 883 mill. USD, om lag 7,8 mrd. kroner. I 2019 vedtok FCPF å innlemme sju nye land i Karbonfondet. Porteføljen er dermed samansett av i alt 18 land. Karbonfondet vedtok òg å avslutte opptak av nye land, og reknar porteføljen som full, gitt dei finansielle ressursane fondet har. I 2019 skreiv Mosambik, Ghana og Chile under kjøpskontraktar med fondet for sal av utsleppsreduksjonar frå skogsektoren. Kjøpsvolumet i desse tre kontraktane er på 25,2 mill. tonn CO₂ over dei neste fem åra, noko som tilsvarer over 126 mill. USD, eller over 1 mrd. kroner. Midlar blir utbetalte frå Verdsbanken når landa har verifiserte utsleppsreduksjonar.

Noreg har sidan 2013 støtta Initiative for Sustainable Forest Landscapes (ISFL) gjennom BioCarbonFund i Verdsbanken. Initiativet har som formål å prøve ut ei landskapstilnærming med vekt på klimasmart landbruk og bevaring av naturskog i tropiske skogland. ISFL har to finansieringsmekanismer: BioCF *plus*, som er tilskot for kapasitetsbygging og teknisk assistanse, og BioCF T3, som inneber resultatbaserte utbetalningar. BioCF ISFL dekkjer jurisdiksjonar i fem land: Etiopia, Indonesia, Mexico, Colombia, og Zambia. Til saman dekkjer desse eit landareal på over 1,2 millionar km². I 2019 nådde fondet ein ny milepåle då Etiopia leverte programdokumentet sitt til fondet der dei gjer greie for korleis dei skal redusere avskoging og utslepp frå jordbrukssektoren. Dette er eit viktig steg i prosessen før landprogram kan inngå kjøpskontraktar med fondet for sal av utsleppsreduksjonar. Det er venta at både Indonesia og Zambia leverer sine programdokument i løpet av det neste året.

I 2019 medverka Klima- og skoginitiativet til å utarbeide norske posisjoner fram mot COP25 for FN's Klimakonvensjon i Madrid. Initiativet framheva at regelverket under Parisavtala må gi rom for samarbeid om sektortilnærming og samarbeid i skog- og arealbrukssektoren og for breiare tilnærmingar enn prosjekt. Det blei vidare lagt vekt på at samarbeid i skog- og arealbrukssektoren må ha høg miljøintegritet og ikkje utvatne eksisterande REDD+-regelverk.

Til saman fekk tiltaka for effektive internasjonale insentivstrukturar for REDD+ 388 mill. kroner frå kap. 1482 post 73 i 2019.

Auka transparens

Auka transparens kring avskoging er eit av hovudsatsingsområda for Klima- og skoginitiativet. Ny teknologi og raskt fallande kostnader for satellittar og satellittinformasjon, gjer det mogeleg å overvake avskoging i nær sanntid. Saman med informasjon om landrettar, hogstkonsesjonar og handels- og finansstraumar gir dette styresmaktene nye verktøy for å handheve lover, for sivilsamfunnsorganisasjonar og urfolk til å drive kampanjar, og for bedrifter til å bruke marknadsmakta si og levere på mål om avskogingsfrie forsyningskjeder. Teknologiske plattformer for transparens er òg svært nyttige for at sivilsamfunn og urfolksgrupper – under dette mange støtta av Klima- og skoginitiativet – kan halde styresmakter og selskap ansvarlege for avskoging.

Måling, rapportering og verifisering (MRV) av endringar i skogen og utslepp av klimagassar frå

skogareala er ein føresetnad for å kunne motta betaling for utsleppsreduksjonar. Skoglanda må etablere eit system for å måle endringar i skogareala og estimere utslepp av klimagassar frå skog, for så å rapportere resultatata offentleg og til dei som skal betale for utsleppsreduksjonar. For at resultatata skal ha tillit, må dei verifiserast av ein uavhengig tredjepart. Betre satellittbilete styrkjer òg dette arbeidet og medverkar til å leggje til rette for internasjonale insentivstrukturar for redusert avskoging.

Støtta går både til skogland for å byggje opp MRV-systema deira og til overordna satsingar. I dei bilaterale samarbeida medverkar Klima- og skoginitiativets innsats til å utvikle system for måling, rapportering og verifisering, mellom anna i Guyana, Peru og Etiopia. På globalt nivå er Noreg den største givaren til prosjektet Global Forest Watch, som gjer uavhengige analysar av skogar i verda gratis tilgjengelege via nettsidene sine. Ein veksande del av arbeidet til Global Forest Watch er konsentrert om kommersielle selskap gjennom dotterprosjektet Global Forest Watch Pro. Dei driv ei teneste som analyserer avskogingsrisiko i forsyningskjedene til dei største forbruksvareselskapa i verda og storhandlarar av særleg soya, palmeolje, kaffi og kakao. Dette arbeidet påverkar selskapa til å offentleggjere tidlegare hemmeleg informasjon og gjer at dei ikkje lenger kan orsake seg med manglande informasjon. I 2019 blei det inngått ei ny avtale om støtte til Global Forest Watch for åra 2019–2023.

Plattforma Transparency for Sustainable Economies (Trase) medverkar òg til å auke tilgangen på informasjon om selskap som handlar med dei råvarene som er mest knytte til avskoging i verda. Plattforma inneheld oversikt over handel med råvarer som soya, palmeolje, storfekjøtt, kakao m.m. og syner kva slags selskap som importerer frå område med mykje nyleg avskoging. Informasjonen er kopla med informasjon om konsesjonar og landregistreringar og er tilgjengeleg for alle interesserte. Ei tilsvarande plattform som inneheld informasjon om finansstraumar og egedelar i dei same selskapa, er no under utforming. Dialog med sentrale investorar viser at det er stor interesse for tilgang til standardiserte og truverdige data om avskogingsrisiko tilpassa portefølje-forvaltarar. Dette er eit arbeid Klima- og skoginitiativet vil intensivere.

Klima- og skoginitiativet medverkar òg til metodeutvikling for måling av endringar i skogen og estimering av utslepp av klimagassar frå skog i tropiske land. Eit døme er støtte til eit prosjekt i FAO som gjer satellittdata tilgjengelege for tro-

piske skogland. Eit anna døme på slikt arbeid er at det i 2019 blei inngått avtale med FAO om støtte til femårige globale oversikter over skogressursane i verda og tilstanden og utviklinga deira, Forest Resource Assessment 2020. Her inngår også arbeid for å hjelpe skogland i skogtakseringsarbeid, særleg i bruken av satellittdata.

Satellittdata er nødvendige for rask og konsistent overvaking av tropiske skogar. Offentleg tilgjengeleg data frå amerikanske og europeiske romprogram er eit uunnverleg gode, men har avgrensa romleg oppløysing. For å raskt oppdage mindre endringar i skogen, til dømes frå ulovleg hogst, eller for å spore tilvokster, er det nødvendig med høgoppløselege satellittdata. Tropiske skogland har svært avgrensa tilgang til slike data på grunn av restriktive lisensregime og høge prisar. For å betre offentleg tilgjengelege data om skogen blei kap. 1482 post 73 styrkt med 200 mill. kroner i 2019. Midlane skulle brukast til å byggje infrastruktur for offentleg tilgjengeleg data om skogen, støtte til styresmaktene i skoglanda for å bruke data og til sivilsamfunn til tiltak for auka transparens. I 2019 starta Klima- og skoginitiativet eit sentralisert offentleg innkjøp for å bryte lisensregima og gjere høgoppløseleg satellittdata om tropisk skog offentleg tilgjengeleg for alle. Innkjøpet er forventa ferdigstilt i 2020. Dette medfører at noko av investeringane vert forskuva.

Det blei i 2019 utbetalt 114,7 mill. kroner til innsats for auka transparens og betre data om skogen. I tillegg blei det utbetalt 38 mill. kroner til organisasjonar som gjer ein innsats på området gjennom sivilsamfunnsporteføljen, forvalta av Norad.

Av dei 200 mill. kronene som blei løyvde til auka transparens og betre data om skogen i 2019 blei 86,5 mill. kroner brukte til styrkt innsats gjennom sivilsamfunn og auka støtte til styresmakters arbeid for betre skogdata. Dei resterande midlane blei haldne av til 2020 for å finansiere innkjøpet av høgoppløselege satellittbilete.

Råvare- og finansmarknader stimulerer til avskogingsfri produksjon

Meir enn halvparten av all avskoging i dag kjem av produksjon av mat og andre landbruksråvarer. Samtidig aukar talet på menneske på jorda svært raskt, og innan 2050 vil verda måtte dekkje matbehovet til 10 milliardar menneske. Berekraftig landbruk er difor sentralt for å redusere avskoging i tropiske skogland. Dette kan gjerast gjennom effektivisert landbruk, god skog- og arealforvalt-

ning og restaurering av landareal med utarma jord.

Styresmaktene må leggje til rette gjennom regulering, slik som arealplanar, stabile landrettar, lovverk som ikkje tillèt at skogar og torvmyrer blir øydelagde, og målretta insentivordningar. Selskapa som produserer og kjøper råvarer som soya, palmeolje, kjøtt og kakao, må ta ansvar for at produksjonen ikkje medverkar til avskoging. Slutbrukarane må stille både styresmakter og selskap til ansvar for berekraftig produksjon.

Dei siste åra har mange store selskap engasjert seg i kampen mot avskoging. Om lag 500 selskap har teke på seg forpliktingar om å gjere forsyningskjedene sine avskogingsfrie. Det er svært positivt, men det er stor variasjon mellom selskapa i gjennomføring. Nokre selskap leier an, mens andre held fram med å vise til komplekse forsyningskjeder og kompliserte forhold i produksjonsregionar. Fleire studiar viser at vi er langt unna å nå 2020-måla.

Klima- og skoginitiativet støttar innsats som medverkar til avskogingsfri råvarehandel mellom anna gjennom sivilsamfunnskampanjar, dialog og tilrettelegging globalt og lokalt, og gjennom risikokapital (*blended finance*) til avskogingsfrie forretningsmodellar.

Noreg er ein aktiv deltakar i Tropical Forest Alliance (TFA), som er eit privat-offentleg samarbeid for å innføre avskogingsfrie verdikjeder for palmeolje, papirmasse, soya og storfekjøtt. Alliansen høyrer til under World Economic Forum-paraplyen og er samansett av deltakarar frå skogland, givarland, privat sektor og sivilsamfunn, inkludert urfolk. Alliansens fortrinn er at han samlar ulike samarbeid på tvers av aktørar og sektorar rundt felles målsetjingar. I 2019 har TFA jobba tett med Consumer Goods Forum for å heve ambisjonsnivå og strategisk innretning på post 2020-strategien deira, spesielt den målretta «Coalitions of Actions» for å redusere avskoging i forsyningskjedene for nokre av dei største matråvarane.

I juli 2017 blei &Green-fondet for avskogingsfritt landbruk i tropiske skogland etablert etter initiativ frå Noreg. Gjennom å tilby subsidiert delfinansiering, eller risikoavlastning, har fondet som mål å mobilisere privat kapital til investeringar i avskogingsfrie forretningsmodellar. Fondet skal demonstrere modellar der sosialt og miljømessig ansvarleg landbruk er økonomisk lønnsamt, og dermed medverke til å framskande ei grøn omstilling i landbruksindustrien. Noreg har lova å medverke med opptil 800 mill. kroner. I 2019 gjorde &Green si første investering i ein indonesisk gummiplantasje med ein ambisiøs landskapsplan for

bevaring av naturskog på og rundt konsesjonen. Fondet har òg jobba tett med ei rekkje andre selskap og lagt til rette for fleire investeringar i 2020. Klima- og skoginitiativet har så langt utbetalt totalt 500 mill. kroner til &Green. Det var ingen utbetalingar i 2019.

The Sustainable Trade Initiative (IDH) fremjar samarbeid mellom styresmakter, lokalbefolkning og privat sektor for utvikling av avskogingsfritt jordbruk i viktige område i Brasil, Indonesia og Liberia. Organisasjonen driv innovative program, mellom anna for meir berekraftig storfe- og soya-produksjon, landsbybasert skogforvaltning, og arealplanlegging i ei rekkje område. I 2019 har prosjektet mellom anna medverka til avtaler om berekraftig arealforvaltning på landskaps-/jurisdiksjonsnivå, som kombinerer meir effektiv landbruksproduksjon, spesielt mellom småbrukarar, med skogvern.

Noreg tok i 2014 initiativ til New York-erklæringa om skog, for halvering av avskoginga innan 2020 og full stans innan 2030. Samarbeid med andre marknader som står for ein stor del av etterspurnaden etter råvarer som fører til avskoging, er viktig i denne samanhengen. Noreg undertekna derfor i 2016 Amsterdamerklæringane om berekraftig palmeolje og avskogingsfrie forsyningskjeder for landbruksvarer til Europa. I oppfølginga av desse erklæringane arbeider vi saman med andre ambisiøse europeiske land om å stanse avskoginga som europeisk etterspurnad etter palmeolje, soya og kakao medverkar til, og med å påverke EU til sterkare tiltak for å kutte klimagassutslepp frå skog. I 2019 la EU fram ei ambisiøs melding for å hindre avskoging knytt til import til EU, som vil kunne gjere EU til ei leiande kraft på etterspørselstiltak. Også individuelle EU-land set i gang nye tiltak for å redusere «importert avskoging». I lys av Kinas auka innverknad i internasjonal økonomi har det blitt lagt meir vekt på dialog med kinesiske styresmakter og selskap om avskogingsfrie forsyningskjeder.

Klima- og skoginitiativet støtta i 2019 òg ei lang rekkje sivilsamfunnsorganisasjonar som fremjar strategiar for å få privat næringsliv til å arbeide mot avskoging i sine forsyningskjeder og for å få finansnæringa til å stille krav til selskapa. Desse organisasjonane medverka spesielt til å fremje No Deforestation, No Exploitation-policyer i gummiindustrien, avskogingsfri produksjon av soya og storfe i Latin-Amerika, avskogingsfri forsyning av palmeolje frå Indonesia og Malaysia, auka merksemd om ulovleg tømmerhogst på Papua Ny-Guinea og i DR Kongo, utfasing av avskogingsdrivande biodrivstoff i EU og selskaps-

rapportering på avskogingsrisiko. I sum ser ein no resultat i form av ein nedgåande trend for palmeoljedriven avskoging i Indonesia.

Det blei i 2019 utbetalt til saman 35,7 mill. kroner til IDH og om lag 15 mill. kroner til TFA frå kap. 1482 post 73. I tillegg blei 112 mill. kroner utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjonar gjennom sivilsamfunnsporteføljen til Klima- og skoginitiativet.

Redusert skogkriminalitet

Internasjonal skogkriminalitet omfattar hogst og sal av tømmer og treprodukt, inkludert papirmasse, der det har skjedd kriminelle handlingar i heile eller delar av produksjonskjeda.

Skogkriminalitet omfattar altså langt meir enn berre hogst av truga treslag eller hogst i verneområde. Det kan vere snakk om brot på lokale reguleringar om tømmermengd ein kan ta ut, underrapportering av uttak eller mangelfulle lisensar og løyve. Ofte ser vi at ulovleg og lovleg hogst skjer parallelt, der eit selskap driv noko lovleg verksemd ein stad, mens det driv ulovleg ein annan stad. Internasjonal skogkriminalitet kan omfatte korrupsjon, dokumentfalsk i lisensutferdingsprosessen, påvinga og ulovleg arbeid, manglande konsultasjonar med lokalsamfunn og urfolk, kvitvasking av pengar og tømmereksport som går utanom skattestyresmaktene.

Ulovleg hogst utgjer ein stor del av den hogsten som skjer i tropiske skogland, og i mange av Klima- og skoginitiativets samarbeidsland er det estimert at opp mot 80–90 pst. av den hogsten som skjer, er ulovleg. Den økonomiske verdien av denne handelen er stor, og FN og Interpol reknar skogkriminalitet som den største forma for miljøkriminalitet når ein ser på den økonomiske verdien av handelen.

Å kjempe mot ulovleg hogst og handel med ulovleg tømmer er eit viktig tiltak for Klima- og skoginitiativets samarbeidsland som ønskjer å få kontroll over avskoginga si og slik oppfylle utsleppsforpliktingane sine etter Parisavtala og det bilaterale skogsamarbeidet vårt. Klima- og skoginitiativet jobba derfor i 2019 med å hjelpe samarbeidslands styresmakter med å redusere den ulovlege hogsten og avskoginga og støtta ei rekkje sivilsamfunnsaktørar som også medverkar til dette mellom anna med å eksponere selskap og individ som profitterer på skogkriminalitet. Initiativet medverka òg til utvikling av ny teknologi og nye verktøy for å spore og avdekkje ulovleg verksemd.

I 2018 lanserte Klima- og skoginitiativet støtte til programmet Law Enforcement Assistance Programme to Reduce Tropical Deforestation (LEAP) for å styrkje evna til politi-, toll- og påtales-tyresmakter til å kjempe mot ulovleg avskoging i sentrale samarbeidsland i Asia og Latin-Amerika. Det blei sett av 145 mill. kroner over 2 ½ år til dette samarbeidsprosjektet mellom i hovudsak Interpol og FNs kontor mot narkotika og kriminalitet – UNODC.

I 2019 har LEAP-konsortiet auka sin innsats mot skogkriminalitet i Peru, Brasil, Colombia, Papua Ny-Guinea og Indonesia. I tillegg har prosjektet samarbeidd med land som er identifiserte som transitt- eller destinasjonsland for det ulovlege tømmeret. UNODC og Interpol rapporterer at dei har jobba direkte med lovhandhevingsstyresmakter i desse landa med konkrete etterforskingssaker knytte til ulovleg handel med regnskogstømmer, og gjennomført opplæring av tollstyresmakter i mellom annet treslagidentifisering. Det blir òg arbeidd med å utvikle verktøy for å stoppe kapitalflyt for selskap som opererer ulovleg, under dette svartelisting av selskap hos bankar. Eit konkret utfall av påverknadsarbeidet prosjektet dreiv overfor finansinstitusjonar, er at USAs nest største bank – Bank of America – no reknar miljøkriminalitet, inkludert skogkriminalitet, som ein trussel mot verksemda si.

Eit av hovudområda til LEAP-prosjektet er auka samarbeid på tvers av lovhandhevingsstyresmakter. Eit konkret utfall av dette målretta tverrinstitusjonelle arbeidet var eit beslag i desember 2019 av seks konteinrar med 150 m³ tropisk tømmer ved hamna i Cartagena i Colombia, på veg til Singapore. Gjennom Interpols politisamarbeid har prosjektet medverka til fleire internasjonale politioveroperasjonar i 2019 som til saman resulterte i beslag av tusenvis med kubikkmeter ulovleg tømmer, arrestasjonar og rettsforfølging av selskap og individ som er mistenkte for medverknad til ulovleg hogst og handel med ulovleg tømmer.

Klima- og skoginitiativet støttar fleire sivilsamfunnsorganisasjonar i arbeidet med å avdekke og eksponere skogkriminalitet. I Peru støtta sivilsamfunnsorganisasjonen Amazon Conservation (AC) styresmaktene i å etablere eit system for skogovervaking og respons i nær sanntid. Dette resulterte i at ulovleg hogst blei oppdaga og etterforsking sett i gang. AC har òg styrkt sivilsamfunnets overvakingssystem MAAP. Rapportar frå MAAP var bakgrunnen for Operation Mercury, ein intervensjon i historisk høg skala der eit breitt styresmaktsapparat greip inn og stansa ulovleg

gruvedrift i det sørlege Peru. AC støttar òg skogeigarar slik at dei lettare kan overvake ulovleg aktivitet innanfor sine konsesjonar.

Det blei i 2019 utbetalt 76,5 mill. kroner frå kap. 1482 post 73 til kamp mot skogkriminalitet. I tillegg blei organisasjonar støtta med til saman 67,6 mill. kroner gjennom Klima- og skoginitiativets sivilsamfunnsportefølje for innsats mot skogkriminalitet.

Rapportdel 4: Resultat av tverrgående innsats og multilateral støtte

Global oppslutning om skogbevaring

Global oppslutning om skogbevaring er eit tverrgående innsatsområde for Klima- og skoginitiativet for å få til resultat på tvers av alle resultatmåla. Mellom anna er kunnskap om skog og korleis skogen kan bevarast på ein berekraftig måte, som samtidig medverkar til utvikling, heilt sentralt.

I 2019 lanserte *Food and Land Use Coalition (FOLU)* sin globale rapport *Growing Better*. Arbeidet med denne rapporten produserte ny kunnskap om korleis verdas mat- og arealbrukssystem kan bli berekraftige, også med ei aukande verdsbefolkning. Rapporten viser korleis dette kan gjerast gjennom ti transformative grep. Mellom anna krev det endringar i folks kosthald og forbruk, at ein tek vare på og gjenoppbyggjer natur, og at landbruket blir drive på ein effektiv og berekraftig måte. Kunnskapen i rapporten blei spreidd langs fleire flater, både på internasjonale møteplassar, som på lanseringa under FNs høgnivåveke i september, og gjennom media og møte med avgjerdstakarar og andre interessentar. FOLU jobbar også i Colombia, Etiopia, Indonesia, Kina og India for å auke merksemda, kunnskapen og oppslutninga om berekraftige matsystem i landa og kva som skal til for å oppnå det. FOLU har i 2019 sett globalt søkjelys på matsystema som ei essensiell brikke av puslespelet for å redusere tropisk avskoging og oppnå berekraftig utvikling. Rapporten koplur saman klimapolitikk og helsepolitikk og har ført til auka samarbeid mellom aktørar på desse områda.

Rainforest Journalism Fund er eit journalistisk uavhengig fond drifta og forvalta av Pulitzer Center on Crisis Reporting. Klima- og skoginitiativet har ei tilskotsavtale med fondet med ramme på 49 mill. kroner over fem år, og nedslagsfeltet er dei tre store skoggeografiane Amazonas, Sentral-Afrika og Sørøst-Asia/Indonesia. Frå oppstarten i 2018, der Amazonas-regionen var pilot, har fondet finansiert fleire titals journalistiske saker i toneangivande mediehus lokalt og regionalt, men

også i store og velrenommerte internasjonale medium som Time Magazine, National Geographic, Deutsche Welle og Vanity Fair. I 2019 utvida Rainforest Journalism Fund nedslagsfeltet til Asia og Sentral-Afrika med eigne regionale rådgivande komitear og regionale, fleispråklege koordinatar. I tillegg til å styrkje den frie og uavhengige journalistikken arrangerer Pulitzer Center årlege journalistkonferansar i kvar skogregion der kunnskapsdeling og lokal kapasitetsbygging står sentralt. Fordi undersøkjande journalistikk kan vere svært farleg, arrangerer Pulitzer Center også omfattande tryggingkurs for journalistar.

I september 2018 inngjekk Klima- og skoginitiativet ei tilskotsavtale med *Climate and Land Use Alliance (CLUA)*, der ein viktig del av innsatsen er strategiske kommunikasjonsiltak i skoglanda Indonesia og Brasil. Etter eit omfattande og grundig kartleggings- og rekrutteringsarbeid i 2018 starta CLUA implementeringsfasen i 2019. Det kommunikasjonsstrategiske arbeidet i desse to viktige skoglanda er nyvinnande på mange område, særskilt i det digitale rommet. Det er også ein styrke for denne kommunikasjonsstrategiske innsatsen at han er knytt tett opp til – og integrert i – dei andre norskstøtta arbeidsstraumane CLUA har ansvar for i desse landa.

Det blei i 2017 inngått avtale om norsk støtte på 50 mill. kroner for perioden 2018–2020 til arbeidet med *Interfaith Rainforest Initiative*. FNs miljøprogram (UNEP) forvaltar midlane og koordinerer arbeidet. Formålet med initiativet er å mobilisera trussamfunn, religiøse institusjonar og religiøse leiarar i kampen for vern av tropisk skog i Indonesia, DR Kongo, Peru, Colombia og Brasil. I Brasil blei det i 2019 halde ei rekkje møte for å konsultere religiøse leiarar, sivilsamfunnsaktørar og urfolksgrupper. I Peru og Colombia blei det i 2019 arbeidd vidare med landstrategiar og handlingsplanen for initiativet. I DRK og Indonesia blei det i 2019 arbeidd vidare med kartlegging av relevante aktørar frå trusbaserte organisasjonar, urfolksgrupper og sivilsamfunn. Initiativet har medverka til å spreie kunnskap om klima, naturmangfald og berekraftig utvikling i dei fem partnerlanda.

Partnership for Action on Green Economy (PAGE) er samansett av fem FN-organisasjonar

som saman hjelper partnerland med å setje inkluderande og berekraftig vekst i sentrum for økonomisk utvikling. PAGE medverkar til klima- og skoginitiativets overordna mål ved mellom anna å hjelpe land med politikktutvikling knytt til berekraftig skog- og arealbruk og avskogingsfrie forsyningskjeder. I 2019 hjelpte dei mellom anna Burkina Faso med å utvikle ein handlingsplan for berekraftig forvaltning og eksport av skogprodukt som ikkje er trevirke. I Uruguay medverka dei med analysar om miljø og verdikjeder for skog og cellulose inn i landets nasjonale utviklingsstrategi 2050.

Global Green Growth Institute (GGGI) medverkar til å etablere rammevilkår som vil ha mykje å seie for tidslengda på dei endringane innsatsen for REDD+ skaper. GGGI hjelper styresmakter med å utvikle planar og strategiar for utsleppsreduksjonar og betre klimatilpassing innanfor energi, byutvikling, vassressursforvaltning og skog- og arealforvaltning. I 2019 gjennomførte GGGI aktivitetar i 31 land og hadde totalt 36 medlemsland. Organisasjonen legg vekt på tiltak som medverkar til utsleppsreduksjonar, grønne jobbar, tilgang til berekraftige tenester, til dømes energitenester, betre luftkvalitet, tilstrekkeleg tilgang til økosystemtenester og betre klimatilpassing. I skog- og arealsektoren har GGGI eit særleg fokus på å arbeide saman med nasjonale styresmakter for å fremje breie sektortilnærmingar og å leggje til rette for berekraftige og sosialt inkluderande investeringar frå privat sektor. Innsatsen er kopla til det arbeidet landa driv med å gjennomføre nasjonalt fastsette forpliktingar under Parisavtala, og til arbeidet med berekraftsmåla (SDG). GGGI samarbeider tett med privat sektor for å redusere finansiell risiko for private aktørar ved investeringar i grønne prosjekt, og medverkar på denne måten til at fleire land har etablert finansieringsmekanismar for klimatiltak som inkluderer REDD+.

Det blei utbetalt 181,4 mill. kroner til tiltak for å fremje global oppslutning om skogbevaring frå Klima- og skoginitiativet i 2019. I tillegg fekk sivile samfunnsorganisasjonar til saman 84,1 mill. kroner til konsensus- og oppslutningsarbeid gjennom Klima- og skoginitiativets sivilsamfunnsportefølje.

Del III
Omtale av særlege tema

8 Omtale av sektorovergripande klima- og miljøsaker

8.1 Klima- og miljøpolitikk i departementa

For å nå dei nasjonale klima- og miljømåla må alle sektorar i samfunnet medverke. Regjeringa fører ein brei klima- og miljøpolitikk som omfattar verkemiddel på resultatområda omtalte i kapittel 2 og verkemiddel innanfor ansvarsområda til andre departement.

Dette kapittelet handlar om regjeringas klima- og miljøinnsats, tiltak og prioriteringar i andre departement.

Klima- og miljøpolitikk er ikkje først og fremst løyvingar og budsjettpostar. Arbeid for eit betre miljø omfattar i stor grad avgjerder som ikkje har direkte konsekvensar for statsbudsjettet. Til dømes vil planlegging av arealbruk vere viktig, det same er regulering av tillatne grenseverdier for forureining. Samtidig er statsbudsjettet eit viktig og betydeleg verkemiddel for å nå klima- og miljømåla.

8.1.1 Arbeids- og sosialdepartementet

Miljøområde, miljømål og miljøutfordringar

Eit sikkert og seriøst arbeidsliv er eit av hovudmåla for ansvarsområda til Arbeids- og sosialdepartementet, under dette å redusere risiko for storulykker i petroleumssektoren. Førebygging av forureining frå petroleumsverksemda utgjer eit viktig bidrag frå Arbeids- og sosialdepartementet til regjeringa sitt heilskaplege arbeid med klima og miljø. Hovudtyngda av Arbeids- og sosialdepartementets klima- og miljøinnsats ligg på resultatområdet for forureining. Arbeidsmiljø- og sikkerheitsstyresmaktene fører tilsyn med at verksemdene følger opp sitt HMS-ansvar.

Petroleumsverksemda er strengt regulert når det gjeld helse, miljø, sikkerheit og sikring. I regelverket er det stilt krav til robust utforming av utstyr og anlegg, som mellom anna inneber krav til barrierar mot ulykker og uønskte hendingar som kan føre til akutt forureining.

Arbeidsmiljø- og sikkerheitsstyresmaktene sitt tilsyn med petroleumsverksemda på norsk konti-

nentalsokkel og på enkelte landanlegg blir utført av Petroleumstilsynet.

Petroleumstilsynets oppfølging medverkar til sikkerheit og førebygging mot ulykker, for å forhindre, avgrense og stanse ulykker inkludert akutt forureining. Det er dei enkelte petroleums-selskapa som sjøve er ansvarlege for at helse, miljø, sikkerheit og sikring er tekne vare på. Dette bidreg til å førebygge akutt forureining til sjø og til luft og samtidig byggje opp om dei nasjonale målsetjingane i klima- og miljøpolitikken.

Rapport 2019

Petroleumstilsynet gir årleg ut *Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet Akutte utslipp* (RNNP-AU). Gjennom dette arbeidet overvaker Petroleumstilsynet trendar for uønskte hendingar og ulykker i petroleumsverksemda som har eller kunne ha ført til akutt forureining. Dette arbeidet gir viktig informasjon for å kunne betre effekten av sikkerheitsarbeid og dermed kunne førebygge hendingar som kan gi akutt forureining på norsk sokkel. Rapporten for 2019 blir publisert i oktober 2020.

Med bakgrunn i totalbiletet frå RNNP-rapportar kombinert med erfaringar frå tilsyn har Petroleumstilsynet dei siste åra retta merksemda særleg på tre område: førebygging av brønnkontrollhendingar, førebygging av akutte utslipp av kjemikaliar og førebygging av akutt forureining frå innretningar på havbotnen. I 2019 vart desse prioriteringane lagde til grunn i Petroleumstilsynets oppfølging av petroleums-selskapa, og i samarbeidet mellom offentlege etatar i samband med tilsyn, utvikling av regelverk og forvaltningsplan for Barentshavet.

Plan for vidare arbeid

Petroleumstilsynet vil arbeide vidare med å utvikle og forvalte tryggleiksregelverket slik at krav til teknologi, operasjonar og styring av verksemdene i petroleumssektoren underbyggjer nasjonale og regionale miljømål og klimapolitikken. Førebygging av akutt forureining er slik eit positivt miljøbidrag som blir følgt opp i tilsyn, i tre-

partsfora og i samarbeid med andre styresmakter. Petroleumstilsynet vil òg føre vidare eit aktivt samarbeid med andre etatar i samheng med utvikling og oppfølging av heilskaplege forvaltningsplanar for dei norske havområda.

8.1.2 Barne- og familiedepartementet

Omtale av miljøområde, miljømål og miljøutfordringar

Alt forbruk har direkte eller indirekte konsekvensar for miljø og klima. Dei siste tiåra har det samla forbruket til norske hushald auka betydeleg.

Det er eit mål at forbrukarane skal kunne gjere medvitne val i dei marknadene dei handlar i. Informasjon om miljømessige og sosiale aspekt ved varer og tenester kan gjere det enklare for forbrukarane å velje produkt som gir mindre belastning på miljøet og ressursane. Gjennom etterspørsel av slike produkt kan forbrukarar påverke næringsdrivande til i større grad å ta omsyn til berekraft ved avgjerder om investeringar og produksjon.

Barne- og familiedepartementet (BFD) arbeider for å leggje til rette, forenkle og standardisere informasjon om miljømessige og etiske aspekt ved forbruket. Verkemidla er dei offisielle miljømerka den nordiske Svana og EU-miljømerket (EU Ecolabel), som blir forvalta av Stiftelsen Miljømerking i Noreg.

Rapport for 2019

I 2019 var det ein klar auke i talet på svanemerkte produkt på den norske marknaden, frå 24 000 ved utgangen av 2018 til 27 409 ved utgangen av 2019. Arbeidet til Miljømerking har medverka til at fleire produkt blir produserte etter strenge miljøkrav.

Utvalet av svanemerkte produkt auka innanfor mange produktgrupper i 2019. Størst auke var det for tonarkassetar, følgt av tekstilar, møblar, bygningsplater og utemøblar. BFD er nøgd med ei utvikling der forbrukarane får større tilbod av miljøtilpassa produkt å velje blant.

Skulen er ein viktig arena for å skape forståing for ressurs- og klimaproblem og reflekterte haldningar til forbruk. BFD førte i 2019 vidare arbeidet med å fremje undervisning i forbrukaremne som også tok opp spørsmål knytte til dette.

Det er tverrpolitisk semje om å arbeide for å redusere matsvinnet i Noreg. Godt over halvparten av svinnet kjem frå private hushald. I 2017 blei

det inngått ei bransjeavtale om matsvinn mellom styresmaktene og dei største organisasjonane i matbransjen. Ved utgangen av 2019 hadde 103 bedrifter skrive under på eigne tilslutningsavtaler til bransjeavtala.

BFD deltek i arbeidet og har i 2019 og 2020 støtta organisasjonen Matvett AS, som har som formål å redusere matsvinnet i samfunnet. Støtta frå BFD går til forbrukarretta tiltak for å redusere matsvinn. I 2019 gav Forbruksforskningsinstituttet SIFO på oppdrag av BFD ut rapporten «Kunnskapsoppsummering om temaet matsvinn på forbrukernivå i Noreg og Europa» (SIFO-rapport 14/19). Ei av de viktigaste tilrådingane i rapporten er at det bør arbeidast for ei meir heilskapleg tilnærming til matsvinnreduksjon i hushalda.

I juni 2019 la BFD fram Meld. St. 25 (2018–2019) *Framtidas forbrukar – Grøn, smart og digital*. Berekraftig forbruk er eit tema i meldinga.

Kyrkjebygga og gravplassane er ein del av Noregs kulturarv. Dei skal forvaltast med respekt for det formålet dei skal tene, og i samsvar med den kulturhistoriske rolla si. Storparten av dei 1 600 kyrkjene til Den norske kyrkja er eldre bygg som har høge kostnader til oppvarming. KA – Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter arbeider saman med Riksantikvaren for å finne nye varmesystem som kan gi både energisparing og eit betre bevaringsmiljø for bygg og interiør. Det er også etablert regionale energinettverk for kyrkjebygga for å auke kompetansen på området. I 2019 og 2020 er det samla løyvd i overkant av 110 mill. kroner til brannsikring, istandsetjing og klimasikring av dei kulturhistorisk viktigaste kyrkjene. Store delar av desse midlane går til sikring og istandsetjing av klimaskal (vegger, tak og tårn) og utskifting av gamle elanlegg og varmeomnar.

Opplysningsvesenets fond (Ovf) eig og forvaltar ein stor eigedoms- og bygningsmasse. Fondet er i dag også ein av dei største skogeigarane i landet. Omsynet til klima og miljø er viktig i den finansielle og praktiske forvaltninga av Ovf. Ovf har dei siste åra ført klimarekneskap. Det samla karbonavtrykket er lågt. I hovudsak er det oppvarming av lokale, byggjeaktivitet, utslepp frå dyrehald og reising som gir utslepp av CO₂. Den årlege tilveksten av skogane til fondet bind CO₂ tilsvarande årlege utslepp frå 78 000 bilar. Fondet har småkraftverk med ein samla produksjonskapasitet tilsvarande 23 000 husstandar. Arbeid med miljøtiltak på prestegardane er vidareført i 2019. Gjennom forvaltning og investeringar ønskjer Ovf å medverke til ei meir berekraftig utvikling og eit reinare miljø.

Plan for vidare arbeid

BFD vil halde fram med arbeidet for å gjere det enkelt for forbrukarar å gjere miljømedvitne val. Miljømerka Svanen og EU Ecolabel er dei fremste verkemidla for å formidle standardisert og kvalitetssikra informasjon om varer og tenester som er blant dei minst miljøskadelege på marknaden. Miljømerking, som forvaltar desse ordningane i Noreg, skal arbeide for at talet på miljømerkte produkt på den norske marknaden framleis aukar.

BFD vil i 2021 arbeide vidare med å redusere matsvinnet i samfunnet gjennom bransjeavtala om matsvinn. Bransjeavtala gjeld fram til 2030 og byggjer på ein felles definisjon av matsvinn og eigne grunnlagsrapportar om statistikk og tiltak. Med utgangspunkt i FN's berekraftsmål 12.3 om matsvinn er det i bransjeavtala sett eit overordna mål om å redusere matsvinnet i Noreg med 50 pst. innan 2030.

Departementet vil i 2021 også arbeide vidare med å fremje undervisning i forbrukaremne, medrekna undervisning om berekraftig forbruk og berekraftig utvikling.

8.1.3 Finansdepartementet

Hovudverkemidla i norsk klimapolitikk er, og skal vere, sektorovergripande verkemiddel i form av klimagassavgifter og omsetjelege utsleppskvotar. Over 80 pst. av Noregs samla utslepp av klimagassar er allereie ilagt avgift eller kvoteplikt. Det generelle avgiftsnivået på ikkje-kvotepliktige utslepp av klimagassar er nær 550 kroner per tonn CO₂, og kvoteprisen er i underkant av 300 kroner per tonn CO₂. Både delen utslepp som er prisa, og den karbonprisen forureinarane står overfor, er høge samanlikna med andre land.

I Granavolden-plattformen er det varsla ei vidare opptrapping av CO₂-avgifta fram mot 2025.

8.1.4 Forsvarsdepartementet

Miljøområde, miljømål og miljøutfordringar

Det er eit overordna mål for Forsvarsdepartementet (FD) at verksemda til forsvarssektoren ikkje skal føre til vesentleg skade på miljøet. Etatane i forsvarssektoren arbeider mellom anna med opprydding i forureina sjøbotn og skytefelt, avfallshandtering og tiltak for å redusere ulemper av støy og klimagassutslepp frå sektoren. Etatane arbeider òg med å ta vare på naturmangfald, kulturminne og kulturmiljø i område som sektoren eig og bruker. Kystvakta har ei viktig oppgåve

med miljø- og ressursoppsyn. All militær aktivitet vil påverke miljøet i større eller mindre grad. Ei generell opptrapping i Forsvarets aktivitet kan òg ha klima- og miljømessige konsekvensar. Det er ein ambisjon å skape eit godt øvingsutbytte samtidig som ein unngår store, negative konsekvensar for miljøet. Tiltak er baserte på fagleg kunnskapsgrunnlag og vurdering av effekt og kostnadseffektivitet.

Rapport for 2019/2020

Forureiningar ved Forsvarets brannøvingsfelt på flystasjonane er kartlagde. Det er påvist forureining etter tidlegare bruk av brannskum som inneheld perfluorerte sambindingar (PFOS og PFAS) på alle felt, men med forskjellig alvorgrad. Det går føre seg arbeid med kartlegging og tiltak for opprydding i forureining på fleire flystasjonar.

Arbeidet med å fase ut bruk av mineralolje til bruk i oppvarming av bygg heldt fram i 2019. Forsvarssektoren har sidan 2016 fasa ut totalt 113 oljefyringsanlegg. Forbruket av fyringsolje er redusert med 89 prosent sidan 2006, og bruk av mineralolje utgjorde 2,1 prosent av total energibruk til eigedom, bygg og anlegg i 2019. Forsvarssektoren har fått dispensasjon for prosjekt som er under utføring på Haakonsværn og på Evenes flystasjon, og som blir ferdigstilte høvesvis 2022 og 2023. I tillegg er det gitt dispensasjon for Bodø flystasjon i samband med at dagens flyplass skal leggjast ned.

Arbeid med tiltak for energioptimalisering i bygningane til Forsvaret har halde fram i 2019 og 2020.

Det har over mange år blitt gjort undersøkingar av sjøbotnen og på land i Horten med sikte på miljøsanering av tungmetall og andre miljøgifter. Det blir i 2019–2020 gjennomført felles oppryddingsprosjekt med Horten kommune, Miljødirektoratet og private aktørar for å sikre best mogleg effekt av tiltaket i området sett under eitt. Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt er noregshistorias største naturrestaureringsprosjekt og prosjektet blir avslutta i 2020. Det same gjeld oppryddinga etter tidlegare forureining i Horten hamn.

I 2019 og 2020 er det kartlagt flystøy og arbeid med å gjennomføre støyreducerande tiltak på bygningar i tråd med reguleringsplan på Ørland flystasjon.

Sektoren gir eit viktig bidrag til samfunnet ved å ta vare på kulturminne og kulturmiljø, leggje til rette for bruk og formidle verdiar til allmenta. Talet på besøkjande på nasjonale festningsverk var totalt 4,2 millionar i 2018. Forsvarssektoren

har òg gjennomført kartlegging og sikring av kulturminne og naturverdiar i område som er i bruk av Forsvaret.

Plan for vidare arbeid

Miljørydding av utrangerte skyte- og øvingsfelt som blir ført tilbake til sivile formål, og opprydding i aktive felt for å hindre spreining av forureining til grunn og vassdrag blir førte vidare i 2021.

Gjennomføring av resterande tiltak for å fase ut fossil olje til oppvarming blir ført vidare i 2021 og vil då vere koordinert med større infrastrukturtiltak.

Det vil bli gjennomført tiltak for å følgje opp utbygging i tråd med ny reguleringsplan og miljøkrav ved Ørlandet flystasjon, Narvik og Harstad lufthamn og Evenes flystasjon.

8.1.5 Helse- og omsorgsdepartementet

Miljøområde, miljømål og miljøutfordringar

Helsedirektoratet, Folkehelseinstituttet og fylkesmennene er rådgivarar for sentrale og lokale helsestyresmakter, greier ut og tek del i overvaking av miljøforureining. Etter folkehelselova har kommunane ansvar for å sikre befolkninga mot skadelege faktorar i miljøet.

Direktoratet for strålevern og atomtryggleik (DSA) har direktoratsoppgåver for Klima- og miljødepartementet innanfor området radioaktiv forureining og anna stråling i det ytre miljø. DSA har vidare ansvar for fagleg utgreiingsarbeid, for tilsyn med radioaktiv forureining og for å koordinere nasjonal overvaking av radioaktiv forureining i det ytre miljø, i tillegg til internasjonale oppgåver.

Mattilsynet arbeider for miljøvennleg produksjon av trygge næringsmiddel og trygt drikkevatt. For å få størst mogleg samfunnsmessig verdiskaping ut av avgrensa ressursar er det vesentleg å leggje vekt på kvalitet, plante- og dyrehelse og omsynet til miljøet.

Helse- og omsorgsdepartementet forvaltar statens eigarskap av dei regionale helseføretaka, som igjen er eigar av helseføretaka i landet. Som det blir uttrykt i Meld. St. 8 (2019–2020) Statens direkte eierskap i selskaper — Bærekraftig verdiskaping, er staten oppteken av at verksemda til selskapa er ansvarleg. Det inneber å identifisere og handtere risikoen selskapet påfører menneske, samfunn og miljø. Omsynet til berekraft og ansvarleg verksemd er reflektert i statens forventningar til selskapa og korleis staten følgjer opp selskapa.

Departementet har i styringsbodskapen til dei regionale helseføretaka bedt om at spesialisthelsetenesta har ei heilskapleg tilnærming til klima- og miljøutfordringane. Miljøarbeidet i spesialisthelsetenesta blir koordinert gjennom eit samarbeidsutval mellom dei fire helseregionane. Alle dei regionale helseføretaka er representerte med ein medlem i samarbeidsutvalet. I tillegg har Sjukehusbygg HF, Sjukehusinnkjøp HF, vernetenesta og tilitsvalde ein representant kvar. Dei fire regionane har også kvar si miljøfaggruppe der alle helseføretak er representerte.

Rapport for 2019

Det blir årleg utarbeidd ein felles årsrapport for samfunnsansvar i spesialisthelsetenesta, «Spesialisthelsetjenestens rapport for samfunnsansvar». Rapporten handlar om klima og miljø, menneskerettar, arbeidstakarrettar og antikorrupsjon. Rapporten er utarbeidd av interregionalt samarbeidsutval for klima og miljø i spesialisthelsetenesta og omfattar helseføretaka i dei fire regionane i tillegg til dei felleseigde selskapa (Sjukehusbygg HF, Sjukehusinnkjøp HF, Luftambulansetenesta HF, Nasjonal IKT HF, Helsetenestas driftsorganisasjon for nødnett HF og Pasientreiser HF).

Alle helseføretak i landet er miljøsertifiserte i samsvar med NS-EN ISO 14001. Det inneber at ei samla spesialisthelseteneste arbeider systematisk med å forbetre eigen miljøprestasjon. Gjennom rapporten for samfunnsansvar blir det også lagt fram ein felles klimarekneskap for helseføretaka i landet. Klimarekneskapen medverkar til å setje søkjelyset på å redusere forbruk av ressursar.

Plan for vidare arbeid

I føretaksmøte i januar 2020 blei det stilt krav til dei regionale helseføretaka om å vidareutvikle det eksisterande arbeidet med ansvarleg verksemd og klimarekneskapen og å sørgje for at den nasjonale rapporten om spesialisthelsetenesta sitt arbeid med ansvarleg verksemd blir publisert årleg.

8.1.6 Justis- og beredskapsdepartementet

Svalbard

Regjeringas mål om å bevare Svalbards særeigne villmarksnatur ligg til grunn for miljøvernpolitikken på Svalbard. Svalbardmiljølova av 15. juni 2001 med tilhøyrande føresegner tek vare på denne målsetjinga. Ein stor del av verksemda til

Sysselmannen på Svalbard er knytt til miljøvernrelatert arbeid. I Sysselmannens organisasjon er det samla både politifagleg og miljøvern fagleg ekspertise. Dette legg til rette for ei effektiv etterforsking av miljøkriminalitet og for eit godt fagleg informasjonsarbeid.

Lokalt er svalbardmiljølova med føresegn viktige verktøy for å ta vare på miljømåla. Sysselmannen skal i miljøforvaltninga ta omsyn til endringar i klima, aktivitet og tilførsel av forureining og sikre at lokal verksemd skjer innanfor rammer som sikrar at den samla belastninga på artar og økosystem ikkje blir for stor. Samstundes skal det leggjast til rette for bruk som er i samsvar med måla for bevaring av naturen på Svalbard.

Ei viktig oppgåve for sysselmannen er å halde oppsyn med og avdekkje eventuelle brot på føresegnene om vern av Svalbards natur- og kulturmiljø. Klimaendringane fører til stadig mindre utbreiing av sjøis, som er leveområde for artar som er avhengige av is, som isbjørn og sel. Dokumentasjon av utviklinga innan ferdsel og anna verksemd er viktig for å målrette tiltaka.

Sysselmannen legg vekt på rask og effektiv etterforsking og oppklaring av moglege straffbare forhold. Svalbard og Longyearbyen vil på grunn av auka aktivitet få større betydning som base for beredskap mot forureining. Kystverket har ansvaret for oljevernberedskapen i området, med Sysselmannen som lokal ressurs. Lange avstandar og arktisk klima gjer det vanskeleg å handtere oljeutslipp i området. Førebyggjande tiltak for å unngå slike hendingar er derfor svært viktige. Det er forbod mot bruk av tungolje som drivstoff i dei store verneområda på Svalbard. For å redusere risikoen for hendingar med miljøskade til følgje er det ei statleg losteneste for all skipsfart i farvatna på Svalbard på same måte som på fastlandet. Ut frå lokale forhold er det gjort enkelte tilpassingar i reglane.

Miljødirektoratet på Longyearbyen lokalstyre eit reinsekrav på kolkraftverket i Longyearbyen (ikkje for CO₂). Arbeidet med å etablere reinseanlegget blir fullført med venta heilårseffekt i 2016. Prosjektet er fullfinansiert over svalbardbudsjettet i perioden 2012–2014. Utviklinga i utslepp frå kolkraftverket er som følgjer: Utslepp av SO₂ og støv frå kraftverket har gått dramatisk ned. Forbruk av kol har auka årleg sidan 2012 og medfører auka CO₂-utslepp.

Miljødirektoratet har gitt pålegg om å greie ut reinsing av utsleppa til luft for kolkraftverket i Barentsburg.

Politi- og lensmannsetaten

Politiets viktigaste oppgåver innanfor miljøvern er å kjempe mot miljøkriminalitet gjennom førebyggjande verksemd, etterforsking med høg kvalitet og adekvat reaksjon. Som det kjem fram i stortingsmeldinga om miljøkriminalitet (Meld. St. 19 (2019–2020)) inneber førebygging på miljøområdet særleg gjensidig informasjonsdeling med relevante samarbeidsaktørar, slik at alle kan setjast i stand til å setje i verk nødvendige tiltak på eige ansvarsområde. Politiets samarbeidspartnarar i miljøforvaltninga må difor involverast både lokalt og sentralt.

Når det gjelder avdekking av miljøkriminalitet vil regjeringa vidareføre felles aksjonar mellom politi og miljøstyresmakter og vurdere bruk av slike aksjonar på fleire miljøkriminalitetsområde enn i dag. Tolletaten vil også måtte inngå i eit slikt samarbeid ved grensekryssande kriminalitet.

8.1.7 Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Beskriving av miljøområde, miljømål og miljøutfordringar

Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider for berekraftig planlegging og byutvikling med utgangspunkt i plan- og bygningslova. Dette inneber mellom anna å sikre ein berekraftig bystruktur gjennom effektiv arealbruk, høg kvalitet i byrom og uteareal, og klima- og miljøvennleg transport. Grunnleggjande infrastruktur i form av gode kart- og geodata er viktig i arbeidet med å sikre god arealbruk og for å møte utfordringane med auka flaumar og tilrettelegging for betre handtering av overvatn.

Bygningsregelverket skal syte for at bustader og bygg er sikre, energieffektive og miljøvennlege. Energieffektivisering i bustader og andre bygg er viktig for å redusere det totale energibehovet.

Planlegging og avgjerder i medhald av plan- og bygningslova påverkar de fleste område i Noreg, både geografisk og fagleg. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har eit godt samarbeid med andre departement, inkludert Klima- og miljødepartementet, for å sikre nasjonale interesser innanfor ansvarsområda til dei ulike departementa. Kommunal- og moderniseringsdeparte-

mentet har eit særleg søkjelys på strandsona, som framleis er eit utfordrande område trass i at det i meir enn 50 år har vore byggjeforbod etter plan- og bygningslova.

Det er kommunesektoren som står for det mest vesentlege av planlegginga i Noreg, og som skal avvege dei ulike omsyna i planlegginga. Det er følgjeleg primært kommunane som har ansvar for å sikre klima- og miljøomsyn som del av ei heilskapleg planlegging. Sektorstyresmaktene si oppgåve er å sikre at viktige regionale og nasjonale interesser blir tekne omsyn til i den kommunale planlegginga. Dersom statlege og regionale styresmakter meiner at interessene dei er sette til å sikre ikkje blir tilstrekkeleg tekne vare på i kommunale planar, kan de fremje motsegn. Spørsmålet blir då avgjort av Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

God arealplanlegging er heilt sentralt for å ta vare på miljøverdiar og for å kunne kutte utsleppa av klimagassar. Statlege planretningslinjer for samordna bustad-, areal- og transportplanlegging er eit sentralt verkemiddel. Regjeringa legg òg vekt på byvekstavtaler, der det blir brukt store midlar for å sikre at befolkningsveksten i dei største byane ikkje medfører auka persontransport med bil. Klimaeffekten av ressursbruken på dette området blir rapportert av Samferdselsdepartementet.

Omdisponering av skog og myr til andre formål medverkar til klimagassutslepp og har negative konsekvensar for naturmangfald og økosystemtenester. Omdisponering av jordbruksareal kan auke presset på nydyrking av karbonrike areal som skog og myr. I samsvar med Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging 2019–2023 skal kommunane og fylkeskommunane i arealplanlegginga leggje vekt på arbeidet med å redusere utslepp frå arealbruksendringar. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for statens byggje- og eigedomspolitik i sivil sektor. Målet med statleg eigedomsforvaltning er at statlege verksemdar har effektive lokale som støttar formålet med verksemda, og at statleg eigedomsforvaltning er verdibevarande, berekraftig og effektiv. Staten har betydelege areal til rådvelde, og statleg eigedomsutvikling handlar mykje om modernisering og ressursutnytting i eksisterande bygningsmasse. Ved leige av lokale i marknaden, statleg eigedomsforvaltning og i tidlegfasen av statlege byggjeprojekt, skal grundige behovsanalysar, strategiske arealplanar og gevinstrealiseringsplanar leggast til grunn. Det er eit stort potensial for å redusere statens areal- og investeringsbehov gjennom god utgreiingspraksis. Dette gjeld også

for dei mange prosjekta under terskelverdi for KS-ordninga.

Utvikling og tilpassing av eksisterande eigedom framfor å byggje nytt, kan gi store miljøgevinstar. Statsbygg arbeider derfor med revitalisering og optimalisering av funksjonalitet og løysingar i eksisterande bygningsmasse.

Energi, miljø og klima er viktig innanfor alle verksemdsområde i Statsbygg. Regjeringa sitt mål om reduserte klimagassutslepp krev høg miljøfagleg kompetanse om lokalisering og konseptval, og gjennomføring av betydelege tiltak i byggjeprosessen og i eigedomsforvaltninga. Målet med regjeringas regional- og distriktpolitikk er regional balanse gjennom vekstkraft, likeverdige levekår og berekraftige regionar i heile landet. Ein berekraftig region har ei balansert befolkningssamanstelling og forvaltar menneskelege ressursar og naturressursar for utvikling og verdiskaping no og i framtida. Næringsliv og samfunnet elles skal kunne tilpasse seg endra føresetnader i økonomiske, sosiale og klima- og miljømessige rammevilkår. Måla for Kommunal- og moderniseringsdepartementets distrikts- og regionalpolitiske tilskot legg vekt på eit vekstkräftig næringsliv og verdiskaping i attraktive arbeidsmarknader over heile landet, regional utvikling over landegrensene og i nordområda og styrkt utviklingskapasitet og velfungerande tenestetilbod i distrikta.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for digitaliseringspolitikken til regjeringa og sektoransvaret for ekompolitikken. Digitalisering kan medverke positivt til å redusere klimaavtrykket gjennom smart bruk av teknologi i sektorar som transport, bygg, energi og andre. Dette arbeidet blir utført under samleomgrepet smarte byar og samfunn. Samtidig kan digitalisering, med sitt behov for energi, medverke til å auke klimaavtrykket. Dette kan avhjelpast ved å stille krav til energieffektivitet og energimiks i datasentera. Arbeidet med grønne datasenter blir utført som et ledd i ekompolitikken.

Rapport for 2019

Rundskriv H-5/18 «Samfunnssikkerhet i planlegging og byggesaksbehandling» og «Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpassing» blei begge vedtekne i 2018. I 2019 har det vore arbeidd med formidling og rettleiing, rundskriv og retningslinjer. Det har særleg vore arbeidd med vidareutvikling av lovverket (klima, overvatn) og ulike verktøy som arealprofilar, arealdataverktøy og klimagassrekneskap.

I juli 2020 gav Kommunal- og moderniseringsdepartementet ut rundskriv H-6/20 «Etablering av ladepunkter og ladestasjoner for elbiler – forholdet til plan- og bygningsloven mv.». Rundskrevet skal gjere det enklare å etablere fleire ladestasjonar og sørge for at byggjesaksbehandlinga blir så enkel som mogleg.

Ulike låne- og tilskotsordningar i Husbanken medverkar til fleire bustader og bygg med kvalitetar utover krava i byggt teknisk forskrift, mellom anna på energi. 1. januar 2020 tok ny forskrift om lån frå Husbanken til å gjelde. Grunnlånet er erstatta med tre nye låneordningar, under dette lån til bustadkvalitet. Ny forskrift om lån til bustadkvalitet skal fremje miljø og tilgjengelegheit i nye bustader. Det kan givast lån til oppføring av bustader med godt inneklima og miljøvennlige materiale og byggemetoder. For eksisterande bustader blir det gitt lån til å fremje viktige bustadkvalitetar som energieffektivitet og tilgjengelegheit.

Kostnadseffektivisering, digitalisering, arealutvikling, sirkulærøkonomi og vektlegging av klima og miljø generelt, har prega Statsbyggs aktivitetar i 2019. I 2019 blei program for arealutvikling avslutta. Programmet har etablert eit metodeverk og ei kunnskaps- og formidlingsplattform for arbeidet med modernisering og optimalisering av statens lokalbruk. Programmet blir følgt opp av forskings- og utviklingsprosjekt.

Riktig lokalisering av statlege verksemder skal gi låg miljøbelastning og styrkje stadutvikling. Lokalisering blir vurdert både i statlege byggeprosjekt og når staten skal leige i marknaden. I 2019 blei det mellom anna gjennomført lokaliseringsutgreiingar for nytt Oslo fengsel og nytt politihus i Bergen.

Statens byggeprosjekt blir gjennomført ved utlysning av konkurransar i marknaden. Det gjeld både prosjektering og bygging. Grundige avgjerdsgrunnlag er viktige for å oppnå anskaffingar av god kvalitet, og for at staten skal ha effektive og berekraftige lokale. Anskaffingane skal også medverke til innovasjon og utvikling av næringa.

Miljøstrategien for 2019–2020 skal saman med Statsbyggs miljøstyringssystem medverke til å kunne levere berekraftige byggeprosjekt. Miljøstrategien har tre satsingsområde: klima, sirkulærøkonomi og lokalmiljø. Det er oppretta eit utviklingsprosjekt for å kunne gjere gode kostnad–nytte-vurderingar av miljøtiltaka i eit livsløpsperspektiv.

For porteføljen av byggeprosjekt har Statsbygg som mål å redusere klimagassutsleppa med

40 pst. målt mot minstekrav i byggt teknisk forskrift og standard materialval i norsk byggenæring. Klimagassutsleppa for byggeprosjekt som var i byggefase i 2019 blei redusert med 36 pst. når utslepp frå materiale til prosjekta og utslepp frå energi i drift over det normerte livsløpet til bygga på 60 år er inkludert i reknestykket.

Frå 2017 og 2018 blei passivhusnivå standard, både for bygga Statsbygg prosjekterer, og for bygga som blir ferdigstilte. Tilsvarende er delen nybyggeprosjekt med energimerke A i energimerkeordninga aukande og ligg på om lag 2/3 av ferdigstilte nybyggeprosjekt dei siste åra. Det blir jobba systematisk med å auke avfallssortering på byggeplass, og i 2019 var gjennomsnittet 88 pst., mot forskriftskravet på 60 pst. For prosjekta i byggefase i 2019 var 30 pst. av areal under oppføring under miljøsertifisering etter BREEAM-NOR nivå excellent.

Berekraft er omtalt i dei overordna planane og strategiane til fylkeskommunane, til dømes regional plan, som styrer verksemda i fylkeskommunane. Fylkeskommunane og kommunane har ifølgje førebels rapportering gitt tilsegn for 80,8 mill. kroner til ulike typar miljøfremjande tiltak frå dei distrikts- og regionalpolitiske tilskota i 2019.

Innovasjon Noreg (IN) forvaltar bedriftsretta låne- og tilskotsordningar i distrikta på oppdrag av fylkeskommunane. I selskapets strategi er berekraft spesielt vektlagt. Prosjekt som skal motta finansiering frå IN blir vurderte opp mot tre berekraftsdimensjonar: økonomi, miljø og samfunnseffektar av prosjektet. IN har laga ein rettleiar for heilskapleg vurdering av berekraft i finansieringssaker. Dersom eit prosjekt er vurdert å ha negativ miljø- eller samfunnseffekt, får ikkje prosjektet finansiering. 47 pst. av løyvde beløp gjekk til prosjekt med positiv miljøeffekt for oppdraga i 2019. Bioøkonomiordninga i IN skal medverke til auka verdiskaping og berekraftig omstilling av norsk næringsliv ved å utnytte det marknadspotensialet som bionæringane representerer basert på ressursar frå hav, jord og skog. Ordninga er ei oppfølging av regjeringas bioøkonomistrategi. IN rapporterer at det er høg etterspørsel etter verkemiddel innanfor bioøkonomi, og at programmet har resultert i fleire prosjekt som utnyttar biologiske ressursar betre.

Noreg deltek i EUs grenseoverskridande samarbeid gjennom Interreg-programma. Alle Interreg-programma Noreg deltek i, har smart, berekraftig og inkluderande vekst som overordna mål. Om lag 40 pst. av dei norske Interreg-midlane blei i 2019 nytta til innsatsområde knytte til lågkarbon-

økonomi, risikohandtering ved klimaendringar, beskytting av miljø og berekraftig transport.

Offentlege anskaffingar skal innrettast slik at dei medverkar til å redusere skadeleg miljøpåverknad og fremje klimavennlege løysingar der det er relevant. I dette inngår å utvikle verktøy og rettleiingar om korleis miljøomsyn kan sikrast i anskaffingsprosessane. Digitaliseringsdirektoratet (tidlegare Difi) hadde fram til 1. september 2020 eit særskilt ansvar for arbeid med miljø- og klimaomsyn og livssyklus kostnader i offentlege anskaffingar⁵.

I 2019 gjennomførte Digitaliseringsdirektoratet, på oppdrag frå Klima- og miljødepartementet, eit pilotprosjekt retta mot dei seks toppleiargruppene i miljø- og klimasektoren. Målet for prosjektet var å auke kompetansen til toppleiarar om anskaffingar som strategisk verkemiddel for å nå verksemdsmål, oppnå effektivisering og kostnadsinnsparing og auke innovasjonstakts. Erfaringsrapport frå piloten blei ferdigstilt våren 2020.

For å nå ut til innkjøparane i kommunane vidareførte Digitaliseringsdirektoratet i 2019 samarbeidet med KS og Miljødirektoratet om regionale klimasamlingar. Direktoratet arrangerte ei klimasamling på Sørlandet der alle Agder-kommunane deltok, og ei samling i Innlandet der dei aller fleste kommunane i området var representerte. Direktoratet mottok ei aukande mengd førespurnader om å halde presentasjonar og medverke med opplæring i ulike nettverk og arrangement i 2019. Direktoratet innleidde også to internasjonale samarbeid i 2019, eitt om sirkulære anskaffingar og eitt med dei andre nordiske landa om anskaffingar av utsleppsfri levering av varer og tenester. Samarbeid mellom fleire aktørar gir større marknader for leverandørane og dermed betre grunnlag for å utvikle nye teknologiar og nye løysingar. I 2019 starta direktoratet også opp arbeidet med regjeringas handlingsplan for grøne og innovative anskaffingar på oppdrag frå Klima- og miljødepartementet. Handlingsplanen blir ferdigstilt hausten 2020 og vil leggje føringar for arbeidet framover.

Plan for vidare arbeide

Regjeringa tek sikte på at energikrava i byggtেকnisk forskrift TEK17, som allereie er strenge, skal utviklast ytterlegare som følgje av mellom anna klimaforliket. Det er ei rekkje omsyn som må vur-

derast når energikrava skal vidareutviklast, mellom anna byggjekostnader, driftskostnader, miljøkonsekvensar, korleis energikrava påverkar andre byggkvalitetar og samspelet med energisystemet. Regjeringa arbeider òg med oppfølging av oppmodingsvedtak 716 og 717 frå stortingssesjonen 2016–2017, som handlar om tilrettelegging for lading av elbil i bygg, under dette i eigarseksjonssameige og burettslag, jf. Dokument 8:70 S og Innst. 315 S (2016–2017). For nærmare omtale sjå Prop. 1 S (2020–2021) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har starta eit arbeid for å utvikle ein heilskapleg strategi for bygg og eigedom i statleg sivil sektor. Det blir teke sikte på å leggje fram strategien i 2021. Blant temaa som skal vurderast, er klima/miljø og energi.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider med å «samle» ulike typar klimagassrekningskapar, for bygningar, for arealtypar og for transport, i ein samla modell som kan brukast for å anslå samla utsleppsverknader av eit forslag til plan. Dette kan brukast som eit utgreiings- og avgjerdsverktøy eller for å gi grunnlag for å stille presise krav til klimagassutslepp i planprosessar.

Statsbygg arbeider aktivt for auka digitalisering i byggje- og eigedomsnæringa. Dette skjer i samarbeid med næringa og ulike kunnskapsmiljø. Ved å stille krav til konsulentar, prosjekterande og entreprenørane i statens anbuds konkurransar er Statsbygg ein pådrivar for digitalisering og innovasjon i byggje- og eigedomsnæringa. Statsbygg tek sjølv i bruk nye digitale løysingar for å medverke til rasjonell drift, god arealutnytting og energisparing. Digitaliseringa gir òg høve til betre informasjon til brukarar og andre som blir påverka, samtidig som det gir meir effektive interne arbeidsprosessar. Fleire digitaliseringsprosjekt er i gang med formål om å redusere klimabelastninga, både i byggjeprosjekta og i eigedomsforvaltninga.

Smartby-utvikling i Noreg er omtalt i Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital Agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*, og Kommunal- og moderniseringsdepartementet følgjer opp dette saksområdet. Omgrepet smarte byar har fått aukande merksemd dei seinaste åra. Framveksten av desse omgrepa er knytt til globale trendar som urbanisering/fortetting, behov for å utnytte ressursane betre, klimautfordringar, digitalisering og demografiske endringar. Det finst ikkje nokon etablert eller fastlagd definisjon på kva omgrepet smarte byar inneber, men arbeidet med smarte byar er gjerne kjenneteikna gjennom fellestrekk ved utfordringane ein prøver å løyse (til dømes

⁵ Ansvar for offentlige anskaffelser herunder miljøhensyn i offentlige anskaffelser blei fra og med 1. september 2020 har overført til Direktoratet for forvaltning og økonomistyring.

klimaproblematikk/urbanisering), måla ein ønskjer å oppnå (til dømes betre ressursutnytting, effektivisering/kvalitet), og verktøya ein bruker for å oppnå dei (til dømes ny teknologi og sterkare innbyggjarinvolvering).

Det å utvikle smarte byar og smarte samfunn er sektorovergripande. Det er vanleg at mellom anna følgjande område blir knytte til smartby-omgrepet: transport/mobilitet, energi, bygg, tekniske tenester (vatn og avløp/renovasjon) og velferdstenester. Fleire av områda som ofte blir knytte til utvikling av smarte byar, har stort potensial for å utvikle meir klimavennlege løysingar. Dette gjeld spesielt transport (både land og sjø), bygg og energi. På oppdrag frå Kommunal- og moderniseringsdepartementet har Agenda Kaupang tidlegare gjennomført ei kartlegging av arbeidet med smarte byar i kommunar, og dette har gitt betre innsikt. Rapporten viser at den viktigaste motivasjonen kommunane har for å satse på smarte byar, er å løyse klima- og miljøutfordringar.

Det vil i samband med oppdatering av Noregs datasenterstrategi bli undersøkt korleis det i endå større grad kan leggjast til rette for at datasenterindustrien skal bli grønar, til dømes gjennom å identifisere hindringar i regelverket som står i vegen for å ta i bruk fornybare løysingar. Arbeidet med datasenterstrategien vil mellom anna omfatte å vurdere relevante tiltak i verkemiddelapparatet for ytterlegare å styrkje norske datasenters klimastrategi, til dømes tiltak for effektiv bruk av spillvarme og initiativ for å sikre karbonnøytrale reserveløysingar for energi.

8.1.8 Kulturdepartementet

Beskriving av miljøområde, miljømål og miljøutfordringar

God forvaltning av kulturminne i form av bygningar og anlegg, i hovudsak enkeltbygningar og bygningsmiljø, men òg tekniske og industrielle kulturminne, bergkunst og kulturlandskap, og kulturminne i form av kyrkjer og gravplassar utgjer Kulturdepartementets bidrag til regjerings samla klima- og miljøpolitikk.

Nasjonalt pilegrimsenter er ein del av verksemda Nidaros domkirkes restaureringsarbeider (NDR) og fungerer som pådrivar og koordinator for den nasjonale pilegrimssatsinga, som skal oppfylle målsetjingar innanfor både kyrkje, kultur, næring og miljø. Pilegrimsarbeidet ved NDR skal medverke til ei miljøvennleg og skånsam form for reiseverksemd og til utvikling av næringsverk-

semd og eit berekraftig reiseliv langs Pilegrimsleia. Pilegrimsferdsel er «grøn» turisme og saman med andre initiativ utgjer miljøaspektet ein sentral og viktig del av pilegrimssatsinga, både for miljøet, dei ulike aktørane og for pilegrimane sjølv, jf. NDRs langtidsplan for den nasjonale pilegrimssatsinga «Veien fram mot 2037 – Langtidsplan 2020–2037». Pilegrimssatsinga skal leggje FN's 10 berekraftsprinsipp for reiseliv til grunn for arbeidet, med mellom anna spesiell vekt på å respektere, vidareutvikle og framheve lokalsamfunnets historiske kulturarv, autentiske kultur, tradisjonar og særpreg, å minimere forureining av luft, vatn og land (inkludert støy) frå reiselivsbedrifter og turistar og å minimere genereringa deira av avfall og forbruk av knappe og ikkje-fornybare ressursar.

Kulturdepartementet føreset at mottakarar av spelemidlar til anlegg for idrett og fysisk aktivitet ser til at føresegnene i plan- og bygningslova og aktuelle forskrifter, også når det gjeld klima- og miljørelaterte saker, blir følgde.

Rapport for 2019

Bevarings- og formidlingsarbeidet som musea gjer, medverkar til å spreie kunnskap om og oppleving av samanhengar og endringar i dei natur- og kulturbaserte miljøa som omgir oss. Musea rapporterer om ca. 5 000 kulturhistoriske bygningar i 2019.

Norsk kulturråd forvaltar tilskotsordninga for sikringstiltak ved musea. Over ordninga blei det for 2019 gitt tilskot på 9 mill. kroner til 49 sikringstiltak ved 23 museum. Det blir gitt tilskot til å førebyggje øydeleggingar ved mellom anna brann, tjuveri, hærverk og naturskade.

8.1.9 Kunnskapsdepartementet

Målet for Kunnskapsdepartementet (KD) sitt arbeid på klima- og miljøområdet er at utdanning og forskning skal medverke til berekraftig utvikling og omstilling til lågutsleppssamfunnet gjennom utvikling og formidling av kunnskap som bidrar til ny innsikt, gode løysingar og folk med gode dugleikar.

Formidling av kunnskap og gode haldningar til miljøet er ein integrert del av det pedagogiske opplegget i barnehagane og skulane. Grunnlaget for gode haldningar blir skapt i oppveksten, og det er derfor viktig at natur og miljø òg er ein naturleg del av verksemda i barnehagane og skulane. Miljøforskning er støtta gjennom ulike satsingar og program i Forskingsrådet. I tillegg finansierer òg

universiteta og høgskulane mykje miljø- og klima-relevant forskning over grunnløyvinga si.

Rapport for 2019/2020

I 2019 var regjeringas samla finansiering av forskning på klima- og miljøområdet gjennom Forskingsrådet anslått til 3 mrd. kroner. Tala omfattar forskning finansiert gjennom alle Forskingsrådets verkemiddel, også dei som ikkje er særskilt retta mot miljø og klima. Den målretta innsatsen på klima og miljø var om lag 1,8 mrd. kroner. Kunnskapsdepartementet bidreg gjennom fleire av Forskingsrådets verkemiddel, under dette til store program som KLIMAFORSK og til Senter for Klimadynamikk ved Bjerknessenteret i Bergen (25 mill. kroner).

Prosjektet «Arven etter Nansen» blir og finansiert over Forskingsrådets budsjett. Raske klima- og miljøendringar i nord aukar behovet for kunnskap om sentrale og nordlege delar av Barentshavet. Dette er eit samarbeidsprosjekt mellom dei sentrale norske forskingsinstitusjonane på feltet, og det er venta å gi kartlegging og forskning av høg kvalitet. «Arven etter Nansen» er Noregs største marine forskingsprosjekt med eit totalbudsjett på 740 mill. kroner. Kunnskapsdepartementets årlege bidrag er 60 mill. kroner.

Bidrag til EUs rammeprogram Horisont 2020 er òg viktig. Der er klima og berekraftig utvikling eit gjennomgangstema. 60 pst. av budsjettet i Horisont 2020 skal gå til forskning som medverkar til berekraftig utvikling, og minst 35 pst. skal gå til klimarelatert forskning.

I samband med krisepakke 3 med økonomiske tiltak i møte med virusutbrotet, jf. Prop. 127 S (2019–2020), er det prioritert 110 mill. kroner over Kunnskapsdepartementets budsjett til tiltak som mellom anna skal fremje det grøne skiftet, retta spesielt mot område og prosjekt av relevans for næringslivet og der næringslivet er hardt ramma av krisa. Dette skal både støtte opp under forskings- og utviklingsaktivitet som er sett på vent på grunn av pandemien og styrkje norsk konkurransekraft på lang sikt. Tiltaka er mellom anna retta mot kommersialisering av forskning, regionale forskingsfond og forskning for det grøne skiftet.

Regjeringa har i perioden 2015–2020 tildelt 752 mill. kroner til prosjekt som skal oppgradere eksisterande areal i universitets- og høgskulesektoren. Dette er ei meir klimavennleg løysing enn å oppføre nye bygg. Eit kriterium for å søkje midlar gjennom ordninga er at institusjonen sjølv stiller med minst like mykje eigenkapital som det belø-

pet prosjektet deira blir tildelt. Vidare skal søknaden vere styregodkjend og i tråd med institusjonens campusutviklingsplan eller masterplan, der miljøomsyn normalt er sikra. Enkelte av prosjekta det er søkt om støtte til, har også ein utpreget klimaprofil, til dømes eit prosjekt ved Høgskolen i Vestlandet som er tildelt midlar for å innreie eit klimahus ved campusen deira i Bergen.

I samband med krisepakke 3 (Prop. 127 S (2019–2020)) har regjeringa sørgd for 250 mill. kroner til tilskot til oppgradering av studentbustader. Gjenbruk og oppgradering av eksisterande busetnad er viktige klima- og miljøtiltak.

Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høgare utdanning (Diku) har på oppdrag frå Kunnskapsdepartementet gått i gang med å utvikle et indikatorsett som vurderer kor miljø- og klimavennleg drifta ved institusjonane i universitets- og høgskulesektoren er. Eit første forslag til grøne indikatorar blei sendt ut på høyring i februar 2020. Vidare progresjon i dette arbeidet er stansa inntil vidare på grunn av covid-19. Landets universitet og høgskular arbeider kontinuerleg med miljø- og klimatiltak i kjerneverksemda si gjennom måten forskning blir utforma og utdanningsinnhaldet innretta på, og gjennom innovasjon og samfunnskontakt.

Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høgare utdanning (Diku) tildelte 100 mill. kroner i 2020 til fleksibel utdanning. Studietilbod som dekkjer behov knytte til grønt skifte var eitt av dei prioriterte fagområda. I revidert nasjonalbudsjett 2019 og ordinært budsjett 2020 tildelte regjeringa midlar til 90 nye studieplassar innanfor berekraftøkonomi og studieprogram innanfor teknologi/grønt skifte.

Plan for vidare arbeid

Langtidsplanen for forskning og høgare utdanning 2015–2024 gir dei politiske føringane for Kunnskapsdepartementets satsing på dette området. Langtidsplanen har tiårige mål og prioriteringar, men meir konkrete mål for innsatsen i den første fireårsperioden, der regjeringa forpliktar seg til å følgje opp prioriteringane i dei årlege statsbudsjetta. Utdanning, forskning og innovasjon som kan hjelpe oss å nå klimamåla, er prioritert vidare framover. I den reviderte langtidsplanen er derfor klima, miljø og miljøvennleg energi ei av dei fem langsiktige prioriteringane.

Kunnskapsdepartementet vil i samarbeid med Diku, og i dialog med sektoren, finne ei formålstenleg tilnærming for det vidare arbeidet med grøne indikatorar.

8.1.10 Landbruks- og matdepartementet

Beskriving av miljøområde, miljømål og miljøutfordringer

Norsk landbruk tilbyr forbrukarane mat som er produsert på ein helse- og miljøvennleg måte, forvaltar store innmarks- og utmarksområde med tilhøyrande natur-, kultur- og friluftsverdiar og forsyner samfunnet med fornybare byggjemateriale og energi. Berekraftig landbruk er eit av hovudmåla i politikken til Landbruks- og matdepartementet (LMD). Miljøsatsinga i jordbruket skal medverke til å redusere miljøbelastninga frå jordbruket og til å betre miljøtilstanden og auka skjøtsel og istandsetjing av jordbrukets kulturlandskap.

Berre 3 pst. av arealet i Noreg er dyrka mark i bruk som jordbruksareal, i tillegg er det beitebruk i kulturlandskap, fjell og skog. Det er viktig å ta vare på gode jordbruksareal og matjord. Samstundes må jordvernet balanserast mot behova til storsamfunnet. Regjeringa la i 2015 fram ein nasjonal jordvernstrategi for å redusere omdisponeringa av dyrka jord, og omdisponeringa har gått ned dei siste åra. Aktiv drift i landbruket er den viktigaste føresetnaden for å ta vare på kulturlandskapet. Kulturlandskap forma av landbruket er viktige for identitet og tilknytning. Kulturlandskapet gir ei ramme for satsingar på kultur, lokal mat, friluftsliv, busetjing og turisme og er leveområde for mange artar av planter og dyr.

Jordbrukslandskapet sitt mangfald og kombinasjon av natur- og kulturverdiar er ein karakteristisk og viktig del av landskapet i Noreg. Variasjonen i kulturlandskapet må haldast ved like, og ei målretta forvaltning kan bidra til å nå målet om å stoppe tapet av biologisk mangfald og ta vare på kulturminne. Dei kommunale miljøverkemidla og dei regionale miljøprogramma over jordbruksavtala skal bidra til å nå dei nasjonale måla for det biologiske mangfaldet og kulturminna i kulturlandskapet. I tillegg er det viktig at kommunane forvaltar landskapsverdiane i den kommunale planlegginga og lagar planar som kan ligge til grunn for god forvaltning.

Reduksjon av vassforureining frå mellom anna avrenning av jord, næringsstoff og plantevernmidel er ein viktig del av miljøarbeidet i landbruket. Samla gjennomføring av ulike jordarbeidingstiltak, grasdekte areal m.m. i kornområda har redusert erosjonsrisikoen på dei dyrka areala, men ikkje tilsvarende det som har vore den venta verknaden av tiltaka. Undersøkingar frå NIBIO viser at meir nedbør og ustabile vintrar har gitt auka avrenning som reduserer verknaden av tiltaka. Målretta bruk av gjødsel, raskare nedmol-

ding av husdyrgjødsel og betre lagring bidreg til redusert tap av næringsstoff og utslepp til luft. Slike tiltak krev rettleiing, investering og tilskot for å auka gjennomføring for å nå måla.

All matproduksjon startar med fotosyntesen. I utgangspunktet er derfor alt jordbruk basert på omdanning og kretsløp av vatn og CO₂. Jordbruksaktivitetar, særleg husdyrhold, er òg opphav til utslepp av klimagassar, hovudsakleg i form av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Det meste av metanutsleppa kjem frå dyra si fordøying, særleg drøvtyggjarane. Resten kjem frå lagring og spreiding av husdyrgjødsel.

Skogbruket gir grunnlag for næring og arbeidsplassar over heile Noreg, samstundes som skogen er ein del av løysinga på klimautfordringane. Skogen tek opp omtrent halvparten av dei samla norske klimautsleppa. Tilveksten i skogen er mykje større enn hogsten, noko som både gir karbonbinding og auka høve til bruk av ein miljøvennleg og fornybar ressurs.

Mange raudlista artar lever i skog og kulturlandskap. God kunnskap og oversikt over det biologiske mangfaldet er nødvendig, og skog- og miljøkunnskapen gjennom skogbruksplanlegging med miljøregistreringar er hovudplattforma for eit langsiktig og miljøvennleg skogbruk.

Rapport for 2019

Miljøsatsinga i jordbruket er organisert under Nasjonalt miljøprogram, med nasjonale, regionale og lokale tiltakspakkar for å redusere erosjon og avrenning av næringsstoff, redusere utslepp til luft, hindre gjengroing og ta vare på verdifulle kulturlandskap og naturtypar. I 2019 blei det gjennomført tiltak på 20 880 føretak for 525 mill. kroner innanfor dei regionale miljøprogramma. Det var ein auke på 600 føretak som gjennomførte miljøtiltak og søkte om tilskot frå året før. Om lag 60 pst. av dei lokale midlane (Spesielle miljøtiltak i jordbruket) blei løyvde til tiltak for å fremje verdiar i jordbrukets kulturlandskap, kulturmiljø, naturmangfald og friluftsliv i 2019, mens 40 pst. av midlane gjekk til tiltak for å redusere forureining til vatn. I tillegg samfinansierer landbrukssektoren og miljøsektoren ordninga Tilskot til utvalde kulturlandskap i jordbruket. 44 område som er eit representativt utval av verdifulle jordbrukslandskap som inneheld særskilde verdiar knytte til naturmangfald og kulturmiljø var valde ut. Liknande samfinansiering er det for verdsarvområda Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyan, der verdiane i områda mellom anna er knytte til jordbru-

kets kulturlandskap og avhengige av aktiv jordbruksdrift og skjøtsel.

Utslepp av klimagassar i jordbruket var i 2018 på 4,5 millionar tonn CO₂-ekvivalentar og utgjorde om lag 8,7 pst. av dei samla norske utsleppa. Utslepp frå jordbruket er blitt redusert med 5,3 pst. frå 1990 til 2018. Redusert bruk av gjødsel og færre storfe på grunn av auka effektivitet i mjølkeproduksjonen er hovudårsakene til nedgangen i utsleppa frå jordbruket.

Nettoopptak i sektoren skog og arealbruk (LULUCF) utgjorde 23,7 millionar tonn CO₂ i 2018. Dette tilsvare nesten halvparten av dei samla norske utsleppa av klimagassar i 2018. Skog står for hovudparten av karbonopptaket i sektoren. I 2018 var det eit netto opptak i skog på 27,8 millionar tonn CO₂-ekvivalenter. Dei andre arealbrukskategoriane hadde eit nettoutslepp som tilsvare 4,5 millionar tonn CO₂. Utslepp ved arealovergangar frå skog til busetnad står for dei største utsleppa i sektoren. Det blei løyvd 38,9 mill. kroner til tilskot til skog-, klima- og energiltak i 2019. Av dette blei det avsett 24 mill. kroner til klimatiltaka tettare planting etter hogst og til gjødsling av skog. 14,9 mill. kroner blei brukte til skogplanteforedling. Av desse blei 8,8 mill. kroner løyvd til Det norske Skogfrøverks forvaltningsoppgåver og 6 mill. kroner til Det norske Skogfrøverk for å styrkje skogplanteforedling som klimatiltak i skogbruket.

Den 21. juni 2019 undertekna regjeringa og organisasjonane i jordbruket ei intensjonsavtale om kutt i klimagassutslepp og auka opptak av karbon frå jordbruket. Denne avtala skal leggjast til grunn for klimaarbeidet i jordbruket framover.

Stortinget har fastsett det årlege målet for omdisponering av dyrka mark til 4 000 dekar, og har bedt regjeringa om at målet blir nådd gradvis innan 2020. For 2019 viser KOSTRA-tala frå Statistisk sentralbyrå (SSB) at det blei omdisponert 3 617 dekar dyrka jord til andre formål enn landbruk. Dette er under jordvernmålet for tredje året på rad, og om lag på same nivå som for 2018 og 2017, då omdisponeringa av dyrka jord var på høvesvis ca. 3 600 og 3 900 dekar. For fjerde året på rad aukar talet på godkjent areal for nydyrking. I 2019 blei så mykje som ca. 28 100 dekar godkjent. Det er ca. 3 300 dekar meir enn året før, og det høgaste talet sidan KOSTRA-rapporteringa starta i 2005.

Arbeid for å redusere både bruken og risikoen ved bruk av plantevernmidlar er ein viktig del av miljøarbeidet i landbruket. Handlingsplan for berekraftig bruk av plantevernmidlar (2016–2020) er ein viktig reiskap i dette arbeidet. For

2019 blei det avsett 10 mill. kroner til å følgje opp handlingsplanen.

Bevaring og berekraftig bruk av genetiske ressursar er nødvendig for å sikre variasjon og unngå tap av sortar, artar og rasar. Svalbard globale frøkvelv er etablert av den norske regjeringa for sikker lagring av sikringskopiar av frøa i verdas genbankar. Den store tekniske oppgraderinga av frøkvelvet som starta opp i 2018, blei ferdigstilt i 2019 og gir ein vasssett framkomsttunnel, auka tryggleik og forbetra kjølesystem som samla gjer frøkvelvet betre rusta mot klimaendringar på lang sikt. I 2019, under dei pågåande arbeida blei totalt 32 572 nye frøprøver frå 7 depositørar sikra i frøkvelvet, med institusjonar frå Slovakia, Sudan og Polen som førstegongsdepositørar. Samtidig blei tilbakesending av frø frå ICARDA ferdigstilt i 2019.

Den nasjonale strategien for bevaring og berekraftig bruk av genetiske ressursar for mat og landbruk blei fastsett hausten 2019 og vil bli lagd til grunn for arbeidet med bevaring og berekraftig bruk av genetiske ressursar framover. Det blei i 2019 løyvd 7,8 mill. kroner til 62 prosjekt til tiltak som skal styrkje arbeidet med bevaring og berekraftig bruk av genetiske ressursar i jord- og skogbruket. Det blir også løyvd særskilt tilskot til bevaringsverdige husdyrrasar. Tal frå 2019 viser at det er ein auke i talet på avlsdyr av dei bevaringsverdige husdyrrasane innan storfe, sau, hest og geit.

Landbruks- og matdepartementet gav også i 2019 støtte til vidare arbeid med prosjektet Miljøregistreringer i Skog (MiS), som har utvikla eit standardisert og godt dokumentert opplegg for registrering av areal som er spesielt viktige for biologisk mangfald i skog. Det blei løyvd 4,55 mill. kroner til dette arbeidet for 2019. Registreringane gir grunnlag for miljøomsyn i skogbruket.

Stortinget har vedteke at det er inndelings- og beskrivingsystemet Natur i Noreg (NiN), som Artsdatabanken har ansvaret for, som skal brukast ved offentleg kartlegging av natur. NiN er eit verktøy for å gjere greie for variasjon i naturen, og sikrar blant annet eit dokumentert og etterprøveleg kunnskapsgrunnlag til bruk i vurderingar av bruk og vern. Landbruksdirektoratet innarbeidde i 2017 omgrepsapparatet frå NiN i MiS-kartlegginga.

Areal i økologisk drift utgjorde i 2019 om lag 4,2 pst. av det totale jordbruksarealet i Noreg. For 2019 er det ikkje utarbeidd statistikk for omsetning av økologiske varer frå daglegvarehandelen. I staden har Forbruksforskningsinstituttet (SIFO) gjort ein analyse av utviklinga i forbruket av øko-

logisk mat. Analysen viser at tre av ti et økologisk mat ein gong i veka eller oftare. Det er ein svak positiv tendens i talet på forbrukarar som rapporterer at dei kjøper økologisk mat. Omsetninga utanom daglegvare auka i 2019 i alle kanalar.

Plan for vidare arbeid

Jordbrukspolitikken skal leggjast om i meir miljø- og klimavennleg retning. I jordbruksoppgjæret 2020 heldt denne vridninga fram gjennom prioritering av klimatiltak.

Departementet vil følgje opp arbeidet med genetiske ressursar, Svalbard globale frøkvelv, og delta aktivt i dei aktuelle internasjonale prosessane under FN's organisasjon for mat og landbruk, FAO (Food and Agriculture Organization), og den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressursar for mat og jordbruk.

Det er tverrpolitisk semje i Noreg om å arbeide for å avgrense matsvinnet. Landbruks- og matdepartementet vidarefører arbeidet med å førebyggje og redusere matsvinn, mellom anna gjennom bransjeavtala om reduksjon av matsvinn med fire andre departement og matbransjen. Statistikk for matsvinn i landbrukssektoren blir rapportert inn for første gong i år (2020) til bransjeavtalas første hovudrapportering.

Handlingsplan for berekraftig bruk av plantevernmidde vil bli revidert.

Landbruks- og matdepartementet har vidareført verdsarvsatsinga Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap med 7,5 mill. kroner over Jordbruksavtala for 2021. Ordninga med utvalde kulturlandskap i jordbruket er også vidareført for 2021. Innanfor ramma av gjeldande finansiering vil ein sjå om det er mogleg å auke talet på område dei nærmaste åra.

Departementet følgjer opp Nasjonal pollinatorstrategi på fleire måtar i verkemiddelsystemet i jordbruket. Frå og med 2019 er det lagt til rette for tilskot for tilsåing og skjøtsel av soner med pollinatorvennlige frøblandingar på jordbruksareal gjennom dei regionale miljøprogramma. Element frå strategien blir følgde opp gjennom ordningane Utvalde kulturlandskap i landbruket, Handlingsplan for plantevernmidde, regionale miljøprogram, SMIL-ordninga og Klima- og miljøprogrammet. Norsk Landbruksrådgiving skal formidle kunnskap om gode tiltak for pollinerande insekt til bønder i heile landet.

Tiltaksplan for nedkjemping av skadelege frammande organismar blir følgd opp gjennom tiltak både i jordbruket og skogbruket i tråd med planen for å hindre utsetjing og spreiding av artar som

kan skade norsk natur og landbruksproduksjonen.

Ein nasjonal strategi for urbant landbruk er under utarbeiding i samarbeid med relevante sektorar leidde av Landbruks- og matdepartementet.

Skogen speler ei viktig rolle for klimaet. Regjeringa vil framleis leggje til rette for tiltak som kan ta vare på, eller styrkje karbonlageret i skog, slik at meir fornybart skogråstoff kan erstatte fossile utslepp. Det er gjort framlegg om ei samla løyving på 40,2 mill. kroner til klimatiltak i skog, som oppfølging av klimaforliket og Meld. St. 41 (2016–2017) *Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid*. Desse er skogplanteforedling, tettare planting ved forynging av skog og gjødsling av skog. For det sistnemnde tiltaket er det er bestemt at ordninga skal vurderast i 2021. Skog-, klima- og energitiltak er styrkte med 4,5 mill. kroner for 2021. Desse midlane er tenkt brukte for å styrkje løyvingane til tettare planting og gjødsling av skog som klimatiltak for å realisere ein større del av det berekna klimagasspotensialet ved desse tiltaka.

Kunnskapsoppbygging i MiS-prosjektet om biologisk mangfald og miljøregistreringar i skogbruksplanlegginga held fram i 2021. Slikt arbeid er avgjerande for å ta i bruk ny kunnskap i registrering, overvaking og forvaltning av naturmangfaldet. Landbruks- og matdepartementet vil halde fram satsinga på Landsskogtakseringa. Statistikk frå Landsskogtakseringa viser aukande volum av tre i alle dimensjonar og aldersklasser for både granskog, furuskog og lauvskog. Målingar dei seinaste åra viser også at mengda død ved aukar i norsk skog.

Regjeringa vil føre vidare ein samla pakke med miljøomsyn i skogpolitikken – løyvingar, tilskotsordningar, miljøregistreringar, miljøtiltak i skog og forskning og kunnskapsoppbygging. Saman med miljøomsyn til skognæringa, ikkje minst Norsk PEFC Skogstandard, og verkemidla i naturmangfaldlova gir dette eit godt grunnlag for at uttaket av biomasse frå skog kan aukast samtidig som det biologiske mangfaldet blir teke vare på.

8.1.11 Nærings- og fiskeridepartementet

Næringsverksemd kan ha miljøkonsekvensar som naturinngrep, tap av naturmangfald, forureining av jord, luft og vatn og utslepp av klimagassar til atmosfæren. Ein god nærings- og miljøpolitikk vil søkje å avgrense miljøkonsekvensane av næringsverksemd innanfor rammene av ei berekraftig utvikling der også omsynet til langsiktig verdiskaping blir teke vare på.

Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) arbeider for at norsk næringsliv kan utnytte mulighetene som ligg i auka vektlegging av klima- og miljømål i politikkkutforming og marknader. Ein aktiv innovasjonspolitikkk for å fremje utvikling og kommersialisering av meir miljøvennlege teknologiar og tenester, er ein viktig del av dette arbeidet. Utfordringa med å utvikle og ta i bruk meir miljøvennleg teknologi er hovudsakleg ei oppgåve for næringslivet. Oppgåva til styresmaktene er først og fremst å utforme riktige rammevilkår.

Hovuddelen av klima- og miljøinnsatsen innanfor NFDs ansvarsområde går til miljørelatert ressurs- og næringsforskning, tiltak for å stimulere til utvikling av klima- og miljøteknologi, opprydding etter gruvedrift og industri, stimulering til fornying av den norske skipsflåten slik at ein får meir miljøvennlege skip, tiltak for berekraftig forvaltning av fiskeressursar og berekraftig havbruk, tiltak for sunn og trygg sjømat og til oppbygging av kunnskap om marine ressursar.

Rapport for 2019

I 2019 gjekk 51 pst. av Innovasjon Noregs tilsegner om lån og tilskot, om lag 3,4 mrd. kroner, til miljøretta prosjekt. Tilsvarende tal for 2018 var 49 pst. og 3,5 mrd. kroner. Døme på miljøretta prosjekt er kommersialisering av miljøteknologi, betring av miljøkvaliteten på produkt eller at prosjektet fører til at verksemda blir miljøsertifisert.

I tillegg til å gi finansiell stønad til prosjekt med miljøprofil, medverkar Innovasjon Noreg òg med nettverksaktivitetar og kompetansenestar i prosjekt som har miljø som hovudinnretting. Berekraftig utvikling er eit viktig mål for fleire av næringsklyngjene i Innovasjon Noregs klyngjeprogram. I 2018 lanserte Innovasjon Noreg ei teneste for profilering av norske, grønne løysingar, kalla The Explorer. Dette er eit digitalt utstillingsvindaug for eksport av norske berekraftige løysningar som skal gi verksemdar som leverer klima- og miljøvennlege løysningar ekstra draghjelp for å lykkast i internasjonale marknader. The Explorer vart som planlagt lansert våren 2019 og hadde ved utgangen av året over 550 000 besøkjande frå over 100 land.

Klima- og miljøspørsmål og kunnskap om årsaker og verknader og løysing av problema er sektorovergripande. Forskingsbasert kunnskaputvikling på feltet er avhengig av fagleg samarbeid. Klima- og miljørelevant forskning er derfor utbreidd i satsingar som har andre hovudformål, og inngår dermed i mange av programma og ordningane som blir finansierte over Nærings- og fiskeridepartements budsjett. Miljøretta forskning innanfor marin og

maritim sektor inkluderer forskning både på miljøkonsekvensar av påverknader i marine økosystem og på korleis verksemdar innanfor desse sektorane kan drivast meir miljøvennleg.

Når Noregs forskingsråd vel ut prosjekt, blir det gjort ei vurdering av miljøverknadene av prosjekta. I porteføljen til Forskingsrådet utgjorde forskning som kan føre til reduserte klima- og miljøavtrykk, i alt 3 mrd. kroner i 2019. Dette er ein auke frå 2,5 mrd. kroner i 2018.

Over Nærings- og fiskeridepartementets budsjett skjer tildeling til miljø- og klimarelevant forskning i hovudsak gjennom programma BIA, Marinforsk, MAROFF, Havbruk og Forny2020, løyvingar til institutta og nukleære aktivitetar. Tiltaka gjeld teknologiar som reduserer forureining ved hjelp av reinsing, meir miljøvennlege produkt og produksjonsprosessar, meir effektiv ressurshandling og ressursutnytting og teknologiske system som reduserer miljøpåverknaden.

Fiskeri- og havbruksnæringsens forskingsfinansiering AS finansierer FoU-prosjekt som skal bidra til nyskaping, auka verdiskaping, og berekraft i sjømatnæringa.

Regjeringa har ambisiøse klima- og miljømål for den maritime næringa. Regjeringa vil stimulere til grøn vekst ved å leggje til rette for auka utvikling og bruk av låg- og nullutsleppsteknologiar, mellom anna energieffektiviseringstiltak og meir miljøvennleg drivstoff. Våren 2019 la regjeringa fram ein handlingsplan for grøn skipsfart. I planen inngår regjeringas ambisjon om å halvere utsleppa frå sjøfart og fiske innan 2030. Tiltaka i handlingsplanen vil vere viktige verktøy for å nå dette målet. I 2020 har regjeringa mellom anna oppretta ei kondemneringsordning for skip i nærskipsfart og ei eiga låneordning for skip i nærskipsfart og fiskeflåten. Formålet med ordningane er å stimulere til ei flåtefornyng og utsleppsreduksjonar i maritim næring.

Investeringselskapet Nysnø Klimainvesteringar AS fekk tilført 500 mill. kroner i eigekapital i 2019 og gjennomførte fleire investeringar. Selskapet skal medverke til reduserte klimagassutslepp gjennom investeringane sine, som i hovudsak er retta mot ny teknologi i overgangen frå teknologiutvikling til kommersialisering.

Direktoratet for mineralforvaltning arbeider med tiltak for å avgrense forureininga etter tidlegare gruvedrift på Løkken, i Folldal og i Sulitjelma. NFD finansierer òg miljøtiltak i Raufoss Industripark.

Det vart gjennomført eit forskningstokt til Antarktis vinteren 2018–2019. Dette gav grunnlag

for oppdaterte estimat for krillbestanden der det er hausting i Sørishavet.

Norsk nukleær dekommisjonering er nasjonalt organ for opprydding etter den nukleære verksemda og sikker handtering av nukleært avfall. Utgreingar bereknar at oppryddinga kan koste meir enn 20 mrd. kroner i investeringar over fleire tiår. Regjeringa vil leggje fram ei melding til Stortinget om saka i løpet av 2020.

Noreg vart i 2019 samd med dei andre EFTA-landa om eit nytt kapittel om handel og berekraftig utvikling som no blir lagt fram i alle forhandlingar om frihandelsavtaler. Kapitlet om berekraftig utvikling inneheld mellom anna nye føresegner om naturmangfald, klimaendringar, fiskeri og havbruk.

Plan for vidare arbeid

NFD vil medverke til å utvikle og ta i bruk miljøteknologi og meir miljøvennlege varer og tenester, mellom anna gjennom miljøteknologiordninga til Innovasjon Noreg. Gjennom handsaminga av Prop. 127 og Innst. S 360 (2019–2020) løyvde Stortinget 333 mill. for 2020 til ei grøn plattform med felles konkurransearena for Innovasjon Noreg, Forskingsrådet og Siva. Tiltaket skal fremje omsitting ved å gi støtte til prosjekt gjennom fleire stadium, frå grunnleggjande forskning til innovasjon og kommersialisering. Denne satsinga vart føreslått vidareført med same beløp i 2021 og 2022.

Innan Noregs forskingsråds program vil det bli gitt støtte til prosjekt som er venta å ha positiv effekt for klima og miljø. Forskinga på konsekvensar av klimaendringar for marine økosystem og ressursar vil bli ført vidare. Den systematiske overvakinga av hav- og kystområde for å kartlegge eventuelle uønskte stoff blir ført vidare. Det er òg lagt vekt på å styrkje kunnskapsgrunnlaget om forureining med plast og mikroplast i havet.

Nysnø Klimainvesteringer AS («Nysnø») skal gjennom investeringane sine finansiere ny teknologi som medverkar til det grønne skiftet og til å byggje framtidens lågutsleppssamfunn. Nysnø har i 2020 fått tilført til saman 1 000 mill. kroner i kapital. For 2021 gjer regjeringa framlegg om at selskapet vart tilført ytterlegare 700 mill. kroner.

Miljø er eit av dei prioriterte områda i den maritime strategien til regjeringa. Handlingsplanen for grøn skipsfart som vart lagd fram i 2019, vil vere eit sentralt verktøy for å nå regjeringas mål om å halvere utsleppa frå sjøfart og fiske innan 2030. Den særskilte ramma for innovasjonslån for nærskipsfart og fiskefartøy på 600 mill. kroner foreslås vidareført i 2021. Sjøfartsdirekto-

ratet samarbeider med næringa i prosjekt for å utvikle ny miljøvennleg teknologi og er ein pådriver for strengare internasjonalt klima- og miljøregelverk i FN's maritime organisasjon IMO.

Direktoratet for mineralforvaltning skal arbeide for at Noregs mineralressursar blir forvalta og utnytta til beste for samfunnet. Dette omfattar òg å syte for forsvarleg og berekraftig forvaltning av mineralressursar og redusere miljømessige konsekvensar av tidlegare mineraluttak.

Nærings- og fiskeridepartementet vil prioritere å leggje til rette for å halde fram miljømessig berekraftig vekst i havbruk. Det nye produksjonsreguleringsregimet i havbruksnæringa skal sikre at den ønskede auken i havbruksproduksjonen skjer innanfor miljømessig akseptable rammer. Det vil bli prioritert å sikre eit godt kunnskapsgrunnlag for estimat av fiskebestandar, og det må sikrast ein tilstrekkeleg kontroll med bestandsuttaket. Det er viktig å utvikle og ta i bruk fiskemetodar som reduserer utkast av fisk og bifangst og gjer mindre skade på botnhabitat. Innsatsen mot ulovleg, urapportert og uregulert fiske (UUU-fiske) er særleg viktig for å sikre ei berekraftig hausting av fiskeressursane. Det er òg sentralt kontinuerleg å overvake innhaldet av uønskt stoff og næringsstoff for å sikre at sjømaten er trygg og sunn, og sikre oppdatert kunnskap om samanhengen mellom inntak av sjømat og helse.

8.1.12 Olje- og energidepartementet

Klima- og miljøutfordringar i olje- og gassutvinning er utslepp til luft og til sjø. Vassdragsutbyggingar og andre energirelaterte utbyggingar kan føre med seg inngrep i natur- og kulturmiljø. Omsynet til miljø og berekraftig utvikling er ein integrert del av den norske petroleums- og energiwerksemda. Ei rekkje reguleringar medverkar til at det blir teke omsyn til miljøet i alle fasar av petroleumswerksemda og ved utbygging og produksjon av fornybar energi. Olje- og energidepartementet (OED) vil i 2021 følgje opp innsatsområda i klimapolitikken og halde fram arbeidet for å følgje opp og forsterke regjeringa sin klima- og miljøpolitikk gjennom satsing på forskning og teknologiutvikling, uttesting og energiomlegging på petroleums- og energiområdet.

Rapport for 2019

Departementet medverka i 2019 til effektiv og miljøvennleg forvaltning av energiressursane, ein effektiv og velfungerande kraftmarknad og ei betring av samfunnets evne til å handtere risiko

for flaum og skred. Førebygging av flaum- og skredskadar er gode klimatilpassingstiltak. Arbeidet skjedde i eit nært samarbeid med Noregs vassdrags- og energidirektorat og statsføretaket Statnett.

I 2019 har departementet følgd opp regjeringa sin strategi for arbeidet med CO₂-handtering slik han er presentert i departementets Prop. 1 S (2016–2017). Dette inkluderer forskning, utvikling og demonstrasjon, i tillegg til internasjonalt arbeid for å fremje CO₂-handtering.

Departementet har teke hand om eigaroppfølginga av Gassnova SF, under dette føretaket si forvaltning av statens eigarinteresser i teknologisenter Mongstad (TCM). Anlegget har vore ein arena for å teste teknologi for CO₂-fangst sidan 2012. Staten og dei industrielle partnerane Equinor, Shell og Total er no samde om ei ny driftsavtale som varer ut 2023.

Arbeidet med å realisere fullskala CO₂-handtering er gjort i samarbeid med Gassnova. Norcem har forprosjektert CO₂-fangst frå sementfabrikken sin i Brevik, og Fortum Oslo Varme har forprosjektert CO₂-fangst frå energigjenvinningsanlegget sitt på Klemetsrud. Transport og lager er forprosjektert av Equinor i samarbeid med Shell og Total. Det er gjort ekstern kvalitetssikring av heile prosjektet, og avtaler mellom staten og industriaktørane er forhandla fram. I andre kvartal av 2020 tok industriaktørane avgjerd om å investere under føresetnad om at dei får støtte frå staten.

Regjeringa foreslår for Stortinget å gi støtte til gjennomføring av eit norsk demonstrasjonsprosjekt for fullskala CO₂-handtering som omfattar fangst, transport og lagring av CO₂, jf. Meld. St. 33 (2019–2020) og OED sin Prop. 1 S (2020–2021). Regjeringa tilrår at prosjektet vert gjennomført med Norcem som første fangstprosjekt, og deretter Fortum Oslo Varme sitt fangstprosjekt under føresetnad av tilstrekkeleg eigenfinansiering og finansiering frå EU eller andre kjelder. Stortinget kan ta avgjerd om investeringsløyving i samband med handsaminga av statsbudsjettet for 2021.

Regjeringa vil fremje effektiv, klima- og miljøvennleg og sikker energiproduksjon og samtidig sikre ei berekraftig forvaltning av naturen. Det er viktig at utbygginga av fornybar energi skjer utan at store verdiar knytte til mellom anna naturmangfald eller landskap går tapt.

I 2020 la regjeringa fram Meld. St. 28 (2019–2020) *Vindkraft på land – Endringer i konsesjonsbehandlingen*. I meldinga føreslo regjeringa fleire tiltak for å stramme inn behandling av vindkraftkonsesjonar framover, mellom anna å leggje meir

vekt på miljø- og landskapsomsyn ved utbygging av vindkraft.

Ved kongeleg resolusjon vart det våren 2020 bestemt at områda Utsira Nord og Sørlege Nordsjø II skal opnast for søknader om vindkraft til havs.

Regjeringa si satsing på forskning og utvikling i energi- og petroleumssektoren er avgjerande for at Noreg skal vere ein føregangsnasjon innan miljøvennleg energibruk og -produksjon.

Departementet har delteke som observatør i Noregs forskingsråds program PETROMAKS 2, DEMO 2000, ENERGIX og CLIMIT. I tillegg har departementet følgd utviklinga i forskingssenter (PETROSENTER) for arktiske utfordringar og auka utvinning og i dei ulike sentera for miljøvennleg energi (FME).

I 2019 vart det opna eit nytt forskingssenter for lågutsleppsteknologi for petroleumsverksemda på norsk sokkel. Målet med senteret er å utvikle lågutslepps- eller nullutsleppsteknologi som gjer det mogleg at framtidig utbygging og drift av petroleumsførekomstar kan skje med lågast mogleg utslepp av klimagassar. Senteret skal òg utvikle teknologi som kan medverke til ein betydeleg reduksjon av utslepp frå eksisterande installasjonar.

I 2019 vart det gjort ei effektevaluering av PETROMAKS 2, DEMO 2000 og PETROSENTER for perioden 2008–2018. Evalueringa vart gjort av Rystad Energy og stadfestar at petroleumsretta forskning og utvikling gir store verdiar for det norske samfunnet og medverkar til løysingar som hjelper Noreg å nå sine framtidige klimaforplikingar. Mellom anna seier studien at framtidig bruk av teknologi støtta i den perioden kan bidra til monalege kutt i CO₂-utslepp frå norsk sokkel fram mot 2050.

ENERGIX hadde i 2019 sitt sjuande driftsår og er godt etablert som eit sentralt verkemiddel for omstillinga til lågutsleppssamfunnet. Olje- og energidepartementet finansierte programmet med 286,5 mill. kroner i 2019, og 52 nye prosjekt fekk tildeling. Fjerde runde av PILOT-E vart gjennomført i 2019. Fire prosjekt fekk tildeling for å utvikle utsleppsfri teknologi innan hydrogenbasert transport og bygg- og anleggsverksemd. Dei åtte teknologiske FME-sentera var i 2019 inne i sitt tredje driftsår og har alle etablert sterke miljø innan områda sine. 2019 var siste år for dei tre samfunnsvitskaplege FME som starta opp i 2011. På Energiforskningskonferansen i mai 2019 gav olje- og energiministeren senterstatus til to nye samfunnsvitskaplege FME. INCLUDE skal arbeide med ei sosialt inkluderande energiomstilling, medan NTRANS skal forske på rolla til energisystemet i omstillinga til nullutsleppssamfunnet.

Det var stor interesse for å søke om midlar frå CLIMIT i 2019. Det vart tildelt om lag 176 mill. kroner i støtte til 45 nye prosjekt gjennom programmet. Den aukande interessa for CO₂-handteringsløsningar er særleg merkbar i CLIMIT-Demo, der industrien sjølv i større grad etterspør teknologi for å kutte klimagassutsleppa. Regjeringa sine ambisjonar for fullskala CO₂-handtering har òg vore ei viktig orsak til auka interesse. Teknologi som er utvikla og støtta i CLIMIT har stor relevans for det norske demonstrasjonsprosjektet for fangst og lagring av CO₂ som regjeringa vil bidra til å realisere. Det er òg prosjekt som vurderer å dra nytte av infrastrukturen til dette prosjektet.

I 2020 la regjeringa fram sin hydrogenstrategi, og styrka satsinga på hydrogenrelatert forskning og teknologiutvikling i samanheng med det.

Plan for vidare arbeid

Departementet vil bidra til ei heilskapleg og miljøvennleg forvaltning av dei fornybare energiressursane. Dette gjeld miljøomsyn ved utbygging av vind- og vasskraftanlegg og ved nettutbygging. Departementet vil òg leggje til rette for miljøforbedring i allereie regulerte vassdrag. Departementet vil prioritere arbeidet med revisjon av konsesjonsvilkår i 2021.

Departementet vil følgje opp Meld. St. 28 (2019–2020) *Vindkraft på land – Endringer i konsesjonsbehandlingen* i lys av behandlinga av meldinga i Stortinget.

Områda Utsira Nord og Sørlege Nordsjø II er opna for søknader om fornybar energiproduksjon til havs frå 1. januar 2021. Departementet vil arbeide vidare med utviklinga av vindkraft til havs.

Departementet vil følgje opp arbeidet Noregs vassdrags- og energidirektorat gjer med å betre samfunnets evne til å handtere risiko for flaum og skred.

Regjeringa satsar breitt på å utvikle kostnads-effektiv teknologi for fangst og lagring av CO₂. Arbeidet for å fremje CO₂-handtering som eit klimatiltak internasjonalt held fram. Det vidare arbeidet for å etablere ein heil kjede for fangst, transport og lagring av CO₂ vert følgt opp i tråd med avgjerda som Stortinget tek. Ei avgjerd om statleg støtte til prosjektet inneberer at det vert realisert og går vidare i 2021.

Regjeringa vil følgje opp hydrogenstrategien, og har foreslått ei eiga løyving til hydrogen i statsbudsjettet for 2021.

Regjeringa si satsing på miljøvennleg energiforsking vil byggje vidare på FME-ordninga, ENERGIX og CLIMIT. FoU-strategien Energi21

gir styresmaktene og industrien råd på innrettinga av satsinga. Offentleg støtte til energiforsking skal medverke til ei effektiv og berekraftig utnytting av nasjonale energiressursar og til ei effektiv, robust og miljøvennleg kraft- og energiforsyning i Noreg. Satsinga skal vere med på å utvikle miljøvennlege produkt, tenester og prosessar, mellom anna nye teknologiar for fornybar energi, energieffektivisering og CO₂-handtering. Den offentlege satsinga på energiforsking skal òg medverke til næringsutvikling og til å byggje opp samfunnsfagleg kunnskap til dømes om effektar av klimaendringar på energiområdet (auka nedbør, flaum, redusert oppvarmingsbehov osv.).

Offentleg støtte til FoU og kompetansebygging i petroleumssektoren er viktig for å sikre ei effektiv og miljøvennleg utnytting av petroleumsressursane og samtidig medverke til utvikling av den norske petroleumsnæringa som vår fremste høgteknologiske kunnskapsindustri. Redusert miljøpåverknad og lågare klimagassutslepp er viktige mål for forskingsprogramma PETROMAKS 2 og DEMO 2000. Dei tre sentera for petroleumsforskning (PETROSENTER), ikkje minst lågutslepps-senteret, står òg sentralt i satsinga.

8.1.13 Samferdselsdepartementet

Transportsektoren står for ein stor del av klimautsleppa våre og skal derfor også stå for mykje av kutta vi skal ta for å nå mål og forpliktingar. Samferdselsdepartementet jobbar derfor aktivt og målretta med å leggje til rette for nødvendig grønn omstilling i sektoren. Eit av hovudmåla i Nasjonal transportplan 2018–2029 er at transportpolitikken skal medverke til å redusere klimagassutsleppa i tråd med omstillinga mot eit lågutsleppssamfunn og redusere andre negative miljøkonsekvensar. Samferdselsdepartementet legg stor vekt på eit taktskifte for å ta i bruk meir miljøvennleg transportmiddelteknologi og alternative drivstoff. Samferdselsdepartementet skal bidra til at det blir lagt til rette for arealbruk som reduserer transportbehovet, og utforme verkemiddel som medverkar til meir klima- og miljøvennlege løysingar for personar og gods. Samferdselssektoren påverkar naturmangfaldet gjennom å vere utbyggjar og forvaltar av infrastruktur med tilhøyrande aktivitet. Støy og redusert luftkvalitet er lokale miljøproblem som kan påverke helsa til folk negativt.

Rapport for 2019

Førebelse tal frå Statistisk sentralbyrå for 2019 viser at utsleppa frå transportsektoren samla var

på omtrent 15,3 millionar tonn CO₂-ekvivalenter. Utsleppa frå vegtrafikken gjekk ned med 7,7 pst. frå 2018 til 2019 og var totalt 8,3 millionar tonn CO₂-ekvivalentar. Utviklinga kjem av auka innblanding av biodrivstoff frå 2018 til 2019 og innføring av elektriske køyretøy. Samstundes viser statistikken at det har vore liten trafikkvekst, snaue 0,5 pst. for lette og tunge køyretøy samla sett frå 2018 til 2019.

I 2019 var 42,4 pst. av salet av nye bilar nullutsleppskøyretøy, mens delen i 2018 var 30,6 pst. Per 1. september 2020 var det i overkant av 300 000 nullutsleppspersonbilar i Noreg (10,8 pst.). Klimagassutsleppa frå innanriks sjøfart og fiske var i 2018 på 3,2 millionar tonn CO₂-ekvivalentar. Meir enn 80 pst. av togtrafikken i Noreg skjer med elektriske tog. Jernbanetransporten slemper årleg ut om lag 0,05 millionar tonn CO₂.

For sivil luftfart er det berre utslepp frå innanriks luftfart som inngår i Noregs utsleppsforpliktingar som er melde inn til FN som Noregs bidrag under Parisavtala og lovfesta i klimalova. Innanriks luftfart i Noreg sleppte i 2019 ut om lag 1,2 millionar tonn CO₂-ekvivalentar. Utsleppa har vore relativt stabile sidan 2005. Klimagassutslepp frå utanrikstrafikken, det vil seie frå norske flyplassar til første destinasjon i utlandet, var i 2018 på 1,65 millionar tonn CO₂-ekvivalentar.

I Nasjonal transportplan 2018–2029 la regjeringa fram sine måltal for låg- og nullutsleppskøyretøy. Rapportering av desse måltala finst i Samferdselsdepartementets Prop. 1 S (2020–2021).

Det er føresett at dei ulike køyretøysegmenta vil ha ei teknologisk modning, slik at nullutsleppskøyretøy blir meir konkurransedyktige samanlikna med konvensjonelle løysingar.

Samferdselsdepartementet har utarbeidd fleire handlingsplanar om auka bruk av låg- og nullutsleppsteknologi og biodrivstoff. Utbygging av infrastruktur for nullutsleppsdrivstoff skal på eit så tidleg stadium som mogeleg gjennomførast utan tilskot. Dei verkemidla som styresmaktene har, til dømes Enova, skal byggje opp under dette.

Grenseverdien som forureiningsforskrifta set for svevestøv av storleiken PM₁₀, blei ikkje broten i nokon byar i 2019, men nasjonalt mål blei ikkje oppnådd i Oslo og Kristiansand. Utslepp av NO₂ er på veg ned. Både i 2018 og 2019 blei grenseverdien for NO₂ overhalden på alle målestasjonar i Noreg. Det same gjeld for utslepp av fint svevestøv (PM_{2,5}).

Ifølgje SSB (2016) er 1,9 millionar menneske utsette for vegtrafikkstøy over 55 dB utanfor bustaden sin i Noreg. Det er derfor eit særleg

behov for tiltak innanfor denne sektoren og spesielt retta mot vegtrafikken.

Transportetatane og -verksemdene skal prøve å unngå inngrep i verna naturområde og tyngre inngrep i større samanhengande naturområde, sårbare naturtypar og verdifulle kulturområde. Det skal òg takast omsyn til naturmangfald og økologisk og kjemisk vasskvalitet i planleggingsfasen og byggjefasen og gjennom drift og vedlikehald, slik at ein held ved lag god økologisk tilstand. For å redusere bruken av salt har Statens vegvesen sett i verk fleire tiltak dei siste åra, særskilt i driftskontraktar. Der er det lagt vekt på å redusert saltbruk gjennom kartleggingar, val av kontraktutforming og driftsklassar, val av utstyr med meir. Kystverket har sett i gang fleire utgreiingar for å styrkje kunnskapen om korleis farleiprojekt påverkar naturmangfald og vasskvalitet.

Plan for vidare arbeid

CO₂-avgifter og kvotar er dei viktigaste klimaverkemidla, fordi dei medverkar til ei kostnadseffektiv deling av utsleppsreduksjonane mellom sektorane. CO₂-avgifta aukar med 5 pst. neste år. Regjeringa rettar innsatsen mot utvikling av teknologi for at låg- og nullutsleppskøyretøy skal bli meir konkurransedyktig. Bymiljø- og byvekstavtalane og belønningsavtalane vil vere blant dei viktige verktøya for å oppnå at fleire reiser kollektivt, sykklar og går i dei største byområda

Samferdselsdepartementet og transportetatane held fram med å auke merksemda på å nytte innkjøpsregelverket for å auke tilbodet av meir miljø- og klimavennleg transport. Etatane og Avinor arbeider med å redusere utsleppa frå bygging, drift og vedlikehald.

Det trengst eit breitt samarbeid for å betre den lokale luftkvaliteten, både med tanke på NO₂ og svevestøv. Krava i forskrifta om lokal luftkvalitet for NO₂ kan ved ugunstig vêr bli brotne enno nokre år om det ikkje blir sett i verk tiltak. Lokale styresmakter kan nytte ei rekkje ulike tiltak, og det er framleis naudsynt med generelle tiltak retta mot svevestøv, til dømes piggedekkegebyr, å setje ned fartsgrensene om vinteren og å bruke saltløysning og auka reinhald for å dempe at støv kvervar opp frå vegbanen. Statens vegvesen vil arbeide vidare med å undersøkje utslepp frå bilar i verkeleg trafikk og ved låge vintertemperaturar.

Det blir utført tiltak på bustader for å få støynivået under grenseverdien i forureiningsforskrifta, som er 42 dB innandørs. I tråd med det nasjonale målet for reduksjon av støy blir det også utført til-

tak på bustader som er utsette for støy over 38 dB innandørs.

Ei arbeidsgruppe nedsett av Klima- og miljødepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Samferdselsdepartementet har greidd ut kostnadseffektive tiltak for redusert støyplage. Arbeidsgruppa tilrår eit vidare utgreiingsoppdrag for å etablere eit betre kunnskapsgrunnlag for måling av effekten av støy. Departementa planlegg eit slikt oppdrag.

Alle infrastrukturprosjekt vil kunne påverke naturmangfaldet. På same måte som det er vanskeleg å reversere klimapåverknaden, kan det vere vanskeleg å reversere negativ påverknad på naturmangfaldet. Det er ikkje registrert prosjekt med stor til kritisk negativ konsekvens for naturmiljø og vasskvalitet som følgje av investeringane i budsjettforslaget i 2021.

Regionale planar for vassforvaltning er det viktigaste planverktøyet for betre vassmiljø i Noreg. Etatane og selskapa tek del i arbeidet med rulling av regionale planar og tiltaksprogram etter vassforskrifta. Det skal arbeidast vidare for å fase ut og erstatte miljøskadelege kjemikaliar med mindre miljøskadelege kjemikaliar og/eller metodar i tråd med substitusjonsplikta og føre var-prinsippet.

Etatane og underliggjande verksemdar skal arbeide for å redusere utsleppet av plast og unngå at mikroplast blir spreidd til naturen og spesielt til vassførekomstar.

Regjeringa arbeider vidare med tiltak som har effekt både på kort og på lang sikt, slik at transportsektoren bidreg til at Noreg skal bli eit lågut-sleppssamfunn i 2050. Med budsjettforslaget for 2021 aukar løyvingane til jernbane og tilskot til store kollektivprosjekt.

Regjeringa føreslår om lag 6,5 mrd. kroner til å følgje opp bymiljø- og byvekstavtalane og belønningsavtalane i 2021. Dette er ein auke på om lag 23 pst. frå 2020. Av dette blir det føreslått om lag 2,6 mrd. kroner i tilskot til store kollektivprosjekt i dei fire største byområda, der staten dekkjer inntil 50 pst. av kostnadene. Det er òg sett av om lag 2,8 mrd. kroner til belønningmidlar og tilskot til reduserte bompengar, betre kollektivtilbod og reduserte billettprisar på kollektivtrafikk. Dette inkluderer tilskot som gjer det mogleg å auke det statlege bidraget til store kollektivprosjekt frå 50 til 66 pst. Regjeringa føreslår 100 mill. kroner i tilskot til kommersielle buss- og båtruter som følgje av smitteverntiltak.

Til jernbaneformål er det føreslått om lag 32,1 mrd. kroner i 2021. Ein auke på 5,2 mrd. kroner frå saldert budsjett 2020. Her er det sett av om lag

1,0 mrd. kroner til gonge-, sykkel- og kollektivtiltak langs riksvegar og 10 mill. kroner til utvikling av stasjonar og knutepunkt langs jernbanen.

Regjeringa føreslår å løyve 52,2 mill. kroner til Senter for oljevern og marint miljø (SOMM) for 2021. Forslaget inkluderer 25 mill. kroner til oppstart av etablering av fasilitetar for testing av oljevern teknologi på Fiskebøl i Hadsel kommune i Vesterålen. For tilskotsordninga for effektive og miljøvennlege hamner føreslår regjeringa for 2021 52,9 mill. kroner, for tilskotsordninga til hamnesamarbeid 11,2 mill. kroner og for tilskotsordninga for overføring av gods frå veg til sjø 31,6 mill. kroner. Det er vidare sett av 90 mill. kroner til den mellombelse tilskotsordninga for godsoverføring frå veg til jernbane. I nye ferjekontraktar som startar opp i 2021, er det stilt krav til låg- og nullutsleppslysingar der teknologien tilseier det.

Det blir innført fritak for flypassasjeravgift for reiser med låg- og nullutsleppsfly i 2021. Det blir vurdert om fritaket skal notifiserast av ESA.

8.1.14 Utanriksdepartementet

Klimatilpassing og førebygging av klimarelaterte katastrofar

Konsekvensane av klimaendringane rammar utviklingslanda og dei mest sårbare statane særleg sterkt. Hyppigare tørke- og flaumkatastrofar fører til sviktande avlingar i landbruket og øydelagd infrastruktur. Klimaendringane kan medverke til å undergrave det som hittil er oppnådd for å nedkjempe fattigdom og for å nå berekraftsmåla.

Regjeringa har derfor gjort klimatilpassing, førebygging og kamp mot svolt til eit sentralt element i den norske utviklingspolitikken. Innsatsen på området skal trappast opp i åra framover. Samtidig vil arbeidet med reduksjon av utslepp av klimagassar og luftforureining halde fram. Slik vil regjeringa styrkje det norske bidraget til gjennomføring av Parisavtala, arbeidet for berekraftsmåla og gjennomføringa av det globale Sendai-rammeverket for katastrofeførebygging.

Den norske støtta i 2019 vart gitt på nasjonalt, regionalt og globalt nivå. Det grøne klimafondet (GCF) under FNs klimakonvensjon var ein av dei største mottakarane av norsk klimafinansiering (400 mill. kroner i 2019). Halvparten av fondets investeringar går til utsleppsreduksjonar, og den andre halvparten skal gå til klimatilpassing. Det vart òg gitt betydeleg klimabistand gjennom kjernebidrag og øyremerkte tilskot til dei multilaterale utviklingsbankane. Noreg medverka til styrkt vêrvarslingsstenester i Afrika og Sørøst-Asia gjen-

nom Verdas meteorologior organisasjon og Meteorologisk institutt. Støtta til førebygging av klimarelaterte katastrofar gjennom Verdsbanken og FNs organ for katastrofeførebygging vart styrkt.

I 2021 vil arbeidet med klimatilpassing og førebygging av klimarelaterte katastrofar bli intensivert. Dette vil bli sett i samanheng med handlingsplanen for berekraftige matsystem som òg vil vere eit viktig bidrag til klimatilpassing.

Miljø

Eit reint og sunt miljø er ein føresetnad for å nå berekraftsmåla for utvikling. Regjeringa har auka innsatsen for globale miljøtiltak. Norske bistandsmidlar støttar tiltak i utviklingsland for gjennomføring av globale avtaler på miljøområdet, som avfallshandtering og kompetansebygging. Nokre hovudkanalar for dette er FNs miljøprogram (UNEP) og Den globale miljøfasiliteten (GEF). Vi medverkar òg til å styrkje internasjonal forvaltning av biodiversitet gjennom konvensjonen om biodiversitet, og fremje samhengane mellom miljø og helse gjennom samarbeid med mellom anna Verdhelseorganisasjonen (WHO).

Hav

Hav er ei sentral interesse i norsk utanrikspolitikk, og regjeringa har styrkt det internasjonale samarbeidet om havpolitiske spørsmål. Berekraftig forvaltning og bruk av verdas hav er avgjerande for vår felles framtid og ein føresetnad for implementering av dei fleste berekraftsmåla, under dette kamp mot svolt, jobbskaping, kamp mot klimatrusselen, ivaretaking av biologisk mangfald og andre mål. Statsministeren har oppretta eit høgnivåpanel med 14 sitjande stats- og regjeringssjefar som i 2021 vil leggje fram konkrete tilrådingar for utvikling av ein berekraftig havøkonomi globalt. Klima- og miljøtruslane er eit hovudtrugsmål for å realisere vekstmoglegheiter i den blå økonomien. Det er derfor sterke koplingar mellom regjeringas klima-, miljø- og havinnsats.

Marin forsøpling

Noreg har aktivt medverka til at innsats mot marin forsøpling, mikroplast og miljøkriminalitet er høgt på den internasjonale dagsordenen. Regjeringa arbeider for å få på plass ei avtale for å kjempe mot marin forsøpling. Vidare har regjeringa oppretta eit eige bistandsprogram mot

marin forsøpling som skal hjelpe utviklingsland å forhindre og redusere marin forsøpling. I 2019 vart om lag 241 mill. kroner utbetalt til 34 organisasjonar og prosjekt. Blant desse organisasjonane er det både multilaterale organisasjonar som FN og Verdsbanken, ikkje-statlege organisasjonar (NGO-ar) og forskingsinstitutt. Dei fleste av desse samarbeider med styresmakter, privat næringsliv, sivilsamfunnsorganisasjonar og/eller lokalbefolkning. I perioden 2019–2022 har regjeringa sett av 1,6 mrd. kroner til programmet.

Fornybar energi

Tilgang til energi er ein sentral føresetnad for økonomisk og sosial utvikling. Stabil forsyning av elektrisitet er òg ein føresetnad for næringsutvikling og jobbskaping. Energisektoren er den største kjelda til utslepp av karbondioksid. Det er derfor avgjerande at den eksisterande energiproduksjonen går over frå fossil energi til fornybar, at ny energiproduksjon er basert på fornybare kjelder som vasskraft, sol og vind, og at innsatsen på energieffektivisering blir styrkt. Regjeringa vil òg styrkje innsatsen på å medverke til utfasing av kol.

Talet på personar utan tilgang til elektrisitet har sidan år 2000 blitt redusert frå 1,7 milliardar til 840 millionar i 2017. Vellykka program i fleire land medfører at talet på personar som får tilgang til elektrisitet aukar, men innsatsen må aukast for å nå berekraftsmål 7. Nesten all auke i tilgangen på elektrisitet sidan 2000 er basert på tilkoplingar til det nasjonale straumnett, og det er venta at tilkopling til nettet vil halde fram med å vere den føretrekte løysinga. I område med spreidd busetnad vil desentraliserte løysingar ofte vere rimelegare. Framleis manglar omtrent 3 milliardar menneske tilgang til gode kokeløysingar, og det har omfattande utviklingsmessige konsekvensar. Omtrent 4 millionar menneske dør årleg som følge av innandørs luftforureining. Regjeringa vil i 2021 auke innsatsen for å skaffe tilgang til trygge og gode kokeløysingar.

Løyvinga til fornybar energi dekkjer støtte til tiltak som medverkar til tilgang til elektrisitet, utbygging av fornybar energi og mobilisering av privat sektor til å delta i slik utbygging. Dette skjer gjennom tiltak som betrar investeringsklimaet, slik som kapasitets- og institusjonsbygging, tiltak som reduserer risikoen i tidleg prosjektfase, utbygging av straumnett og støtte til lokale straumløysingar. Løyvinga er særleg retta mot land i Afrika.

Vatn og sanitær

Mangel på tilgang til trygt drikkevatt og gode sanitærløysingar trugar oppnåinga av berekraftsmåla og kampen mot fattigdom. Framleis manglar 785 millionar menneske tilgang til grunnleggjande vassforsyning, og 673 millionar har ikkje tilgang til toalettfasilitetar. Klimaendringane forsterkar problema med manglande tilgang til vatn og sanitær.

I 2019 blei det gitt 108 mill. kroner til vass- og sanitærtiltak. Hovudinnsatsen skjer gjennom humanitær bistand, helse, utdanning, sivilt samfunn og regionløyvinga. Noreg støttar Unicefs arbeid med vatn, sanitær og hygiene. Unicef har aktivitet i om lag 80 land. Bilateralt støttar Noreg aktivitetar i mellom anna Afghanistan og Myanmar. Videre støttar Noreg tiltak som legg til rette for samarbeid om felles forvaltning av grenseoverskridande vassdrag.

Matsikkerheit

Klimaendringar og landbruk er prosessar som påverkar kvarandre. Endringar i gjennomsnittleg temperatur, nedbørnivå, ekstremvær, havnivå og konsentrasjonen av ozon og CO₂ i atmosfæren er blant dei mange elementa som påverkar landbruket. Så mykje som 95 pst. av landbruksarealet i Afrika sør for Sahara er avhengig av naturleg nedbør og såleis svært sårbar for svingingar i vær og endringar i klima.

På den andre sida står landbruk ifølgje FNs klimapanel for rundt 24 pst. av dei totale utsleppa av klimagassar. Det er behov for å tenkje nytt når det gjeld reduksjon av klimagassar frå landbruket.

Noreg lanserte våren 2019 ein handlingsplan for berekraftige matsystem i norsk utanriks- og utviklingspolitikk. Eit viktig aspekt med planen er at det blir arbeidd heilskapleg med fleire berekraftsmål samtidig. Noreg satsar med dette meir på matsikkerheit og koplingane mellom mat og andre utviklingspolitiske satsingar. Dette inkluderer koplinga mellom humanitær innsats og langsiktig utvikling, klimatilpassing og førebygging, så vel som arbeid med helse, utdanning og miljø. Klimatilpassing i landbruket vil i tillegg medverke til at lokalsamfunn blir meir robuste og får styrkt kapasitet til å stå imot klimarelaterte kriser.

EØS-midlane

Mange europeiske klima- og miljøutfordringar er grenseoverskridande og krev samarbeid på tvers av landegrensene. Gjennom EØS-finansierings-

ordningane blir tiltak som fremjar klima, miljø og fornybar energi, støtta. Midlane medverkar til at landa skal kunne oppfylle dei nasjonale og internasjonale forpliktingane sine, inkludert oppfylling av EU-direktiva. EØS-midlane styrkjer òg dei bilaterale relasjonane mellom Noreg og mottakarlanda, og innanfor miljø og klima er etatane i miljøforvaltninga, under dette Miljødirektoratet, og ei rekke forskingsaktørar og institusjonar aktive i fleire land. Samarbeidet mellom norske aktørar og partnarar i mottakarlanda er positivt for det nasjonale miljøarbeidet vårt, ettersom forvaltninga får ny kunnskap gjennom europeisk samarbeid.

Rapport 2019 – Miljøforvaltning og biologisk mangfald og klimatilpassing og fornybar energi

Miljø, energi, klima og lågkarbonsamfunnet er blant prioriterte hovudsektorar under EØS-midlane 2014–2021. Støtta til eit grønt Europa omfattar i alt 14 program med en samla tildeling på om lag 403 mill. euro i 12 land. Detaljerte planar, inklusive konkrete mål, blei ferdigstilte i løpet av 2019, og to prosjekter blei sette i gang. Om lag 4 500 personar har delteke på ulike opplæringsiltak.

Plan for vidare arbeid

For perioden 2014–2021 er forventat resultat at det årleg skal produserast 8 170 447 MWh/år av fornybar energi. CO₂-utslippet i landa blir venteleg redusert med om lag 1 000 000 tonn. Det er venta at tiltak innanfor energieffektivisering vil gi eit redusert energiforbruk på 852 808 MWh årleg i dei 12 landa. Det er lagt til rette for produksjon av fornybar energi i storleiksordenen 20 MWh årleg.

8.2 FNs berekraftsmål

Noregs statsminister underteikna Agenda 2030 med universelle berekraftsmål i september 2015 og har med dette forpliktet seg til gjennomføring og implementering av måla. Regjeringa stadfestar dette oppdraget i Granavolden-plattformen 2019 ved å slå fast at «Regjeringen anser FNs bærekraftsmål som sentrale for å løse vår tids største globale utfordringer».

I 2016 la Noreg fram den første frivillige nasjonale rapporten til FN om framdrifta. Noreg har sidan følgt opp med oppdatert rapport «One year closer» som blei lagt fram i 2018 og 2019. Rapporten synte at politikk og regelverk i Noreg i stort er i samsvar med måla, men at det òg er mål som

utfordrar oss til å gjere meir. Noregs modell for oppfølging av berekraftsmåla nyttar det årlege arbeidet med statsbudsjettet for nasjonal rapportering

Behovet for ei meir integrert tilnærming til økonomiske, sosiale og miljømessige omsyn i politikktutforming går klart fram av Agenda 2030 og er understøtta av utviklinga i dei store miljøkonvensjonane, til dømes konvensjonen om bevaring av biomangfald. Regjeringa ser at berekraftsmåla kan fremje eit breiare samfunnsansvar hos alle aktørar, engasjere fagmiljø på nye vis og betre samarbeidet mellom dei.

Berekraftsmåla framhevar miljø og klima både som eigne mål og prioriterte felt og som tverrgående omsyn. Dei mest sentrale miljømåla er omtalte her. Meir omtale finst i proposisjonane til andre departement og i nasjonalbudsjettet. Styrkt koherens i oppfølginga av måla er eit hovudpoeng.

Mål 16 om betre styresett og mål 17 om finansiering og gjennomføringsmidlar er òg svært relevante for klima- og miljøpolitikken, men blir ikkje omtalt av Klima- og miljødepartementet.

Mål 6 Sikre berekraftig vassforvaltning og tilgang til vatn og gode sanitærforhold for alle

Nasjonalt nivå

Norske innbyggjarar har universell tilgang på trygt og rimeleg drikkevatt, tilstrekkelege og likeverdige sanitærforhold og god kloakkhandtering. Delen av befolkninga som har tilgang på trygge drikkevasstenester, utgjer 100 pst.

Den norske vassektoren er godt regulert og av høg teknisk standard. Identifiserte utfordringar er hovudsakleg knytte til aldrande distribusjonssystem, udokumenterte mindre vassforsyningssystem og uvisse knytt til beredskap. Noreg har forplikta seg til WHO og UNECEs protokoll om vatn og helse og arbeider for å oppnå berekraftsmål 6 ved å setje nasjonale mål. I dei seinare åra har det blitt utført fleire viktige tiltak, mellom anna revisjon av drikkevassforskrifta med auka søkjelys på å styrkje område som sikrar drift og forvaltning av distribusjonssystemet, registrering av mindre vassforsyningssystem og auka risikobasert tilnærming for å betre overvaking (delmål 6.1).

Gammalt og dårleg leidningsnett utgjer ei utfordring på både vass- og avløpssida, og ei viktig målsetjing for Noreg er derfor å auke fornyingsraten av leidningsnettet. Utslepp av farlege stoff som kan påverke drikkevattnet, er strengt regulert og avfallsdumping er nesten eliminert. Det ligg føre nasjonale system for avfallshandtering og lov-

giving for å beskytte vatn mot forureining. Det meste av avløpsvatnet og kloakken blir behandla, og 87 pst. av befolkninga er kobla til avløpsanlegg «med kapasitet på» 50 personekvivalentar eller meir og har tilgang på sikre sanitærfasilitetar. Den resterande delen av befolkninga har tilgang på grunnleggjande handterte sanitærfasilitetar. Arbeidet som står att består i å utfase anlegg med ureinsa utslepp og å oppgradere mekaniske anlegg til primærreinseanlegg som er knytte til større tette busetnader langs kysten og omfatta av EUs avløpsdirektiv (delmål 6.2 og 6.3).

Det blir arbeidd med å få implementert ei integrert forvaltning av vassressursane på alle nivå i Noreg, og det er under indikator 6.5.1 rapportert ei måloppnåing på 63 pst. Graden av måloppnåing heng saman med Noregs gjennomføring av EUs vassdirektiv. Direktivet blir gjennomført ved nasjonal lovgiving, og dei første vassforvaltningsplanane blei vedtekne i 2016. I tråd med vassforvaltningsplanane vil det bli sett i verk tiltak for å oppnå god økologisk og kjemisk status i dei fleste vassførekomstane innan 2033 eller tidlegare. Norsk måloppnåing er venta å auke i 2021 når vassforvaltningsplanane for neste planperiode blir vedtekne. Norsk måloppnåing knytt til indikator 6.5.2 er 59,5 pst., tilsvarende dei delane av den norsk-finske vassregionen som drenerer til den norske kysten, og som er underlagde ei formell, bilateral avtale om felles norsk-finsk vassforvaltning. Dei resterande 40 pst. tilsvarende fleire grenseoverskridande nedbørsfelt som hovudsakleg drenerer frå norsk til svensk territorium. Noreg og Sverige har eit nært vassforvaltningssamarbeid, men med utgangspunkt i eit meir uformelt strategidokument og ikkje ei bilateral avtale (delmål 6.5).

Internasjonalt nivå

I 2018 gav Noreg ca. 150 mill. kroner til støtte av aktivitetar under berekraftsmål 6. Økonomisk støtte er primært gitt gjennom sektorprogram, slik som helse, utdanning, landbruksutvikling og humanitær bistand. Gjennom Kirkens Nødhjelp fekk ca. 1,5 mill. menneske tilgang på vatn og ca. 350 000 menneske fekk tilgang på sanitærfasilitetar. Noreg søkjer å fremje samarbeid om grenseoverskridande vassressursar og betra forvaltning av vassressursar, også med sikte på utvikling av vasskraft. Noreg hjelper til med å etablere eit samarbeid om felles styring av grenseoverskridande vassressursar, spesielt i elveområde som Nilen, Eufrat, Tigris og Himalaya. Gjennom FN's miljøprogram (UNEP) støttar Noreg også aktivitetar

for å betre handtering og behandling av avløpsvatn i utviklingsland. Noreg spelar også ei aktiv rolle for europeisk samarbeid under protokollen for vatn og helse.

Mål 12 Sikre berekraftige forbruks- og produksjonsmønster

Målet inneber at produsentar og forbrukarar må ta omsyn til kostnader for miljøet av produksjon og forbruk. Norske styresmakter bruker avgifter og andre reguleringar for å fremje berekraftig forvaltning og effektiv bruk av naturressursar. Regjeringa prioriterer høgt utviklinga av ein grøn, sirkulær økonomi i Noreg og utviklar ein nasjonal strategi for ein sirkulær økonomi som skal medverke til å beskytte miljøet, redusere klimagassutslepp og sikre berekraftig produksjon, jf. indikator 12.1.1. Strategien vil òg medverke til økonomisk vekst og betre konkurransevne for norsk næringsliv.

Regjeringa sin bioøkonomistrategi og oppfølging av denne vil òg bidra til å utvikle ein grøn og sirkulær økonomi og måla for dette arbeidet. Fornybare, biologiske ressursar erstattar i aukande grad petroleumbaserte ressursar. Norsk landbruk leverer råstoff i verdsklasse takka vere vår særst gode dyre- og plantehelse. Gjennom auka satsing på forskning, utvikling og innovasjon er det utvikla prosessar for auka verdiskaping frå restråstoff som oppstår i matproduksjonen til nye produkt innan m.a. ernæring og medisin. Regjeringa har starta arbeidet med ein strategi for urbant landbruk. Urbant landbruk vil i framtida kunne medverke til matproduksjon òg i byar.

Eit særleg viktig område for den nasjonale gjennomføringa av berekraftsmål 12 (i tillegg til mål 2 og 14) er å redusere matsvinn. Norske styresmakter underteikna i 2017 ein avtale med aktørane i matverdikjeda om å halvere matsvinn innan 2030, jf. mål 12.3. I perioden 2015–2018 vart matsvinnet redusert med 12 pst. Som ei oppfølging av avtalen blir det utvikla eit rapporteringssystem for betre statistikk som vil medverke til treffsikre tiltak for førebygging og reduksjon av matsvinn.

Utslepp av farlege kjemikalium og utslepp frå behandling av avfall er reduserte gjennom fleire tiår. Nesten alt farleg avfall blir samla inn og behandla på godkjent måte. Mengda farleg avfall følgjer i store trekk den økonomiske aktiviteten. I 2018 produserte Noreg 290 kg farleg avfall per person, inkludert industriavfall, ein nedgang på 7 pst. frå 2017. 21 pst. vart materialgjenvunne, 17 pst. energigjenvunne og 63 pst. sendt til deponering eller anna sluttbehandling jf. indikator 12.4.2.

Det er eit mål å utnytte ressursane i avfallet best mogleg gjennom material- og energi-gjenvinning. Videre er det et mål å lausrive veksten i mengda avfall frå veksten i økonomien. Materialgjenvinning av ordinært avfall har vore stabil dei siste 25 åra medan delen materialgjenvunne hushaldningsavfall har auka dei siste fem åra. Dette har medverka til å redusere miljøkonsekvensane av avfall. Noreg vurderer ytterlegare tiltak for å auke materialgjenvinningsgraden. Når det gjeld indikator 12.5.1, var materialgjenvinningsgraden av ordinært avfall i 2018 vel 40 pst. Vidare er det òg utvikla eit nasjonalt program for avfallsførebygging, jf. mål 12.4 og 12.5.

Offentlege instansar skal leggja vekt på å minimere miljøbelastninga og fremje klimavennlege løysingar ved innkjøpa sine og kan stilla miljøkrav der det er relevant, jf. mål 12.7.1. Regjeringa vil utarbeide ein handlingsplan for å auka delen klima- og miljøvennlege offentlege innkjøp og grøn innovasjon.

Reisemål kan marknadsførast som berekraftige som følgje av merkeordninga Berekraftig Reisemål, jf. indikator 12.b.1. Ordninga er ikkje ein sertifisering i den forstand at dei reisemåla som blir tildelte merka er berekraftige, men eit bevis for at reiselivsaktørane arbeider systematisk og målretta med betringar for at utviklinga skal gå i ei berekraftig retning. Det er stor interesse for ordninga. Merket vart første gong delt ut i 2013. Etter tre år må dei merka reisemåla dokumentere ei utvikling i berekraftig retning for å behalde merket. Standarden som ligg til grunn for ordninga inneheld 42 kriterium og 108 indikatorar som er godkjente av Global Sustainable Tourism Council. Ein overvåkingsdatabase knytt til merkeordninga blir regelmessig oppdatert av reisemåla.

Utdanning for globalt medborgarskap og berekraftig utvikling, inkludert klimaendringar, har vore ein del av undervisninga i Noreg i mange år, jf. indikator 12.8.1 om utdanning. Frå hausten 2020 skal berekraftig utvikling, demokrati og medborgarskap, og folkehelse og livsmeistring vere tre tverrgåande tema i læreplanar der det er fagleg relevant i grunnopplæringa. Dei endelege læreplanane vart fastsette hausten 2019.

I eit internasjonalt perspektiv har Noreg høge avgifter på bruk av fossile brensel. Meir enn 80 pst. av norske klimagassutslepp er underlagt EUs kvotesystem og/eller nasjonal CO₂-avgift. CO₂-avgifta varierer noko avhengig av sektor, men forskjellane er redusert dei siste åra. Avgifta er generelt høg i internasjonal samanheng og på nivå med anslag for startpris for ein global kvoteprisbane som er konsistent med måla i Parisavtala.

Noreg støttar utviklingsland i arbeidet med å betre teknisk kapasitet og styrkje institusjonar gjennom Millenium Ecosystem Assessment, the Global Green Growth Institute og UN Partnership for Action on Green Economy. Desse programma støttar utviklingsland i å utarbeide strategiar som blir til sektorvis politikk, lover og budsjett. Til dømes kan land som deltek i programma, få støtte til å oppgradere system for avfallshandtering og resirkulering.

Mål 13 Handle straks for å stoppe klimaendringane og motarbeide konsekvensane.

Oppfølginga av Parisavtala dannar grunnlag for oppfylgning av FN's berekraftsmål 13. For ein kort omtale av korleis Noreg skal nå klimamåla sine, inkludert klimatilpassing, sjå programkategori 12.20. For ein breiare gjennomgang sjå klimalovrapporteringa i del IV i Klima- og miljødepartementets Prop. 1 S (2020–2021). Sjå òg resultatområde og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken i del I.

I februar 2020 melde Noreg inn eit forsterka klimamål under Parisavtala. Noregs forsterka klimamål er å redusere utsleppa med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. samanlikna med 1990-nivået i 2030. Noreg har allereie forplikta seg til å samarbeide med EU om å redusere utsleppa med minst 40 prosent innan 2030. Vi ønskjer også å oppfylle forsterkinga saman med EU. Vi arbeider for at EU skal auke sitt mål til 55 pst.

Vi har eit lovfesta mål om å bli eit lågutslepps-samfunn innan 2050. Regjeringa la i statsbudsjettet for 2020 fram ein lågutsleppsstrategi fram mot 2050 der vi varsla at vi vil forsterke det lovfesta klimamålet for 2050. Målet skal vere at klimagassutsleppa blir reduserte i storleiksordenen 90–95 pst. frå utslepps-nivået i 1990.

Dei viktigaste verkemidla for å redusere utslepp av klimagassar i Noreg er avgifter på utslepp og deltaking i EUs kvotehandelssystem (EU ETS). Noreg er eit av landa med dei høgaste avgiftene på fossil energi. Over 80 pst. av norske utslepp er prisa, anten gjennom kvoteplikt eller gjennom avgift. Regjeringa vil innføre flat CO₂-avgift for alle sektorar og trappe denne opp 5 pst. årleg fram mot 2025. I tillegg til prising blir også direkte reguleringar, standardar og tilskot nytta for å redusere utsleppa. Regjeringa vil i løpet av 2020 leggje fram ein plan for 45 pst. innanlands kutt i ikkje-kvoteplichtige utslepp. Regjeringa vil også setje i gang ei heilskapleg utgreiing om korleis vi skal oppnå ei lågutsleppsutvikling i rele-

vante sektorar og samfunnsområde fram mot 2050.

Noreg har eit nasjonalt mål om at samfunnet skal førebuast på og tilpassast klimaendringane. Klimaendringane kan alt merkast i Noreg. Mykje av infrastrukturen er bygd for det klimaet vi har vore vane med. Vi må førebu oss og tilpasse oss klimaendringane i måten vi innrettar og byggjer samfunnet på. For å styrkje arbeidet i kommunane blei omsynet til klimatilpassing i 2018 innarbeidd i statlege planretningslinjer for klima- og energi-planlegging og klimatilpassing.

Samarbeid over landegrensene om tiltak for å redusere utslepp av klimagassar er ein viktig del av berekraftsmål 13. Gjennomføring av Parisavtala, støtte til arbeidet i utviklingsland og innmelde klimaplanar (NDC) vil vere ei viktig føring for innrettinga av klimafinansieringa framover. Klima er eit tverrgående omsyn for all norsk bistand, og det er sett i gang eit arbeid i regi av Utanriksdepartementet og Norad for å sikre at norsk bistand mest mogleg effektivt medverkar til gjennomføringa av Parisavtala. Noreg har vore eit føregangslan i å innrette klimafinansieringa til utviklingsland på ein langsiktig og føreseieleg måte. Særleg gjeld dette Klima- og skoginitiativet, som skal styrkjast og vidareutviklast i åra som kjem. Det grøne klimafondet er hovudkanalen for klimafinansiering under klimakonvensjonen. Regjeringa gir eit bidrag til fondet på 800 mill. kroner årleg for perioden 2020–2023.

For å nå måla i Parisavtala må energibistanden bidra til å få på plass gode rammevilkår og insentiv for energieffektivitet og for at fornybar energi erstattar fossil energi. Regjeringa arbeider med ein ny strategi for innrettinga av bistanden til fornybar energi i utviklingspolitikken der det vil vere sentralt å fase ut kol. Klimaendringane er ikkje berre ein framtidig trussel, dei er også ein realitet i dag, og dei fattigaste og mest utsette landa blir allereie ramma av konsekvensane av global oppvarming. Innsatsen for klimatilpassing, førebygging av klimarelaterte katastrofar og kamp mot svolt er derfor styrkt i budsjettet de siste åra.

For meir informasjon om Noregs internasjonale klimainnsats, sjå programkategori 12.70 internasjonalt klimaarbeid og Prop. 1 S (2020–2021) for Utanriksdepartementet.

Mål 14 Bevare og bruke hav og marine ressursar på ein måte som fremjar berekraftig utvikling

Noregs omfattande bruk av havet og ressursane i havet fører med seg eit ansvar for å forvalte havområda på ein langsiktig og ansvarleg måte.

Noreg baserer bruken av havet på berekraft og økosystembaserte tilnærmingar.

Forvaltningsplanane for havområda er verktøy for ei heilskapleg og økosystembasert forvaltning som fremjar både berekraftig bruk og bevaring av økosystema, og har eit heilskapleg perspektiv på miljøtilstand, påverknader og samla belastning på havområda. Regjeringa la våren 2020 fram ei melding til Stortinget om forvaltningsplanane for Barentshavet–Lofoten, Norskehavet og Nordsjøen–Skagerrak. Meldinga inneheld tiltak for berekraftig bruk og vern av økosystema. Framtidig verdiskaping basert på bruk av marine ressursar er avhengig av god miljøtilstand og eit rikt naturmangfald i havet, og å halde ved lag naturmangfald og produktivitet i økosystema er sentralt for at dei marine naturverdiane skal halde fram med å vere fornybare. Forvaltningsplanane for havområda er derfor òg eit viktig verktøy for verdiskaping og matsikkerheit. Deling av erfaring og kunnskap frå systemet med forvaltningsplanar for havområda er ein viktig måte Noreg kan bidra til integrert og økosystembasert forvaltning internasjonalt på.

Kystområda blir forvalta med mål om å oppnå god økologisk og kjemisk tilstand for alle vassførekomstar innan 2021. For dette formålet er 11 regionale vassforvaltningsplanar vedtekne. Overvaking av den økologiske og kjemiske tilstanden til kystfarvatn er styrkt.

Det er etablert marine beskytta område og marine verneområde i norske farvatn. Arbeidet med å etablere nye marine verneområde held fram.

Klimaendringar og havforsuring er vesentlege påverknadsfaktorar som aukar den samla belastninga på artar og økosystem og kan føre til betydelege endringar i grunnlaget for berekraftig bruk av havet og dei marine ressursane. Dette er ei utfordring for forvaltninga av aktivitet som kan påverke miljøverdiane. Noreg vil styrkje kunnskapen om korleis forvaltninga av havområda best kan ta vare på omsynet til å gjere marint naturmangfald og økosystem motstandsdyktige mot negative verknader av klimaendringar og havforsuring.

Forvaltninga får viktig kunnskap gjennom miljøovervaking, forskning og kartleggingsprogram for mellom anna havbotn (MAREANO-programmet) og sjøfugl (SEAPOP/SEATRACK). Desse programma har gitt verdifull ny kunnskap om naturtypar og artar, så vel som påverknad frå menneskeleg aktivitet. Denne kunnskapen blir brukt til å forbetre forvaltninga av havområda. Regjeringa har i sin langtidsplan for forskning var-

sla at ho vil prioritere forskning som grunnlag for god forvaltning av økosystem og ressursar i hav- og kystområda.

Noreg har eit strengt regelverk for regulering av forureining gjennom forureiningslova. Utslepp av miljøgifter frå punktkjelder på land er redusert, men det er framleis tilførsler av miljøfarlege stoff til havområda. Kunnskapen om samla effekt av dei ulike miljøgiftene er avgrensa. Nasjonalt blir det arbeidd med å redusere utslepp frå hav- og landbaserte kjelder.

Regjeringa held fram med å utvikle ytterlegare tiltak for å forhindre og redusere marin forsøpling og mikroplast frå identifiserte kjelder. Plastavfall i verdshava er eit globalt problem. Den fjerde sesjonen i FNs miljøforsamling, i mars 2019, vedtok å styrkje tiltak for å medverke til å realisere visjonen om å stanse tilførsel av plastavfall til havet. Å styrkje vitenskapleg og teknologisk kunnskap, med særleg vekt på å utvikle indikatorar, er eit slikt tiltak. Det norske bistandsprogrammet, oppretta i 2018, for å kjempe mot marin forsøpling og mikroplast blei vidareført i 2020 med 400 mill. kroner.

Internasjonalt går det føre seg viktige prosessar som vil vere avgjerande for dei havrettslege og institusjonelle rammene for implementeringa av berekraftsmål 14. Dette knyter seg til regelverk for å beskytte biodiversitet og fordeling av genressursar på ope hav, samspelet mellom globale og regionale mekanismar for implementering, globale mekanismar for tema som til dømes marin forsøpling og mikroplast. Med ei tradisjonelt leiande rolle i det internasjonale arbeidet innan havrett og miljø- og fiskeriforvaltning er det viktig at Noreg aktivt søker å påverke dei pågåande prosessane på ein mest mogleg einsarta og løysingsorientert måte. FNs sjøfartsorganisasjon utviklar internasjonale standardar for tryggleik og miljø i den globale skipsfarten, og Noreg er ein aktiv pådrivar også i dette arbeidet. Noreg legg vidare vekt på miljør Samarbeidet med andre land mellom anna gjennom arbeidet i OSPAR (konvensjonen for vern av det marine miljø i Nordaust-Atlanteren).

Mål 15 Beskytte, atterreise og fremje berekraftig bruk av økosystem, sikre berekraftig skogforvaltning, motarbeide ørkenspreiing, stanse og reversere landforringing og stanse tap av artsmangfald

Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet – norsk handlingsplan for naturmangfold* og Stortingets behandling av den er Noregs viktigaste verkemiddel i arbeidet for å nå Aichimåla frå 2010 om å ta vare på naturmangfaldet. Berekraftsmål nr. 15 er

harmonisert med Aichimåla. Det er derfor viktig å følgje opp naturmangfaldmeldinga for å oppfylle berekraftsmål 15. Noreg deltek òg aktivt i forhandlingane om eit nytt globalt rammeverk for bevaring av natur. Dette skal vedtakast av Konvensjonen om biologisk mangfald på det femtande partsmøtet.

Dei tre nasjonale måla for naturmangfald er knytte til god tilstand i økosystema, til sikring av truga artar og til langsiktig vern av eit representativt utval av norsk natur.

Vi har starta arbeidet med å gjennomføre handlingsplanen for naturmangfald. Det blir arbeidd med å få på plass ei forvaltning basert på tilstanden i økosystema, mål for tilstanden som skal haldast ved lag eller bli nådd, og ei innretning av den samla verkemiddelbruken med sikte på å nå desse måla. Det blir òg greidd ut konsept for heilskapelege forvaltningsplanar for natur.

Når det gjeld truga natur har Miljødirektoratet, som eit første steg, greidd ut verkemiddel for den mest truga naturen i Noreg. Regjeringa vurderer no korleis tilrådingane skal følgjast opp. Det er òg vedteke ein nasjonal strategi for å ta vare på ville pollinerande insekt. Denne vil bli følgd opp med tiltaksplanar i aktuelle sektorar.

Regjeringa vil framleis prioritere arbeidet med skogvern og marint vern. For andre økosystem er det sett i gang arbeid med avgrensa supplerande vern. Eit representativt utval av økosystem til fjells er verna. Det er viktig å sikre verneverdiane framover, mellom anna i form av forvaltningsplanar for fjellområda.

Regjeringa la i april 2020 fram ei stortingsmelding om miljøkriminalitet truga artar

Det er ei utfordring å nå målet om å hindre spreiding av framande artar. Ein tverrsektoriell tiltaksplan for å hindre spreiding av og kjempe mot og kontrollere framande skadelege artar blei vedteke sommaren 2020.

Regjeringa si politikk for berekraftig forvaltning av skog vart presentert i ei melding til Stortinget i 2016. Auka skogbruksaktivitet skal kombinerast med større vekt på miljøomsyn i skogbruket. Berekraftig skogbruk vil medverke til klimatilpassing og gi grunnlag for å fase ut fossile produkt og til å sikre område som er viktige for både naturmangfald, friluftsliv og kulturminne.

Noreg vil òg arbeide for eit styrkt internasjonalt samarbeid om grensekryssande utfordringar på skogområdet og for å sikre berekraftig forvalt-

ning av skog internasjonalt, mellom anna i FN. FN-strategien for skog representerer ein milestolpe i dette arbeidet. Noreg støttar måla i planen.

Sidan Klima- og skoginitiativet vart lansert i 2007, er det inngått ei rekkje partnarskapsavtaler, mellom anna med Brasil, Indonesia, Colombia, Guyana, Peru og Etiopia. Noreg betaler her for verifiserte reduksjonar av utslepp frå skog i løpet av avtaleperioden, eller for investeringar som har slike utsleppsreduksjonar som mål. Sidan starten i 2008 har initiativet betalt for til saman meir enn 270 mill. tonn reduserte utslepp av CO₂, og medverka til ei rekkje reformer for betre skogforvaltning i landa. Gjennom initiativet samarbeider Noreg også med næringslivsaktørar, sivilsamfunnsorganisasjonar og kunnskapsmiljø som medverkar i innsatsen for å bevare regnskogen. Gjennom Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles framtid* er det vedteke at klima- og skoginitiativet skal førast vidare på eit høgt nivå fram til 2030.

8.3 Anna klima- og miljøarbeid i staten

Gode, enkle og effektive miljøeiingssystem, til dømes ISO 14001, EMAS (Eco Management and Audit Scheme) eller Miljøfyrtårn, sikrar at verksemda har oversikt over dei mest vesentlege miljøbelastningane og har målsetjingar og rutinar for kontinuerleg å redusere desse. For dei fleste statlege verksemdene vil tema som anskaffingar, energibruk i bygg, IKT, transport og avfallshandtering stå sentralt. Miljøeiingssystemet skal medverke til kontinuerleg forbetring av den totale klima- og miljøpåverknaden frå departementsfellesskapet. I tillegg til ei meir klima- og miljøvennleg departementsverksemd medverkar arbeidet òg til modernisering og effektivisering.

Departementsfellesskapet har eit miljøeiingssystem sertifisert etter EMAS krava. Trygging- og serviceorganisasjonen til departementa (DSS) koordinerer felles miljømål for departementsfellesskapet og har hovudansvaret for oppfølginga av styringssystemet, men departementa er sjølv ansvarlege for å nå måla i eiga verksemd.

Fleire underliggjande etatar og andre statlege verksemdar har miljøeiingssystem og arbeider systematisk med å redusere miljøbelastningar gjennom anskaffingar og dagleg drift.

9 Samfunnstryggleik og beredskap

Dei mål og prioriteringar som er gitt i Meld. St. 10 (2016–2017) *Risiko i et trygt samfunn*, Meld. St. 21 (2012–2013) *Terrorberedskap*, og *Instruks for departementenes arbeid med samfunnssikkerhet*, er utgangspunktet for Klima- og miljødepartementets arbeid med samfunnstryggleik og beredskap. Ei systematisk og heilskapleg tilnærming er sentralt for å vidareutvikle beredskapsarbeidet i sektoren. I denne samanhengen er evaluering av hendingar og øvingar eit viktig moment. Det medverkar til å avdekkje veikskapar og læringspunkt som er avgjerande for departementets risiko- og sårbarheitsvurderingar. Resultatet av arbeidet dannar grunnlag for dei vala, prioriteringane og avgjerdene som blir tekne med omsyn til sikring av viktige verdiar og tryggleik i samfunnet.

9.1 Ansvarsområde

Klima- og miljødepartementet skal bidra til å førebyggje at det skjer uønskte hendingar, og redusere konsekvensar av uønskte hendingar innanfor klima- og miljøsektoren. Arbeidet med risiko- og sårbarheitsanalysar, overordna risikobilete for sektoren, beredskapsplanverk og øvingar er derfor prioriterte oppgåver. Kvar enkelt etat medverkar i dette arbeidet ved mellom anna å gjennomføre eigne analysar over risiko og sårbarheit innanfor sitt område.

Meteorologiske tenester

Meteorologisk institutt (MET) har ei viktig rolle innanfor samfunnstryggleik og beredskap i Noreg. MET forvaltar kritisk infrastruktur og meteorologiske tenester utgjør ein kapabilitet som inngår i den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø. Dei er ein aktiv del av totalforsvaret ved at dei leverer utvida meteorologisk støtte etter avtale med dei aktuelle einingane i Forsvaret ved krise og krig og under større militære øvingar. MET overvaker, varslar vêret og bereknar klimaet i notid og framtid for at styresmaktene, næringslivet, institusjonar og allmenta kan sikre liv og verdiar, planleggje og verne miljøet. METs tenester

er forskingsbaserte. Dei operasjonelle tenestene tek i bruk resultata frå ny forskning, og instituttet driv forskning og utvikling på alle sine fagområde. Sjå omtale av MET i del II og i kap. 9.2 Den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø.

Akutt forureining- og atomberedskap

Det er nasjonale mål at forureining ikkje skal skade helse og miljø, og at utslepp av farlege stoff skal stansast. Dei nasjonale måla for forureining omfattar òg radioaktiv forureining.

Klima- og miljødepartementet har ansvar etter forureiningslova dersom eit uhell eller ei ulykke medfører radioaktive utslepp og avfall. Det operative ansvaret ligg hos Direktoratet for strålevern og atomtryggleik. Direktoratet treffer òg tiltak for utslepps- og avfallshandtering, og bidreg med utvikling av planverk for miljøforvaltinga på atomberedskapsområdet. Eventuelle klager blir behandla av departementet. Miljødirektoratet kan hjelpe til med målingar og gi råd om konsekvensar som nedfall kan ha på det ytre miljøet. Norsk Polarinstittutt kan hjelpe til med avgjerdsgrunnlag som spreingsmodellering og kunnskap om Arktis, mellom anna iskart.

Ved atomulykker har Helse- og omsorgsdepartementet det overordna ansvaret for beredskapen, mens Direktoratet for strålevern og atomtryggleik er fag- og forvaltingsstyresmakt. Den nasjonale atomberedskapen er organisert gjennom *Kriseutvalet for atomulykkeberedskapen* som er leidd av Direktoratet for strålevern og atomtryggleik.

Ansvaret for å stille krav til kommunar og private verksemdar sin beredskap mot akutt forureining, og for å kontrollere at krava blir overhaldne, er lagt til miljøstyresmaktene. Miljødirektoratet stiller beredskapskrav og følgjer opp desse gjennom tilsyn. Miljødirektoratet har etablert ein plan for kriseberedskap og spesifikke rutinar for handtering av etatens oppgåver knytte til større tilfelle av akutt forureining.

Ansvaret for den statlege beredskapen mot akutt forureining er lagt til Samferdselsdepartementet med Kystverket som utøvande etat. Ved

ein statleg aksjon mot akutt forureining har miljøforvaltninga ei rådgivarrolle og ansvar for å skaffe fram informasjon om miljøverdiar og miljøkonsekvensar.

Norsk Polarinstituttt stiller krav om beredskap for akutt forureining og tiltak for å ta vare på tryggleiken for liv og helse ved gjennomføring av aktivitetar i Antarktis, og forsikring for å dekkje aktivitetane.

Beredskapsmessige utfordringar knytte til klimaendringar

Det er eit nasjonalt mål at samfunnet skal førebust på og tilpassast klimaendringane. Kwart enkelt departement har ansvar for å ta vare på omsynet til klimaendringar innanfor eigen sektor. Klima- og miljødepartementet har eit spesielt ansvar for å leggje til rette regjeringas heilskaplege arbeid med klimatilpassing. Miljødirektoratet støttar departementet i arbeidet med klimatilpassing. Miljødirektoratet har mellom anna eit ansvar for at departementet har tilgang til det naturvitenskaplege kunnskapsgrunnlaget gjennom nasjonal og internasjonal klimaforskning. Dette kunnskapsgrunnlaget skal brukast i gjennomføringa av departementets arbeid med klimatilpassing, medrekna overvatn, sjå oppmødingsvedtak nr. 914 frå 14. juni 2017 side 56.

Beredskap mot skadar på kulturmiljø

Det er eit nasjonalt mål at eit mangfald av kulturmiljø skal bli teke vare på som grunnlag for kunnskap, oppleving og bruk. Klima- og miljødepartementet har det overordna ansvaret for forvaltninga av kulturmiljø i Noreg og samarbeider tett med Direktoratet for samfunnstryggleik og beredskap og kommunane om beredskap og sikring av kulturmiljø. Samarbeidet handlar mellom anna om branntryggleiken i verneverdig tett trehusbestand og stavkyrkjer. Auka førekomst av ekstremvêrhendingar som flaum, skred, storm og kraftige nedbørmengder må òg takast omsyn til i samband med forhindring av skadar framover.

Beredskap mot utslepp av GMO

Genmodifiserte organismar er mikroorganismar, plantar og dyr der den genetiske samansetjinga er endra ved bruk av gen- eller celledeteknologi. Klima- og miljødepartementet behandlar søknader om omsetjing og utsetjing av levande GMO i naturen. Miljødirektoratet har koordineringsansvar og

ansvar for vurdering av miljørisiko. Mattilsynet har ansvaret for vurderingar knytte til helserisiko.

Etter føresegnene i genteknologilova skal verksemdene syte for nødvendige sikkerheitstiltak for å hindre helse- og miljømessige skadeverknader. Dersom utslepp skjer, skal verksemda straks setje i verk tiltak for å avgrense skadeverknadene. På grunn av rask teknologiutvikling kan det ventast at også privatpersonar på sikt kan genmodifisere og endre mikroorganismar på ein måte som gjer at samfunnet potensielt kan påførast ny helse- og miljørisiko. Kartlegging av omfanget av ein slik framtidig privat aktivitet er såleis eit viktig tiltak.

9.2 Den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø

Arbeidet med å sikre samfunnet mot alvorlege hendingar er eit ansvar som ligg til mange sektorar. I Meld. St. 10 (2016–2017) *Risiko i et tryggere samfunn* blir det gjort greie for kva funksjonar som til kvar tid må haldast oppe for å sikre samfunnet, og kva departement som har ansvar for å koordinere og samordne funksjonane. Klima- og miljødepartementet har ansvaret for den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø. Rolla som hovudansvarleg departement inneber mellom anna å sikre nødvendig koordinering og samordning mellom aktuelle departement.

Som ei oppfølging av Meld. St. 10 (2016–2017) *Risiko i et tryggere samfunn* rapporterte Klima- og miljødepartementet på Natur og miljø i Prop. 1 S (2019–2020). Tilstanden til den kritiske samfunnsfunksjonen blei vurdert som tilfredsstillande. Klima- og miljødepartementet vil følgje opp rolla som hovudansvarleg departement for Natur og miljø, inkludert i dette prioriterte arbeidet med å sikre eit godt samarbeid mellom aktørane.

Bakgrunnen for den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø er behovet for vern av naturen mot påverknad frå menneskeleg aktivitet i form av akutt forureining (forureiningsberedskap) og vern av befolkninga mot naturfare (meteorologitenester og flaum- og skredvarsling). Innanfor samfunnsfunksjonen er det definert tre kapabilitetar for å ta vare på tryggleiken for befolkninga: forureiningsberedskap, meteorologitenester og overvaking av flaum- og skredfare.

I *forureiningsberedskap* inngår privat, kommunal/interkommunal og statleg beredskap mot akutt forureining til lands og i norske farvatn og på norsk kontinentalsokkel som kan skade naturen.

I *meteorologitenester* inngår METs tenester:

- innsamling, behandling og tilgjengeleggjering av meteorologiske data
- utarbeiding og distribusjon av varsel av betydning for liv og sikkerheit
- utarbeiding av spesielle meteorologiske beregningar og tenester i samband med søk og redningsoperasjonar, kritiske operasjonar og sikkerheitstrugande hendingar
- utarbeiding og distribusjon av flymeteorologisk informasjon for sivil og militær luftfart

I Noreg er MET gitt særskilde oppgåver knytte til meteorologiske tenester. I vedtektene til MET heiter det: «Meteorologisk institutt står for den offentlige meteorologiske tjenesten for sivile og militære formål. Instituttet skal arbeide for at myndigheter, næringslivet, institusjoner og allmennheten blir best mulig i stand til å sikre liv og verdier, planlegge framover og verne miljøet.» MET utviklar og leverer ei lang rekkje nyttige tenester og syter mellom anna for at beredskapsstatane er førebudde på ekstremvær og anna farleg vær.

Overvaking av flaum- og skredfare omfattar dei etablerte systema for overvaking og varsling av flaum i større og mindre vassdrag og av flaumskred og snø-, sørpe-, jord- og fjellskred. Noregs vassdrags- og energidirektorat har ansvaret for den nasjonale flaum- og skredvarslingstenesta og har òg ein døgnkontinuerleg beredskapstelefon for flaum- og skredsituasjonar. Noregs vassdrags- og energidirektorat utarbeider òg vassføringsprognosar for heile landet. Nedbørsvarsel frå MET er òg ein viktig del av grunnlaget for overvaking og varsling av flaum og skredfare.

9.3 Informasjonstryggleik i miljøforvaltinga

I nasjonal strategi for informasjonstryggleik og handlingsplan er det slått fast at fagdepartementa har eit overordna ansvar for å ta vare på tryggleiken i IKT-infrastrukturen i sektoren. I arbeidet med å følgje opp strategien har departementet gitt underliggjande etatar i oppdrag å få på plass eit styringssystem for informasjonstryggleik, som

oppfyller krava i ISO 27001-standarden. Miljødirektoratet, Norsk Polarinstitut og Riksantikvaren har alle etablert styringssystem for informasjonstryggleik og er no sertifiserte etter ISO-27001-standarden. Meteorologiske institutt vil vere sertifisert i løpet av 2021. Norsk kulturminnefond og Artsdatabanken har ikkje fått krav om sertifisering etter ISO 27001-standarden. Begge etatane skal likevel ha etablert eit styringssystem for informasjonstryggleik som er tilpassa storleiken og eigenarten til verksemdene i løpet av 2020.

9.4 Førebuande sikkerheitsteneste

Lov om nasjonal sikkerheit (sikkerheitslova) tok til å gjelde 1. januar 2019, og alle sektorar arbeider med å implementere lova. Føremålet med lova er å tryggje dei nasjonale sikkerheitsinteressene våre og å førebyggje, avdekkje og motverke sikkerheitstruande verksemd. Dei nasjonale sikkerheitsinteressene blir tryggja ved at departementa identifiserer grunnleggjande nasjonale funksjonar (GNF) innanfor sine ansvarsområde, verksemdar av avgjerande betydning for GNF vert underlagde sikkerheitslova, og nødvendige sikringstiltak for skjermingsverdige verdiar vert gjennomførte. For å vareta føremålet med lova vil GNF-prosessen vere ein kontinuerleg prosess. Denne prosessen kan føre til endringar når det gjeld identifiserte funksjonar og skjermingsverdige verdiar, kva for verksemdar som er av vesentleg og avgjerande betydning, og i kva grad ei verksemd er avhengig av eksterne ressursar (andre verksemdar). Kva som vil krevjast for å oppnå eit forsvarleg sikkerheitsnivå, kan òg bli endra.

Klima- og miljødepartementet har identifisert følgjande grunnleggjande nasjonale funksjonar i eigen sektor. «KLD GNF 1: Klima- og miljødepartementets virksamhet, handlefrihet og beslutningsdyktighet» omfattar departementets rolle som fagleg sekretariat for politisk leiing, utøving av myndigheit og styring og oppfølging av underliggjande verksemdar.

Vi har per 2020 ikkje verksemdar som er identifisert som vesentleg eller avgjerande betydning for GNF. Identifiserte GNF er innmelde til tryggingsorganet.

10 Fornye, forenkle og forbetre, og likestilling og mangfald i miljøforvaltninga

10.1 Forenklingsarbeid, modernisering og betre gjennomføringskraft

Organisering

Klima- og miljødepartementet er overordna etats- og eigarstyrar for Miljødirektoratet, Riksantikvaren, Enova, Meteorologisk institutt, Norsk Polarinstitut, Artsdatabanken, Norsk Kulturminnefond, Svalbards miljøvernfond, Kings Bay AS og Bjørnøen AS.

Det statlege miljøarbeidet blir regionalt teke vare på av miljøvernavdelingane hos fylkesmenene, fylkeskommunane og Sysselmannen på Svalbard. Etatar som NORAD, Sjøfartsdirektoratet, Direktoratet for strålevern og atomtryggleik og Folkehelseinstituttet har oppgåver innanfor miljøområdet som Klima- og miljødepartementet styrer.

Forenklingsarbeid, modernisering og betre gjennomføringskraft i departementet

Klima- og miljødepartementet arbeider kontinuerleg med å effektivisere eiga drift.

Regjeringa bestemte at det skulle gjennomførast ein områdegjennomgang av miljøforvaltninga i 2016. Områdegjennomgangen vart gjennomført med deltaking frå Klima- og miljødepartementet, Finansdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og eksterne og vart ferdigstilt i midten av desember 2016. Områdegjennomgangen resulterte i 32 tilrådingar om korleis miljøforvaltninga kan bli betre og meir effektiv. Tilrådingane inkluderte òg Klima- og miljødepartementets sektorovergripande rolle.

Fleire av tilrådingane handla om dei administrative systema. Det vart identifisert fleire moglegheiter for å effektivisere dei administrative områda.

Klima- og miljødepartementet har samla IKT-driftsfunksjonane og etablert felles strategisk innkjøpsfunksjon for miljøforvaltninga. Arbeidet med å etablere felles arkivfunksjon i miljøforvaltninga

er påbegynt. Vidare skal samvirke maksimerast innan andre administrative funksjonar for å auke kunnskapsgrunnlag for betre planlegging og avgjerder.

Det er i tillegg sett i gang eit strategiarbeid for betre og meir effektive administrative tenester på tvers av departementa der Klima- og miljødepartementet deltek aktivt i arbeidet.

IKT-strategi for miljøforvaltninga

Krava til IKT-løysingar og IKT-tryggleik i offentlig forvaltning blir stadig viktigare og meir omfattande. IKT-strategien for miljøforvaltninga legg føringar for korleis IKT skal driftast, sikrast og utviklast vidare i sektoren. Strategien gjelder for perioden 2020 – 2024, og har fokus på digitalisering, dataformidling, IKT-tryggleik og samordning, og bygger på nasjonale råd og standardar. Den etablerte felles driftseining for miljøforvaltninga varetar IKT-driftstenester for Miljødirektoratet, Riksantikvaren, Norsk Polarinstitut, Norsk kulturminnefond og Artsdatabanken. Arbeidet med å betre og vidareutvikle desse driftstenestene vil halde fram i tråd med Digitaliseringsstrategi for klima- og miljøsektoren 2020–2024.

Forenklingsarbeid, modernisering og betre gjennomføringskraft i etatane

Miljødirektoratet

Miljødirektoratet har i dag mange digitale løysingar som er utvikla og forbetra gjennom fleire år. Tenestene er på fleire område utvikla med bakgrunn i ambisjonen om å sikre ei effektiv og god brukaroppleving for eksterne brukarar, saman med ei påliteleg og effektiv intern saksbehandling.

Det er mellom anna utvikla heildigitale løysingar for betaling av jeger- og fiskeavgifter, for behandling av søknader for tildeling av fallvilt for preparantar og for lisensiering av ringmerke i Ringmerkbasen. Miljøvedtaksregisteret er ei digi-

tal innsynsløysing som gir allmenta fri tilgang til enkeltvedtak og forskrifter på miljøområdet.

Miljødirektoratet arbeidar kontinuerleg med å vidareutvikle og digitalisere arbeidsprosessane i tilskotsforvaltningssystemet Elektronisk søknads-senter (ESS), som har medverka til effektivisering både i forvaltninga og for søkjarane.

Mens Miljødirektoratet er i gevinstrealiseringsfasen for fleire etablerte løysingar, til dømes produktregisteret og grunnforureining, er dei i utviklingsfasen på andre område. Bruk av drone-teknologi i overvaking og robotteknologi innanfor rekneskap er døme på ny teknologi som det blir arbeidd med framover.

Riksantikvaren

Kunnskapsløftet er Riksantikvarens viktigaste del-satsing for å effektivisere og modernisere kulturminneforvaltninga. Satsinga inkluderer å digitalisere og gjere tilgjengeleg data, mellom anna gjennom å digitalisere eigne arkiv, og utvikle gode saksbehandlingssystem. Digitaliserte arkiv gir god tilgang på informasjon for fylkeskommunar og kommunar.

Kulturminne i kommunen (KiK) er eit delprosjekt i Kunnskapsløftet og har som formål å setje kulturarv på den lokalpolitiske dagsordenen og få kommunane til å utarbeide kulturminneplanar. Prosjektet varer ut 2020, og framdrifta i prosjektet er i samsvar med prosjektmål og styringsparametrar.

Gjennom samarbeid med Riksarkivet, Statens kartverk og Kulturrådet om tilgjengeleggjering av opne data kan allmenta enkelt vidarebruke data direkte i sine eigne datasystem.

Kulturminnefondet

Kulturminneadministrasjonen har vidareutvikla og effektivisert arbeidsprosessane, og har i samarbeid med Miljødirektoratet innført nye digitale løysingar i tilskotsforvaltninga. Søkjarane kan søkje og rapportere direkte i portalen. Kulturminnefondet tek i bruk miljøforvaltninga si felles IKT-plattform frå 2021.

Nettstader og portalar

Den viktigaste vêrtenesta til Meteorologisk institutt (MET) er Yr, som er eit samarbeid mellom Meteorologisk institutt og NRK. I tillegg formidlar MET vêret på TV og i radio, og i sosiale medium som Twitter og Facebook. For offentlege verk-

semder leverer instituttet vêrtenesta Halo, som er ei innloggingsteneste med spesialiserte produkt.

Meteorologisk institutts offisielle datagrunnlag og produkt er også fritt tilgjengelege for publikum for bruk, spreiding og vidare tilarbeiding. Data kan hentast frå instituttet sine nett-stader eller programmeringsgrensesnitt, til dømes api.met.no, frost.met.no, threddsmet.no og klima-servicesenter.no.

Både instituttet og samfunnet har gevinst av instituttets opne data og tenester. At tenestene blir gitt på opne og standardiserte format gjer det enkelt for andre å integrere vêr- og klimainformasjon i eigne tenester, både bedriftsinterne og til publikum. Dette medverkar på sikt til å forenkle intern tenesteproduksjon ved instituttet.

Miljødirektoratet lanserte ny hovudnettstad, miljodirektoratet.no i 2019. Den nye hovudnettstaden har medverka til å redusere mengda nettstader, og han støttar opp om målet om meir sjølvbetening gjennom å tilby rettleiing av brukarar.

Miljøforvaltninga har som mål å formidle påliteleg, aktuell og forståeleg miljøinformasjon. Hovudkanalen for informasjon om miljøets tilstand og utvikling er miljostatus.no, som har ei målsetjing om å vere den viktigaste kjelda til kunnskap om miljøets tilstand og utvikling. I tillegg driftar miljøforvaltninga ei rekkje nettstader for meir spesifikk informasjon og målgruppetilpassing. Døme på dette er askeladden.ra.no, miljokommune.no og klimatilpasning.no.

[Askeladden.ra.no](http://askeladden.ra.no) inneheld data om kulturminne og kulturmiljø som er freda etter kulturminnelova, verna etter plan- og bygningslova eller kulturminnefagleg vurdert som verneverdige. Miljokommune.no er ei oversikt over kva myndighet og plikter kommunane har, og hjelp til saksbehandling innan miljøtema. Klimatilpasning.no har samla aktuell kunnskap og informasjon om klimatilpassing på éin stad.

Klima- og miljødepartementet og fleire underliggjande etatar er til stades og kommuniserer aktivt i sosiale medium. På Facebook og Twitter treffer ein både gamle og nye brukarar på nye måtar.

10.2 Rapport om likestilling og mangfald i miljøforvaltninga

Miljøforvaltninga er pålagt å arbeide aktivt, målretta og planmessig for likestilling og mot diskriminering innanfor eiga verksemd. Tabellane 10.1, 10.2 og 10.3 viser kvinnedelen i verksemdene, totalt og på ulike stillingsnivå, samanlikning av

månadleg gjennomsnittslønn for kvinner og menn på ulike stillingsnivå, statistikk for sjukefråværet til menn og kvinner, delen av menn og kvinner på deltid og i mellombels stilling for 2019. Norsk kul-

turminnefond og Artsdatabanken har svært få medarbeidarar og er derfor ikkje med i oversiktene.

Tabell 10.1 Oversikt over del kvinner i pst. i miljøforvaltninga

	Totalt	Topplei. ¹	Mellomlei.	Høgtlønte rådsg. ²	Saksbeh.	Kontor
KLD	60	60	40	62	64	
Miljødirektoratet	55	50	61	54	60	43
NP	46	50	33	46	88	50
RA	65	71	76	66	61	50
MET ³	37	25	26	-	-	-

¹ Toppleiarar omfattar øvste leiar og leiarar av avdelingar (mellomleiarar er leiarar av seksjonar og einingar under avdelingsnivå).

² Høgtlønte rådsgivarar omfattar seniorrådsgivarar, spesialrådgivarar og tilsvarande stillingar. For KLD er spesialrådgivarar, fagdirektørar, avdelingsdirektørar utan personalansvar og seniorrådsgivarar klassifiserte som høgtlønte rådsgivarar. Rådsgivarar, førstekonsulentar og seniorkonsulentar er klassifiserte som saksbehandlarar.

³ Stillingskategoriane til MET lét seg ikkje klassifisere til rådsgivar, saksbehandlar og kontor. Mellomleiarar er avdelingsleiarar.

Tabell 10.2 Prosentoversikt over gjennomsnittslønn for kvinner og menn i miljøforvaltninga

	KLD		Miljødirektoratet		NP		RA		MET ²	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
Totalt	90,6	100	99	100	97	100	100	96	93,4	100
Topplei. ¹	100	95,6	81	100	81	100	100	85	100	98,7
Mellomlei.	98,3	100	97	100	100	94	100	89	98,9	100
Høgtlønte rådsg.	92,8	100	99	100	95	100	100	100	-	-
Saksbeh.	100	99,8	100	100	95	100	96	100	-	-
Kontor	0	0	100	64	93	100	100	86	-	-

¹ Toppleiarar i KLD inkluderer berre dei som er på leiarlønskontraktar unnateke departementsråd. For KLD er spesialrådgivarar, fagdirektørar, avdelingsdirektørar utan personalansvar og seniorrådsgivarar klassifiserte som høgtlønte rådsgivarar. Rådsgivarar, førstekonsulentar og seniorkonsulentar er klassifiserte som saksbehandlarar.

² Stillingskategoriane til MET lét seg ikkje klassifisere til rådsgivar, saksbehandlar og kontor. Mellomleiarar er avdelingsleiarar.

Tabell 10.3 Prosentoversikt over gjennomsnittslønn for kvinner og menn i miljøforvaltninga

	KLD		Miljødirektoratet		NP		RA		MET	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
Deltid ¹	14,4	9,4	6,4	2,1	8	4,7	5,7	3,6	10,6	5,1
Mellombelse ²	3,8	3,9	7,4	5,1	21,3	24,3	21	20	10	8,5
Legem. Fráv. 2019	3,8	1,9	3,0	0,9	2,1	2,2	3,1	1,3	1,9	1,2
Prosentdel foreldreperm.	69,2	30,7	80,0	20,0	49	51	33,3	66,7		

¹ Prosentdel av kvinner/menn på deltid (av totalt tal kvinner eller menn).

² Prosentdel av kvinner/menn i mellombels stilling (av totalt tal kvinner eller menn).

I det følgjande er rapportert status og tiltak i dei enkelte verksemdene.

Klima- og miljødepartementet

Gjennomsnittleg lønnsforskjell mellom kvinner og menn har blitt mindre sidan 2017/2018. Det er framleis ein forskjell, men grunnen til dette er at det er blitt tilsett fleire kvinner i rådgivar- og førstekonsulentstillingar. Det er no langt fleire kvinner enn menn i rådgivar- og førstekonsulentstillingar, mens det er noko fleire mannlege avdelingsdirektørar, og spesialrådgivarar. Dette heng truleg saman med at det er ei klar overvekt av kvinnelege søkjarar til førstekonsulent-/rådgivarstillingar, mens det er jamnare kjønnsfordeling blant søkjarar til andre stillingskategoriar. Men innan kvar stillingskategori er lønnsforskjellen mindre, og kvinner har til dømes høgare lønn enn menn på toppleiar nivå.

Oppfølginga av regjeringas inkluderingsdugnad er eit viktig innsatsområde for departementet. Klima- og miljødepartementet har justert stillingsannonsane, men arbeider framleis med å gjere tekstane endå betre. NAV gir hjelp til utforming av stillingsannonsar og med å finne aktuelle kandidatar i målgruppa. Departementet og miljøetatane blei hausten 2019 einige om ein egen oppfølgingsplan for inkluderingsdugnaden. Planen inneheld mellom anna tiltak som siktar mot betre synlegging av moglegheitene til å kunne arbeide i miljøforvaltninga. Det er planlagt ein eigen karriere dag og utlysning av ei felles traineestilling for målgruppene. Det er også lagt opp til jamleg erfaringsutveksling mellom alle verksemdene for personalsjefane i miljøsektoren.

Alle stillingar i departementet blir no publiserte på <https://www.jobbforalle.no/>. I rekrutteringsprosessane er det sett søkjelys på inkluderingsdugnadens mål allereie ved behovsanalysen. Leiarar som rekrutterer, blir oppmoda til å ta kvalifiserte søkjarar inn på intervju som har kryssa av på nedsett funksjonsevne eller har høl i CV-en.

Departementet har ført vidare ordninga med høve til åtte samanhengande eigenmeldingsdagar i IA-avtala.

Meteorologisk institutt

Totalt på MET er kvinnelønn 93,4 pst. av mannslønn. Kvinners lønn i forhold til menn auka frå 2018 til 2019 med 0,2 prosenteningar.

Kvinnelønn var et fokus i lønnsforhandlingane i 2019 og auka i forhold til menns lønn i 5 av 9 stillingsgrupper. I direktørens leiargruppe og anna

meteorologfagleg personell er kvinnelønn høgare enn mannslønn.

Instituttet har kartlagt og samanlikna tilsette i same stillingskategori ut frå alder, kompetanse og ansiennitet og har ikkje funne systematiske lønnsforskjellar.

37 pst. av dei tilsette på Instituttet er kvinner. I fire av stillingskategoriene, ingeniørar (hovudsakleg IT-stillingar), leiarar, forskarar og anna meteorologifagleg personell er kvinneandelen under 40 pst.

Det blei tilsett 43 medarbeidarar i 2019, av desse 18 kvinner. Om lag 37 pst. av søkjarane var kvinner.

Før stillingar blir kunngjorde, skal utlysningsteksten vurderast med sikte på å unngå formuleringar og krav som kan føre til at kvinner ikkje søker på stillinga. Kvinner skal spesielt oppfordrast til å søkje i stillingskategoriar der kvinnene er underrepresenterte. Instituttet praktiserer moderat kjønnskvoltering. Der det er tilstrekkeleg mange kvalifiserte kvinner blant søkjarane, skal minst to kallast inn til intervju. Tilsetjingsråda og alle leiarar skal ha kompetanse på likestillingskrava knytte til tilsetjingssaker. Nye leiarar og tillitsvalde får løpande gjennomgang av temaa.

Det blei tilsett i 3 leiarstillingar i 2019, av desse 1 kvinne. Kvinner søkte i alle 3 stillingane og det ble innstilt kvinner i 2 av desse stillingane.

Det blei det tilsett 14 forskarar i 2019, av desse 4 kvinner. Kvinnedelen i forskarstillingane er 38 pst. – 2,2 prosenteningar høgare enn i 2018. Det er overvekt av menn som søker desse stillingane, spesielt i stillingar som også er utlyste internasjonalt.

Det blei tilsett 4 i ingeniør/IT-stillingar i 2019, av desse 1 kvinne. Av 49 søkjarar var det 8 kvinner, av desse blei 2 funne kvalifiserte, men berre 1 nådde ikkje opp i konkurransen om stillinga. Kvinneandelen er redusert frå 13,8 pst. i 2018 til 13,1 pst. i 2019.

Instituttet har ein handlingsplan for likestilling. Handlingsplanen inneheld overordna mål for rekruttering, lønn, profilering, representasjon i råd og utval, kompetanseutvikling – under dette spesielt for forskarar, nulltoleranse for uønskt kjønnsmessig merksemd/trakassering.

Miljødirektoratet

Kjønnsfordelinga på etatsnivå i Miljødirektoratet viser noko overvekt av kvinner – med 55 pst. kvinner og 45 pst. menn. Kjønnsfordelinga held seg på omtrent same nivå som i fjor. Stillingsgruppa med størst avvik i kjønnsbalansen i 2019 er mellomleia-

rar, der det er 39 pst. menn og 61 pst. kvinner. Med unntak av toppleiinga har alle andre stillingsgrupper også noko overvekt av kvinner. Toppleiinga har 50/50 prosentdel av menn og kvinner. Kontorstillingar har overvekt menn, men her er det berre eit lite utval tilsette som tilhøyrer denne gruppa (n=7).

Totalt for verksemda er det liten lønnsforskjell mellom kjønna, kvinner har berre 1 prosentening lågare lønn enn menn. For tidlegare år var det 1 pst. lågare lønn for menn, noko som viser at verdiane helder seg på om lag same nivå totalt sett. Størst forskjell mellom kjønna finn vi hos toppleiinga, der kvinner tener 81 pst. av menns lønn. Det er òg forskjell på mellomleiar nivå, der kvinner tener 97 pst. av menns lønn. Når det gjeld kontorstillingar, tener kvinner 36 prosentpoeng meir enn menn, men som nemnt tidlegare er det for lite utval tilsette her for å kunne snakke om systematiske forskjellar mellom kjønn.

Direktoratet har heile tida søkjelys på arbeidet med å utlikne lønnsforskjellane mellom kjønna og vi meiner at dei forskjellane vi har i lønnsnivå mellom kjønna ikkje er resultat av systematisk forskjellsbehandling og kjem av tilfeldig variasjon.

Det er framleis fleire kvinner enn menn som jobbar deltid. Det er 6,4 pst. av kvinner som jobbar deltid, mens det er berre 2,1 pst. menn som gjer det. Nesten 60 pst. av kvinnene som jobbar deltid, jobbar 80 pst. eller meir.

Det er 7,4 pst. kvinner som var mellombels tilsette i 2019, mens det var 5,1 pst. menn i mellombels stillingar i 2019 i Miljødirektoratet.

Når det gjeld legemeldt sjukefråvær, har kvinner noko høgare fråvær enn menn, 3,0 pst. mot 0,9 pst. Dette er ein auke i forskjellen mellom kjønna sidan 2018.

Miljødirektoratet har rutinar for å sikre likestilling og hindre diskriminering ved rekruttering. Vi jobbar aktivt med fysisk tilrettelegging for personar med nedsett funksjonsevne, ved graviditet og ved sjukefråvær, og vi har eit tett samarbeid med bedriftshelsetenesta om dette. I begge byar held vi til i moderne lokale med gode høve til fysisk tilrettelegging.

Miljødirektoratet legg til rette for foreldrefråvær og anna omsorgsfråvær, og følgjer HTAs føresegner når det gjeld seniorpolitikk. Tilpassingsavtalen sikrar dei krava som er stilte til verksemda i samsvar med likestillings- og diskrimineringslova.

Det løpande arbeidet med å fremje likestilling og hindre diskriminering inngår i HR-, HMS- og internkontrollarbeidet vårt. På vårt intranett oppfordrar vi til å seie frå dersom ein opplever/kjenner til for eksempel diskriminering på arbeidsplas-

sen. Vi har gode, oppdaterte og tilgjengelege rutinar og prosessbeskrivingar for varsling av kritikkverdige forhold. Rutinen blei oppdatert ved årsskiftet 2019/2020, og vi har planlagt eit implementeringsløp for 2020.

Etter opphøyr av IA-avtalen er det vedteke nye rammer og prosedyrar for praksisplassar i Miljødirektoratet. Følgjande grupper er vedteke prioriterte:

- falle ut av arbeidslivet av ulike årsaker / høl i CV på meir enn 2 år
- nedsett funksjonsevne
- behov for språktrening (med mål om å bestå Bergenstesten)

Inntak av praksisplasskandidatar skjer alltid via HR som også hjelper leiarar med introduksjonsplan og oppfølging/evaluering.

Vi har inngått samarbeidsavtale med NAV St. Hanshaugen, NAV Lerkendal og NAV Falkenberg om å hjelpe oss med å nå 5-prosentmålet i inkluderingsdugnad og ved behov for bruk av verkemiddel til arbeidssøklarar.

Vi deltek også i forsøket til KMD med anonyme søkjarar i rekrutteringsprosessar. I 2019 rekrutterte vi 3 tilsette med høl i CV og/eller nedsett funksjonsevne.

Miljødirektoratet jobbar aktivt med måla i inkluderingsdugnaden, og vi viser til eigne rapporteringar på dette.

Riksantikvaren

I 2019 har det vore ein nedgang av den prosentvise fordelinga på lønn i forhold til 2018, slik at menn no tener 96 pst. av det kvinner gjer hos Riksantikvaren. I 2018 var den prosentvise fordelinga slik at menn tente 99 pst. av det kvinner gjorde. Innanfor kategorien toppleiing er det 29 pst. menn og 71 pst. kvinner. Gjennomsnittleg månadslønn for menn er 85 pst. av gjennomsnittleg månadslønn for kvinner. Tilsvarende tal for 2018 for menn var 94 pst. av gjennomsnittleg månadslønn for kvinner. Hovudsakleg kjem endringa av at øvste leiar som er kvinne, ikkje var inkludert i dette talet i 2018. På mellomleiar nivå (seksjonssjefar) er det 23 pst. menn og 77 pst. kvinner. Mannlege mellomleiarar tente 89 pst. av kvinnlege mellomleiarar i 2019. I 2018 tente menn 94 pst. av det kvinnelege mellomleiarar gjorde. Endringa kjem av at det er ein kvinneleg avdelingsdirektør som har komme tilbake etter avslutta permisjon i 2019.

Endringane på både toppleiar- og mellomleiar nivå kjem i hovudsak av at Riksantikvaren hadde

fleire fungerande avdelingsdirektørar og seksjonssjefar i påvente av at omstillinga skulle ferdigstillast i løpet av 2019. For høgare lønte rådgivarar (prosjektleiarar, fagdirektørar og seniorrådgivarar) har det vore ei lita endring frå 2018, slik at det no er lik fordeling mellom kvinner og menn. Tilsvarande tal for 2018 var slik at kvinner i denne kategorien tente 99 pst. av det menn gjorde. For saksbehandlarar (rådgivarar og førstekonsulentar) er gjennomsnittleg månadslønn for kvinner i 2019 96 pst. av det menn tente. Tilsvarande tal for 2018 var at kvinner tente 99 pst. av det menn gjorde.

Kjønnsfordelinga hos Riksantikvaren for 2019 er 66 pst. kvinner og 34 pst. menn. Dette er ei endring frå 2018, då fordelinga var 64 pst. kvinner og 36 pst. menn. Dei siste åra har det vore ein auke av kvinnelege tilsette hos Riksantikvaren. Prosentdelen kvinner har auka frå 61 pst. i 2016 til 66 pst. i 2019. På mellomleiar nivå var kjønnsfordelinga i 2019 på 23 pst. menn og 77 pst. kvinner. Tilsvarande tal for 2018 var 27 pst. menn og 73 pst. kvinner. Nedgangen for menn kjem av at det er færre seksjonar samanlikna med 2018. Når det gjeld høgare lønte rådgivarar, har det vore ein nedgang i talet på menn til 34 pst. i 2019 samanlikna med 37 pst. i 2018. For lågare saksbehandlarar er talet likt frå 2018 med 39 pst. menn og 61 pst. kvinner. For kontorstillingar er det 50 pst. menn og 50 pst. kvinner. I 2018 var det éi kontorstilling hos Riksantikvaren.

I samråd med ansvarleg leiar sikrar HR at søkjarar til stillingar hos Riksantikvaren som har meldt om nedsett funksjonsevne i rekrutterings-systemet, blir vurderte. Dette skal sikre at kvalifiserte søkjarar med nedsett funksjonsevne blir vurderte i rekrutteringsprosessen. I 2019 melde det seg 15 søkjarar med nedsett funksjonsevne, 6 til dei faste stillingskunnjingeringane og 9 til dei mellomvels. Ingen av søkjarane oppfylte kvalifikasjonskravet som var sett til stillinga, og dei blei derfor ikkje innkalla til intervju. Riksantikvaren har rutine for å gjennomgå søkjarlister med sikte på å vurdere kandidatar med ikkje-vestleg bakgrunn til eventuelt intervju dersom vedkommande er kvalifisert. Gjennom rekrutteringssystemet som Riksantikvaren nyttar, kan søkjaren sjølv varsle om ikkje-vestleg bakgrunn.

Norsk Polarinstitutt

Tala for 2019 er baserte på grunnlønn. Utarbeidd lønnsstatistikk for 2019 viser ingen store endringar i forhold til 2018. Vi må framleis ha

fokus på likelønn i hovudoppgjeret i 2020 og forsterke innsatsen vår på området.

Norsk Polarinstitutt har som overordna mål å vere ein arbeidsplass der likestillingsperspektivet er ein integrert del av verksemda på alle nivå. Målet er at alle erfaringane og kunnskapen til alle tilsette skal nyttiggjerast med det formål å skape ein mest mogleg effektiv arbeidsplass.

Plan for likestilling blei vedteken i leiargruppa den 29. november 2017 for perioden 2018–2021. I instituttets nye plan er arbeidet med kjønnsbalanse både ved rekruttering og opprykk, kompetanseutvikling i kjønnsperspektiv, ansvar for mangfald, arbeid mot trakassering og diskriminering og informasjonsarbeid internt spesielt vektlagt.

Både mannleg og kvinneleg kontaktperson skal oppgavast i kunnjingeringstekstar. I tillegg skal representantar frå begge kjønn delta i utveljingsprosessen, inklusive intervju. Kvinner/menn skal oppfordrast til å søkje om det finst mindre enn 40 pst. av det eine kjønn i aktuell type stilling. Der det er vanskeleg å finne både mannleg og kvinneleg fagleg kontaktperson, skal det vere representant frå arbeidstakarorganisasjonane av motsett kjønn.

Det har vore halde kurs i konflikthandtering i februar 2019, der også trakassering/likestilling blei teke opp. Her deltok leiarar, verneombod, tilitsvalde og likestillingskontakt. Arbeidsmiljøsen-teret i Bergen var ansvarleg for kurset. Videre har det vore avvikla kurs i rekruttering i november 2019, der temaet mellom anna var likestilling, mangfald og integrering med mellom anna det formål å nå måltalet på 5 pst. I inkluderingsdugna-den.

NP utarbeidde ein plan for universell utforming av lokala våre i 2010. Intensjon med planen er at vi skal vere ein arbeidsplass som fremjar like sjansar og rettar til samfunnsdeltaking for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsett funksjonsevne. All innkjøp av nye møblar legg vekt på å skape eit godt og inkluderande fysisk arbeidsmiljø i nybygget.

NP skal vere ein likestilt arbeidsplass der kvinner og menn har like sjansar til medbestemming, innverknad og avansament i alle delar av organisasjonen. Likestilling skal vere integrert i det daglege arbeidet. Eventuelle kjønnsbetinga lønnsforskjellar på alle nivå skal kartleggjast og søkjast utjamna ved dei lokale lønnsforhandlingane. Ny lønnspolitisk plan er utarbeide i 2017, og likestillingselementet er vektlagt i utforminga av planane.

Likestillingskonsekvensar av covid-19-pandemien

Koronakrisa har sett preg på heile samfunnet. Pandemien og tiltaka som er sette i verk for å avgrense smitte og å halde oppe aktivitet i næringslivet og samfunnet, kan få ulike konsekvensar for ulike personar avhengig av kjønn, alder, etnisitet, religion og livssyn, funksjonsnedsetjing, seksuell orientering, kjønnsidentitet osv.

Som offentleg styresmakt er departementa forplikta til å vurdere likestillingskonsekvensar i alt sitt arbeid, jf. likestillings- og diskrimineringslova § 24 første ledd. Stortinget har i vedtak nr. 537 (2019–2020) bedt regjeringa kartleggje effekten av koronakrisa på likestillingsfeltet, og komme tilbake til Stortinget med resultat og funn på eigna måte. Klima- og miljødepartementet har ikkje funnet likestillingsmessige konsekvensar av koronakrisen så langt i 2020 innanfor miljøsektoren.

Kap. 1425 post 70 Tilskot til fiskeformål

Grunnlaget for denne posten er inntekter frå fiskaravgifta og jegeravgifta. Tilskot blir tildelt lag og organisasjonar og kan ytast til tiltak som fremjar auka deltaking av kvinner i fiske. Midlar frå denne posten er mellom anna nytta til kurs og opplegg mynta spesielt på kvinner og ikkje minst familiar. Det er innført ei eiga fiskaravgift for familiar som er grunnlagt med at fiske er ein fin familieaktivitet.

Internasjonalt klimaarbeid

Noreg arbeider aktivt for å sikre at vedtak under Klimakonvensjonen fremjar likestilling og ikkje-diskriminering. Noreg fremjar i forhandlingane aktivt posisjonar som skal styrkje kvinners og urfolk si involvering og deltaking i klimaarbeidet, særleg knytt til klimatilpassing og skog.

I oppbygging av den internasjonale institusjonelle arkitekturen for klimaarbeid arbeider Noreg for balansert representasjon av kvinner og menn.

Noregs store satsing på å redusere utslepp frå tropisk skog, Klima- og skoginitiativet, arbeider òg målretta med å leggje vekt på likestilling. Særleg viktig i Klima- og skoginitiativet er det å ha ei forståing av korleis likestilling kan inkorporerast i nasjonale utviklingsplanar, for slik å få ein effekt under implementering av tiltak. I samarbeid med partnerland, slik som Indonesia, er likestilling søkt inkludert både i avtaleverk og i utvikling og implementering av tiltak. Departementet har drive kompetanseheving og utviklingsarbeid innan likestilling og REDD+, mellom anna i sam-

arbeid med Norad og partnerorganisasjonar som FN.

Kulturminne og kulturmiljø

Riksantikvaren legg vekt på mangfald og likestilling i forvaltninga si og fokuserer på å vere representativ når det gjeld å velje ut kva for kulturminne som blir verna. Intensjonen er å femne livet og historia til både kvinner, menn og minoritetar. Dei fleste kulturminna er kjønnsnøytrale, og likestillingsaspektet er derfor knytt til kjønnsfunksjonar og roller i heimen og i samfunnet. På nokre område kan det arbeidet som Riksantikvaren gjer, medverke til at det blir sett sterkare søkjelys på mangfaldet i befolkninga. Som eksempel kan ein nemne verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet. I verdiskapingsprogrammet har Riksantikvaren arbeidd for at aktørar av begge kjønn er involverte i gjennomføringa av tiltak og deltek i nettverket til programmet. Arbeidet med dei sektorvise landsverneplanane medverkar vesentleg til å redusere tapet av verdifulle kulturminne og til å bevare breidda av dei. Dette inneber òg at omsynet til likestilling blir betre teke vare på, for eksempel gjennom bevaring av anlegg med tilknytning til kvinners innsats og profesjonalisering innanfor helse- og omsorgssektoren.

Freda bygningar og anlegg har hatt ulike funksjonar og speglar dermed mellom anna kjønnsrollene i familie og samfunn gjennom tidene. Våningshus, stabbur, seteranlegg og tekstilfabrikkar medverkar til å synleggjere typiske rammer for kvinners arbeid. Dette gjeld i stor grad òg bustader generelt.

10.3 Tilsetjingsvilkår for leiarar i heileigde statlege føretak under Klima- og miljødepartementet

Enova SF

Administrerende direktør Nils Kristian Nakstad hadde ei lønn på 2 132 799 kroner i 2019. I tillegg fekk han 103 685 kroner i anna godtgjersle. Kostnadsførte pensjonsforpliktingar var 152 536 kroner.

Pensjonsordninga til administrerende direktør er basert på Statens pensjonskasses til kvar tid gjeldande reglar for pensjonsalder og aldersgrense, og samla kompensasjonsgrad skal ikkje overstige 66 pst. av lønna, og då avgrensa til 12 G.

Gjensidig oppseiingstid er seks månader. Han har inga avtale om etterlønn.

Kings Bay AS og Bjørnøen AS

Per Erik Hanevold er administrerende direktør for begge selskapa. Administrerende direktør fekk 1 097 576 kroner i samla godtgjersle, av dette

1 002 112 kroner i fastlønn for 2019. Anna godtgjersle utgjorde 95 464 kroner. Selskapet har avtale om innskøtspensjon for alle tilsette ut frå minimumskrav i lov om obligatorisk tenestepensjon.

Del IV
Rapportering etter Lov om klimamål
(klimaloven)

11 Innleiing

Klimalova tok til å gjelde 1. januar 2018 og skal fremje gjennomføring av Noregs klimamål som ledd i omstilling til eit lågutsleppssamfunn i Noreg i 2050. Klimamåla for 2030 og 2050 vart lovfesta. Lova skal òg styrkje openheit og brei demokratisk forankring av norsk klimapolitikk, då det er lovfesta at Stortinget regelmessig skal få informasjon om status og framdrift i arbeidet med Noregs klimamål. Klimalova innfører òg ein syklus for gjennomgang av klimamål kvart femte år etter same prinsipp som Parisavtala. For å fremje omstillinga til eit lågutsleppssamfunn skal regjeringa i 2020 og deretter kvart femte år leggje fram for Stortinget oppdaterte klimamål. Klimaendringane er ei av dei største utfordringane i vår tid. Eit slikt problem kan berre løysast gjennom eit globalt samarbeid. Klimakonvensjonen vart sett i verk i 1994 og har som mål å unngå «farlig menneskeskapt påvirkning på klimasystemet». Partane vart i 2015 samde om Parisavtala. Temperaturmålet som følger av Parisavtala, er å halde auken i den globale oppvarminga godt under 2 grader samanlikna med førindustrielt nivå, og å arbeide for å avgrense temperaturauken til 1,5 grader over førindustrielt nivå. Med Parisavtala tek alle statar på seg å utarbeide, melde inn, halde ved lag og rapportere på suksessive nasjonalt fastsette bidrag, og å setje i verk nasjonale tiltak med sikte på å nå dei nasjonalt fastsette bidraga sine. Samstundes vil måla i Parisavtala ikkje kunne nåast utan at dei samla nasjonalt fastsette bidraga til landa blir heva samanlikna med det som er meldt inn. Parisavtala er strukturert slik at land skal melde inn nye eller forsterke dei nasjonalt fastsette bidraga sine kvart femte år. Dette skal medverke til at den globale innsatsen blir styrkt over tid. Dei nye eller oppdaterte nasjonalt fastsette bidraga skal representere dei høgaste moglege ambisjonane i landa og utgjere ein progresjon frå førre mål. Første gong landa skal melde inn nye eller oppdaterte mål, er i 2020. Dette er derfor eit viktig år for Parisavtala. I tråd med krava over melde Noreg inn eit nytt og forsterka mål i februar 2020. Til no er det få land som har forsterka måla sine under Parisavtala, men det er venta at fleire vil gjere dette før utgangen av 2020.

I oktober 2018 la FN's klimapanel fram ein spesialrapport om verknadene av klimaendringane ved 1,5 graders global oppvarming og berekningar for kor mykje dei globale utsleppa må reduserast for å avgrense oppvarminga til 1,5 grader. Rapporten viser at det er monaleg lågare risiko for både menneske og natur ved 1,5 grader samanlikna med 2 grader, og at det er nødvendig med raske reduksjonar av CO₂ og andre klimadrivarar. For å avgrense oppvarminga til 1,5 grader må dei globale klimagassutsleppa reduserast med 40–50 pst. innan 2030 samanlikna med 2010, og innan midten av hundreåret må det vere balanse mellom utslepp og opptak av klimagassar. Reduksjonar i denne storleiksordenen vil krevje rask og omfattande omstilling i alle sektorar. Rapporten presenterer ikkje samla kostnader, eller nytte ved lågare global oppvarming, men seier at marginale kostnader (karbonprisbanar) ved utsleppsbanar som ikkje, eller i liten grad, overskrider 1,5 gradar, er anslått til å vere 3–4 gonger høgare enn om temperaturauken skulle avgrensast til 2 gradar. Denne rapporten er eit viktig grunnlag i vurderinga av landa sin kollektive innsats for å nå måla i Parisavtala og eit bidrag inn i den vidare utviklinga av klimapolitikken.

Spesialrapporten om klimaendringar og landareal som FN's klimapanel la fram i 2019, tek opp klimaendringane, tap av natur og ulike scenario, mellom anna dei som avgrensar oppvarminga til 1,5 grader. Dei fleste 1,5-gradersscenarioa krev bruk av klimatiltak som i betydeleg grad utnyttar landareal. Dette inkluderer redusert avskoging, påskoging, produksjon av bioenergi og bruk av CO₂-handteringsteknologiar kombinert med forbrenning av biomasse (BECCS). Rapporten viser kor viktig berekraftig forvaltning av landareal er for å auke opptaket og redusere klimagassutsleppa, og presenterer klimatiltak som kan gjennomførast på måtar som ikkje konkurrerer om landareal. Eksempel er redusert avlingstap og matsvinn, effektiv matproduksjon, kosthaldsendring, kombinert areal med jord- og skogbruk (*agro-forestry*), bevaring av karbonrike myrar og torvmarker og auke av karboninnhaldet i jord. Dette er vinn-vinn-løysingar som reduserer

utslepp eller aukar opptaket samtidig som dei medverkar til å redusere presset på landareal og berekraftig utvikling.

I 2018 auka dei globale utsleppa av klimagassar med ca. 2 pst. Auken var høgare enn i dei seks føregåande åra, men likevel lågare enn det den årlege veksten var i starten av hundreåret. Auka CO₂ utslepp frå bruk av fossil brensel og industrielle prosessar, inkludert produksjon av sement, var hovudårsaka til auken, men det var òg vekst i utsleppa av metan (CH₄), lystgass (N₂O) og fluorholdige klimagassar (HFK-ar, PFK-ar, SF₆ og NF₃). Førebelse analysar viser òg vekst i CO₂-utsleppa for 2019, men då lågare vekst enn i 2018. Den globale utsleppsutviklinga er langt unna ein bane som stemmer overeins med målet i Parisavtala.

Noreg skal vere ein pådrivar i det internasjonale klimaarbeidet, men Noreg må òg kutte egne utslepp. Noreg melde i februar 2020 inn eit forsterka klimamål under Parisavtala. Det inneber at Noreg forpliktar seg til å redusere utsleppa av klimagassar med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. i 2030 samanlikna med nivået i 1990. Regjeringen ønskjer å oppfylle det forsterka målet saman med EU. Gjennom klimaavtala med EU har Noreg allerede forplikta seg til å samarbeide med EU om å redusere utsleppa med minst 40 pst. innan 2030 samanlikna med 1990-nivået. Dersom EU ikkje forsterkar sitt mål like mykje som Noreg, vil den delen av målet som går lenger, vere avhengig av tilgang til samarbeid om utsleppsreduksjonar i andre land i tråd med reglane i Parisavtala. Regjeringa arbeider for at EU skal auke sitt klimamål for 2030 til 55 pst. Europakommisjonen har foreslått å auke EU sitt mål for 2030 til 55 pst. Europakommisjonens forslag skal behandlast i Rådet og Parlamentet før det vedtakast.

Regjeringa vil endre klimalovens klimamål for 2030 slik at det er i tråd med det forsterka målet under Parisavtalen (sjå nærmare omtale i kapittel 12.2.1).

I Granavolden-plattformen står det at regjeringa vil at Noregs ikkje-kvotepliktige utslepp skal redusertast med minst 45 pst. samanlikna med 2005 innan 2030. Regjeringa har som mål at reduksjonen skjer gjennom innanlandske tiltak og planlegg for dette. Om strengt nødvendig kan fleksibiliteten i EUs rammeverk nyttast.

Ei etatsgruppe leverte 31. januar rapporten Klimakur 2030. Oppdraget var å greie ut tiltak og verkemiddel for å redusere ikkje-kvotepliktige utslepp med 50 pst. innan 2030 samanlikna med 2005. Ikkje-kvotepliktige utslepp er utslepp frå mellom anna transport, jordbruk, oppvarming,

avfall og delar av utsleppa frå industri og petroleum. I tillegg ser utgreiinga på ulike tiltak og verkemiddel for å auke opptaket og redusere klimagassutsleppa i skog- og arealbrukssektoren. Klimakurrapporten kan lesast her <https://www.miljodirektoratet.no/klimakur>. Som eit tillegg fekk Statistisk sentralbyrå eit oppdrag, i oppgåve å analysere moglege effektar på norsk økonomi av å redusere utslepp i ikkje-kvotepliktig sektor med 50 prosent. Utsleppskutta i analysa blei oppnådde ved at det ble innført ei avgift på alle klimagassar utanfor kvotepliktig sektor med unntak av metan- og lystgassutslepp frå jordbruket. I scenario ein blir inntekta overført frå CO₂-avgifta direkte til befolkninga, medan i scenario to blir inntekta brukt til å redusere skatt på arbeidsinntekt. I det første scenarioet indikerer SSBs analyse eit karbonprisnivå i storleiksorden 3750 kroner per tonn CO₂-ekvivalentar i 2030, målt i faste 2020-kroner, medan i scenario to ligg karbonprisen på 4100 kroner per CO₂-ekvivalentar. Vidare finn SSB at auka avgift kan ha positiv effekt på BNP, sysselsetting og privat konsum når inntekta blir brukt til å redusere arbeidsskatt sidan arbeidstilbodet vil auka (dobbel gevinst). Viss avgiftsinntekta ikkje blir nytta til å redusere inntektsskatten, vil auka avgift ha negativ effekt på økonomien. Korleis ein avgiftsauke blir kompensert er derfor avgjerande for kva effekt han har på økonomien. Begge scenaria inneber auka kostnader for samfunnet, men kostnadene er mindre når avgiftsinntekta blir brukt til å redusere skatten på arbeidsinntekt. SSBs analyse er basert på ei rekke usikre føresetnader, spesielt rundt kostnadsutvikling for nullutslippsteknologi og renskostnadar i jordbruket. Ei dobling av renskostnadar i kommersiell transport og jordbruket aukar avgifta i scenario ein med rundt 28 prosent.

Regjeringen tek sikte på å leggje fram ei stortingsmelding i løpet av året. Meldinga skal vise hvordan Noreg kan oppfylle si internasjonale forplikting om å redusere utsleppa med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. Meldinga skal beskrive samarbeidet med EU og korleis vi kan oppfylle ambisjonen om 45 pst. reduksjon i ikkje-kvotepliktig sektor.

For 2050 er målet at Noreg skal bli eit lågutslippssamfunn. Dette skal vi klare gjennom brei satsing på klimapolitikk som verkar. I klimalova er lågutslippssamfunnet skildra som eit samfunn der klimagassutsleppa, ut frå beste vitskaplege grunnlag, utsleppsutviklinga globalt og nasjonale omstende, er redusert for å motverke skadelege verknader av global oppvarming som beskrive i Parisavtala. I lova står det at målet skal vere at kli-

magassutsleppa i 2050 skal reduserast i storleiksordenen 80–95 pst. frå utslepps nivået i referanseåret 1990.

Regjeringa la hausten 2019 fram ein lågut-sleppsstrategi. I tråd med Granavolden varsla regjeringa i lågutsleppsstrategien at ho vil forsterke klimamålet for 2050 og endre utsleppsintervallet i det lovfesta klimamålet for 2050, slik at målet blir å redusere klimagassutsleppa med 90–95 pst.

Granavolden-plattformen gir eit godt grunnlag for det vidare arbeidet med å redusere utsleppa, og regjeringa vil kontinuerleg vurdere behova for forsterka innsats.

Hovudverkemidla i norsk klimapolitikk er, og skal vere, sektorovergripande i form av klimagassavgifter og omsetjelege kvotar. Regjeringa vil velje verkemiddel ut frå kriteriet om at forureinaren skal betale, og at klimamåla skal nåast til lågast mogleg kostnad og med størst mogleg sikkerheit, og vil halde fram arbeidet med eit grønt skatteskitte. Regjeringa vil også støtte utvikling og spreiding av låg- og nullutsleppsløysingar og medverke til å skape marknader for ny nullutsleppsteknologi. Innføring av ny teknologi, teknologiutvikling og CO₂-prising er sentralt for å nå klimamåla. For å nå dei måla vi har sett oss, må vi styrkje eksisterande og bruke nye verkemiddel, og det er difor behov for ein kombinasjon av støtte, til dømes gjennom Enova, avgifter og reguleringar. Utslepp av klimagassar må få ein gradvis høgare pris, og i Granavolden-plattformen vart det varsla at den flate CO₂-avgifta skal trappast opp med 5 pst. årleg for alle sektorar fram til 2025, og at ein skal sjå ei eventuell vidare opptrapping av CO₂-avgifta etter 2025 i samanheng med reduksjon i utsleppa og omlegging av bilparken.

Enova støttar prosjekt som medverkar til reduserte klimagassutslepp på kort sikt, og utvikling av teknologi som gir reduserte utslepp på lengre sikt. Satsing gjennom Enova sikrar at midlane blir brukte der dei gir størst mogleg reduksjon per krone.

Regjeringa oppnemnde i oktober 2017 eit breitt samansett utval for å vurdere klimarelaterte risikofaktorar og deira betydning for norsk økonomi, under dette finansiell stabilitet. Utvalet leverte NOU 2018: 17 *Klimarisiko og norsk økonomi* til finansministeren 12. desember 2018. Utvalets rapport var samrøystes.

Klimarisikoutvalet peiker i sin rapport på nokre overordna prinsipp for å betre samfunnets handtering av klimarisiko. Prinsippa handlar mellom anna om å ha eit godt rammeverk for vurde-

ringar og avgjerder og breie heilskaplege prosessar for handtering av klimarisiko. Med grunnlag i dei overordna prinsippa kom utvalet fram til tilrådingar retta mot både privat og offentleg sektor.

Regjeringa meiner det er viktig med god informasjon, gode analysar, gode avgjerdsprosessar og riktige insentiv for å få ei god handtering av klimarisiko, både i privat og offentleg sektor. Både for privat og for offentleg sektor kan det vere nyttig å få meir informasjon og kunnskap om klimarisiko. Regjeringas oppfølging av klimarisikoutvalets rapport vart omtalt i revidert nasjonalbudsjett 2019 (meld.st 2 2018–2019), *Finansmarkedsmeldingen 2019* (meld.st 24 2018–2019) og gjentatt i Noregs lågut-sleppsstrategi for 2050 (vedlegg 1, Prop. 1 S 2019–2020).

Omstillinga til eit lågut-sleppssamfunn er krevjande, men den byr òg på høve til vekst i fleire næringar. Regjeringa har tett dialog med næringslivet for å skape lønnsame grøne arbeidsplassar i tråd med regjeringa sin strategi for grønt konkurransekraft.

Internasjonalt er Noreg ein stor bidragsytar av klimafinansiering til utviklingsland. Særleg gjennom Klima- og skogsatsinga er vi eit føregangsland i langsiktig og føreseieleg finansiering. Regjeringa har auka nivået på klimafinansiering for å medverke til at utviklingslanda oppfyller forpliktingane sine under Parisavtala.

Ifølgje klimalova § 6 skal regjeringa årleg gjere greie for korleis Noreg kan nå klimamåla for 2030 og 2050 og for klimaeffekten av framlagt budsjett. Vidare skal utviklinga i utslepp og opptak av klimagassar, framskrivingar av utslepp og opptak og gjennomføring av dei lovfesta klimamåla for 2030 og 2050 omtalast. Det skal òg givast eit oversyn som gjer synleg sektorvise utsleppsbanar innanfor ikkje-kvotepiktig sektor og kva type tiltak som vil vere nødvendige for å realisere desse, og status for Noregs karbonbudsjett, også innanfor eit klimasamarbeid med EU om oppfylging av klimamål. Korleis Noreg blir førebudd på og tilpassa klimaendringane, skal òg inngå i utgreiinga.

Form og innhald ved rapportering etter § 6 i klimalova vil bli utvikla vidare over tid. Det tekniske berekningsutvalet for klima vil mellom anna gi råd om forbetringar i metodane for tiltaks- og verkemiddelanalysar og føreslå metodar for utrekning av klimaeffektar av budsjettet. Det bør medverke til å forbetre metodane og rapporteringa på sikt. Utvalet la fram sin andre rapport i juli 2020, sjå boks 11.1 for meir om dette.

Boks 11.1 Andre rapport frå Teknisk berekningsutval for klima

Teknisk berekningsutval for klima blei nedsett i juni 2018, og har i oppgåve å foreslå metodar for berekning av klimaeffekt av statsbudsjettet og gi råd om forbetringar i metodane for tiltaks- og verkemiddelanalysar. I den første rapporten som vart levert sommaren 2019 så utvalet først og fremst på metoden for tiltaksanalysar. Den andre rapporten som vart levert sommaren 2020 ser nærmare på metoder for verkemiddelanalysar på klimaområdet og metodar for å berekne klimaeffekten av statsbudsjettet.

Av kapasitetsomsyn konsentrerer utvalet sine vurderingar i den andre rapporten til økonomiske metodar og partielle modellar som behandlar avgrensa delar av økonomien. Utvalet har også kome vidare i arbeidet med metode for å berekne klimaeffekten av statsbudsjettet, for meir om det sjå kapittel 14.

I den første delen av rapporten vurderast ulike metodar for verkemiddelanalysar som økonomiske analysar, priselastisitetar og sektormodellar. Utvalet peikar på at økonomiske analysar berre seier noko om effekten av verkemiddel som allereie er innførte, men at resultatane frå økonomiske analysar kan brukast til prediksjon. Vidare kan økonomiske analysar brukast til å talfesta viktige samanhengar i sektormodellar. Utvalet påpeikar at evalueringar av verkemiddel i større grad kan forankrast i analysar som utnyttar data, og at analysar som predikerer verknad av verkemiddel bør etterprøvast.

For å kunna vurdere effekten av ulike verkemiddel på klimagassutslepp og andre utfall før verkemiddelet har vorte innført nyttast modellar som predikerer framtidig utvikling. Priselastisitetar anslår storleiken på endringar i tilbod eller etterspørsel som følgje av ei prisendring, og er ein enkel måte å presentera åtferdsrespons på. Enkle partielle priselastisitetar er spesielt eigna i tilfelle der verkemiddelet direkte påverkar prisar, men ikkje grip inn i større delar av økonomien. Utvalet tilrår at det blir utvikla nye anslag på både kortsiktige og langsiktige elastisitetar basert på norske data, og meiner at eit systematisk arbeid med enkle partielle elastisitetar kan vera eit første steg til ein betre representasjon av åtferdsrespons i verkemiddelanalysar. I rapporten vurderar også ulike norske sektormodellar innanfor transport, energi og jordbruk. Dagens modellapparat er primært utvikla for andre for-

mål enn å analysere effektar av klimarelevante verkemiddel. Utvalet meiner at dagens transportmodellar er godt eigna til å vurdere utsleppseffektar av klimaverkemiddel som primært har verknader i transportsektoren. Dei to energimodellane, LIBEMOD og Timest, er begge eigna til å studera økonomiske verkemiddel som kvotesystem, avgift, subsidiar samt mål om ein gitt del fornybar energi eller mål om energieffektivisering. Vidare meiner utvalet at den partielle likevektsmodellen Jordmod eignar seg til analysar som ser på utsleppseffektar av økonomiske verkemiddel i jordbrukspolitikken. Modellane som blir vurderte er komplekse, og for nokre klimaformål kan det vera meir formålstenleg med enklare analysar. Modellane er partielle og fangar ikkje opp effektar i andre sektorar, eller verknader på andre delar av økonomien. For analysar av verkemiddel med sektorovergrepande effektar meiner utvalet at det trulege er andre modellar som er betre eigna.

Utvalet peikar på at hovudoppgåvene framover, innan verkemiddelanalysar, er å utvikla metodar for å sjå verkemiddel, fysiske tiltak og utsleppsreduksjonar i samheng, betra empirisk grunnlag for evaluering av åtferda til hushald og bedrifter som respons på verkemidla, og forbetring av modellapparatet for prediksjon av framtidige verknader som verkar hovudoppgåver. Det står òg igjen å evaluera metodebruken for sektorovergrepande modellar for heile økonomien, som til dømes generelle likevektsmodellar.

Den andre delen av rapporten, som handlar om metodar for å vurdere klimaeffekten av statsbudsjettet, er nærare beskriven i kapittel 14.

Utvalet skriv til slutt om organisering av analysar på klimaområdet. Utvalet meiner det vil vere ein styrkje for analysearbeidet dersom det blir etablert eit miljø kor oversikt, evaluering av metodebruk og metodeutvikling blir forankra. Dette analysemiljøet kan bestå av forskingsinstitusjonar med høg kompetanse om politikktutforming og politikkevaluering. Samtidig er det naturleg at myndigheitene framleis brukar forskjellige fagmiljø for ulike delar av klimapolitikken. Utvalet meiner at det er viktig at forvaltninga er ein del av analyseutviklingsarbeidet og har kompetanse på bestilling av gode analysar, slik at resultatane blir eigna for vidare bruk.

Boks 11.1 forts.

Utvalet leverte eit høringsinnspel til Klimakur. Utvalet påpeikar i sitt innspel at metoden som blir brukt i Klimakur er ein tiltaksanalyse. For kvart tiltak blir det berekna en gjennomsnittskostnad per tonn redusert CO₂-ekvivalent. Tiltakskostnaden blir berekna individuelt frå tiltak til tiltak, og analysen ser ikkje på spesifikke verkemiddel. Styrken til tiltaksanalysar er koplinga mellom fysiske tiltak og utsleppseffektar, og at dei kan bidra til mykje teknologiinformasjon. Samspelseffektar med resten av økonomien eller åtferdsresponsar som følgje av bruk av ver-

kemiddel blir ikkje fanga opp. Faktiske kostnader og utsleppsreduksjonar vil avhenga av kva slags verkemiddel som settes inn og korleis aktørane reagerer på desse. Vidare fangar ikkje gjennomsnittskostnader opp korleis kostnadene innanfor eit tiltak varierar mellom teknologiar, installasjonar og aktørar eller over tid. Klimakur 2030 omtaler uvisse i kostnader og reduksjonspotensiale for kvart tiltak. Utvalet påpeikar også at uvissefaktorar som er felles for fleire typar tiltak bør avdekkast for å synleggjera systematisk risiko.

12 Klimamål mot 2030 og 2050 og Noregs karbonbudsjett

12.1 Innleiing

Ifølgje klimalova § 6 skal det gjerast greie for koreis Noreg kan nå klimamåla, og gjennomføring av dei, som nemnt i §§ 3–5, også innanfor eit klimasamarbeid med EU om felles oppfyljing av klimamål. Det skal òg ifølgje klimalova gjerast greie for Noregs karbonbudsjett. Med samarbeid med EU får Noreg eit utsleppsbudsjett for ikkje-kvotepiktige utslepp i perioden 2021–2030. I dette kapitlet er det gjort greie for dette.

12.2 2030-målet og klimaavtala med EU

Noregs forsterka klimamål for 2030 under Parisavtala er å redusere utsleppa av klimagassar med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. i 2030 samanlikna med nivået i 1990. Regjeringa ønskjer å oppfylle det forsterka målet saman med EU. Gjennom klimaavtala med EU har Noreg allereie forplikta seg til å samarbeide med EU om å redusere utsleppa med minst 40 pst. innan 2030 samanlikna med 1990-nivået (sjå nærmare omtale av klimaavtala i kapittel 12.2.2 under).

EU er i prosess med å forsterka sitt klimamål for 2030. Det er også venta at dei vil gjere endringar i klimaregelverka. Eventuelle endringar kan få konsekvensar for Noregs forpliktingar i klimaavtala med EU.

Dersom EU ikke forsterkar sitt mål like mykje som Noreg, vil den delen av målet som går lenger, vere avhengig av tilgang til samarbeid om utsleppsreduksjonar i andre land i tråd med reglane i Parisavtala.

12.2.1 Gjennomgang av klimamål kvart femte år

Parisavtala er strukturert slik at landa skal melde inn nye eller oppdaterte dei nasjonalt fastsette bidraga sine kvart femte år. Dette skal medverke til å styrkje den globale innsatsen over tid. Dei nye eller oppdaterte nasjonalt fastsatte bidraga skal representere dei høgast moglege ambisjonane til landa og utgjere ein progresjon frå førre mål. Før-

ste gong landa skal melde inn nye eller oppdaterte mål, er i 2020.

Det følgjer også av klimalova § 5 at regjeringa kvart femte år skal leggje fram oppdaterte klimamål for Stortinget for å fremje omstilling til eit lågutsleppssamfunn. Oppdaterte klimamål skal leggje til grunn beste vitenskaplege grunnlag og så langt som mogleg vere talfesta og målbare.

Klimamålet for 2030 som no er lovfesta i klimalova, er å redusere utsleppa med 40 pst. innan 2030. Regjeringa vil endre klimalova § 3 (klimamål for 2030) slik at det lovfesta målet samsvarer med det forsterka målet om å redusera utsleppa av klimagassar med minst 50 pst. og opp mot 55 pst. innan 2030 under Parisavtala.

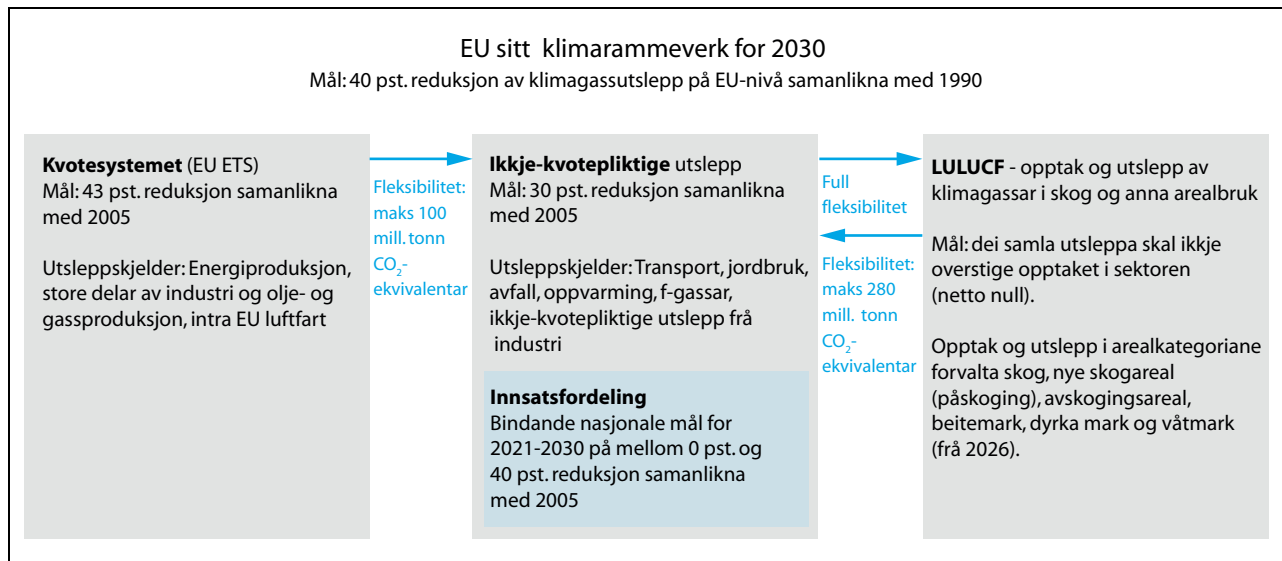
12.2.2 Klimaavtala med EU

I mars 2020 tredde ei klimaavtale mellom EU, Island og Noreg i kraft. Klimaavtala inneber at Noreg vil ta del i EUs klimaregelverk frå 2021 til 2030. Stortinget har gitt samtykke til å slutte seg til ei avtale som innlemmar dei relevante klimaregelverka i EØS-avtalas protokoll 31. Å innlemme regelverka i protokoll 31 betyr i praksis at vi ikkje er bundne av regelverka etter 2030. Det vanlege systemet i EØS-avtala for overvaking, domstolskontroll og tvisteløysning vil gjelde for klimaavtala. Det inneber at overvaking og domstolskontroll blir utøvd av EFTAs overvaksingsorgan (ESA) og EFTA domstolen.

EUs klimaregelverk for 2030 består av tre pilarar: EUs kvotesystem på bedriftsnivå (EU ETS), innsatsfordelinga for ikkje-kvotepiktige utslepp og utslepp og opptak av klimagassar i skog og anna arealbruk (LULUCF). Figur 12.1 gir ei oversikt over dei tre pilarane. Innan kvar av dei tre pilarane er det fleksibilitet. I tillegg er det ulike former for fleksibilitet mellom pilarane.

Kvotesystemet

Noreg samarbeider allereie med EU gjennom deltaking i den europeiske kvotemarknaden (EU ETS) om å redusere dei kvotepiktige utsleppa. EUs kvotesystem omfattar i dag utslepp frå verk-



Figur 12.1 EUs klimarammeverk og fleksibilitetsmekanismar

Kjelde: EU-kommisjonen og Klima- og miljødepartementet

semder innan industri og kraftproduksjon, og luftfart innanfor EØS-området. Om lag halvparten av norske utslepp er inkluderte i kvotestystemet. Norske kvotepiktige verksemder bidreg på linje med kvotepiktige verksemder i dei andre europeiske landa til at målet blir nådde og utsleppsreduksjonane innanfor kvotestystemet blir vurderte samla for EU, Island og Noreg.

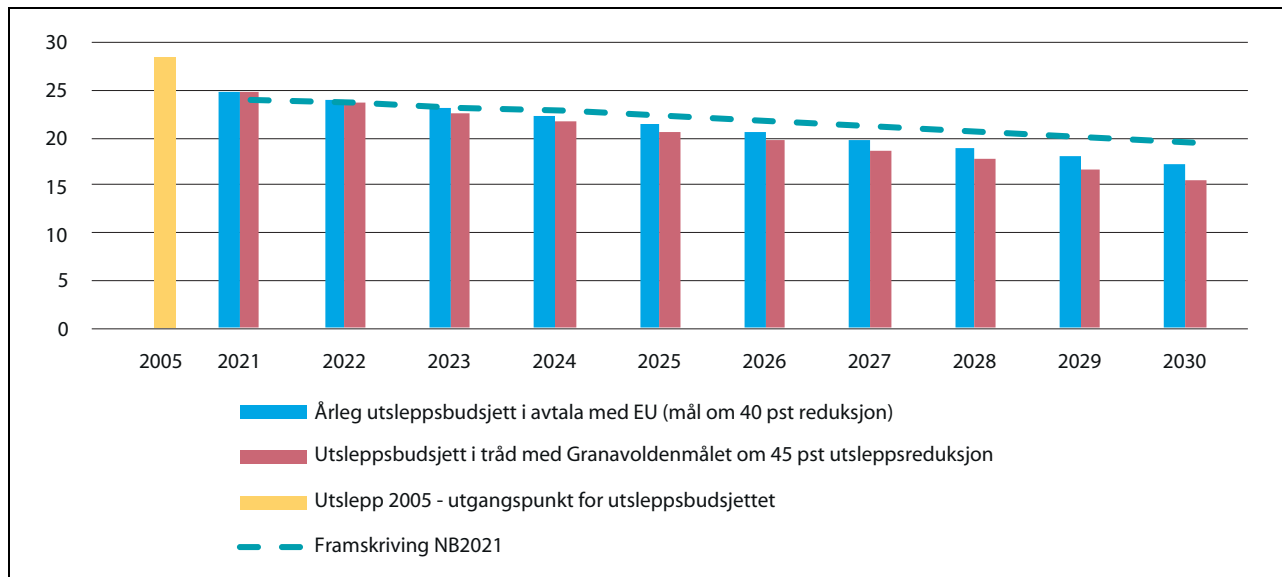
Ein sentral mekanisme i kvotestystemet er den årlege nedjusteringa i samla tal på kvotar som blir utferda. Frå 2021 er det vedteke ei raskare nedskalering av den totale kvotemengda, med ein årleg reduksjon på 2,2 pst. per år. Gjennom årlege reduksjonar i kvotemengda vil utferda kvotar i 2030 vere 43 pst. lågare enn utsleppa frå dei kvotepiktige verksemdene i 2005. Dersom den årlege reduksjonen av kvotemengda held fram uendra etter 2030, vil talet på kvotar tilgjengeleg for dei kvotepiktige verksemdene ha falle til 365 millionar kvotar i 2050. Dette er om lag 84 pst. lågare enn dei kvotepiktige utsleppa var i 2005.

Sidan 2009 har det bygd seg opp ei betydeleg behaldning av unytta kvotar. Dette er hovudsakleg på grunn av lågare aktivitet og utslepp som følgje av den økonomiske nedturen etter finanskrisa, men òg store subsidiar til fornybar energi. Med bakgrunn i kvoteoverskotet har EU vedteke innstrammande tiltak. Det har medverka til at prisen på kvotar i det europeiske kvotestystemet har auka betydeleg dei siste åra frå om lag 5 euro per tonn CO₂-ekvivalentar i 2017 til opp mot 30 euro per tonn CO₂-ekvivalentar i 2019 og 2020. Covid-19 gav noko ustabilitet i kvoteprisen. Prisoppgangen

medverkar til langsiktig omstilling og til at utsleppsreducerande teknologi blir utvikla og teken i bruk raskare. Sjå også nærmare omtale av verkemiddel for å nå klimamåla i kapittel 12.4.

Ikkje-kvotepiktige utslepp (forordning for innsatsfordeling)

Som ein del av klimaavtala med EU vil Noreg i tillegg samarbeide med EU og Island om å redusere dei ikkje-kvotepiktige utsleppa under forordninga for innsatsfordeling. Dette er i hovudsak utslepp frå transport, jordbruk, bygg og avfall, men også ikkje-kvotepiktige utslepp frå industrien og petroleumsverksemda. Forordninga skal syte for at EU reduserer dei samla ikkje-kvotepiktige utsleppa sine med 30 pst. frå 2005 til 2030. Kvart land får eit bindande nasjonalt mål om å redusere utsleppa med mellom 0 pst. og 40 pst. frå 2005 til 2030, avhengig av BNP og kostnadseffektivitet. Forordninga gjer utsleppsmåla til landa for 2030 om til bindande utsleppsbudsjett som seier kor høge utslepp kvart land kan ha i kvart av åra i perioden 2021–2030. Landa kan velje å oppfylle utsleppsbudsjetta ved å redusere eigne utslepp og/eller gjennom samarbeid med andre europeiske land. EU legg ikkje føringar for i kva sektorar innanfor ikkje-kvotepiktig sektor reduksjonane blir gjennomførte, men vil forsikre seg om at summen av utsleppa, etter at det er teke omsyn til bruk av fleksible mekanismar, er i tråd med forpliktinga. Noreg tek på lik linje med EUs medlemsstatar, del



Figur 12.2 Framskriving og førebels anslag på utsleppsbudsjett for ikkje-kvotepiktige utslepp 2021–2030 (mill. tonn CO₂-ekvivalantar)

Kjelder: Finansdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Miljødirektoratet

i regelverket som EU har vedteke for å kutte utsleppa i Europa.

Noreg har gjennom klimaavtala med EU fått eit mål om å kutte dei ikkje-kvotepiktige utsleppa med 40 pst. frå 2005 til 2030, og eit utsleppsbudsjett for åra 2021–2030. Det nøyaktige utsleppsbudsjettet Noreg vil få for kvart år i perioden 2021–2030, blir likevel ikkje endeleg avklart før i 2020. Endeleg budsjett vil avhenge av dei ikkje-kvotepiktige utsleppa i Noreg i åra 2005 og 2016–2018. Desse tala blir ikkje endeleg fastsette før mot slutten av 2020, når ein større revisjon av utsløppstala er gjennomført.

Førebels anslag gir eit utsleppsbudsjett, som vist ved stolpane i figur 12.2, på om lag 210 millionar tonn CO₂-ekvivalantar over tiårsperioden. Samanlikna med førre anslag i klimalovrapporteringa i 2019 inneber dette ei nedjustering av utsleppsbudsjettet. Med det talgrunnlaget vi har i dag, er forskjellen mellom framskrivne utslepp i Noreg baserte på ei vidareføring av dagens klimapolitikk, og Noregs antekne utsleppsbudsjett, anslått til i storleiksorden 8 millionar tonn CO₂-ekvivalantar for perioden 2021–2030 sett under eitt. Dette er om lag 4 millionar tonn lågare enn anslaget for utsleppsgapet i klimalovrapporteringa for 2019. Framskrivningane blir oppdaterte annakvart år, og det er laga ny framskriving til nasjonalbudsjettet 2021, sjå nærmare omtale i kapittel 13.2. Både framskriving og utsleppsbudsjett er usikre. Utsleppsbudsjettet kan dekkjast opp med utsleppsreduksjonar nasjonalt og samar-

beid med EU-land om utsleppsreduksjonar gjennom bruk av ulike former for fleksibilitet. Noregs årlege høve til å nytte kvotar frå kvotesystemet er avgrensa til 2 pst. av 2005-utsleppa under innsatsfordelinga, og vil ifølgje usikre berekningar utgjere knapt 6 millionar kvotar over perioden 2021–2030. Summert inneber det formelle målet Noreg får frå EU, at Noreg må redusere dei europeiske utsleppa innanfor innsatsfordelinga tilsvarende 40 pst. av Noregs 2005-utslepp.

Klimaavtala med EU reduserer likevel ikkje høvet til å gjennomføre utsleppskutt utover dei bindande fastsette nasjonale måla. I Granavoldenplattforma står det at regjeringa vil at Noregs ikkje-kvotepiktige utslepp skal reduserast med minst 45 pst. samanlikna med 2005. Regjeringa har som mål at reduksjonen skjer gjennom innlandske tiltak og planlegg for dette. Om strengt nødvendig kan fleksibiliteten i EUs rammeverk nyttast. I figur 12.2 er det òg vist eit utsleppsbudsjett i tråd med regjeringa sitt mål i Granavoldenplattforma om å redusere dei ikkje kvotepiktige utsleppa med 45 pst.

Regjeringa har allereie gjennomført ei rekkje klimatiltak og styrkt klimapolitikken. Det er mange verkemiddel på plass, og det er sett ambisjonar og målsetjingar som vil medverke til utsleppsreduksjonar framover. I ikkje-kvotepiktig sektor er transportsektoren den største utsleppskjelda, og det er i denne sektoren dei største utsleppsreduksjonane må gjennomførast. Regjeringa prioriterer dette arbeidet høgt og har

ei rekkje måltal for nye nullutsleppskøyretøy i 2025 og 2030. I Granavolden-plattformen står det at regjeringa òg vil ha sektorvise ambisjonar for kutt i klimagassutsleppa i ikkje-kvotepliktig sektor, under dette halvere utsleppa frå transportsektoren innan 2030. Desse måltala er baserte på betringar av teknologisk mogning i ulike delar av transportsektoren.

Sektorane som står for dei ikkje-kvotepliktige utsleppa, har ulikt utgangspunkt og står overfor ulike verkemiddel for å redusere klimagassutsleppa. I tillegg til den generelle verkemiddelbruken finst allereie særlege verkemiddel for den enkelte sektor. Kapittel 12.4 går gjennom den generelle verkemiddelbruken i Noreg. Det er betydeleg uvisse knytt til utsleppa framover, utsleppseffekten av verkemiddel og kostnader ved nasjonale utsleppsreduksjonar innanfor den enkelte sektoren. Den økonomiske aktiviteten svingar, og folketalet blir endra. Utviklinga av klimavennleg teknologi, og dermed kostnadene ved å ta slik teknologi i bruk, er usikker. Difor veit vi at det er vanskeleg å finstyre klimagassutsleppa frå år til år. I Stortingsmeldinga om klimamål for 2030 vil regjeringa legge fram ein plan for vise korleis den planlegg å nå klimamåla for 2030. Planen vil, i tråd med klimaloven § 6 andre ledd bokstav c, gi en oversikt som synleggjer sektorvise utsleppsbaner innanfor ikkje-kvotepliktig sektor og kva type tiltak som vil vere nødvendig for å realisere desse.

Skog og anna arealbruk (LULUCF)

EU-regelverket for skog og anna arealbruk (LULUCF) gir landa ei forplikting om at utsleppa ikkje skal overskride opptaka frå sektoren (den såkalla netto null-forpliktinga) over perioden 2021–2030.

Regelverket omfattar arealkategoriene forvalta skog, nye skogareal, avskogingsareal, beitemark, dyrka mark og våtmark (frå 2026).

Alle land, inkludert Noreg, har utarbeidd ei referansebane for forvalta skog for perioden 2021–2025. Eit avvik frå referansebana skal ein bokføre høvesvis som eit opptak eller eit utslepp. Hogstnivået er den enkeltfaktoren som har størst effekt på nettoopptaket. Det er etablert ei kompensasjonsordning for land som får bokført utslepp frå forvalta skog, som kan brukast på visse vilkår. Kompensasjonsordninga gir landa eit rom for å auke hogstnivået til eit visst nivå samanlikna med nivået i referansebanen. I 2024 skal landa sende inn ei referansebane for perioden 2026–2030.

Forpliktinga om netto nullutslepp frå sektoren kan ein oppfylle både gjennom nasjonale tiltak og fleksibilitet innanfor sektoren og gjennom ytterlegare utsleppsreduksjonar i sektorar under forordninga for innsatsfordeling. Dersom ein ikkje oppnår netto null utslepp gjennom nasjonale tiltak i skog og arealbrukssektoren, må det bokførte utsleppet dekkjast inn ved ekstra tiltak i ikkje-kvotepliktig sektor eller kjøp av skog- og arealkredittar eller utsleppseiningar frå andre land. Forebelse og usikre berekningar syner at Noreg kan komme ut med eit utslepp på 12 millionar tonn CO₂ frå skog- og arealsektoren for perioden 2021–2030.

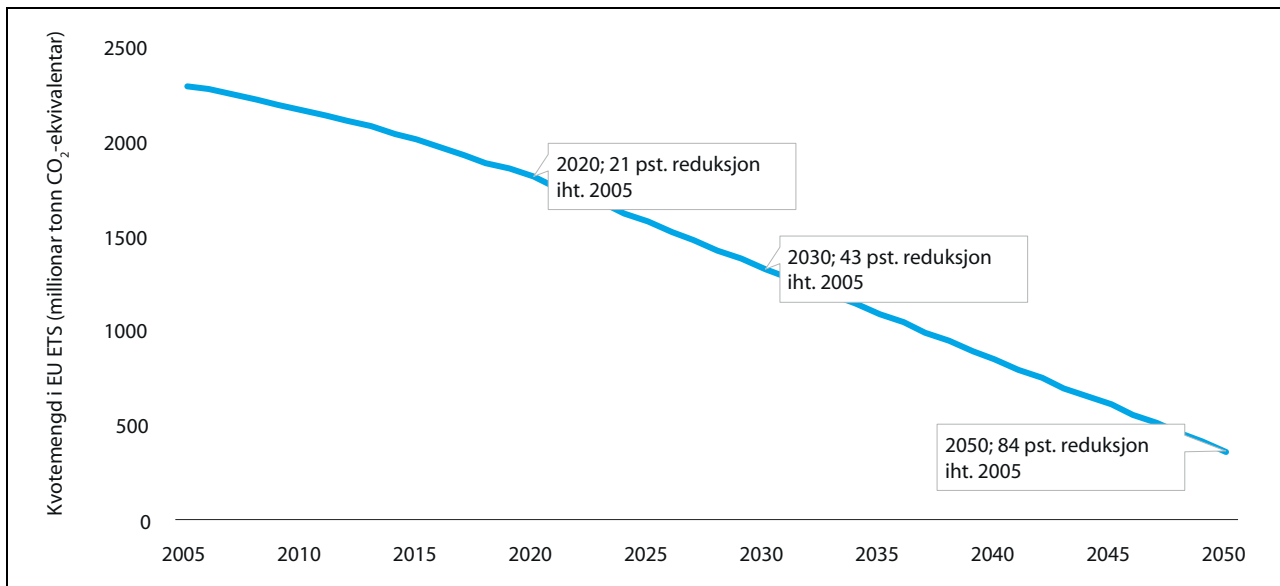
12.3 2050-målet

Noreg har lovfesta eit mål om å bli eit lågutsleppssamfunn i 2050. Formålet med å lovfeste målet om lågutsleppssamfunnet er å leggje til rette for ei langsiktig omstilling i klimavennleg retning i Noreg. Med lågutsleppssamfunn er meint eit samfunn der klimagassutsleppa, ut frå beste vitenskaplege grunnlag, utsleppsutviklinga globalt og nasjonale omstende, er reduserte for å motverke skadelege verknader av global oppvarming som beskrive i Parisavtala.

Målet om å bli eit lågutsleppssamfunn i 2050 er forankra i klimaforliket frå 2012 (jf. Innst. 390 S (2011–2012)). I klimaforliket peikte stortingsfleirtalet samtidig på at ein ambisiøs politikk nasjonalt må vere fornuftig i ein global samanheng der det overordna målet er å redusere dei samla globale utsleppa av klimagassar. Dette inneber at det blir teke omsyn til konsekvensane av kvotesystemet, til faren for karbonlekkasje og til konkurransevna til industrien når politikken blir utforma. Dette gir føringar for verkemiddelbruken for å redusere nasjonale utslepp. Noreg som lågutsleppssamfunn er avhengig av at verda rundt oss går i same retning, slik at vår evne til full og effektiv bruk av arbeidskraft og andre ressursar blir halden ved lag og vi når våre klima- og miljøpolitiske mål.

Som det går fram av § 4 i klimalova, skal målet vere at klimagassutsleppa i 2050 blir reduserte til i storleiksordenen 80–95 pst. frå utsleppsnivået i referanseåret 1990. Ved vurdering av måloppnåing skal det takast omsyn til effekten av norsk delta-king i det europeiske klimakvotesystemet for verksemdar.

I Granavolden-plattformen står det at regjeringa vil gjere Noreg til eit lågutsleppssamfunn i 2050, der klimagassutsleppa er reduserte med 90–95



Figur 12.3 Utvikling i kvotemengd i EU ETS 2005–2050

Kjelde: EU-kommisjonen og Klima- og miljødepartementet

pst. samanlikna med 1990. Regjeringa vil endre utsleppsintervallet i klimalova § 4, slik at målet blir å redusere utsleppa med 90–95 pst. innan 2050 samanlikna med 1990.

Klimalova er ikkje til hinder for at Noreg kan gjennomføre målet om å bli eit lågutsleppssamfunn saman med EU. Eit klimasamarbeid med EU kan gi eit viktig bidrag til utsleppsreduksjonar nasjonalt og til den langsiktige omstillinga av det norske samfunnet som klimalova fremjar.

Det er viktig med tydelege signal om kvar utsleppsutviklinga skal på lengre sikt. Det er viktig at styresmaktene fører ein truverdig klimapolitikk som gir tydelege og føreseielege signal til privat sektor om kostnadene framover ved å sleppe ut klimagassar. Regjeringas strategi mot 2030 og dagens verkemiddel legg derfor eit viktig grunnlag for å gjere Noreg til eit lågutsleppssamfunn i 2050. Kapittel 12.4 overordna beskriving av dagens verkemiddel for å redusere utslepp.

Mange verkemiddel er på plass for å medverke til den langsiktige teknologiomstillinga som må til for å bli eit lågutsleppssamfunn. Å setje ein pris på utslepp er eit hovudverkemiddel i den langsiktige klimapolitikken. Kvotesystemet er eit slikt verkemiddel, sjå nærmare beskriving om kvotesystemet i kapittel 12.2.

Årlege reduksjonar i talet på utferda kvotar gjer at kvotesystemet vil medverke til vesentleg reduksjon av utsleppa. Etter 2020 vil dei årlege kutta i kvotemengda utgjere nesten 50 millionar tonn. Gjennom årlege reduksjonar i kvotemengda

vil utferda kvotar i 2030 vere 43 pst. lågare enn utsleppa frå dei kvotepliktige verksemdene i 2005. Dersom den årlege reduksjonen av kvotemengda held fram uendra etter 2030, vil talet på kvotar som blir gjorde tilgjengeleg for dei kvotepliktige verksemdene, ha falle til 365 mill. kvotar i 2050. Dette er om lag 84 pst. lågare enn dei kvotepliktige utsleppa var i 2005.

Kvotesystemet vil medverke til å tvinge fram betydelege utsleppsreduksjonar på felleseuropeisk nivå, samtidig som utsleppskostnaden må ventast å auke ytterlegare. Det betyr at også norske kvotepliktige verksemdar må omstille seg. Ei omstilling av kvotepliktig verksemd til produksjon med betydeleg lågare utslepp enn i dag føreset langsiktige teknologiutviklingsløp. Lovfesting og talfesting av målet om lågutsleppssamfunn gir eit tidleg og tydeleg signal til industrien og andre avgjerdstakarar om at ei betydeleg styrking av dette teknologiløpet er nødvendig. Det er etablert fleire ordningar for å støtte langsiktig teknologiutvikling, sjå mellom anna avsnitt 12.4.

Noregs lågutsleppsstrategi for 2050

Parisavtala seier at alle land bør søkje å formulere og melde inn langsiktige strategiar for lågutslepp av klimagassar i lys av dei langsiktige målsetjingane i Parisavtala. I Paris-vedtaket er landa inviterte til å kommunisere slike strategiar innan 2020. Å leggje fram ein slik strategi er frivillig, vil

ikkje innebere nye internasjonale forpliktingar og har ingen rapporterings- eller bokføringskrav.

Regjeringa la hausten 2019 fram ein lågutsleppsstrategi, sjå Klima- og miljødepartementets budsjettproposisjon 2019–2020 vedlegg I.

I lågutsleppsstrategien blir Noreg beskrive som lågutsleppssamfunn i 2050 med følgjande overordna karakteristikkar:

- Lågutsleppssamfunnet er eit samfunn med låge utslepp i alle sektorar.
- Areal, skog og ressursar blir forvalta på ein berekraftig måte som legg til rette for høgt opp- tak og låge utslepp. Areala våre lagrar karbon og forsyner oss med materialar, mat og energi.
- Eit grønt næringsliv med låge utslepp av klimagasser.
- Byar og lokalsamfunn legg til rette for låge klimagassutslepp og gode levevilkår for innbyggarane.

Noreg må ta kloke val på vegen til eit lågutsleppssamfunn, der det er rom for eit mangfald av løysingar innanfor langsiktige og stabile rammevilkår. Regjeringa vil styrkje grunnlaget for klimapolitikken og medverke til langsiktige og føreseielege rammer, slik at alle aktørar kan dra i riktig retning. Med lågutsleppsstrategien la regjeringa fram dei overordna prioriteringane og viktige omsyn for vegen til lågutsleppssamfunnet fram mot 2050.

Overordna prioriteringar for vegen til lågutsleppssamfunnet

Noreg fører og vil halde fram med å føre ein ambisiøs klimapolitikk. Regjeringa har eit langsiktig mål om at Noreg skal bli eit lågutsleppssamfunn med effektiv ressursbruk og eit konkurransedyktig næringsliv.

Regjeringa har i Granavolden-plattformen sagt at ho vil omstille norsk økonomi og medverke til at Noreg blir eit lågutsleppssamfunn før midten av hundreåret. Denne omstillinga må òg medverke til ei utvikling som sikrar det biologiske mangfaldet og eit berekraftig velferdssamfunn.

Klima- og miljøpolitikken skal medverke til at Noreg når klimamåla og andre miljømål. For å skape minst mogleg konflikt mellom klima- og miljømåla og andre samfunns mål, blir det kravd god koordinering i bruken av verkemiddel. Det inneber at klimapolitikken nasjonalt er basert på følgjande prinsipp:

- *Forureinaren skal betale.* Verkemiddel bør veljast ut frå kriteriet om at den som forureinar

eller skadar miljøet, skal betale for skaden som skjer.

- *Effektive verkemiddel.* Miljøavgifter, omsetjelege kvotar, direkte reguleringar, avtaler, informasjon og subsidiar må kombinerast mest mogleg effektivt.
- *Støtte til teknologiutvikling.* Å utvikle og ta i bruk miljøteknologi og klima- og miljøvennlege energiteknologiar er viktig for å møte klima- og miljøutfordringane, og kan òg gi norsk næringsliv nye marknadsmoglegheiter.
- *Globale effektar avgjerande.* Verkemidla i klimapolitikken må medverke til at globale utslepp går ned.
- *Eit lågutsleppssamfunn, ikkje eit låginntektsamfunn.* Verkemidla bør innrettast slik at miljømåla blir oppnådde med størst mogleg sikkerheit og til lågast moglege kostnader for samfunnet. Vi må utnytte høva som ligg i det grøne skiftet.

I tillegg er det viktig at arealplanlegging, utviklinga av infrastruktur og offentlege investeringar tek omsyn til målet om at Noreg skal bli eit lågutsleppssamfunn innan 2050.

Med utgangspunkt i prinsippa for klimapolitikken og at den blir styrkt over tid, vil regjeringa gjennom måloppfølging, prising av utslepp, og andre rammevilkår for lågutsleppsutvikling i næringsliv, kommunar og for kvar og ein av oss leggje til rette for at Noreg blir eit lågutsleppssamfunn i 2050.

Politikken for å nå klimamålet i 2050 må styrkjast og tilpassast over tid. Dette vil skje i tråd med klimalova og Parisavtalas dynamikk om at alle land kvart femte år skal leggje fram eit bidrag som utgjer ein progresjon samanlikna med førre bidrag og vere uttrykk for høgast mogleg ambisjonsnivå.

Lågutsleppsutgreiinga 2050

Som varsla i lågutsleppsstrategien vil ein del av den vidare oppfølginga av arbeidet for 2050 vere å setje i gang eit arbeid med ei lågutsleppsutgreiing for 2050. Hovudformålet er å få fram eit godt fagleg grunnlag som viser korleis ein kan leggje til rette for langsiktig utsleppsutvikling innan relevante sektorar og samfunnsområde i Noreg i tråd med klimamålet for 2050.

Bakgrunnen er at klimapolitikken må baserast på best tilgjengeleg kunnskap. Eit godt kunnskapsgrunnlag er ikkje berre viktig for at politikken skal gjennomførast på ein så effektiv og relevant måte som mogleg, men vil òg tene til å redu-

sere uvisse og setje oss betre i stand til å handtere klimarisiko. Mellom anna peiker Klimarisikoutvalet på dette i sin rapport⁶. Utvikling av verkemidla må følgje kunnskapsutviklinga om kva som er nødvendig for å nå mål som skal oppfyllest. Det som kan framstå som fornuftig og effektiv politikk i eit kortsiktig perspektiv, er ikkje alltid det som gir ei utvikling mot låge utslepp på lang sikt. Vidare kan avgjerder ein tek i dag, medverke til at høge utslepp vedvarer og dermed hindrar at vi når klimamålet for 2050. Analysar av korleis politikk, verkemiddel og tiltak bør innrettast for å bidra til langsiktig lågutsleppsutvikling fram mot 2050, er difor svært viktig.

12.4 Verkemiddel for å nå klimamåla

Verkemiddelbruken i klimapolitikken bør vere transparent, føreseieleg og innretta slik at måla for klimapolitikken blir nådde med størst mogleg sikkerheit og til lågast moglege kostnader for samfunnet. For å skape minst mogleg konflikt mellom klimamåla og andre samfunns mål er det krav om god koordinering i bruken av verkemiddel. Regjeringa fører ein ambisiøs klima- og miljøpolitikk som byggjer på forvaltaransvaret og føre var-prinsippet.

Klimapolitikken har redusert nasjonale utslepp betydeleg. I samband med Noregs nyaste rapport til FNs klimakonvensjon vart det rekna ut at norske utslepp av klimagassar ville ha vore rundt 40 pst. høgare i 2020 utan dei verkemidla og klimatiltaka som er gjennomførte sidan 1990.

Over 80 pst. av klimagassutsleppa i Noreg er i dag dekte av sektorovergripande økonomiske verkemiddel i form av avgifter og/eller kvoteplikt. Desse hovudverkemidla set ein pris på utslepp av klimagassar og medverkar dermed til å endre produksjons- og forbruksmønster og stimulerer til utvikling og spreiding av klimavennleg teknologi. Pris på utslepp av klimagassar er avgjerande for å redusere utsleppa i tilstrekkeleg omfang på ein kostnadseffektiv måte.

Nær 70 pst. av dei ikkje-kvotepliktige utsleppa er pålagde avgift. Det generelle avgiftsnivået på utslepp av klimagassar i 2020 er 544 kroner per tonn CO₂-ekvivalentar. Regjeringa har sidan 2013 heva det generelle avgiftsnivået på utslepp av klimagassar frå 400 til 544 kroner per tonn CO₂-ekvivalentar og oppheva ei rekkje reduserte satsar og fritak. Avgiftsnivået på utslepp av klimagassar er derfor vesentleg høgare og jamnare i

2019 enn i 2013. I Granavolden-plattformen står det at regjeringa vil trappe opp den flate CO₂-avgifta med 5 pst. årleg for alle sektorar fram til 2025. Provenyet skal regjeringa bruke til å redusere skattar og avgifter for berørte grupper for å lette omstillinga. Andre relevante avgifter (mellom anna HFK/PFK) skal aukast tilsvarande.

I Granavolden-plattformen står det at regjeringa vil at unntaka for landbruk og fiskeri blir fjerna om det partssamansette utvalet for fiske og forhandlingane mellom staten og jordbruksorganisasjonane om ei klimaavtale ikkje kjem fram til tiltak som gir reelle og tilstrekkelege utsleppsreduksjonar. Dette skal ein sjå i samheng med kompenserte tiltak i samråd med næringane.

I juni 2019 undertekna regjeringa og jordbrukets organisasjonar ei intensjonsavtale om å arbeide for reduserte klimagassutslepp, og auka opptak av karbon frå jordbruket. Regjeringa legg til grunn at avtala vil føre til tilstrekkelege utsleppsreduksjonar frå sektoren. Det er sett eit mål om å redusere utsleppa med 5 millionar tonn CO₂-ekvivalentar for perioden 2021–2030. Målet omfattar klimatiltak som kan tilskrivas jordbruksaktivitet innanfor sektorane jordbruk, transport, oppvarming av bygg og arealbrukssektoren (avgrensa til arealkategoriane dyrka mark og beite) i den offisielle klimagassrekneskapen. Klimaavtala vil liggje til grunn for klimaarbeidet i sektoren framover, men skal ikkje gi bindingar for framtidig verkemiddelbruk eller jordbruksforhandlingar. Klimaavtala kan heller ikkje setje vilkår om auka subsidiar.

Rapporten frå det partssamansette utvalet, nedsett av Nærings- og fiskeridepartementet, som har vurdert auka CO₂-avgift på mineralolje, naturgass og LPG levert til fiske og fangst, og andre klimatiltak som kan utløyse utsleppsreduksjonar i fiskerinæringa, blei ferdig våren 2019. Hovudtilrådinga frå eit samla utval var å auke CO₂-avgifta til generell sats, men samstundes introdusere ei ny kompensasjonsordning. Utvalets rapport har vore på høyring. Regjeringa har avgjort å følgje opp hovudtilrådinga i rapporten og har frå 1. januar 2020 innført full CO₂-avgift for mineralske produkt for fiske og fangst i nære farvatn. Samstundes er det bestemt å introdusere ei kompensasjonsordning for å lette omstillinga. Kompensasjonsordninga er delt inn i tre grupper som vil bestå av kystflåten, havflåten og kystrekeflåten. Kompensasjonen er knytt til den delen det enkelte fartøyet har av total fangst innanfor kompensasjonsgruppa fartøyet tilhøyrer. Den nye innretninga på ordninga søkjer å gi fleire insentiv til å drive meir klimavennleg ved at dei mest energief-

⁶ NOU 2018: 17 Klimarisiko og norsk økonomi.

fektive og klimavennlege i kvar fartøygruppe sannsynlegvis vil komme betre ut enn med tidlegare regime med refusjonsordning.

Om lag halvparten av norske utslepp er dekte av det europeiske kvotesystemet for bedrifter (EU ETS), i hovudsak utslepp frå landbasert industri og petroleumssektoren. Kvotepriisen har det siste året for det meste lege over 250 kroner per tonn CO₂-ekvivalentar. Prisen fall kraftig, men kortvarig etter stenginga av samfunnet i samband med koronautbrotet i midten av mars, men tok seg rask opp igjen. Petroleumssektoren og innanriks luftfart står overfor både CO₂-avgift og kvoteplikt.

Både dagens og venta framtidig pris på utslepp har betydning for avgjerder hos aktørane. Det offentlege investerer i vegar, kollektivtransport-system, energisystem, vass- og avløpssystem og bygningar. Dette er investeringar som potensielt kan ha stor betydning for framtidige klimagassutslepp. For å innarbeide klimaomsyn må ein prise inn framtidige utslepp i investeringskalkylane.

Direkte regulering, standardar, avtaler og subsidiar til utsleppsreducerande tiltak er brukte som eit tillegg til kvotar og avgifter. På område underlagde generelle verkemiddel skal ein som hovudregel ikkje samstundes bruke ytterlegare regulering. Avgifter og kvotar set ein pris på kostnaden ved utslepp. I nokre tilfelle er det likevel også andre former for marknadssvikt eller barrierar som kan hindre at kostnadseffektive miljøtiltak blir gjennomførte. Dette kan for eksempel vere kunnskapseksternalitetar, nettverkseffektar, mangelfull informasjon eller åtferdstrekk. I slike tilfelle kan ein nytte andre verkemiddel i tillegg til prising av utsleppa.

I enkelte tilfelle kan det vere vanskeleg å prise ein miljøskade gjennom avgifter eller kvotar. Der som avgift er vurdert til ikkje å vere høveleg, skal andre verkemiddel vurderast som gir tilsvarande sterke insentiv for utsleppsreduksjonar, under dette direkte reguleringar. Utslepp av klimagassar er i dag regulerte av ei rekkje sektorovergripande og sektorspesifikke lover. Gjennom forureiningslova er mellom anna utslepp av lystgass frå fullgjødselproduksjon og diffuse utslepp frå petroleumsverksemd regulerte. Forureiningsstyresmakta vurderer fortløpande behovet for å stille krav etter forureiningslova for å medverke til å redusere klimagassutslepp.

Forsking på og utvikling av null- og lågutsleppsteknologi er viktig for å møte klimautfordringa, både i eit 2030- og i eit 2050-perspektiv. Noreg er avhengig av teknologiutviklinga internasjonalt. Satsing på teknologi kan gi norske verksemder nye marknadsmoglegheiter og medverke

til globale utsleppsreduksjonar dersom også andre land tek i bruk teknologi utvikla i Noreg. Grøn skattekomisjon framhevar mellom anna at ein bør støtte miljøteknologi spesielt fordi det historisk sett er forska mindre på slike teknologi, slik at kunnskapsbasen dermed er mindre. Teknologi som medverkar til å redusere utslepp, har ei særleg ulempe om utsleppa er prisa lågare enn skaden utsleppa utgjør. Grøn skattekomisjon peiker òg på at støtte åleine ikkje vil vere tilstrekkeleg. Ein pris på utslepp medverkar til meir forskning og at betre teknologi blir teken i bruk.

For å fremje auka bruk og utvikling av null- og lågutsleppsløysingar er det etablert ei rekkje offentlege støtteordningar. Eksempel på slike ordningar i statleg regi er Enova og fleire ordningar under Innovasjon Noreg og Noregs forskingsråd. Verkemiddelapparatet er styrkt frå den grunnleggjande forskingsinnsatsen, der dei nye ideane blir skapte, og heilt fram til marknaden.

Det offentlege medverkar no med større ressursar enn tidlegare i alle delar av FoU-kjeda. Sidan 2013 har regjeringa auka støtta til næringsretta forskning og innovasjon med over 3 mrd. kroner, inkludert budsjettert skattefrådrag frå Skattefunnordninga. Dette er støtte til FoU generelt, ikkje berre støtte til klimarelatert forskning og innovasjon, men auken medverkar til at større ressursar blir tilgjengelege også til klimarelatert FoU.

I tillegg vedtok Stortinget i 2020 å opprette Grøn plattform under Innovasjon Noreg, Noregs forskingsråd og SIVA. Ordninga skal vere ein felles konkurransearena for å fremje grøn omstilling i næringslivet. Grøn plattform skal med andre ord medverke til å akselerere opptaket av eksisterande grønne prosessar og produkt og til at nye klima- og miljøvennlege løysingar blir utvikla. Det er lagt opp til at det skal løyvast 1 mrd. kroner fordelt over 3 år frå 2020 til 2022 til Grøn plattform. I 2020 blei det totalt løyvd 333 mill. kroner til plattformforma, og regjeringa forslår å løyve same beløp i 2021.

Regjeringa vil halde fram å støtte utvikling av teknologi. Overgangen til lågutsleppssamfunnet gjeld alle næringar og sektorar, og det er derfor viktig med ei brei tilnærming. Regjeringa legg vekt på både målretta satsing og vektlegging av klima og miljø i offentleg finansiert forskning, innovasjon og teknologiutvikling der det er relevant.

Mellom anna har Noreg fleire ordningar gjennom Noregs forskingsråd og Innovasjon Noreg som kan støtte teknologiutvikling i industrien og petroleumssektoren. Framtidas klimanøytrale industri er valt ut som eitt av to nye tema for Pilot E-ordninga. Regjeringa har styrkt samhandlinga mel-

Boks 12.1 Eksempel på Enova-støtta prosjekt

- Fullskala demonstrasjon av flytande havvind (2019): 2,3 mrd. kroner til Equinor for å bygge det som vil bli verdas største flytande havvindpark. Vindturbinane skal forsyne oljefelta Gullfaks og Snorre med fornybar kraft. Prosjektet er eit viktig ledd i å bringe flytande havvind eit steg nærmare kommersialisering.
- Elektrifisering av Bastø-ferjene (2019 og 2020): 168 mill. kroner til ny elektrisk ferje og ombygging til batterielektrisk drift for Bastø Fosen IV og VI, inkludert ladeinfrastruktur i Moss og Horten.
- Kvitebjørn Varme (2019): 91 mill. kroner for å utvide fjernvarmenettet i Tromsø og ta i bruk innovativ sesonglagring. Varmen vart lagra i 300 meter djupe brønner, slik at varme produsert om sommaren kan utnyttast på årets kaldaste dagar. Dette inneber at meir av varmen blir utnytta.
- Ruter (2020): til saman 74 millionar kroner til ladeinfrastruktur for elektriske bussar i Oslo sør. Ladeinfrastrukturen vil forsyne utsleppsfrie bussar som kvart år køyrer nesten sju millionar kilometer. Dette vil spare over 10 000 tonn CO₂ årleg.
- Landstraum i fleire hamner (2016, 2017, 2018, 2019 og 2020): Om lag 650 mill. kroner til om lag 100 landstraumprosjekt i både offentlege og private hamner langs heile kysten. Mellom anna landstraum til Hurtigruten i Bergen, Trondheim, Bodø, Tromsø og Ålesund og landstraum til cruise i Bergen, Hauge sund, Flåm og Ålesund.

lom næringslivet, forvaltninga og forskinga gjennom å opprette strategiforumet Prosess 21. Hovudoppgåva for Prosess 21 er å gi strategiske råd og tilrådingar om korleis prosessindustrien best kan få til ei utvikling i retning av minimale utslepp frå prosessindustrien i 2050 og samtidig leggje til rette for at verksemdar i prosessindustrien har berekraftig vekst i denne perioden. I 2018 blei det løyvd midlar til eit nytt forskingssenter for reduksjon av klimagassutslepp på norsk kontinentalsokkel. Målet med senteret er å utvikle ny kunnskap og teknologi som kan medverke til betydelege reduksjonar i klimagassutsleppa på sokkelen på kort og lang sikt. Under leiing av Sintef Energi vann *Research Centre for a low-emission petroleum industry on the Norwegian continental shelf* konkurransen om midlane. Årleg finansiering frå Forskningsrådet er 15 mill. kroner. Senteret vil ha ei levetid på inntil åtte år. Regjeringa vil også medverke til å utvikle teknologi for fangst, transport og lagring av CO₂ og legge til rette for ei kostnadseffektiv løysing for fullskala CO₂-handtering i Noreg som gir teknologiutvikling i eit internasjonalt perspektiv. Regjeringa foreslår å gi støtte til å etablere eit norsk demonstrasjonsprosjekt for fullskala CO₂-handtering som omfattar fangst, transport og lagring av CO₂. Prosjektet har fått namnet Langskip, og omfattar Norcem som første CO₂-fangstprosjekt og deretter eventuelt Fortum Oslo Varme sitt CO₂-fangstprosjekt, under føresetnad av at Fortum Oslo Varme får tilstrekkeleg eigenfinansiering og finansiering frå EU eller andre

kjelder. Northern Lights skal realisere skipstransport og eit lager med tilhøyrande infrastruktur.

I spreingsfasen for nye lågutsleppsløysingar kan marknadssvikt vere grunn til at styresmaktene går inn med mellombels støtte for å medverke til at teknologiane blir tekne i bruk. Subsidiar til bruk av ny teknologi inneber òg risiko for at det blir produsert eller konsumert for mykje av vara. Det fører til eit samfunnsøkonomisk tap som blir forsterka ved at slik støtte må finansierast med skattar. Det er derfor viktig at støtte blir utforma og innretta kostnadseffektivt. Kostnadseffektivitet vil også avhenge av at det er ein marknad for teknologien, og at teknologien som blir utvikla, er treffsikker i høve til miljøproblemet.

Offentlege anskaffingar er òg eit viktig verkemiddel for å medverke til grøn omstilling og reduserte klimagassutslepp. Regjeringa vil syte for at offentleg sektor som kunde medverkar til å ta i bruk og utvikle nye miljø- og klimavennlege teknologiar og løysingar. Regjeringa utarbeider ein handlingsplan for å auke delen av klima- og miljøvennlege offentlege anskaffingar og grøn innovasjon.

Informasjon er eit verkemiddel som kan påverke åtferda til bedrifter og privatpersonar. Grøn skattekommissjon viser til at prissignala gjennom avgiftssystemet kan verke noko dårlegare under visse forhold, og at informasjon, som eit supplement til økonomiske verkemiddel, kan

medverke til at prissignala kjem fram, og at nye teknologiar blir spreidde i marknadene.

Regjeringa har oppretta Nysnø Klimainvesteringar AS, eit statleg investeringsselskap med formål å medverke til reduserte klimagassutslepp. Selskapet skal gjere investeringar i unoterte selskap og gjennom såkalla fond-i-fond-løysingar, i

hovudsak retta mot ny teknologi i overgangen frå teknologiutvikling til kommersialisering.

Mot 2030 og vidare mot 2050 må verkemiddelbruken vurderast og tilpassast. Det er ikkje mogleg i dag å seie eksakt kva verkemiddelbruk som vil oppfylle klimamåla.

13 Utslepp og opptak av klimagassar

Ifølgje klimalova skal det gjerast greie for utviklinga i utslepp og opptak av klimagassar, og for framskrivingar av utslepp og opptak. I dette avsnittet blir det gjort greie for dette.

13.1 Historiske utslepp og opptak

Dei norske utsleppa av klimagassar var i 2019 på 50,3 millionar tonn CO₂-ekvivalentar. Dette er ein nedgang på 1,7 millionar tonn CO₂-ekvivalentar i forhold til 2018, eller 3,4 pst. Dette kjem i stor grad av nedgang i utsleppa frå vegtrafikk og n transport. Tala for 2019 er førebelse, endelege tal for 2019 blir publisert av SSB i november 2020. Utsleppa frå vegtrafikken blei redusert med 7,7 pst. frå 2018 til 2019. Dette kom av auka bruk av biodrivstoff, nedgang i total køyrelengde og ein betydeleg auke i bruken av elbilar. Ein del av biodrivstoffet som har gitt denne nedgangen, er likevel konvensjonelt biodrivstoff som er knytt til risiko for avskoging. Det er eit mål at mest mogleg av biodrivstoffet i framtida skal vere av avansert type som ikkje gir slik risiko.

Utslepp frå luftfart, sjøfart, fiske og motorreisepark med meir gjekk ned med 6,5 pst. frå 2018 til 2019. Aktivitetsendring, effektivisering og elektrifisering er dei viktigaste årsakene til nedgangen i utsleppa.

Utsleppa frå industrien gjekk ned med 0,25 millionar tonn CO₂-ekvivalentar frå 2018 til 2019, eller 2 pst. Hovudårsaka var at utsleppet frå raffineriet på Mongstad gjekk ned med 0,46 millionar tonn CO₂-ekvivalentar, i hovudsak på grunn av ein omfattande vedlikehaldsstans.

Klimagassutsleppa frå olje- og gassutvinning gjekk ned 1,7 pst. frå 2018 til 2019. Til samanlikning gjekk den samla produksjonen målt i oljeekvivalentar ned med 6 pst. på grunn av lågare gassproduksjon.

Frå 2018 til 2019 auka utsleppa frå oppvarming med 15 pst. Ifølgje SSB ligg auka bruk av naturgass og propan i primærnæringane bak denne auken. Utsleppa frå jordbruk og energiforsyning heldt seg relativt stabile frå 2018 til 2019.

Dei førebelse berekningane viser at dei resterande utsleppa var relativt stabile frå 2018 til 2019. Hovudkjeldene til utslepp i denne kategorien er utslepp av metan frå avfallsdeponi og HFK brukt som kjølemedium i utstyr som mellom anna air condition-anlegg i bygningar og køyretøy. For berekning av endelege 2019-tal vil ein oppdatert versjon av modellen for berekning av HFK-utslepp verte nytta.

Figur 13.1 viser utslepp frå 1990 fordelt på sektorar og framskrivne utslepp til 2030, sjå meir om framskrivne utslepp i avsnitt 13.2.

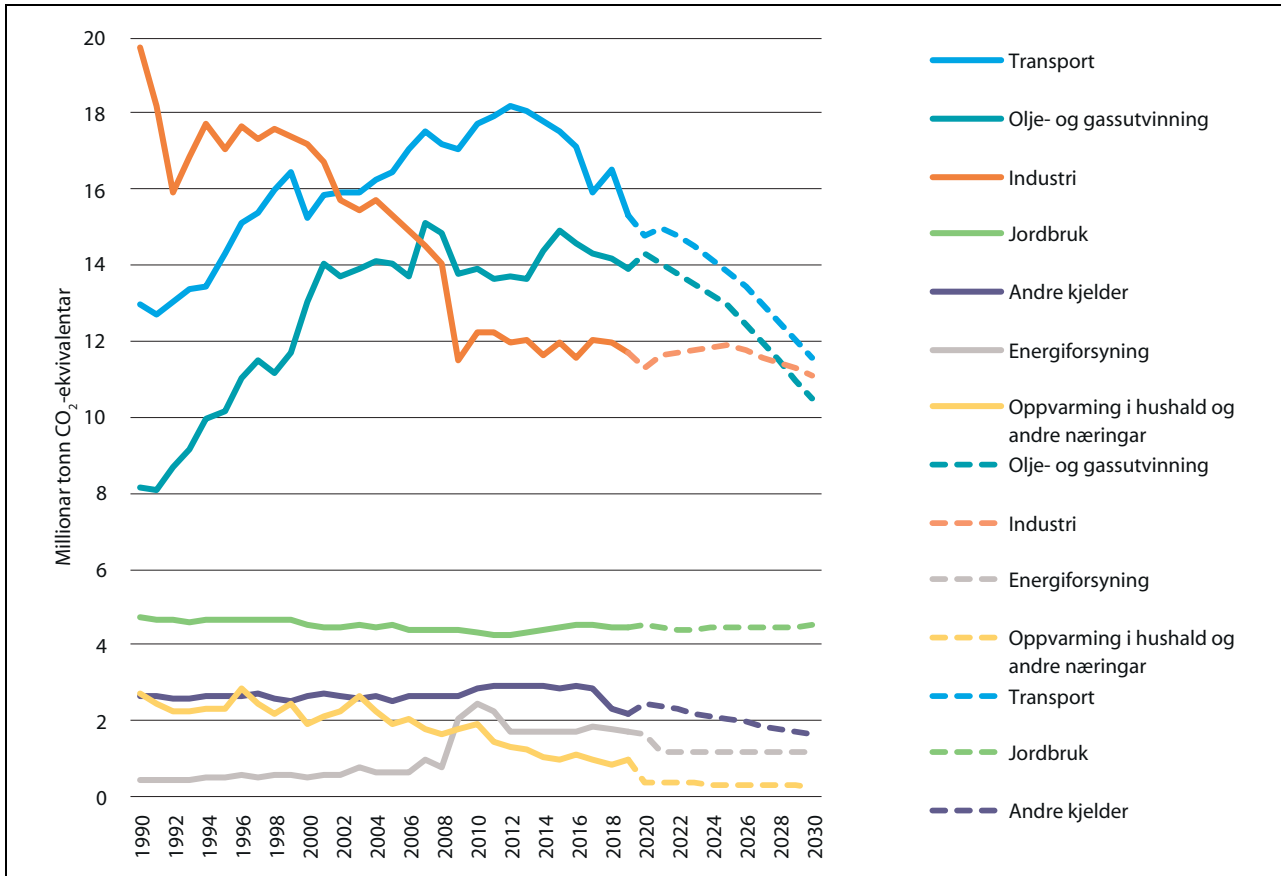
Utslepp av CO₂ utgjorde 84 pst. av dei samla utsleppa i 2019, mens resten kjem av utslepp av metan (CH₄), lystgass (N₂O) og fluorholdige klimagassar (HFK-ar, PFK-ar og SF₆).

Utsleppa i 1990 var på 51,5 millionar tonn CO₂-ekvivalentar. Utsleppa i 2019 ligg 2,3 pst. under 1990-nivået. I same periode har befolkninga auka med om lag 20 pst. (1 mill. personar) og BNP er dobla. Dermed er utsleppsintensiteten (utslepp per produksjon i kroner) blitt redusert med 55 pst. sidan 1990. Norsk økonomi er òg blitt mindre energiintensiv i og med at energiforbruket har auka med 12 pst. sidan 1990.

Skog tek opp store mengder CO₂. I 2018⁷ var nettoopptaket på 23,7 mill. tonn CO₂-ekvivalentar i sektoren for skog og annan arealbruk.

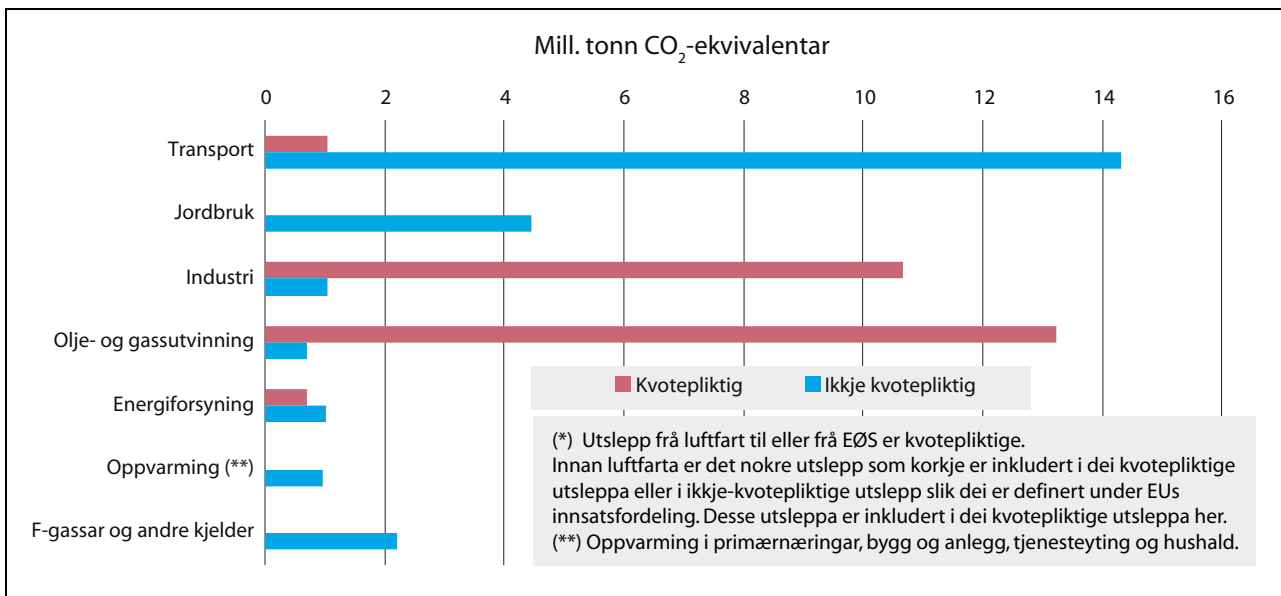
Figur 13.2 viser kvotepliktig og ikkje-kvotepliktig utslepp fordelt på sektor. Omtrent halvparten av dei norske utsleppa av klimagassar er kvotepliktige, som inneber at dei er omfatta av EUs kvotesystem (EU ETS), sjå nærmare omtale i kapittel 12.2. Dei kvotepliktige utsleppa er størsteparten av utsleppa frå olje- og gassutvinning og industri, større anlegg i energiforsyning og størstedelen av luftfarten. Dei kvotepliktige utsleppa var i 2019 på 25,6 millionar tonn CO₂-ekvivalentar. Dei ikkje-kvotepliktige utsleppa er i hovudsak utslepp frå anna transport og jordbruk. I tillegg kjem småskala energiforsyning og andre kjelder som oppvarming, produkt med fluorgassar, avfallsbehandling og ikkje-kvotepliktige utslepp

⁷ For skog og annan arealbruk blir det ikkje utarbeidd førebels tal for 2019.



Figur 13.1 Sektorvise utslepp, historiske og framskriving til 2030

Kjelder: Finansdepartementet, Miljødirektoratet og Statistisk sentralbyrå



Figur 13.2 Fordeling kvotepliktige og ikkje-kvotepliktige utslepp i 2019

frå industrien og petroleumssektoren. I 2019 stamma 24,7 millionar tonn CO₂-ekvivalantar av utsleppa frå ikkje-kvotepliktige kjelder.

13.2 Framskrivningar av utslepp og optak av klimagassar

I Nasjonalbudsjettet 2021 (Meld. St. 1 (2020–2021)) er det lagt fram oppdaterte framskrivningar av norske klimagassutslepp.

Framskrivningane byggjer på vurderingar av underliggjande utviklingstrekk i norsk og internasjonal økonomi, blant anna forhold knytta til økonomi, teknologi og befolkning. I tråd med internasjonale retningslinjer er framskrivningane baserte på vidareføring av dagens innretning av klimapolitikken, både i Noreg og internasjonalt.

Klimapolitikken internasjonalt er per i dag ikkje tilstrekkeleg for å nå måla i Parisavtalen. For internasjonal økonomi er det derfor i berekningane lagt til grunn at den økonomiske veksten og den generelle betringa i teknologi utviklar seg i om lag same tempo som fram til i dag. Det inneber at utviklinga av ny klimavennleg teknologi internasjonalt, som Noreg er heilt avhengig av for å bli eit lågutsleppssamfunn, verken går raskare eller meir langsamt enn det vi har observert historisk.

Uvissa er stor og aukar dess lenger fram i tid framskrivningane spring. Dersom lågutsleppsløysingane til konkurransedyktige prisar blir utvikla raskare enn lagt til grunn, vil utsleppa kunne minke raskare enn framskrivningane viser. Gjennom avgifter, kvoteplikt og anna regulering har norske hushald og bedrifter allereie insentiv som gjer at dei vil ta ny teknologi i bruk når den er tilgjengeleg. På den anna side kan også teknologiutviklinga gå langsamare enn lagt til grunn i framskrivningane.

Framskrivningane er ikkje ei skildring av måla til regjeringa, og inkluderer ikkje effektar av framtidig ny politikk og nye verkemiddel. Vedtatte mål utan tilhøyrande forslag til endra verkemiddel eller tiltak som ikkje er ferdig utgreidd i form av forskrift, avgiftsvedtak eller avtalar mv., er ikkje innarbeida i framskrivninga.

Utsleppa av klimagassar er vurdert å minke med rundt 2 pst. i året frå 2019 og fram mot 2030. Utsleppa vil i så fall liggje om lag 9 ½ mill. tonn CO₂-ekvivalantar lågare i 2030 enn i 2019. Litt over halvparten av utsleppsreduksjonen er vurdert å kome i ikkje-kvotepliktige utslepp, der utsleppa er vurdert å gå ned med i overkant av 5 mill. tonn frå 2019 til 2030, sjå tabell 13.1. Kvotepliktige utslepp er vurdert å gå ned med i overkant av 4 mill. tonn i same periode.

Som omtalt i Nasjonalbudsjettet 2021 fører koronapandemien og smitteverntiltaka som blei innførte her heime og i resten av verda, til at aktivitetsnivået i norsk økonomi truleg vil vere lågare enn normalt i 2020 og dei nærmaste åra. Også utsleppa blir påverka av lågare aktivitetsnivå, og i framskrivningane er det lagt til grunn ein mellombels nedgang i utsleppa som ein følgje av koronapandemien. Nedgangen heng primært saman med redusert transport og noko lågare industriproduksjon.

Ein kan ikkje utelukke at pandemien kan føre til langsiktige, strukturelle endringar, som har tyding for utsleppsutviklinga på lenger sikt. Reiseverksemda, både arbeidsreiser og fritidsreiser, kan vise seg å bli varig redusert, for eksempel som ein følgje av at digitale løysingar og heimekontorløysingar blir tekne i bruk i større grad. På den anna side kan auka bruk av privatbil fortrenge kollektivreiser. Uvissa er stor om kva effektar som vil dominere og vare over tid.

I Nasjonalbudsjettet 2021 vurderer ein at dei samla norske utsleppa av klimagassar vil minke med nær 1 mill. tonn frå 2019 til 2020. I tråd med den andre utviklinga i norsk økonomi er det lagt til grunn at nedgangen knytta til koronapandemien og smitteverntiltaka i hovudsak blir reversert i 2021. Dei samla utsleppa er likevel vurdert å minke noko mot 2025, sjølv om utsleppa frå transport er venta å vere litt høgare i 2025 enn 2020. Ein vidare nedgang i transportutsleppa som følgje av fleire nullutsleppskøyretøy, blir i aukande grad synleg i tala fram mot 2030. Også kvotepliktige utslepp er vurdert å minke kraftig fram mot 2030, primært som ein følgje av lågare utslepp frå petroleumsverksemda.

Tabell 13.1 Utslepp og opptak av klimagassar i Noreg etter sektor. Mill. tonn CO₂-ekvivalentar

	1990	2005	2018	2019 ²	2020	2025	2030
Utslepp av klimagassar	51,5	55,4	52,0	50,3	49,4	49,1	40,8
Kvotepliktige utslepp	23,2	27,7	26,3	25,6	25,5	25,1	21,3
– Olje- og gassproduksjon	7,2	12,9	13,4	13,2	13,4	13,1	9,7
– Industri og bergverk	15,2	13,7	11,0	10,7	10,4	10,8	10,3
– Andre kjelder	0,7	1,1	1,9	1,7	1,7	1,2	1,3
Ikkje-kvotepliktige utslepp	28,3	27,7 ¹	25,7	24,7	23,9	24,0	19,4
– Transport	12,3	15,5	15,3	14,3	13,7	13,9	10,4
– Under det: Vegtrafikk	7,2	9,3	9,1	8,4	8,0	8,2	5,3
– Jordbruk	4,7	4,5	4,5	4,4	4,5	4,5	4,5
– Andre kjelder	11,3	7,7	5,9	5,9	5,7	5,6	4,5
Netto opptak i skog og andre landareal	-10,1	-25,3	-23,7	-23,7	-21,7	-20,8	-20,3
Utslepp av klimagassar medrekna netto opptak i skog	41,4	30,1	28,4	26,6	27,7	28,3	20,5
<i>Memo:</i>							
Fastlands-Noreg	43,3	41,3	37,9	36,4	35,1	36,2	30,3

¹ Utgangspunktet for det norske utsleppsbudsjettet under innsatsfordelingsforordninga er førebels vurdert til 28,5 mill. tonn CO₂-ekvivalentar.

² For opptak i skog og andre landareal er det brukt 2018-tal.

³ Inkluderer kvotepliktig energiforsyning og luftfart.

⁴ Inkluderer ikkje-kvotepliktige utslepp frå industri, petroleumsverksemd og energiforsyning i tillegg til oppvarming og andre kjelder.

Kjelder: Statistisk sentralbyrå, Miljødirektoratet, Norsk institutt for bioøkonomi og Finansdepartementet.

FN Klimakonvensjons rekneregler ligg til grunn for berekningane av netto opptak i skog og andre areal. Nettoopptaket av klimagassar i skog og andre landareal er vurdert å minke noko framover. Det ligg likevel an til at opptaket av klimagassar i skog og andre landareal vil fortsetje å svare til om lag halvparten av utsleppa i andre sektorar også i 2030, sjå tabell 13.1. I klimaavtalen med EU er det ei eiga forplikting for skog og arealbruk, der utslepp ikkje skal overskride opptak frå sektoren (den såkalla «netto null-forpliktinga»). Det er eigne rekneregler for utslepp og opptak frå skog og arealbruk, der ikkje alt opptak frå skog blir rekna inn. Berekingar baserte på desse reglane viser at Noreg kan få eit samla utslepp frå skog og andre landareal over perioden 2021–2030. Uvisse knytte til berekingane for skog og andre areal er stor, og enda større enn i andre sektorar.

Utsleppa av klimagassar per person var i 2019 på i overkant av 9 tonn. Utsleppa frå fastlandsøkonomien og medrekna skog var utsleppa monaleg

lågare. Framover er utslepp per person vurdert å minke med i underkant av 2½ pst. årlege, og utsleppa per person vil då vere om lag 23 pst. lågare i 2030 enn i 2019.

Om dagens politikk og verkemiddelbruk blir vidareførde og befolkning, økonomi og den generelle forbetringa i teknologi utviklar seg i om lag same tempo som til 2030, både i Noreg og internasjonalt, er utsleppa vurdert å gå vidare ned fram mot 2050. Stor uvisse gjer at framskrivinga må sjåast på som ein grov illustrasjon. Årlege forbetringar i teknologi og anna effektivisering er vurdert å meir enn å utlikne verknadene av økonomisk vokster og ei større befolkning. I tillegg er det vurdert at lågare utslepp frå produksjon av olje og gass og vidare fase ut av bruk av fossil energi til oppvarming og i transport også vil hjelpe til å redusere utsleppa. Alt i alt vurderer ein utsleppa i 2050 til å vere om lag halvparten av dagens nivå. Framskrivningane er usikre og uvisse aukar dess lenger fram i tid framskrivingane går. Målet om å bli eit lågutsleppssamfunn er i tråd med Grana-

volden-plattformen at utsleppa i 2050 skal reduseres i storleiksorden 90-95 pst. Noreg som lågut-sleppssamfunn er avhengig av at verda rundt oss flytter seg i same retning slik at evna vår til full og effektiv bruk av arbeidskraft og andre ressursar blir, samtidig oppretthalde som vi kan nå klimaet og- dei miljøpolitiske måla våre. Om politikken globalt ikkje blir stramma til slik at utsleppsutviklinga framover nærmar seg ei bane som er i samsvar med Parisavtalens mål, vil utviklinga av klimavennleg teknologi kunne gå tregt. Dermed vil også kostnadene ved å redusere utslepp i Noreg bli høge, noko som vil gjere gjennomføringa av Noregs klimamål for 2050 vanskelegare. Samtidig vil behovet for og kostnadene ved å tilpasse Noreg til eit klima som endrar seg, auke. Med ei utsleppsutvikling globalt i tråd med temperaturmålet i Parisavtalen vil også Noreg vere eit samfunn med låge utslepp i alle sektorar i 2050.

Nærmare om framskrivingane for 2030

Framskrivingane av utslepp av klimagassar er oppdatert med utgangspunkt i dei makroøkonomiske berekningane i Meld. St. 1 (2020–2021). Utslepp avheng av handlingane til nokre hundre tusen bedrifter og fleire millionar personar. Framskrivingane prøver å fange opp dei overordna utviklingstrekkane og tendensane i desse handlingane.

Framskrivingane vidarefører dagens innretning av klimapolitikken både i Noreg og internasjonalt. Det inneber at omfang og satsar for CO₂-avgifta og andre avgifter blir vidareførde på dagens nivå, og at dei observerte prisane i EU sitt kvotesystem for framtidig levering blir lagt til grunn. Satsinga på teknologiutvikling, for eksempel gjennom Enova, blir vidareført. Sjå avsnitt 3.7 i Meld. St. 1 (2020–2021) Nasjonalbudsjettet 2021 for ein nærmare omtale av sentrale føresetnader.

Tabell 13.2 Utslepp av klimagassar i Noreg. Mill. tonn CO₂-ekvivalentar

	1990	2005	2018	2019 ¹	2020	2025	2030
Sum klimagassar	51,5	55,4	52,0	50,3	49,4	46,7	40,8
CO ₂	35,3	43,9	43,8	42,2	40,9	38,9	33,3
Andre klimagassar	16,1	11,5	8,2	8,1	8,4	7,9	7,4
CH ₄	6,0	5,6	4,8	4,6	4,7	4,3	4,2
N ₂ O	4,1	4,1	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
F-gassar	6,0	1,9	1,0	1,1	1,4	1,1	0,9

¹ Førebels utsleppsrekneskap for 2019.

Kjelder: Statistisk sentralbyrå, Miljødirektoratet og Finansdepartementet.

Mens utsleppa av CO₂ er vurdert å gå ned med i overkant av 20 pst. i 2030, vurderer ein reduksjonen i utslepp av andre klimagassar å vere prosentvis lågare. Utsleppa av andre klimagassar enn CO₂ blir samla forventa å minke frå 8,1 mill. tonn CO₂-ekvivalentar i 2019 til i 7,4 mill. tonn CO₂-ekvivalentar i 2030, sjå tabell 13.2. Nedgangen i utsleppa av metan (CH₄) heng blant anna saman med antakande utslepp frå avfallsfyllingar. Utslepp av metan frå jordbruket er vurdert å fortsetje omtrent på dagens nivå, som følgje av at jordbruksproduksjon er vurdert å halde følgje med befolkningsutviklinga, samtidig som det blir forventa noko lågare utslepp per produsert einiskap.

Metan er ein svært potent klimagass, men med relativt kort levetid i atmosfæren. Det tyder at oppvarmingseffekten av metan har tett samanheng med utsleppsniivået til ein kvar tid. Dei skil-

jar seg frå langlevde klimagassar som CO₂ der oppvarmingseffekten stadig aukar som følgje av at utsleppa blir akkumulerte i atmosfæren. Lystgassutsleppa (N₂O) er vurdert å halde seg stabile framover, mens utsleppa av fluorgassane HFK er vurdert å gå ned etter 2020 som ein følgje av innføringa av EU sin reviderte f-gassforordning. Utsleppa av fluorgassen SF₆ er likevel venta å gå opp.

Anslaget for klimagassutslepp i 2030 er i Nasjonalbudsjettet 2021 justert ned med 4½ mill. tonn CO₂-ekvivalentar samanlikna med førre framskriving, som blei presenterte i nasjonalbudsjettet for 2019. Det aller meste av justeringa heng saman med lågare utslepp frå olje- og gassutvinning. Nedgangen har særleg samanheng med auka elektrifisering av petroleumsinnretningane.

Utsleppa frå vegtransport er vurdert å minke frå 8,4 mill. tonn i 2019 til 5,3 mill. tonn i 2030. Nedgangen skuldast fyrst og fremst at det er lagt til grunn at innfasing av låg- og nullutslepps-bilar vil auke ytterlegare framover. Delen elbilar av nybilsalet har auka med opp mot 10 prosentdelar årleg dei siste par åra og er dei fyrste åtte månå-dene i 2020 kome opp i 48 pst. Det blir lagt i denne meldinga til grunn at delen kjem opp i 90 pst. i 2025 og 95 pst. i 2030. Til samanlikning blei det i Nasjonalbudsjettet 2019 lagt til grunn ein elbildel på 75 pst. i 2030. Sidan dei førre framskrivingane blei lagde fram hausten 2018, har voksteren i elbil-delen gått raskare enn forventta. Som i Nasjonalbudsjettet 2019 er det lagt til grunn at delen elvare-bilar av nybilsalet i 2025 er halvparten av elbil-delen for personbilar. Det inneber at også salet av elvarebilar er vurdert høgare enn tidlegare. Det er vidare lagt til grunn at teknologiutvikling for tunge køyretøy etter kvart vil bli sterkare, men at denne kjem seinare og langsamare enn for lettare bilar. Det finst få nullutsleppsløysingar i dag, og den vidare utviklinga er usikker.

I framskrivingane er det lagt til grunn at innblandinga av biodrivstoff i vegtrafikk frå og med 1. januar 2021 vil vere på 15,5 pst. reell volumpro-sent i tråd med omsetningskravet.

Utsleppa frå innanriks sjøfart og fiske har blitt markant redusert dei seinare åra. Nedgangen heng truleg saman med lågare aktivitet for offshore supplyskip, overgang til mindre utsleppsintensive drivstoff og bruk av ny teknologi. Det kan også skuldast auka del fartøy som bunkrar drivstoff utanlands. I framskrivingane er det lagt til grunn at nedgangen er varig og at vidare teknologitvikling hjelper til at utsleppa fortset å minke

etter 2020. Rundt ein tredel av landet sine ferjer vil ha batteri om bord i løpet av 2021. Enova bruker monalege midlar på stønad til introduksjon av null- og lågutsleppsteknologi i maritim sektor. Nedgangen i utsleppa er om lag som til Nasjonalbudsjettet 2019.

Utsleppa frå bruk av mineralolje til oppvarming i næringar og hushald har gått ned med 88 pst. sidan 1990. Forbodet mot bruk av mineralolje til oppvarming av bygg, som trådde i kraft i 2020, inneber at oppvarming av bustader, offentlege bygg og næringsbygg (yrkesbygg) framover ikkje vil ha utslepp frå bruk av mineralolje. Det vil likevel framleis vere utslepp frå bruk av gass og frå metanutslepp frå vedfyring. Det er berekningsteknisk lagt til grunn at det også vil vere noko utslepp frå fyring med mineralolje igjen, som følgje av at forbodet opnar for unntak, blant anna i område der kraftsituasjonen tilseier det. I 2030 er utsleppa vurdert til å vere til ¼ mill. tonn CO₂-ekvivalentar. Det er på same nivå som i Nasjonalbudsjettet 2019.

Utsleppa frå ikkje-kvotepliktig energiforsyning kjem frå brenning av fossilt karbon i avfall og bruk av fossile energiberarar i mindre energianlegg. I framskrivingane er vurdert utsleppa frå ikkje-kvotepliktig energiforsyning å halde seg om lag på dagens nivå. Utsleppa frå avfallsdeponi er som tidlegare vurdert å gå vidare ned som følgje av forbodet mot deponering av våtorganisk avfall. Utsleppa frå jordbruket er vurdert å liggje relativt stabilt framover. Regjeringa og jordbruksorganisasjonene inngjekk i 2019 ein intensjonsavtale om å redusera utslepp av klimagassar frå jordbruket og å auke opptaket av karbon i jordbruket.

14 Klimaeffekten av framlagt budsjett

14.1 Innleiing

Ifølgje klimalova skal det gjerast greie for klimaeffekten av framlagt budsjett. I dette kapittelet blir det gjort greie for dette. Det er metodisk krevjande å anslå klimaeffekten av statsbudsjettet, og dette er noko som må utviklast over tid.

Det er fagleg krevjande å anslå den fulle effekten av både ny og etablert politikk på utviklinga i klimagassutsleppa og å tidfeste effekten på utsleppa på kort og lengre sikt. Forsking og utvikling og bruk av klimavennleg teknologi er eit døme. Slik teknologi er viktig for å løyse klimaproblemet, og Noreg bruker betydelege ressursar på utvikling av klimavennleg teknologi. Det er vanskeleg å anslå klimaeffekten av denne ressursbruket. Det er til dømes usikkert når, i kva grad og i kva sektor auka innsats på forskning og teknologiutvikling resulterer i nye teknologiar og løysingar som reduserer utsleppa. I tillegg er det vanskeleg å anslå kor stort spreingspotensialet for teknologiane er.

I tilfella der ein manglar treffsikker metodikk, vil ein derfor, i tråd med forarbeida til klimalova, måtte oppfylle dette punktet gjennom kvalitative beskrivingar etter beste faglege skjønn av dei satsingane i budsjettet som ein meiner har vesentleg effekt på klimagassutsleppa.

Det er behov for å vidareutvikle den faglege metodikken for å gjere greie for klimaeffekten av framlagt budsjett på ein god måte. Regjeringa har sett ned (15. juni 2018) eit teknisk berekningsutval for klima som mellom anna skal sjå på metode for betre å vurdere og eventuelt berekne klimaeffekten av statsbudsjettet. Sjå boks 14.1 for ei oversikt over arbeidet deira.

Statsbudsjettet er komplekst både på utgifts- og på inntektssida. Budsjettet inkluderer over 1700 ulike budsjettpostar, og beskrivingane som er utarbeidde av dei ulike departementa er prega av at det er stor variasjon mellom ansvarsområda til dei forskjellige departementa. Samstundes er det likevel nokre likskapstrekk med omsyn til eventuelle klimaeffektar. Alle departementa har

Boks 14.1 Teknisk berekningsutval for klima

Den første rapporten blei levert i juni 2019 og hadde hovudvekt på vurderingar av metode og tiltaksanalyser. I første rapport peiker utvalet på at det ikkje ligg føre enkle og handterbare metoder for korleis klimaeffekten av budsjettet kan bli anslått. Det inneber at før ein kan berekne klimaeffekten av budsjettet, er det behov for å ta stilling til ei rekkje val og avgrensingar, mellom anna spørsmål om kva som skal vere referansen når utsleppseffekt blir berekna, kva for utsleppseffektar som skal takast med, og kva tidshorisont effektar skal bereknast for. Utvalet peiker også på andre spørsmål som reiser seg, slik som korleis ein skal ta omsyn til at budsjettpostar samspele med kvarandre og anten kan forsterke eller svekkje effekten av utsleppa.

Den andre utvalsrapporten vart levert i juni 2020 og vurderte metodar for verkemiddelanaly-

sar på klimaområdet og utgreiing av klimaeffekten i statsbudsjettet. Som eit første skritt i arbeidet med klimaeffekten av statsbudsjettet har utvalet vurdert ulike tilnærmingar til korleis ulike løyvingar på statsbudsjettets inntekts- og utgiftsside kan kategoriserast. Utvalet peiker vidare på at kategorisering i seg sjølv gir ingen informasjon om klimaeffekten og bør berre brukast til å sortere ut postar det bør gjerast nærmare utsleppsutrekningar av. Utvalet tilrår å arbeide vidare med metodeutvikling for isolerte «nedanfrå og opp»-utsleppsutrekningar for ulike kategoriar av budsjettpostar, og at det blir vurdert om det skal utviklast ein supplerande metode for heilskapleg «ovanfrå og ned»-evalueringar med formål å fange opp dobbeltteljing og synergjar og anslå ein samla klimaeffekt av budsjettet.

driftsutgifter til eige departement og underliggjande etatar. Den største delen av desse midlane går til lønn, men midlar kan også gå til transport, mellom anna flyreiser, som gir utslepp. Desse utsleppa er likevel vurderte som relativt små samanlikna med effektar frå andre delar av budsjettet. Budsjetta inkluderer også overføringar til andre organisasjonar eller institusjonar der det kan vere vanskeleg å vite nøyaktig kva aktivitetar som blir utløyste og utsleppseffekten av desse aktivitetane. Omtalt her er derfor ei skjønsmessig vurdering av dei delar av budsjetta som kan ha vesentleg effekt på klimagassutsleppa.

Vidare i dette kapitlet følgjer ei overordna omtale av budsjetta i dei respektive departementa, inkludert ei beskriving av budsjettpostar og satsingar som har vesentleg effekt på klimagassutsleppa eller er særleg retta mot reduksjon av klimagassutslepp.

14.2 Arbeids- og sosialdepartementet

Totalbudsjettet for Arbeids- og sosialdepartementet i 2021 er på 507,0 mrd. kroner ekskludert lånefinansieringar. Grovt sett går omlag 92 pst. av det samla budsjettet til ytingar frå Folketrygda, der dei største utgiftene er til alderspensjon, uføretrygd, sjukepengar, Arbeidsavklaringspengar og dagpengar. Rundt 3 pst. går til direktorat og andre underliggjande forvaltningsorgan, under dette Arbeids- og velferdsetaten. Arbeids- og sosialdepartementets eige budsjett utgjer om lag 0,1 pst. Resterande går til diverse andre mindre tilskottsordningar. Budsjettpostane omfattar komplekse samanhengar som det vil vere krevjande å anslå klimaeffektar av.

14.3 Barne- og familiedepartementet

Totalbudsjettet på Barne- og familiedepartementets område i 2021 er på om lag 56 mrd. kroner på utgiftssida. I underkant av 39 pst. av dette er stønadsordningar ved fødsel og adopsjon, drygt 37 pst. går til familie og oppveksttiltak, der størsteparten er barnetrygd og kontantstøtte, 17 pst. går til barnevernet, rundt 6 pst. er tilskot til Den norske kirke og trus- og livssynssamfunn, og rundt 0,4 pst. går til forvaltning av forbrukarpolitikken. Drift av Barne- og familiedepartementet utgjer om lag 0,3 pst. Det er krevjande å berekne klimaeffekten av desse løyvingane.

På BFDs budsjett er tilskota til arbeidet med miljømerking, arbeidet med å redusere matsvinn

og samarbeidet med Høgskolen i Innlandet og Ungt Entreprenørskap om forbrukarundervisning relevante for arbeidet med å redusere utslepp.

14.4 Finansdepartementet

Over Finansdepartementets budsjett (utanom løyvingar til konstitusjonelle institusjonar) er det for 2021 føreslått å løyve 150,5 mrd. kroner. Betening av statsgjeld, renter og avdrag med meir utgjer 98,2 mrd. kroner. Kompensasjon for meirverdiavgift og nettoordning for statleg betalt meirverdiavgift utgjer 39,7 mrd. kroner. 12,4 mrd. kroner går til drift av departementet, Finanstilsynet, Direktoratet for forvaltning og økonomistyring, Tolletaten, Skatteetaten og Statistisk sentralbyrå. Det er krevjande å lage anslag på klimaeffekten av desse løyvingane.

Finansdepartementet har det overordna ansvaret for innrettinga av særavgifter i miljøpolitikken. Miljøavgifter gjer at marknadsprisane i større grad inkluderer samfunnets kostnader ved miljøskadelege aktivitetar. Det medverkar til å redusere dei miljøskadelege utsleppa. Fleire avgifter er direkte retta inn mot utslepp av klimagassar. Dette gjeld først og fremst CO₂-avgifta på mineral-ske produkt, avgifta på utslepp av CO₂ i petroleumsvirksemda på kontinentalsokkelen og avgiftene på hydrofluorkarbon (HFK) og perfluorkarbon (PFK). Eingongsavgifta på motorvogner inneheld òg ein CO₂-komponent. Den skal påverke forbrukarar til å ta meir klima- og miljøvennlege val ved bilkjøp.

I tillegg er det avgifter som ikkje er direkte retta inn mot utslepp av klimagassar, men som likevel medverkar til reduserte utslepp. Dette gjeld først og fremst vegbruksavgifta og grunnavgifta på mineralolje.

I budsjettet for 2021 føreslår regjeringa fleire endringar som forsterkar klima- og miljøinnrettinga av avgiftssystemet. Regjeringa føreslår å fjerne fritak i CO₂-avgifta samtidig som den generelle satsen blir auka med 5 pst. Dette gir ei meir lik prising av CO₂-utslepp og ein meir kostnadseffektiv klimapolitikk. Vidare aukar også CO₂-avgifta for petroleumsvirksemda og innanriks kvotepliktig luftfart med 5 pst. Regjeringa fremjar òg forslag om å innføre ei ny avgift på forbrenning av avfall, med ein sats på 149 kroner per tonn CO₂ i 2021. Avgifta skal mellom anna ha som føremål å redusere utslepp av klimagassar frå avfallsforbrenningsanlegg. I tråd med Granavolden-plattformen er det føreslått reduksjonar i vegbruksavgifta som følgje av at auka CO₂-avgift og auka

omsetningskrav for biodrivstoff gir auka prisar på drivstoff. Nye utsleppsverdiar (WLTP) i eingongsavgifta blir innført provenynøytralt ved å nedjustere satsar og oppjustere innslagspunkt i CO₂-komponenten.

Særavgiftene er nærmare omtalt i Prop. 1 LS (2020–2021) *Skatter, avgifter og toll 2021*.

14.5 Forsvarsdepartementet

Regjeringas forslag til forsvarsbudsjettet for 2021 er på om lag 64,5 mrd. kroner. Denne summen er fordelt på om lag 20 budsjettpostar. Grovt sett går i overkant av 2 pst. til Forsvarsdepartementets eige budsjett, rundt 53 pst. til Forsvaret, om lag 32 pst. til Forsvarsmateriell, om lag 12 pst. til Forsvarsbygg og litt under 1 pst. til Forsvarets forskingsinstitutt og ulike tilskotsordningar. Det er krevjande å lage anslag på klimaeffekten av desse løyvingane. Nedanfor er det gjort greie for nokre særlege område som kan ha effekt på klima.

Forsvarsdepartementet har frå og med 2012 utarbeidd årlege miljø- og klimarekneskapar for forsvarssektoren. Trass i at dette ikkje er direkte kopla til utslepp-effekt av budsjettet er det ei klar kopling, og det er difor relevant med ei beskriving av hovudtrekka. Klimarekneskapen som er utarbeidd, følgjer metodikken og retningslinjene i Greenhouse Gas Protocol (GHG-protokollen) og fordeler utsleppa i overordna kategoriar (*scope*). Klimarekneskapen i sektoren er under kontinuerleg utvikling for å forbetre presisjonen og omfanget av rekneskapen. Rekneskapen er utgitt som rapport frå Forsvarets forskingsinstitutt (FFI) i FFI-rapport 20/01849, som kan lastast ned frå nettsida til FFI. Rapporten gir mellom anna oversikt over resultat og utvikling for sentrale miljøaspekt, mellom anna avfall, energidrivstoff, ammunisjon og kjemikaliar.

Scope 1 omfattar direkte utslepp frå materiell som verksemda eig eller kontrollerer sjølv. For forsvarssektoren er dette mellom anna fartøy, luftfartøy og køyretøy i tillegg til bruk av fossil energi til oppvarming. Scope 2 omfattar indirekte utslepp knytte til forbruk av elektrisitet og fjernvarme frå eksterne leverandørar.

Næringsavfall blir rapportert direkte til Miljødatabasen (MDB) frå avfallselskapa i dei ulike regionane i Forsvarsbygg (FB). Det vart generert totalt 18 894 tonn næringsavfall i 2019, som utgjer ein auke på 13 pst. frå 2018. Det vart òg registrert ei betydeleg auke i farleg avfall i 2019. Hovudsaka til dette kjem frå havariet av fregatten KNM Helge Ingstad. Det vart òg rapportert inn 456

tonn eller 13,5 pst. meir bioavfall og slam samanlikna med 2018.

Energiforbruk knytt til bygg og anlegg i forsvarssektoren i Noreg i 2019 er henta frå FB via statistikk frå leverandørar. Samla energiforbruk knytt til bygg- og anlegg i 2019 er rekna til 718 GWh. Dette er ein reduksjon på 1 pst. frå 2018. Forsvarsbygg (FB) er Noregs største offentlege eigeomsforvaltar og forvaltar 13 012 bygg og anlegg med bruttoareal på om lag 4,1 millionar kvadratmeter. Redusert energibruk er ein sentral ambisjon for forsvarssektoren. FB har sidan tidleg på 2000-talet jobba med å redusere bruk av olje til fyring. Ved årsskiftet 2019/2020 er det berre tre etablissement som har dispensasjon for framleis bruk av mineralolje til oppvarming av bygg: Evenes, Haakonssvern og Bodø flystasjon.

Forbruk av drivstoff knytt til køyretøy, luftfartøy og fartøy var 93 185 kubikkmeter. Dette er ein auke på 4,6 pst. samanlikna med 2018. Forbruk på fartøy og luftfartøy står for 92 pst. av det samla forbruket av drivstoff i sektoren.

Det blei i 2019 rapportert inn eit forbruk på 18 211 210 einingar med ammunisjon, som er ei auke på 10 pst. samanlikna med 2018. Årsaka til auken kan mellom anna vere at rapporteringa av ammunisjon for handvåpen er blitt betre. Det blir skote mykje med slik ammunisjon, og det vil difor gi utslag på den totale graden av rapportering. Det er viktig å halde greie på mengda av forureining som blir deponert på skytebanar. Dette er viktig i samband med tiltak for opprydding.

Det samla forbruket av vatn i sektoren i 2019 var 2,05 millionar kubikkmeter, ein auke på 12,4 pst. samanlikna med 2018. Om lag halvparten av auken kjem av eit brot i ein leidning. Forsvaret vil setje i gang tiltak for å redusere og effektivisere forbruket av vatn i sektoren.

Forbruk av kjemikaliar blir rapportert frå anlegg i sektoren der det blir nytta store mengder kjemikaliar, men er med unntak av kjemikaliar for å fjerne is frå fly og rullebanar rapportert inn med relativt store manglar. Forbruk av kjemikaliar til å fjerne is frå fly og rullebanar blir kvart år rapportert til Miljødatabasen. Ved mange flystasjonar i Noreg er det både sivil og militær aktivitet.

Minimumskrava for registreringar som er gitt i retningslinjene for miljøstyringa i sektoren, er i stor grad tilfredsstilt i 2019. Registreringa av forbruk av helse- og miljøfarlege kjemikaliar har framleis manglar, men nye rutinar for innkjøp vil betre grunnlaget for slik rapportering. Arbeidet med miljødatabasen inneber etablering og forankring av rutinar for rapportering av data, kvalitetssikring av tal i samarbeid med etatane og sam-

arbeidspartnarar, og vedlikehald og utvikling av miljødatabasen som verktøy i arbeidet med miljøleing.

Forsvarssektorens samla verksemd er svært variert og har brei påverknad på miljøet. Miljøklima-rekneskapen samanfattar statistikk over miljøaspekt som blir sett som særskilde utfordringar for sektoren, og som blir organisert i Miljødatabasen i sektoren. Det er ei rekkje viktige miljøaspekt som per i dag ikkje blir behandla i Miljødatabasen. Dette dreier seg mellom anna om støy, biologisk mangfald og skjøtsel av naturmiljø. Denne rekneskapen bør lesast saman med andre miljørapportar i sektoren.

14.6 Helse- og omsorgsdepartementet

Totalbudsjettet for Helse- og omsorgsdepartementet i 2021 er på 239,7 mrd. kroner. Om lag 74 pst. av budsjettet går til finansiering av spesialisthelsetenesta, om lag 5,6 pst. til kommunale helse- og omsorgstenester, og om lag 2,6 pst. til drift av ulike forvaltningsorgan og Norsk helsenett, under dette ligg òg departementets eiga driftsløyving. 14,3 pst. går til ulike ordningar innanfor folketrygda eiga område. Resterande går til ulike tilskotsordningar innanfor folkehelse, tannhelse og kunnskap og kompetanse. Det er krevjande å laga anslag på klimaeffekten av desse løyvingane.

Klimaeffekt av budsjettet for spesialisthelsetenesta

Budsjettet for spesialisthelsetenesta i 2021 er på om lag 179 mrd. kroner. Løyvinga dekkjer i hovudsak pasientbehandling og drift av sjukehusa og vedlikehald og investeringar.

Ei rapportering av klimarekneskap i spesialisthelsetenesta er under utvikling. Denne blir gitt att i den årlege rapporten for samfunnsansvar frå spesialisthelsetenesta. Årleg rapportering i klimarekneskap medverkar til at helseføretaka overvaker utslepp i større grad enn tidlegare. Dette gir positive gevinstar ved betre oversikt over forbruk og høve til å oppdage feil og lekkasjar. Legg ein tala frå klimarekneskapen for 2019 til grunn, viser dei at spesialisthelsetenesta i sum har CO₂-utslepp på 453 429 tonn i året.

68 pst. av utsleppa i klimarekneskapen for 2019 var knytt til energiforbruk i helseføretaka. Gammal bygningsmasse, ventilasjonsanlegg og energisystem er ei utfordring fleire stader. I åra som kjem vil det bli bygd fleire nye sjukehus som vil medverke til betre energisystem i helseføretaka. Det er i statsbudsjettet for 2021 føreslått å gi

investeringslån til to nye byggjeprojekt. Det er nytt behandlingsbygg ved nytt sjukehus i Stavanger og ny regional tryggleiksavdeling ved Oslo universitetssykehus. Begge byggjeprojekta vil ha negativ klimaeffekt, samtidig som dei erstattar gamle og mindre miljøvennlige bygg, og dermed medverkar til lågare utslepp framover.

Det er òg føreslått ei løyving til dei regionale helseføretaka for innkjøp av smittevernustyr i samvand med koronapandemien. Produksjon av utstyr og transport vil ha negativ klimaeffekt.

Transport av pasientar og liknande medverkar òg til CO₂-utslepp i spesialisthelsetenesta. Som eksempel har Luftambulansenesta eit utslepp på 19 000 tonn CO₂ i året i samband med transport av pasientar med fly og helikopter.

14.7 Justis- og beredskapsdepartementet

Totalbudsjettet for Justis- og beredskapsdepartementet i 2021 utgjer 42,7 mrd. kroner fordelt på 21 underliggande og tilknytte verksemdar. Justis-sektoren er driftstung med mange verksemdar og tilsette, og betydelege utgifter til leige av lokaler. Huvuddelen av budsjettet er dermed knytt opp mot lønn og husleige.

Justis- og beredskapssektoren er ikkje ein særleg utsleppsintensiv sektor. Kva klimaeffekt som følgjer av kvart budsjettområde, har vi ikkje oversikt over.

14.8 Klima- og miljødepartementet

Totalbudsjettet for Klima- og miljødepartementet i 2021 er på 16,9 mrd. kroner fordelt på om lag hundre budsjettpostar. Grovt sett går rundt 4 pst. av dette til Klima- og miljødepartementets eige budsjett. Rundt 49 pst. går til Miljødirektoratet, Riksantikvaren og Polarinstituttet og dei andre etatane under KLD. Dessutan går rundt 20 pst. til klima- og energifondet (Enova) og i overkant av 20 pst. til internasjonalt klimaarbeid. Resten, om lag 7 pst., går til andre formål, som forskning og overvaking.

Dei delane av budsjettet som særleg kan redusere utsleppa, kan delast i to kategoriar: støtteordningar som går direkte til klimatiltak i Noreg, og middel som går til å redusere utslepp internasjonalt. Klima- og miljødepartementet støttar òg ei rekkje andre tiltak som indirekte har ein effekt på utslepp. Under følgjer ei kort omtale av løyvingane som fell inn under dei forskjellige kategori-ane.

Klimatiltak i Noreg

Middel til Enova utgjer brorparten av støtte til direkte klimatiltak i Noreg, og i budsjettframlegget er løyvinga på i overkant av 3,3 mrd. kroner. Enovas støtte til energi- og klimateknologi er retta mot pilotering, demonstrasjon og fullskala introduksjon av nye teknologiar og løysingar. I tillegg har Enova ei rekkje program retta mot tidleg marknadsintroduksjon av umoden teknologi. Ved utforming av verkemiddel retta mot ny energi- og klimateknologi legg Enova vekt på høve til global spreiring og utsleppsreduksjonar. Direkte utsleppsreduksjonar knytte til dei kontraktfesta prosjekta deira i 2019 er på 309 000 tonn CO₂-ekvivalentar årleg i ikkje-kvotepiktig sektor og totalt 809 000 tonn årlege CO₂-ekvivalentar i perioden 2017 til 2019. Dei faktiske reduksjonane vil truleg vere større, sidan anslaga ovanfor ikkje inkluderer dei positive langsiktige effektane marknadsendringar og spreiring av teknologi har på klimaet. Enova verkar saman med ei rekkje andre verkemiddel, så det vil vere ein viss overlapp i Enovas resultat.

Klimasats er ei støtteordning for klimatiltak i kommunar og fylkeskommunar. Støtteordninga blir vidareført i 2021-budsjettet med ei ramme for nye tilsegner på 100 mill. kroner. Utsleppseffekten er ikkje kvantifisert, men ei evaluering av ordninga viser at ho medverkar til utsleppskutt, meir bruk av klimavennleg teknologi, samarbeid om klimatiltak og nyttig kunnskap i kommunane. Midlane har tidlegare vorte brukte til mellom anna ladepunkt for tenestebilar, klimavennleg areal- og transportplanlegging, utsleppsfrie byggeplassar og tilskot til miljøvennleg skipsfart. Les meir om desse ordningane i kap. 7 under programkategori 12.20.

Reduksjon av utslepp internasjonalt

I underkant av 20 pst. av midlane i Klima- og miljødepartementets 2021-budsjett går til Klima- og skoginitiativet og statens kjøpsprogram for kvotar. Klima- og skoginitiativet prioriterer å betale for gjennomførte utsleppsreduksjonar i tropiske skogland. Klima- og miljødepartementet ventar å betale for om lag 20 mill. tonn reduserte utslepp av CO₂ frå skog i 2021. Desse programma gir utsleppsreduksjonar internasjonalt. Mellom januar og august 2020 fekk statens kjøpsprogram levert omtrent 4 millionar kvotar. Under omtala av Utanriksdepartementets budsjett er utsleppsreduksjonar vist som er utløyste av desse midlane i

2021. Les også meir om desse ordningane i kap. 7 under programkategori 12.70. Klima- og miljødepartementet har òg bilaterale samarbeidsprosjekt med Kina, India, og Sør-Afrika. Finansieringa skjer i hovudsak over Utanriksdepartementets budsjett, men det blir òg nytta midlar frå Klima- og miljødepartementets budsjett for igangsetjing av prosjekt. Fleire av desse prosjekta er klimarelaterte, mellom anna eit prosjekt på utvikling av klimakvotestystemet i Kina.

Ulike budsjettpostar med klima som formål

Klima- og miljødepartementets budsjett går til ei rekkje forskjellige formål, som drift og informasjonskampanjar, støtte til forskning, overvaking og kartlegging, tilskot til ulike miljø- og klimatiltak og støtte til frivillige organisasjonar. Det er utfordrande å talfeste korleis desse løyvingane påverkar utslepp av klimagassar. Midlar til forskning og overvaking utgjer om lag 7 pst. av totalbudsjettet. Brorparten av midla til forskning blir kanaliserte gjennom Forskningsrådet, der hovudvekta er lagd på forskning på klimaendringar og klimaomstilling. Desse har ikkje nødvendigvis ein direkte klimaeffekt, men kan medverke indirekte til reduksjonar av klimagassutslepp på sikt. Støtte til forskning driv utviklinga av neste generasjons klimaløysingar som kan vere sentrale for Noregs omstilling til eit lågutsleppssamfunn.

CO₂-kompensasjonsordninga blir forvalta av Miljødirektoratet og er på 2,5 mrd. kroner i 2021-budsjettet. Det er ein auke på 74 pst. sidan i fjor, og det kjem av auka kvotepris. Formålet med ordninga er å redusere faren for karbonlekkasje, det vil seie at auka kraftprisar som følgje av kvotestystemet i EU fører til at bedrifter flyttar til land utanfor Europa med mindre stram klimapolitikk. Ordninga kan påverke utslepp på forskjellige måtar. Ho kan betre konkurransevna til norsk industri og dermed medverke til auka aktivitet nasjonalt med tilhøyrande auka klimagassutslepp. På den andre sida kan ordninga medføre redusert karbonlekkasje fordi ho gir insentiv til å halde industriproduksjon innanfor EUs klimakvotestystem og medverkar dermed til å redusere utsleppa i eit globalt perspektiv. Thema Consulting Group har greidd ut betydninga av ordninga. Dei meiner at det er tilstrekkeleg godtgjort at ordninga har motverka karbonlekkasje i perioden 2013–2020. Thema kunne likevel ikkje kvantifisere verknadene av ordninga. Les meir om desse postane i kapittel 7 under høvesvis programkategori 12.10 og 12.20.

14.9 Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for fornying av offentleg sektor, IT-politikk, elektronisk kommunikasjon, bustad- og bygningspolitikk, regional- og distriktpolitikk, økonomiske og juridiske rammevilkår for kommunesektoren, gjennomføring av val, planlegging og kart- og geodata, samar og nasjonale minoritetar, oppfølging av berekraftsmål, personvern, statleg arbeidsgivarpolitikk, tryggleik og fellestenester for departementa, overordna ansvar for statlege bygg, fylkesmannsembeta og budsjettet for Kongehuset.

Totalt utgjer departementets budsjettforslag for 2021 om lag 227,2 mrd. kroner. Av dette utgjer om lag 84 pst. rammetilskot til kommunar og fylkeskommunar. Om lag 8 pst. går til Husbanken, 5 pst. til ressurskrevjande tenester, 2 pst. til statlege byggjeprojekt og egedomsforvaltning og 1 pst. til fylkesmannsembeta. Ein stor del av budsjettet består av rammeoverføringar og tilskot der det er vanskeleg å for departementet å anslå om det er utseppseffektar.

Bustadkvalitet

God byggkvalitet handlar først og fremst om at bustader og bygg er sikre og miljøvennlege. Bygningsregelverket skal sørgje for at bustader og bygg er sikre, energieffektive og miljøvennlege. Ulike låne- og tilskotsordningar i Husbanken medverkar til at fleire bustader og bygg med kvalitetar utover krava i byggeteknisk forskrift, blant annet på energi. Forskrift om lån til bustadkvalitet skal fremje miljø og tilgjengelegheit i nye bustader. Det kan givast lån til oppføring av bustader med godt inn klima, miljøvennlege materiale og byggemetodar. For eksisterande bustader blir det gitt lån til å fremje viktige bustadkvalitetar som energieffektivitet og tilgjengelegheit.

Egedomsforvaltning

Miljøtiltak i samband med statlege byggjeprojekt kan handle om redusert energibruk, redusert lokal forureining ved sanering, redusert bruk av miljøskadeleg materiale, men også lokalisering, gjenbruk og godt vedlikehald. Statsbygg gjennomfører ei rekkje klima- og miljøtiltak. Klimakorrigert og driftsnormert kWh per kvm er redusert frå 2017. Dette er oppnådd gjennom betydeleg satsing på enøk, god energileiing og systematisk oppfølging i egedomsforvaltninga. Statsbygg

arbeider med å redusere behovet for nye bygg, mellom anna gjennom arealeffektivisering og optimalisering av løysingar i eksisterande bygningsmasse. Lokalisering har stor påverknad på den totale klimagassrekneskapan til eit bygg, og transport, lokalklima og grunnforhold på tomte er viktige faktorar i denne samanheng. Statsbygg skal leggje statlege planretningslinjer til grunn for lokaliserings- og tomteanalysane sine og søkje etter tomter som vil gi minst mogleg miljøbelastning. I tillegg har departementet gitt Statsbygg mandat til å medverke til innovasjonar og utvikling av bruk av tre og andre lågutsleppsmateriale til bruk i statlege byggjeprojekt dersom det er konkurransedyktig og materialbruken sikrar nødvendig tryggleik.

Offentlege anskaffingar

Offentlege anskaffingar skal innrettast slik at dei medverka til å redusere skadeleg miljøpåverknad, og fremje klimavennlege løysingar der det er relevant. I dette inngår å utvikle verktøy og rettleiingar om korleis miljøomsyn kan sikrast i anskaffingsprosessane. Digitaliseringsdirektoratet (tidligere Difi) hadde fram til 1. september 2020 eit særskilt ansvar for arbeid med miljø- og klimaomsyn og livssyklus kostnader i offentlege anskaffingar. Ansvar for offentlege anskaffingar, under dette miljøomsyn i offentlege anskaffingar, blei frå og med 1. september 2020 overført til Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ).

Byvekstavtaler

Tilskot til byvekstavtaler over Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett skal bidra til arbeidet med å utvikla og gjennomføra arealtiltak i byutviklings- og byvekstavtaler. KMD har støtta prosjekt som omhandlar fortetting og transformasjon i sentrumsområde og ved kollektivknutepunkt. Dei varierer frå arbeid med konkrete byutviklingsplaner og tiltak, til metode-spørsmål og problemstillingar som er viktige for å følgja opp regionale og interkommunale planar. Prosjekta sørger for lokal tilpasning av arealpolitikken og aukar effekten av investeringar i infrastruktur.

14.10 Kunnskapsdepartementet

Kunnskapsdepartementet har ansvar for barnehage, grunnskule, høgare utdanning, forskning, kompetansepolitikk og integrering. Dei samla

utgiftene i budsjettforslaget for Kunnskapsdepartementet i 2021 er på 91 mrd. kroner eksklusive lånetransaksjonar og andre kapitaltransaksjonar. Denne summen er fordelt på rundt 200 budsjett-postar. Grovt sett går i underkant av 1 pst. til Kunnskapsdepartementets eige budsjett, rundt 42 pst. til statlege og private universitet og høgskular, rundt 15 pst. til utdanningsstøtte, rundt 13 pst. til barnehage og grunnskule, 9 pst. til integrering og mangfald, 5 pst. til Noregs forskingsråd og 3 pst. til kompetansepolitikk og livslang læring. Det resterande går til diverse andre mindre tilskotsordningar. Kva slags klimaeffekt som følgjer av kvart budsjettområde har vi ikkje oversikt over.

Dei samla løyvingane til forskning og utviklingsarbeid (FoU) frå alle departement er nærmare omtalte i kapittel 5 i Prop. 1 S (2019–2020) frå Kunnskapsdepartementet.

Under følgjer ein gjennomgang av nokre element i budsjettet som er særleg relevante med omsyn til effekten deira på klimagassutsleppa.

Forskning

Langtidsplanen for forskning og høgare utdanning 2019–2028, jf. Meld. St. 4 (2018–2019), gir dei politiske føringane for regjeringa si satsing på dette området. Langtidsplanen har tiårige mål og prioriteringar, men meir konkrete mål for innsatsen i den første fireårsperioden, der regjeringa legg fram satsingar dei ønskjer å prioritere i dei årlege statsbudsjetta. Utdanning, forskning og innovasjon som kan hjelpe oss å nå klimamåla, er prioriterte vidare framover. I den reviderte langtidsplanen er derfor klima, miljø og miljøvennleg energi ei av dei fem langsiktige prioriteringane. Eit anna prioritert område i planen er at universitets- og høgskulebygg skal vere kostnadseffektive og medverke til innovative og klima- og miljøvennlege løysingar.

I 2019 var regjeringas samla finansiering av forskning på klima- og miljøområdet gjennom Forskingsrådet anslått til 3 mrd. kroner. Midlane til denne typen forskning kjem over budsjetta til mange forskjellige departement. Tala omfattar forskning finansiert gjennom alle Forskingsrådets verkemiddel, også dei som ikkje er særskilt retta mot miljø og klima. Den målretta innsatsen på klima og miljø var om lag 1,8 mrd. kroner. KD medverkar gjennom fleire av Forskingsrådets verkemiddel, under dette til store program slik som KLIMAFORSK. Prosjektet Arven etter Nansen blir òg finansiert over Forskingsrådets budsjett. Raske klima og miljøendringar i nord aukar behovet for kunnskap om sentrale og nordlege delar av

Barentshavet. KDs årlege bidrag er 60 mill. kroner. KD bidrar også til Senter for Klimadynamikk ved Bjerknessenteret i Bergen gjennom midlar som er lagde i ramma til Universitetet i Bergen.

I samband med krisepakke 3 med økonomiske tiltak i møte med virusutbrotet, jf. Prop. 127 S (2019–2020), er det prioritert 110 mill. kroner over Kunnskapsdepartementets budsjett i 2020 til tiltak som mellom anna skal fremje det grønne skiftet, retta spesielt mot område og prosjekt av relevans for næringslivet og der næringslivet er hardt ramma av krisa. Dette skal både støtte opp under forskings- og utviklingsaktivitet som er sett på vent på grunn av pandemien, og styrkje norsk konkurransekraft på lang sikt. Tiltaka er mellom anna retta mot kommersialisering av forskning, regionale forskingsfond og forskning for det grønne skiftet.

Støtte til forskning medverkar ikkje direkte til reduksjon av klimagassutslepp, men kan medverke indirekte ved utvikling av nye teknologiar og løysingar og ved at samfunnet får auka kunnskap om klimaendringane.

Universitets- og høgskulebygg

Universitets- og høgskulesektoren er ein stor eigedomsaktør i statleg sivil sektor og disponerer eit areal på om lag 3,5 mill. kvadratmeter. Samla løyving over programkategori 07.60 Høgare utdanning og forskning utgjorde 50,4 mrd. kroner i 2020. Av dette vart 38,9 mrd. kroner løyvde over kap. 260 Universitet og høgskular. Om lag ein tredel av statlege universitets- og høgskulebudsjett går til drift, forvaltning av og tilskot til bygg og eigedom. Byggrelatert vedlikehald har relativt lågt utslepp. Det er lite samanliknbare tal for klimagassutsleppa for universitets- og høgskulesektoren, men utsleppa frå flyreiser, elektrisitet og fjernvarme står for ein stor del av sektorens klimagassutslepp.

For å stimulere til betre bruk av eksisterande bygg har Kunnskapsdepartementet ei søknadsordning for midlar til oppgraderingar av eksisterande bygg. I 2015–2020 er det løyvde til saman 752 mill. kroner til oppgradering av bygg over kap. 260. Det er eit krav at dei universiteta og høgskulane som får midlar gjennom ordninga, sjølve må bidra med minst 50 pst. finansiering av prosjektet. Kunnskapsdepartementet føreslår i 2021 å vidareføre ordninga med 161 mill. kroner. Dei fleste statlege universitet og høgskular har miljøstrategiar med tilhøyrande handlingsplanar for å redusere utsleppa sine på campus. Ein aukande del har også eigne utsleppsrekneskapar, men med

ulik metodikk. Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høgare utdanning (Diku) vurderer på oppdrag frå Kunnskapsdepartementet om ein kan utvikle eit indikatorsett som vurderer kor miljø- og klimavennleg drifta ved universitet og høgskular er. Eit første forslag til grøne indikatorar blei sendt ut på høyring i februar 2020.

Studentbustader

Studentsamskipnadene fekk i 2020 tilsegn til å byggje 2 200 nye studenthyblar, og alle søknadene om å byggje nye studentbustader vart innvilga. Ein stor del av bustadene til samskipnadene er frå mellom 1950 og 1980. Sjølv om samskipnadene har plikt til og bidreg med jamleg vedlikehald, er det delar av bygningsmassen som ikkje held mål etter gjeldande krav til funksjonalitet, standard, klima og miljø. Ifølgje gjeldande forskrift om tilskot til bygging av studentbustader § 3 c kan samskipnadene få tilskot til oppgradering i særskilde tilfelle. I samband med koronakrisa vart det løyvd 250 mill. kroner til oppgradering av studentbustader.

14.11 Kulturdepartementet

Kulturdepartementet har ansvar for den statlege politikken og forvaltninga på områda kultur, likestilling og diskriminering, opphavsrett, medium, idrett, frivillig verksemd og pengespel og lotteri.

Totalt utgjer Kulturdepartementets budsjettforslag for 2021 om lag 23,6 mrd. kroner. Tilskotsløyvingar utgjer den klart største delen av Kulturdepartementets budsjett. Om lag 90 pst. av løyvingane på Kulturdepartementets budsjett er tilskot. Meir enn halvparten av budsjettet er fordelt på ulike enkelttilskot (øremerkede tilskot), mens dei andre tilskotsløyvingane er fordelt på ulike søkbare ordningar. Enkelttilskota er forvalta og utbetalt av for det meste av departementet. Dei søkbare ordninga er i hovudsak forvalta av underliggjande verksemdar.

Ein stor del av oppgåveløysinga på Kulturdepartementets ansvarsområde skjer av ikkje-statlege aktørar. Statens verkemiddel inngår derfor som del av ein større samanheng. Måloppnåinga er avhengig av innsats frå staten, dei private aktørane og kommunesektoren. Statens rolle er ofte indirekte gjennom å sikre rammevilkår for aktørane. Dette skjer gjennom utforming av regelverk og økonomiske verkemiddel. Det er derfor vanskeleg for departementet å seie noko om det

samla klima- og miljøavtrykket til kulturdepartementets budsjett.

14.12 Landbruks- og matdepartementet

Landbruks- og matdepartementet har ansvar for skogbruk, jordbruk og matforsyning. Det finst fleire inntekts- og utgiftskapittel i statsbudsjettet som påverkar aktiviteten i landbruket og tilhøyrande utslepp og opptak av klimagassar. Totalbudsjettet (utgiftspostane) for Landbruks- og matdepartementet i 2021 er på 21,1 mrd. kroner, fordelt på rundt 50 postar. Grovt sett går i underkant av 1 pst. til Landbruks- og matdepartementets driftsbudsjett, 10 pst. til underliggjande verksemdar, 3 pst. til Noregs forskingsråd, 82 pst. til gjennomføring av Jordbruksavtala og Reindriftsavtala, og resterande hovudsakeleg til andre mindre tilskotsordningar. Skogfondet består av middel som skogeigarane pliktar å setja av ved alt sal av tømmer og biobrensel. Kvar skogeigedom har eigen fondskonto, og skogfondsmidla er knytte til skogeigedommen. Landbruks- og matdepartementet har ikkje oversikt over kva klimaeffekt som følgjer av kvart enkelt budsjettområde.

Jordbruksaktivitetar er biologiske prosessar som gir både utslepp og opptak av klimagassar. Utsleppa frå jordbruket kjem i hovudsak frå husdyrhald og kjøtproduksjon (metan frå tarmgass og husdyrgjødsel), frigjerung av CO₂ ved oppdyrking av myr, og lystgass frå husdyr- og mineralgjødsel. Produksjonen av ulike jordbruksvarer har dermed ulikt klimaavtrykk. Ved at generelle støtteordningar held ved lag jordbruksdrift, vil dei også halde ved lag tilhøyrande opptak og utslepp av klimagassar. Det er krevjande å berekne utsleppa av klimagassar frå biologiske prosessar, bl.a. fordi dei varierer og er vanskelege å måle. Endringar i aktivitet og innsatsfaktorar er derfor ofte vanskeleg å fange opp i utsleppsrekneskapen, då dette krev svært detaljert datagrunnlag. Det er svært stor uvisse knytt til utslepp av lystgass.

Jordbrukspolitikken

Berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar er eitt av fire hovudmål i landbrukspolitikken. I juni 2019 undertekna regjeringa og jordbrukets organisasjonar ei intensjonsavtale om reduserte klimagassutslepp og auka opptak av karbon frå jordbruket. Det er sett eit mål om at utsleppa samla skal reduserast med 5 mill. tonn CO₂-ekvivalentar over perioden 2021–2030. Klimaavtala ligg til grunn for klimaarbeidet i sekto-

ren framover, og i april 2020 la jordbrukets organisasjonar fram sin plan for å oppfylle avtala. Partane har nedsett ei gruppe som skal føre rekneskap for klimaavtala fram mot 2030. Rekneskapen skal gi oversikt over utviklinga. Han skal òg fange opp tiltak, mellom anna nokre av dei som er nemnde i Klimakur 2030, som er venta å ha effekt på utslepp, men som per i dag ikkje kjem fram i den offentlege utsleppsstatistikken. Arbeid med forskning, kunnskapsutvikling og rådgiving, både om utslepp, opptak og gode klimatilpassingar, har også stor betydning og prioritet for å oppnå måla.

Jordbruks- og reindriftsavtala omfattar ei rekke verkemiddel, primært i form av tilskot. Tilskota til jordbruksdrift kan delast inn i generelle støtteordningar for å halde oppe inntekt og produksjon i jordbruket, og meir spesifikke støtteordningar for å fremje mellom anna meir miljøvennleg driftspraksis. Det er midlar til skogbruket over jordbruksavtala bl.a. til skogsbilvegar, skogkultur og skogplanting.

Fleire av verkemidla over jordbruksavtala medverkar til reduserte klimagassutslepp og til å tilpasse jordbruket eit klima i endring. Dette gjeld mellom anna midlar til drenering av jordbruksjord, miljøvennleg spreining av husdyrgjødsel, og fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket. Det er også andre kapittel i budsjettet som påverkar aktivitet og utslepp i landbruket, slik som CO₂-avgifta og importvernet. Importvernet kan ha fleire verknader i klimasamanheng. Toll på matvarer medverkar til å sikre marknadsrommet for norskprodusert vare og dermed auke innanlandsk produksjon med tilhøyrande opptak og utslepp av klimagassar. Alternativet er at vi importerer dei same produkta, med tilhøyrande utslepp og opptak i andre land.

Forsking

Forsking over Landbruks- og matdepartementets budsjett har i hovudsak blitt disponert gjennom Forskningsrådets program Berekraftig verdiskaping i mat- og biobaserte næringer – BIONÆR. Programmet skal mellom anna medverke til berekraftig produksjon innan jordbruk, skogbruk og andre naturbaserte verdikjeder på land. I tillegg medverkar Landbruks- og matdepartementet med forskingsmidlar inn i mellom anna programma Stort program energi (ENERGIX) og Miljøforskning for ei grøn samfunnsomstilling (MILJØ-FORSK), som følgjer opp ulike prioriterte område innan fornybar energi og miljø. Departementet medverkar innanfor tematikken jordbruk i ei fel-

les satsing på klima med Klima- og miljødepartementet (LAVUTSLIPP2030). Løyvingane til desse programma følgjer opp departementets sektoransvar innanfor miljø- og klimaforskning.

Jordbruksavtala

I jordbruksavtala for 2020–2021 vart klima- og miljøprofilen styrkt ytterlegare. Vidare vart utviklinga av kunnskapsgrunnlaget også prioritert, med sikte på å halde fram arbeidet med å skaffe fram betre kunnskap om effektar, kostnader og konsekvensar av eksisterande og nye klimatiltiltak. Nokre av ordningane med ein særskild klimaprofil blir omtalte under, sjå elles Landbruks- og matdepartementets budsjettproposisjon.

Forsking og utvikling over jordbruksavtala

Ordninga skal medverke til utvikling av ny kunnskap og teknologi til landbruks- og matsektoren. Posten er på 82 mill. kroner i 2021. I utlysning og tildeling av midlar skal det framleis takast omsyn til behovet for kunnskap om klimatilpassing, tiltak som kan medverke til reduserte klimagassutslepp frå jordbruket og auka lagring av karbon i jord og skog. Det blei òg sett av midlar til eit forskingsprosjekt om fangvekstar som klimatiltiltak – vurderingar av klimaeffektar. Sjå kap. 1150 post 50 i Landbruks- og matdepartementets budsjett.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket

Ordninga skal mellom anna medverke til å redusere forureininga frå jordbruket. Blant tiltak som er aktuelle for støtte er installering av tak på gjødselkummer for å betre lagerkapasiteten og redusere utslepp, og hydrotekniske tiltak som kan halde betre styr på vatn og medverke til klimatilpassing og reduserte lystgassutslepp. Posten er styrkt med 5 mill. kroner frå 2020 til 2021. Sjå kap. 1150, post 50 i Landbruks- og matdepartementet sitt budsjett.

Tilskot til drenering av jordbruksjord

Godt drenert jord har lågare lystgassutslepp enn vassmetta jord. Ordninga gir potensial for auka jordbruksproduksjon og reduserer faren for erosjon og overflateavrenning. Posten er på 68 mill. kroner i 2021, det same som 2020. Sjå kap. 1150 post 50 i Landbruks- og matdepartementet sitt budsjett.

Klima- og miljøprogrammet

Ordninga skal medverke til betre kunnskap om potensialet for reduserte klimagassutslepp innanfor ulike produksjonssystem, lagring av karbon i jord og kunnskap om lystgassutslepp frå jord. Eit betre kunnskapsgrunnlag vil medverke til reduserte utslepp på lengre sikt. Ordninga er styrkt med 6 mill. kroner frå 2020 til 2021. Sjå kap. 1150 post 50 i Landbruks- og matdepartementets budsjett.

Tilskot for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg

Behandling av husdyrgjødsel i biogassanlegg reduserer metanutslipp frå gjødsla. Sidan 2013 har det vore tilskot for å levere gjødsel til slik behandling. I jordbruksavtala 2020–2021 var partane samde om at ordninga skal stå ved lag. Ordninga blei tilført 9 mill. kroner, ein auke med 4 mill. kroner frå året før. Sjå kap. 1150 post 50 i Landbruks- og matdepartementets budsjett.

Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket

Auka produksjon av biobrensel og leveransar av biovarme til eigen sektor og frå landbruket til andre sektorar gir reduserte utslepp ved omlegging frå fossil energi. Midlane går mellom anna til utvikling av gardsbaserte biogassanlegg, stønad til investering i anlegg for produksjon av biovarme, pilotprosjekt for auka bruk av biodrivstoff i traktorar og maskiner, og satsing på klimavennleg veksthusproduksjon. Innovasjon Noreg fører oversikt over nye bioenergianlegg som erstattar fossile anlegg. Dei medverkar til ein samla reduksjon i CO₂-utsleppa på rundt 88 000 tonn per år. Ordninga blir styrkt med 10 mill. kroner frå 2020 til 2021. Sjå kap. 1150 post 50 i Landbruks- og matdepartementets budsjett.

Midlar til investering og bedriftsutvikling i landbruket

Midlane skal medverke til utvikling av ny næringsverksemd på landbrukseigedommar. Posten er styrkt med 30 mill. kroner til 664,5 mill. kroner i 2021, med prioritet til investering i gjødsellauger og tak på gjødselkum, som har god verknad mot utslepp. Sjå kap. 1150 post 50 i Landbruks- og matdepartementets budsjett.

Regionale miljøprogram

Under regionalt miljøprogram er delordninga for miljøvennleg spreieing av husdyrgjødsel trappa opp dei siste åra og får stadig aukande oppslutning. I jordbruksavtala blei regionalt miljøprogram styrkt med 23 mill. kroner, med vekt på høvesvis miljøvennleg spreieing og bruk av fangstvekstar, som begge har god verknad for klima og klimatilpassing. Tiltaka skal òg redusere avrenning til vatn og utslepp av ammoniakk til luft. Sjå kap. 1150 post 74 i Landbruks- og matdepartementets budsjett.

Skogpolitikken

Verkemidla retta mot skogbruket under budsjettet til Landbruks- og matdepartementet har både indirekte og direkte klimaeffektar. Tiltaka tettare planting etter hogst, gjødsling og styrkt skogplanteforedling er etablerte med det siktemål å gi auka opptak av CO₂ (kap. 1149 post 73). Andre ordningar retta mot auka verdiskaping og berekraftig skogforvaltning gir òg positive klimaeffektar fordi dei bidreg til ein vekstkraftig skog som utnyttar potensialet på veksestaden. Dette er ordningar som tilskot til utbygging av skogsvegar og tømmerkaiar (kap. 1149 post 71), og ordningane over jordbruksavtala: nærings- og miljøtiltak i skogbruket, skogplanting og anna skogkultur, skogbruksplanlegging og kompetansetiltak. Det er ikkje gjort berekningar som talfestar klimaeffekten av dei sistnemnde tiltaka. Bygging av nye skogsvegar gir utslepp på grunn av avskoging, men dei er òg ein viktig føresetnad for berekraftig skogbruk og hausting av fornybart råstoff som kan erstatte produkt baserte på fossilt råstoff. Desse effektane må bli vurderte opp mot kvarandre. Her legg ein til grunn at naturomsyn også blir vurderte.

Klimatiltak i skog

Tilskot til tettare planting etter hogst, gjødsling av skog og skogplanteforedling medverkar til auka tilvekst og dermed høgare CO₂-opptak. Gjødsling kan potensielt gi eit auka opptak på 0,27 mill. tonn CO₂ årleg etter ti år. Dei andre tiltaka har relativt liten effekt på kort sikt. Det totale potensialet til desse tiltaka er berekna til 3,7 mill. tonn CO₂ årleg om 70–100 år. Med gjeldande nivå på løyvinga, medrekna ein auke på 4,5 mill. kroner frå 2020 til 2021, kan dei tre tiltaka til saman gi eit auka årleg opptak på om lag halvparten av potensialet om 70–100 år.

14.13 Nærings- og fiskeridepartementet

Totalbudsjettet for Nærings- og fiskeridepartementet i 2021 er på 15,6 mrd. kroner eksklusiv lånetransaksjonar og andre kapitaltransaksjonar. Denne summen er fordelt på rundt 90 budsjett-postar. Grovt sett går i underkant av 3 pst. til Nærings- og fiskeridepartementet sitt eige budsjett, rundt 29 pst. til 15 direktorat og andre underliggjande forvaltningsorgan, rundt 14 pst. til Noregs forskingsråd, 14 pst. til Innovasjon Noregs innovasjonsverkemiddel, 12 pst. til tilskotsordninga for sysselsetjing av sjøfolk, 8 pst. til romverksemd og 4 pst. til sikring av atomanlegg og trygg handtering av atomavfall. Det resterande går til diverse andre mindre tilskotsordningar. Kva klimaeffekt som følgjer av kvart budsjettområde, har vi ikkje oversikt over. Nedanfor tek vi for oss nokre område som kan ha effekt på klimaet.

Forskning og utvikling (FoU)

Om lag 10 pst. av samla FoU-løyvingar og skattefrådrag er forvalta over Nærings- og fiskeridepartementet sitt budsjett gjennom ei rekkje ulike satsingar retta mot næringslivet. Felles for desse er at det offentlege bidraget utgjer ein mindre del av FoU-kostnadene til føretaka. Stønadene er innretta slik at han skal utløyse forskning og utviklingsprosjekt. Delar av denne støtta medverkar til utvikling av teknologi som reduserer klimaavtrykket. Tidsspennet frå tildeling av FoU-støtte til ferdigstilling av funn og resultat er langt, og kommersialiseringar av forskinga i form av nye eller betre produkt og prosessar vil gjennomgåande ligge fleire år etter budsjettåret.

Grøn plattform

Grøn plattform er ein ny felles konkurransearena som Innovasjon Noreg, Noregs forskingsråd og Siva oppretta i 2020 for å fremje grøn omstilling i næringslivet. Regjeringa foreslo gjennom Prop. 127 (2019–2020) å løyve 1 mrd. kroner fordelt over tre år til plattformen. I samsvar med dette forslaget er det foreslått å løyve 192 mill. kroner til Noregs forskingsråd, 102,5 mill. kroner til Innovasjon Noreg og 38,5 mill. kroner til Siva under Grøn plattform i 2021.

Grøn plattform skal kunne støtte ulike næringer og teknologiar, men det er opp til verkemiddelaktørane å vurdere kva grønne prosjekt som bør støttast. Det er ønskjeleg at heile løpet frå forskning til kommersialisering og marknadsintroduksjon blir sett i samanheng i ordninga, også på

tvers av dei involverte verkemiddelaktørane. Plattformen skal tilby éin felles brukarfront mot næringsliv og institutt og ein brei konkurransearena for effektiv fordeling av ressursar og best mogleg resultat for verdiskaping og miljøet.

Grøn plattform kan medverke til å akselerere opptaket av eksisterande grønne prosessar eller produkt og til at nye klima- og miljøvennlige løysingar blir utvikla, men det er for tidleg å seie noko konkret om klimaeffekten av ordninga, ettersom ho blei oppretta i inneverande år.

Miljøteknologiordninga i Innovasjon Noreg

Miljøteknologiordninga i Innovasjon Noreg gir tilskot til pilot- og demonstrasjonsprosjekt i norske føretak. Ordninga har som føremål å medverke til fleire vekstkraftige verksemdar gjennom kommersialisering av nye løysingar baserte på miljøteknologi. Tilskot frå ordninga gjer det billigare for støttemottakaren å prøve ut eller vise fram nye miljøteknologiløysingar og dermed sikre at produkta blir godt tilpassa marknaden. Mottakarane av støtte omfattar føretak som opererer i ei rekkje ulike næringer. Det foreslåtte tilskotet til miljøteknologiordninga er 583,6 mill. kroner i 2021.

Miljøteknologiordninga har som overordna mål å utløyse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsam næringsutvikling. Ordninga vil delvis trekkje ressursar over til produkt og prosessar med lågare klimautslipp og miljøpåverknad enn tilsvarande produksjon tidlegare har hatt, og delvis medverke til at nye produkt og prosessar blir utvikla. Føresetnaden er at resultatene blir tilgjengelege for andre, slik at løysinga kan spreia i marknaden.

Nysnø Klimainvesteringar AS

Investeringsselskapet Nysnø Klimainvesteringar AS («Nysnø») vart stifta i desember 2017 og selskapet var operativt frå hausten 2018. Selskapets formål er å medverke til reduserte klimagassutslipp gjennom investeringar som direkte eller indirekte medverkar til dette. Investeringane skal i hovudsak rettast mot ny teknologi i overgangen frå teknologiutvikling til kommersialisering. Investeringsselskapet skal vere bedrifter i tidlege fasar. Selskapet skal investere i unoterte selskap og/eller fond retta mot unoterte selskap med verksemd i eller ut frå Noreg.

Det er løyvd 1725 mill. kroner i kapital til Nysnø sidan etableringa, og selskapet har gjort fleire investeringar. For 2021 er det gjort framlegg om 700 mill. kroner i ytterlegare kapital til selskapet. Klimaeffekten av statens investering i Nysnø

er usikker og avheng av i kva grad Nysnø investerer i selskap og fond som lykkast, og i kva grad Nysnø medverkar til at andre investorar ser lønnsemd i investeringar med positiv klimaeffekt.

Eksportfinansiering og EBRD

Budsjettpostane og fullmaktene som gjeld Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK), kap. 2460 og Eksportkreditt Noreg, kap. 2429 medverkar i hovudsak til å fremje norsk eksport.

Det internasjonale regelverket som må følgjast for eksportlån- og garantiar, legg til rette for grøn energi ved at det blir tilbode gunstigare finansieringsvilkår enn i andre eksportkontraktar. I tillegg er det lagt avgrensingar på kva som kan finansierast av kolkraftverk. Det er òg krav om å vurdere og eventuelt handtere negative miljøeffektar av dei enkelte prosjekta som blir finansierte. Kva slags eksport som blir finansierte, avheng av kva norske eksportørar produserer, som i enkelte tilfelle til dømes kan vere utsleppsreduserande batteridrivne ferjer, og i andre tilfelle kan ha høg miljørisiko og vere negativt for klimaet. Det er vanskeleg å anslå netto utsleppseffekt.

Nærings- og fiskeridepartementet har ein eigarposisjon på 1,25 pst. i utviklingsbanken European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Hovudformålet til banken er å framskulle overgangen til opne, marknadsorienterte økonomiar og fremje utvikling av ein konkurransedyktig privat sektor i dei 38 operasjonslanda til banken. Banken har nådd sitt mål om at 40 pst. av bankens årlege investeringar skulle vere innanfor «grøn økonomi» innan 2020, og vurderar nå å auke målet til 50 pst. innan 2025. Det kan medverke til å redusere globale klimautslepp.

Prosess21

Regjeringa har styrkt samhandlinga mellom næringslivet, forvaltninga og forskinga gjennom å opprette strategiforumet Prosess21. Hovudoppgåva til Prosess21 er å gi strategiske råd og tilrådingar om korleis prosessindustrien best kan få til ei utvikling i retning av minimale utslepp frå prosessindustrien i 2050 og samtidig leggje til rette for at verksemdar i prosessindustrien har berekraftig vekst i denne perioden. Prosess21 har ingen direkte effekt på klimagassutslepp.

Nasjonalt program for leverandørutvikling

Nasjonalt program for leverandørutvikling blei etablert i 2010 av NHO og KS. Sidan har Difi, Inn-

ovasjon Noreg og Forskringsrådet blitt med på eigarsida. Leverandørutviklingsprogrammet har i dag 26 nasjonale partnerar som medverkar med finansiering av programmet, der Nærings- og fiskeridepartementet er den aktøren som gir det største enkeltbidraget. I 2020 var bidraget frå departementet på 10,55 mill. kroner

Programmet har som oppgåve å auke innovasjonseffekten av offentlege anskaffingar, særleg innan klima og miljø, helse og omsorg og digitalisering. Innovative anskaffingar handlar om å utnytte høva som ligg i anskaffingsregelverket og verkemiddelapparatet til å kjøpe betre produkt og tenester. Programmet hjelper utvalde offentlege verksemdar i enkelte anskaffingar, som deretter blir nytta som gode føredøme av andre tilsvarande verksemdar. Sidan starten i 2010 har programmet hjulpet kommunale og statlege verksemdar med over 150 innkjøp.

Programmet har utarbeidd ein modell for å gjennomføre innovative anskaffingar. Metoden legg vekt på betydninga av at stat og kommunar implementerer både prosessar og haldningar som medverkar til innovasjon i anskaffingsprosessen. Formålet er betre og meir effektive tenester, næringsvekst og lågare utslepp.

Sjøfart

Nærings- og fiskeridepartementet deler ansvaret for grøn skipsfart med Klima- og miljødepartementet. Grøn skipsfart er ein viktig del av det grøne skiftet og eit satsingsområde i regjeringas klimapolitikk. Handlingsplanen for grøn skipsfart (2019) er eit viktig verktøy for å nå regjeringas mål om å halvere utsleppa frå sjøfart og fiske innan 2030. Stortingsmeldinga om maritim politikk som blei lagt fram hausten 2020 har eit eige kapittel om grøn skipsfart som byggjer vidare på denne. Den offentlege stønaden til maritime forskings- og innovasjonsprosjekt medverkar til å realisere regjeringa sine ambisjonar om grøn vekst i den maritime næringa. Klima- og miljøvennleg verksemd er eitt av dei prioriterte områda i MAROFF-programmet til Noregs forskingsråd. MAROFF støttar prosjekt innanfor miljø, miljøvennleg energiutnytting, krevjande maritime operasjonar og avansert transport og logistikk. I 2020 blei det gitt ei ekstraordinær bevilgning på 65 mill. kroner til forskning og utvikling tilknytta til grøn skipsfart gjennom MAROFF Innovasjon Noreg gir òg betydeleg støtte til innovasjonsprosjekt for grøn skipsfart. I 2020 blei to nye ordningar i Innovasjon Norge oppretta for å styrkje innsatsen for grøn skipsfart i nærskipfarten. Det er vart

bevilga 75 mill. kroner til ei kondemneringsordning for skip i nærskipfart og etablert ei eiga låneordning for skip i nærskipfart og fiskeflåten med låneramme på 600 mill. kroner. Ordningane vil bidra til utsleppskutt gjennom flåtefornyng i nærskipfarten. Låneordninga er foreslått vidareført i 2021.

Reiseliv

I budsjettet for 2021 er det foreslått 185,8 mill. kroner til reiselivsformål (kap. 2421 post 74). Midlane skal nyttast til å profilere Noreg som reisemål, gjennomføre operative marknadstiltak og leggje til rette for utvikling og sal av norske reiselivsprodukt. Dersom marknadsinnsatsen utløyser reiser til Noreg som elles ikkje ville ha skjedd, kan desse midlane isolert sett ha ein negativ effekt på klima gjennom klimagassutslepp frå fly, skip og annan transport i tillegg til andre utslepp som følgje av turisme.

Føringstilskotet til fiskerinæringa

Føringstilskotet til fiskerinæringa (inngår i kap. 919 post 75 Tilskudd til næringsstiltak i fiskeriere) er eit frakttilskot til frakt av fisk frå eitt område til eit anna for å halde oppe lokale fiskerimiljø og ein variert flåtestruktur. Tilskotet kan truleg ha ein negativ klimaeffekt då det stimulerer til auka biltransport. For 2021 foreslås det eit tilskot på 12 mill. kroner over statsbudsjettets kap. 919 post 75. Fiskesalgslaga kan sjølvle finansiere ytterligare føringstilskot ved behov gjennom inndregne midlar. Det er vanskeleg å konkretisere klimaeffekten av tilskotet nærare.

Tilskot til kompensasjon for CO₂-avgift – fiskeflåten
CO₂-avgifta er eit av dei viktigaste klimaverkemidla i dagens klimapolitikk. Avgifta stimulerer til marknadsbaserte og kostnadseffektive tiltak for å redusere utslepp av CO₂ gjennom prinsippet om at forureinaren betaler.

Det blei innført full CO₂-avgift for fiskeflåten frå 1. januar 2020. Fiskeflåtens tidlegare refusjonsordning for innbetalt CO₂-avgift er avvikla og erstatta av ei kompensasjonsordning. Det er gitt ei løyving på 251 mill. kroner til kompensasjonsordninga i 2021 over kap. 919, post 73.

Kompensasjonsordninga er delt inn i tre grupper som vil bestå av kystflåten, havflåten og kystrekeflåten. Kompensasjonen er knytt til det enkelte fartøyets del av total fangst innanfor kompensasjonsgruppa fartøyet tilhøyrer. Den nye inn-

rettinga av ordninga søkjer å gi fleire insentiv til å drive meir klimavennleg, ved at dei mest energieffektive og klimavennlege i kvar fartøygruppe sannsynlegvis vil komme betre ut enn med tidlegare regime med refusjonsordning. Det er vanskeleg å seie sikkert kva for klimaeffekt kompensasjonsordninga vil ha, men det er sannsynleg at ho vil medverke til at utsleppa vil gå ned frå fiskeflåten dei neste åra.

14.14 Olje- og energidepartementet

Totalbudsjettet for Olje- og energidepartementet i 2021 er på om lag 27,4 mrd. kroner. Utanom Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsverksemda (SDØE) utgjer budsjettet om lag 3,6 mrd. kroner. Av dette går rundt 7 pst. til OEDs eige budsjett, rundt 24 pst. til Oljedirektoratet og Petoro AS, rundt 32 pst. til Noregs vassdrags- og energidirektorat (NVE), rundt 25 pst. til forskning og utvikling og rundt 12 pst. til CO₂-handtering. Midlar som hovudsakleg går direkte til støtte av klima- og miljøtiltak, utgjer om lag 27 pst. av OEDs budsjett unnateke SDØE. Dette omfattar hovudsakleg midlar til CO₂-handtering og forskingsprogram under Noregs forskingsråd.

Forskning

Satsinga på FoU og raskare bruk av ny teknologi i energi- og petroleumsverksemda skal medverke til meir effektiv og miljøvennleg utnytting av norske energiressursar. Vidare skal satsinga medverke til reduksjon av nasjonale og globale utslepp utover det som kan ventast med eksisterande teknologi og løysingar. Den kunnskapen ein kjem fram til i dag, vil kunne gi grunnlag for ny forskning og ny kunnskap. På grunn av uvisse om omfang og tidspunkt for introdusering og kommersialisering av ny teknologi eller teknologi under utvikling, finst det ingen presise overslag på framtidige utsleppseffektar av teknologi som berre er på forskings- og utviklingsstadiet. Relevant budsjettpost er kap. 18.30 post 50 i Olje- og energidepartementets budsjett.

CO₂-handtering

Regjeringa sin strategi for arbeidet med CO₂-handtering vart lagt fram i Prop. 1 S (2014–2015). Det overordna målet er å medverke til at CO₂-handtering vert eit kostnadseffektivt tiltak i arbeidet mot globale klimaendringar. Arbeidet med CO₂-handtering skal medverke til å utvikle og

demonstrere teknologi for fangst og lagring av CO₂ med eit spreingspotensial. Tiltaka i strategien omfattar forskning, utvikling og demonstrasjon, samt internasjonalt arbeid for å fremje CO₂-handtering. Det er ikkje mogleg per i dag å kvantifisere utsleppsreduksjonane som desse tiltaka kan utløyse. Det norske demonstrasjonsprosjektet for fullskala CO₂-handtering gir utsleppsreduksjonar i Noreg, i tillegg til å etablere infrastruktur for prosjekter som kjem etter. CO₂-lageret er planlagt med større kapasitet, og vil også kunne ta imot CO₂ frå andre industriaktørar. Prosjektet kan bidra til teknologiutvikling og gjere CO₂-handtering mindre kostbart i framtida. Dei direkte nasjonale utsleppsreduksjonane frå prosjektet vil i første omgang vere om lag 400 000 tonn CO₂ per år når Norcem sitt fangstprosjekt vert sett i drift i 2024 og auke til om lag 800 000 tonn CO₂ per år når eventuelt Fortum Oslo Varme sitt prosjekt vert sett i drift. Av desse vil om lag 200 000 tonn av CO₂ frå Fortum Oslo Varme kunne reknast mot forpliktinga Noreg har mot EU om reduksjonar i ikkje-kvotepliktige utslepp. Norcem sin sementfabrikk er ein del av kvotepliktig sektor. Sjå kap. 18.40 i Olje- og energidepartementet sitt budsjett..

14.15 Samferdselsdepartementet

Samferdselsdepartementets budsjett er på om lag 80 mrd. kroner. Desse utgiftene er fordelte på i underkant av 80 ulike budsjettpostar av veldig ulik karakter. Om lag 10 pst. av utgiftene går til drift av departement og underliggjande etatar (01-postar), mens resten er fordelt på ulike postar som omfattar alt frå investeringar i infrastruktur, drift og vedlikehald, til forskning og tilsynsoppgåver m.m. Det er vanskeleg å seie noko om klimaeffekten av dei ulike postane, mellom anna fordi den enkelte budsjettposten kan innehalde utgifter til ulike formål. I mange tilfelle vil det òg variere frå år til år kva som inngår i dei ulike postane, og for mange av postane er det opp til underliggjande verksemder å avgjere fordelinga av utgiftene. Den samla klimaeffekten av Samferdselsdepartementets budsjett er derfor vanskeleg å fastslå.

Løyvingar over statsbudsjettet medverkar til endra utslepp i både direkte og indirekte forstand. Eksempel på dette er bygging, drift og vedlikehald av infrastruktur, statleg kjøp av transporttenester. Aktiv bruk av offentlege anskaffingar og støtteordningar medverkar til at rundt ein tredel av bilferjene i landet er venta å ha heilt eller delvis elektrisk framdrift i 2021. Staten har stilt krav til

null- eller lågutsleppsloysingar ved utlysing av nye kontraktar for drift av riksvegferjesamband.

På Samferdselsdepartementets budsjett vil det òg vere utgifter som medverkar til å redusere klimagassutslepp. Eksempel på utgifter som kan medverke til å redusere klimagassutslepp er utgifter til drift og investeringar i jernbane, kjøp av persontransport med tog, tilskot til gang og sykkelvegar, premieringsmidlar til bymiljø- og byvekstavtalar og tilskot til overføring av gods frå veg til sjø.

Investeringsprofilen i Samferdselsdepartementets budsjett kan ha betydning for dei samla utsleppa frå transportsektoren ved at den påverkar trafikkomfanget, eller ved at den påverkar konkurranseforholdet mellom ulike transportformer, som f.eks. mellom bil- og kollektivtrafikk, eller mellom godstransport på veg og bane og sjø. Den samla effekten over tid kan vere vanskelig å anslå, då den vil avhenge av mange faktorar. Ved auka overgang frå fossile drivstoff til elektrisitet vil utsleppa kunne gå ned.

I dette kapitlet er utsleppseffekten av Samferdselsdepartementets budsjett omtalt. Anslaga for veg og jernbane kan ikkje samanliknast direkte. For ei generell omtale av historiske og framskrivne utslepp i transportsektoren, og eksisterande verkemiddel, sjå kap. 4.

Utslepp frå trafikk, bygging, drift og vedlikehald av infrastruktur

Her er det gitt nokre anslag på direkte klimagassutslepp, dvs. utslepp frå forbrenning av fossilt drivstoff, frå bygging, drift og vedlikehald av infrastruktur for veg og jernbane. Anslaga gjeld store prosjekt som er i gang og store prosjekt som startar opp i 2021. Avinor AS sine prosjekt er ikkje finansierte over statsbudsjettet, og er derfor ikkje rapporterte her. Avinor har relativt få store bygge- og anleggsprosjekt. Dei siste ti åra har dei gjennomført ein handfull slike store prosjekt.

Det nyttast noko ulik reknemåte på veg og jernbane. Samferdselsdepartementet arbeider med å gjere tala meir samanliknbare.

Veg

Trafikkutslepp frå prosjekt med oppstart i 2021

Klimagassutsleppa er berekna til å auke med om lag 91 000 tonn samla over ein 40-årsperiode som følgje av prosjekta det er gjort berekningar for og som har anleggsstart i 2021. Dersom innføringa av nullutsleppskøyretøy skjer raskare enn det som er lagt til grunn i framskrivinga frå Nasjonalbud-

sjettet 2021, vil utsleppseffekten bli mindre enn dette.

Utslepp frå bygging, drift og vedlikehald av infrastruktur

Anslaga er berekna ved å multiplisere økonomiske budsjetter med standardfaktorar for utslepp per investert krone. Standardfaktorane er basert på ei gruppe prosjekt som det er gjort detaljerte berekningar for. Nye berekningar basert på ei større gruppe prosjekt tyder på at utslepp frå bygging kan være høgare, og utslepp frå drift og vedlikehald lavare enn det som ligg inne i standardfaktorane. Berekningane må kvalitetssikrast først og kan brukast som grunnlag til neste års estimat.

Statens vegvesen har begynt å krevje klimagassrapportering av entreprenørane. På lenger sikt vil denne rapporteringa føre til meir robuste utsleppsberäkningar.

Dei direkte utsleppa i 2021 som følgjer av løyvinga til alle riksveginvesteringar inkludert skredsikring, reknast å liggje i intervallet 120 000 til 150 000 tonn CO₂-ekvivalentar. Eit grovt overslag for direkteutslepp frå drift og vedlikehald av veginfrastruktur gir utslepp i intervallet 110 000 til 140 000 tonn CO₂-ekvivalentar i 2021. Eit grovt overslag på samla årleg utslepp frå bygging, drift og vedlikehald av veginfrastruktur vil dermed vere i intervallet 230 000 til 290 000 tonn CO₂-ekvivalentar.

Jernbane

Utslepp frå bygging, drift og vedlikehald av infrastruktur

Jernbanedirektoratet har nytta rapporterte utslepp frå Bane NOR om faktisk forbruk i 2018 og 2019, og det føresettast at utsleppa blir uendra i 2021. Samla direkte utslepp av klimagassar frå pågåande prosjekt og prosjekt som blir starta opp i 2021 er anslått til om lag 28 000 tonn CO₂-ekvivalentar i 2021. Anslaget inkluderer berre større utbyggingsprosjekt i tråd med tidlegare rapporteringar. Samla direkte utslepp frå utbygging i 2021 er basert på Bane NORs egne utslepp, i tillegg til utslepp frå underleverandørar frå gjeldande prosjekter.

Utslepp frå drift og vedlikehald av jernbaneinfrastruktur vart for 2019 rapportert å vere om lag 5000 tonn CO₂-ekvivalentar. Dette er utslepp basert på dieselforbruket til Bane NOR sine anleggsmaskiner (på skjene og veg). Føresett eit drifts- og vedlikehaldsbudsjett for 2021 i same

storleiksorden som for 2019, vil utsleppa endre seg lite. Utskifting av materiell/teknologiforbetringar og endringar i aktivitet vil kunne påverke desse utsleppa i framtida, men det føresett ikkje bruk av ny teknologi i berekninga for 2021.

Jernbanesektoren jobbar kontinuerleg for betre utsleppsrapportering av drift, vedlikehald og bygging av jernbanen. Fagmiljø hos Bane NOR og Jernbanedirektoratet har ein løypande dialog på korleis klimarapporteringa kan effektiviserast og optimaliserast. Dette er eit pågåande arbeid og vil gi betre og meir robuste tal i åra som kjem.

Trafikkutslepp jernbane og veg

Nye veg- og jernbaneprosjekt oppstart 2021, trafikkutslepp

Det er venta at trafikkutsleppa gradvis går ned i perioden fram mot 2050 som ein følgje av trafikkoverføring mellom veg og bane. Det er berekna at trafikkoverføringa vil gi ein årleg reduksjon på 1 000 tonn CO₂ i gjennomsnitt kvart år mot 2030. Det er ikkje teke høgd for innfasing av null- og lågutsleppskøyretøy i det omfanget vi no ser.

14.16 Utanriksdepartementet

Totalbudsjettet for Utanriksdepartementet i 2021 er på 45,3 mrd. kroner (utgifter med lånetransaksjonar), fordelt med 12,9 mrd. kroner til utanriksforvaltning og 32,4 mrd. kroner til utviklingssamarbeid. Utanriksdepartementets underleggjande etatar Norad og Norec forvaltar deler av bistanden, i tillegg til Norfund. Delar av bistanden blir òg forvalta på utvalde utanriksstasjonar og av statlege etatar i Noreg. Løyvingar til EØS-avtala utgjer 13,2 pst. av departementets budsjett og bistand utgjer 76,8 pst. av departementets samla budsjett for 2021.

Tiltak til klima, miljø, hav og fornybar energi over programområde 03 er for 2021 berekna til ca. 3,3 mrd. kroner. Dette beløpet inkluderer ikkje Klima- og skoginitiativet. Fleire av budsjettpostane, spesielt dei som går til drift, vil mellom anna kunne finansiere transport med fly, båt og bil og dermed bidra direkte til utslepp av klimagassar. Kva klimaeffekt som følgjer av kvart budsjettområde, er det derimot ikkje oversikt over.

Det er ei rekkje klimatiltak i utviklingsland som mottek støtte over bistandsbudsjettet. For tilskot med reduserte klimautslepp som formål og fornybar energi rapporterer stadig fleire tilskot-

smottakarar om oppnådde eller forventade utslppsreduksjonar. Fleire forhold gjer det likevel metodisk utfordrande å berekne og særleg aggregere utslppsreduksjonar. I tillegg til ulike berekningsmetodikk er det ein stor risiko for dobbeltteljing. Ofte støttar fleire givarar same tiltak. Prosjekt som medverkar til utslppsreduksjonar, er i mange tilfelle realiserte som følge av fleire givar tiltak, ofte over ein lang tidsperiode.

Norad arbeider på oppdrag frå Utanriksdepartementet med løpande og kvalitetssikra rapportering av oppnådde utslppsreduksjonar gjennom norskfinansierte utviklingstiltak. Det er gjort ei kartlegging av metodar brukte til berekning og opplegg for rapportering av utslppsreduksjonar for heile utviklingsporteføljen, inkludert skog, energi og landbruk/mat.

Førebels konklusjonar er:

- Det blir gjort mykje godt arbeid med å estimere utslppsreduksjonar og rapportere dette systematisk ved hjelp av robuste metodar hos Noregs samarbeidspartnarar.
- På grunn av transaksjonskostnadene ved å aggregere utslipp frå mange småprosjekt blir utslppsreduksjonar i mindre grad rapporterte frå landbrukssektoren. Dette trass i god tilgjengeleg metodikk, t.d. FAOs EX-ACT-metode og verktøy for å vurdere karbonavtrykket av utviklingsprosjekt innanfor land- og skogbruk.

I det vidare arbeidet vil Norad sjå nærmare på dobbeltrapporteringsproblematikk (for felles prosjekter gjennom ulike kanalar) og nokre meir detaljerte avklaringar av metodikk som er nytta av aktørar som ikkje bruker felles retningslinjer for internasjonale finansieringsinstitusjonar (IFI rammeverket), og på systematikk/opplegg for berekning av utslppsreduksjonar i den bilaterale energiporteføljen. Norad vil også lage opplegg for å beskrive klimarelevans og indikere utslppsreduksjonar som resultat av støtte i tidleg fase og til utvikling av rammeverket for investeringar, under dette støtte til planlegging og prosjektutvikling, nettinvesteringar, institusjonsutvikling og policyarbeid. Norsk støtte til tiltak i utviklingsland over Utanriksdepartementets budsjett retta mot reduksjon av klimagassar, kan i hovudsak delast i to. For det første energiproduksjon eller forbruk, utslppsreducerande tiltak eller karbonlagring. Den andre kategorien vil ha utslppsreduksjon som ein indirekte verknad eller sekundær konsekvens. Slike innsatsar inkluderer kapasitetsbygging, opplæring, støtte til utvikling av regelverk

og finansieringsmekanismar. Bidrag frå sekundære intervensjonsprosjekt vil vere avgjerande for å realisere ein lavkarbonøkonomi som kan sameinast med temperaturmåla i Parisavtala, men er utfordrande å måle. Regjeringa understrekar at det er viktig å halde ved lag støtte også til denne typen intervensjonar sjølv om effektane er meir utfordrande å måle. I tillegg til effektane av tiltak over bistandsbudsjettet retta mot reduksjon av klimagassar, har også resten av bistandsbudsjettet effektar – positive eller negative – for klimagassutslipp og klimatilpassing i mottakarlanda. Eksempel på dette er støtte til infrastrukturtiltak, helse, matsikkerheit og anna. Slike effektar er krevjande å måle, og dei er ikkje inkluderte i denne oversikta.

I tildelingsbrev nr. 4 for 2020 frå Utanriksdepartementet er Norad bedt om å starte eit arbeid for å medverke til at bistandsbudsjettet i endå større grad enn i dag støttar måla i Parisavtala om å styrkje den globale responsen på klimatrusselen. I arbeidet skal det leggjast vekt på at norskfinansierte tiltak aukar evna som land har til å tilpasse seg skadeverknadene av klimaendringane og fremjar klimarobustheit og lågutsleppsutvikling.

Noreg har lenge vore ei leiande kraft i det internasjonale klimaarbeidet. Gjennom Klima- og skoginitiativet og eit stort engasjement for fornybar energi har Noreg vist veg og er ein viktig aktør i arbeidet for globale utslppsreduksjonar. Det er likevel ei målsetjing innanfor klimakonvensjonen at støtta skal vere balansert mellom utslppsreducerande tiltak på den eine sida og tilpassing og førebygging på den andre. Regjeringa gjer no klimatilpassing, førebygging og kamp mot svolt til eit hovudelement i utviklingsinnsatsen og skaper på den måten betre balanse i klimaporteføljen vår.

Noreg medverkar til utslppsreduksjonar i andre land mellom anna gjennom Det grøne klimafondet og støtte over bistandsbudsjettet til fornybar energi i utviklingsland. Sjå tabell 14.1 for ei oversikt over eit utval av slik støtte over budsjettet til Utanriksdepartementet.

14.17 Norske bidrag til utslppsreduksjonar i andre land

Det er ei rekkje tiltak i andre land som får støtte over statsbudsjettet. Tabellen under gir ei oversikt over slik støtte over budsjettet til Utanriksdepartementet og Klima- og miljødepartementet.

Tabell 14.1 Norske bidrag til utsleppsreduksjonar i andre land

Tiltak/ verkemiddel	Ansv. departement	Kort beskriving	Relevante budsj.postar	Årleg klimaeffekt	
				kort sikt	lengre sikt
Klima- og skogsatsinga	KLD	Støtte (utviklingsbistand) til å redusere utslepp frå tropisk skog i utviklingsland	Kap. 1482 post 73	Det blir betalt for ca. 15 mill. verifiserte tonn reduserte utslepp i 2020	Det blir betalt for ca. 20 mill. verifiserte tonn reduserte utslepp i 2021
Kjøp av klimakvotar	KLD	Støtte til FN-godkjende klimaprojekt i utviklingsland	Kap. 1481 post 22 og 23	Ca. 7 mill. tonn verifiserte utsleppsreduksjonar i 2019	Ca. 47 mill. tonn verifiserte utsleppsreduksjonar for perioden 2013–2020
Det grønne klimafondet	UD	Støtte til klimatiltak i utviklingsland	Kap. 163 post 70		1,6 mrd. tonn (aggr.) ¹
Global Environment Facility	UD	Støtte til klima- og miljøtiltak i utviklingsland	Kap 163 post 70		923 mill. tonn (aggr.) ²
Fornybar Energi	UD	<i>Døme frå nokre norskstøtta prosjekt</i> Norfund	Kap. 162 post 72, 75 og 95 (hovudsakleg)	Ca. 4,6 mill. tonn	Vil auke betydeleg
		Energising Development		Ca. 2,3 mill. tonn	Vil truleg auke noko
		Scaling Up Renewable Energy Programme		Ca. 36.000 tonn	Ca. 5,5 mill. tonn
		Sustainable Energy Fund Africa			Ca. 5,5 mill. tonn
		Get Fit Uganda		Ca. 0,21 mill. tonn	Ca. 0,4 mill. tonn
		Mount Coffee Liberia		Ca. 0,25 mill. tonn	Ca. 0,25 mill. tonn
		Nordic Climate Facility		0,4 mill. tonn	
Klima-tilpassing	UD	Støtte til ulike klimatilpassingstiltak, t.d.. klimasmart jordbruk	Fleire kap.	Reduserte utslepp	Reduserte utslepp

¹ Noreg bidrar med knappe 4 pst. av samla støtte til Det grønne Klimafondet som gjennom 124 tiltak med ei samla ramme på USD 5,6 mrd. blir forventa å bidra til framtidige inngåtte utslepp på 1,6 mrd. tonn over levetida for prosjekta.

² Den norske støtta til det Globale miljøfondet (GEF) utgjer 2 pst. av GEFs totale ressursar. Så langt er prosjektet med forventa utsleppsreduksjon på omlag 1,2 mrd. tonn godkjente.

15 Noreg blir førebudd på og tilpassa klimaendringane

15.1 Innleiing

Ifølgje klimalova skal det gjerast greie for korleis Noreg blir førebudd på og tilpassa klimaendringane.

Fram mot år 2100 vil Noreg få eit varmare klima, med meir nedbør, kortare snøsesong, minskande isbrear, fleire og større regnflaumar og stigande havnivå. Meld. St. 33 (2012–2013) *Klimatilpassning i Norge*, vedteken av Stortinget gjennom Innst. 47 S (2012–2013), er gjeldande nasjonal strategi og gir føringar for arbeidet med klimatilpassing i Noreg.

Dei siste åra har stortingsmeldingar og andre policy-dokument, både sektorspesifikke og sektorovergripande, teke opp kva klimaendringane inneber og behovet for klimatilpassing. I 2019 publiserte FNs klimapanel to spesialrapportar om klimaendringar og landareal og hav og kryosfære. Sjå IPCC⁸ og Miljøstatus⁹ for meir informasjon om klimaendringar og utslepp i Noreg.

15.2 Organisering av det nasjonale klimatilpassingsarbeidet

Alle har eit ansvar for å tilpasse seg klimaendringane, både enkeltindivid, næringsliv og styresmakter. I tråd med sektorprinsippet har alle departement ansvar for å sikre omsynet til klimaendringar innanfor eigen sektor. Klima- og miljødepartementet (KLD) legg til rette for regjeringas heilskaplege arbeid på området. Miljødirektoratet koordinerer det nasjonale klimatilpassingsarbeidet på vegne av KLD. I 2020 blei det i KLDs budsjett sett av 5 mill. kroner til Miljødirektoratets koordinerande arbeid med klimatilpassing. Midlane er nytta til kunnskapsutvikling og kapasitetsbygging på lokalt og regionalt nivå, og til støtte til Norsk klimaservicesenter (KSS). KSS er eit samarbeid mellom Meteorologisk institutt, Noregs vassdrags- og energidirektorat, NORCE og Bjerkenessenteret. Miljødirektoratet nyttar også egne

midlar til klimatilpassingsarbeidet. Direktoratet sit i styret i Norsk klimaservicesenter og gir oppdragsbrev og økonomisk støtte til senteret.

Miljødirektoratet stiller i styringsdialogen sin forventningar til at fylkesmannen og sysselmannen arbeider med klimatilpassing. I 2019 har alle embete rapportert til direktoratet om korleis klimaendringar og klimatilpassing blei teke omsyn til i kommunane sine plansaker som var på høyring hos fylkesmennene i 2018.

Tilskotsordninga for klimatilpassing blei videreført med 6,4 mill. kroner i 2020¹⁰. I perioden frå 2015 til 2020 blei i overkant av 33 mill. kroner fordelt på om lag 108 ulike prosjekt.

15.3 Oppfølging av arbeidet med klimatilpassing i Noreg

Norsk klimaservicesenter (KSS) har utarbeidd klimaframskrivingar for Noreg fram mot 2100 og fylkesvise klimaprofilar for alle landets fylke. I 2019 publiserte KSS klimaframskrivingar for Svalbard¹¹ og klimaprofil for Longyearbyen¹². I 2020 vil dei fylkesvise klimaprofilane for Fastlands-Noreg bli oppdaterte, mellom anna med nye tilrådingar om klimapåslag på ekstrem korttidsnedbør. I 2020 blir det lagt planar for nye klimaframskrivingar for Noreg baserte på IPCCs sjette hovuddrappert, som blir ferdigstilt i 2021.

Plan- og bygningslova er det overordna verktøyet for samfunnsplanlegging og arealforvaltning, og lova er sentral i arbeidet med klimatilpassing i kommunane. Det er i all hovudsak kommunane som avgjer arealbruken i landet, gjennom arealplanane sine. Plan- og bygningslova gir kommunar mykje ansvar og eit stort handlingsrom i samfunns- og arealplanlegginga. Klimaendringane

⁸ <https://www.ipcc.ch/>

⁹ <https://www.miljostatus.no/>

¹⁰ <https://soknadssenter.miljodirektoratet.no/Soknader/Info.aspx?id=32&Menyvalg=SOKNADSSENTER/>

¹¹ <https://klimaservicesenter.no/faces/desktop/article.xhtml?uri=klimaservicesenteret/climate-in-svalbard-2100>

¹² <https://klimaservicesenter.no/faces/desktop/article.xhtml?uri=klimaservicesenteret/klimaprofiler/klimaprofil-longyearbyen>

vi allereie står overfor, inneber at kommunar må ta omsyn til auka nedbør og større risiko for skred og flaum når dei lager planane sine.

Det ligg eit nasjonalt ansvar på fagstyresmakter og departement når det gjeld å rettleie kommunane i å ta gode avgjerder om klimavennleg arealbruk. For å formidle nasjonale omsyn og politikk knytt til arealbruk utarbeider Kommunal- og moderniseringsdepartementet nasjonale forventningar til kommunal og regional planlegging kvart fjerde år. Regjeringa vedtok dei gjeldande Nasjonale forventningane til regional og kommunal planlegging 2019–2023 ved kongeleg resolusjon 14. mai 2019. Statlege planretningslinjer (SPR) for klima- og energiplanlegging og klimatilpassing blei fastsette hausten 2018. Rettleiing til delen som handlar om klimatilpassing, blei utarbeidde i 2019¹³. Miljødirektoratet leidde arbeidet, og rettleiaren blei laga i samarbeid med 11 direktorat, fire kommunar, tre fylkeskommunar, tre fylkesmenn, Sametinget, KS og KSS. Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) har også vore involvert. Rettleiaren er digital og ligg på Klimatilpassing.no.

Våren 2020 sende KMD ut på høyring forslag til endringar i plan- og bygningslova. Miljødirektoratet sende på høyring forslag til endringar i forureiningslova og vass- og avløpsanleggslova, og Direktoratet for byggkvalitet sende på høyring forslag til justeringar i byggjesaksforskrifta og byggteknisk forskrift. Formålet med endringane er å hindre skadar og ulemper frå overvatn.

På oppdrag frå KLD og KMD gjennomgår Miljødirektoratet kva slags klimarisiko kommunane er eksponerte for, korleis kommunane kan handtere slik risiko, og korleis dette arbeidet kan styrkjast. Arbeidet medverkar til regjeringas oppfølging av Klimarisikoutvalets rapport (NOU 2018: 17)¹⁴.

Kunnskapen om klimaendringane i Noreg og verknadene av dei er styrkt dei siste åra. Samtidig er det behov for ny og auka kunnskap for å betre den heilskaplege forståinga av korleis klimaendringane påverkar Noreg. Miljødirektoratet har i 2020 gjort ei vurdering av korleis kunnskapsgrunnlaget kan vidareutviklast i det heilskaplege klimatilpassingsarbeidet på oppdrag frå KLD.

15.4 Informasjon, kapasitetsbygging og utdanning

Miljødirektoratet arrangerer jamleg seminar og webinar for kommunar¹⁵ i samarbeid med andre aktørar. Klimatilpassing.no skal medverke til å spreie kunnskap og rettleie om klimaendringar og klimatilpassing. Direktoratata medverkar med innhald på nettsida innanfor sine ansvarsområde. Klimatilpassing.no har i 2020 blitt lagt over på ny hovudnettstad for Miljødirektoratet.

Alle fylke har no fått støtte til å gjennomføre introduksjonskurs i klimatilpassing, Værsmart!, for kommunar.

15.5 Nettverk og samarbeid

Klimatilpassingsnettverket I front blir koordinert av Miljødirektoratet. Første strategiperiode blei avslutta ved utgangen av 2019, og ny strategi definerer mål og rammer for ein ny femårsperiode for nettverket frå 2020 til 2025. Nettverket er utvida frå 11 til 14 bykommunar frå alle fylke i landet. Kommunesektorens organisasjon (KS) har også eit pågåande kommunenettverk for å styrkje lokalt arbeid med klimatilpassing. Nettverket har sett søkjelys på integrering av omsynet til klimaendringar i planprosessar.

Nettverket *Naturfareforum*, med representantar frå ei rekkje direktorat og etatar og frå KS, skal styrkje samarbeidet mellom nasjonale, regionale og lokale aktørar for å redusere Noregs sårbarheit for uønskte naturhendingar.

Miljødirektoratet leier ei gruppe samansett av 14 direktorat og statlege selskap. Gruppa deler informasjon om status på klimatilpassingsarbeidet på nasjonalt nivå og er ein arena for å vidareutvikle det nasjonale arbeidet med klimatilpassing.

15.6 Forsking

Forskringsrådet støttar ei rekkje forskingsprosjekt knytte til klimaendringar og tilpassing. Det er utlyst 70 mill. kroner til forskning på effektar av klimaendringar på natur og samfunn og inntil 60 mill. kroner til forskning på effektar av endringar i Arktis våren 2020 for Forskarprosjekt for fornying.

Klima 2050, eit senter for forskingsbasert innovasjon (SFI), skal skaffe fram kunnskap om kli-

¹³ [8.https://www.miljodirektoratet.no/myndigheter/klimaarbeid/klimatilpassing/veiledning-til-statlige-planretningslinjer-for-klimatilpassing/](https://www.miljodirektoratet.no/myndigheter/klimaarbeid/klimatilpassing/veiledning-til-statlige-planretningslinjer-for-klimatilpassing/)

¹⁴ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-17/id2622043/?ch=1>

¹⁵ <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/arrangementer/webinar>

matilpassing av bygningar og infrastruktur. Som del av programmet blir det forska på avgjerdsprosessar og verkemiddel for klimatilpassing.

Noradapt – Norsk senter for berekraftig klimatilpassing opna i 2018 og skal få fram og samle kunnskap om korleis vi kan førebu oss på klimaendringane på tvers av sektorar og fagfelt. Senteret får støtte over statsbudsjettet.

Overgangen til lågutsleppssamfunnet gjeld alle næringar og sektorar, og det er derfor viktig med ei brei tilnærming til forskning og innovasjon på dette området. Det blir årleg løyvd betydeleg støtte til heile FoU-kjeda, noko som også fører med seg at ressursar er tilgjengelege for FoU relatert til klimatilpassing gjennom generelle ordningar. I 2019 rapporterer til dømes Noregs forskingsråd at Brukarstyrt innovasjonsarena (BIA), som er ein open konkurransearena for næringsretta prosjekt, forvaltar ein portefølje med 65 «grøne» næringsretta prosjekt med eit samla investeringsvolum på 642 mill. kroner.

15.7 Klimatilpassing i og på tvers av sektorar

Samfunnstryggleik og naturfare

DSB skal ha oversikt over risiko og sårbarheit i samfunnet, og naturfarar er ein betydeleg del av risikobiletet. DSB gjennomfører årleg ei undersøking om kommunane sitt arbeid med kommunal beredskapsplikt. Undersøkinga i 2019 viser at kritiske samfunnsfunksjonar er sårbare ved alvorlege naturhendingar¹⁶.

Kunnskapsbanken, eit webbasert verktøy som DSB planlegg å lansere hausten 2020, samlar informasjon om naturhendingar frå mange ulike etatar og private forsikringsselskap. Data skal kunne brukast i lokalt og regionalt samfunnstryggleiksarbeid.

DSB gjennomførte i 2019 ein analyse av skogbrannberedskapen i Noreg, sett opp mot erfaringane frå brannane i Norden dei seinare åra og forventade klimaendringar i eit tiårsperspektiv¹⁷. Hovudformålet var å gi ei vurdering av om beredskapen i dag kan handtere skogbrannar som vi bør vere førebudde på i framtida, og dersom det ikkje er tilfellet, kva må til for at beredskapen skal vere god nok. Tiltaka som er føreslåtte, har eit nasjonalt perspektiv, men analysen inkluderer òg

regionale og lokale problemstillingar av generell karakter.

DSB har gjennomført fleire tiltak som gjer Nødnett betre rusta til ekstremvær, mellom anna auka reservestraumkapasitet, generell utbetring av aggregat, auka bruk av solcellepanel på basestasjonar utan fast straumtilførsel og transportable basestasjonar i beredskap hos Sivilforsvaret i alle landsdelane. Desse blei mellom anna brukte etter jordskreda i Jølster.

Med klimaendringane har det internasjonalt vore aukande merksemd rundt Natech-ulykker (Natural hazard triggered technological accidents). Slike hendingar kan utløyse til dømes store ulykker med brann, eksplosjon og utslepp av giftige kjemikaliar hos verksemdar, og kan skilje seg frå tradisjonelle tekniske ulykker på fleire måtar. DSB har derfor starta arbeidet med å lage ein ny rettleiar i korleis verksemdar med farlege kjemikaliar skal vurdere risikoen for ulykker som blir utløyste av naturfarar.

Energi- og vassressursane i Noreg blir forvalta av NVE. I tillegg har NVE statlege forvaltningsoppgåver innanfor skredførebygging. Konsekvensane av klimaendringane har stor betydning for direktoratets ansvarsområde. Direktoratet arbeider etter ein egen klimatilpassingsstrategi, med tilhøyrande handlingsplanar. NVE er partner i Norsk klimaservicesenter og deltar også i Klima2050. Generelt er klimatilpassing godt integrert i NVEs forvaltning.

NVE har god oversikt over kor sårbar kraftinfrastrukturen er for klimaendringar, og analyserer kva klimaendringar inneber for energiforbruk og fornybar kraftproduksjon.

NVE hjelper kommunane med å førebyggje flaum- og skredskadar gjennom kartlegging, arealplanlegging, sikringstiltak, overvaking, varsling og beredskap. NVE slutførte 41 sikringstiltak i 2019. Gjennom ei eiga tilskotsordning har NVE i 2019/2020 også medverka til at 19 kommunar har kartlagt bekker med kritiske punkt. Frå 2019 har NVE fått i oppgåve å hjelpe kommunane med å førebyggje skade frå overvatn gjennom kunnskap om avrenning i tettbygde strøk (urbanhydrologi) og rettleiing til kommunal arealplanlegging. I 2020 startar eit nytt FoU-prosjekt finansiert gjennom Noregs forskingsråd (KLIMAFORSK) med fokus på å ta i bruk nye statistiske metodar for å berekne brukarrelevante dimensjonerande verdiar for klimatilpassa infrastruktur og overvasstiltak.

Klimaendringar er òg integrerte i NVEs arbeid med forskrifter, retningslinjer og rettleiarar der det er relevant, og i eit kost–nytte-verktøy for vur-

¹⁶ <https://www.dsbinform.no/DSBno/2019/rapport/ku2019/?page=1>

¹⁷ <https://www.dsb.no/veiledere-handboker-og-informasjonsmaterieill/beredskapsanalyse-skogbrann/>

dering og prioritering mellom tiltak som skal beskytte mot flaum og skred. Effekten av klimaendringar på flaum blir mellom anna gjort synleg i NVEs flaumsonekart.

For å byggje kompetanse hos kommunar, konsulentar og eksterne interessentar i det førebyggjande arbeidet mot flaum-, skred- og overvasskadar gjennomfører NVE regionale samlingar og deltek på seminar og møte. Dette er med på å betre samfunnets evne til å handtere desse risikoane i eit klima i endring. I 2020 har NVE vurdert kva innverknad klimatilpassingsdelen av SPR for klima- og energiplanlegging og klimatilpassing får for NVEs forvaltningsområde.

Kartverket etablerer, forvaltar og formidlar data som har innverknad på klimatilpassing, følger opp regjeringa sin geodatastrategi frå 2018 der ei rekkje tiltak relevante for klimatilpassing er under utvikling, og driftar Geonorge. Samordna digital tilgang er vesentleg i nye fulldigitale prosessar som ePlansak og eByggesak der samfunnsstryggleik og klimatilpassing skal behandlast. Kartverket koordinerer arbeid med digitalisering av kommune- og reguleringsplanar og arbeid med det offentlege kartgrunnlaget (DOK), for bruk i arealplanlegging og byggjesak. I samarbeid med andre etatar pågår det ei kartlegging for å etablere ein detaljert høgde- og terrengmodell for heile landet. Denne pågår fram til 2022 og styrkjer beredskapsarbeidet ved at ein kan berekne stormflod- og flaumsoner og skredfare meir nøyaktig enn tidlegare. I samarbeid med kommunar blir det utvikla eit meir detaljert elvenettverk der stikkrenner og røyr i grunnen blir inkluderte, noko som sikrar at flaumberekning og overvas-sanalysar kan utførast betre. Kartverket driftar det nasjonale observasjonssystemet for havnivå og vasstand og formidlar data på Se havnivå. Kartverket tilbyr òg tenesta Se havnivå i kart og deltek aktivt i regionale og nasjonale samlingar med søkjelys på klimatilpassing, og med kompetanse og rettleiing i spesifikke situasjonar slik som stormflodhendingar.

Natur, miljø, landbruk og økosystemer

Miljødirektoratet vedtok i 2018 ein klimatilpassingsstrategi og handlingsplan¹⁸. Arbeidet med klimatilpassing innanfor naturforvaltninga er styrkt, mellom anna gjennom ei ny satsing på klima, areal og naturmangfald som går til 2025. Satsinga skal sørge for at direktoratet har ei meir

heilskapleg tilnærming til klima og naturmangfald. Strategi for bruk av midlar til tiltak i verneområde er oppdatert. Den legg til grunn at klimaendringane venteleg vil gi auka stress for mange av artane og naturtypene i verneområda og kan gi endringar i samansetjinga av artar. I 2019 har direktoratet kartlagt alle raudlista naturtypar på land som er påverka av klimaendringar, i utvalde pressområde. Dette vil medverke til å utvikle kunnskapsgrunnlaget om verknader av klimaendringar for truga artar, truga naturtypar og framande artar.

Forslag til heilskapleg plan for Oslofjorden blei levert i 2019. Klimautviklinga og auka befolkningspress er dei store drivkreftene bak ei negativ miljøutvikling i fjorden og at ein stadig mindre del av strandsona er tilgjengeleg for friluftslivsutfalding for allmenta. Fleire av miljøtiltaka som er føreslått, innan mellom anna avløp/overvatn og landbruk, skal også handtere eit endra klima med høgare temperaturar og meir intensive nedbørsepisodar.

Konsekvensar av klimaendringar på natur og miljø blir formidla i ulike kanalar og forum. Miljødirektoratet har publisert faktaark og kartforteljingar om havets rolle i klimasystemet og om verknader av klimaendringar i hav og kystområde. Miljøgiftkonferansen 2019 tok opp ulike problemstillingar knytte til klimaendringar og miljøgifter, og direktoratet har gjennomført lanseringar av spesialrapportane frå FN's klimapanel om klima og landareal og hav og kryosfære hausten 2019.

Riksantikvaren utarbeider ny strategi og handlingsplan for klimarelatert arbeid. Direktoratet samarbeider med Sverige, Skottland og Island i eit prosjekt om å utvikle arbeidsmetodikk og verktøy for risikovurdering og planlegging av tiltak for å sikre kulturminne og kulturmiljø i eit endra klima. Aurland kommune er med som assosiert partner, i tillegg er rettleiing testa ut midtvegs på tre andre kommunar. Prosjektet blir avslutta medio 2020. Som ei oppfølging av prosjektet vil Riksantikvaren leggje til rette rettleiingane for bruk i Noreg for både kommunar og eigarar av kulturminne.

Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon og Riksantikvaren samarbeider om bruk av tilskot for oppgradering av klimaskalet på verneverdige kyrkjer. Det blir gjennomført risikovurderingar frå flaum og ras ved bruk av GIS og geologisk kompetanse. Arbeidet vil bli følgt opp med risikoreduserande tiltak på enkeltkyrkjer og formidling om temaet.

Riksantikvaren har fleire miljøovervakingssystem som kartlegg korleis klimaendringar påverkar kulturminne, kulturmiljø og landskap, til dømes status og tilstandsovervaking av kulturlag i

¹⁸ <http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/2018/April-2018/Klimatilpassing-2018-2022/>

utvalde mellomalderbyar og overvaking av korleis klimaendringane påverkar mellomalderbygningar og bygningar på verdsarvstadene i Bergen og Røros. Etaten har i fleire år sett søkjelys på klimarelaterte skadar på arkeologiske kulturminne ved prioritering av tilskot til sikringsundersøkingar.

Klimatilpassing i landbrukssektoren omfattar areal- og ressursforvaltning generelt og tilpassingar i jord- og skogbruksproduksjonen. Gardbrukarane sjølve tilpassar seg kontinuerleg, til dømes ved val av vekstar og driftsmetodar som er betre tilpassa eit endra nedbørsmønster og høgare temperatur. Dei må også handtere vanskar som kan dukke opp meir akutt, som sjukdommar og ekstremvær. Produsentane er igjen avhengige av relevant FoU, rettleiing og økonomiske insentiv.

Landbruksdirektoratet forvaltar fleire tilskotsordningar som kan medverke til at jordbruket står betre rusta, mellom anna til drenering av jordbruksareal, etablering og utbetring av hydrotekniske anlegg, bygging av landbruksveggar, utvikling og produksjon av klimatilpassa plantemateriale og bevaring av genetiske ressursar. Klima- og miljøprogrammet gir økonomisk støtte til fleire prosjekt innanfor klimatilpassing i landbruket. Prosjekta knyter seg både til førebygging av skadar på jord og avlingar og til moglegheiter for å halde oppe og auke avlingane med endra klima. Forsking på klimatilpassa matproduksjon er prioritert over Landbruks- og matdepartementets budsjett.

Landbruks- og matdepartementet vil òg gjennomgå beredskapen for å unngå auka førekomst av skadegjerarar i jord- og skogbruksproduksjonen. Beredskapen innanfor klimarelaterte skogskadar, med hovudvekt på skogbrann og stormfelling for å sikre god samhandling mellom dei departement det gjeld, og mellom skogbruket og dei operative beredskapsetatane, vil bli vurdert. Landbruks- og matdepartementet ser på vernskogforskriftene under skogbrukslova som ledd i klimatilpassing av skogbruket.

Landbruks- og matdepartementet vil òg vurdere beredskapen for å førebyggje konsekvensar av ekstremnedbør og overfløyning på jordbruksareal og vurdere om slike areal også kan verke flaumdempande.

Ved planlegging og bygging av landbruksveg blir det no lagt større vekt på tiltak som reduserer risiko for ras og flaumskadar. Linjeføring, stikkrennedimensjon og vassfordeling ved flaum får større merksemd.

Prosjektet *NiN – skog i skredfarekartlegging* skal avklare omgrep som skildrar naturgitte eigenskapar ved skog som er viktige for skogens

funksjon som vern mot skred. Rapporten peiker òg på dei økonomiske og politiske utfordringane ved bruk av skog til dette formålet.

Erstatningsordningane ved avlingssvikt og svikt i honningproduksjon medverkar til å redusere økonomisk tap ved klimabetinga produksjonssvikt. For skadeåret 2019 er det per 28. april 2020 utbetalt omtrent 30 mill. kroner. Til samanlikning blei det som følgje av tørkesommaren i 2018 utbetalt nærmare 2 mrd. kroner i erstatning for avlingssvikt. Landbruksdirektoratets overvaking av internasjonale marknader og importregulering er viktige element i norsk matvareberedskap i lys av moglege globale forsyningsflaskehalssar som følgje av klimaendringar.

Mattilsynet har ansvar for tryggleik i heile matkjeda frå jord/fjord til bord, og for trygt drikkevatt. Endra klima vil mellom anna endre sjukdomspanoramaet hos plantar, dyr, fisk og menneske og føre til utfordringar for dyrevelferda. Reindrifta har store utfordringar med førmangel som følgje av ekstreme snømengder i vinter, særleg i Nord-Noreg. Snøsmelting og flaum kan true drikkevassforsyninga. Villsvinbestanden er i vekst. Handlingsplanen mot villsvin, som Miljødirektoratet eig, omfattar viktige tiltak som kan førebyggje innførsel av nye sjukdommar via villsvin.

Infrastruktur og samferdsel

Kraftig nedbør, svingingar i temperatur og auka fare for regnflaum, skred og stormflod gir utfordringar for transport og samferdsel. Nasjonal transportplan (2018–2029) gir føringar for integrering av klimatilpassingsomsyn i planlegging og prioritering innan samferdselssektoren. Klimatilpassing er også ein integrert del av Samferdselsdepartementets strategi for samfunnstryggleik i samferdselssektoren, som blei lansert i 2015. Strategien blir følgd opp av underliggjande etatar.

Kystverket samarbeider med relevante aktørar i arbeidet med klimatilpassing, både ved utarbeiding av kunnskapsgrunnlag og i samband med førebygging, varsling og handtering av hendingar. Videre tek Kystverket høgde for klimaendringar ved planlegging, dimensjonering og drift av eigen infrastruktur og system. Det blir arbeidd med å integrere klimaomsyn i relevante planprosessar, utgreiingar og analysar. Det er etablert eit tettare samarbeid med Meteorologisk institutt (MET) for framskriving av miljølastar for planlegging og dimensjonering av installasjonar og navigasjonsvarsel.

Statens vegvesen har fått ny organisasjon i 2020. Etaten følgjer sin «Strategi for samfunnssik-

kerhet i vegtransport» frå 2017. Ein nyutvikla metodikk for ROS-analysar i vegplanlegging blir implementert på vegprosjekt. Det blir jobba med kostnader og kost–nytte-analysar, mellom anna ved hjelp av pilotprosjekt innanfor klimatilpassing. Implementering av kunnskap om effekten av klimaendringar i normalar og retningslinjer er eit av dei viktigaste verkemidla til etaten. Ny rettleiar for drenering og vasshandtering blir publisert i 2020. Mange av oppgåvene til Statens vegvesen støttar opp under klimatilpassing, slik som skredsikring og skredvarsling, som blir gjort i samarbeid med NVE og MET på varsom.no.

I jernbanesektoren tek Bane NOR hand om det operative arbeidet med klimatilpassing. Omsynet til klimatilpassing er integrert i Bane NORs arbeid gjennom fortløpande oppdatering av handbøker, retningslinjer og standardar.

Bane NOR har handlingsplan for klimatilpassing som skal sikre risikobasert og kostnadseffektive klimatilpassingstiltak. Bane NOR deltek i Naturfareforum. I 2020 skal det arbeidast vidare med systematisk skredfarekartlegging som grunnlag for heilskapleg, risikobasert tiltaksgjennomføring. Klima 2050 gjennomfører ein pilot frå 2019 til 2022, *Skredvarsling basert på instrumentering*. Målsetjinga er å teste ut moglegheita for varsling av auka fare for jordskred og kollaps av jernbanefyllingar basert på instrumentering og fysisk modellering av stabilitetsforholda for skråningar og fyllingar.

Tilpassing til klimaendringar inngår i Avinors arbeid med tryggleik og risikoførebygging, og blir følgt opp strategisk som ein del av konsernets klimaprogram. Avinor har jobba systematisk med klimarisiko og klimatilpassing sidan 2001. Selskapet integrerer omsynet til klimaendringar i den daglege drifta og i byggeprosjekt gjennom styringssystemet, standardar og masterplanutviklinga på kvar enkelt lufthamn. Det er planlagt ei oppdatering av konsernets klimarisiko- og sårbarheitsrapport frå 2014. Avinor deltek i forskningssenteret Klima 2050.

Direktoratet for byggkvalitet (DIBK) skal fremje byggkvalitet på område som ikkje er regulerte og fremje løysingar utover minimumskrava i byggt teknisk forskrift. Dette er ei rolle som er under utvikling. Det er utarbeidd ein strategi for betre byggkvalitet i eksisterande bustader der klimatilpassing er eit sentralt tema. Med bakgrunn i dette arbeider DIBK med å utvikle råd retta mot bustadeigaren. Dette skal gjere det lettare for bustadeigarar å gjere val som gir betre byggkvalitet når dei held ved like, pussar opp eller byggjer

om. I tillegg til klimatilpassing er energi og tilgjengelegheit sentrale tema i prosjektet. DiBK har også fått i oppdrag å følgje opp overvassutvalets forslag til endringar i TEK 17 og SAK. Arbeidet blir gjennomført i 2020 og er koordinert med KMD. Funksjonsbaserte reglar i teknisk forskrift inneber at byggverk skal tole dei påkjenningane dei blir utsette for i levetida si, inkludert endra klima. Døme er krav knytte til plassering, fukt, inneklimate, konstruksjonssikkerheit, materialval og val av produkt.

Industri og næringsliv

Nærings- og fiskeridepartementet følgjer opp forventningane knytte til klima og miljø i Meld. St. 8 (2019–2020) *Statens direkte eierskap i selskaper – Bærekraftig verdiskaping*, i eigardialogen med selskap med statleg eigardel. Det følgjer av eigarskapsmeldinga at staten forventar at selskap med statleg eigardel har ein overordna plan for berekraftig verdiskaping, og at dei arbeider for å redusere klima- og miljøfotavtrykket sitt. Eit berekraftig selskap balanserer økonomiske, sosiale og miljømessige forhold på ein måte som medverkar til langsiktig verdiskaping og slik at dagens behov blir møtte utan å øydeleggje moglegheita for at kommande generasjonar kan få dekt behova sine. Klimaendringar er omtalte i eigarskapsmeldinga som døme på ein verdidrivar som vil medføre risiko og moglegheiter for selskapa. Som kunnskapsgrunnlag i eigardialogen nyttar ein mellom anna selskapa si eiga rapportering, tilgjengelege eksterne selskapsanalysar og ein rapport om klimarelatert risiko for selskap med statleg eigardel som Nærings- og fiskeridepartementet fekk utarbeidd i 2017 i samarbeid med andre departement som forvaltar eigarskap i selskap, i tillegg til Klimarisikoutvalets rapport, NOU 2018: 17 *Klimarisiko og norsk økonomi*.

Fiskeri- og havbruksforvaltninga må tilpasse seg nye naturgitte føresetnader. Både i program finansiert av Noregs forskingsråd og ved Havforskingsinstituttet blir det lagt ned ein omfattande forskingsinnsats for å skaffe fram kunnskap om havets rolle i klimasystemet og kva konsekvensar klimaendringane har for marine økosystem og ressursar.

Som følge av klimaendringar og stadig større isfrie område er det store endringar i utbreiinga av bestandar og i dynamikken i havøkosystema. Derfor har både kompleksiteten i og arealet for ressurs- og miljøovervaking auka vesentleg dei siste åra.

Helse

Folkehelselova pålegg kommunar og fylkeskommunar å ha nødvendig oversikt over helsetilstanden i befolkninga og dei faktorane som kan verke inn på den, under dette forhold relatert til klimaendringar, som auka ulykkes- og sjukdomsrisiko knytt til mellom anna flaum- og skredfare, dårleg vedlikehalde leidningsnett for vassforsyning, mogleg auke av vektorborne smitteberarar, nye sjukdommar og utvida pollensesong. Temperaturauken som følgje av klimaendringar vil ventleg gi behov for temperaturregulerande tiltak i sjukehus og andre helseinstitusjonar. Lokalt må ein òg ha beredskap med tanke på moglege posttraumatiske lidningar, depresjon og angstlidningar i etterkant av ekstremvêr og naturkatastrofar.

Folkehelseinstituttet (FHI) deltek i EURO Climate, leidd av WHO, som har årlege møte om helse og klima. På møtet i 2019 blei det lagt vekt på korleis klimaendringar påverkar helse, mellom anna i nordområda. Folkehelseinstituttet deltek også i EU-prosjekt som ser på korleis klimaparametrar og forureining kvar for seg og saman påverkar folks helse i Noreg. Instituttet er vidare oppteke av førekomsten og utbreiinga av zoonosar og eventuelle endringar som følgje av pågåande miljø- og klimaendringar, som på sikt kan innebere human eksponering for «nye» zoonosar og/eller endring i eksisterande human eksponering for desse sjukdommane. FHI deltek også i eit EU-prosjekt der instituttet mellom anna er med på forskning på zoonosar og utvikling av nye metodar og verktøy for infeksjonsovervaking, slik at matborne sjukdomsutbrot kan oppdagast tidlegare.

Utanriks- og tryggleikspolitikk

I Meld. St. 36 (2016–2017) *Veivalg i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk* er det peikt på at klimaendringar vil påverke Noregs tryggleik. Klimaendringar utgjer ikkje ein tryggingpolitisk trussel i tradisjonell forstand, men kan forsterke effekten av andre utfordringar som har konsekvensar for fred og tryggleik og medverkar til auka risiko. Framover er det viktig å utvikle ei systematisk tilnærming til å forstå, oppdage og handtere auka risiko for ustabilitet, utryggleik og konflikt som følgje av klimaendringar og korleis dette svekkjer evna til å førebyggje, handtere og løyse konflikter. Utanriksdepartementet medverkar til å styrkje kompetanse, kapasitet, informasjons- og analysegrunnlag for å bidra til at klimarelaterte tryggleiksrisikoar og -truslar blir integrerte i avgjerdsgrunnlag som blir utarbeidde for diskusjonar, mellom anna i FNs tryggingråd og i Den afrikanske union. Utanriksdepartementet har vidare i samarbeid med dei departementa det gjeld, sett i gang arbeid for å auke medvitet om tryggingpolitisk risiko knytt til klimaendringar, mellom anna gjennom å halde seminar arrangerte av faginstitusjonar i Noreg.

Klimaendringane skjer spesielt raskt i Arktis. Arbeidsgruppene i Arktisk råd legg jamleg fram rapportar om klimaendringane og miljøtilstanden i Arktis. Rapportane er viktige bidrag til kunnskapsgrunnlaget som ligg til grunn for klimatilpassing, og for IPCCs arbeid med spesialrapportar og hovudrapportar. Arktisk råd har styrkt samarbeidet sitt innanfor klima og meteorologi for å gi betre kunnskapsgrunnlag for tilpassing og risikohandtering i nord.

Klima- og miljødepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2020–2021) om statsbudsjettet for år 2021 blir dei forslag til vedtak ført opp som er nemnde i eit framlagt forslag.

Forslag

Under Klima- og miljødepartementet blir i Prop. 1 S (2020–2021) statsbudsjettet for budsjettåret 2021 dei forslag til vedtak som følgjer ført opp:

Kapitla 1400–1482, 4400–4481 og 5578

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Fellesoppgåver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.			
1400	Klima- og miljødepartementet		
	01 Driftsutgifter	293 936 000	
	21 Spesielle driftsutgifter	67 088 000	
	50 Heilskapleg profilering, grønne løysingar	10 796 000	
	51 Den naturlege skulesekken	10 442 000	
	70 Frivillige miljøorganisasjonar og allmennyttige miljøstiftelsar	52 541 000	
	71 Internasjonale organisasjonar	91 774 000	
	74 Tilskot til AMAP, <i>kan overførast</i>	5 162 000	
	76 Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak, <i>kan overførast</i>	153 178 000	684 917 000
1410	Kunnskap om klima og miljø		
	21 Miljøovervaking	277 159 000	
	22 Miljøkartlegging	130 302 000	
	23 MAREANO, <i>kan overførast</i>	46 800 000	
	50 Basisløyvingar under Noregs forskingsråd til miljøforskningsinstitutta	220 753 000	
	51 Forskningsprogram under Noregs forskingsråd	384 738 000	
	53 Internasjonalt samarbeid om miljøforskning	7 274 000	
	70 Nasjonale oppgåver ved miljøforskningsinstitutta	39 723 000	
	72 Tilskot til GenØk – Senter for biotryggleik	5 310 000	1 112 059 000
1411	Artsdatabanken		
	01 Driftsutgifter	32 639 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overførast, kan nyttast under post 70</i>	10 249 000	
	70	Tilskot til artar og naturtypar, <i>kan overførast, kan nyttast under post 21</i>	26 666 000	69 554 000
1412		Meteorologiformål		
	50	Meteorologisk institutt	380 257 000	
	70	Internasjonale samarbeidsprosjekt	142 857 000	523 114 000
		Sum Fellesoppgåver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.		2 389 644 000
		Klima, naturmangfald og forureining		
1420		Miljødirektoratet		
	01	Driftsutgifter	717 944 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	326 350 000	
	22	Statlege vassmiljøtiltak	242 870 000	
	23	Oppdrags- og gebyrrelatert verksemd, <i>kan overførast</i>	147 535 000	
	30	Statlege tileigningar, bandlegging av friluftsområde, <i>kan overførast</i>	30 167 000	
	31	Tiltak i verneområde, <i>kan overførast</i>	90 419 000	
	32	Statlege tileigningar, fylkesvise verneplanar, <i>kan overførast</i>	540 000	
	33	Statlege tileigningar, nytt landbasert vern, <i>kan overførast</i>	950 000	
	34	Statlege tileigningar, nasjonalparkar, <i>kan overførast</i>	2 053 000	
	35	Statlege tileigningar, skogvern, <i>kan overførast</i>	455 101 000	
	36	Statlege tileigningar, marint vern, <i>kan overførast</i>	6 200 000	
	38	Restaurering av myr og anna våtmark, <i>kan overførast</i>	17 090 000	
	39	Oppryddingstiltak, <i>kan overførast, kan nyttast under postane 69 og 79</i>	12 483 000	
	60	Tilskot for å vareta naturmangfald i kommuneplanlegging	1 000 000	
	61	Tilskot til klimatiltak og klimatilpassing, <i>kan overførast</i>	224 244 000	
	62	Tilskot til grøn skipsfart, <i>kan overførast</i>	13 820 000	
	63	Returordning for kasserte fritidsbåtar	1 000 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	
	64	Skrantesjukesprøver frå fallvilt	1 200 000	
	65	Tiltak i kommunar med ulverevir i Hedmark, Akershus og Østfold	20 560 000	
	69	Oppryddingstiltak, <i>kan overførast, kan nyttast under postane 39 og 79</i>	92 962 000	
	70	Tilskot til vassmiljøtiltak, <i>kan overførast</i>	40 792 000	
	71	Marin forsøpling, <i>kan overførast</i>	70 290 000	
	72	Erstatning for beitedyr tekne av rovvilt, <i>overslagsløyving</i>	145 885 000	
	73	Tilskot til rovvilttiltak, <i>kan overførast</i>	80 426 000	
	74	CO ₂ -kompensasjonsordning for industrien	2 567 000 000	
	75	Utbetaling for vrakpant og tilskot til kjøretøy og fritidsbåtar, <i>overslagsløyving</i>	534 000 000	
	76	Refusjonsordningar, <i>overslagsløyving</i>	141 000 000	
	77	Ymse organisasjonar og stiftelsar m.m.	16 416 000	
	78	Friluftsmål, <i>kan overførast</i>	180 776 000	
	79	Oppryddingstiltak, <i>kan overførast, kan nyttast under postane 39 og 69</i>	450 000	
	81	Naturarv og kulturlandskap, <i>kan overførast, kan nyttast under post 21</i>	67 933 000	
	82	Tilskot til truga artar og naturtypar, <i>kan overførast</i>	42 806 000	
	83	Tilskot til tiltak mot framande artar, <i>kan overførast</i>	4 000 000	
	84	Internasjonalt samarbeid	5 508 000	
	85	Naturinformasjonssenter, <i>kan overførast</i>	77 826 000	6 379 596 000
1422		Miljøvennleg skipsfart		
	21	Spesielle driftsutgifter	7 912 000	
	70	Tilskot til private, <i>kan nyttast under post 21</i>	32 188 000	40 100 000
1423		Radioaktiv forureining i det ytre miljø		
	01	Driftsutgifter	28 772 000	28 772 000
1425		Fisketiltak		
	21	Spesielle driftsutgifter	100 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	
	70	Tilskot til fiskeformål, <i>kan overføres</i>	15 960 000	16 060 000
1428		Enova SF		
	50	Overføring til Klima- og energifondet	3 315 744 000	3 315 744 000
		Sum Klima, naturmangfold og forureining		9 780 272 000
		Kulturminne og kulturmiljø		
1429		Riksantikvaren		
	01	Driftsutgifter	145 828 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	32 509 000	
	22	Fleirårige prosjekt kulturminneforvaltning, <i>kan overføres</i>	31 115 000	
	60	Kulturminnearbeid i kommunane	8 600 000	
	70	Tilskot til automatisk freda og andre arkeologiske kulturminne, <i>kan overføres</i>	41 064 000	
	71	Tilskot til freda kulturminne i privat eige, kulturmiljø og kulturlandskap, <i>kan overføres</i>	159 015 000	
	72	Tilskot til tekniske og industrielle kulturminne, <i>kan overføres</i>	58 045 000	
	73	Tilskot til bygningar og anlegg frå mellomalderen og brannsikring, <i>kan overføres</i>	57 575 000	
	74	Tilskot til fartøyvern, <i>kan overføres</i>	65 972 000	
	75	Tilskot til fartøyvernsenter, <i>kan overføres</i>	16 459 000	
	77	Tilskot til verdiskapingsarbeid på kulturminneområde, <i>kan overføres</i>	8 232 000	
	79	Tilskot til verdsarven, <i>kan overføres</i>	64 690 000	689 104 000
1432		Norsk kulturminnefond		
	50	Til disposisjon for kulturminnetiltak	129 740 000	129 740 000
		Sum Kulturminne og kulturmiljø		818 844 000
		Nord- og polarområda		
1471		Norsk Polarinstitut		
	01	Driftsutgifter	240 809 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	100 354 000	
	50	Stipend	536 000	341 699 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
1472	Svalbards miljøvernfond		
	50 Overføringer til Svalbards miljøvernfond	20 658 000	20 658 000
1473	Kings Bay AS		
	70 Tilskot	36 010 000	36 010 000
1474	Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning		
	50 Tilskot til statlege mottakarar, <i>kan overførast, kan nyttast under post 70</i>	24 533 000	
	70 Tilskot til private mottakarar, <i>kan overførast, kan nyttast under post 50</i>	28 812 000	53 345 000
	Sum Nord- og polarområda		451 712 000
	Internasjonalt klimaarbeid		
1481	Klimakvotar		
	01 Driftsutgifter, <i>kan overførast</i>	3 062 000	
	22 Kvotekjøp, generell ordning, <i>kan overførast</i>	280 000 000	
	23 Kvotekjøp, statstilsette sine flyreiser, <i>kan overførast</i>	310 000	283 372 000
1482	Internasjonale klima- og utviklings-tiltak		
	01 Driftsutgifter	99 075 000	
	73 Klima- og skogsatsinga, <i>kan overførast</i>	3 081 543 000	3 180 618 000
	Sum Internasjonalt klimaarbeid		3 463 990 000
	Sum departementets utgifter		16 904 462 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Fellesoppgåver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.			
4400	Klima- og miljødepartementet		
	02 Ymse inntekter	470 000	
	03 Refusjon frå Utanriksdepartementet	34 046 000	34 516 000
4411	Artsdatabanken		
	02 Ymse inntekter	420 000	420 000
	Sum Fellesoppgåver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.		34 936 000
Klima, naturmangfald og forureining			
4420	Miljødirektoratet		
	01 Oppdrag og andre ymse inntekter	7 774 000	
	04 Gebyr, forureiningsområdet	47 002 000	
	06 Gebyr, fylkesmannsembeta sine miljøvernavingdelingar	37 821 000	
	07 Gebyr, kvotesystemet	8 720 000	
	08 Gebyr, naturforvaltningsområde	673 000	
	09 Internasjonale oppdrag	46 665 000	148 655 000
4423	Radioaktiv forureining i det ytre miljø		
	01 Gebyr, radioaktiv forureining	1 027 000	1 027 000
	Sum Klima, naturmangfald og forureining		149 682 000
Kulturminne og kulturmiljø			
4429	Riksantikvaren		
	02 Refusjonar og ymse inntekter	2 808 000	
	09 Internasjonale oppdrag	3 529 000	6 337 000
	Sum Kulturminne og kulturmiljø		6 337 000
Nord- og polarområda			
4471	Norsk Polarinstitut		
	01 Sals- og utleigeinntekter	6 686 000	
	03 Inntekter frå ymse tenesteyting	65 502 000	
	21 Inntekter, Antarktis	14 633 000	86 821 000
	Sum Nord- og polarområda		86 821 000

Kap.	Post		Kroner	Kroner
Klimakvotar				
4481	Sal av klimakvotar			
	01	Salsinntekter	1 022 183 000	1 022 183 000
		Sum Klimakvotar		1 022 183 000
Skattar og avgifter				
5578	Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet			
	70	Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond	20 670 000	
	72	Fiskaravgifter	18 264 000	
	73	Påslag på nettariffen til Klima- og energifondet	690 000 000	728 934 000
		Sum Skattar og avgifter		728 934 000
				2 028 893 000
Sum departementets inntekter				

Fullmakter til å overskride gitte løyvingar

II

Meirinntektsfullmakter

Stortinget samtykkjer i at Klima- og miljødepartementet i 2021 kan:

overskride løyvinga under	mot tilsvarende meirinntekter under
kap. 1400 post 01	kap. 4400 post 02
kap. 1411 post 21	kap. 4411 post 02
kap. 1420 post 01	Kap. 4420 post 01
kap. 1420 post 23	kap. 4420 postane 04, 06, 08 og 09
kap. 1423 post 01	kap. 4423 post 01
kap. 1429 post 01	kap. 4429 postane 02 og 09
kap. 1471 post 01	kap. 4471 postane 01 og 03
kap. 1471 post 21	kap. 4471 post 21
kap. 1472 post 50	kap. 5578 post 70

Meirinntekt som gir grunnlag for overskriding, skal også dekkje meirverdiavgift knytt til overskridinga, og påverkar derfor også kap. 1633, post 01 for dei statlege forvaltingsorgana som inngår i nettoordninga for meirverdiavgift.

Meirinntekter og eventuelle mindreinntekter blir tekne med i berekninga av overføring av ubrukt løyving til neste år.

III

Fullmakt til overskridingar

Stortinget samtykkjer i at Klima- og miljødepartementet i 2021 kan:

1. overskride løyvinga på kap. 1481 Klimakvotar, post 01 Driftsutgifter, til dekning av honorar, transaksjonskostnader og utgifter til fagleg bistand i samband med sal av klimakvotar.
2. overskride løyvinga på kap. 1481 Klimakvotar, post 22 Kvotekjøp, generell ordning, med eit beløp som svarer til inntekter frå sal av klimakvotar under statens kvotekjøpsprogram som er rekneskapsført på kap. 4481 Sal av klimakvotar, post 01 Salsinntekter.

Fullmakter til å pådra staten forpliktingar utover løyvingar som er gitt

IV

Kjøp av klimakvotar

Stortinget samtykkjer i at Klima- og miljødepartementet i 2021 kan inngå avtaler om kjøp av klimakvotar innanfor ei samla ramme på 1 150 mill. kroner for gamle og nye forpliktingar under kap. 1481 Klimakvotar, post 22 Kvotekjøp, generell ordning.

V

Bestillingsfullmakter

Stortinget samtykkjer i at Klima- og miljødepartementet i 2021 kan gjere bestillingar utover gitte løyvingar, men slik at samla ramme for nye bestillingar og gammalt ansvar ikkje overstig følgjande beløp:

Kap.	Post	Nemning	Samla ramme
1411		Artsdatabanken	
	21	Spesielle driftsutgifter	12 mill. kroner
1420		Miljødirektoratet	
	31	Tiltak i verneområde	5 mill. kroner
	32	Statlege tileigningar, fylkesvise verneplaner	0,6 mill. kroner
	33	Statlege tileigningar, nytt landbasert vern	0,7 mill. kroner
	35	Statlege tileigningar, skogvern	351,3 mill. kroner
	36	Statlege tileigningar, marint vern	3 mill. kroner
	38	Restaurering av myr og anna våtmark	1,5 mill. kroner

VI

Tilsegnfullmakter

Stortinget samtykkjer i at Klima- og miljødepartementet i 2021 kan gi tilsegn om tilskot utover løyvingar som er gitt, men slik at samla ramme for nye tilsegner og gammalt ansvar ikkje overstig følgjande beløp:

Kap.	Post	Nemning	Samla ramme
1411		Artsdatabanken	
	70	Tilskot til artar og naturtypar	11,7 mill. kroner
1420		Miljødirektoratet	
	30	Statlege tileigningar, bandlegging av friluftsområde	55 mill. kroner
	61	Tilskot til klimatiltak og klimatilpassing	287,7 mill. kroner
	62	Tilskot til grøn skipsfart	80 mill. kroner
	71	Marin forsøpling	15 mill. kroner
	78	Friluftformål	3 mill. kroner
1428		Enova SF	
	50	Overføring til Klima- og energifondet	400 mill. kroner
1429		Riksantikvaren	
	70	Tilskot til automatisk freda og andre arkeologiske kulturminne	61 mill. kroner
	71	Tilskot til freda kulturminne i privat eige, kulturmiljø og kulturlandskap	60 mill. kroner
	72	Tilskot til tekniske og industrielle kulturminne	10 mill. kroner
	73	Tilskot til bygningar og anlegg frå mellomalderen og brannsikring	10 mill. kroner
	74	Tilskot til fartøyvern	15 mill. kroner
	75	Tilskot til fartøyvernsenter	1,5 mill. kroner
	77	Tilskot til verdiskapingsarbeid på kulturminneområde	4 mill. kroner
	79	Tilskot til verdsarven	21 mill. kroner
1482		Internasjonale klima- og utviklingstiltak	
	73	Klima- og skogsatsinga	1 500 mill. kroner

VII

Fullmakt til å inngå forpliktingar

Stortinget samtykkjer i at Klima- og miljødepartementet i 2021 kan pådra forpliktingar for framtidige år til å kjøpe inn materiell og til å gi tilsegn om tilskot ut over gitte løyvingar under kap. 1420 Miljødirektoratet, postane 39, 69 og 79 Oppryddingstiltak, men slik at samla ramme for nye forpliktingar og gammalt ansvar ikkje overstig 98,5 mill. kroner.

Andre fullmakter

VIII

Utbetaling av tilskot

Stortinget samtykkjer i at Klima- og miljødepartementet i 2021 får unntak frå føresegnene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetalningar av gitte løyvingar på følgjande måte:

1. Utbetalinger av tilskot til utviklingsformål kan gjerast éin gong i året for FNs klima- og skogprogram, FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC), Verdsbankens Forest Carbon Partnership Facility, Forest Investment Program og BioCarbon Fund plus.
2. Utbetalinger av kjernebidrag til Global Green Growth Institute kan gjerast i medhald av organisasjonens regelverk.
3. Utbetalinger av tilskot til Det grønne klimafondet (GCF) og til fond forvalta av FNs Multi Partner Trust Fund og Inter-American Development Bank (IDB) kan skje i medhald av regelverket for det enkelte fondet.

IX

Utbetaling for framtidige utsleppsreduksjoner

Stortinget samtykkjer i at Klima- og miljødepartementet i 2021 får unntak frå føresetnadene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetalinger av gitte løyvingar gjennom at tilskot til Emergent Forest Financing Accelerator kan utbetalast med det formål å betale for framtidige verifiserte utsleppsreduksjonar.

X

Utbetaling av tilskot til offentleg-privat samarbeid

Stortinget samtykkjer i at Klima- og miljødepartementet i 2021 får unntak frå føresetnadene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om at utbetaling av gitte løyvingar berre skal skje ved behov, slik at det kan utbetalast tilskot til risikoreduksjon for investeringar i avskogingsfri og berekraftig råvareproduksjon i tråd med kriteria for kap. 1482 Internasjonale klima- og utviklingstiltak, post 73 Klima- og skogsatsinga.

XI

Utbetaling av renter på tilskot

Stortinget samtykkjer i at opptente renter på tilskot som er utbetalte frå Noreg under Klima- og skogsatsinga på kap. 1482, post 73 kan nyttast til tiltak etter avtale mellom Klima- og miljødepartementet og den enkelte mottakaren.

XII

Omgjering av lån på vilkår til tilskot

Stortinget samtykkjer i at Klima- og miljødepartementet i 2021 kan gi Enova SF fullmakt til å omgjere lån på vilkår frå Klima- og energifondet til tilskot etter førehandsdefinerte og føreseielege kriterium.

Andre vedtak

XIII

Oppheving av oppmodningsvedtak

Vedtak nr. 108, punkt 8, 5. desember 2016 blir oppheva.

Vedlegg 1**Standardiserte nøkkeltal for nettobudsjetterte verksemder
under Klima- og miljødepartementet**

Tabell 1.1 Meteorologisk institutt. Utgifter og inntekter etter art

Utgiftsart/Inntektsart	(i 1 000 kroner)			
	Rekneskap 31.12.2017	Rekneskap 31.12.2018	Rekneskap 31.12.2019	Budsjett 2020
Driftsutgifter				
Lønnsutgifter	332 904	329 314	353 543	391 300
Varer og tenester	127 400	114 697	143 200	145 000
<i>Sum driftsutgifter</i>	<i>460 304</i>	<i>444 011</i>	<i>496 743</i>	<i>536 300</i>
Investeringsutgifter				
Investeringar, større utstyrskjøp og vedlikehold	19 961	28 208	39 191	44 300
<i>Sum utgifter til større utstyrskjøp og vedlikehold</i>	<i>19 961</i>	<i>28 208</i>	<i>39 191</i>	<i>44 300</i>
Overføringer frå verksemda				
Utbetalningar til andre statlege rekneskap	0	0	0	0
Utbetalningar til andre verksemder	142 270	148 560	139 426	140 000
<i>Sum overføringer frå verksemda</i>	<i>142 270</i>	<i>148 560</i>	<i>139 426</i>	<i>140 000</i>
Finansielle aktivitetar				
Kjøp av aksjar og partar	0	0	0	0
Andre finansielle utgifter	463	318	468	0
<i>Sum finansielle aktivitetar</i>	<i>463</i>	<i>318</i>	<i>468</i>	<i>0</i>
<i>Sum utgifter</i>	<i>622 998</i>	<i>621 097</i>	<i>675 828</i>	<i>720 600</i>
Driftsinntekter				
Inntekter frå sal av varer og tenester	107 803	120 305	115 354	118 000
Inntekter frå avgifter, gebyr og lisensar	0			
Refusjonar	0			
Andre driftsinntekter	0			
<i>Sum driftsinntekter</i>	<i>107 803</i>	<i>120 305</i>	<i>115 354</i>	<i>118 000</i>

Tabell 1.1 Meteorologisk institutt. Utgifter og inntekter etter art

Utgiftsart/Inntektsart	(i 1 000 kroner)			
	Rekneskap 31.12.2017	Rekneskap 31.12.2018	Rekneskap 31.12.2019	Budsjett 2020
Inntekter frå investeringar				
Sal av varige driftsmidlar	0	201	0	0
<i>Sum investeringsinntekter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Overføringar til verksemda				
Inntekter frå statlege løyvingar	382 221	391 409	438 392	465 635
Andre innbetalingar	142 270	148 560	139 426	140 000
<i>Sum overføringar til verksemda</i>	<i>524 491</i>	<i>539 969</i>	<i>577 818</i>	<i>605 635</i>
Finansielle aktivitetar				
Innbetaling ved sal av aksjar og partar	0	0	0	0
Andre finansielle innbetalingar (t.d. innbet. av rente)	757	256	260	0
<i>Sum finansielle aktivitetar</i>	<i>757</i>	<i>256</i>	<i>260</i>	<i>0</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>633 051</i>	<i>660 530</i>	<i>693 432</i>	<i>723 635</i>
<i>Netto endring i kontantbeholdning</i>	<i>10 053</i>	<i>39 433</i>	<i>17 604</i>	<i>3 035</i>

¹ Tala for 2017 og 2018 er noko omgrupperte samanlikna med tilsvarande tabell i Prop. 1 S (2019–2020). Omgrupperingane er mellom dei linene som er merka.

Tabell 1.2 Meteorologisk institutt. Inntekter etter inntektskjelde

Inntektstype	(i 1 000 kroner)			
	Rekneskap 31.12.2017	Rekneskap 31.12.2018	Rekneskap 31.12.2019	Budsjett 2020
Løyvingar til finansiering av statsoppdraget				
Løyvingar frå fagdepartementet	296 766	302 389	327 018	339 635
Løyvingar frå andre departement	300	0	0	
Løyvingar frå andre statlege forvaltningsorgan	24 162	25 857	0	0
Løyvingar frå Noregs forskingsråd	30 323	41 939	45 571	50 000
<i>Sum løyvingar til statsoppdraget</i>	<i>351 551</i>	<i>370 186</i>	<i>372 589</i>	<i>389 635</i>
Offentlege og private bidrag				
Bidrag frå kommunar og fylkeskommunar	623	87	21 690	20 000
Bidrag frå private	25 506	23 097	3 844	6 000
Tildelingar frå internasjonale organisasjonar	4 541	26 485	40 269	50 000
<i>Sum bidrag</i>	<i>30 670</i>	<i>49 670</i>	<i>65 803</i>	<i>76 000</i>
Oppdragsinntekter mv.				
Oppdrag frå statlege verksemdar	0	0	0	0
Oppdrag frå kommunale og fylkeskommunale verksemdar	0	0	0	0
Oppdrag frå private	77 794	84 766	115 354	118 000
Andre inntekter og tidsavgrensingar	173 036	155 909	139 686	140 000
<i>Sum oppdragsinntekter og tilsvarande</i>	<i>250 830</i>	<i>240 675</i>	<i>255 040</i>	<i>258 000</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>633 051</i>	<i>660 530</i>	<i>693 432</i>	<i>723 635</i>

Tabell 1.3 Tilhøvet mellom kontantbeholdning, kostnader og avsetningar ved Meteorologisk institutt i perioden 2015–17

	(i 1 000 kroner)			
Balanse 31. desember	Rekneskap 31.12.2017	Rekneskap 31.12.2018	Rekneskap 31.12.2019	Endring frå 2018 til 2019
Kontantbeholdning				
Behaldning på oppgjerskonto i Noregs Bank	141 722	160 015	198 745	38 731
Behaldning på andre bankkonti	3 260	24 392	3 272	-21 120
Andre kontantbeholdningar	36	45	38	-6
<i>Sum kontantar og kontantekvivalentar</i>	<i>145 017</i>	<i>184 451</i>	<i>202 055</i>	<i>17 605</i>
Avsetningar til dekning av påkomne kostnader som forfell neste budsjettår				
Feriepengar m.m.	27 005	28 215	30 028	1 813
Skattetrekk og offentlege avgifter	23 468	26 588	40 360	13 771
Gjeld til leverandørar	21 124	40 022	29 724	-10 298
Gjeld til oppdragsgivarar	-23 498	-23 819	-30 384	-6 565
Anna gjeld som forfell i neste budsjettår	21 429	24 923	20 369	-4 554
<i>Sum til dekning av påkomne kostnader som forfell i neste budsjettår</i>	<i>69 527</i>	<i>95 929</i>	<i>90 097</i>	<i>-5 832</i>
Avsetningar til dekning av planlagde tiltak der kostnadene heilt eller delvis vil bli dekte i framtidige budsjettår				
Prosjekt finansierte av Noregs forskingsråd	19 493	18 764	48 561	29 797
Større påbegynte, fleirårige investeringsprosjekt finansierte av grunnløyvinga frå fagdepartementet	9 000	21 000	21 000	0
Konkrete påbegynte, ikkje fullførte prosjekt, finansierte av grunnløyvinga frå fagdepartementet	0	0	0	0
Andre avsetningar til vedtekne, ikkje igangsette formål	0	0	0	0
Konkrete påbegynte, ikkje fullførte prosjekt finansierte av løyvingar frå andre departement	12 093	13 820		-13 820
<i>Sum avsetningar til planlagde tiltak i framtidige budsjettår</i>	<i>40 585</i>	<i>53 584</i>	<i>69 561</i>	<i>15 977</i>
Andre avsetningar				
Avsetningar til andre formål/ikkje spesifiserte formål	19 921	19 953	24 767	4 814
Fri verksemdskapital	14 985	14 985	17 630	2 645
<i>Sum andre avsetningar</i>	<i>34 906</i>	<i>34 938</i>	<i>42 397</i>	<i>7 459</i>

Tabell 1.3 Tilhøvet mellom kontantbeholdning, kostnader og avsetningar ved Meteorologisk institutt i perioden 2015–17

	(i 1 000 kroner)			
	Rekneskap 31.12.2017	Rekneskap 31.12.2018	Rekneskap 31.12.2019	Endring frå 2018 til 2019
Balanse 31. desember				
Langsiktig gjeld (netto)				
Langsiktig forpliktingar knytte til anleggsmidlar	0	0	0	0
Anna langsiktig gjeld	0	0	0	0
<i>Sum langsiktig gjeld</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sum netto gjeld og forpliktingar</i>	<i>145 017</i>	<i>184 451</i>	<i>202 055</i>	<i>17 605</i>

Tabell 1.4 Norsk Kulturminnefond. Utgifter og inntekter etter art

	(i 1 000 kroner)			
Utgiftsart/Inntektsart	Rekneskap 31.12.2017	Rekneskap 31.12.2018	Rekneskap 31.12.2019	Budsjett 2020
Driftsutgifter				
Lønnsutgifter	8 022	8 690	9 039	12 884
Varer og tenester	6 507	6 699	6 089	7 085
<i>Sum driftsutgifter</i>	<i>14 529</i>	<i>15 389</i>	<i>15 128</i>	<i>19 969</i>
Investeringsutgifter				
Investeringar, større utstyrskjøp og vedlikehald	345	4 598	5 336	2 734
<i>Sum utgifter til større utstyrskjøp og vedlikehald</i>	<i>345</i>	<i>4 598</i>	<i>5 336</i>	<i>2 734</i>
Overføringar frå verksemda				
Utbetalningar til andre statlege rekneskap	0	3 923	3 735	0
Utbetalningar til andre verksemdar	62 461	76 870	83 829	0
<i>Sum overføringar frå verksemda</i>	<i>62 461</i>	<i>80 793</i>	<i>87 564</i>	<i>0</i>
Finansielle aktivitetar				
Kjøp av aksjar og partar	0	0	0	0
Andre finansielle utgifter	3 307	0	0	0
<i>Sum finansielle aktivitetar</i>	<i>3 307</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sum utgifter</i>	<i>80 642</i>	<i>100 780</i>	<i>108 028</i>	<i>22 703</i>

Tabell 1.4 Norsk Kulturminnefond. Utgifter og inntekter etter art

Utgiftsart/Inntektsart	(i 1 000 kroner)			
	Rekneskap 31.12.2017	Rekneskap 31.12.2018	Rekneskap 31.12.2019	Budsjett 2020
Driftsinntekter				
Inntekter frå sal av varer og tenester	0	0	0	0
Inntekter frå avgifter, gebyr og lisensar	0	0	0	0
Refusjonar	0	0	0	0
Andre driftsinntekter	701	321	613	0
<i>Sum driftsinntekter</i>	<i>701</i>	<i>321</i>	<i>613</i>	<i>0</i>
Inntekter frå investeringar				
Sal av varige driftsmidlar	0	0	0	0
<i>Sum investeringsinntekter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Overføringar til verksemda				
Inntekter frå statlege løyvingar	103 898	112 170	116 320	126 362
Andre innbetalingar	389	197	303	0
<i>Sum overføringar til verksemda</i>	<i>104 287</i>	<i>112 367</i>	<i>116 623</i>	<i>126 362</i>
Finansielle aktivitetar				
Innbetaling ved sal av aksjar og partar	0	0	0	0
Andre finansielle innbetalingar (t.d. innbet. av rente)	0	0	0	0
<i>Sum finansielle aktivitetar</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>104 988</i>	<i>112 688</i>	<i>117 236</i>	<i>126 362</i>
<i>Netto endring i kontantbeholdning</i>	<i>24 346</i>	<i>11 908</i>	<i>9 208</i>	<i>103 659</i>

Tabell 1.5 Norsk Kulturminnefond. Inntekter etter inntektskjelde

Inntektstype	(i 1 000 kroner)			
	Rekneskap 31.12.2017	Rekneskap 31.12.2018	Rekneskap 31.12.2019	Budsjett 2020
Løyvingar til finansiering av statsoppdraget				
Løyvingar frå fagdepartementet	103 898	112 170	116 320	126 362
Løyvingar frå andre departement	0	0		0
Løyvingar frå andre statlege forvaltningsorgan	0	0		0
Løyvingar frå Noregs forskingsråd	0	0		0
<i>Sum løyvingar til statsoppdraget</i>	<i>103 898</i>	<i>112 170</i>	<i>116 320</i>	<i>126 362</i>
Offentlege og private bidrag				
Bidrag frå kommunar og fylkeskommunar	0	0	0	0
Bidrag frå private	0	0	0	0
Tildelingar frå internasjonale organisasjonar	0	0	0	0
<i>Sum bidrag</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Oppdragsinntekter mv.				
Oppdrag frå statlege verksemder	0	0	0	0
Oppdrag frå kommunale og fylkeskommunale verksemder	0	0	0	0
Oppdrag frå private	0	0	0	0
Andre inntekter og tidsavgrensingar	1 090	518	0	0
<i>Sum oppdragsinntekter og tilsvarande</i>	<i>1 090</i>	<i>518</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>104 988</i>	<i>112 688</i>	<i>116 320</i>	<i>126 362</i>

Tabell 1.6 Tilhøvet mellom kontantbeholdning, kostnader og avsetningar ved Norsk Kulturminnefond i perioden 2015–17

	(i 1 000 kroner)			
Balanse 31. desember	Rekneskap 31.12.2017	Rekneskap 31.12.2018	Rekneskap 31.12.2019	Endring frå 2018 til 2019
Kontantbeholdning				
Behaldning på oppgjerskonto i Noregs Bank	160 473	172 382	181 590	9 208
Behaldning på andre bankkonti	0	0		0
Andre kontantbeholdningar	0	2	2	0
<i>Sum kontantar og kontantekvivalentar</i>	<i>160 473</i>	<i>172 384</i>	<i>181 592</i>	<i>9 208</i>
Avsetningar til dekning av påkomne kostnader som forfell neste budsjettår				
Feriepengar m.m.	944	1 063	1 107	44
Skattetrekk og offentlege avgifter	840	822	838	16
Gjeld til leverandørar	544	35	511	476
Gjeld til oppdragsgivarar		0		0
Anna gjeld som forfell i neste budsjettår	1 150	1 228	1 300	72
<i>Sum til dekning av påkomne kostnader som forfell i neste budsjettår¹</i>	<i>3 478</i>	<i>3 148</i>	<i>3 756</i>	<i>608</i>
Avsetningar til dekning av planlagde tiltak der kostnadene heilt eller delvis vil bli dekte i framtidige budsjettår				
Prosjekt finansierte av Noregs forskingsråd	0	0	0	0
Større påbegynte, fleirårige investeringsprosjekt finansierte av grunnløyvinga frå fagdepartementet	0	0	0	0
Konkrete påbegynte, ikkje fullførte prosjekt, finansierte av grunnløyvinga frå fagdepartementet	0	0	0	0
Andre avsetningar til vedtekne, ikkje igangsette formål	142 355	157 680	167 169	9 489
Konkrete påbegynte, ikkje fullførte prosjekt finansierte av løyvingar frå andre departement		0		0
<i>Sum avsetningar til planlagde tiltak i framtidige budsjettår</i>	<i>142 355</i>	<i>157 680</i>	<i>167 169</i>	<i>9 489</i>
Andre avsetningar				
Avsetningar til andre formål/ikkje spesifiserte formål	14 640	11 556	10 667	-889
Fri verksemdskapital	0	0		0
<i>Sum andre avsetningar¹</i>	<i>14 640</i>	<i>11 556</i>	<i>10 667</i>	<i>-889</i>

Tabell 1.6 Tilhøvet mellom kontantbeholdning, kostnader og avsetningar ved Norsk Kulturminnefond i perioden 2015–17

(i 1 000 kroner)

Balanse 31. desember	Rekneskap 31.12.2017	Rekneskap 31.12.2018	Rekneskap 31.12.2019	Endring frå 2018 til 2019
Langsiktig gjeld (netto)				
Langsiktig forpliktingar knytte til anleggsmidlar	0	0	0	0
Anna langsiktig gjeld	0	0	0	0
<i>Sum langsiktig gjeld</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sum netto gjeld og forpliktingar¹</i>	160 473	172 384	181 592	9 208

¹ Tala for 2017 og 2018 er noko omgrupperte samanlikna med tilsvarande tabell i Prop. 1 S (2019–2020). Omgrupperingane er mellom dei linene som er merka.

=====

Bestilling av publikasjonar

Tryggings- og serviceorganisasjonen til departementa

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonane er også tilgjengelege på

www.regjeringen.no

Trykk: 07 Media AS – 10/2020

